
MIKAELSKOLANS LÄROPLAN

Läroplan för den grundläggande utbildningen 2016

Innehåll

1 DEN LOKALA LÄROPLANENS BETYDELSE OCH UPPGÖRANDET AV DEN	14
1.1 Grunderna för läroplanen och den lokala läroplanen	14
1.2 Principer för uppgörandet av den lokala läroplanen	15
1.3 Utvärdering och utveckling av den lokala läroplanen	17
1.4 Uppgörandet av den lokala läroplanen och centrala beslut gällande undervisningen	18
2 DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN SOM GRUND FÖR ALLMÄNBILDNING .	21
2.1 Förpliktelser som styr undervisningen	22
2.2 Värdegrunden för den grundläggande utbildningen	24
2.2.1 Alla elever är unika och har rätt till god undervisning	24
2.2.2 Humanitet, bildning och demokrati	25
2.2.3 Kulturell mångfald är en rikedom	27
2.2.4 Nödvändigheten av en hållbar livsstil	28
2.2.5 Den steinerpedagogiska människosynen	29
2.3 Synen på lärandet	34
2.3.1 Lärmiljö, motivation och lärarens roll	34
2.3.2 Elevens egen aktivitet, sociala kompetens och interaktionsförmåga	36
2.4 Frågor som avgörs på lokal nivå	44
3 DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGENS UPPDRAG OCH ALLMÄNNA MÅL	45
3.1 Den grundläggande utbildningens uppdrag och allmänna mål	45
3.2 Nationella mål för undervisning och fostran	45
3.3 Mångsidig kompetens som mål	46
3.3.1 Förmåga att tänka och lära sig (K1)	47
3.3.2 Kulturell och kommunikativ kompetens (K2)	49
3.3.5 Digital kompetens (K5)	55
3.3.6 Arbetslivskompetens och entreprenörskap (K6)	56
3.3.7 Förmåga att delta, påverka och bidra till en hållbar framtid (K7)	57
3.4 Frågor som avgörs på lokal nivå	58

4 VERKSAMHETSKULTUREN I EN ENHETLIG GRUNDLÄGGANDE UTBILDNING	58
4.1 Verksamhetskulturens betydelse och utvecklandet av den	58
4.2 Principer för utvecklandet av verksamhetskulturen	60
4.2.1 En lärande organisation (gemenskap) är kärnan i verksamhetskulturen	60
4.2.2 Välbefinnande och en trygg vardag	61
4.2.3 Kommunikation och mångsidiga arbetssätt	62
4.2.4 Kulturell mångfald och språkmedvetenhet	63
4.2.5 Delaktighet och demokrati	65
4.2.6 Ansvar för miljön och en hållbar framtid	65
4.3 Lärmiljöer och arbetssätt	66
4.3.1 Lärmiljöer	66
4.3.2 Arbetssätt	72
4.3.3 Lek, drama och teater	72
4.3.4 Konstnärlig verksamhet, berättande och bildkonst	73
4.3.5 Forskande lärande	76
4.3.6 Informations- och kommunikationsteknik	78
4.3.7. Undervisning utan läroböcker	79
4.4 En enhetsskapande undervisning och mångvetenskapliga ämnesshelheter	83
4.4.1 Klass 1 och 2: Göra skogsutflykter och bygga hyddor	86
4.4.2 Klass 3: Husbyggnadsprojekt och hembygdens historia	87
4.4.3 Klass 4: Kalevala	87
4.4.4 Klass 4: Hembygdens och Finlands historia	88
4.4.5 Klass 5: Olympiaden	88
4.4.6 Klass 5: Skådespel	89
4.4.7 Klass 6: Medeltiden	89
4.4.8 Klass 6: Naturupplevelser	90
4.4.9 Klass 7: Astronomi och mineraler i jordskorpan	90
4.4.10 Klass 8: Dramaperiod och vetenskapsprojekt	91

4.4.11 Klass 9: Vandring.....	92
5 SKOLARBETE SOM FRÄMJAR LÄRANDE OCH VÄLBEFINNANDE	92
5.1 Gemensamt ansvar för skoldagen	92
5.2 Samarbete.....	93
5.2.1 Elevernas delaktighet	94
5.2.2 Samarbete mellan hem och skola.....	95
5.2.3 Skolans interna samarbete och samarbete med andra parter.....	97
5.3 Fostrande samtal och disciplinära åtgärder	98
5.4 Olika sätt att anordna undervisningen.....	101
5.4.1 Årskursintegrerade studier	101
5.4.2 Undervisning i sammansatt klass	102
5.4.3 Fjärruppkoppling i undervisningen	102
5.4.4 Flexibel grundläggande utbildning	103
5.4.5 Undervisning i särskilda situationer.....	103
5.5 Annan verksamhet som stödjer målen för undervisning och fostran.....	104
5.5.1 Skolmaten och trädgårdsodling.....	104
5.5.2 Raster, morgonsamlingar och andra gemensamma evenemang i skolan.....	105
6 BEDÖMNING AV LÄRANDE – bedömningens syften och centrala drag i steinerskolorna .	107
6.1 Bedömningens syften och bedömningskultur som stödjer lärande.....	107
6.2 Bedömningens karaktär och allmänna principer för bedömningen	108
6.2.1 Bedömning utgående från mål och kriterier	108
förutsättningar	110
6.2.4 Sifferbedömning.....	112
6.2.5 Portofoliobedömning	114
6.3 Föremål för bedömning.....	115
6.3.1 Lärandet som föremål för bedömning.....	115
6.3.2 Arbetet som föremål för bedömning.....	116
6.3.3 Uppförandet som föremål för bedömning.....	116

6.4 Bedömningen under studierna	117
6.4.1 Bedömningen under läsåret.....	117
6.4.2 Bedömningen vid läsårets slut	118
6.4.3 Studiegången i den grundläggande utbildningen	121
6.5 Slutbedömningen i den grundläggande utbildningen.....	123
6.5.1 Bildandet av slutvitsord	123
6.5.2 Intensifierad undervisning och slutbedömning	125
6.6 Betyg och betygsanteckningar i den grundläggande utbildningen	126
6.7 Särskild examen och betyg över studier som slutförts genom särskild examen	132
6.8 Frågor som avgörs på lokal nivå	133
7 STÖD FÖR LÄRANDE OCH SKOLGÅNG	134
7.1 Principerna för stöd.....	134
7.1.1 Strategier för förebyggande arbete och tidiga insatser.....	136
7.1.2 Rutiner och samarbete vid övergångar.....	136
7.1.3 Lokala principer för ordnandet av stöd för elevens lärande och skolgång	137
7.1.4 Skolans pedagogiska stödgrupp	137
7.1.5 Expertgrupper.....	137
7.1.6 Ansvarsfördelning i skolan beträffande stöd för lärande och skolgång.....	138
7.1.7 Konstnärligt stöd i form av eurytmi	140
7.1.8Handledning i samband med stöd	140
7.1.9 Samarbete mellan hem och skola i samband med stöd.....	141
7.2 Allmänt stöd.....	143
7.3 Intensifierat stöd.....	144
7.3.1 Pedagogisk bedömning	145
7.3.2 Plan för elevens lärande inom intensifierat stöd	146
7.4 Särskilt stöd.....	149
7.4.1 Pedagogisk utredning.....	150
7.4.2 Beslut om särskilt stöd	151

7.4.3 Individuell plan för hur undervisningen ska ordnas.....	153
7.4.4 Individualisering av lärokursen i ett läroämne och befrielse från studier.....	156
7.4.5 Förlängd läroplikt.....	158
7.4.6 Undervisning enligt verksamhetsområde.....	159
7.5 Stödformer som fastställs i lagen om grundläggande utbildning.....	162
7.5.1 Stödundervisning.....	162
7.5.2 Specialundervisning på deltid.....	163
7.5.3 Tjänster och hjälpmedel som förutsätts för elevens deltagande i undervisningen.....	164
7.6 Frågor som avgörs på lokal nivå.....	166
7.6.1 Stöd för elevens lärande vid Mikaelsskolan.....	166
7.6.2 Övergången från förskola till grundläggande utbildning.....	168
7.6.3 Övergång från klasslärarstadiet till ämneslärarstadiet.....	169
7.6.4 Övergång från en annan skola till Mikaelsskolan under den grundläggande utbildningen.....	169
7.6.5 Övergång från Mikaelsskolan till en annan skola eller läroanstalt.....	170
8 ELEVVÅRD.....	172
8.1 Gemensam elevvård.....	172
8.2 Individuell elevhälsa.....	173
8.3 Organisering av elevvården.....	174
8.4 Styrgrupp för elevvården.....	176
8.5 Elevvårdsgrupp i skolan.....	177
8.6 Samarbete och information.....	178
8.7 Yrkesövergripande samarbete.....	178
8.8 Diskussioner och konsultationer.....	182
8.9 Övrigt yrkesövergripande samarbete.....	182
8.10 Förebyggande arbete i skolans elevvårdsgrupp.....	183
8.11 Det totala behovet av elevvård och tillgängliga elevvårdstjänster.....	187
8.12 Genomförande av gemensam elevvård.....	187

8.13	Ordnandet av individuell elevvård	199
8.14	Genomförandet och uppföljningen av elevvårdsplanen.....	204
9	SÄRSKILDA FRÅGOR SOM ANKNYTER TILL SPRÅK OCH KULTUR	205
9.1	Samer och samisktalande	206
9.2	Romer.....	206
9.3	Teckenspråkiga	207
9.4	Andra flerspråkiga elever	208
10	UNDERVISNING PÅ TVÅ SPRÅK	209
10.1	Mål och utgångspunkter för undervisning på två språk.....	210
10.1.1	Omfattande undervisning på två språk.....	212
10.1.2	Mindre omfattande undervisning på två språk.....	215
10.2	Frågor som avgörs på lokal nivå	215
11	UNDERVISNING SOM BASERAR SIG PÅ EN VISS VÄRLDSÅSKÅDNING ELLER PEDAGOGISK PRINCIPER.....	216
11.1	Principer för undervisningen.....	216
12	VALFRIHET I DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN	217
12.1	Valfria timmar i konst- och färdighetsämnen	217
12.2	Valfria ämnen (minst 9 årsveckotimmar i grundutbildningen).....	218
12.3	Frivilliga och valfria lärokurser i främmande språk	219
12.4	Frågor som avgörs på lokal nivå	220
13	ÅRSKURS 1–9	220
13.1	Övergångarna	220
13.1.1	Övergången från förskoleundervisningen till den grundläggande utbildningen och uppdraget i årskurs 1–2	220
13.1.2	Beskrivning av elevens åldersstadium, lärinnehåll som stödjer åldersstadiet, verksamhetsformer och undervisningsmetoder samt beskrivning av de centrala aktiviteterna och målen under klasstadierna	222
13.1.3	Övergången från årskurs 2 till årskurs 3 och uppdraget i årskurs 3–6.....	225

13.1.4 Beskrivning av elevens åldersstadium, lärinnehåll som stödjer åldersstadiet, verksamhetsformer och undervisningsmetoder samt beskrivning av de centrala aktiviteterna och målen under klasstadierna	227
13.2 Mångsidig kompetens	232
13.2.1 Mångsidig kompetens i årskurserna 1–2.....	232
13.2.2 Mångsidig kompetens i årskurserna 3–6.....	237
13.3 Frågor som avgörs på lokal nivå	242
13.4 Läroämnen i årskurserna 1–9	242
13.4.1 MODERSMÅL OCH LITTERATUR	242
13.4.1.1 Läroämnets uppdrag	243
13.4.1.2 Mål för undervisningen i modersmål och litteratur	247
13.4.1.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för modersmål och litteratur	255
13.4.1.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt för modersmål och litteratur	266
13.4.1.5Handledning, differentiering och stöd i modersmål och litteratur	267
13.4.1.6 Bedömning av elevens lärande i modersmål och litteratur	269
13.4.1.7 Mångsidig kompetens i modersmål och litteratur	284
13.4.2 DET ANDRA INHEMSKA SPRÅKET, FINSKA A-LÄROKURS.....	296
13.4.2.1 Läroämnets uppdrag	298
13.4.2.2 Mål för undervisningen i A-läroämnet finska.....	299
13.4.2.3 Centralt innehåll som anknyter sig till målen för A-lärokursen i finska.....	304
13.4.2.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i a-lärokursen i finska	306
13.4.2.5Handledning, differentiering och stöd i A-lärokursen i finska	308
13.4.2.6 Bedömningen av elevens lärande i A-lärokursen i finska.....	309
13.4.2.7 Mångsidig kompetens i A-lärokursen i finska	315
13.4.3 FRÄMMANDE SPRÅK, ENGELSKA, A-LÄROKURS	318
13.4.3.1 Läroämnets uppdrag.....	318
13.4.3.2 Mål för undervisningen i A-lärokursen i engelska.....	321
13.4.3.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för A-lärokursen i engelska	327

13.4.3.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i A-lärokursen i engelska.....	330
13.4.3.5Handledning, differentiering och stöd i a-lärokursen i engelska	331
13.4.3.6 Bedömning av elevens lärande i A-lärokursen i engelska	331
13.4.3.7 Mångsidig kompetens i engelska	340
13.4.4 FRÄMMANDE SPRÅK, TYSKA B-LÄROKURS	343
13.4.4.1 Läroämnets uppdrag.....	343
13.4.4.2 Mål för undervisningen i B-läroämnet tyska	345
13.4.4.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för B-lärokursen i tyska.....	348
13.4.4.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i B-lärokursen i tyska	350
13.4.4.5Handledning, differentiering och stöd i B-lärokursen i tyska	351
13.4.4.6 Bedömning av elevens lärande i B-lärokursen i tyska.....	351
13.4.4.7 Mångsidig kompetens i B-lärokursen i tyska.....	353
13.4.5 MATEMATIK	356
13.4.5.1 Läroämnets uppdrag.....	356
13.4.5.2 Mål för undervisningen i matematik.....	359
13.4.5.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för matematik	365
13.4.5.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i matematik	371
13.4.5.5Handledning, differentiering och stöd i matematik.....	372
13.4.5.6 Bedömning av elevens lärande i matematik	374
13.4.5.7 Mångsidig kompetens i matematik	383
13.4.6 OMGIVNINGSLÄRA	384
13.4.6.1 Läroämnets uppdrag.....	384
13.4.6.2 Mål för undervisningen i omgivningslära	386
13.4.6.3 Centralt innehåll som anknyter till målen i omgivningslära	396
13.4.6.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i omgivningslära i årskurs 3-6.....	401
13.4.6.5Handledning, differentiering och stöd i omgivningslära i årskurs 3-6	402
13.4.6.6 Bedömning av elevens lärande i omgivningslära i årskurs 3-6	402
13.4.7 BIOLOGI	411

13.4.7.1 Läroämnets uppdrag.....	411
13.4.7.2 Mål för undervisningen i biologi i årskurs 7–9.....	412
13.4.7.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för biologi i årskurs 7	414
13.4.7.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i biologi i årskurs 7–9.....	415
13.4.7.5Handledning, differentiering och stöd i biologi i årskurs 7–9	415
13.4.7.6 Bedömning av elevens lärande i biologi i årskurs 7–9	416
13.4.7.7 Mångsidig kompetens i biologi i årskurserna 7-9.....	420
13.4.8 GEOGRAFI	420
13.4.8.1 Läroämnets uppdrag.....	420
13.4.8.2 Mål för undervisningen i geografi i årskurs 7.....	421
13.4.8.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för geografi i årskurs 7	422
13.4.8.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i geografi i årskurs 7-9	423
13.4.8.5Handledning, differentiering och stöd i geografi i årskurserna 7-9	424
13.4.8.6 Bedömning av eleven lärande i geografi i årskurserna 7-9.....	424
13.4.9 FYSIK	429
13.4.9.1 Läroämnets uppdrag.....	429
13.4.9.2 Mål för undervisningen i fysik i årskurserna 7-9.....	430
13.4.9.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för fysik i årskurserna 7.....	433
13.4.9.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i fysik i årskurs 7	433
13.4.9.5Handledning, differentiering och stöd i fysik i årskurs 7.....	434
13.4.9.6 Bedömning av elevens lärande i fysik i årskurs 7.....	434
13.4.10 KEMI	438
13.4.10.1 Läroämnets uppdrag.....	439
13.4.10.2 Mål för undervisningen i kemi i årskurserna 7-9.....	440
13.4.10.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för kemi i årskurserna 7-9	442
13.4.10.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i kemi i årskurserna 7-9.....	443
13.4.10.5Handledning, differentiering och stöd i årskurserna 7-9.....	444
13.4.10.6 Bedömning av elevens lärande i kemi i årskurserna 7–9.....	444

13.4.11 HÄLSOKUNSKAP	447
13.4.11.1 Läroämnets uppdrag	447
13.4.11.2 Mål för undervisningen i hälsokunskap i årskurserna 7-9	448
13.4.11.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för hälsokunskap i årskurserna 7-9....	451
13.4.11.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i hälsokunskap i årskurs 7-9	452
13.4.11.5Handledning, differentiering och stöd i hälsokunskap i årskurserna 7-9	453
13.4.11.6 Bedömning av elevens lärande i hälsokunskap i årskurserna 7-9	453
13.4.12 RELIGION	460
13.4.12.1 Läroämnets uppdrag	460
13.4.12.2 Mål för undervisningen i religion	462
13.4.12.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för religion	466
13.4.12.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i religion	473
13.4.12.5Handledning, differentiering och stöd i religion	474
13.4.12.6 Bedömning av elevens lärande i religion	475
13.4.13 LIVSÅSKÅDNINGSKUNSKAP	482
13.4.13.1 Läroämnets uppdrag	482
13.4.13.2 Mål för undervisningen i livsåskådningskunskap	484
13.4.13.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för livsåskådningskunskap	488
13.4.13.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i livsåskådningskunskap	490
13.4.13.5Handledning, differentiering och stöd i livsåskådningskunskap	491
13.4.13.6 Bedömning av elevens lärande i livsåskådningskunskap	492
13.4.14 HISTORIA	499
13.4.14.1 Läroämnets uppdrag	499
13.4.14.2 Mål för undervisningen i historia	500
13.4.14.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för historia	503
13.4.14.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i historia	506
13.4.14.5Handledning, differentiering och stöd i läroämnet historia	507
13.4.14.6 Bedömning i läroämnet historia	507

13.4.14.7	Mångsidig kompetens i läroämnet historia	511
13.4.15	SAMHÄLLSLÄRA	511
13.4.15.1	Läroämnets uppdrag	511
13.4.15.2	Mål för undervisningen i samhällslära	512
13.4.15.3	Centralt innehåll som anknyter till målen för samhällslära	515
13.4.15.4	Mål för lärmiljöer och arbetssätt i samhällslära	518
13.4.15.5	Handledning, differentiering och stöd i samhällslära	518
13.4.15.6	Bedömning av elevens lärande i samhällslära	520
13.4.16	MUSIK	523
13.4.16.1	Läroämnets uppdrag	523
13.4.16.2	Mål för undervisningen i musik	525
13.4.16.3	Centralt innehåll som anknyter till målen för musik	529
13.4.16.4	Mål för lärmiljöer och arbetssätt för musik	534
13.4.16.5	Handledning, differentiering och stöd i musik	535
13.4.16.6	Bedömning av elevens lärande i musik	536
13.4.17	BILDKONST	543
13.4.17.1	Läroämnets uppdrag	543
13.4.17.2	Mål för undervisningen i bildkonst	545
13.4.17.3	Centralt innehåll som anknyter till målen för bildkonst	556
13.4.17.4	Mål för lärmiljöer och arbetssätt för bildkonst	559
13.4.17.5	Handledning, differentiering och stöd i bildkonst	560
13.4.17.6	Bedömning av elevens lärande i bildkonst	561
13.4.17.7	Mångsidig kompetens i bildkonst	566
13.4.18	SLÖJD	567
13.4.18.1	Läroämnets uppdrag	567
13.4.18.2	Mål för undervisningen i slöjd	569
13.4.18.3	Centralt innehåll som anknyter till målen för slöjd	571
13.4.18.4	Mål för lärmiljöer och arbetssätt för slöjd	574

13.4.18.5	Handledning, differentiering och stöd i slöjd.....	575
13.4.18.6	Bedömning av elevens lärande i slöjd.....	577
13.4.19	GYMNASTIK.....	583
13.4.19.1	Läroämnets uppdrag.....	583
13.4.19.2	Mål för undervisningen i gymnastik	586
13.4.19.3	Centralt innehåll som anknyter till målen för gymnastik.....	597
13.4.19.4	Mål för lärmiljöer och arbetssätt i gymnastik	601
13.4.19.5	Handledning, differentiering och stöd i gymnastik.....	602
13.4.19.6	Bedömning av elevens lärande i gymnastik.....	603
13.4.20	HUSLIG EKONOMI	612
13.4.20.1	Läroämnets uppdrag.....	612
13.4.20.2	Mål för undervisningen i huslig ekonomi i årskurserna 7-9	613
13.4.20.3	Centralt innehåll som anknyter till målen för huslig ekonomi i årskurserna 7-9.....	616
13.4.20.4	Mål för lärmiljöer och arbetssätt i huslig ekonomi i årskurserna 7-9	617
13.4.20.5	Handledning, differentiering och stöd i huslig ekonomi i årskurserna 7-9.....	617
13.4.20.6	Bedömning av elevens lärande i huslig ekonomi i årskurserna 7-9.....	618
13.4.21	ELEVHANDLEDNING	623
13.4.21.1	Läroämnets uppdrag.....	623
13.4.21.2	Mål för undervisningen i elevhandledning i årskurserna 7-9	626
13.4.21.3	Centralt innehåll som anknyter till målen för elevhandledning i årskurserna 7-9	629
13.4.21.4	Mål för lärmiljöer och arbetssätt i elevhandledning i årskurs 7-9.....	631
13.4.21.5	Handledning, differentiering och stöd i elevhandledning i årskurs 7-9	631
13.4.21.6	Bedömning av elevens lärande i elevhandledning i årskurs 7-9	632
13.4.22	EURYTMI	633
13.4.22.1	Läroämnets uppdrag.....	633
13.4.22.2	Mål för undervisningen i eurytmi	634
13.4.22.3	Centralt innehåll som anknyter till målen för eurytmi.....	639

13.4.22.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i eurytmi	640
13.3.22.5Handledning, differentiering och stöd i eurytmi	644
13.3.22.6 Bedömning av elevens lärande i eurytmi	645
14 BILAGOR	647
14.1 Mikaelsskolans ordnings- och trivselregler	647
14.2 Förfaringssätt och struktur för fostrande samtal	650
14.3 Uppföljning och åtgärder i anslutning till elevers frånvaro	653
14.4 Uppskattning av det totala behovet av elevvård i skolan och tillgängliga elevvårdstjänster	654
14.5 Förfaringssätt vid olika situationer i anslutning till rökning och användning av rusmedel	656
14.6 Förfaringssätt vid våldsamt beteende	660
14.7 Sociala Klimatet i Mikaelsskolan	661
14.8 Dokumentation av hänvisning av elev/ studerande.....	665
14.9 Samtycke	667

1 DEN LOKALA LÄROPLANENS BETYDELSE OCH UPPGÖRANDET AV DEN

1.1 Grunderna för läroplanen och den lokala läroplanen

Styrsystemet för den grundläggande utbildningen ska garantera jämlikhet och kvalitet i utbildningen samt skapa goda förutsättningar för elevernas växande, utveckling och lärande. Styrsystemets normdel består av lagen och förordningen om grundläggande utbildning, statsrådets förordningar, grunderna för läroplanen samt den lokala läroplanen och läsårsplanerna som baserar sig på den. Syftet med revideringen av styrsystemet är att undervisningen bättre ska kunna ta hänsyn till förändringarna i omvärlden och att stärka skolans uppdrag att bygga en hållbar framtid.

Grunderna för läroplanen bygger på lagen och förordningen om grundläggande utbildning och på statsrådets förordning som fastställer målen och timfördelningen¹. Grunderna för läroplanen är en nationell föreskrift utfärdad av Utbildningsstyrelsen enligt vilken den lokala läroplanen görs upp². Syftet med grunderna för läroplanen är att stödja och styra undervisningen och skolarbetet samt främja en enhetlig grundläggande utbildning på lika villkor.

Den grundläggande utbildningen är en helhet som omfattar undervisning och fostran där målen och innehållet för olika delområden hör samman och bildar en grund för undervisningen och verksamhetskulturen. Därför innehåller grunderna för läroplanen utöver föreskrifter om mål och innehåll även text som belyser dessa. Grunderna för läroplanen innehåller också, till de delar det behövs, hänvisningar till den lagstiftning som grunderna baserar sig på.

Den lokala läroplanen är en viktig del av styrsystemet. Den beskriver och styr genomförandet av såväl nationella mål som mål och uppdrag som anses viktiga på lokal nivå. Den lokala läroplanen ger en gemensam grund och riktlinje för det dagliga skolarbetet. Den är ett strategiskt och pedagogiskt verktyg som styr utbildningsanordnarens verksamhet och skolornas arbete. Läroplanen förenar skolornas verksamhet med övrig lokal verksamhet som ordnas för att främja barnens och de ungas välbefinnande och lärande.

1.2 Principer för uppgörandet av den lokala läroplanen

Utbildningsanordnaren ansvarar för att göra upp en lokal läroplan och utveckla den³. I läroplanen bestäms om det fostrande arbetet, undervisningen, bedömningen av lärande och om hur stöd, handledning och elevvård, samarbete mellan hem och skola samt övrig verksamhet ska ordnas och förverkligas. Där kompletteras och prioriteras ur ett lokalt perspektiv de mål, riktlinjer och centrala innehåll samt övriga frågor som gäller undervisningen som fastställs i grunderna för läroplanen. Utbildningsanordnaren ska utarbeta läroplanen med beaktande av elevernas behov, lokala särdrag samt resultat från utvecklingsarbete och intern utvärdering.

Läroplanen ska främja en fortlöpande utveckling av undervisningens kvalitet och stärka utbildningens kontinuitet. Den ska skapa en god grund för övergången från förskoleundervisningen till den grundläggande utbildningen och från den grundläggande utbildningen till följande utbildningsstadium. Läroplanen ska utarbetas med hänsyn till övriga lokala planer, såsom

- eventuell plan för småbarnspedagogik
- förskoleundervisningens läroplan
- eventuell plan för undervisning som förbereder för den grundläggande utbildningen
- eventuell plan för morgon- och eftermiddagsverksamheten
- välfärdsplan för barn och unga enligt barnskyddslagen⁴
- likabehandlingsplan enligt lagen om likabehandling⁵
- eventuell plan för hållbar utveckling, kulturell fostran och övriga planer och beslut som utbildningsanordnaren fattat i synnerhet angående utbildning, barn, ungdomar och familjer.

Utbildningsanordnaren ska godkänna läroplanen separat för undervisning på svenska, finska eller samiska samt vid behov för undervisning på något annat språk⁶. Utbildningsanordnaren kan utarbeta en gemensam lokal läroplan för alla sina skolor eller en plan som innehåller både utbildningsanordnarens gemensamma delar och delar som är gemensamma för flera skolor och/eller skolspecifika delar. Utbildningsanordnaren fattar själv beslut om hur läroplanen utarbetas. Utbildningsanordnare kan också komma överens om gränsöverskridande samarbete och gemensamma regionala riktlinjer för läroplanerna.

När läroplanen uppgörs beaktas att undervisningen kan vara huvudsakligen indelad i läroämnen eller förverkligas genom helhetsskapande undervisning. Om undervisningen är helhetsskapande kan också årskurshelheterna i läroplanen vara helhetsskapande.

Elevernas alla individuella planer ska utarbetas utgående från den gemensamma läroplanen⁷. I läsårsplanen ska preciseras hur läroplanen kommer att genomföras i den enskilda skolan under läsåret. Förordningen om grundläggande utbildning förpliktar utbildningsanordnaren att informera eleverna och deras vårdnadshavare om centrala frågor som fastställs i läsårsplanen.⁸

Samarbete kring läroplanen och läsårsplanen bidrar till att alla parter förbinder sig till de gemensamma målen och ökar enhetligheten i undervisningen och det fostrande arbetet. Utbildningsanordnaren ska se till att personalen inom undervisningsväsendet har möjlighet att delta i samarbetet samt främja samarbetet både mellan läroämnena och mellan aktörer inom olika sektorer. Det ska finnas möjlighet att delta oberoende av hur planerna utarbetas. Eleverna ska enligt lagen ges möjlighet att delta i beredandet av läroplanen och de planer som anknyter till den⁹. Det är viktigt att också vårdnadshavarna har möjlighet att delta i läroplansarbetet, utarbetandet av läsårsplan och i planeringen av skolans verksamhet, i synnerhet gällande målen för fostran, verksamhetskulturen och samarbetet mellan hem och skola. Det är särskilt viktigt att eleverna och vårdnadshavarna kan delta i arbetet på ett meningsfullt och mångsidigt sätt. Elevernas utvecklingsstadium ska beaktas då man planerar deras delaktighet.

Samarbete med aktörer utanför skolan berikar skolarbetet och knyter det till det omgivande samhället. Till de delar läroplanen berör elevvård och samarbete mellan hem och skola förpliktar lagen om grundläggande utbildning utbildningsanordnaren att utarbeta läroplanen i samarbete med de myndigheter som ansvarar för social- och hälsovården i kommunen¹⁰. Det behövs även samarbete med övriga förvaltningar för att kunna garantera alla elevers skolgång, trygghet, säkerhet och välbefinnande. Samarbete med andra organisationer och olika experter förbättrar ytterligare kvaliteten på planerna och skolarbetet.

En elev har enligt lagen om grundläggande utbildning rätt att varje skoldag få undervisning enligt läroplanen¹¹. Utbildningsanordnaren ska se till att denna rättighet uppfylls och alla som arbetar med eleverna ska verkställa den läroplan som utbildningsanordnaren godkänt och följa övriga normer som reglerar arbetet.

1.3 Utvärdering och utveckling av den lokala läroplanen

Utbildningsanordnaren ska utvärdera sin utbildning och utbildningens effekt och delta i extern utvärdering av sin verksamhet. Syftet med utvärderingen är att utveckla utbildningen och förbättra förutsättningarna för lärande.¹² Uppföljning, regelbunden utvärdering och

utveckling av den lokala läroplanen och läsårsplanen är en del av denna utvärderingsskyldighet.

I utbildningsanordnarens och skolornas interna utvärderingar kan resultaten från nationella utvärderingar och utvecklingsprojekt och de nationella kvalitetskriterierna för den grundläggande utbildningen användas¹³. Samarbete med eleverna, vårdnadshavarna och andra aktörer främjar öppen och konstruktiv självvärdering.

Ändringar i läroplansgrunderna förutsätter att motsvarande ändringar görs i den lokala läroplanen och omsätts i praktiken. Utbildningsanordnaren kan granska sin läroplan och förbättra dess kvalitet och ändamålsenlighet utifrån lokala behov och genom att utnyttja resultaten från utvecklingsarbete.

1.4 Uppgörandet av den lokala läroplanen och centrala beslut gällande undervisningen

Den lokala läroplanen, de läsårsplaner som förtydligar denna och övriga planer ska uppgöras med beaktande av ovan beskrivna mål och principer på det sätt som utbildningsanordnaren beslutar. Utbildningsanordnaren kan besluta om att till skolorna delegera beslut som ingår i läroplanen och om uppgörandet av en skolspecifik läroplan.

I detta underkapitel anges de frågor som ska avgöras lokalt och beskrivas i läroplanen, som inte tas upp i andra kapitel. I varje huvudkapitel i grunderna för läroplanen anges närmare vilka frågor som ska avgöras och beskrivas i ifrågavarande kapitel i den lokala läroplanen.

Utbildningsanordnaren ska besluta om lösningar och förfaringssätt i anslutning till uppgörandet av den lokala läroplanen:

- om den läroplan som utarbetas ska vara gemensam för skolorna, helt eller delvis skolspecifik, regional eller om man löser det på annat sätt

- för vilka undervisningsspråk läroplanen utarbetas och godkänns (svenska, finska, samiska och vid behov för något annat undervisningsspråk)
- läroplanens struktur, i vilken ordning behandlas frågorna och i vilken form publiceras läroplanen
- hur personalen och eleverna och deras vårdnadshavare är delaktiga när läroplanen utarbetas, utvärderas och utvecklas och hur vårdnadshavarnas olika möjligheter att delta beaktas
- hur samarbetet med förskoleundervisningen och övrig småbarnspedagogik samt med läroanstalter som representerar utbildning som följer efter den grundläggande utbildningen ordnas då läroplanen utarbetas
- vilka andra aktörer som deltar då läroplanen utarbetas och förverkligas och hur samarbetet ordnas
- hur lokala särdrag och behov, information från utvärderingar och utvecklingsarbete samt mål för utveckling och övriga lokala planer beaktas då läroplanen utarbetas
- om den skolspecifika jämställdhetsplanen i enlighet med lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män ska ingå i läroplanen eller om den ska utarbetas som en fristående plan
- enligt lagen ska en jämställdhetsplan utarbetas årligen i samarbete med personalen och eleverna; i stället för en årlig genomgång kan planen utarbetas för högst tre år i sänder.

Utbildningsanordnaren ska i läroplanen besluta och beskriva följande om uppgörandet och utvecklingen av läroplanen:

- hur samarbetet med social- och hälsovårdsmyndigheterna ordnas när man gör upp de avsnitt som behandlar elevvård och samarbete mellan hem och skola
- hur man följer upp att läroplanen genomförs och hur läroplanen utvärderas och utvecklas
- vilka är de lokala planer och program som kompletterar och förverkligar läroplanen (till exempel plan för morgon- och eftermiddagsverksamhet, program för hållbar utveckling, jämställdhetsplan, plan för kulturell fostran, informationsstrategi).

Utbildningsanordnaren ska i läroplanen besluta och beskriva följande om hur undervisningen ska ordnas:

- hur man främjar enhetligheten i den grundläggande utbildningen och samarbetet i övergångsskedena (inom den grundläggande utbildningen, med förskoleundervisningen och övrig småbarnspedagogik och med läroanstalter som representerar utbildning som följer efter den grundläggande utbildningen)
- om undervisningen eller en del av den ordnas i sammansatt klass (se även underkapitel 5.4 och 5.6)
- om undervisningen eller en del av den ordnas som undervisning enligt årskurs eller som årskursintegrerade studier eller som studier enligt elevers eget studieprogram (se även underkapitel 5.4 och 5.6)
- om undervisningen ordnas huvudsakligen indelad i läroämnen eller helt eller delvis som helhetsskapande undervisning; vilka är huvuddragen för hur eventuell helhetsskapande undervisning ordnas
- hur undervisningstimmar fördelas per årskurs mellan gemensamma läroämnen, de valfria timmarna i konst- och färdighetsämnena och valfria ämnen i enlighet med statsrådets förordning (lokal timfördelning)¹⁴
- utbildningsanordnarens språkprogram, på vilken årskurs undervisningen i de olika språken inleds (se även avsnitten om det andra inhemska språket och främmande språk samt kapitel 12)
- vilka valfria ämnen som erbjuds eleverna och på vilka årskurser de undervisas (se även kapitel 12)
- eventuell intensifierad undervisning och hur den genomförs; hur intensifieringen syns i timfördelningen och i undervisningens mål och innehåll (se även kapitel 12)
- hur elevhandledningen ordnas
- i handledningsplanen ska beskrivas elevhandledningens struktur, förfaringssätt, arbets- och ansvarsfördelning, arbete i sektorsövergripande nätverk, samarbete mellan hemmet och skolan i frågor som gäller handledning, samarbete med arbetslivet samt arrangemang för arbetsorientering (se även den uppgiftsbeskrivning för elevhandledningen som ingår i årskurshelheterna).

1 Lag om grundläggande utbildning (628/1998), Förordning om grundläggande utbildning (852/1998), Statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen (422/2012 och 378/2014) och Statsrådets förordning om ändring av förordningen om grundläggande utbildning (423/2012)

- 2 Lag om grundläggande utbildning 14 § 2 mom. och Statsrådets förordning
(422/2012) 13 § 3 Lag om grundläggande utbildning 15 § 1 mom.
- 4 Barnskyddslagen (417/2007) 12 § och Lag om elev- och studerandevård (1287/2013) 12 §
- 5 Lagen om likabehandling (21/2004) 4 §
- 6 Lag om grundläggande utbildning 15 § 1 mom.
- 7 Lag om grundläggande utbildning 16 a §, 17 § och 17 a § (642/2010)
- 8 Förordning om grundläggande utbildning 9 §
- 9 Lag om grundläggande utbildning 47 a § 1 mom. (1267/2013)
- 10 Lag om grundläggande utbildning 15 § 2 mom. (477/2003)
- 11 Lag om grundläggande utbildning 30 § 1 mom. (642/2010)
- 12 Lag om grundläggande utbildning 21 § 1 och 2 mom. (1296/2013)
- 13 Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen, undervisnings- och kulturministeriet 2012: 29
- 14 Statsrådets förordning (422/2012)

2 DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN SOM GRUND FÖR ALLMÄNBILDNING

Den grundläggande utbildningen ska lägga grunden för elevernas allmänbildning. Kommunen är skyldig att ordna grundläggande utbildning för de barn i läropliktsåldern som bor inom kommunens område¹. Förpliktelserna som styr den grundläggande utbildningen grundar sig på grundlagen, lagen och förordningarna om grundläggande utbildning, statsrådets förordning och grunderna för läroplanen. Också förpliktelser som grundar sig på annan lagstiftning och internationella avtal som Finland förbundet sig att följa ska beaktas då undervisningen ordnas. Den grundläggande utbildningen bygger på en gemensam värdegrund och syn på lärande.

2.1 Förpliktelser som styr undervisningen

Den grundläggande utbildningen ska följa de enhetliga nationella grunderna för läroplanen enligt lagen om grundläggande utbildning. Utbildningen ska ordnas utgående från elevernas ålder och förutsättningar och främja en sund uppväxt och utveckling. Utbildningen ska genomföras i samarbete med hemmen.²

Eleverna har rätt att få undervisning enligt läroplanen samt elevhandledning och tillräckligt stöd för lärande och skolgång genast när behov uppstår³. Undervisningsgrupperna ska sammansättas så att målen i läroplanen kan nås i undervisningen⁴. Eleverna har rätt till avgiftsfri undervisning, avgiftsfria läroböcker och andra läromedel, arbetsredskap och arbetsmaterial. Eleverna har dessutom rätt att avgiftsfritt få den elevvård som förutsätts för att de ska kunna delta i undervisningen samt studiesociala förmåner och tjänster enligt lagen.⁵ Elevvården regleras av lagen om elev- och studerandevård⁶. Den som deltar i utbildning har rätt till en trygg studiemiljö⁷. Eleven ska varje skoldag avgiftsfritt få en fullvärdig måltid som är ändamålsenligt ordnad. Måltidssituationen ska vara övervakad.⁸

Enligt Finlands grundlag och lagen om likabehandling får ingen utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, etniskt eller nationellt ursprung, nationalitet, språk, religion, övertygelse, åsikt, sexuell läggning, hälsotillstånd, handikapp eller av någon annan orsak som gäller hens person.⁹ Jämställdhetslagen förpliktar alla läroanstalter att se till att alla har lika möjligheter till utbildning, oberoende av kön. Undervisningen och lärostoffet ska stödja syftet med jämställdhetslagen¹⁰.

Undervisningen ska dessutom ordnas med beaktande av bestämmelser om undervisningspersonalens antal och behörighet och föreskrifter om bl.a. säkerhet och arbetarskydd, användning av personuppgifter, offentlighet och integritetsskydd, upphovsrätt samt bestämmelser om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn. FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna är en grundläggande historisk och etisk tolkning av betydelsen av mänskliga rättigheter¹¹. Finland har förbundit sig att följa de flesta internationella avtal om mänskliga rättigheter som förutsätter att varje barns lärande och välbefinnande ska tryggas. De mest centrala är FN:s konvention om barnets rättigheter, den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter det vill säga den s.k. ESK-konventionen, Europakonventionen samt FN:s konvention om handikappades

rättigheter¹². För att trygga samernas rättigheter ska dessutom FN:s deklaration om urfolkens rättigheter beaktas¹³.

FN:s konvention om barnets rättigheter ger juridisk grund för den grundläggande utbildningen. Enligt konventionen är alla som arbetar med eller för barn skyldiga att följa avtalets grundläggande principer, som är att alla barn har samma rättigheter och lika värde, att barnet ska skyddas mot diskriminering, att barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn, att alla barn har rätt till skydd, omvårdnad och utveckling och att alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad. Enligt konventionen har varje barn rätt till ett gott liv och till individuell, fysisk, psykisk, andlig, moralisk och social utveckling.

- 1 Lag om grundläggande utbildning 4 § 1 mom.
- 2 Lag om grundläggande utbildning 3 § 2 och 3 mom. 3
Lag om grundläggande utbildning 30 § 1 mom.
(642/2010) 4 Lag om grundläggande utbildning
30 § 2 mom.
- 5 Lag om grundläggande utbildning 31 § 1 mom. (477/2003)
- 6 Lag om elev- och studerandevård (1287/2013)
- 7 Lag om grundläggande utbildning 29 § 1 mom.
- 8 Lag om grundläggande utbildning 31 § 2 mom.
- 9 Finlands grundlag (731/1999) 6 § 2 mom. och Lag om likabehandling 6 § 1 mom.
- 10 Lag om jämställdhet mellan kvinnor och män (609/1986) 5 §
- 11 FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna 1948

- 12 FN:s konvention om barnets rättigheter FördrS 59–60/1991, ESK-konventionen FördrS 6/1976, Europakonventionen FördrS 85–86/1998 och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning
- 13 FN:s konvention om urfolkens rättigheter 2007

2.2 Värdegrunden för den grundläggande utbildningen

2.2.1 Alla elever är unika och har rätt till god undervisning

Steinerpedagogiken utgår från barnet. Den steinerpedagogiska människosynen utgår från att varje barn betraktas som ett unikt och individuellt jag. Med barnet i centrum strävar man till att förstå barnet och människan, man vill skapa en undervisning som aktiverar barnet enligt den kännedom man har, och som man kan skönja om barnet och den unga människans utvecklingsskeden. Att utgå från barnet innebär inte att det är barnet som styr, eller att barnet måste klara sig på egen hand. Barndomen ses som ett unikt utvecklingsskede som man bör värna om. Avsikten är att praxis inom fostran och undervisning definieras utgående från barnet. Att respektera barndomen innebär att man respekterar elevens andliga frihet. Barnen uppfostras inte för att passa in i en förutbestämd standardform.

Målsättningen är att förena respekt för individen och jämlikhet mellan individerna. Jämställdheten mellan könen och könets mångfald förutsätter ett genuskänsligt tillvägagångssätt i undervisningen.

Respekt för barndomen innebär också att man ser och uppskattar barnets personlighet. Atmosfären och bedömningskulturen stödjer kreativiteten, och uppmuntrar till att lära genom försök och misstag. I god undervisning lägger man märke till att det finns många olika slags begåvningar. Begåvning kan vara mångkunnighet och ibland även specifik begåvning inom till exempel språk, musik eller gymnastik. Varje barns begåvning och kreativitet stöds samtidigt som man eftersträvar en balanserad utveckling till en etiskt fungerande människa. Skolan vill uppnå en respektfull och uppskattande kommunikation på olika plan inom

gemenskapen. Steinerskolorna har grundats av föräldrar och upprätthålls av dem. Diskussion kring gemensamma ideal och värderingar skapar grunden för skolans utvecklingsarbete. Respekten för barndomen binds uttryckligen samman med tanken om åldersadekvat pedagogik. Barnet är inte en liten vuxen, och barndomen är inte endast ett övergångsskede till vuxenlivet. Barndomen har ett värde i sig. De centrala aspekterna då man utgår från barnet är handlingskraft och aktivitet.²⁶

²⁶ (se t.ex. Paalasmaa 2009, 2011; Steiner 1983, 1989.)

2.2.2 Humanitet, bildning och demokrati

Skolans uppgift är att fostra till humanitet. Det betyder främst förmåga att respektera andra människor, naturen och sig själv. Att växa som människa är att förverkliga de förnämligaste värderingarna, det vill säga godhet, skönhet och sanning. Steinerskolans utvecklingsarbete utgår från att sanning, estetik och etik hos människan utgör bildningsegenskaper och dygder som man genom fostran och undervisning medvetet strävar till att förstärka.

I Steinerskolan framhävs i undervisningen i de olika åldersstadierna de klassiska värderingarna inom antikens filosofi; sanning, skönhet och godhet. Speciellt viktigt för det lilla barnets uppväxt är känslan av grundtrygghet och upplevelsen att världen är god. En naturlig del av barndomen utgör även lek och olika aktiviteter. Fostran till godhet handlar till stor del om att ta hänsyn till andra, om växelverkan, samt om sociala kompetenser och handlingar. Enligt Rudolf Steiner¹ föds goda gärningar ur äkta kärlek till det goda.

Det är viktigt att eleverna i de lägre klasserna får en stark känsla för världens skönhet och därför betonas konsten i läroplanen och undervisningsmetoderna. Speciellt från och med puberteten förstärks det egna tänkandet och i de högre klasserna strävar man till att särskilt betona sanningsenlighet, utveckling av omdömesförmågan samt logiskt tänkande.

¹ (1979, 109-113; 1988a, 13)

I den steinerpedagogiska bildningstraditionen betonas utvecklingen av moralisk dygd som fostrans viktigaste uppgift. Istället för ekonomisk och mätbar effektivitet planerar man undervisningen så att dygderna moral och rättvisa främjas.

Steinerskolan är en bildnings- och värdegemenskap. Fostran är en process som har en riktning och målsättningar. Att utvärdera dessa mål i en lärande gemenskap är ett kontinuerligt filosofiskt uppdrag. De egentliga värderingarna sanning, skönhet och godhet är filosofi. T.ex. skönhet tolkas inte enbart som något överenskommet, dvs. som en subjektiv åsikt. Sinne för skönhet är en genuin mänsklig egenskap och i pedagogiken kommer det till uttryck i konstens betydelsefullhet. Med hjälp av konsten utvecklas sinnet för skönhet och uppfattningen om en allomfattande kärlek.²

Skolans uppgift är att fostra och undervisa. Målet för fostran och undervisning är ett gott liv. Ett gott liv kan definieras endast på basen av värderingar. Att fungera som individ, och att utvecklas till en del av en gemenskap, utesluter inte varandra. Den etiska dimensionen av att växa in i en gemenskap utgör en nödvändig del av utvecklingen av ett eget jag, det vill säga att bli sig själv.

Steinerskolan utgör i sig medborgaraktivitet på gräsrotsnivå. Sålunda är även skolans främsta mål att initiera till aktivt agerande och att skapa framtidsbyggare, inte medborgare som bara anpassar sig till rådande system och omständigheter. Fostran och undervisning utgör samhällelig verksamhet vars målsättning är ett ansvarsfullt samhällsengagemang.

Undervisningen är partipolitiskt och religiöst obunden. Skolan förmedlar inte någon viss världsåskådning till eleverna. Det viktiga är att varje elev blir ett eget jag, och själv skapar sin egen människoupfattning och världsbild. Emellertid innebär fostran även att de ungas människo- och världsuppfattning utvecklas etiskt, det vill säga tar hänsyn till andra människor och till naturen.

² (Steiner 1988a, 1988b, se även Paalasmaa 2009, 2014, Skinnari 2004.)

Rudolf Steiner ansåg att den naturvetenskapliga verkligheten bör kompletteras med en sådan andevetenskap, som tar hänsyn till människans och världens själsliga (medvetna) och andliga (självmedvetna) sida. Steiner tog i bruk ordet antroposofi (visdom om människan), som förekommit redan i början av 1800-talet. Antroposofin utgör den epistemologiska och människokunskapliga grunden i steinerpedagogiken, även om det som pedagogiken omfattar inte undervisas i skolan³. Antroposofin tillämpas i steinerskolorna som lärarens privata och kollegiala självstudieverktyg. Steiner³⁰ beskrev relationen mellan antroposofin och steinerpedagogiken i samband med att den första steinerskolan inledde sin verksamhet. Han poängterade att det inte är fråga om en skola som representerar en särskild filosofi, eller om att pränta in antroposofi eller andra dogmer i eleverna. Det är inte avsikten, och den som påstår att steinerpedagogiken försöker påtvinga eleverna en antroposofisk övertygelse har fel. Men skolans lärare strävar till att utveckla konsten att fostra utgående från det som antroposofin betyder för oss själva. Vi tror att andevetenskapen skiljer sig från andra vetenskaper på så sätt att den beaktar hela personen genom att omfatta alla människans färdigheter på alla områden och framförallt beaktar människans natur. Uppmärksamheten riktas i högre grad mot ”hur” barnen undervisas än mot ”vad” de undervisas. ”Vad undervisning” utgår från sociala nödvändigheter och bör utgå ifrån vad vi upplever i vår miljö, vad människan måste veta och kunna för att uppfylla sin plats som en kapabel individ. ”Hur undervisning” däremot kan endast uppstå ur en genomgripande, djup och kärleksfull förståelse för människans väsen. Denna insikt ska enligt Rudolf Steiner tillämpas och vara förhärskande i Waldorf/Steiner-skolan.”⁴

2.2.3 Kulturell mångfald är en rikedom

Kulturell mångfald hör ihop med globaliseringsutvecklingen. Världen, även skolvärlden, blir i snabb takt allt mångfaldigare både kulturellt, åskådningmässigt och språkligt. Skolan bör inta en aktiv roll och utnyttja de möjligheter som människornas olika härkomst erbjuder för att på så sätt berika inläringen. Målsättningen är ett världsmedborgarskap som respekterar de mänskliga rättigheterna.

³ (Rawson & Richter 2003)

³⁰ (1996b)

⁴ (se även Rawson & Richter 2003, 22)

Människor med olika kulturell, språklig, etnisk, religiös och social bakgrund formas till en social grupp som i huvudsak förblir densamma under hela skoltiden. I klassgemenskapen bekantar man sig tillsammans med olika seder och bruk, praxis inom olika samfund, samt med olika åskådningar. I Steinerskolan lär man sig att betrakta livet och dess fenomen ur olika synvinklar.

Inläring över språkliga, kulturella och åskådningsmässiga gränser skapar förutsättningar för en respektfull dialog och en äkta gemenskap.⁵

2.2.4 Nödvändigheten av en hållbar livsstil

Människan utgör en integrerad del av naturen. Avgörande för ett bra liv i framtiden är utvecklandet av ett ansvarsfullt förhållande till naturen. Detta är en av skolans viktigaste målsättningar. Miljö- och naturuppfostran är speciellt på de lägre klasserna konkret och sker för det mesta ute i naturen. Människan bär ansvar för att styra teknologin i en riktning som på bästa sätt säkerställer människans och naturens framtid.

Eleverna fostras från tidig ålder till en genomgripande återanvändnings- och sorteringskultur. Skolans och lärarnas verksamhetskultur utgör en vägledande faktor. För att trygga en mänsklig framtid är det viktigt att eleverna omfattar etiska och medvetna konsumtionsvanor. Såväl inom samhällsläran som inom andra skolämnen betonas den hållbara utvecklingen och den gröna ekonomins värdevärld framom en ständig tillväxtideologi och ett konsumtionsinriktat levnadssätt.

Respekt för naturen förutsätter ett personligt förhållande till naturen, sensibilitet inför miljön samt ansvar. Detta omfattar inställning och handling. Individens personliga värdegrunder räcker inte. För att trygga förutsättningar för liv måste skolan skapa en vilja till samhälleligt engagemang och samhällelig påverkan. Klimatförändringens snabba framskridande mot en

⁵ (se t.ex. Rawson & Richter 2003, 33–34)

klimatkatastrof kräver av nästa generation allt skarpare nya föreskrifter och andra praktiska åtgärder.

2.2.5 Den steinerpedagogiska människosynen

Grunden för steinerpedagogiken utgörs av den helhetsbild av människans utveckling och växande som Rudolf Steiner (1861-1925) skapade, och som redan har tillämpats och vidareutvecklats av flera lärargenerationer. Enligt den steinerpedagogiska uppfattningen utgör människan en helhet, som består av flera olika plan. Detta utgör grunden för utbildningens praxis och målsättning. Människosynen styr utbildningen i en given riktning. Den steinerpedagogiska människosynen är dock inte färdig, utan är en process som lever i tiden. Det centrala i människobilden är att individen inte endast uppfattas som en produkt av sina arvsanlag och faktorer i sin omgivning, utan människan har även ett individuellt kärnjag, som gestaltas till en del av helhetspersonligheten. Människan har i sin personlighet många plan/sidor. Förutom kärnjaget kan man urskilja en social sida och en kulturell sida som ska fostras. Även det individuella temperamentet utgör en del av människans personlighet. Unikt hos barnet är dess individualitet redan vid födseln. Fostran hjälper barnet att växa, det vill säga att frambringa individualiteten och att bli sig själv. Varje elev anses vara unik och ett individuellt jag.

Beaktandet av individualiteten konkretiseras även i undervisningsmetoderna, i iakttagandet av åldersstadierna och till exempel i elevbedömningen. Att växa till såväl individualitet som gemenskap utesluter inte varandra.

Enligt steinerpedagogiken har människan både ett fysiskt plan och ett medvetandeplan. Dessutom har människan självmedvetenheten, upplevelsen av det tänkande jaget, vilket således även kan kallas jagmedvetenheten. Med andra ord är människan en både fysisk, själslig och andlig varelse.

Steiner⁶ presenterade ofta i olika sammanhang preciserade beskrivningar av denna tredelning. Man kan i människan urskilja ännu flera olika dimensioner eller grundegenskaper som genomskär varandra.

Inalles är människan en helhet bestående av flera dimensioner, och genom att betona olika aspekter uppstår olika beskrivningar. Det är centralt för den steinerpedagogiska människosynen att skilja åt fyra grundegenskaper eller -dimensioner hos människan.

Människans fysiska plan delas i två dimensioner, den fysiska kroppen och livskroppen. Dessutom har människan medvetandet, det vill säga det själsliga planet, och självmedvetandet, det vill säga det andliga planet.

2.2.5.1 Den fysiska kroppen

Till den fysiska kroppen hör till exempel muskulaturen och skelettet, alltså människans fysiska uppbyggnad. Om man betraktar olika vetenskapers betoning på människobegreppet, betonas i fysiken, kemin och anatomin denna del av människan. Det är alltså fråga om ett område som man upplever med sinnena – och som man kan vidröra och se. Steinerpedagogiken observerar människan som en materiell varelse såsom naturvetenskaperna beskriver den, men inte enbart som en sådan. I det steinerpedagogiska synsättet utgör människan inte enbart en art bland andra arter.

2.2.5.2 Livskroppen (eller eterkroppen)

⁶ (1983, 2009)

Livskroppen utgörs av allt det levande. Hit hör olika växtprocesser, rytmiska processer så som andningen och blodomloppet. Livskroppen stärks av allt det rytmiska i livet, så som dygnsrytmen.

2.2.5.3 Förnimmelsekroppen (eller astralkroppen, själskroppen)

Det tredje planet är medvetandeplanet (astralkroppen). Olika termer används generellt för att hänvisa till detta område; förnimmelse, själ, sinne, psyke. Här lever upplevelse- och förnimmelseförmågan, drifterna, instinkten, känslorna och begäret. Redan filosofen Platon definierade människan som en själ som använder en kropp. Enligt steinerpedagogiken består människan förutom av den materiella delen även av en själslig del.

2.2.5.4 Jaget eller självförnimmelseplanet

Det fjärde och högsta planet är jaget med det andliga ursprunget (självförnimmelseplanet, jagmedvetenheten och individualiteten). Detta är uttryckligen en typiskt mänsklig egenskap. Människan har förmåga att tänka egna tankar, iaktta sig själv och dryfta livets mening.

Frågan om jagets (eller självförnimmelseplanet) väsen är speciellt ett problem inom filosofin. Den här nivån tangerar filosofen Erik Ahlman⁷ med begreppet ”det verkliga jaget”, och filosofen Sven Krohn (1996) då han talade om ”kärnan i människan”.

Enligt psykologen Tony Dunderfelt⁸ kan vi genom att utveckla vår självkänedom i vårt inre finna ett ställe eller ett väsen, som alltid och överallt mår rätt bra oberoende av vad som händer i den yttre världen. Han kallar det här kärnjaget. Det är ett fridfullt område i vårt inre, en ok-punkt, den tillstädesvarande medvetenheten eller vårt öppna kärnväsen.

På detta andliga självmedvetenhets- och värdeuppfattningsplan grundar sig även människans frihet och ansvar. Vi har en möjlighet att välja, och en möjlighet att handla moraliskt. Här ligger den centrala skillnaden mellan människan och djuren: djuret följer sina drifter,

⁷ (1982)

⁸ (2006)

instinkter och artens särdrag. Enligt den steinerpedagogiska människobilden är människan inte enbart en produkt av arv och miljö utan har även ett individuellt och ett andligt jag, kärnjaget. Det är fråga om vetandets högre struktur hos den mänskliga personligheten. Det andliga jaget är det som förenar människans funktioner och olika plan med varandra.⁹

2.2.5.5 Sammanfattande aspekter

I viss mening växer frihetsgraden alltid då man förflyttar sig till ett annat plan. På det första planet (stenar) existerar materia och på det andra planet (växter) finns även liv som dock är bundet till platsen. På det tredje planet (djuren) förekommer friare rörelse och vaket känsloliv och på det fjärde planet (människan) upplevs bl.a. individualitet och tidsbegrepp.³⁷ Docent Heikki Kannisto¹⁰ och docenten i pedagogisk filosofi, Simo Skinnari (2004), presenterade fyra centrala människouppfattningar: den essentialistiska, den naturalistiska, den kulturalistiska och den existentialistiska. Naturalismen betonar människan som en biologisk naturvarelse, kulturalismen betonar människans kulturbundenhet och enligt existentialismen är människan fri att skapa sig själv. Inom existentialismen finns det ingen färdig så kallad planritning för människans växt. Steinerpedagogiken strävar till att beakta alla aspekter, men pedagogikens människouppfattning kan karakteriseras som uttryckligen essentialistisk. Den essentialistiska människobilden utgår från antagandet att det finns ett gemensamt människoväsen (lat. *essentia* 'väsen') för alla människor. Om det inte finns en uppfattning om en gemensam god mänsklighet är det svårt att förstå målsättningen för fostran och meningsfullheten med värdefostran. Nära den steinerpedagogiska människobilden ligger även den människouppfattning som de finska filosoferna Lauri Rauhala¹¹ och Reijo Wilenius¹² skisserar upp.

⁹ De i texten beskrivna nivåerna kan även beskrivas mera svårförståeligt genom användning av traditionellt antroposofiskt vokabulär. Särskilt i äldre antroposofisk litteratur används t.ex. termerna fysisk kropp, eterkroppen eller livskroppen, astralkroppen och jaget. Steiner åtskildre även människans framtidsnivåer eller så kallade högre väsensled. Människans existens i sin helhet är alltid mer eller mindre gåtfull. Det är väsentligt att förstå att människan inte är färdig utan ofullbordad och stadd i utveckling. Det är alltså gynnsamt om människouppfattningen samtidigt är både ödmjuk och storslagen. (Paalasmaa 2009, 51–55; se även Wilenius 2003, 11–58.)³⁷ (Paalasmaa 2009, 2011.)

¹⁰ (1984)

¹¹ (2009)

¹² (2003)

Människan är alltid bunden vid omständigheterna i sin omgivning, något som man kan iaktta på det situationistiska planet. En grundform för människans existens utgör situationismen (existensen i förhållande till den egna livssituationen). Enligt psykologen och filosofen Lauri Rauhala¹³ är det viktigt för människan att verka på det sociala fältet. Varje särdrag i den egna livssituationen bygger upp människan, till och med i så hög grad att det finns fog för att betrakta situationismen som ett eget plan inom människans många dimensioner.

Situationismen innebär att man blir inblandad i den egna livsmiljön och inblandad i världen via den egna livsmiljön. Livsmiljön betyder alla ställen, saker och människor som människan får ett förhållande till. Situationism är inte detsamma som den fysiska omgivningen. Det är till exempel kultur, naturförhållanden, andra människor, värden och normer. Redan Aristoteles betonade att människan i många avseenden är en social varelse. Människans förhållande till faktorer i livssituationen undersöks speciellt inom social- och beteendevetenskaperna. Det situationistiska planet framhävs inom olika samhällsvetenskaper och särskilt inom sociologin.¹⁴

Fysiken, kemin och biologin beskriver några av människans egenskaper, sociologin beskriver hur människan agerar, psykologin förklarar vad människan känner och tänker, och med hjälp av filosofin kan man gestalta hur något borde vara. För att klargöra målsättningen för fostran är det viktigt att beskriva hurudan människan borde vara, och hur människan borde agera, tänka och känna. Steinerpedagogiken strävar till att beakta olika vetenskapers syn på människan.

2.2.5.6 Tanke, känsla och vilja

Då Steiner analyserade den själsliga mångfalden använde han sig av antikens filosofi och den klassiska tredelningen av själskvaliteterna: tanke, känsla och vilja. Den mest medvetna själskvaliteten är tänkandet. Det emotionella, det vill säga känslans område,

¹³ (2009)

¹⁴ Filosofen Ilkka Niiniluoto (2011) definierar människan som mångdimensionell – en materiell, levande, tänkande, kännande och viljeinriktad varelse, som ständigt är i växelverkan med naturen och andra människor. Enligt honom är människan ett "kulturdjur" ur vars natur man endast kan urskilja en ensidig bit ifall man som referensram väljer till exempel materialism, biologism, psykologi, humanistisk andevetenskap eller religion. Niiniluotos beskrivning stödjer människoupfattningen att människan består av många plan, även om han inte tar ställning till kärnjäget. Till exempel med insikt i fysiken förklaras människans existens som fysisk, med insikt i biologin anses människan vara en biologisk varelse och sett ur filosofins synvinkel kan människan se sig själv som en medveten andlig varelse.

omfattar bland annat sympati och antipati och mellanmänskliga empatiska förmågor. Det svåraste, det vill säga det mest undermedvetna området, är viljans eller agerandets område, som utgör den aktiverande kraften för all mänsklig verksamhet.

Fostran bör mångsidigt utveckla hela människan, det vill säga tanken, känslan och viljan och sålunda bör fostran förutom kunskap även omfatta mycket konst och aktiverande verksamhet.

Ett holistiskt synsätt innebär att man specialiserar sig på mångsidighet, balans och bred allmänbildning istället för på en ensidigt inriktad valbar specialisering. Då man bygger upp en praxis för mänsklig fostran och undervisning är det väsentligt att beakta att människans olika sidor kompletterar varandra, inte utesluter varandra. Man eftersträvar en pedagogik som balanserat utvecklar hela människan. Människan är bl.a. ett fysiskt kroppsligt levande väsen och därför måste man även i skolan utöva sådan verksamhet som stärker fysiken och livskrafterna.

Att lära och växa är en process som sker tillsammans med andra människor. Som ett förnimmelande och självmedvetet väsen behöver människan en skola som genomsyras av kunskap, konst och verksamhet.

2.3 Synen på lärandet

Lärandet är olika på olika åldersstadier. I grundundervisningen används fantasin som undervisningsredskap medan undervisningen i de högre klasserna i högre grad baserar sig på undervisningsmaterialets kunskapsinnehåll.

2.3.1 Lärmiljö, motivation och lärarens roll

I lärmiljön betonas möjligheterna till växelverkan, till att bli bemött, till att bli hörd och till att få uppleva ett holistiskt lärande via så många olika sinnen som möjligt. Målsättningen är att eleven balanserat kan använda sig av tanken, känslan och viljan både under skoldagen och under lektionen.

I lärprocessen råder det balans mellan primärupplevelser, diskussion, lyssnande, samarbete och eget arbete. Gemensamma lärerfarenheter förstärker ytterligare lärandet. Nya

undervisningsmetoder och lärmiljöer tas i bruk i olika åldersstadier, t.ex. i läroplanens övergångsfaser och t.ex. vid övergången från klasslärarstadiet till ämneslärarstadiet.

Till lärmiljön hör elevens hela livskrets, såsom närmiljön, naturen, stadsmiljön, kulturbegivenheter, idrottsplatser, miljöer för informations- och kommunikationsteknik samt miljöer som har skapats i samarbete med t.ex. olika aktörer inom staden/kommunen. Att motivera eleven är en av lärarens största utmaningar. Avgörande är att skapa en positiv atomsfär. I handledning och feedback framhävs ett inspirerande och uppmuntrande tillvägagångssätt. Undervisningen sker så att eleven upplever lärandet som meningsfullt. Läraren har många roller; lärare, planerare, forskare, handledare och stödperson. Läraren deltar i definierandet av målsättningarna tillsammans med eleverna, hjälper till att bygga upp kunskap, deltar i skapandet av en levande social interaktion, använder sig av sådana lärmeter som grundar sig på samarbete, uppmuntrar till självstyrt lärande, erbjuder synpunkter, uppmuntrar och inspirerar till både lärande och samarbete, utvecklar samverkansmetoder och sociala kompetenser, utgör ett stöd för eleven och bestraffar inte eleven för begångna fel.

Läraren ses som en konstnär och forskare, som en initiativtagare och som en person som är intresserad av miljön, som är ärlig, och som har förmåga till förnyelse och övande. Utgångspunkten för lärarskapet är lärarens självfostran. Läraren inverkar på barnet och den unga med hela sitt väsen. Konstnärs- och forskarläraren mönstrar sitt eget arbete och reflekterar över sin undervisning, utvecklar och tillämpar sitt eget betraktelsesätt. Den initiativtagande läraren inspirerar, motiverar, samt skapar utmaningar och avlägsnar faktorer som belastar för mycket. Läraren som är intresserad av världen och omgivningen förstår eleven. Den sanningsenliga läraren är äkta och trovärdig. Läraren som har förmåga till förnyelse främjar försök och tillämpningar. Den utövande läraren följer med lärandet och uppmuntrar till självstyrt lärande.

Den pedagogik som utgår från barnet, utgår från att pedagogen inte på förhand kan veta vad barnet och den unga kommer att företa sig i framtiden. Pedagogen kan dock föreställa sig hur den ungas väg ser ut. Det behövs jämställdhet, som mellan eleverna/de studerande och lärarna tar sig uttryck i en strävan till att eleven ska uppleva att hen är jämställd då hen diskuterar med läraren, även om den kunskapsmässiga nivån inte är densamma. En sådan samverkan stödjer elevens sociala utveckling och självkänedom.

Väsentligt för lärandet är friheten. Människan kan anses vara fri då hon kan förverkliga sin egen självständiga och individuella etiska insikt och gör det av kärlek till gärningen. Det vill säga att man handlar fritt då motivet härstammar från klart tänkande som baserar sig på moralisk intuition. Detta grundar sig på uppfattningen att människan är en andlig varelse som är medveten om sig själv. Steinerpedagogiken strävar till att anordna undervisningen på ett sådant sätt att den främjar hälsa och välbefinnande hos eleven/den studerande även senare i livet. Begreppet salutogenes; hälsoskapande, vilket utvecklades av Anton Antonovsky, hänför sig till detta. Enligt Antonovskys forskning produceras hälsa då man upplever kontinuitet och koherens, då man upplever att man blir sedd, hörd och förstådd, då man är delaktig i en social lärmiljö och känner fysiskt, psykiskt och andligt välbefinnande. Detta utgör steinerpedagogikens särdrag beträffande lärande.

Det är väsentligt för lärandet att eleven upplever enhetlighet och sammanhang, och att världen upplevs som meningsfull och begriplig. Då upplever eleven att hen kan förstå världen och har kunskap och förmåga att engagera sig i det som pågår. Eleven upplever engagemanget som betydelsefullt. Man strävar till att maximera elevens aktivitet och småningom minimera lärarstyrd undervisning. Detta förutsätter att läraren respekterar elevens individualitet och tillämpar ett skapande arbetssätt i undervisningen. Integration mellan olika läroämnen, och ett tvärvetenskapligt och konstnärligt sätt att närma sig undervisningen, fungerar som stöd för lärandet. Därför är det fruktbart att utveckla sådana färdigheter som kan användas i många ämnen; till exempel handens färdigheter, interaktionsförmåga och aktivt tänkande.

2.3.2 Elevens egen aktivitet, sociala kompetens och interaktionsförmåga

Lärande innebär att uppleva och göra saker, att tänka och planera både individuellt och gemensamt, och att utvärdera dessa processer mångsidigt och på ett sätt som beaktar åldersstadiet. Elevens egen aktivitet framhävs i allt lärande. Man strävar till att uppnå detta genom att definiera lärandets målsättning tillsammans med eleven. På så sätt hjälper man eleven att höja motivationen och att styra energin rätt beträffande lärandet. Då man integrerar eleverna/de studerande i planeringen av undervisningen upplever de att de blir uppskattade och hörda, vilket inverkar på motivationen.

Verkligheten utformas på basen av det sociala umgänget. Kunskap utgör resultatet av berättat stoff, text och samtal som är kopplade till sociala relationer, tid och plats, och är således även synnerligen personcentrerad. Människan skapar sin verklighet via sina handlingar, kunskapen uppstår via varseblivning av fakta eller sanning. Bakom varseblivningen finns alltid människan, och eleven kan, genom interaktion med andra människor och samfund i omgivningen, dryfta hur en annan människas uppfattning motsvarar den egna uppfattningen. Kunskap uppstår via sociala relationer och situationer, den finns inte utanför människan, den byggs upp tillsammans med andra. I lärprocessen bör framhävas att även den allra nyaste kunskapen endast är den stundens sanning, som förändras genom nya sociala relationer och ny kunskap.

Utvecklandet av de sociala interaktionskompetenserna (förmåga att lyssna, samarbeta, underhandla, skapa, uppträda, kommunicera, visa öppenhet, empati och situationskänslighet) främjar lärandet. Kommunikation, utbyte av åsikter, dialog och debatt ska ingå i undervisningen. På de lägre klasserna skapas grunden för de här kompetenserna då man med hjälp av berättelser bygger upp en dialog, visar hur man kan sätta ord på upplevelserna, och utvecklar förmågan att lyssna. Samverkan ses som ett viktigt redskap för att leda eleven till förståelse för sitt eget jag och till insikt om vad det innebär att vara människa. Steinerpedagogiken betonar ett holistiskt och erfarenhetsinriktat, konstnärligt och etiskt, aktivt och verksamhetsinriktat lärande, ett åldersinriktat lärande, samt fördjupande av kunskapen under sömnen.

2.3.3 Lärande på olika åldersstadier

Den tidsmässiga dimensionen är speciell i steinerpedagogiken. Man utgår från att barnet och den unga inte lär sig på samma sätt på olika åldersstadier. Barn under sju år lär sig genom att efterhärma vuxna i sin närhet. Därför betonas vikten av daghems- och förskollärares självstudier. Läraren måste skola sig till att vara en person värd att efterhärma. Förmågan att lära sig genom efterhärming existerar ändå upp till nio års ålder. Det är inte fråga om en behavioristisk syn på lärande. Det baserar sig inte på belöning eller straff utan på uppfattningen att barnet av naturen efterhärmar de vuxna, och att den vuxna genom att utveckla sig själv strävar till att bli en förebild för lärande.

Termen pedagogisk kärlek, som Simo Skinnari¹⁵ använder, är lämpligare för att beskriva lågstadieelevens lärande än termen auktoritet som traditionellt har använts inom steinerpedagogiken. Ordet auktoritet förväxlas ofta med ordet auktoritär, vilket det emellertid inte är fråga om. Avsikten är inte att undervisa med hjälp av rädsla eller en konstlad maktposition.

I steinerpedagogiken använder man ibland begreppet medvetandets evolution. Med detta avses uppfattningen att mänsklighetens historiska kulturerpoker upprepas i barnets och den ungas sunda utveckling. Man strävar till exempel till att bekanta tredjeklassisten med den fornegyptiska kulturens impulser såsom olika mått, odling och byggnad. I puberteten sker en liknande vidgning av horisonterna då man behandlar renässansen och de stora

upptäcktsresorna. Medvetandets evolution utgör lärarens arbetsredskap så att hen i tillräcklig utsträckning kan anpassa sitt undervisningsmaterial och sin inställning till elever på olika åldersstadier. Eleverna undervisas inte i medvetandets evolution.

I steinerpedagogiken betonas vikten av de utvecklingskriser som hör till individens utveckling för att individen ska utvecklas till en självständig tänkande individ. En central kris under lågstadietiden utgör 9-årskrisen. Under den här krisen upplever barnet avskildhet från familjen och den övriga världen, vilket kan leda till en stor ensamhetskänsla. En annan viktig kris under skoltiden inträffar i puberteten då den unga inte längre är mottaglig för yttre impulser som påverkar själsligheten, utan själv börjar bygga upp ett eget själsliv av det stoff hen har tillägnat sig.

2.3.4 Tillvägagångssätt och etappvis lärande

På årsklasserna 1 till vanligtvis åk 7 i Mikaelsskolan finns det olika praxis som stödjer lärandet; långvariga elev-lärare-förhållanden, undervisningens rytm under dagen, veckan och skolåret, alternering mellan läs- och konstämnen, årstidernas växling, samt olika högtider och fester som firas under skolåret. Med den rytmiska växlingen strävar man på alla årsklasser till att aktivera elevens uppmärksamhet och till att utveckla koncentrationsförmågan och

¹⁵ (2004)

förmågan att behärska lärostoffet. Rytmask växling tillämpas även som undervisningsmetod inom enskilda läroämnen, speciellt i nybörjarundervisningen. Eleverna lär sig till exempel multiplikation även genom att utföra rytmer med kroppen (trampa eller klappa tabellrytmen). Rytmask växling förekommer även mellan koncentrerat arbete och återkommande övande, mellan elev- och läraraktivitet, samt i variationen mellan självständigt, praktiskt och samarbetsinriktat arbetssätt.

Inläringen sker alltid i etapper. Varje dag inleds med en morgonperiod, en dubbeltimme, där eleverna har tematisk undervisning under ungefär fyra veckor i exempelvis matematik, historia, modersmål eller geografi. Undervisningen indelas så att läroämnets inlärd stoff får vila innan undervisningen i en ny stor helhet i ämnet inleds. Under pausen börjar det inlärd stoffet mogna till en kompetens som man kan återvända till under nästa period eller nästa skolår. Inläringen stöds även av att elevens egen erfarenhet av undervisningsstoffet lyfts fram på nytt i ett större sammanhang. Det finns olika minnestyper; rutiner förstärker situationsminnet, det rytmiska minnet behövs för utantill inläring. Förmågan att minnas tränas dagligen.

Det förekommer huvudsakligen tre inläringsskedet; det nya ämnet presenteras och behandlas, stoffet diskuteras. Eleverna uppmuntras att uttrycka sina egna tankar och läraren handleder dem att på basen av erfarenheter, utvärderingar och synpunkter, skapa en syntes och hitta begrepp och vetenskapliga lagbundenheter lämpliga för åldersgruppen i fråga. Det andra skedet följer redan under nästa lektion. Det tredje skedet som ska främja begreppsbyggnaden kan förverkligas redan under den tredje lektionen, senare under läsåret eller under nästa termin.

2.3.5 Lärande är en målinriktad verksamhet

Sterinerskolornas läroplansram grundar sig på uppfattningen att lärandet baserar sig på elevens personliga erfarenheter. Med erfarenhet avses elevens inre förhållande till det som undervisas och som kan yttra sig till exempel som en åsikt, känsla, observation eller som en konkret situation. På basen av sina upplevelser, och i interaktion med människorna i sin omgivning, formulerar eleven sina uppfattningar och blir sålunda mera medveten om de fenomen som undervisas, och om sig själv. Lärandet är på så sätt en målinriktad verksamhet

att det, för att eleverna inom en viss åldersgrupp ska varsebli gjorda erfarenheter, krävs en medveten observationsförmåga, förmåga att identifiera de egna tänkesätten och förmåga att kunna utvärdera dem.

2.3.6 Lärande – kunskap införlivas i det tidigare inlärd stoffet

Lärandet betraktas som en process där ny kunskap införlivas med det tidigare inlärd stoffet. Lärandet sker etappvis och dynamiskt. Sålunda rör man sig under lektionerna från att dela gemensamma erfarenheter mot individuellt lärande, från hela gruppens holistiska upplevelsemängd mot att dryfta hur den egna upplevelsen kan införlivas med gruppmedlemmarnas upplevelser. På det här sättet får eleven en möjlighet att fördjupa sin förståelse för ämnet, att lära sig begreppsliggöra sina upplevelser och att reflektera över sin lärprocess, sina upplevelser och känslor. Genom att diskutera med andra blir eleven medveten även om sina egna upplevelser, vilket i sin tur främjar lärandet. Språket möjliggör kommunikation, kommunikation möjliggör dialog, och dialog möjliggör självförståelse. Människans jag föds alltså genom interaktion som leder till att eleven inte endast lär känna undervisningsmaterialet, utan även lär känna sig själv.

I lärandet använder man sig av elevens tidigare kunskaper, färdigheter, aktiviteter, känslor, observationer och upplevelser. Eleven avancerar från egna upplevelser mot fördjupad kunskap och förståelse. I den här processen ansluter sig teori och praktik till varandra och ger mening åt lärandet och växandet som människa. På lärprocessen inverkar även kulturen, språket och tidigare upplevelser. En samarbetsinriktad och trygg lärmiljö och -atmosfär utgör en förutsättning för allt lärande.

2.3.7 Beaktande av utvecklings- och åldersstadierna

I steinerpedagogiken betonas beaktandet av den växande människans ålder och beskrivningen av de typiska utvecklingskedena i de olika åldersstadierna. Redan upplysningsfilosofen Rousseau omfattade på 1700-talet teorin om barnets olika utvecklingsstadier och såg olikheten mellan barnet och den vuxna. ”Barndomen har ett

särskilt sätt att se, tänka och känna, och ingenting kan vara orimligare än att försöka tvinga vårt sätt att se, tänka, och känna på barnen”¹⁶.

Uppfattningen om att det finns allmänna utvecklingskedan som styr levnadsloppet är en visdom som är betydligt äldre än Rousseau. Redan Pythagoras och Hippokrates delade upp livet i olika skeden som hade specifika drag. I antikens Grekland uppfattades de sjunde och fjortonde levnadsåren som de avgörande vändpunkterna. Även medeltidens riddarväsen och den katolska kyrkan tillämpade den gamla periodindelningen, enligt vilken livet i stora drag förlöper i sjuårsperioder. I varje åldersfas ser människan världen genom helt olika fönster.¹⁷

Rudolf Steiner¹⁸ talade och skrev mycket om sjuårsperioderna och Maria Montessori¹⁹ talade om de sensitiva perioderna. Enligt Steiner kan undervisningsmetoderna väljas enligt barnets utveckling. Den enskilde läraren observerar elevernas utveckling och väsen och strävar till att handla konstnärligt och ändamålsenligt i olika situationer. Skolans läroplan och verksamhetskultur byggs upp med hjälp av utvecklingspsykologisk forskning.

Den steinerpedagogiska åldersbaserade undervisningen beaktar sjuårsperioderna. Under de första sju åren, från födseln till skolmognaden, ligger huvudvikten vid vilje- och rörelseutvecklingen, en tid då barnet i sitt agerande till stor del efterhärmar den vuxna.

Tyngdpunkten i växandet är den fysiologiska utvecklingen. Tiden mellan skolmognaden och puberteten, det vill säga från 6–7 år till 13–14 år, präglas av den emotionella utvecklingen. I undervisningen tillämpas konstnärlighet, och tyngdpunkten i växandet är utvecklandet av känslolivet. Under den tredje sjuårsperioden, det vill säga från 13–14 år till 18–21 år handlar det mest om att utveckla det personliga intellektet.²⁰

I verkligheten är barnets utveckling inte entydig och följer inte de allmänna lagbundenheter som beskrivs i läroplanerna. De individuella skillnaderna är stora och det förekommer stora variationer i växandet och lärandet. Den steinerpedagogiska läroplanen uppmärksammar dock den grundvisdom som utvecklingsstadie- och åldersperioduppfattningen representerar.

¹⁶ (Rousseau 1933, 126, originalverk 1762)

¹⁷ (Paalasmaa 2014, 71–72)

¹⁸ (1983; 1989)

¹⁹ (1940; 1989)

²⁰ (Paalasmaa 2009; Steiner 1989; 1996)

Undervisningsmetoderna bör undergå en förändring då eleven förändras och utvecklas. Inom småbarnsfostran görs världen förståelig främst med hjälp av olika aktiviteter. För lågstadielevens utveckling är det gynnsamt om världen uppfattas mera med hjärtat. I undervisningen är det gynnsamt att försöka påverka speciellt känsloupplevelserna. I högstadiet och gymnasiet bör man sträva till att den studerande i allt högre grad ska använda sig av intellektet för att förstå den sanna världen. Begåvning utvecklas i en bestämd ordning och det är oklokt att hoppa över de olika skedena.

2.3.8 Grundläggande betoningar inom synen på utvecklingskedena

Åldersperioden från födsel till skolmognad, dvs. fram till 6–7 år

- Vilja, aktivering till verksamhet
- Godhet
- Kroppslighet
- Konkret tänkande
- Lek, trygghet, aktivitet, värme, glädje, uppriktig kärlek, miljöns inverkan, fantasi
- Modellärande och imitation
- Fostraren – en trygg förebild

Åldersperioden från skolmognad till puberteten, dvs. från 6–7 år till 13–14 år

- Känslans och fantasins aktivering
- Skönhet
- Livet, rytmisk växling
- Konstnärlighet, levande inre bilder
- Läraren – en naturlig auktoritet och medlärande
- I 8–9 års ålder börjar tänkandet bli mera konkret, självutvärderingsfärdigheterna utvecklas och individualiteten förstärks

Åldersperioden från puberteten till vuxen ålder, dvs. från 13–14 år till 18–21 år

- Tänkande, intellektets aktivering
- Sanning
- Själslighet

- Upptäckande av det egna jaget, självvärderingsförmåga
- Läraren - en sakkunnig som kan dela med sig av sakkunnigheten
- I 13–14 års ålder börjar tänkandet mera påminna om den vuxnas tänkande. Typiskt för den här åldern är dock ännu det svart-vita tänkandet, känslolivets ombytlighet och prövande av gränser.

Det är viktigt att förstå att eleven i nybörjarundervisningen har behov av att lära sig nya saker utan att vara tvungen att bilda sin egen åsikt. På högre klasser däremot sker inläringen uttryckligen via diskussion, genom att stoffet granskas ur olika synvinklar, och via egna upptäckter och slutledningskedjor. I de högre klasserna är det naturligt att diskutera världens etiska problem abstrakt och universellt.

I nybörjarundervisningen är det i många avseenden klokt att utnyttja elevernas efterhärmingstendens och minne. Allra bäst sker ett fostrande holistiskt lärande i nybörjarundervisningen konkret och pragmatiskt genom att man gör olika saker. I det här skedet är inte barnets fantasi och tänkande på samma sätt differentierade som hos den vuxna. Sålunda är förnimmandet centralt och man bör eftersträva ett mångsensoriskt lärande. I vardagen bör eleven uppleva mycket rörelse, lek och natur. Att enbart sitta bakom pulpeten utvecklar inte människan mångsidigt.

Steiner beskrev 12 olika sinnen (jagsinnet, tankesinnet, ordsinnet, hörselsinnet, värmesinnet, synsinnet, smaksinnet, luktsinnet, jämviktssinnet, orienteringssinnet, livssinnet och rörelsesinnet) och hur man utvecklar sinnen på olika sätt i olika åldersgrupper. De fyra sistnämnda sinnen kallas ofta lägre sinnen och dessa strävar man till att aktivera särskilt i förskole- och nybörjarundervisningen. Att väcka dessa sinnen (t.ex. lektionens rytmiska del) och utveckla dem anses vara en viktig grund för de kognitiva färdigheter som håller på att utvecklas.

Enligt docent Taina Kinnunen⁴⁹ kan man, på basen av nutida naturvetenskaplig forskning, tala om drygt trettio olika sinnen av vilka en del är omedvetna och en del medvetna. I nybörjarundervisningen underblåser man iveren att inhämta lärdom om nya saker, och man använder sig av de möjligheter som lek, sagor, glädje och fantasi erbjuder. Eftersom eleverna i första och andra klassen tänker konkret bör även undervisningen vara konkret.

Tankefärdigheterna måste få utvecklas småningom. I tredje klassen utvecklas småningom den logiska slutledningsförmågan och gränsen mellan verklighet och föreställning förstärks. Konkret och åskådliggörande undervisning är viktig. Det är utvecklingspsykologiskt begrundat att från det här skedet i lärandet småningom använda sig av elevernas metakognitiva förmåga, det vill säga förmågan att utvärdera sin egen prestation. För att utveckla moralen och den skapande kraften låter man eleven i nybörjarundervisningsskedet även leva i en fantasifull barndomsvärld full av sagor och lek.

2.4 Frågor som avgörs på lokal nivå

Värdediskussionerna utgör grunden både för uppgörandet av läroplanen och för det gemensamma undervisnings- och fostringsarbetet. Man beslutar lokalt om hur värdediskussionerna ska förverkligas vid uppgörandet av läroplanen och i övrigt regelbundet under skolarbetets gång. Samtidigt besluts också om hur man skapar möjligheter för personalen, eleverna och vårdnadshavarna samt andra eventuella samarbetspartner att delta i diskussionen. I läroplanen ska utbildningsanordnaren besluta och beskriva

- eventuella lokala aspekter eller prioriteringar som kompletterar den grundläggande utbildningens värdegrund och syn på lärande och hur dessa kommer till uttryck (till övriga delar kan den text som finns i grunderna för läroplanen gällande värdegrunden och synen på lärande användas som sådan)
- hur man följer upp och utvärderar att värdegrunden och synen på lärande förverkligas.

Eventuella skolvisa kompletteringar skrivs in i skolans läroplan och/eller läsårsplanen i enlighet med utbildningsanordnarens beslut.

3 DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGENS UPPDRAG OCH ALLMÄNNA MÅL

3.1 Den grundläggande utbildningens uppdrag och allmänna mål

Steinerskolorna förverkligar sina fostrans- och undervisningsuppdrag som en del av det offentliga finska skolväsendet, och som en del av den internationella steinerskolrörelsen. Steinerskolorna utgör gemenskaper som i första hand eftersträvar en mänsklig fostran. Steinerskolorna ser det som sin uppgift att berika och bidra till att göra det allmänna skolväsendet mångsidigare genom att praktisera en alternativ pedagogisk fostran som utgår från barnet.

Enligt läroplansgrunderna är uppdraget att stöda alla elevers lärande, utveckling och välbefinnande, att bygga upp elevernas positiva identitet som människor och lärande individer. Steinerskolans uppdrag är att stöda eleven i uppbyggandet av sitt jag och sin lärstig utan könsbundna rollmodeller. Steinerskolorna är i allmänhet grundade av föräldrarna, samarbetet mellan hemmet och skolan är tätt och mångsidigt.

Den steinerpedagogiska bildningsuppfattningen betonar både så kallad hjärtats bildning²⁰ och ekologisk²¹ bildning. En holistisk bildningstolkning omfattar både människans inre etiska tillstånd och hållning, och främjandet av ett annorlunda humant, socialt och kulturellt kapital. I undervisningen strävar man även till att bemöta samhällsliga förändringar och reagera på aktuella händelser.

3.2 Nationella mål för undervisning och fostran

I grunderna för Utbildningsstyrelsens läroplan indelas de riksomfattande målen i tre områden:

- Utveckling till humana människor och samhällsmedlemmar (28)²¹
- Behövliga kunskaper och färdigheter (29)²²

²¹ (28) Statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen 2 §

²² (29) Statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen 3 §

- Främjande av bildning, jämlikhet och livslångt lärande (30)²³

Både i utvecklingen till humana människor och samhällsmedlemmar och i tolkningen av behövliga kunskaper och färdigheter ingår synen på bildningen. Den steinerpedagogiska bildningssynen betonar särskilt hälsa och välbefinnande samt hållbar utveckling och människans förhållande till naturen.

3.3 Mångsidig kompetens som mål

I den steinerpedagogiska undervisningen bygger förverkligandet av den riksomfattande mångsidiga kompetensen på barnets och den ungas utvecklingsskeden och på den åldersbaserade undervisningen. Den mångsidiga kompetensens områden granskas i högre grad utgående från hur personligheten utvecklas mångsidigt och balanserat, än till exempel ur konkurrenssamhällets och näringslivets produktivitetsspektiv.

Skolan kan i sin läro- och läsårsplan konkretisera lokalt väsentliga aspekter som berör den grundläggande undervisningen och den mångsidiga kompetensen. I den lokala läro- eller läsårsplanen beskrivs särskilt lokala seder och bruk, och man följer upp och säkerställer att den beskrivna mångsidiga kompetensen förverkligas. Steinerskolans verksamhetskultur möjliggör att man speciellt på basen av regelbundna lärarmöten, gemensamma möten i olika sammansättningar med medlemmar i skolsamfundet, samt på basen av hemmets och skolans täta samarbete, kan utvärdera och förverkliga den mångsidiga kompetensens olika områden. Förverkligandet av målen för den mångsidiga kompetensen främjas av att undervisningen utformas så att den gynnar en lugn, rofylld och trygg atmosfär, en vuxens närvaro, samt en respektfull dialogisk och socialt interaktiv kultur.

²³ (30) Statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen 4 §

Både mångsidiga kompetensområden och tvärvetenskapliga inlärningshelheter förstärker ett kunnande som överskrider läroämnesgränserna och förutsätter ett tätt samarbete mellan de olika läroämnena och lärarna.

3.3.1 Förmåga att tänka och lära sig (K1)

Grunden för steinerskolans bildningssyn utgörs av en holistisk människo- och värdesyn med betoning på grundvärdena sanning, skönhet och godhet. Till steinerskolans bildningssyn hör bildningens alla olika dimensioner. Vid sidan av kunskap, tänkande och lärande, framhävs känslans bildning (hjärtats bildning) som lika viktig. Hit hör även skönhetsupplevelser och sinne för skönhet samt viljans och agerandets bildning.

Det är viktigt i lärprocessen att få begå misstag, få börja om och välja en annan riktning. Detta är lättare ifall undervisningen inte framskrider utgående från ett färdigt undervisningsmaterial utan om man gynnar aktivitetspedagogik, som betyder att slutresultatet inte är känt på förhand. En experimentell och trevande lärkultur, som även innebär att man får göra misstag, och lära av dem, gynnas även av att sifferbedömning och lärarcentrerad monologundervisning undviks.

Under nybörjarundervisningstiden är inte barnets fantasi och tänkande på samma sätt åtskilda som hos den vuxna. Eftersom första- och andraklassistens tänkande är konkret måste även undervisningen vara konkret. Tankefärdigheterna får utvecklas småningom. På tredje klassen utvecklas småningom den logiska slutledningsförmågan och gränsen mellan verklighet och föreställning förstärks. Fortfarande är en konkret och illustrerande undervisning och livfullt skildrat undervisningsstoff viktiga. I fortsättningen använder man sig även av elevernas metakognition, det vill säga förmåga att utvärdera den egna prestationen. För att moralen och den skapande kraften ska utvecklas får eleven under nybörjarundervisningstiden leva i en värld full av fantasifulla sagor och lek. Lek, spel, fysisk aktivitet, experiment och olika former av konst främjar glädjen i lärandet och stärker förutsättningarna för insikt och kreativt tänkande.

Vid sidan av utvecklandet av utvärderingen av de egna prestationerna strävar undervisningen i högstadiet och gymnasiet till att hjälpa eleven och den studerande att på basen av till

exempel diskussioner finna motiv för det egna handlandet. Att växa och utvecklas som människa sker endast genom att man blir medveten om sig själv.

Via dialog kan man bli medveten om sig själv och sitt handlande. Även olika slags projektarbeten samt uppföljning och bearbetande av den egna arbetsprocessen ökar medvetenheten. Dialog skapas genom kommunikation som möjliggörs av språket. Ett alternativ är alltså att uppfatta lärandet som ett ”socialt fenomen”²⁴, och som att lära sig att uppleva och erfara²⁵. Social inläring förverkligas då den studerande hittar ett meningsfullt samband mellan lärostoffet och sin egen erfarenhetsvärld. Med hjälp av språket blir vi medvetna om oss själva. Språket är ett av de fenomen som gör människan till människa²⁶. Människan är friare då livets konkreta händelser upplevs mångsidigt mot bakgrunden av egna iakttagelser, känslor, synpunkter och uppfattningar. Man känner bättre sig själv då man upplever vad de egna uppfattningarna och synpunkterna grundar sig på.

Då människan känner och blir medveten om sig själv, är hen fri att utgående från sig själv, inte påverkad av andra eller av samhället, agera i världen. Då man i undervisningen eftersträvar att diskutera upplevelser och erfarenheter, förverkligas steinerpedagogikens strävan att fostra till frihet²⁷. Detta sker utgående från den studerande. Människan är fri då hen blir medveten om grunderna för sitt eget handlande. Till ett interaktivt lärande hör ömsesidighet, där tankegången blir synlig både för talaren själv och för åhörarna. Detta skapar i sin tur förutsättningar för lärande.²⁸

Bakom allt agerande finns observation och tanke²⁹³⁰. Läraren har möjlighet att hjälpa den studerande att observera upplevelser, att bli medveten om dem och tänka på dem. På detta sätt är det möjligt att uppnå frihet. Steiner⁶¹ konstaterar att observation och tanke utgör utgångspunkten för människans hela själsliga verksamhet, så vitt hen är medveten om denna verksamhet. Om läraren förmår möta människan som helhet, inte endast som en fysisk eller

²⁴ Kauppila 2007b, 114

²⁵ Marton & Booth 1997, 210

²⁶ Heidegger 2001, 187; Heikkinen 2007, 9; Mansikka 2012

²⁷ Paalasmaa 2012

²⁸ Rauste-von Wright, von Wright & Soini 2003, 61

²⁹ Paalasmaa 2009, 44

³⁰ , 25

själslig varelse, utan även som andlig, finns alla förutsättningar att frambringa kärnjaget med hjälp av fostran.

Tänkandet, och att lära sig att lära, förverkligas interaktivt på basen av miljön och andra människor. Man lär sig inte enbart genom att lyssna och komma ihåg, utan genom att tumla om i sinnet och gräva fram kunskapen och de viktigaste lärdomarna ur inrets djup, ibland med arbete och smärta, men oftast i samarbete med en vän. Egentligen kunde man säga att lärande är att lära sig att lära av sig själv. En sådan process utvecklar tanken och synsättet på ett mycket värdefullare sätt än genom att endast läsa och minnas utantill. Målsättningen är att studeranden istället för att endast lära sig innehållet, uppnår förmågan att tillämpa stoffet korrekt och inte är rädd för att fatta självständiga beslut beträffande sitt eget liv, utan förstår att hen är herre över sitt eget liv. Med hjälp av tanken kan hen även i kaoset omkring sig se världen som meningsfull och livet som värt att leva. Om elevens tankeförmåga är svag blir insatsen för att påverka samhället liten. Då människan förmår påverka sin miljö på det sätt hen vill blir förutsättningarna bättre för ett meningsfullt och lyckligt liv.

3.3.2 Kulturell och kommunikativ kompetens (K2)

Världen blir allt mångsidigare kulturellt, språkligt, religiöst och åskådningsmässigt. Multikulturalismen är en positiv resurs, vars betydelse kommer att öka i framtiden. I individualiseringsprocessen hjälper språket eleven att hitta en sådan identitet att hen kan uttrycka sig själv och sina tankar samt hitta sin egen röst.³¹ Människans jag föds via interaktion med andra människor³²³³. Villkoret för att dialogen ska förverkligas är att man godkänner atmosfären. Hannula⁶⁴ talar om kärlekens och hoppets atmosfär. Om studerandena upplever att man inte vill lyssna till dem blir undervisningen mera lärarcentrerad. Lärarens uppgift är att skapa en atmosfär som möjliggör dialog³⁴. Samma sak uttrycks i Skinnaris⁶⁶ idé om den pedagogiska kärleken, då han säger att det i skolan sker ett möte mellan människorna. Det är viktigt att alla får uppleva att de blir hörda och sedda helt som sig själva. Endast

³¹ Rawson & Richter, 2004, 268-269

³² Gergen 2009, 204

³³ , 258

³⁴ Hannula 2011, 258 ⁶⁶

(2011)

sålunda växer människan och blir sådan som hen är innerst inne.³⁵ Men det räcker inte att man endast talar om olika saker, det behövs ändamålsenlighet och ärlighet, förmåga att stå för sina ord. Verkligt lärande är interaktion mellan teori och praktik, för vilket det behövs en ärlig och uppriktig inställning i dialogen, annars blir görandet endast ett enda sjå och orden endast ett svammel³⁶.

Diskussion hör ihop med närhet till eleverna eftersom undervisningens innehåll och interaktionen upplevs som lika viktiga. ”I interaktionen betonas betydelsen av den lärandes egen aktivitet”³⁷. Diskussion utgör ett av de mest verkningsfulla sätten att undervisa. Den aktiverar eleven att delta³⁸. På detta sätt hör diskussion och närhet till eleven ihop. Dessutom utgör diskussionen ett sätt att förverkliga den dubbelriktning, och det samarbete, som hör till elevnärligheten och som även ger läraren en möjlighet att lära sig³⁹.

Språkets utveckling är i sin tur beroende av de sociala sammanhangen⁴⁰. Enligt Kauppila⁷⁶ stödjer samverkan studerandens sociala utveckling och självkänedom. Samverkan kan anses vara ett överbegrepp som även omfattar diskussionen.

Grundläggande är bland annat att man ber om ordet, och väntar på det, och att det är oartigt att prata i munnen på varandra. Att lära sig interaktionsfärdigheter utvecklar sociala kompetenser och stödjer utvecklingen av elevens känsloliv⁴². Man bör lära barnen och de unga sociala kompetenser så tidigt som möjligt till exempel med hjälp av drama⁴³. Eleverna uppmuntras till att använda fantasin, kreativiteten och uppfinningsrikedomen.

Enligt steinerpedagogiken utgör åren från skolmogenhet till pubertet en gynnsam tid för känslolivets utveckling. I undervisningen strävar man till att stöda den här känsliga perioden konstnärligt, med andra ord omvandla undervisningsstoffet ”på ett kreativt sätt till levande inre bilder”. I undervisningen gynnar man liknelser som aktiverar barnets egen

³⁵ Skinnari 2011, 300

³⁶ Hannula 2011, 259

³⁷ Rauste-von Wright, von Wright & Soini 2003, 33

³⁸ Kazepides 2010, 89

³⁹ se även Kauppila 2007

⁴⁰ Kauppila 2007, 150

⁴¹ , 151, 156

⁴² Kauppila 2007, 164

⁴³ Kauppila 2011, 130

fantasi.⁴⁴Kommunikation, utbyte av åsikter, dialog och debatt har alla sin egen plats under lektionerna. I lågstadiet skapas grunden för dessa färdigheter då läraren med hjälp av berättelser introducerar dialogstrukturen, visar hur man kan sätta ord på upplevelser, och utvecklar förmågan att lyssna⁴⁵.

Även läraren måste öva sin förmåga att lyssna. Lärarens förmåga att lyssna – såsom även elevernas – kan definieras som empatiskt lyssnande, under vilket vi enligt Stenberg⁴⁶⁴⁷, genom att fördröja våra egna känslor och tankar, på allvar kan koncentrera oss på att lyssna på någon annan, och med ord och gester visa att vi är uppriktigt intresserade av den andra. Kauppila⁸² konstaterar att de individuella interaktionsfärdigheterna varierar så mycket att undervisningen i interaktiv kompetens bör planeras individuellt.

Gruppens stöd och en uppmuntrande atmosfär hjälper olika elever att delta i interaktionssituationen. Man bör även ge tid för skapandet av klass- och gruppanda. Den studerande har lättare att uttrycka sig då hen upplever att man vill lyssna. Emotionell fostran stöds även av iakttagandet av konkreta händelser, och av att barnet och den unga lär sig, att på basen av sina erfarenheter, känna igen vilka situationer som leder till olika känsloreaktioner⁸³.

Att anknyta lärostoffet till elevens och den studerandes upplevelsevärld, alltså till eleven och den studerande själv, skapar känsla i undervisningen⁸⁴. Många känslor uppkommer i sociala sammanhang, och interaktion kan utgöra en arena där man identifierar och behandlar känslor⁸⁵. Det är viktigt att lära sig att känna igen sina känslor så att de kan behandlas genom att upplevelserna bearbetas⁴⁸.

⁴⁴ Paalasmaa 2009, 57

⁴⁵ Rawson & Richter 2006, 31

⁴⁶ Stenberg 2011, 72

⁴⁷, 164

⁴⁸ Nikkola, Rautiainen, Moilanen, Rähä & Löppönen 2013, 155

Klassföreståndaren tar under klassföreståndartimmen en gång i veckan del av hur eleverna och studerandena mår, hur studierna framskrider, och hur gruppdynamiken fungerar. Lärarna diskuterar regelbundet klassernas situation och diskuterar hur de i sin egen undervisning kan stöda interaktion och den ungas växande

⁸³ Lipman 2007, 134

⁸⁴ Steiner 1996, 24

⁸⁵ Järvenoja & Järvelä 2013, 177

I Steinerskolan strävar man till att på allt sätt stödja och utveckla elevens aktivitet på alla livsområden. Grundtanken är att via egen aktivitet hitta en lösning för hur man skall uppnå en hållbar och trygg livsstil. Ju mera människan förmår inverka på vad hen vill göra i världen desto mer lär människan känna sig själv och samhället och kan på så sätt känna sig trygg och välmående. Trygghetskänsla kan man uppleva i den grupp i vilken man ingår och även i sitt eget tänkande.

Aktivitet stöds speciellt med interaktiva metoder. Till exempel då studerandena tränar sina diskussionsfärdigheter utvecklas de, och upplever att de är tänkande individer. I en grupp med likvärdiga lär sig barnen att de kan vara av olika åsikt utan att gräla, och att då man lever i fredlig samexistens med varandra leder inte meningsskiljaktigheter till känsllosamma kontroverser. De lär sig att lyssna till varandra och respektera olikheter.⁴⁹

Att uppöva förmågan att identifiera sina egna känslor ses som en viktig del av processen att lära känna sig själv. En av målsättningarna inom till exempel språkundervisningen är att få

3.3.3. Vardagskompetens (K3)

⁴⁹ Tomperi & Juuso 2009, 46

studerandena att begreppsdefiniera sina egna känslor och tankar. Inom till exempel de humanistiska ämnena kan studeranden, genom att på basen av diskussioner skriva essäer, samt med hjälp av drama och portfolioarbete, föra en dialog med sig själv och få klarhet och reda i sina tankar. Sålunda börjar den studerande bättre förstå sina egna känslor. Det är lättare att beakta andra då man identifierar sina egna känslor, sin egen plats, och sina egna mål. I steinerskolan eftersträvas en mänskligt fungerande skolgemenskap⁵⁰ och det styr de pedagogiska lösningarna som, förutom läroämnenas målsättning och innehåll, även berör allmänt välbefinnande, hälsa och säkerhet. Teknik ses som ett nyttigt redskap ifall den aktiverar eleven. Eleverna får hjälp med att utveckla sina konsumentkunskaper och sina förutsättningar att fungera i en allt mer teknologiserad vardag.

3.3.4. Multilitteracitet (K4)

Multilitteracitet har en stark koppling till tanke- och kunskapshanteringsfärdigheterna. Dessa färdigheter utvecklas i alla läroämnen utgående från ämnets karaktär. För att uppnå självständigt tänkande, och möjliggöra även kritiskt tänkande, bör eleven ha förmåga att inom ramen för de olika läroämnena tänka på det sätt som är specifikt för ett visst ämne. Detta innebär matematiskt tänkande i matematiken, historiskt tänkande i historien osv. I studierna är det alltså inte fråga om att komma ihåg stoffet, utan om ett tankesätt som leder till att kunskapen tillämpas så att den anpassas till dagens situation och till det egna livet. Eleven bör även kunna se samband och förhållanden mellan innehållet i de olika läroämnena⁵¹. ”Man strävar till livfullt tänkande genom att till exempel betrakta stoffet ur många olika synvinklar.”⁵²

⁵⁰ Paalasmaa 2009, 49-50

⁵¹ Juuso 2009, 103

⁵² Paalasmaa 2009, 58

Undervisning utan läroböcker möjliggör undervisning som baserar sig på autentiska texter som explicit behandlar läroämnet. På det här sättet utvidgas det traditionella klassrummets lärmiljö även beträffande textstoffet. Olika musei- och andra besök förankrar läroämnet i den studerandes egna upplevelser. Då man producerar text, bild, ljud och kombinationer av dessa, strävar man till att det görs för att användas i ett visst syfte. Eleven upplever de ämnen, som hen kan införliva i sitt eget personliga liv som meningsfulla⁵³. Eleverna bör även kunna träna sina färdigheter i multimediala lärmiljöer där man använder teknik på många olika sätt.

Multilitteracitet omfattar även elevens uppfattning om språket, dvs. språkmedvetenheten. En språkkunnig människa är inte enbart kunnig i hur språket och texterna används i olika situationer, utan förmår även överväga vilken inverkan språket har på henne själv. Steiner⁹² konstaterar att språkets utveckling även kan anses uttrycka talarnas själliv, även om människornas inställning till språket varierar från århundrade till århundrade. Om man begrundar språkets och tankens förhållande till varandra, och att människorna med hjälp av språket formar sina tankar till ord, bör man beakta att språkens strukturella uppbyggnad inte i alla språk tillåter att man fogar orden till varandra i en godtycklig ordning. Det finns regler enligt vilka man med språket uttrycker olika saker, och de reglerna styr även tänkandet. Människorna tänker alltså delvis i stereotypa meningar eftersom de inte kan uttrycka sin tanke hur som helst⁵⁴. På samma sätt som man i olika språk uttrycker saker på olika sätt, beskrivs även inom olika läroämnen världen på ämnets ”specifika språk”. Multilitteracitet innebär att bli medveten om detta.

Eftersom ändamålet och målsättningen med undervisningen är att fostra människor som förmår förändra världen, inte enbart förändra människorna i världen, behövs det tänkande med substans. Förmåga till substanstänkande innebär förmåga att utvärdera den omgivande världen⁹⁴. Om människan inte har förmåga att utvärdera sin omgivning kan hen inte förändra sin livsmiljö.

För att iaktta och utvärdera miljön rör sig eleverna och studerandena från vardagliga och kända textmiljöer mot olika vetenskapers och konstområdets textmiljöer. Man närmar sig

⁵³ Rauste-von Wright, von Wright & Soini 2003,163

⁹² (1995)

⁵⁴ Steiner 1995, 15-17

dessa genom varseblivning. Enligt Steiner⁹⁵ har en människa som besitter en stor mängd individualiserade begrepp den rikaste varseblivningen. Vi upplever verkligheten som iakttagelser och begrepp. Vårt tänkande förenar oss med världen. Känslan för oss tillbaka till oss själva, och detta gör oss till individer. Ett tankelöst känsloliv skulle bryta kontakten till den övriga världen. Steiner⁹⁶ konstaterar att det bästa sättet att styra barnet mot materialism är att i undervisningen ge abstrakta anvisningar; det andliga sättet att undervisa sker med hjälp av konkreta exempel och genom att inkludera de själsliga kvaliteterna (vilja, känsla, tanke) i dessa konkreta exempel.

3.3.5 Digital kompetens (K5)

I de pedagogiska lösningar som stödjer utvecklandet av vittomfattande kompetensområden betonas det åldersbaserade synsättet i pedagogiken särskilt beträffande den digitala kompetensen. Digitala verktyg används med eftertanke, och med hänsyn till barnets ålder. Vid användning av digital teknik gynnas användningssätt som aktiverar och engagerar eleven.

⁹⁴ Tomperi 2009, 18

⁹⁵ 1985, 74–75

⁹⁶ 1995, 94

I undervisningen framhävs att tekniken utgör ett redskap i strävan att uppnå ett egenvärde och ett gott liv. Med hjälp av bl.a. mediadagböcker och olika projektarbeten studeras tillsammans teknikens inflytande speciellt på elevens och studerandens eget liv. De digitala verktygen utgör viktiga hjälpmedel i hantering och strukturering av information. Chomsky⁹⁷ konstaterar att användande av teknik ska vara ett hjälpmedel, inte ett självändamål, även om det underlättar presentationen av läroämnet, utvärderingen av eleven, samt påskyndar informationshanteringen. Ju mindre vi erbjuder den unga färdigt utarbetade mönster i undervisningen desto bättre.⁵⁵

⁵⁵ Chomsky 2006, 89–90

Människan ses som en kreativ och konstbehövande individ vars fantasi, inlevelseförmåga, och förmåga att tänka längre fram i tiden, stöds genom att eleven och den studerande ges en möjlighet att under hela skoltiden idka studier där balans råder mellan kunskap, olika färdigheter, och konst. Kreativitet och fantasi utgör viktiga inlärningsfärdigheter för att eleven och den studerande ska växa upp till en människa som har förmåga att förändra världen. Människan måste i sitt sinne kunna se det färdiga arbete, eller den situation, som hen vill uppnå för att det ska ske en förändring. Steinerskolan är inte teknikfientlig. Steiner konstaterade redan år 1922 att det, sett ur den gamla skoltraditionens synvinkel, är viktigare att bli förtrogen med dagens tekniska värld⁵⁶ än man tror.

Till den digitala kompetensen hör de praktiska IKT-färdigheterna för att göra egna produktioner, för att använda den digitala tekniken på ett ansvarsfullt sätt, för att utnyttja den i undersökande och skapande arbete, och för att kommunicera, bilda nätverk och påverka. Åtgärder och betoningar som stödjer digital kompetens beskrivs mera ingående i de kapitel som behandlar lärmiljö och arbetsätt, samt i de delar som behandlar de olika ämnena. Bl.a. beträffande eurytmin beskrivs hur man funktionellt lär sig grunderna för informationshantering/kodning genom rörelse, både enskilt och i grupp.

⁹⁷ (2006)

3.3.6 Arbetslivskompetens och entreprenörskap (K6)

Steinerskolans praxis och målsättning och arbetslivets främsta intressen sammanfaller. Det är viktigare att fostra till aktivt entreprenörskap än till anpassning. En kreativ, etiskt handlande person är en målsättning som gagnar både en human bildningsinrättning och arbetslivet. Allt färre är idag under hela sitt aktiva arbetsliv sysselsatta inom samma bransch, för att inte tala om att utföra samma arbetsuppgifter. Därför motsvarar en allmänbildad, mångsidig och kreativ person, som kan tillägna sig nya saker, och som har en god interaktionskompetens, bäst de krav som ställs på kunnande i arbetslivet idag. Med hjälp av olika projekt övas färdigheter i att sysselsätta sig själv och ta övervägda risker. Inom fostran

⁵⁶ Steiner 1989, 26

som gäller arbetslivskompetens och entreprenörskap utgör föräldrarnas kunnande och nätverk en tillgång. I Steinerskolorna bekantar man sig med arbetslivet till exempel i tredje klassen då man inom ramen för en studiehelhet behandlar gamla yrken. I fjärde klassen kartlägger eleverna inom ramen för hembygdskunskapen sin egen familjs historia, föräldrarnas och mor/farföräldrarnas yrken osv.

Inom grundundervisningen övas kunnande som behövs inom arbetslivet genom frivilliga arbetsinsatser. Insatser för allas väl görs genom att eleverna samlar in penningmedel, idkar kaféverksamhet och utför olika projekt. Ibland sker detta inom ramen för den egna klassen, ibland hänför sig arbetsprojektet eller penninginsamlingen till skolan, ibland gäller det ett globalt välgörenhetsprojekt. Längre perioder för att bekanta sig med arbetslivet förverkligas i högstadiet. Eleverna i tredje klassen bekantar sig till exempel konkret med lantbruk i form av bland annat odling.

Eleverna handleds att identifiera sina yrkesmässiga intressen, samt att fatta beslut om fortsatta studier, utgående från sina egna förutsättningar och oavhängigt av traditionellt könsstämning.

3.3.7 Förmåga att delta, påverka och bidra till en hållbar framtid (K7)

Utgångspunkten för Steinerskolan är en hållbar framtid med människan och barnet som medelpunkt. I utvecklandet av skolan är det fråga om en strävan att förstå människans, barnets och den ungas utvecklingskedan. Både människan och naturen utgör i sig värdefulla utgångspunkter, och inte till exempel något som möjliggör en ständig ekonomisk tillväxt. Steinerpedagogiken byggs inte upp enligt samhällets maktstrukturer eller olika effektivitets-, ekonomi- och profitnormer. Målsättningen för fostran baserar sig inte enbart på vad som är ändamålsenligt för samhället.

I skolans vardag eftersträvas aktivt medborgarskap och entreprenörskap. Påverkan och engagemang i samhället övas på olika sätt, inte enbart genom elevkårsverksamhet. I Steinerskolan erbjuds både eleverna, vårdnadshavarna och hela skolans personal möjligheter att påverka och delta på olika sätt. Möjligheter att vara aktiv erbjuds till exempel i form av aktiva elev-, lärar- och föräldrakommittéer, samarbetsprojekt, nationella och internationella evenemang samt den vardagliga omsorgen om skolgemenskapen.

I Steinerskolan respekteras elevernas rätt att, med beaktande av barnets/den ungas utvecklingsskede, delta i beslutsfattandet. Eleverna deltar, på ett sätt som motsvarar deras ålder, i planeringen, förverkligandet och utvärderingen av det egna lärandet, det gemensamma skolarbetet och lärmiljön.

Miljövårdens betydelse blir uppenbar via det personliga förhållandet till naturen. Eleverna erbjuds även tillfällen att öva sig i att förhandla samt medla och lösa konflikter (t.ex. Versokamratmedling).

3.4 Frågor som avgörs på lokal nivå

Vid uppgörandet av den lokala läroplanen diskuterar man vad den grundläggande utbildningens uppdrag 3.1, och de nationella mål för undervisning och fostran 3.2, som fastställs i statsrådets förordning innebär. Man reflekterar också över vad som krävs för att undervisningen ska förverkligas enligt målen för mångsidig kompetens.

I det lokala läroplansarbetet kan texten i kapitel 3 i grunderna för läroplanen användas som sådan. Varje skola bör beskriva på vilket sätt den mångsidiga kompetensen förverkligas och följs upp.

4 VERKSAMHETSKULTUREN I EN ENHETLIG GRUNDLÄGGANDE UTBILDNING

4.1 Verksamhetskulturens betydelse och utvecklandet av den

Verksamhetskulturen utvecklas så att den uttrycker skolans värdegrund, människosyn och syn på lärandet. Förutsättningen för utvecklandet är en öppen och interaktiv dialog mellan alla medlemmar i skolgemenskapen. Såväl omedvetna som medvetna faktorer formar verksamhetskulturen. De vuxnas sätt att agera förmedlas till eleverna som anammar

skolgemenskapens värden och attityder samt seder och bruk. Då man utvecklar verksamhetskulturen är det viktigt att tillsammans dryfta och sträva till att identifiera ickeönskvärda faktorer, som till exempel könsrollernas inflytande på eleverna.

I Steinerpedagogiken betonas en aktiverande undervisning och lärmiljöer och arbetssätt som utgår från barnet. Steinerskolans vardag indelas i olika perioder som består av olika projekt, möjlighet att bekanta sig med arbetslivet, lägerskolor och studiebesök.

I Steinerskolan prioriteras entreprenörskap och lärande genom att man gör saker tillsammans. Det är fråga om elevernas aktiva insatser. Eleverna inspireras av en engagerande och aktiv pedagogik som lyckas om eleverna får vara aktiva i lärandets alla processer. Ibland är det rentav skadligt att låta eleverna sitta på sina platser för länge och enbart reagera på lärostoffets innehåll och repetera rutiner.

En praxis som gäller mötet mellan lärare och elev är till exempel att steinerskolans lärare inleder morgonen med att skaka hand med varje elev. Sålunda försäkras man sig om att läraren individuellt möter varje elev i skolan. Ett praktiskt hjälpmedel för att förbättra interaktionen mellan elever och gemenskapens vuxna utgör till exempel verso-, det vill säga kamratmedlingsprogrammet, som har utvecklats av Finlands forum för medling (ordet verso härstammar från finskans "vertaisovittelu"). Med hjälp av restorativ skola-programmet som hör ihop med verso kan interaktionen mellan gemenskapens vuxna utvecklas genom gemensamt utvecklingsarbete beträffande värdegrunden och pedagogiken, samt genom att se till att lärarna utöver den egentliga arbetstiden dessutom har tid att utan tidspress umgås kring frågor som gäller utbildning och välmående på arbetsplatsen.

Skolan preciserar i sin läroplan, enligt lokala behov och förhållanden, tyngdpunkterna för utvecklandet av verksamhetskulturen och beskriver samarbetspraxisen för utvecklingsarbetet.

4.2 Principer för utvecklandet av verksamhetskulturen

Skolan utvecklar och förändrar sin egen verksamhetskultur enligt de principer som beskrivs ovan. Målet är att skapa en verksamhetskultur som, i ännu högre grad än tidigare, främjar en hållbar livsstil, delaktighet, välbefinnande och lärande. Utvecklingsarbetet ska inte endast utföras av lärarkollegiet. Samarbetet med vårdnadshavarna och andra samarbetspartner är avgörande. Även eleverna måste genuint få vara med och utveckla skolgemenskapen.

4.2.1 En lärande organisation (gemenskap) är kärnan i verksamhetskulturen

En lärande organisation (gemenskap) ska skapa förutsättningar för medlemmarna att lära sig tillsammans och av varandra. Det är fråga om en verksamhetskultur som betonar vikten av att utföra olika uppgifter tillsammans, experimentera och aktivera. Aktivt agerande och social kompetens hör ihop⁵⁷. Man strävar till att fokusera på barnet och den unga, inte på läraren, läroböckerna och undervisningsutrymmet. Man betonar även konstens betydelse för fantasins utveckling. Skolan är som en verkstad som består av arbetsutrymmen ute i naturen och av utrymmen inomhus. Skolan är en mångsidig handens, tankens och konstens verkstad där det skapas balanserade och aktiva medborgare för morgondagens samhälle⁵⁸.

Steinerskolornas förvaltningskultur strävar till att utveckla delat ledarskap enligt förvaltningslagen och övrig lagstiftning samt utgående från den sociala tregreningsteori som Steiner¹⁰² utvecklade. Steiner¹⁰³ fogade betydelsen av lärarnas pedagogiska studier till anordnandet av skolans förvaltning. Den nödvändiga enhetligheten kan skapas genom lärarkollegiets fördjupande och forskande pedagogiska arbete samt gemensamma mål. I skolan fungerar sålunda ett jämstarkt kollegium som bygger på lärarnas sakkunskap. En lärande organisation (gemenskap) stödjer både lärarens initiativrikedom och skapande arbete och elevens individuella utveckling.

Ledarskapet i en sakkunskapsorganisation (gemenskap) baserar sig på emotionell intelligens. Grunden för de pedagogiska besluten kan utgöras av kollegialt samarbete som baserar sig på

⁵⁷ Dewey 1957, Steiner 1996

⁵⁸ Freinet 1987

den sakkunskap som läraren ständigt utvecklar, samt på eget ansvar. Även Steiners¹⁰⁴ definition på lärarmötet som ett fortgående och levande universitet framhäver vikten av lärarmöten som innehåller regelbundet pedagogiskt arbete. Utvecklingen av både förvaltningen och pedagogiken baserar sig på mångsidigt och aktivt, samt individuellt och interaktivt, forskande arbete. Förutom att man utför det pedagogiska arbetet, regelbundet utvärderar det egna arbetet och reflekterar över målen, försöker man uppnå ett så stort samförstånd som möjligt via en kreativ dialog. Utbildningsanordnarna beskriver i sina egna instruktioner fördelningen av uppgifter och ansvar mellan den pedagogiska och den ekonomiska förvaltningen.

I en lärande organisation (gemenskap) lär man sig tillsammans och av varandra. Man beaktar respons från hemmen och andra samarbetspartner, och man uppmuntrar till att lära av misstag.

102 (1920)

103 (2008)

104 (2008)

4.2.2 Välbefinnande och en trygg vardag

Utgångspunkten är att överbygga den inbillade konflikten mellan individualitet och gruppgemenskap, frihet och jämbördighet. Respekten för varje elevs individuella jag och unikheter har sitt ursprung i människosynen. Utvecklingen av individualiteten innebär att utveckla och förstärka det egna jaget (se kapitlet Den steinerpedagogiska människosynen). Beaktandet av individualiteten konkretiseras i undervisningsmetoderna och till exempel i elevbedömningen. Gemenskapligheten betonas i skolans vardag och strukturer (t.ex. klassbundenhet) och mänsklig interaktion uppskattas högt. Hänsyn till andra, så kallad hjärtats fostran, betonas starkt i fostran och undervisning. Genom konst-, hantverks- och andra meningsfulla aktivitetsprojekt kan man ge uttryck för känslor, berika fantasin och lära sig att förstå andra människor, livet och världen, vilket bidrar till tolerans och allmänt välbefinnande. Dramapedagogik utövas mycket. Förutom talarkonst lär man sig att arbeta i grupp och att ta hänsyn till andra. Olika former av förebyggande åtgärder mot mobbing, våld, rasism eller annan diskriminering utgör en del av vardagen. Förutom att ingripa vid

synlig mobbning strävar man till att även upptäcka och åtgärda osynlig mobbning. Synlig mobbning är till exempel att gå till handgripligheter, gömma saker eller respektlöst tilltal. Vid osynlig mobbning kan det handla om att man medvetet talar i mun på någon, höjer ögonbrynen, suckar, skrattar på fel ställe, inte svarar på frågor, lämnar någon utanför diskussionen eller baktalar någon. Till exempel verso-kamratmedlingsprogrammet och KiVa Skola-programmet⁵⁹, som är utvecklade att fungera som arbetsredskap för att stödja vuxna som arbetar med att stoppa och förhindra mobbning, erbjuder mångsidiga hjälpmedel för att främja välbefinnande och trygghet i skolan.

Att upptäcka mobbning och kunna ingripa i ett tidigt skede underlättas ifall både eleverna, lärarna och föräldrarna känner varandra bra. Ett bestående förhållande till fostraren, och ett konsekvent arbete för att skapa gruppanda i klassgemenskapen, underlättar arbetet mot mobbning. I de lägre klasserna berättar och hittar steinerlärarna på historier med moraliska budskap. Fördelen med dessa så kallade sociala berättelser är hänsynsfullhet; ingen blir sårad, ingen känner sig träffad. Berättelserna utgör en del av de lägre klassernas fantasiföstran och beaktar barnets specifika sätt att förstå och att lära sig.

Utbildningsanordnaren preciserar i den lokala läroplanen, och i antimobbningsplanen som ingår i läroplanen, skolans egen handlingsplan mot mobbning.

Välbefinnande och trygghet i vardagen främjas genom hela skolans gemenskapsanda och genom föräldrarnas starka roll i gemenskapen. Välbefinnande och trygghet främjas även till exempel av samarbete mellan klasserna, av en rik och mångsidig festtradition, av en fungerade elev- och studerandevård samt av skolans egen väluppbyggda plan för välbefinnande.

4.2.3 Kommunikation och mångsidiga arbetssätt

Undervisning uppfattas idag alltmer som ett samarbete. Undervisningen förverkligas även tillsammans med andra lärare och samarbetspartner och kan överskrida ämnesgränserna. Sålunda eftersträvas kreativa arbetssätt som inspirerar lärarna, och undervisning som aktiverar elevernas förståelse och agerande. Skolans verksamhetskultur utvecklas i riktning

⁵⁹ (det riksomfattande programmet KiVa Skola)

mot en skolvardag som genomsyras av konst, lek, drama, natur, arbete, genuint lärande tillsammans, interaktion och människomöten. Man strävar till att regelbundet föra ut undervisningen ur klassrummet. Man idkar även samarbete med aktörer utanför skolan. Med beaktande av åldersgruppen används digitala hjälpmedel för att stimulera till interaktion och aktivt agerande. Interaktionskultur och mångsidiga arbetssätt beskrivs noggrannare i de delar av läroplanen som behandlar lärmiljö och arbetssätt.

4.2.4 Kulturell mångfald och språkmedvetenhet

Skolan är en lärande gemenskap, där det lokala och det globala överlappar varandra. Interkulturell förståelse, respekt och ansvarskänsla utvecklas genom samarbete inom vilket individerna kan framföra sina åsikter i en atmosfär av aktiv dialog. Dialoginriktade och interaktiva metoder främjar förståelsen för kulturell mångfald och dess förverkligande. Skolan utgör en del av ett kulturellt föränderligt och pluralistiskt samhälle där olika språk, religioner och åskådningar lever sida vid sida och i växelverkan med varandra.

Varje medlem i skolgemenskapen har sitt eget språk och sitt eget sätt att använda språket. Språket möjliggör kommunikation, kommunikation möjliggör dialog, och dialog möjliggör självförståelse. Uppfattningen att lärande är att lära sig att uppleva⁶⁰ betyder att den studerande måste hitta ett meningsfullt samband mellan läroinnehållet och sin egen upplevelsevärld. Kunskapen finns alltså redan i någon form hos den lärande själv och i världen, och detta samband måste hittas för att människan ska lära sig. Att lära sig innebär inte endast att lära sig olika saker, eller att lära sig att göra olika saker, utan att även lära sig att vara en människa⁶¹, att förverkliga människan i sig själv. Ju medvetnare eleven är om vad som behandlas desto mångsidigare blir upplevelsen⁶². Ju bättre eleven kan berätta om en konkret händelse som hänför sig till språket, och som gäller eleven själv, desto mångsidigare blir upplevelsen.

⁶⁰ Marton & Booth 1997, 210

⁶¹ Kazepides 2010, 98

⁶² Marton & Booth 1997, 122-123

Med språkmedvetenhet avses människans uppfattning⁶³ om vad språket är och hur det inverkar på människan. Språkmedvetenheten omfattar sålunda förmågan att förstå språkets betydelse. Enligt Mantila utgör språket ett redskap för att gestalta världen och en kraft som bygger upp individens och nationens identitet.¹¹⁰

Språket fungerar även som ett maktmedel. En språkmedveten människa kan skildra och förklara sina tankar för andra människor på ett förståeligt sätt. Sålunda är språkmedvetenhet en medborgarfärdighet, som gör att människan inte kan styras och domineras. För att människan ska kunna opponera sig och polemisera, och för att kunna förhålla sig kritiskt till lästa texter¹¹¹ måste hon även kunna ifrågasätta språket. Förmågan att betrakta språket och språkbruket kritiskt gör att människan upptäcker språkets maktinflytande på sig själv och upplever hur det formar den egna världsbilden och identiteten. (Nuförtiden anser man att språkmedvetenheten hör ihop med språkbrukarens nära förhållande till språket. En språkmedveten människa ”uppfattar lätt och medvetet språkets karaktär och dess användning i umgänget mellan människorna”)¹¹².

Väsentligt för vidgandet av språkmedvetenheten är elevcentrering som bidrar till att ”eleven upptäcker de språkliga fenomenen”. Av den här anledningen bör studerandena kunna förena språk och kultur¹¹³. Språkmedvetenheten, dess utvecklande, och närheten till studerandena hör tätt ihop. Man kunde uttrycka det så, att språkmedvetenheten vidgas via diskussion och närhet till eleverna.

Föreställning berättar om språkets betydelse för en själv medan åsikt mera är en slutsats om situationen inte en föreställning.

¹¹⁰ Mantila 2002, 489

¹¹¹ Heikkinen 2007

¹¹² James & Garret 1991, enligt Dufva 1993, 11-12

¹¹³ Dufva 1993, 12

⁶³ Termen uppfattning används då man uttryckligen avser den uppfattning man har om vad språket är. Uppfattning är ett bättre alternativ än åsikt eller föreställning. Uppfattning kan betyda att eleven inte nödvändigtvis känner till andra åsikter.

4.2.5 Delaktighet och demokrati

Att grunda steinerskolor och upprätthålla dem är i sig aktiv medborgarverksamhet. Även steinerskolornas låga hierarki vad beträffar förvaltnings- och den pedagogiska kulturen främjar individens initiativrikedom och engagemang. De vuxnas dynamiska livsinställning och aktiva agerande utgör även ett stöd för elevens växande till en engagerad aktör. I skolan strävar man till att skapa tillfällena för eleverna att påverka och uppleva delaktighet.

Eleverna får enligt sin åldersnivå vara med och planera till exempel lektioner, lärostoffshelheter, lärmiljö och fester. Verksamhet som stödjer demokrati och delaktighet är även verso-kamratmedlingen och olika verso-klubbar. Elevkårsverksamheten erbjuder ett viktigt forum för elever i olika åldrar att uppöva färdigheter i demokrati, samarbete och påverkan. Inom ramen för skolans verksamhetskultur försäkras man sig dock om att eleverna blir hörda även på annat sätt än via elevkårsverksamheten. För eleverna i de lägre klasserna utgör den egna klassgemenskapen en bekant och trygg miljö där man kan uppöva demokratisk dialog, och där man kan stödja delaktighet och låta eleverna uppleva att de blir hörda. Förutom att man aktivt utvecklar skolans verksamhet och den egna gemenskapens välbefinnande utförs även projekt som inriktar sig på bredare påverkan, rättvisa och välbefinnande⁶⁴.

En diskussionsinriktad undervisning möjliggör en interaktiv och inspirerande atmosfär. Ju äldre eleverna är, desto viktigare är det att man inte alltför mycket koncentrerar sig på undervisning som baserar sig på att lyssna och att vara tyst, och att man uppmuntrar till frågor. Kontakter till skolor i andra länder är viktiga. De ökar förmågan att komma till rätta i en globaliserad värld.

4.2.6 Ansvar för miljön och en hållbar framtid

I en lärande gemenskap lär sig alla som ingår i gemenskapen av varandra. Det är avgörande att de vuxna fungerar som exempel för hur man ska bygga upp en hållbar livsstil. Det finns många konkreta hjälpmedel för skolorna vad beträffar miljö- och naturfostran, såsom Grön Flagg projektet, olika guider för hållbar utveckling och miljöfostran, och

⁶⁴ t.ex. WOW – Waldorf one World, hungerdagen, dagsverk, skuggval

beträffande skolmaten Stegvis mot eko -programmet. Till exempel Grön Flagg -projektet utgör ett praktiskt och effektivt redskap för skolorna. Det väsentliga är att man verkligen utför något i praktiken, det vill säga minskar på miljöbelastningen och stimulerar elevernas delaktighet och ekosociala bildning. Även samarbete med olika miljöorganisationer stödjer undervisningen i natur-, miljö- och klimatämnen och gör undervisningen mångsidigare. I de lägre klasserna används enkla, intresseväckande metoder för att visa eleverna hur man kan verka för en hållbar utveckling (t.ex. Ett skräp om dagen-rörelsen, Energisparveckan). Det är viktigt att visa hur sådana gärningar som alla kan utföra inverkar på helheten. Det är viktigt att man i skolans vardag, genom konkreta gemensamma handlingar, förverkligar det ansvarsfulla förhållningssätt till miljön som undervisas i miljöfostran.

4.3 Lärmiljöer och arbetssätt

4.3.1 Lärmiljöer

Eftersom lärande sker överallt finns det även lärmiljöer överallt. Från elevernas synpunkt sett sker en stor del av det meningsfulla lärandet utanför skolbyggnaden; på internet och i annan media, via kamrater och i social media samt i samband med hobby- och klubbverksamhet.

Inhämtandet och producerandet av kunskap har demokratiserats. Detaljerad undervisning har förlorat sin tidigare betydelse eftersom sådan kunskap är tillgänglig för alla och när om helst kan letas fram på nätet. Viktig är däremot undervisning som baserar sig på upplevelser och strävar till vishet. Skolans värde som inlärningsplats utgörs huvudsakligen av dess förmåga att skapa genuina sociala grupper. Att sådana grupper uppstår är en förutsättning för pedagogisk gemenskap.

Det faktum att individens lärande sker i familjen och referensgruppen, via median, på arbetet, i skolan, och i samband med fritidsaktiviteter, framhäver lärandets sociala karaktär. Steinerskolan strävar till att gynna lärmiljöer som inte följer traditionell pedagogik med en lärare som talar inför klassen och elever som sitter vid pulpeterna med vanliga böcker eller

eböcker. Elevernas aktiva deltagande varierar enligt hur de sitter; i rader med ansiktet riktat mot den stående läraren, eller till exempel i en båge så att de även ser varandra.

Arbetsro och en vänlig, lugn och trygg atmosfär stödjer lärandet. I en skapande lärprocess beaktas betydelsen av att stoffet får sjunka in och mogna. Man skapar en lärmiljö som är anpassad till åldersgruppen och som möjliggör ett handlett växande till frihet. Det är väsentligt att skapa en atmosfär som uppmuntrar till kreativitet och där det inte råder rädsla för kritik och för att göra misstag. Lärmiljön kan vara både estetiskt och intellektuellt inspirerande. Till meningsfulla studier och meningsfullt övande hör förmågan att njuta av det man åstadkommit samt inre motivation.¹¹⁵

Skolan och det som behandlas i skolan utgör en del av livet. I steinerskolan utvecklar man lärmiljön till exempel genom att skapa klassrum som inte motsvarar självklara förväntningar på hur ett klassrum ska se ut.

¹¹⁵ Uusikylä 2012

Några exempel på hur lärmiljön kan förändras

- förut var klassrummet inomhus, nu är det ute
- förut fanns det pulpeter i klassrummet, nu finns det utrymme för aktivitet och rörelse
- förut satt eleverna vid pulpeter, nu rör de sig
- förut hade eleverna färdiga böcker, nu gör de studiematerialet själva med hjälp av verktyg som lämpar sig för åldersgruppen
- förut stod läraren framför klassen, nu rör hen sig som en del av lärprocessen bland eleverna

Då man skapar lärmiljön beaktas även den åldersbaserade pedagogiken.

För den steinerpedagogiska nybörjarundervisningen har man utvecklat en modell för ett föränderligt klassutrymme, den så kallade bänkpedagogiken. Man avstår helt från pulpeter och kan utnyttja utrymmet mångsidigt för lärande via rörelse, lek och annan verksamhet. På de lägre klasserna betonas det konkreta lärandet. Att lära sittande vid en pulpet är inte särskilt

naturligt för barn och utvecklar inte mångsidigt barnets kroppsliga sinnen och färdigheter.⁶⁵ Den skolform och det traditionella klassrum som utformades i industrisamhället, och den traditionella ordningen med pulpetrader, stödjer inte elevens aktiva deltagande och inte heller samarbetet mellan eleverna. En sådan lärmiljö kan ibland vara ändamålsenlig, men ofta leder den till en så kallad tystnadens pedagogik och ett maktförhållande mellan läraren och eleven vilket passiverar eleven. Då man utvecklar lärmiljön beaktar man att en lärardominerad konstellation utgör en del av en dold läroplan med vars hjälp eleverna fostras till anpassning. Ett idealiskt utrymme som stödjer lärandet är ett rymligare, luftigare, ljusare utrymme som är lätt att förändra. I en engagerande och aktiverande lärmiljö finns det inte nödvändigtvis skilda hantverks-, data- och andra utrymmen. Istället sker undervisningen i stora enhetliga utrymmen där det finns olika arbetsstationer som inbjuder till hantverks- och grupparbete. Informationsteknik, källmaterial, lera, målfärg med mera finns tillhanda; ett utrymme som stimulerar till differentiering. Samtidigt kan det pågå examensarbeten och dramaprojekt eller annat konstnärligt arbete.

Estetikens betydelse i steinerpedagogiken innebär att man i alla skolutrymmen fäster uppmärksamhet vid färger, material och former. Den viktigaste delen av lärmiljön utgör dock människorna – både de vuxna och barnen. Man strävar till att utöka utrymmena inomhus med naturmiljö; en trädgård, växter och djur.⁶⁶

För människans växande och välbefinnande är naturen, skogen, trädgården, och att bygga hyddor och klättra i träd synnerligen viktigt. Meningsfull verksamhet för att bygga upp förhållandet till naturen utgör till exempel trädgårdsskötsel och markförvaltning. Att förverkliga en miljö med djur, trädgård och växthus är svårt för många steinerskolor. Ett mindre projekt som går lätt att förverkliga, och som berikar lärmiljön, är till exempel ett akvarium. Det erbjuder en estetisk upplevelse och dess skötsel lär eleverna på ett naturligt sätt att bära ansvar. Lärmiljön vidgas även via trädgårdsskötsel samt utfärder och studiebesök utanför skolan.

⁶⁵ Paalasmaa 2011a

⁶⁶ Freinet 1987, Steiner 1996

Att lära sig att omfatta en konkret hållbar livsstil förutsätter att lärmiljön vidgas att omfatta naturmiljön. I en lärmiljö som stödjer lärande finns till exempel träd, buskar och berg och grottor tillgängliga. Av kvistar och grenar kan barnen bygga hyddor. På bergen och i grottorna kan barnen klättra och gömma sig. Den idealiska lärmiljön består av odlad och icke odlad naturomgivning, djur och en trädgård.

Vid utvecklandet av lärmiljöerna beaktar man naturens välmående. En naturnära miljö och grönområden minskar till exempel symtom på överaktivitet. Dessutom är det lättare att i en naturnära miljö än i en bebyggd miljö återhämta sig från stress samt intellektuell, emotionell och fysisk belastning.

Elevernas sunda växande kan främjas genom att man i lärandet mångsidigt utnyttjar skolans närmiljö; sportplaner, skogar och åkrar. Om skogen och naturmiljöerna utgör centrala lärmiljöer finns det större möjligheter för eleverna att utveckla förståelse för till exempel skogens värde och naturens skönhet. Sålunda upplevs naturen som värdefull i sig. Att till exempel en art dör ut uppfattas som något negativt även om det inte inverkar på människosläktet och de instrumentella värdena. I fostran rör det sig även om social interaktion där man stimulerar barnens ömsesidiga samverkan.

I steinerskolorna skapas en mångsidigare lärmiljö och överskrids ämnesgränserna genom stora skådespelsprojekt som beaktar åldersgrupperna, genom kulturreSOR i hemlandet och utomlands, genom utfärder och lägerskolor. Speciellt i grundutbildningens högre klasser, och i gymnasiet, hör även arbetspraktik och andra projekt, som förverkligas utanför skolan, till de mångsidiga lärmiljöerna och arbetssätten. På de högre klasserna fäster man uppmärksamhet vid att de undervisningsperioder som äger rum i skolan, och de perioder som äger rum utanför skolan, planeras så att de bildar helheter som stödjer varandra. Då lärarna planerar studiebesök strävar de till att samarbeta med andra lärare och förenar besökens innehåll med annan undervisning före och efter besöket. Studiebesöken ska inte endast utgöra en rolig utfärdsdag utan ha anknytning till annan verksamhet i skolan.

Lärmiljöer som steinerskolorna föredrar utgör, beroende på skolans läge, till exempel

- skogar
- åkrar

- trädgårdar
- bibliotek
- museer
- vetenskapscentrum
- idrottsanläggningar
- företag, föreningar och organisationer
- teatrar och konsertsalar

Även informations- och kommunikationstekniken utgör i steinerskolan ett verktyg bland andra verktyg. Den utnyttjas på ett ändamålsenligt sätt för att göra lärmiljön mångsidigare samt för att stimulera eleverna till deltagande och gemenskapligt arbete. Elevernas egen IKTutrustning kan användas som stöd för lärandet enligt överenskommelse med vårdnadshavarna. Sålunda säkerställs att alla elever får möjlighet att använda informations- och kommunikationsteknik. Å ena sidan erbjuder Steinerskolan barnen en vuxens närvaro, möten mellan människor och olika former av sund motvikt till den digitala maskintekniken. Å andra sidan vill steinerskolan inte endast leva sitt eget liv och ignorera den verklighet i vilken dagens människor lever. Vad hela den tekniska kulturen beträffar är det dock fråga om ett redskap och inte ett självändamål, och bruket av tekniska redskap bestäms enligt hur de tjänar ett speciellt syfte. Den sociala median som sådan är till exempel varken bra eller dålig.⁶⁷

Då man bygger upp skolans informations- och kommunikationstekniska verksamhetskultur beaktas följande grundläggande förutsättningar:

- Hur informations- och kommunikationstekniken och olika nätmiljöer kan utnyttjas som undervisningsmetod?
- Hurudana informations- och kommunikationstekniska färdigheter eleven behöver för fortsatta studier och för arbetslivet?

Grundläggande förutsättningar, som man lär sig i den grundläggande undervisningen, är till exempel att använda datorn ansvarsfullt både i nytto- och underhållningssyfte, tiofingersystemet, ordbehandling och informationssökning.

⁶⁷ Niemi & Sarras 2012, Paalasmaa 2014

Det är bra om till exempel tredje- och fjärdeklassister behärskar nätetikett och ibland för mediedagbok under handledning. Eleverna gör observationer och drar slutsatser om sitt förhållande till den digitala världen. Mediedagboken visar hur mycket tid var och en tillbringar vid digitala redskap och öppnar möjligheter för att i klassen diskutera livsstilar och välmående.

Grundläggande färdigheter i klasserna 4–6 är mångsidig informationssökning samt text- och bildbehandling. Skolan stöder utvecklandet av mediespråkfärdigheten. Hit hör både social, kritisk, och skapande mediekunskap.

Den sociala färdigheten omfattar till exempel ansvarsfull medieanvändning dvs. nätetikett, interaktions- och dialogfärdigheter samt gemenskapligt mediebruk i till exempel lärmiljön. Kritiska mediefärdigheter omfattar kritisk utvärdering av medias roll, uppgift och verkningar, dataskyddsfrågor, och förmåga att förstå medias olika kommersiella och ideologiska syften. De här färdigheterna övas huvudsakligen i klasserna 7–9 och i gymnasiet. Skapande mediefärdigheter är till exempel att producera innehåll och att utveckla den egna uttrycksförmågan.⁶⁸

I steinerskolan utnyttjas informations- och kommunikationstekniken på ett klokt sätt i undervisningen, men den utgör inte den huvudsakliga undervisningsmetoden. Då det används informationsteknik och media strävar man till att eleven är en så aktiv och skapande aktör som möjligt och inte endast en passiv mottagare. Eleven lär sig till exempel programmeringens grunder med hjälp av eurytmirörelser.

I steinerskolan lär man sig dock teknikens grundfärdigheter och en ansvarsfull användning på ett sätt som beaktar den logiska ordningen. Först övar man sociala färdigheter och hur man genuint ska ta hänsyn till andra, därefter övar man digitala interaktionsfärdigheter. Först tillägnar man sig en mångfacetterad läs- och skrivfärdighet, därefter koncentrerar man sig på digitala kommunikations- och mediefärdigheter. Elevernas egna digitala redskap kan användas som stöd för undervisningen på ett sätt som har godkänts av vårdnadshavarna. Olika projekt för att utveckla olika digitala undervisningsmetoder, utnyttjandet av

⁶⁸ Se t.ex. Niemi 2012, Paalasmaa 2014

molntjänster, och användandet av digitala undervisningsspel, lämpar sig i steinerskolan bättre för de högre klasserna.

4.3.2 Arbetssätt

Steinerskolornas arbetssätt baserar sig på mångsidighet, på att experimentera, uppleva och agera, och på att använda alla sinnen. Man gynnar arbetssätt som aktiverar eleven, och forskande lärande som utvecklar interaktionsfärdigheterna och fantasin. Vid val av arbetssätt beaktas välbefinnandet som helhet, och att arbetssättet lämpar sig för olika åldersgrupper och olika lärsituationer.

Undervisningen sammansvetsas genom integrering av läroämnena. Elevens individualitet beaktas genom att man enligt behov differentierar undervisningen.

4.3.3 Lek, drama och teater

Leken utgör en viktig del av steinerpedagogiken som utgår från barnet och livet. I förskoleundervisningen och nybörjarundervisningen utgör leken en del av ett rikt lärande som bygger på aktivitet och skapande⁶⁹. Den vuxnas uppgift är att trygga lugn och ro för barnet att leka. En bra vardag bygger alltså på fri lek, glädje och fantasi.⁷⁰

⁶⁹ Kyrönlampi-Kylmänen 2010

⁷⁰ Enligt Kyrönlampi-Kylmänen (2010) är ingenting viktigare än leken, och ju längre ett barn leker, desto lyckligare blir livet som vuxen. Leken hör inte endast hemma i daghemmet.

Leken skyddar och stärker den mentala hälsan⁷¹. Även hjärnforskaren och emeritus professorn Matti Bergström¹²³ redogör för hur ett hjärnans möjlighetsmoln utvecklas i den fria leken och hur fantasi omvandlas till verklighet.⁷²

Leken är barnens värld, och leken är ett sätt att lära. Därför strävar man i steinerpedagogiken till att använda sig av alla former av lek. I småbarnsfostran och särskilt i nybörjarundervisningen utgör rollekar, lekar med spelregler, bygglekar, Fröbels lekteori, samt lekar med inslag av skådespel såsom sagolekar, drama och pedagogisk dockteater alternativ för att stimulera till aktivitet och välmående.⁷³

Dramafostran är nära släkt med leken. Dramapedagogik kan användas på alla klasstadiet. Förutom talarkonst lär sig eleverna att arbeta i grupper och ta hänsyn till varandra, att uppöva mental närvaro och självkänedom, samt att bekanta sig med det ämne som behandlas. Både dramafostran och teaterkonst lämpar sig väl för att till exempel liva upp historieundervisningen. Även en liten dramauppvisning berikar lärandet. En större teaterproduktion som spelas upp inför publik görs i steinerskolan oftast på femte och åttonde klassen och i slutet av gymnasiet.

4.3.4 Konstnärlig verksamhet, berättande och bildkonst

I steinerskolan utgör konsten en central del av all verksamhet och av konceptet att lära genom att göra. Man strävar till att praxis för undervisningen ska vara en skapande och konstnärlig process. Steiner¹²⁶, Freinet¹²⁷, och annan alternativpedagogisk fostranstradition betonar att den skapande uttrycksfärdigheten inte kan överskattas, och att det konstnärliga har en viktig roll i undervisningen. Musik, sång, teckning, målning, skådespel, dockteater och

⁷¹ I jämförande studier i de nordiska länderna uppvisar barn som har slutat leka tidigare än andra ett aggressivare beteende, utseendestress och problem med självkänslan. Aula 2077

¹²³ (2009)

⁷² En pedagogisk fråga som förenar steinerdaghemmen och –skolorna, och som kräver forskning, är hurudana lekar som stimulerar barnets välmående och utveckling? Frågan är särskilt aktuell i en värld där den fysiska och digitala världen förenas.

⁷³ Helenius & Lummelahti 2013, Paalasmaa 2014

många andra konstnärliga uttryckssätt har en speciell betydelse för utvecklingen av människans känsloliv, själsliga balans, självförtroende och kreativitet.⁷⁴

Steinerskolan eftersträvar att genom sin verksamhetskultur stödja uppbyggandet av en human mänsklighet och att väcka elevernas kärlek och intresse för konst och kultur. Människan blir hel med hjälp av musik, bildkonst, litteratur, teater och drama. Konsten utvecklar känslolivet, berikar fantasin, stärker de sociala färdigheterna och skapar en grund för självständigt tänkande och självkänedom.

I konstfostran strävar man till att utveckla förmågan att förstå kvalitetsskillnader, vilket utgör omdömesförmågans grund. Utöver undervisningen i enskilda konstämnen utgör konsten i alla läroämnen ett viktigt arbetssätt och uttrycksmedel. Lärarens uppgift i steinerskolan är att själv sträva till att vara ett slags undervisningskonstnär, och att utforma lärsituationen till en skapande och konstnärlig händelse.⁷⁵ Steiner¹³⁰ skrev mycket om konstpedagogik och betonade konstens betydelse både för människans utveckling och för hela mänskligheten. Olika former av konst stimulerar välbefinnandet både i skolan och i livet som helhet. Att såväl göra konst som att uppleva konst berikar hela personlighetens växande hos människan. Konstens kvalitativa och moraliska dimension bidrar till att utveckla våra moralsinnen. Etik och estetik är sammanflätade. I Steinerskolans lärmiljö och arbetssätt finns en ständig strävan till att göra skolarbetet konstnärligt och estetiskt och till att stöda kreativitet och fantasi.

¹²⁶ (1996)

¹²⁷ (1987)

Konst är ett mångsidigt arbetssätt och en mångsidig undervisningsmetod. Konst innebär även atmosfär, situationskänslighet, kreativitet och något unikt, något som är svårt att göra om på exakt samma sätt. Definitionen på konst är mycket vid. Till exempel en undervisningshelhet som byggs upp på elevernas föredrag om djur är konstnärlig eftersom eleverna är ivriga och kreativa aktörer. Konstnärligt är även om läraren levande och beskrivande, utan anteckningar, berättar om tjuren och dess livsmiljö och utseende; nackens imponerande kraft och horn och därefter ritar en tjur. En elev utför ett precist och skickligt arbete: tjuren är vackert ritad och

⁷⁴ Se t.ex. Steiner 1996, 1989

⁷⁵ Paalasmaa 2011b; Steiner 1996, Syrjäläinen 1990

¹³⁰ Steiner

den står propert i inhägnaden. En annan elevs penna ryker nästan. Tjuren skjuter med kraft ett träd framför sig. Arbetet är kraftfullt och snabbt, man kan skönja tjurens kraft och man kan nästan höra tjurens brölande. Exempelen uttrycker konstnärlighet eftersom eleverna har omvandlat den personligt upplevda berättelsen till en bild. Dessutom har lärarens beskrivning stimulerat elevernas fantasi så att den personliga upplevelsen kan skönjas i bildernas olikhet. Eleven har alltså upplevt konst och själv gjort konst.⁷⁶

I en icke konstnärlig undervisning går man igenom bokens fakta: var lever tjuren, vilken art tillhör den, vad äter den? En bild av en tjur visas, eller en del av en djurdokumentär med anknytning till ämnet. Resultaten av de uppgifter eleverna utför blir rätt likadana. Det är alltså inte fråga om mängden konstämnen, eller om hur många timmar konstämnesundervisningen omfattar, utan om hur hela undervisningen görs på ett konstnärligt sätt. I nybörjarundervisningen förverkligas konstundervisningen till exempel så att läraren berättar historier med inlevelse, och på ett sätt som väcker elevernas fantasi och tanke. Eleven stärker sin fantasi genom att skapa starka inre bilder.

I gymnasiet kan en konstnärlig lärprocess förverkligas till exempel i form av en inspirerande diskussion som leder till nya insikter och synvinklar.

Att införa konst i lärprocessen stimulerar elevernas deltagande, välbefinnande, och i allmänhet även deras iver och motivation. I de lägre klasserna skildrar läraren till exempel livfullt någon historisk händelse eller så bekantar eleverna sig med Kalevalas berättelser. Ämnet kan fördjupas genom att eleverna målar en bild av något i berättelsen som fascinerar just dem. Eleverna kan även ur minnet spela upp en scen ur berättelsen så som de har förstått den.

¹³² Till exempel bokstäverna uppstår via berättelser som läraren gärna själv ska hitta på. Till exempel bokstaven S kan uppstå ur en svan, och bokstaven K ur kungasonen efter att läraren har berättat en saga om honom. Nästa dag återberättar en elev sagan och läraren beskriver livfullt kungasonen. Sedan ritar eleverna honom, observerar hur den första bokstaven i ordet kungason ser ut, ritar bokstaven K i luften eller trampar den med fötterna. Rörelsens form överförs till en teckning ur vilken slutligen bokstaven K träder fram. Då barnet med inlevelse tillägnar sig bokstäverna går de samtidigt igenom hur människan har utvecklat bildskrift till bokstäver. (Dahlström & Teräsvirta 2014). Dessutom används i de lägre klasserna ett berättelsestoff som inleds med folksagor och till slut omvandlas till egentlig historieundervisning. Elevens fantasi stärks genom skapandet av inre bilder.

⁷⁶ Se Skinnari 1988

4.3.5 Forskande lärande

Forskande lärande gör det möjligt att stiga ut ur invanda lärosätt, att ta risker och att göra misstag, att den vägen lära sig och bli intresserad av olika fenomen i världen. I de lägre klasserna är det ändamålsenligt att stimulera till lek, och att eftersträva en undervisning som utvecklar fantasin. Man strävar till att erbjuda varje enskild elev ett sådant lärosätt som motiverar och stöder kreativiteten⁷⁷. Forskande lärande kan särskilt väl förverkligas i tvärvetenskapliga inlärningshelheter. I varje läroämne beaktas och dryftas elevernas frågor. I forskande lärande är det alltid fråga om att lära sig tänka. Detta mål närmar sig eleverna via de lägre klassernas undervisning som stöder fantasin och leken, och de högre klassernas undervisning där man övar tänkande.

Eftersom undervisningens mål är att fostra människor med förmåga att förändra världen, inte människor som endast lever i världen, behövs det tänkande med innehåll. Tankeinnehåll krävs för att eleven/studeranden ska förmå utvärdera världen omkring sig⁷⁸. Utan förmåga att utvärdera sin omgivning kan människan inte förändra sin livsmiljö. Av den här anledningen hör det till skolans arbetssätt att eleverna för filosofiska diskussioner, idkar forskande, och grundligt dryftar viktiga frågor. Undervisningens mål är elevens moraliska och personliga utveckling⁷⁹.

Steinerskolans mål är att fostra tänkande medborgare. För att detta mål ska förverkligas bör det finnas en forskande lärgemenskap och filosofiska diskussioner. Diskussionerna är övningar i att diskutera, vilket utgör en förutsättning för demokratins förverkligande. För att människan ska kunna yttra sig fritt bör de som diskuterar känna till och behärska samma diskussionsprinciper. Tänkande och skarp omdömesförmåga utvecklas via diskussioner.⁸⁰ Då människan själv förmår utvärdera, diskutera, och ta hänsyn till andra, behärskar hon sig själv och förhåller sig etiskt till sitt eget handlande.

⁷⁷ Osswald 2014

⁷⁸ Tomperi 2009, 18

⁷⁹ Tomperi 2009, 18, 20

⁸⁰ Tomperi & Juuso 2009, 46

Då diskussionsfärdigheterna uppövas utvecklas även språkbruksfärdigheten. Då språkbruksfärdigheten utvecklas, utvecklas även tankefärdigheten. Språket är tänkandets hjälpmedel för att man ska kunna uttrycka tanken tydligt och precist.⁸¹ Att hitta ett precist och tydligt sätt att uttrycka sig betyder å sin sida att tanken begreppsligas, och först då begreppet har hittats kan man tala om tänkande, såsom Vygotski¹³⁸ uttrycker det. Sådan praxis bör försvaras som fri från fördomar utvecklar studerandenas självständiga tänkande. Detsamma gäller lärarna: ”Lärarna måste ges intellektuell och pedagogisk frihet att göra val som lämpar sig för sammanhanget, på samma sätt som eleven bör ges frihet att tänka själv”⁸².

Det är viktigt att lyssna till elevernas frågor och utveckla dem eftersom frågor utvecklar intresse för ämnet och gör ämnet aktuellt. Man kan förbereda sig för den här processen genom att välja frågorna så att de inte förutsätter något ”faktabaserat, tekniskt eller vetenskapligt svar utan kan ha en filosofisk dimension – de behöver dryftas eftersom de är svåra eller kanske har många olika (t.o.m. motstridiga) svar, eller så finns det överhuvudtaget inget entydigt svar”⁸³.

Läraren handleder eleverna att tänka självständigt och framför inte sina egna åsikter och färdiga svar. Tomperi & Juuso (se nedan nämnda källor) definierar dylik förmåga på följande sätt:

1. Förmåga att uppmuntra till frågor och till att noggrant följa den egna tankebanan. Läraren får inte förlora sig i dogmatism eller relativism.
2. Förmåga att observera sådana moment, situationer och förutsättningar som uppstår och som kan föra diskussionen vidare och få eleverna att yttra sig. Läraren ska inte ge färdiga svar som utesluter andra svar eller försök till svar.

⁸¹ Tomperi & Juuso 2009, 47

¹³⁸ 1988, 107

⁸² Tomperi & Juuso 2009, 53

⁸³ Tomperi & Juuso 2009, 54

För att studerandena inte ska få en känsla av att läraren har det enda rätta svaret ska läraren avhålla sig från att framföra egna åsikter.⁸⁴

Berättelserna betyder mycket för undervisningsstoffets kvalitet. Då man till exempel väljer texter ur mytologin eller arketyper ur stora mytologiska berättelser – i Finland till exempel ur Kalevala – blir personerna och händelserna något som alla i klassen kan hänvisa till och utgående från dem kan dagens värld analyseras⁸⁵.

För att studerandena ska utveckla självständigt tänkande bör undervisningen basera sig på

- deltagande i en forskande gemenskap som leds av läraren och vars mål är djupa insikter i det som undervisas;
- förnuft och omdömesgillt handlande⁸⁶.

Eleven bör även ha förmåga att kritiskt utvärdera antaganden som hänför sig till undervisningsämnena och att ifrågasätta dem; förmåga att tänka självständigt; förstå begreppen som används; argumentera och dra slutsatser; förmåga att skilja mellan verklighet och fantasi, gott och ont och så vidare; utvärdera likheter och olikheter och ge akt på sambandet. Lärarens uppgift är att skapa förutsättningar för en grundlig diskussion och att göra studerandet betydelsefullt för studeranden.⁸⁷

4.3.6 Informations- och kommunikationsteknik

Informationsteknik införs i undervisningen i enlighet med det steinerpedagogiska åldersbaserade synsättet och de olika åldersstadierna. I de lägre klasserna förespråkas aktivt lärande. Därför gynnas, framom att sitta framför apparaten, användandet av informations- och kommunikationsteknik i aktiverande och gemenskapligt syfte. I klasserna 1–2 ersätter man ofta pulpetundervisning och undervisning utgående från läromaterial samt informationsteknik med olika aktiviteter, konst och rörelse samt lek och upplevelser som stimulerar fantasin. Informations- och kommunikationstekniken spelar en egen roll vad beträffar färdigheterna att

⁸⁴ Tomperi & Juuso 2009, 58

⁸⁵ Tomperi & Juuso 2009, 64

⁸⁶ Lipman 1992, 14; enligt Juuso 2009, 103

⁸⁷ Juuso 2009, 103-104

inhämta information. En övervägd användning av olika informations- och kommunikationstekniska tillämpningar i undervisningen ökar mångsidigheten i undervisningen. Steinerskolan eftersträvar ett naturligt och fungerande förhållande till de nyaste teknologierna på ett sådant sätt att eleven inte upplever skolan som främmande i jämförelse med det praktiska livet och den normala vardagen. Vad beträffar informations- och kommunikationstekniken är det viktigt att lära sig bl.a. att använda apparaturen, att tillägna sig mediaspråkfärdighet samt att bli en aktiv påverkare i en engagerad verksamhetskultur där eleven aktivt deltar i producerandet av kunskap och lärostoff. Till exempel att tillsammans göra och producera olika wiki-sajter, bloggar och YouTube-videor, och att inhämta och spara information aktiverar eleverna till en lärprocess.

Färdigheterna att verka som en aktiv medborgare och en påverkare i samhället kan bli bristfälliga om eleven ensam ska bära ansvaret för användandet av den nyaste tekniken. Utan skolans väl övervägda handledning kan konsten att dra nytta av tekniken bli bristfällig i jämförelse med underhållningsbruket.

Projekt där eleverna använder sig av informations- och kommunikationsteknik kan till exempel vara olika animationer, kortfilmer och digiberättelser. Eleverna kan för ett givet ämne göra manuskript, planera och förverkliga en dokumentär, en undervisningsvideo eller en berättelsehelhet med en röd tråd. De kan uppföra och filma scener som berör olika ämnen. Beroende på elevernas ålder och uppgiftens omfång kan de göra musik och rekvisita, planera dräkter, utnyttja kreativitet och ny teknik. Det viktiga är att uppgifterna utförs tillsammans. Såsom i livet, i hemmen, och i arbetslivet är det fråga om gemensamma insatser istället för individuella prestationer.⁸⁸

4.3.7. Undervisning utan läroböcker

Eftersom steinerskolan betonar genuint görande har man även en kritisk syn på färdigt undervisningsmaterial, lärobokspedagogik och andra former av traditionell undervisning. Med lärobok avses i det här sammanhanget en färdig undervisningshelhet i antingen tryckt eller elektronisk form. Då läraren undervisar enligt läroboken och lärarhandledningsmaterialet kan det vara svårare att utveckla en genuint kreativ, aktiv, undersökande och öppen pedagogik. En del av att lära genom att göra, är att sparsamt

⁸⁸ Paalasmaa 2014

använda färdiga läromedel och att eleverna själva gör sitt läromaterial. Man strävar till att läraren själv kreativt planerar och förbereder sin undervisning och inte endast verkställer färdigt material enligt lärarhandledningen. En iverns pedagogik eftersträvas. Frågor som läraren bär i sitt inre, och som ännu befinner sig i ett slags tillblivelsetillstånd, väcker lättare även hos eleverna intresse och aktivitet. Det här leder även till att läraren och eleverna lär sig tillsammans.

Då eleven själv gör sitt läromaterial uppstår ett personligt förhållande till det behandlade ämnet. Att skapa arbetshäften öppnar möjligheter för kreativitet och viljans fostran. Det viktiga är att eleverna blir aktiva deltagare och inte passiva iakttagare. Det är även väsentligt att lektionen baserar sig på en skapande process, det vill säga att läraren själv, från början till slut, har planerat och förberett lektionen. Sålunda har läraren fått ett forskande grepp om det ämne som undervisas.⁸⁹

Ett arbetshäfte kan ersätta både tryckta och elektroniska färdiga läroböcker. Ibland kan häftet även göras endast i elektronisk form. Då man bekantar sig med djuren, kan till exempel en fjärdeklassist uppvisa intresse för ett visst djur och med iver inhämta information om det ur lämpligt källmaterial. Förutom en muntlig presentation gör eleven en skriftlig version med bilder om djuret antingen i häftet eller elektroniskt. Metoden med häftarbete gör det möjligt för eleven att förverkliga individuella lösningar. Det är fråga om att göra undervisningen personlig och konstnärlig.

Steinerskolan är inte en bokfientlig skola, men det är fråga om vilken roll böckerna har i undervisningen. Eleverna positiva inställning till böcker, och till att skriva och läsa, utgör ett viktigt mål för skolan. Böckernas värld är en del av ett kulturarv som berikar livet och därför utgör de en viktig del av skollivet. Litteraturen, böckerna och biblioteken intar en central roll i skolan. Biblioteket (mediateket) kan till och med fungera som skolans mittpunkt, ett utrymme för lärande där det är möjligt att söka information ur böcker och digitala nätverk, skriva föredrag och utföra grupparbete. Nästan allt läromaterial kan man själv hitta på olika nätverk och i biblioteken. Därför är det klokt att låta eleverna själva producera läromaterial och lära sig på samma gång⁹⁰.

⁸⁹ Paalasmaa 2009; 2011

⁹⁰ Jantunen & Haapaniemi 2013, Paalasmaa 2014

Undervisning utan böcker gör att man lösgör sig från en alltför kunskapspäckad undervisning som betonar omfångsrika inlärningsresultat. Styrkan i en undervisning utan böcker är att själva lärprocessen betonas och att den inhämtade kunskapen blir individuell och personlig. Texterna skrivs ofta tillsammans, antingen i hela gruppen eller i mindre grupper. Även berättelser och dikter är viktiga. Texterna diskuteras, de behandlas och utvärderas tillsammans.

Processen ska vara den lärande individens egen upplevelse. Fostraren får dock inte dra sig alltför långt i bakgrunden och lämna barnen att arbeta med olika material på egen hand. Förslagen, enligt vilka eleverna utför uppgifterna, ska komma någonstans ifrån. Läraren är gruppens handledare.⁹¹

kunskapen. Läraren funderar ut hur frågorna ska ställas, fyller ut diskussionen med tilläggsfrågor, öppnar och definierar olika begrepp. Hos eleven föds tankar. Läraren är mera intresserad av tankeprocessen, och av hur framförda fakta underbyggs, än av fakta. En bra fråga aktiverar och lär eleven tänkande, även moraliskt tänkande. Ett av skolans huvudmål är att väcka frågor och att uppmuntra till personligt dryftande av olika frågor. Läraren strävar till att med varierande och inspirerande frågor väcka eleverna och få dem att fundera över ämnet i fråga. Dialog är inte att läraren förhör eleverna på det som har undervisats dagen innan. Ett hjälpmedel för läraren är att indela frågorna i öppna och slutna frågor. Beroende på situationen kan läraren genom att variera frågetyperna skapa rytm och in- och utandning i undervisningen. De öppna frågorna ger utrymme för mångfacetterade svar.

⁹¹ Dewey 1998, Steiner 1989

4.3.8 Dialogisk undervisning

I dialogisk undervisning är eleven inte enbart mottagare av ämnets innehåll utan även innehållets skapare. Då eleverna blir äldre stimuleras deltagande speciellt med hjälp av diskussion, och den dialogiska undervisningen utökas småningom under årens lopp. En ifrågasättande och dialogisk lärostil fungerar väl till exempel i realämnena med elever i de högre klasserna. Man utbyter tankar och funderar över olika saker tillsammans. I den sokratiska metoden är läraren barnmorskan som ska hjälpa fram

tankeverksamheten och öppnar upp för fantasin. De öppna frågorna leder lätt till nya frågor och skapar mera utrymme för humor. I de öppna frågorna rör man sig på öppet vatten och närmare tillvarons mysterium. På de slutna frågorna däremot finns det endast ett eller ett fåtal möjliga svar. Tydliga, exakta och kortfattade faktafrågor skapar en fruktbar kontrast till de stora öppna begrundande frågorna.

Att åtskilja problem och mysterium är besläktat med denna indelning. De öppna frågorna är mysteriefrågor. De behandlar livets gåtfullhet och de kan aldrig besvaras till fullo. Problemfrågorna hör till det mera tekniska och rationella tänkesättet. I fostran är både mysterier och problem värdefulla.⁹² I undervisningen är det värt att använda båda frågetyperna, men alla frågor kan inte indelas på detta sätt.

⁹² Mathisen 2012

4.3.9 Rytmen i lärandet

Rytmen har en central och synnerligen mångsidig betydelse för de arbetssätt som tillämpas i steinerpedagogiken. Förutom att man stödjer barnet att växa i sin egen individuella rytm och enligt sin egen åldersgrupp, utgör rytmen, ju mindre barn det är fråga om, en allt viktigare del av livet och lärandet. Både under den enskilda lektionen, skoldagen, periodundervisningen, och under skolåret, beaktar man balansen i upplevelser som härrör sig från lyssnande och deltagande, koncentration och avslappning, andligt och fysiskt arbete, rörelse och vila samt iakttagelse och agerande. Under varje lektion strävar man till att barnet använder sin tanke- känslö- och viljekraft.

I en del ämnen använder man sig i undervisningen även av den så kallade tredagarsrytmen. Till exempel i kemiundervisningen kan man under de första dagen göra ett experiment, under den andra dagen låta eleverna berätta om sina observationer och diskutera dem. Under den tredje dagen kan man tillsammans utarbeta en orsak-verkan kedja och eleverna kan skriva ned det väsentliga i sina häften. Skolåret får rytm och balans även genom de fester som firas under året och som upprepas från år till år.

I gymnasieundervisningen är målet för den dialogiska undervisningen begreppsformulering i olika ämnen. I de lägre klasserna är ett av de viktigaste målen för den dialogiska undervisningen, förutom att främja elevens aktivitet, motivation och forskande lärande, att utveckla elevens interaktionsfärdigheter.

Rytmen utgör, ju mindre barn det är fråga om, en allt viktigare del av livet och lärandet. Både under den enskilda lektionen, skoldagen, periodundervisningen, och under skolåret, beaktar man balansen i upplevelser som härrör sig från lyssnande och deltagande, koncentration och avslappning, andligt och fysiskt arbete, rörelse och vila samt iakttagelse och agerande. Under varje lektion strävar man till att barnet använder sin tanke-, känslö- och viljekraft.⁹³

I en del ämnen använder man sig i undervisningen även av den så kallade tredagarsrytmen. Till exempel i kemiundervisningen kan man under den första dagen göra ett experiment, under den andra dagen låta eleverna berätta om sina observationer och diskutera dem. Under den tredje dagen kan man tillsammans utarbeta en orsak-verkan kedja och eleverna kan skriva ned det väsentliga i sina häften. Skolåret får rytm och balans även genom de fester som firas under året och som upprepas från år till år.⁹⁴

4.4 En enhetsskapande undervisning och mångvetenskapliga ämneshelheter

Det spelar ingen roll om undervisningen gäller vatten, elektricitet, rymden, globaliseringen, klimatförändringen eller människan, ämnet berikas av att betraktas ur olika ämnens synvinklar. Ett tänkesätt som utgår från fenomen och integrering gör undervisningen effektiv och levande. Läsordningen är inte nödvändigtvis uppdelad i olika lektioner för olika ämnen utan man eftersträvar större helheter och till exempel färdigheter att behärska

⁹³ Typiskt för en historiektion t.ex. i medlet av den grundläggande utbildningen är t.ex.: Först återgår man till det som har behandlats dagen innan. Eleverna berättar hur de har uppfattat stoffet och vilka frågor som möjligtvis har uppstått. Sedan berättar läraren eller någon av eleverna det nya stoffet muntligt så levande och beskrivande som möjligt. Efter att de lyssnat kan eleverna ställa frågor och diskutera innehållet. I slutet av lektionen ritar, målar, modellerar eleverna eller planerar sina texter för häftet. Undervisningen sker alltså i en sådan rytm att stoffet får vila under natten, vilket förstärker fördjupningen av det eleven lärt sig. Under varje lektion strävar man till att använda tanke-, känslö- och viljekraft. Lektionen har även en egen rytm mellan att lyssna (s.k. inandning) och att göra olika saker (s.k. utandning).

⁹⁴ Paalasmaa 2009, Rawson & Richter 2004, Taskinen 2004

vardagen och att ta hand om sig själv. Ämnesintegrerade inlärningshelheter stöder även lärarens strävan till att ersätta enskilt lärande med samarbete.

Idealet är en holistisk och mångsidig människa, som finner motiverande sätt att lära, utan att glömma bort att mångsidigt uppöva olika färdigheter. Den steinerpedagogiska läroplanen bygger på många ställen broar mellan olika läroämnen och skapar en enhetlig och holistisk bild av världen för eleverna. Utvecklingen i den här riktningen stöds av ämnesintegrerade inlärningshelheter.

Med ämnesintegrerade inlärningshelheter bryter man med den läroämnesbaserade skoltraditionen. Fenomen-, tema- och ämnesbaserat lärande, integrering, kunskapsområdesbaserad integrering, projektlärande, och forskande lärande, erbjuder möjligheter att lösgöra sig från det ämnesindelade tänkandet. Man eftersträvar en enhetlig och holistisk upplevelse och förståelse istället för splittrad kunskap. Det behövs samarbete mellan läroämnena för att eleverna ska få ta del av meningsfullare inlärningshelheter och för att kunna gestalta helheter. Ämnesintegrerade inlärningshelheter utgör ett redskap för att utveckla verksamhetskulturen och uppnå enhetsskapande i lärandet.

Läroämnesindelningen bryts både med hjälp av sju vidsträckta kunskapsområden som genomtränger alla läroämnen, och med hjälp av inlärningshelheter.

Planeringen av ämnesintegrerade inlärningshelheter är ett elev- och livsbaserat utvecklingsarbete. Ibland måste man gallra bland kunskapsämnen för att koncentrera sig på det väsentliga. En väl förverkligad fenomenbaserad och enhetsskapande undervisning kräver tid, vilket innebär att man ibland måste lämna bort en del av innehållet.

Inom det fenomenbaserade lärandet använder man sig av de mest mångsidiga undervisningsätt; från ett tema som omfattar hela skolan till projekt som berör enskilda ämnen. Ämnet kan vara välbefinnande, makt, demokrati, globalisering, pengar eller skog, utgångspunkten är tvärvetenskaplig och lärandet är, utgående från ämnet, vetenskapsintegrerande. En av de största rikedomarna vid planerandet och förverkligandet av dylik undervisning är att det kräver genuint samarbete mellan lärarna. Ivern kan spridas till eleverna och elevernas agerande och deltagande förstärks.

Enhetsskapande lärande kan förverkligas med hjälp av till exempel lägerskolor, temadagar, -veckor och -år, studiebesök, gäster och olika evenemang. Även konsekvent bruk av

portofoliometoden har en enhetsskapande verkan. Ibland kan man studera samma tema i två eller flera läroämnen samtidigt, eller så kan man planera undervisningen så, att stoff som hör till samma tema logiskt kompletterar varandra genom att perioderna i ämnet förverkligas efter varandra. Till exempel en inlärningshelhet som planeras och förverkligas av två, tre lärare tillsammans förstärker lärandets meningsfullhet och gemenskapens kultur. Eleverna aktiveras genom att de integreras redan i planeringsskedet. Man kan förverkliga ämnesintegrerade inlärningshelheter utgående från eleverna, från hela klassen eller hela skolan, eller i samarbete med andra aktörer.

Ämnesintegrerade inlärningshelheter är långvariga helhetsskapande projekt som förverkligas genom integrering av olika läroämnen, lärare och elever.

Ämnesintegrerade inlärningshelheter och helhetsskapande kan till exempel förverkligas på följande sätt

- genom att samtidigt studera samma tema i två eller flera ämnen
- genom att periodisera stoff som hör till samma tema så att de studeras efter varandra
- genom att förverkliga aktiviteter som förenar eleverna såsom temadagar, olika evenemang, kampanjer, studiebesök och lägerskolor

Dessutom förverkligar man helhetsskapande

- genom att bilda integrerade helheter av olika ämnen såsom i miljöläran som enligt statsrådets förordning består av fem olika läroämnen (fysik, kemi, biologi, geografi, hälsolära)
- genom helhetsundervisning, då all undervisning förverkligas helhetsskapande såsom i förskoleundervisningen.

Då undervisningshelheten berör teman som gäller hållbar utveckling kan man t.ex. i matematiken utföra uppgifterna utomhus. Med elever från de lägre klasserna kan man plocka en tredjedel gröna och två tredjedelar bruna naturföremål. Med elever från de högre klasserna kan man göra kartläggningsblanketter, mäta förbrukning, göra sammandrag av resultaten och sålunda uppskatta skolans förbrukning av naturresurser. Även i fysik- och kemistudierna kan man utomhus med olika metoder och sinnen undersöka atmosfärens, jordmånens och vattnets egenskaper. Man kan mäta vatten- och elförbrukningen och räkna ut årsförbrukningen hemma och i skolan. I musiken kan man göra egna sånger som tar ställning till förbrukning och

hållbar utveckling. Dessutom kan man bekanta sig med naturens egen musik eller bygga instrument av återanvändningsmaterial¹⁵². Nästan vilket tema som helst lämpar sig för alla läroämnena.

För att eleverna ska uppleva meningsfullhet, motivation, välbefinnande och lärande är det viktigt att man i skolan gör saker som genuint stimulerar allt detta. Eleverna inspireras och upplever aktivt lärande. De inlärningshelheter som skildras nedan, och som är typiska för steinerpedagogiken, utgör även exempel på hur man vidgar lärmiljön, på hur man betonar erfarenhetskunskap, och på deltagande och agerande lärande. Man har lösgjort sig från den traditionella ”sitta i klassen” pedagogiken. Lärandet sker inte isolerat innanför fyra väggar. Skolans verksamhetskultur, och de ämnesintegrerade inlärningshelheterna som hör till verksamhetskulturen, är ett utvecklingsarbete för vilket idéerna föds lokalt och präglas av de enskilda skolornas förutsättningar. Beskrivningarna nedan baserar sig på steinerskolornas traditioner och goda erfarenheter, och fungerar som inspiration och underlag för enskilda skolors utvecklande av ämnesintegrerade inlärningshelheter.

¹⁵² Luomi etc. 2011

4.4.1 Klass 1 och 2: Göra skogsutflykter och bygga hyddor

I samband med de promenader och utfärder i naturen som görs varje vecka kan man bygga hyddor, sitta på täljrbänken och framför allt leka fritt. Eleverna börjar helt naturligt leda verksamheten, planera och fungera som arbetsledare. Arbetsfördelningen, införskaffandet av byggmaterialet och det egentliga byggandet kommer eleverna själva överens om. Man kan bygga tre eller fyra hyddor samtidigt. Eleverna lär varandra och lär av arbetet. Egna påhitt är centrala då man bygger hyddor: det finns alltid rätta lösningsmöjligheter och genom samarbete uppnår man samförstånd. Att skolans läroplan omfattar byggandet av hyddor är både vitaliserande och helhetsskapande eftersom byggandet kräver rörlighet och sociala färdigheter, utgör arbetsfostran, och sker ute i naturen. De egenhändigt byggda hyddorna kan fotograferas och kanske publiceras i skolans informationskanaler. Då utvidgas inlärningshelheten till att omfatta även informations- och kommunikationsteknik. Att bygga hyddor är både lek och arbete. Barnet får använda sin fantasi och sina känslor och den sociala kompetensen stimuleras.

4.4.2 Klass 3: Husbyggnadsprojekt och hembygdens historia

I steinerskolans tredje klass bekantar man sig med den egna kulturhistorien och den egna bostadsortens utveckling så att barnet lär känna sin närmiljö och dess historia väl. I samband med inlärningshelheten som omfattar hembygdens historia besöker man även olika historiska sevärd platser. Det egna trädgårdslandet sköts och man skördar grödorna som planterades på klass 2, därtill besöker man någon av traktens gårdar för att för att få pröva på bondens arbete. När man skördat får man också väga och prissätta produkterna som säljs på skolans marknad.

En av steinerskolans traditionella ämnesintegrerade inlärningshelheter som aktiverar eleverna och vidgar lärmiljön är husbyggnadsperioden på tredje klassen. Den omfattar byggnadshistoria, kunskap om materialens praktiska och ekologiska egenskaper, mätteknik, handens färdigheter och sociala processer. I projektet använder barnen sin kropp (alla arbetsskedan), sina känslor (förhållandet till processen, iver, social aktivitet), sin fantasi (planering, arbetsfördelning), sin intelligens (mäta och uppskatta) och sina sinnen. Byggnadsprojektet kan leda till exempel till en lagerbyggnad, en lekstuga eller någon annan byggnad som kan användas. Om det inte finns förutsättningar för dylika projekt kan eleverna bygga små modell- eller fantasihus som en sommarläxa till klass 4. Projektet är värdefullt även för att det erbjuder många möjligheter för föräldrarna att samarbeta med eleverna och bidra med yrkeskunskap.

4.4.3 Klass 4: Kalevala

I steinerskolorna utgör den nordiska mytologin, särskilt Kalevala, en del av fjärde klassens berättelsestoff. Det är mycket lämpligt att i den här åldern första gången bekanta sig med Kalevalas fantasirika folkdiktning. Att bekanta sig med landets egen folkdiktning är å ena sidan allmänbildande, å andra sidan stödjer och fördjupar det undervisningen i hembygdshistoria. Att bekanta sig med hur det egna landets språk har uppstått stärker även barnets identitet. Speciellt i undervisningen i finska kan man i ett Kalevala-projekt integrera

språk, musik, bildkonst, drama och historia. Resultatet kan till exempel bli en musikföreställning eller en konstutställning.⁹⁵

4.4.4 Klass 4: Hembygdens och Finlands historia

I steinerskolans fjärde klass bekantar man sig med Finlands kulturhistoria så att barnet lär känna sitt land och dess historia. Historieprojekt integreras i miljöläran och geografin. Undervisningen ska i enlighet med åldersgruppen vara så aktiv och åskådlig som möjligt. Till exempel då istiden behandlas kan man visa hur tjock istidens is var på den egna orten genom att först låta barnen gå en sträcka på 1–1,5 km och sedan be dem föreställa sig sträckan rakt upp från marken mot himlen – ”så hög var ismassan”⁹⁶. På så sätt har man integrerat historia och rörelse och ämnet har konkretiserats.⁹⁷

I Ekenäs är skärgården en viktig del av vår omgivning. En fiskeutfärd eller en resa till Vikingabyn i Rosala för oss ut nära havet. Samtidigt kan man få öva sig i matlagning och i att klara sig med sin klass under nya förhållanden. Det går att integrera omgivningslära, modersmål, handens skicklighet och framförallt att öva de sociala talangerna.

4.4.5 Klass 5: Olympiaden

Steinerskolornas läroplan binder på olika sätt samman olika läroämnen. I femte klassens historieundervisning ingår antikens Grekland och till femte klassens idrottsundervisning hör även traditionella antika grekiska olympiska grenar såsom löpning, spjut- och diskuskastning, brottning och olika hoppgrenar. För olika steinerskolors femte klasser kan man anordna en gemensam olympiad där eleverna får tävla i dessa grenar. Olympiaden tar vanligtvis en eller två dagar i anspråk och inleds med att eleverna grupperar sig under stadens flagga. Eleverna har på förhand indelats så att de representerar olika städer. Atenare, spartaner, Olympens representanter osv. bildar alla egna grupper. Genom

⁹⁵ Paalasmaa 2009

⁹⁶ Pärssinen 2002

⁹⁷ Paalasmaa 2009

indelningen i städer undviker man att det uppstår konkurrens mellan olika skolor och eleverna får en möjlighet att bekanta sig med idrottare från andra skolor.

Efter stadsindelningen bildas en stor ring för den festliga öppningsceremonin. Olika skolors elever kan uppträda med till exempel musik eller diktuppläsning. Man strävar till att upprätthålla en anda av rent spel under hela tillställningen. Det betonas att förutom betydande resultat var en vacker stil viktig för grekerna. Envar kan utföra sin prestation med stil utan att nödvändigtvis klara av att kasta långt eller hoppa högt. Allas deltagande är lika värdefullt.⁹⁸

4.4.6 Klass 5: Skådespel

Vanligtvis förverkligas i steinerskolorna omfattande skådespelsprojekt åtminstone i klasserna 5 och 8. Femte klassens skådespel planeras ofta som en ämnesintegrerad inlärningshelhet. Skådespelsprocessen är framförallt socialt utvecklande. Hela gruppen måste förena sina krafter till en gemensam uppvisning och anpassa sina personliga idéer till helheten. Förutom att eleverna övar sin talarkonst lär de sig även att arbeta i grupp och att ta hänsyn till varandra. Skådespelsprojekt och dramapedagogik fördjupar mångsidigt inlärningsprocessen. I drama förenas människans känsla, vilja och intellekt. Eleverna har egna ansvarsområden och i samband med projektet kan eleverna på ett naturligt sätt hitta nya samarbetspartner. Beroende på val av pjäs, och hur pjäsen förverkligas, kan även främmande språk, historia, musik, bildkonst, hantverk samt informations- och kommunikationsteknik integreras i processen.

4.4.7 Klass 6: Medeltiden

Medeltidstemat, som hör till sjätte klassens historieundervisning, kan fördjupas genom en ämnesintegrerad inlärningshelhet. Förutom att livet och kulturen på medeltiden behandlas i historie-, religions-, bildkonst-, musik-, språk- och hantverksundervisningen, och i huslig ekonomi, kan temat även behandlas på annat sätt och inom de mest olika ämnen. Temat kan

⁹⁸ Lukkarila 2014

ytterligare kompletteras genom olika utfärder, museibesök och genom att delta i, eller anordna, ett medeltida evenemang.

4.4.8 Klass 6: Naturupplevelser

En av steinerskolans grundidéer är att erbjuda eleverna en verklig kontakt med naturen, och att öppna elevernas ögon för allt det sköna som finns i världen. Till exempel fågelskådning på Tulludden i Hangö (Finlands sydvästra spets) i samband med vår- eller vinterflyttningen. På klass 6 eller på hösten i klass 7 gör man också en längre resa till ett av våra grannländer som avslutning på klasslärarstadiet. Gärna så att man samtidigt gör bekantskap med elever från en annan steinerskola och forskar i minerologi ute i naturen. Man får planera och dokumentera samt utmana sig själv på långa vandringar. Klassgemenskapen blir starkare och man kan lära känna varandra på ett nytt sätt. Under resan berör man teman som kan omfatta förutom geografi- och biologi även huslig ekonomi, rörelse, musik och bildkonst.⁹⁹

4.4.9 Klass 7: Astronomi och mineraler i jordskorpan

Astronomi-temahelheten i klass sju kan integreras i geografi- och historieundervisningen. Eleverna får bekanta sig med Kopernikus världsbild och diskutera hur himlen ser ut sett från olika håll i världen. Utgångspunkten för astronomistudierna är ofta pragmatisk och eleverna får observera stjärnorna och lära sig praktisk navigering. Sålunda integreras både upptäcktsresorna och orientering i undervisningen.¹⁰⁰

Ämnesintegrerade inlärningshelheter byggs ofta även upp kring temat entreprenörskap. Även temat renässans lämpar sig väl för sjunde klassens elever.

Ett besök till gruvan i Tytyri tar upp minerologin ur en mer industriell synvinkel samtidigt

⁹⁹ se t.ex. Peltonen 2007, Luotonen 2014

¹⁰⁰ Rawson & Richter 2003

som man får se hur det ser ut under jordskorpan. Man får lära sig hur kalken omvandlas till råvaror som vi kan utnyttja i t.ex. husbyggnad. Kalkens kemiska kretslopp blir bekant.

4.4.10 Klass 8: Dramaperiod och vetenskapsprojekt

Dramaperioden i Mikaelsskolans åttonde klass är socialt utvecklande och nu skall eleverna mera självständigt ansvara för olika delområden. Hela gruppen måste förena sina krafter till en gemensam uppvisning och anpassa sina personliga idéer till helheten. Detta är också en chans att lära känna sig själv bättre och att utmana sig genom att t.ex. sjunga solo. Förutom att eleverna övar sin talarkonst lär de sig även att arbeta i grupp och att ta hänsyn till varandra. Skådespelsprojekt och dramapedagogik fördjupar mångsidigt inlärningsprocessen. I drama förenas människans känsla, vilja och intellekt. Beroende på val av pjäs, och hur pjäsen förverkligas, kan även gymnastik, eurytmi, musik, bildkonst, hantverk samt informations- och kommunikationsteknik integreras i processen. Scenografin planeras och förverkligas av elever. Marknadsföringen och sökandet av sponsorer gör att eleverna får vända sig ut mot samhället.

Ett vetenskapsprojekt kan förverkligas under fältförhållanden genom studiebesök till en bilverkstad. I bilen finns olika elmotorer och annan apparatur, till exempel en växelströmgenerator. Det finns ett hydrauliskt bromssystem och ett vätskebaserat kylaggregat. Bensinet förångas i förgasaren, oljan minskar friktionen i motorn och transmissionen. Växellådans funktioner reglerar förhållandet mellan fart och kraftbehov. Fenomenen hör ihop med både mekaniken och el- och värmeläran.

Hela förbränningsmotorns teknologi och bilismens inverkan på samhället behandlades ur både historisk och ekologisk synvinkel. I samma veva diskuteras bilismens positiva och negativa sidor, samt förbränningsmotorteknologins och bränslehandelns inverkan både globalt och lokalt.

De tillämpningar som eleverna genomför i klass sju med block och talja, gungbräden, spett och cykelväxlar, och som sedan ingår i ekvationsläran, får genom vetenskapsprojektet nya dimensioner.

4.4.11 Klass 9: Vandring

I klass 9 görs en vandringsresa i Finland. Resan förverkligas som en livsorienterad ämnesintegrerad inlärningshelhet som omfattar rörelse, biologi, geografi, huslig ekonomi och sociala färdigheter. Upplevelserna blir på så sätt mycket mer fostrande och livsbejakande än om ämnet studeras i klassrummet utgående från färdigt lärmaterial. Biologins ekologi blir levande. Det är helt annat att se och uppleva t.ex. renarna, lämlarna, lavskrikorna och fjällen i Lapplands egen natur. Samtidigt som man bygger upp ett förhållande till naturen får man uppleva hur man kan överträffa sig själv och alla får uppöva färdigheter i att tillreda mat i terrängen.

5 SKOLARBETE SOM FRÄMJAR LÄRANDE OCH VÄLBEFINNANDE

5.1 Gemensamt ansvar för skoldagen

Människosynen, värdegrunden, synen på lärande, teorin om olika åldersskeden och verksamhetskulturen genomsyrar det praktiska skolarbetet. Man skapar förutsättningar för elevernas välbefinnande, utveckling och lärande. Rutinerna i skolan främjar en hållbar livsstil.

Utgångspunkten är gemensamt ansvar för och omsorg om en bra och trygg skoldag för alla. Det fostrande arbetet och att främja välbefinnande åligger alla vuxna i skolan, oberoende av deras arbetsuppgift. Varje elev har alla skoldagar rätt till undervisning enligt läroplanen, till handledning, till elevvård och till stöd samt till en trygg lärmiljö.

Skolans ledning har det praktiska ansvaret för lösningar i anslutning till undervisningen, handledningen, elevvården och stödarrangemangen i skolan, i alla årskurser och i alla läroämnen. Det inkluderar också att förebygga problem och att identifiera och eliminera hinder för växande och lärande i skolan.

Varje lärare har ansvar för verksamheten, lärandet och välbefinnandet i sin undervisningsgrupp. Läraren påverkar dessa genom sina pedagogiska lösningar och sitt sätt att handleda. Till lärarens uppgift hör att följa med och främja elevernas lärande, arbete och välbefinnande, att värdesätta och rättvist bemöta varje elev, att upptäcka eventuella svårigheter i god tid, samt att handleda och stödja eleverna. Läraren ser till att elevernas rätt till handledning samt stöd för lärande och elevvård tillgodoses. Det förutsätter kommunikation med eleverna och vårdnadshavarna, samarbete mellan lärarna, och i synnerhet samarbete med elevvårdspersonalen.

Eleverna har också ett eget ansvar som medlemmar i skolgemenskapen. Det innebär att regelbundet delta i skolarbetet, att vara hygglig och bemöta sina skolkamrater och de vuxna i skolan med respekt och att följa gemensamma regler. Att respektera andra människors integritet, arbete och arbetsro och sköta överenskomna uppgifter är nödvändigt i skolarbetet. Lagen förpliktar eleverna att delta i den grundläggande utbildningen, att utföra sina uppgifter samvetsgrant och att uppträda sakligt. En elev kan endast av särskilda skäl tillfälligt befrias från undervisning. Hemmet och skolan handleder tillsammans eleven att agera i enlighet med lagen och stödjer eleven i hans ansträngningar. Det är skolans uppgift att ingripa vid frånvaro och hjälpa eleven att lyckas i sitt skolarbete.¹⁶⁰

¹⁶⁰ Lag om grundläggande utbildning 30 § 1 mom. och Lag om grundläggande utbildning 29 § 1 mom. (1267/2013);

Lag om grundläggande utbildning 35 § 2 mom. ; Lag om grundläggande utbildning 35 § 1 mom.

5.2 Samarbete

Skolan bedriver mångsidigt samarbete för att garantera enhetlighet och kvalitet i den grundläggande utbildningen, öka öppenheten i verksamheten och stödja elevernas välbefinnande och lärande. Samarbete behövs även för att garantera mångsidiga lärmiljöer

och trygghet. Samarbetet är systematiskt och utvärderas i samråd med skolans samarbetspartner.

5.2.1 Elevernas delaktighet

Skolarbetet ordnas så att det grundar sig på elevernas delaktighet och på att eleverna blir hörda i skolarbetet. Läraren ser till att eleverna får erfarenheter av samarbete och demokratisk verksamhet i sin egen undervisningsgrupp, i skolan och närmiljön och i olika nätverk.

Delaktigheten stärks på ett naturligt sätt när eleverna deltar i planeringen av sitt skolarbete och arbetet i den egna gruppen. Att uppleva autonomi, det vill säga att det gäller en själv, och att uppleva att man kan påverka genom egna handlingar, utgör vid sidan av att uppleva delaktighet och kunnande, centrala motivationskällor för eleven. Elevernas insats är viktig vid planeringen av de mångvetenskapliga lärområdena. Eleverna uppmuntras också att påverka planeringen och utvecklandet av skolans gemensamma verksamhet och lärmiljöer. Eleverna ges möjlighet att delta i beredningen av läroplanen, planerna som anknyter till läroplanen och skolans ordningsregler¹⁰¹. Eleverna är också med och utvärderar och utvecklar skolans samarbete.

Enligt lagen om grundläggande utbildning ska skolan ha ett elevparlament som består av skolans elever. Elevparlamentet och dess organ har som uppgift att främja samarbetet mellan eleverna och öka elevernas påverkningsmöjligheter och delaktighet. Elevparlamentet sporrar eleverna att framföra sina åsikter, att vara aktiva och påverka egna och gemensamma ärenden. Elevparlamentet, liksom andra strukturer och verksamhetssätt (t.ex. Grön Flaggs projektet, Verso kamratmedlingen) som stödjer delaktighet, erbjuder möjligheter att träna demokrati i praktiken.

¹⁰¹ Se även kapitel 8

5.2.2 Samarbete mellan hem och skola

Steinerskolorna fungerar som privata utbildningsanordnare och har i allmänhet grundats av föräldrarna. Samarbetet mellan hemmet och skolan är tätt och mångsidigt. Detta är viktigt av ekonomiska skäl, men det innebär även att föräldrarna aktivt utför talkoarbete vid evenemang i skolan, samarbetar beträffande kommunikation, basarer, utfärder, fester, öppet hus, föräldramöten, publiktillfällen och i publikationer. Föräldrarnas yrkeskunskap och nätverk kan även utnyttjas för skolans verksamhet. En klass kan till exempel bekanta sig med olika yrken genom att besöka föräldrarnas arbetsplatser. I steinerskolorna, som fungerar som privata utbildningsanordnare, är föräldrarnas roll i skolans styrelsearbete central.

Till samarbetet mellan klassläraren och föräldrarna hör att läraren gör ett hembesök hos varje elev. Under besöket, som görs under det första skolåret, diskuteras pedagogiska frågor och skapas förtroende mellan läraren och föräldrarna. Att lära känna varandra innebär att tröskeln för barnet och föräldern att ta kontakt med läraren blir lägre, och läraren får en mera realistisk helhetsbild av barnet.

Av klassens föräldragrupp formas en egen gemenskap som kan bidra med inspiration och stöd för elevernas fostran. Under föräldrakvällarna dryftar alla vuxna jämlikt de olika åldersgruppernas särdrag, medvetna om att det inte finns någon specifik modell, eller något specifikt sätt, för att tampas med eventuella problem.¹⁰²

Enligt lagen om grundläggande utbildning ska undervisningen genomföras i samarbete med hemmen. Samarbetet stödjer undervisningen och fostran eftersom det bidrar till att varje elev får undervisning, handledning och stöd enligt sin utvecklingsnivå och sina behov. Samarbetet främjar elevernas sunda växande och utveckling. Vårdnadshavarnas delaktighet och deras möjlighet att vara med i skolarbetet och utveckla det är en central del av skolans verksamhetskultur. Hemmets och skolans fostringssamarbete ökar elevens, klassens och hela skolans välbefinnande och trygghet.

¹⁰² Dahlström & Teräsvirta 2014, 54

Vårdnadshavaren har det primära ansvaret för sitt barns fostran. Vårdnadshavaren ska också se till att läroplikten fullgörs. Skolan stödjer hemmens fostrande uppgift och svarar för elevens undervisning och fostran i skolan.

Utbildningsanordnaren ansvarar för att utveckla förutsättningarna för samarbete mellan hem och skola. Utgångspunkter för samarbetet är förtroende, jämlikhet och ömsesidig respekt. I samarbetet beaktas familjernas mångfald samt behov av information och stöd. För ett lyckat samarbete förutsätts att skolans personal är aktiv och har personlig kontakt med vårdnadshavarna och att kommunikationen i övrigt är mångsidig.

För att kunna uppfylla sin fostrande uppgift, måste vårdnadshavarna få information om hur deras barns lärande och växande framskrider och om eventuell frånvaro. Centrala frågor som gäller undervisningen, till exempel läroplanen, målen för lärandet, lärmiljöer och arbetssätt, stöd för lärandet och elevvård, bedömning och betyg, samt val i samband med studierna, och olika evenemang under läsåret, diskuteras med vårdnadshavarna. Det är viktigt med uppmuntrande meddelanden som beskriver elevens lärande och utveckling i positiva ordalag.

När vårdnadshavarna regelbundet får information, kan de i sin tur stödja sina barn i deras lärande och skolgång. Särskilt viktigt är samarbetet vid övergångarna mellan skolstadierna och vid planering och genomförande av stöd för lärande och skolgång. Utöver personliga möten och gruppmöten utnyttjas även informations- och kommunikationsteknik i samarbetet. Vårdnadshavarna ges möjligheter att tillsammans med skolans personal och elever bekanta sig med skolans vardag och att delta i planeringen, utvärderingen och utvecklingen av målen för skolans verksamhet och fostrande arbete. En gemensam diskussion om värderingar lägger grund för ett gemensamt fostringsarbete. Samarbetet mellan hem och skola främjar också kontakten vårdnadshavarna emellan och lägger grund för föräldraförenings- och penninginsamlingsverksamhet. Nätverk bland föräldrarna och gemensamma aktiviteter stärker gemenskapen och stödjer lärarnas och skolans arbete.

5.2.3 Skolans interna samarbete och samarbete med andra parter

Ett gott samarbete inom personalen bidrar till att uppnå målen för undervisning och fostran. Skolarbetet ordnas på ett ändamålsenligt och flexibelt sätt genom samarbete och arbetsfördelning. Samarbete mellan två vuxna ger också eleverna en bild av skolan som en lärande organisation. Samarbete behövs i synnerhet vid planering och genomförande av de mångvetenskapliga lärområdena, vid bedömning och stöd för lärande, samt inom elevvården.

Ett metodiskt samarbete förutsätter att klassen har samma klasslärare under en längre tid¹⁰³. Då arbetsmetoderna och lärarens roll förändras på klass 6 - 7, och tyngdpunkten förflyttar sig till forskande lärande förändras lärarens roll från auktoritet till sakkunnig.

Steinerskolorna samarbetar både sinsemellan och med olika läroinrättningar och organisationer. Målet är att främja utvecklandet av undervisningen och stärka personalens kompetens.

Stöd för lärandet och smidig elevvård beträffande undervisningen av olika språk- och kulturgrupper förutsätter ett gott samarbete mellan skolorna. Medverkan i lokala, nationella och internationella nätverk stödjer den pedagogiska utvecklingen.

För att trygga en enhetlig lärtig samarbetar skolan med småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen samt gymnasierna och yrkesläroanstalterna. Ett gott samarbete med klubb- och eftermiddagsverksamheten främjar elevernas välbefinnande. Samarbete med ungdoms-, biblioteks-, idrotts- och kulturväsendet, polisen samt församlingar, organisationer, företag och andra aktörer i närmiljön såsom musikskolan, museer och sportföreningar bidrar till mångsidigare lärmiljöer och stödjer skolans fostrande uppdrag.¹⁶⁵

¹⁰³ till klass 6–8

5.3 Fostrande samtal och disciplinära åtgärder

Enligt Steiner¹⁶⁶ ska bestraffning inte användas, bestraffning är onödig och till och med skadlig. Steiner¹⁶⁷ påminner om att inte ens den bästa lärare helt kan undgå dåligt uppförande bland eleverna och beskriver rikligt olika metoder som läraren kan använda sig av för att åtgärda problemet. Beskrivningarna omfattar växling i undervisningens rytm, humor i samband med en mindre förseelse, att man beaktar barnens inflytande på varandra, samt hur läraren hittar på en lämplig moralisk berättelse som passar in i situationen och berättar den för hela klassen. Så förbättras de sociala förhållandena och barnen bemöter varandra på ett mera sympatiskt sätt. Större problem med ordning och arbetsro i klassen beror enligt Steiner¹⁶⁸ på att barnen är uttråkade och inte har ett gott förhållande till sin lärare.

I en aktivitetsinriktad, gemenskaplig lärmiljö, och med en pedagogik som betonar elevernas aktivitet, betyder arbetsro i princip inte tystnad. Tystnad kan ibland vara ett tecken på brist på interaktion och till och med dålig inläring.

¹⁶⁵ Lag om grundläggande utbildning 26 § 2 mom. (477/2003)

¹⁶⁶ 2008, 56

¹⁶⁷ 2008

¹⁶⁸ 2008, 55

Rawson & Richter¹⁶⁹ tolkar ordning som ett resultat av konstnärlighet. I de lägre klasserna är det avgörande för ordningen att timmarna är väl förberedda, att undervisningsstrategin är den rätta, och att läraren ständigt strävar till att utveckla sig själv. I de högre klasserna är det även fråga om hur eleverna tillämpar en medveten självdisciplin, och om hur läraren för pubertets eleven kan fungera som en inspirerande sakkunnig inom ett visst ämne¹⁰⁴.

Den som deltar i utbildning har rätt till en trygg studiemiljö, arbetsro och ostörda studier. Skolan kan påverka arbetsron på många sätt, främst genom lärarens handledning, samarbete, samt omsorg och gemensamt ansvar. Genom att utveckla pedagogiska lösningar och bygga

¹⁰⁴ Rawson & Richter 2004, 32

upp en atmosfär som präglas av förtroende och omsorg skapas förutsättningar för en bra arbetsro.

Ett centralt medel för att trygga arbetsron och ta itu med olämpligt uppförande utgör fostrande samtal. Om förfaringssätten vid fostrande samtal och disciplinära åtgärder regleras i lagen om grundläggande utbildning.

Fostrande samtal används som första åtgärd för att ta itu med en elevs olämpliga uppförande¹⁰⁵. Syftet med samtalet är att tillsammans med eleven specificera den gärning eller försummelse som föranlett åtgärden, höra eleven, utreda orsakerna till och konsekvenserna av uppförandet i mera omfattande utsträckning, samt fundera över hur situationen kan förbättras. Avsikten med åtgärden är att komma fram till hur elevens uppförande i skolan och elevens välbefinnande kan förbättras. Utbildningsanordnaren beskriver mera ingående i hurdana fall fostrande samtal används.

I många steinerskolor används för att åtgärda olika missnöjessituationer och konflikter kamratmedling (verso-programmet), som har utvecklats av Finlands Forum för medling rf. Utöver att förlita sig på den medlingskultur som finns bland eleverna arbetar många steinerskolor enligt idén om en restaurativ skola och strävar till att utveckla konstruktiva lösningar, allas delaktighet, och en kultur för positivt bemötande. I en lärande gemenskap lär alla parter av varandra.

¹⁶⁹ 2004, 33

Medling är en strukturerad lärprocess. I en skolgemenskap som använder sig av restaurativa metoder kan utbildade medlare leda medlingsprocessen så att de som är involverade i konflikten själva kan hitta en lösning på problemet. Kamratmedling kan användas som första åtgärd vid olämpligt uppförande innan några mobbningskriterier uppfylls.

Disciplinära åtgärder är enligt lagen om grundläggande utbildning kvarsittning, skriftlig varning och avstängning för viss tid. En elev som stör undervisningen kan uppmanas att lämna klassrummet, eller det rum där undervisningen ges, eller en skoltillställning. En elev

¹⁰⁵ Rawson & Richter: ”bestraffning är närmast den sista utvägen, dialogen är avgörande” 2004,33

kan dessutom förvägras rätt att delta i undervisningen för högst den återstående arbetsdagen om eleven uppför sig våldsamt eller hotfullt och hotar säkerheten för en annan elev eller person, eller om undervisningen eller därtill hörande verksamhet försvåras orimligt mycket på grund av elevens störande beteende.

Lagen om grundläggande utbildning förpliktar utbildningsanordnaren att i samband med läroplanen utarbeta en plan och anvisningar om användningen av fostrande samtal och disciplinära åtgärder och förfaringsätt. Syftet med planen är att se till att förfaringsätten är lagenliga och enhetliga och att eleverna behandlas jämlikt. Planen bidrar också till att skolans ordningsregler följs¹⁰⁶.

Utbildningsanordnaren ser till att varje skola har en plan för användningen av fostrande samtal och disciplinära åtgärder. Planen kan utarbetas som en del av läroplanen eller separat. Planen kan utarbetas gemensamt för alla utbildningsanordnarens skolor eller så att planens struktur och de centrala gemensamma riktlinjerna är gemensamma och planen preciseras skolvis.

Vid utarbetandet av planen är det viktigt att notera att endast disciplinära åtgärder som nämns i lagen får användas, och att man vid användningen av disciplinära åtgärder ska iaktta de allmänna rättsskyddsprinciperna inom förvaltningen.

Användningen av åtgärder ska grunda sig på sakliga, allmänt godtagbara och objektiva skäl. Konsekvenserna av likartade gärningar ska vara de samma, oberoende av gärningsman, dock så att upprepade gärningar kan anses som en försvårande omständighet. De disciplinära konsekvenserna ska stå i proportion till gärningen. Också elevens ålder och utvecklingsstadium ska beaktas.

Sådana åtgärder ska vidtas som är respektfulla, lösningsinriktade och baserar sig på medling. Utbildningsanordnaren beslutar om vilka parter som deltar i utarbetandet och beredningen av planen. Eleverna ska enligt lagen ges möjlighet att delta i beredningen av planen. Samarbete med vårdnadshavarna och företrädare för bland annat social- och hälsovården stödjer

¹⁰⁶ se beträffande ordningsregler även kapitel 8

genomförandet av planen. Personalen och elevkåren ska höras innan planen godkänns eller uppdateras.¹⁷³

¹⁷³ Lag om grundläggande utbildning 35 a § (1267/2013) samt 36 § (477/2003) och 36 a § (1267/2013); Lag om grundläggande utbildning 36 § (477/2003) och 36 a - 36 i § (1267/2013); Lag om grundläggande utbildning 29 § (1267/2013)

5.4 Olika sätt att anordna undervisningen

5.4.1 Årskursintegrerade studier

Ifall utbildningsanordnaren erbjuder möjlighet att studera enligt ett eget studieprogram i stället för enligt en i årskurser indelad lärokurs, ska det skrivas in i läroplanen. Utöver det ska utbildningsanordnaren i läroplanen besluta och beskriva

- hur årskursintegrerade studier, dvs. studier som följer elevens eget studieprogram, tillämpas (gäller lösningen alla eller endast en del skolor, vissa årskurser, enskilda elever osv.)
- vilka studiehelheter som ingår i lärokursen som studierna består av
- timfördelningen samt målen och innehållet för undervisningen för ifrågavarande studiehelheter
- vilka studiehelheter som är obligatoriska och vilka som är valfria för eleven
- hur man följer upp, och bedömer, hur studierna och studiehelheterna fortlöper.

Årskursintegrerade studier beskrivs i grunderna för läroplanen i kapitel 5.4.

Årskursintegrerade studier innebär flexibla arrangemang som ger möjlighet till en individuell studiegång. Den kan också tillämpas för att till exempel stödja elever med särskild begåvning eller som ett sätt att förebygga studieavbrott.

5.4.2 Undervisning i sammansatt klass

I de steinerskolor som anordnar undervisning i sammansatta klasser ska undervisningsanordnaren besluta om och beskriva

- hur undervisningen i sammansatta klasser ordnas och vilka centrala förfaringssätt som tillämpas
- hur årsveckotimmarna i de olika läroämnena fördelas per årskurs i enlighet med etappmålen som fastställs i statsrådets förordning eller hur lärokursen indelas i studiehelheter, om årskursintegrerade studier tillämpas.

Undervisning i sammansatt klass beskrivs i grunderna för läroplanen i kapitel 5.4.

Undervisning i sammansatt klass kan anordnas ifall elevantalet är lågt eller av pedagogiska skäl. Undervisning i sammansatt klass erbjuder goda förutsättningar för helhetsskapande undervisning och för tillämpandet av ämnesintegrerade inlärningshelheter. Vid undervisning i sammansatt klass kan man särskilt effektivt dra nytta av ömsesidigt lärande och modellärande.

5.4.3 Fjärruppkoppling i undervisningen

De steinerskolor som använder sig av fjärruppkoppling i undervisningen beskriver i sin läroplan

- i vilka ämnens undervisning och studier fjärruppkopplingen används
- vilka målen är för fjärruppkopplad undervisning
- praxis för hur undervisningen anordnas samt gemensamma tillvägagångssätt
- olika aktörers ansvar

Undervisningen är huvudsakligen närundervisning som baserar sig på möten mellan människor, men även i den grundläggande utbildningen kan man komplettera undervisningen och särskilt stödja studier i mera sällsynta språk och religioner samt i undervisning i valfria ämnen. För undervisning med hjälp av fjärruppkoppling ansvarar alltid den utbildningsanordnare som har tillstånd att ordna grundläggande utbildning. Vid val av undervisningssätt beaktar man i synnerhet elevernas ålder och förutsättningar. En ansvarig

lärare ska värna om undervisningsgruppens trygghet, säkerhet och välbefinnande, samt trygga elevernas möjligheter till kommunikation som främjar lärande.

Skolan strävar till att i den grundläggande undervisningen ge eleverna erfarenheter av fjärruppkoppling i undervisningen innan övergången till andra stadiets studier. Detta kan förverkligas till exempel som samarbete mellan olika steinerskolor.

I grunderna för läroplanen, kapitel 5.4, beskrivs fjärruppkoppling i undervisningen noggrannare.

5.4.4 Flexibel grundläggande utbildning

Ifall utbildningsanordnaren erbjuder en flexibel grundläggande utbildning besluter och beskriver utbildningsanordnaren i läroplanen

- hur den flexibla grundläggande undervisningen ordnas och vilka centrala förfaringssätt som tillämpas
- vilka grunderna är för antagningen av elever och om antagningsförfarandet
- hur studier i andra lärmiljöer, på arbetsplatser eller annanstans utanför skolan ordnas och hur elevernas studier handleds, följs upp och bedöms
- hur olika aktörers samarbete, ansvar och arbetsfördelning ordnas.

Bestämmelser som gäller en elevs inlärningsplan eller plan för anordnande av personlig undervisning ingår i kapitel 7.

5.4.5 Undervisning i särskilda situationer

Hur en elevs undervisning ska ordnas, och vilken form av stöd eleven behöver, kräver speciell uppmärksamhet ifall eleven blir allvarligt sjuk eller upplever en svår livssituation.

Undervisningen kan då ordnas som bland annat sjukhusundervisning, undervisning i skolhem eller på mottagningshem eller -centraler.¹⁰⁷

5.5 Annan verksamhet som stödjer målen för undervisning och fostran

För eleverna är det gynnsamt att det i samband med den grundläggande utbildningen ordnas biblioteksverksamhet, klubbverksamhet och annan verksamhet som nära anknyter till utbildningen. Utbildningsanordnaren beslutar om ordnandet och omfattningen av verksamheten. Också skolmåltider, rastaktiviteter, morgonsamlingar, fester, utfärder, studiebesök och lägerskolor, samt i mån av möjlighet skolresor, ska ordnas så att de stödjer de mål som ställts upp för elevernas lärande, mångsidiga utveckling och välbefinnande. De förstärker också för sin del upplevelsen av en bra och trygg skoldag och möjliggör, utgående från elevernas perspektiv, en enhetlig, uppiggande och omväxlande dag.

5.5.1 Skolmaten och trädgårdsodling

Syftet med skolmåltiden är att stödja elevernas sunda växande och utveckling samt deras studieförmåga och måltidskunskap. Den som deltar i undervisningen får varje skoldag avgiftsfritt en fullvärdig måltid. I steinerskolorna strävar man, i mån av möjlighet, till att erbjuda så naturenligt producerad mat som möjligt.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Förordning om grundläggande utbildning 9 b § 2 mom. (1768/2009): Förordning om grundläggande utbildning 9 b § 1 mom. (1768/2009)

¹⁰⁸ Lag om grundläggande utbildning 31 § 2 mom.

Eleverna bereds möjlighet att arbeta i skolträdgården och på så sätt förankra sig i sin omgivning. Det som odlas tas tillvara och ger glädje¹⁰⁹

5.5.2 Raster, morgonsamlingar och andra gemensamma evenemang i skolan

Enligt förordningen om grundläggande utbildning ska minst 45 minuter per lektion användas för undervisning, och den tid som används för undervisning ska indelas i ändamålsenliga undervisningsavsnitt. En del av arbetstiden kan användas för arbetslivsorientering, avslutningar och andra gemensamma evenemang. Förordningen gör det möjligt att på olika sätt strukturera skoldagen och att ordna rasterna på ett sätt som främjar elevernas välbefinnande. Gemensamma evenemang kan vara bl.a. skolans fester, temadagar och utfärder. Studiebesök och lägerskolor kan omfatta hela skolan eller endast några eller någon undervisningsgrupp. Även då utnyttjas möjligheten att ordna skolarbetet på ett flexibelt sätt i enlighet med förordningen om grundläggande utbildning. Dagens arbete inleds med en kort morgonsamling.

I de lägre klasserna fungerar periodundervisningens rytmiska del som inledning för dagen. Den delen utgör klassens gemensamma konstnärliga inledning. Klassen inleder sin aktiva inläring med gemensam sång och musik, diktläsning och lek. Morgondikten är densamma under hela skolåret. Musiken spelar en stor roll. I allmänhet inleds morgonen med gemensamt flöjtspel eller sång. Den rytmiska delen omfattar grundelement som lämpar sig för åldersgruppen och man utökar dem efterhand med nya, mera krävande övningar.¹¹⁰

Rasterna, morgonsamlingarna och olika gemensamma evenemang är viktiga för gemenskapen i skolan, för elevernas sunda utveckling och sociala relationer, samt för att eleverna ska orka med studierna. De ingår även som en del i de mångvetenskapliga lärområdena. De stärker elevernas mångsidiga kompetens och synliggör skolans kulturella och språkliga mångfald.

¹¹⁰ Dahlström & Teräsvirta 2014, 76

Studiebesök och lägerskolor ger möjligheter att vidga lärmiljön och att lära sig i autentiska miljöer samt att samarbeta med olika aktörer.

Utbildningsanordnaren har stor möjlighet att påverka hur skoldagen delas in i undervisningsavsnitt och raster, vilken annan verksamhet som ingår i skoldagarna, och hurdana verksamhetsformer som används. Dessa val formar skolans verksamhetskultur. Då läseordningen görs upp strävar man till att beakta elevernas uthållighet och hur aktivitetsnivån varierar under skoldagen. Steiner¹⁷⁷ rekommenderade att skoldagen ska planeras så att all sång-, musik- och rörelseverksamhet infaller under eftermiddagens lektioner. Dagen inleds med periodundervisningen och eleverna koncentrerar sig på ett läroämne under flera veckor. Efter periodundervisningen kring kl 10–12 följer bland annat språklektionerna och på eftermiddagen undervisas konst- och olika färdighetsämnen. Periodundervisningen omfattar 2–4 veckor och gäller ämnen som modersmål, matematik, historia och naturvetenskaper, och ämnet undervisas under en dubbellektion varje dag. Att eleverna fördjupar sig i ett ämne i taget innebär att man kan undvika förmedling av fragmenterad och splittrad kunskap. Periodundervisningen underlättar varseblivningen av helheter och kunskapen kan lättare processeras i minnessystemet. Det är även sannolikare att ämnet väcker ett djupare intresse hos eleverna då det behandlas utförligare. Under periodundervisningen undervisas nytt lärostoff. Däremot undervisas ämnen som kräver regelbunden övning (såsom främmande språk, matematik och musik) även som veckotimmar. Efter en period lämnas ämnet att vila och lyfts fram på nytt i ett senare skede. Pauserna främjar fördjupningen av det inlärdas stoffet och kunskapen omvandlas till en förmåga. Växlingen mellan intensiva studier och ”glömmande” ger stoffet och lärandet utrymme att leva i processen.¹⁷⁸

¹⁷⁷ 1996, 143

¹⁷⁸ Lag om grundläggande utbildning 3 § 2 mom., 31 a § 1 mom. och statsrådets förordning om rådgivningsverksamhet, skol- och studerandehälsovård samt förebyggande mun- och tandvård för barn och unga (338/2011) 13 §; förordning om grundläggande utbildning 3 § 4 och 5 mom.; förordning om grundläggande utbildning 6 §; Lag om grundläggande utbildning 32 §; Lag om grundläggande utbildning 29 § 7 mom. (1267/2013)

6 BEDÖMNING AV LÄRANDE – bedömningens syften och centrala drag i steinerskolorna

6.1 Bedömningens syften och bedömningskultur som stödjer lärande

Bedömningskulturen i steinerpedagogiken fokuserar på bedömning av hela lärandet. Undervisningen och skolgången riktar inte in sig på siffror utan på att eleven förstår och lär sig. I en resultatnriktad bedömningskultur läggs mera vikt vid prov och läsning inför prov, man använder sig av traditionella skriftliga prov och sifferbedömning. Sålunda bedöms i högre grad slutresultatet än elevens alla ansträngningar. Steinerskolorna har traditionellt ställt sig kritiska till att bedöma inlärningsresultat i siffror, utomstående evaluering och nationella prov. Traditionell sifferbedömning och testning kan medföra att lärandet i alltför hög grad inriktas på det kognitiva området och medför psykosociala konsekvenser hos eleverna.¹¹¹

I steinerpedagogiken mäts barnets lärande inte endast på basen av prestationer utan man betonar betydelsen av den inre inlärningsmotivationen hos barnet.¹¹² I steinerskolorna skriver man skriftliga, personskildrande och beskrivande utlåtanden, vilket gör att konkurrensen och jämförelsen mellan eleverna minskar, man stödjer samarbetsandan, man uppmuntrar eleverna och gör en personligare bedömning än sifferbedömningen ger utrymme för¹¹³.

Vid utvecklandet av bedömningen fäster man uppmärksamhet vid rättvis och etisk bedömning samt vid vilka pedagogiska och samhällseliga värden bedömningen baserar sig på; vill vi till exempel tillämpa en mera aktiv och kreativ praxis, eller en mera anpassad och rationell

¹¹¹ Ahmavaara 2011, Atjonen 2013, Cantell 2010, Paalasmaa 2014

¹¹² Förutom inom steinerpedagogiken har även övrig alternativ pedagogisk fostranstradition, som uppstod i början av 1900talet, strävat till att hitta alternativ till sifferbedömningen. Ett av Celestin Freinet's fundamentala budskap var att vitsord och barnens klassificering inte är bra. Freinet (1987) skrev om siffertyranni och behovet av att utveckla sådana bedömningsmetoder som inte underblåser konkurrens, jämförelse och avund.

¹¹³ Paalasmaa 2009

praxis. Viktigt är att bedömningen utgör ett redskap för att främja lärande, inte för att åstadkomma lydnad. I bästa fall utgör bedömningstillfället en händelse som omfattar inläring, handledning, dialog och delaktighet. Atjonen¹⁸³ betonar feedforward-principen istället för feedback-principen. Bedömningen ska synliggöra elevens framsteg under hela inlärningsprocessen.

Bedömningen omfattar samarbete med hemmen. Till exempel på föräldramötena berättar man om målen för skolarbetet samt om skolans bedömningspraxis. Både eleven själv och vårdnadshavaren informeras tillräckligt ofta om hur studierna framskrider och om elevens arbete och uppförande. Eleven och vårdnadshavaren har rätt att få information om bedömningsgrunderna och om hur de tillämpats vid bedömningen av elevens lärande. Gemensamma samtal mellan läraren, eleven och vårdnadshavaren ökar det ömsesidiga förtroendet och förmedlar information om elevens situation. Bedömningen är också ett verktyg som läraren ska använda för självbedömning och för att reflektera över sitt arbete. Den information som fås i samband med bedömningen hjälper lärarna att anpassa sin undervisning till elevernas behov. Utbildningsanordnaren övervakar att bedömningen av lärande följer principerna för skolans bedömningskultur. Kortfattat uttryckt är syftet med bedömningen att handleda och sporra eleven i studierna och att utveckla elevens förutsättningar för självbedömning.

¹⁸³ (2011)

6.2 Bedömningens karaktär och allmänna principer för bedömningen

6.2.1 Bedömning utgående från mål och kriterier

Bedömningen av lärande, arbete och uppförande, såväl som responsen till eleverna, utgår alltid från de mål som fastställs i grunderna för läroplanen och preciseras i den lokala läroplanen. Eleverna och deras prestationer jämförs inte med varandra, och elevens person, temperament eller andra personliga egenskaper påverkar inte bedömningen. Vid all bedömning är lärarens förmåga att göra iakttagelser avgörande. Läraren försöker även

identifiera brister i sin bedömning. Ibland värderar läraren högre en viss elevtyp, ofta en sådan elevpersonlighet som motsvarar lärarens eget temperament¹¹⁴. En lyckad bedömningskultur innebär att alla parter – läraren, eleven och föräldrarna – har en klar uppfattning om varför och hur man bedöms och vad som bedöms.

Att eleven själv reflekterar över målen och analyserar sina framsteg i lärandet i relation till målen är också viktigt för att färdigheterna i självbedömning ska utvecklas. Vid bedömningen av elevens kunskaper med hjälp av betyg används de bedömningskriterier som härletts ur målen och fastställs i grunderna för läroplanen. Bedömningskriterier har fastställts för övergången mellan årskurs 6 och 7 och för slutbedömningen för att stödja lärarna i deras arbete och för att förenhetliga bedömningen. Kriterierna är inte mål som uppställts för eleverna, utan de beskriver vilken nivå som förutsätts för det verbala omdömet goda kunskaper eller vitsordet 8.

Om det i ett beslut om särskilt stöd fastställs att eleven ska studera ett läroämne enligt allmän lärokurs, bedöms elevens prestationer i relation till målen för den allmänna lärokursen med hjälp av ovannämnda bedömningskriterier. För elever som i ett eller flera läroämnen studerar enligt en individualiserad lärokurs, bedöms ifrågavarande läroämnen i relation till elevens individuella mål som fastställs i den individuella planen för hur undervisningen ska ordnas och kunskapsnivån beskrivs inte med hjälp av ovannämnda bedömningskriterier.

handleds både som individer och som grupp att iaktta sitt lärande och sina framsteg och vilka faktorer som påverkar dem. Tanken är att lärarna ska hjälpa eleverna att förstå målen och att

¹¹⁴ Keltikangas-Järvinen 2014

6.2.2 Utveckling av förutsättningarna för självbedömning

I undervisningen utvecklar man elevernas förutsättningar för självbedömning genom att ge dem utrymme att reflektera över hur lärandet och studierna framskrider. Eleverna

hitta de bästa metoderna att nå dem. Eleven lär sig självbedömning genom samtal med läraren om till exempel uppnådda resultat. I de lägre klasserna utvecklas färdigheter i självbedömning genom att lärarna hjälper eleverna att identifiera sina framgångar och styrkor i skolarbetet och att bli medvetna om de överenskomna målen för arbetet. Man utför även gemensam självbedömning för hela undervisningsgruppen, ger beröm och diskuterar på vilka olika sätt var och en kan lyckas med sina uppgifter. På de högre klasserna kan utvärderingen av det egna lärandet, och av hur de egna studierna framskrider, vara mera analytiskt, vilket sporrar eleverna att bli allt mera självständiga. Också då är det viktigt att läraren utvecklar utvärderingsdiskussioner eleverna emellan, med andra ord kamratbedömning, som en del av arbetet i gruppen. Sålunda kan varje elev bli medveten om sina framsteg och förstå hur man själv kan påverka sitt lärande och sin framgång i skolarbetet.

Då eleverna blir äldre blir bedömningen mångsidigare, och vid sidan av den skriftliga och beskrivande bedömningen används metoder som stödjer utvecklingen av elevens självbedömningsförmåga. Från och med fjärde klassen förs gemensamma bedömningsdiskussioner, och från och med sjunde klassen kan bedömningen även omfatta till exempel portfolioarbete. Man gynnar och utvecklar, i enlighet med åldersgruppen och utvecklingsskedet, interaktiva bedömningsmetoder som ger eleven en aktiv roll. Till exempel i förskole- och nybörjarundervisning betonas inte barnets självbedömningsförmåga som en del av inlärningsprocessen. Istället koncentrerar man sig på att förstärka förutsättningarna för självbedömningsfärdigheter. Till självbedömningsfärdigheterna hör i hög grad förmågan att se sig själv som en individ som lär sig och utvecklas.

6.2.3 Mångsidiga bedömningsmetoder och beaktande av elevernas ålder och förutsättningar

Praxis för bedömning och respons planeras och tillämpas utgående från elevernas ålder och förutsättningar. Responsen lyfter fram elevernas styrkor och framsteg i lärandet i förhållande till tidigare kunskaper. Mångsidiga metoder tillämpas vid bedömningen. Läraren samlar information om elevernas framsteg inom olika områden av lärandet och i olika lärsituationer. Det är viktigt att observera att eleverna lär sig och arbetar på olika sätt.

Eleverna bör få visa sina kunskaper och framsteg på ett sätt som är lämpligt för dem. I olika bedömnings- och provsituationer ser man till att det finns möjligheter att visa sina kunskaper med hjälp av digitala verktyg och muntligt. Man ser också till att det finns tillgång till andra hjälpmedel och biträdestjänster som eleverna eventuellt behöver. Även lindriga inlärningssvårigheter och eventuella bristande kunskaper i undervisningsspråket beaktas då bedömnings- och provsituationer planeras och genomförs. I bedömningen av elever med invandrarbakgrund och elever med ett främmande språk som modersmål tar man hänsyn till varje elevs språkliga bakgrund samt till att kunskapen i svenska eller finska utvecklas småningom. I bedömningen fäster man särskild uppmärksamhet vid att bedöma elevens framsteg, och vid att använda mångsidiga och flexibla bedömningsmetoder som är anpassade till elevens situation.

En interaktiv utvärdering ökar elevens motivation och känsla av delaktighet, och mjukar upp maktförhållandet mellan läraren och eleven. Lärande kan även bedömas som en del av gruppens arbete, det vill säga hur elevens/studerandens verksamhet stödjer eller inte stödjer även andra elevers/studerandens lärande. En fortlöpande respons- och bedömningskultur är viktig. Förutom vårens skriftliga utlåtanden är det uppbyggande att eleven lär sig att utvärdera sina färdigheter under hela året, till exempel då en period avslutas, eller i andra brytningsskeden i undervisningen. Elevernas förutsättningar för självbedömning och självutvärderingsfärdigheterna utvecklas småningom under den grundläggande undervisningstiden.

På de lägre klasserna bedömer läraren elevernas kunskaper på basen av hur aktiv eleven är under lektionerna samt i samband med granskningen av hemuppgifterna och häftarbetet. På det här sättet lär man känna elevens individualitet och hittar olika sätt att handleda eleven och stödja elevens utveckling. Till exempel målning, teckning, modellering och andra konstämnen ger ständigt en möjlighet till respons genom att de färdiga arbetena ställs ut och granskas tillsammans med läraren så objektivt som möjligt, och kanske till och med utan att namnen nämns. Vid granskningen strävar man till att i varje arbete finna något eleven lyckats med eller så granskar man arbetena som en projekthelhet. Fortlöpande respons är i alla ämnen en faktor som främjar lärande.

I steinerskolorna betonas som bedömningsform

- personbeskrivande bedömning i skriftlig form

- verbal bedömning i diskussionsform

I den grundläggande utbildningen har en bedömning som baserar sig på siffror eller på en ordskala ersatts med verbal bedömning som är individuellare och personligare än sifferbedömning. Det innebär att man, förutom den bedömning som sker i samband med den dagliga undervisningen, med jämna mellanrum och i olika sammansättningar har gemensamma muntliga bedömningssammanträffanden. Vid sammanträffandena betonas dialog och inriktning på framtiden. Med de regelbundna bedömningsdiskussionerna försäkras man sig om bedömningens aktualitet. De riktlinjer för skolgången som eleven, lärarna och föräldrarna gemensamt enas om hjälper eleven att förbinda sig till läromålen. Den skriftliga bedömningen är beskrivande, skriven i fri form och till karaktären hjälpinriktad och uppmuntrande men trots det uppriktig. Bedömningen är individuell, men elevens karaktärsdrag bedöms inte.

Lärarna försäkras sig om att eleverna från första början får uppleva att de lyckas och får en respons som är handledande och sporrande. Misslyckanden och felaktiga lösningar utgör en del av läroprocessen och de används i undervisningen på ett sätt som främjar lärande och som respekterar eleverna. Eleverna handleds även i ömsesidig bedömning och uppmuntras att ge uppbyggande feedback till varandra och till lärarna.

6.2.4 Sifferbedömning

Sifferbedömningen ger inte nödvändigtvis uttryck för i vilken riktning utvecklingen går, eller om eleven underpresterar eller har gjort sitt bästa. En mångsidig verbal och skriftlig bedömning är krävande, arbetsam och tidskrävande, men även givande. Istället för en siffra får eleven ett verbalt skriftligt utlåtande, i vilket läraren på några rader beskriver hur lärandet framskrider, kommenterar elevens motivation och aktivitet under lektionerna, kommenterar grupparbete, föredrag och häftarbete, samt omnämner hur eleven har lyckats i eventuella prov. Verbalt kan läraren poängtera elevens förtjänster och ge eleven goda råd beträffande arbetsmetoderna. Mäenpää¹⁸⁵ konstaterar i sin utförliga artikel att forskning visar att

¹⁸⁵ 2012

skolornas sifferbedömning är ett problem. Den inverkar negativt på lärandet och motiverar eleverna att lyckas istället för att lära sig. Den minskar intresset för det som undervisas och

ökar intresset för siffran. Den får eleven att föredra lättare uppgifter och undvika intellektuella risker. Eleven lär sig att fråga ”kommer det här i provet” istället för att till exempel fundera över om något specifikt påstående stämmer.

Lagstiftningen tillåter endast verbal bedömning ända fram till slutet av åttonde klassen. I Steinerskolan undviker man även sådan sifferbedömning som har klätts i ord, dvs. bedömning för vilken lärarna väljer särskilda listade ord, man undviker olika symboler som motsvarar siffror samt ”kryss i rutan”-formulär, vilka föräldrarna och eleverna lätt i huvudet kan omvandla till siffror.

Utmaningar som hänför sig till bedömningssättet (ofta sifferbedömningen)

- Kan öka den ömsesidiga jämförelsen mellan eleverna.
- Används lätt som maktredskap.
- Kan vara ensidigt och enkelriktat.
- Man berättar inte på vad vitsordet beror.
- Man berättar inte vad som bör göras.
- Man beskriver inte en riktning för förändring.
- Man bedömer kanske endast slutresultatet.
- Vitsordet kan snedvrída lärandet och bli en målsättning.
- Ett dåligt vitsord kan göra eleven nedstämd och skapa en negativ elevbild.
- Ett gott vitsord kan bli kontraproduktivt då eleven inte längre behöver anstränga sig.
- Stödjer inte nödvändigtvis grupparbete och färdigheterna att lära tillsammans.

Sifferbedömning används närmast som ett komplement till annan bedömning i slutet av den grundläggande utbildningen. Den traditionella sifferbedömningen är ytlig: den berättar inte på vilka grunder siffran har valts och inte vad eleven borde göra i fortsättningen. Skolgången kan snedvrídas så att jämförandet ökar och för en del elever kan sifferbedömningen bli en målsättning. Siffran stimulerar till prestationsinriktning. En ytlig bedömning leder till ytligt lärande. Önskan att få en bättre siffra utgör lärandets yttre motivation. Önskan att lära sig för att det är roligt och intressant utgör lärandets inre motivation.

Då man använder sifferbedömning beskriver man som en genomsnittlig summativ bedömning endast elevens kunskande i förhållande till målen. Med hjälp av den verbala bedömningen kan man mångsidigt beskriva inte bara nivån för elevens kunskande utan även framstegen,

styrkorna, och sådant som kräver utveckling. I den verbala bedömningen ges en mera detaljerad feedback för kunnandet och för hur lärandet framskrider inom ämnets olika delområden.

6.2.5 Portofoliobedömning

En väl strukturerad och planerad bedömning för portfolioarbete lämpar sig för högstadiet och gymnasiet. Studeranden väljer till exempel 5–10 lyckade arbeten eller arbetsdokument för portfolion. I portfolions sidofack kan även finnas till exempel gymnasiets avgångsbetyg och andra intyg. Portfolion fungerar alltså som en slags meritförteckning och uppvisar speciellt de projekt och lyckade arbeten från högstadiet eller gymnasiet som studeranden själv vill fästa uppmärksamhet vid. Förutom kurser i speciella ämnen, kan portfolion innehålla utvalda festföreläsningar, ett särskilt lyckat målningsarbete, en beskrivning över engagemang som kamratmedlare, en utförlig studie, ett intyg för deltagande i FRK:s förstahjälpkurs, för aktivt elevparlamentsarbete, för arbetspraktik eller för framgång i en idrottstävling. Sålunda begränsas lärandet och lärandets bedömning inte endast till lektionerna och till kursernas avläggande och sifferbedömning i olika ämnen. Portfoliobedömningen bidrar till att förena skolan och den övriga världen.

Portfoliometoden aktiverar elevens eller studerandens positiva självbedömning: den bidrar till deltagande och medför valfrihet och frihet inom ramen för ämnet och kursen. Den unga stannar upp och reflekterar över det som hen hittills har lyckats med. I de gymnasier där portfoliometoden är i bruk ingår i läroprogrammet även möjligheten att avlägga en del kurser i portfolioform. Om studeranden vill göra en arbetspraktik som portfolio gör hen till exempel en utförlig inlärningsdagbok över praktiken. Många steinerskolor tillämpar för portfoliobedömningen det europeiska portfoliocertifikat¹¹⁵ som Europeiska rådet för Steiner Waldorfpedagogik (ECSWE) utvecklat inom ramen för ett EU-projekt.

Portfolioanvisningarna innehåller många möjligheter för mångsidigare bedömningskultur och undervisningsmetoder.

¹¹⁵ EPC anvisningarna 2013

I sifferbedömningen har eleven rollen av mottagare. Enligt Atjo¹⁸⁷ är bedömningsmetoder som aktiverar eleven bättre än traditionella skriftliga prov och sifferbedömning

- självbedömning
- ömsesidig bedömning
- verbal bedömning i skriftlig form
- bedömningsdiskussion med eleven
- bedömningsdiskussion med eleven och föräldern
- hemuppsats och andra skriftliga uppgifter
- portfolio
- muntligt prov

¹⁸⁷ (2013)

Även filosofen Maija-Riitta Ollila (2008) kritiserar bedömningskulturen och anser den bero på den rådande människobilden till vilken hör effektivitet och mätbarhet. Mätbarhet möjliggör bedömning, och bedömning möjliggör tävlan. Ibland är det till fördel för människan att istället för bedömning erbjuda fritt utrymme och neutralt iakttagande. Ollila betonar att tävlan inte skapar genuin kreativitet utan snarare uppmuntrar till att tampa i gamla spår. Tävlan dödar kreativiteten. Även professor Kari Uusikylä (2012) konstaterar på basen av betydande forskningsdata att tävlingsmentalitet och brådska dödar kreativiteten. Belöningar och resultatbedömning ökar inte kreativiteten. Belöningar och straff är alltså två sidor av samma mynt. Enligt Uusikylä (2012) kan man döda kreativiteten med resultatansvar, utvärderingsprat, tävlan, övervakning, och belönande av prestationer och anpassning.

6.3 Föremål för bedömning

Bedömningen fokuserar på elevens lärande, arbete och uppförande. Tillförlitlig bedömning förutsätter att de olika delområdena mångsidigt observeras och dokumenteras. Vid så kallat iakttagande av barnet koncentrerar man sig endast på iakttagelser, vilket gör det möjligt för läraren att hjälpa eleven och påverka utvecklingen positivt. Utgångspunkten är att ”varje barn är en gåta”, och då man tillsammans diskuterar iakttagelserna skapar man en positiv bild av utvecklingen.

6.3.1 Lärandet som föremål för bedömning

Bedömningen av lärande omfattar såväl bedömning av studieframsteg som bedömning av kunskapsnivån och respons om dem. Framstegen granskas i relation till tidigare kunskaper

och till de uppställda målen. Med kunskapsnivå avses den kunskap som eleven på olika sätt visar i relation till de uppställda målen och som bedöms på basis av elevens prestationer. För att bedöma kunskapsnivån analyseras elevens arbetsresultat eller prestationer så mångsidigt som möjligt. Vid bedömningen av den teoretiska och praktiska kunskapsnivån används de nationella bedömningskriterierna. Eleverna handleds att både individuellt och i grupp observera sina framsteg och arbetsresultat i relation till målen och de kriterier som man gemensamt kommit överens om vid arbetets början.

6.3.2 Arbetet som föremål för bedömning

Avsikten med bedömning och respons är att utveckla elevernas sätt att arbeta. Man bedömer färdigheterna att arbeta både självständigt och i grupp. De centrala målen för arbete är förmåga att planera, reglera och utvärdera sitt arbete, förmåga att handla ansvarsfullt och göra sitt bästa, samt förmåga att kommunicera konstruktivt.

Förmågan att arbeta tränas i olika läroämnen, i de mångvetenskapliga lärområdena, och i skolans övriga verksamhet. Läraren stödjer eleverna både som individer och som grupp att planera sitt arbete och tillämpa arbetssätt som främjar lärandet. Eleverna handleds att också analysera hur planerna har förverkligats och att utvärdera hur arbetet har lyckats och vilka faktorer som påverkat resultatet.

Bedömning av arbetet är huvudsakligen en del av bedömningen i läroämnena. Det innebär att bedömningen baserar sig på de mål för arbetet som ingår i målen för läroämnena och de mångvetenskapliga lärområdena.

6.3.3 Uppförandet som föremål för bedömning

Eleverna får lära sig att ta hänsyn till andra människor och till omgivningen och att följa gemensamt överenskomna handlingssätt och regler. De ska i olika kommunikationssituationer i skolan uppföra sig sakligt och väl på det sätt som situationen kräver. Vid bedömning av uppförande är det särskilt viktigt att elevens person, temperament eller andra personliga egenskaper inte påverkar bedömningen.

Eleverna ges handledande respons om sitt uppförande i relation till de mål som ställts upp för uppförande. Målen för uppförande grundar sig på skolans mål för fostran, riktlinjerna för skolans verksamhetskultur och ordningsreglerna. Eleverna och vårdnadshavarna ska ha möjlighet att delta i diskussionen om hurdana mål skolan ska ställa upp för fostran och uppförande och i definitionen av mål. Uppförandet bedöms i betyget som en egen helhet och det påverkar inte vitsordet eller bedömningen i läroämnet. Bedömning av uppförande antecknas inte i avgångsbetyget.

6.4 Bedömningen under studierna

Eleven och vårdnadshavaren ska tillräckligt ofta informeras om hur studierna framskrider, om elevens arbete och uppförande. Då läraren beträffande bedömningen regelbundet träffar eleven personligen stannar eleven i lärarens medvetande. I det skriftliga utlåtandet, eller genom samtal, bygger man upp en positiv bild av elevens jag och bidrar med råd för uppbyggandet av ett gott självförtroende. I alla klasser i grundutbildningen betonas interaktionen mellan lärare, elev och vårdnadshavare, samtidigt som eleverna handleds i att småningom bära mera ansvar för lärandet.

Den timfördelning som föreskrivs i statsrådets förordning definierar de brytningsskeden enligt vilka grundutbildningen indelas i helheter som består av klasserna 1–2, 3–6 samt 7–9. I brytningsskedena försäkras man sig om att de centrala målen och innehållet samt minimiantalet timmar har förverkligats i den undervisning som eleven fått.

6.4.1 Bedömningen under läsåret

Största delen av bedömningen under skolgången utgörs av mångsidig respons som ges under läsåret och som en del av det dagliga arbetet. Det förutsätter att lärarna observerar läroprocessen, kommunicerar med eleverna och samlar information för bedömningen. Kamratbedömning och självbedömning, som utvecklar elevernas aktivitet i läroprocessen och stärker elevernas självbedömningsförmåga, utgör också en viktig del. Det är lärarens uppgift att skapa tillfällen, där man tillsammans ger och får respons som främjar och motiverar lärandet.

Responsen är till sin karaktär kvalitativ och beskrivande växelverkan. Den ska ta hänsyn till att eleverna lär sig och arbetar på olika sätt. Responsen hjälper eleverna att styra sitt lärande och att ställa upp egna mål. Den verbala bedömningen och fortlöpande personlig respons skapar kontakt och närhet mellan lärare och elev. Genom det individuella utlåtandet har läraren noggrant reflekterat över nivån för elevens kunnande, och fastän metoden är arbetsam kan den bidra till att minska problem med till exempel utslagning, olovlig frånvaro och mobbning. I bedömningen strävar man till att stimulera eleven till egna initiativ och självbedömning, att skapa en positiv inställning till skolgången och lärandet, att öka självkännedomen och självkänslan.

Den respons läraren ger eleverna under lärprocessen ska hjälpa eleverna att uppfatta och förstå

- vad de ska lära sig
- vad de redan har lärt sig
- hur de kan främja sitt lärande och förbättra sin prestation.

6.4.2 Bedömningen vid läsårets slut

Bedömningen under studierna innefattar också den summativa bedömningen av nivån på elevernas kunskaper som görs efter lärprocessen. Efter varje läsår får eleven ett läsårsbetyg som innehåller en bedömning av hur väl eleven under läsåret har uppnått målen i det som ingår i elevens studieprogram. Läsårsbetyget är också ett beslut om att eleven uppflyttas till följande årskurs eller stannar kvar på klassen.

6.4.2.1 Årskurserna 1–3

Istället för sifferbetyg får elevens vårdnadshavare ett läsårsbrev som innehåller en lista över läroämnena och en bedömning av hur eleven har uppnått målen för de enskilda ämnena. Eleven kan få en dikt som läraren har skrivit eller valt ut, eller en berättelse. Vanligtvis lär sig eleven sin dikt eller berättelse utantill som sommaruppgift och reciterar den inför klassen då det nya skolåret inleds.

Dessutom sammanställer läraren under de tre första åren för föräldrarna ett beskrivande utlåtande om elevens lärande. De skriftliga utlåtandena¹¹⁶ ger föräldrarna en allmän överblick över elevens utveckling. Steiner beskriver år 1921 i ett föredrag hur barnet får ett betyg då lovet inleds. Han konstaterar att det rör sig om en spegelbild som läraren har sammanställt individuellt för just detta barn, om just det här året. Barnet tar del av denna bild som ges av välvilja, som inte är färgad eller skönmålad. Barnet tar med stor tillfredsställelse emot utlåtandet.

Dessutom innehåller detta skriftliga utlåtande en dikt skriven individuellt för varje barn. Denna dikt utgör en livsriktlinje inför nästa skolar¹¹⁷.

handledning och det stöd som eleven behöver. I sådana fall är det viktigt att elevens egen utvärdering och egna önskemål samt vårdnadshavarens åsikt blir hörda.

I den verbala (muntlig eller skriftlig) bedömning som görs i slutet av årskurs två beaktar man följande centrala aspekter som grundar sig på målen för mångsidig kompetens och som är viktiga för elevens läroprocess. Läraren fäster vid bedömningen av elevens framsteg och då hen ger respons till eleven och vårdnadshavaren uppmärksamhet vid

¹¹⁶ klasserna 1-3

¹¹⁷ Steiner 2004, 129

Bedömning som görs i slutet av andra årskursen

Eftersom statsrådets förordning indelar den grundläggande undervisningen i helheter som omfattar årskurserna 1–2 och 3–6 ger man i steinerskolan åt eleven, vid bedömningen i brytningsskedet (grunderna kapitel 6.4) i slutet av årskurs två, förutom den traditionella dikten och läsårsbetyget (omnämmande att eleven har uppnått målen för läroämnena), även annan handledande respons som syftar till att förstärka elevens självförtroende och inlärningsmotivation. Ofta är det även nödvändigt att tillsammans utvärdera och planera den

- framsteg i språkliga färdigheter, särskilt o förmåga att fråga och lyssna
 - o kommunikationsfärdigheter och förmåga att uttrycka sig själv på olika sätt
- framsteg i förmåga att arbeta, särskilt o förmåga att arbeta självständigt och i grupp
- förmåga att sköta sina egna och gemensamt överenskomna uppgifter.

Eleven ges dessutom respons om hur studierna framskrider inom olika ämnen.

6.4.2.2 Årsklasserna 4–7

Från och med årskurs fyra får eleven som läsårsbetyg ett skriftligt utlåtande ämnesvis. Till sin karaktär är det uppmuntrande, individuellt, och står i relation till elevens egen förmåga. Avsikten är att stödja elevens utveckling och inte att bedöma eleven enligt en rangordning. Från och med fjärde årskursen ger de skriftliga läsårsbetygen en mera specifik bild av elevens framsteg i de olika ämnena.

I sjätte och sjunde årskursen är bedömningen ännu mångsidigare och elevens självbedömningsfärdigheter utvecklas även genom övning.

Bedömning som görs i slutet av sjätte årskursen (citater ur grunderna 2014)

I slutet av årskurs sex ska eleverna förutom läsårsbetyg ges också annan handledande respons enligt utbildningsanordnarens beslut. Responserna ska särskilt fokusera på hur förmågan att arbeta och färdigheten att lära sig har utvecklats. Eleven behöver också information om sina framsteg i läroämnena och i fråga om mångsidig kompetens. Praxis för bedömning och respons ska utformas så att eleven och vårdnadshavaren får en mångsidig bild av hur elevens lärande framskrider. Särskild vikt ska fästas vid att stödja motivationen för lärandet.

För den bedömning som ska ges med hjälp av läsårsbetyg efter årskurs sex har för alla gemensamma läroämnena ur målen härletts bedömningskriterier för det verbala omdömet goda

kunskaper eller vitsordet 8. Med hjälp av kriterierna beskrivs hurdana kunskaper eleven förutsätts ha för att uppnå ifrågavarande omdöme eller vitsord. Kriterierna är inte mål som uppställts för eleverna, utan hjälpmedel för läraren vid bedömningen. Läraren ska ge ett verbalt omdöme eller ett vitsord som motsvarar elevens framsteg i relation till målen i läroplanen och elevens kunskapsnivå i relation till de nationellt fastställda bedömningskriterierna. Läraren ska använda kriterierna för att ge eleven ett verbalt omdöme eller ett siffervitsord i läsårsbetyget efter årskurs sex. En elev ska få det verbala omdömet goda kunskaper eller vitsordet åtta (8), om hen i genomsnitt uppvisar sådana kunskaper som beskrivs i kriterierna. Svagare kunskaper inom något målområde kan kompenseras med kunskaper som överstiger kunskapskraven inom andra målområden.

6.4.2.3 Årskurs 8

Från och med åttonde klassen kompletteras skriftliga beskrivande utlåtanden och muntliga bedömningssamtal med sifferbedömning. Att använda både siffror, beskrivande utlåtanden och samtal gör bedömningen mångsidigare och förbättrar helheten i bedömningen trots sifferbedömningens bristfällighet.

Sifferbedömning görs första gången senast i åttonde årskursen. Även den verbala bedömningsformen spelar en central roll ända fram till avgångsbetyget. I de högre klassernas utlåtanden övergår man från att uppmuntra eleven till att konstatera fakta. Med de skriftliga utlåtandena strävar man till att minska tävlan och jämförelse samt stödja samarbetsandan.¹¹⁸

6.4.3 Studiegången i den grundläggande utbildningen

Undervisningen och praxis för bedömningen planeras så att eleven har tillräckligt mångsidiga möjligheter att visa sina kunskaper. Elevens helhetssituation ska granskas i tillräckligt god tid. Eleven erbjuds stödundervisning och övrigt stöd som behövs om hen har blivit, eller riskerar att bli efter i sina studier. Ifall det finns risk för att elevens hela prestation

¹¹⁸ Paalasmaa 2009, 86

underkänns i något läroämne, ska man ta upp saken med vårdnadshavaren och eleven i god tid under läsåret och komma överens om på vilket sätt lärandet ska stödjas.

Studiegången enligt årskurs

En elev som i de olika läroämnena som ingår i årskursens lärokurs har fått ett siffervitsord eller ett verbalt omdöme som motsvarar åtminstone hjälpliga kunskaper och färdigheter uppflyttas till följande årskurs.

Eleven kan också uppflyttas till följande årskurs, även om elevens prestationer skulle vara underkända i något läroämne, om man bedömer att hen kommer att klara av studierna i följande årskurs med godkänt resultat. En elev kan stanna kvar i årskursen, om elevens prestation har underkänts i ett eller flera läroämnena som ingår i årskursens lärokurs. Eleven ska dock först beredas möjlighet att utan att delta i undervisningen i ett särskilt prov visa att hen har inhämtat godtagbara kunskaper och färdigheter i läroämnet. Det särskilda provet kan innehålla olika slags muntliga och skriftliga eller andra uppgifter för att eleven på bästa sätt ska kunna visa sina kunskaper. Om provet ordnas efter läsårets slut, kan eleven ges ett villkorligt beslut om kvarstannande i sitt läsårsbetyg. I beslutet anges vilka delar av årskursens lärokurs som förutsätter en godkänd prestation i ett särskilt prov för att eleven ska uppflyttas till följande årskurs. En elev kan också stanna kvar på klassen trots att eleven inte har underkända prestationer, om det anses ändamålsenligt med tanke på elevens allmänna framgång i skolan. Vårdnadshavaren bör i ett sådant fall ges möjlighet att höras innan beslutet fattas.

I och med att en elev stannar kvar på klassen, förfaller elevens prestationer i ifrågavarande årskurs.

Skillnaden mellan bedömning under studierna och slutbedömning

Vid bedömningen är det viktigt att betona skillnaden mellan bedömning under studierna och slutbedömning. Dessa ska inte blandas ihop. Slutvitsordet för den grundläggande utbildningen är ett sifferbetyg att användas för ansökan till fortsatta studier för vilka det behövs en kriteriebaserad enhetlig summativ bedömning.

6.5 Slutbedömningen i den grundläggande utbildningen

Beroende på läroämne och på de beslut som fattats i den lokala läroplanen infaller slutbedömningen i årskurs 7, 8 eller 9. De tillvägagångssätt som används vid slutbedömningen ska motsvara elevernas ålder och förutsättningar.

Syftet med slutbedömningen är att fastställa hur eleven har uppnått målen för lärokursen i läroämnet när studierna avslutas. Vitsordet eller det verbala omdömet som ges efter utvärderingen ska beskriva nivån på elevens prestation i relation till målen och kriterierna för slutbedömningen i respektive ämneslärokurs.

I samband med slutbedömningen, medan läsåret ännu pågår, ska läraren förutom information om prestationer och aktuell kunskapsnivå också ge eleverna handledande respons som stödjer det fortsatta lärandet. Det är också viktigt att försäkra sig om att eleverna och vårdnadshavarna känner till målen, bedömningsgrunderna och kriterierna för slutbedömningen. Responsen och handledningen ska vara tillräckligt detaljerad och individuell. Ifall en elev i årskurs 9 trots stödåtgärder inte ser ut att klara sina studier och riskerar att stanna kvar på klassen, kan man genom att övergå till studier enligt ett eget studieprogram förebygga att elevens alla prestationer förfaller. Årskursintegrerade studier som framskrider enligt ett eget studieprogram beskrivs närmare i kapitel 5.

6.5.1 Bildandet av slutvitsord

Slutvitsorden från den grundläggande utbildningen ska ges på jämlika grunder. För bildandet av slutvitsord beskrivs i grunderna för läroplanen principerna för bildandet av slutvitsord samt nationella kriterier för slutbedömningen för alla gemensamma läroämnena och lärokursen i det frivilliga A-språket.

Slutvitsordet i den grundläggande utbildningen ska inte bildas direkt på basis av medeltalet av elevens vitsord i tidigare kurs-, period- eller läsårsbetyg. Eftersom kunskaperna alltid utvecklas kumulativt, ska slutvitsordet grunda sig på elevens kunskapsnivå i relation till kriterierna för slutbedömningen när studierna avslutas.

Kriterierna för slutbedömningen beskriver den kunskaps- och färdighetsnivå som förutsätts för vitsordet åtta (8) i respektive läroämne. En elev får vitsordet åtta (8), om hen i genomsnitt uppvisar sådana kunskaper i läroämnet som beskrivs i kriterierna. Svaga kunskaper inom något målområde kan kompenseras med kunskaper som överstiger kunskapskraven för vitsordet åtta inom något annat målområde. En elev har uppnått målen i den grundläggande utbildningens allmänna lärokurs i ett läroämne med hjälpligt resultat (5), om eleven i någon mån uppvisar kunskaper som motsvarar de mål som ställts upp för läroämnet. I så fall har eleven slutfört den allmänna lärokursen i ifrågavarande läroämne med godkänt resultat. Vitsordet ska också i detta fall grunda sig på elevens genomsnittliga kunskaper. En underkänd prestation (4) inom något målområde kan alltså kompenseras med en prestation som överstiger nivån för hjälpliga kunskaper inom något annat målområde.

De gemensamma läroämnena som i slutbedömningen i den grundläggande utbildningen ska bedömas med siffror är: modersmål och litteratur, det andra inhemska språket, främmande språk, matematik, fysik, kemi, biologi, geografi, hälsokunskap, religion eller livsåskådningskunskap, historia, samhällslära, musik, bildkonst, slöjd, gymnastik och huslig ekonomi. I modersmål och litteratur kan eleven ha studerat enligt två i dessa grunder för läroplanen fastställda lärokurser. Då ska de båda lärokurserna i läroämnet modersmål och litteratur bedömas.

Ifall eleven är befriad från studier i ett läroämne inom den grundläggande utbildningens lärokurs fattas ett beslut i enlighet med 18 § i lagen om grundläggande utbildning och läroämnet i fråga bedöms inte¹.

Ifall eleven har bytt lärokurs i modersmål och litteratur, det andra inhemska språket eller ett främmande språk, bedöms vid slutbedömningen den lärokurs som eleven studerat senast. Samma sak gäller om eleven har bytt från ett åskådningsämne till ett annat, eller från en lärokurs i ett åskådningsämne till en annan.

Valfria ämnen som bildar en helhet som omfattar minst två årsveckotimmar bedöms med siffervitsord. Valfria ämnen som omfattar färre än två årsveckotimmar och helheter som består av sådana lärokurser bedöms verbalt. Om ett valfritt ämne som ska bedömas verbalt anses som fördjupade studier i ett gemensamt ämne, kan prestationen i det valfria ämnet höja vitsordet i läroämnet i fråga.

Om en elev som får särskilt stöd studerar ett läroämne enligt den allmänna lärokursen, bedöms hans prestationer i relation till målen för den allmänna lärokursen och utgående från kriterierna för slutbedömningen. Om eleven enligt beslut om särskilt stöd studerar enligt en individualiserad lärokurs i ett eller flera läroämnen, bedöms elevens prestationer i ifrågavarande läroämnen i relation till de individuella mål och innehåll som fastställs i elevens individuella plan (IP) för hur undervisningen ska ordnas. I det fallet tillämpas inte de kriterier för slutbedömningen som fastställs i läroplansgrunderna vid bedömningen. I läroämnen som studerats enligt individualiserad lärokurs kan verbala omdömen användas i stället för siffervitsord också vid slutbedömningen.

Slutbedömningen för en elev som omfattas av förlängd läroplikt grundar sig antingen på den grundläggande utbildningens allmänna lärokurser eller på individualiserade lärokurser, beroende på vad som fastställts i elevens beslut om särskilt stöd. Om studierna för en elev som omfattas av förlängd läroplikt genomförs i form av studiehelheter, ges bedömningen i betyget ändå per läroämne.

Om elevens studier har ordnats enligt verksamhetsområde, baserar sig slutbedömningen på de mål som uppställts i den individuella planen (IP) för hur undervisningen ska ordnas och bedömningen ges i form av verbala omdömen.

6.5.2 Intensifierad undervisning och slutbedömning

Om en skola betonar ett visst läroämne eller en läroämneshelhet i sin läroplan eller ordnar undervisning på två språk, är skolans mål för undervisningen i detta ämne eller språk i allmänhet högre än målen i de nationella läroplansgrunderna. För likvärdighetens skull ska prestationerna för de elever som deltar i intensifierad undervisning eller undervisning på två språk i slutet av den grundläggande utbildningen bedömas i relation till de nationella målen och kriterierna för slutbedömningen för att fastställa kunskapsnivån.

Kriterierna för slutbedömningen ska också användas för bedömningen i gemensamma läroämnen då en elev har genomfört sina studier enligt undervisningsarrangemang med särskild utbildningsuppgift.

Tilläggsuppgifter om den intensifierade undervisningen och elevens prestationer kan vid behov ges i en separat betygsbilaga.

6.6 Betyg och betygsanteckningar i den grundläggande utbildningen

Betyg som används i den grundläggande utbildningen:

1. Läsårsbetyg
2. Mellanbetyg
3. Skiljebetyg
4. Avgångsbetyg

Utbildningsanordnaren beslutar om betygens utseende.

Läsårsbetyg

Eleven ska få ett läsårsbetyg i slutet av varje läsår. I läsårsbetyget antecknas elevens studieprogram och för varje läroämne ett verbalt omdöme eller ett siffervitsord som beskriver hur eleven har uppnått målen under läsåret. Verbal bedömning kan användas i betygen i årskurserna 1–7. Också av verbala omdömen ska framgå om eleven har klarat läsårets studier i de läroämnena som ingår i elevens studieprogram med godkänt resultat. Ifall bedömningen ges med siffror, ska också bedömningsskalan som fastställs i 10 § i förordningen om grundläggande utbildning anges i betyget. Siffervitsord kan alltid, utom i avgångsbetyget, kompletteras med verbala omdömen för att på det viset ge respons om kunskapsnivån och framstegen.

I läsårsbetyg och eventuella mellanbetyg antecknas bedömningen av uppförande som ett siffervitsord. Om bedömningen av uppförande ges som ett verbalt omdöme, ges det alltid som bilaga till betyget.

Vitsordet eller omdömet i religion och livsåskådningskunskap antecknas i läsårsbetyget och eventuella mellanbetyg i formen ”religion/livsåskådningskunskap” utan att särskilja vilket av läroämnena eleven har studerat. Lärokursens omfattning antecknas inte i betygen. Om en elev får undervisning i sin egen religion, ska bedömningen antecknas i betyget om undervisningen

ges av den som ordnar den grundläggande utbildningen. Eventuella vitsord från undervisning som ges av något religiöst samfund ska inte antecknas i betyget.

Om eleven fått minst 25 % av undervisningen på ett annat språk än skolans undervisningsspråk, ska språket och de läroämnen som undervisats på språket anges i betyget.

I läroämnen som studerats enligt individualiserad lärokurs kan verbala omdömen användas i betyget i stället för siffervitsord i alla årskurser. I studier enligt verksamhetsområde används verbal bedömning i alla årskurser. Det ska framgå av det verbala omdömet om elevens prestation är godkänd eller underkänd. Om en elev enligt beslut om särskilt stöd studerar ett eller flera läroämnen enligt individualiserad lärokurs, markeras siffervitsordet och det verbala omdömet i läroämnet i fråga med en asterisk (*). Under rubriken tilläggsuppgifter i betyget ska nämnas att eleven har studerat läroämnena som markerats med en asterisk (*) enligt individualiserad lärokurs.

I läsårsbetyget antecknas

- betygets namn
- utbildningsanordnarens och skolans namn
- elevens namn och födelsetid
- datum när betyget ges
- underskrift av läraren som ansvarar för undervisningsgruppen eller av rektor
- elevens studieprogram och en verbal bedömning eller sifferbedömning av hur eleven uppnått målen under ifrågavarande läsår
- en bedömning av elevens uppförande
- beträffande läroämnen som har flera lärokurs (modersmål och litteratur, andra inhemska språket och främmande språk) antecknas den lärokurs eller de lärokurs som eleven har studerat
- en anteckning om att eleven uppflyttas till följande årskurs eller eventuellt att eleven stannar kvar på klassen
- en anteckning om att betyget utfärdats enligt grunderna för läroplanen som Utbildningsstyrelsen fastställt 22.12.2014.

Mellanbetyg

Under läsåret kan man ge mellanbetyg på det sätt som bestäms i den lokala läroplanen. Ett mellanbetyg ges utgående från samma principer som läsårsbetyget då det gäller användning av verbala omdömen och siffervitsord, anteckning om bedömning av uppförande, anteckning om bedömning av religion och livsåskådningskunskap, undervisningsspråket och studier enligt individualiserad lärokurs.

En elev i årskurs nio ska vid behov ges ett separat mellanbetyg för ansökan till fortsatta studier. I ett sådant mellanbetyg ska elevens kunskaper bedömas på samma grunder som vid slutbedömningen. Bedömning av elevens uppförande antecknas inte i det mellanbetyg som ges i årskurs nio.

I mellanbetyget antecknas

- betygets namn
- utbildningsanordnarens och skolans namn
- elevens namn och födelsetid
- datum när betyget ges

- underskrift av läraren som ansvarar för undervisningsgruppen eller av rektor
- elevens studieprogram och verbala omdömen eller siffervitsord för hur eleven uppnått målen vid den tidpunkt då mellanbetyget ges
- för läroämnena som omfattar flera lärokurs (modersmål och litteratur, det andra inhemska språket och främmande språk) antecknas den lärokurs eller de lärokurs som eleven har studerat
- en bedömning av elevens uppförande (inte då det gäller mellanbetyg i årskurs nio)
- en anteckning om att betyget utfärdats enligt grunderna för läroplanen som Utbildningsstyrelsen fastställt 22.12.2014.

Skiljebetyg

En elev som flyttar till en annan skola, avgår från den grundläggande utbildningen eller inte har fullgjort sin läroplikt inom utsatt tid ges ett skiljebetyg. Till skiljebetyget bifogas den timfördelning som skolan följt och en utredning över eventuell intensifierad

undervisning. Om eleven flyttar till en annan skola som upprätthålls av samma utbildningsanordnare, behöver inget separat skiljebetyg ges.

Ett skiljebetyg ges utgående från samma principer som läsårsbetyget då det gäller användning av verbala omdömen och siffervitsord, anteckning om bedömning av religion och livsåskådningskunskap, undervisningsspråket och studier enligt individualiserad lärokurs. I skiljebetyget antecknas inget omdöme om elevens uppförande.

I skiljebetyget antecknas

- betygets namn
- utbildningsanordnarens och skolans namn
- elevens namn och födelsetid
- datum när betyget ges
- rektors underskrift
- elevens studieprogram och verbala omdömen eller siffervitsord för hur eleven uppnått målen
- för läroämnena som omfattar flera lärokurs (modersmål och litteratur, det andra inhemska språket och främmande språk) antecknas den lärokurs eller de lärokurs som eleven har studerat
- en anteckning om att betyget utfärdats enligt grunderna för läroplanen som Utbildningsstyrelsen fastställt 22.12.2014.

Avgångsbetyg från den grundläggande utbildningen

Avgångsbetyg från den grundläggande utbildningen ska ges en elev som i relation till målen för lärokurserna i läroämnena uppnått godkänt resultat i alla läroämnena som ingår i elevens studieprogram. Det innebär åtminstone vitsordet fem (5) eller det verbala omdömet "godkänd".

I avgångsbetyget antecknas samma uppgifter som i övriga betyg under den grundläggande utbildningen med följande preciseringar

- elevens fullständiga namn och personbeteckning

- rektors underskrift
- i de gemensamma läroämnena och i de valfria ämnen som ska bedömas med siffror ges bedömningen med siffror (5–10) och med ord (hjälpiga – utmärkta)
- för läroämnena som omfattar flera lärokurs (modersmål och litteratur, det andra inhemska språket och främmande språk) antecknas den lärokurs eller de lärokurs som slutförts
- en anteckning om att elevhandledning och praktisk arbetslivsorientering ingått i elevens studieprogram.

Bedömning av elevens uppförande antecknas inte i avgångsbetyget.

Ifall minst 25 % av lektionerna i något läroämne som eleven studerar har undervisats på något annat språk än skolans undervisningsspråk antecknas vilket språk som använts i undervisningen.

De valfria ämnen som utgör en enhetlig lärokurs som omfattar minst två årsveckotimmar bedöms i betyget med siffror. För valfria ämnen som ska bedömas med siffror antecknas ämnets namn, antalet årsveckotimmar och vitsordet. Alla sådana valfria ämnen som hänför sig till ett gemensamt läroämne antecknas på avgångsbetyget direkt under läroämnet i fråga.

För valfria ämnen vars lärokurs understiger två årsveckotimmar och helheter som består av sådana lärokurs ges ett verbalt omdöme i betyget. För ett valfritt ämne som ska bedömas verbalt antecknas ”valfria studier” vid det valfria ämnets namn, därefter det sammanlagda antalet årsveckotimmar för alla de ämnen som ska bedömas verbalt och som hänför sig till det gemensamma läroämnet i fråga och anteckningen ”godkänd”.

Främmande språk som studeras som valfria ämnen och övriga valfria ämnen som inte hänför sig till något gemensamt ämne antecknas under rubriken ”övriga valfria ämnen” i avgångsbetyget. Läroämnets namn, antalet årsveckotimmar och eventuell lärokurs uppges och en bedömning antingen med siffror eller med anteckningen ”godkänd”.

Om eleven byter ut ett valfritt ämne mot ett annat antingen i den egna skolan eller i samband med byte av skola, antecknas på avgångsbetyget namnet på båda de valfria ämnena. Ett valfritt ämne som inte har slutförts bedöms med siffror ifall eleven har hunnit avlägga minst två årsveckotimmar i det ifrågavarande ämnet. Ifall eleven har studerat ämnet mindre än två

årsveckotimmar och studierna i ämnet inte slutförts antecknas ”deltagit” vid det valfria ämnet. I betyget antecknas också antalet timmar som eleven har studerat i det valfria ämne som inte slutförts. Det nya valfria ämnet bedöms antingen med siffervitsord eller med anteckningen ”godkänd”, beroende på vad som fastställts om det valfria ämnets omfattning i skolans läroplan samt en anteckning om antalet timmar enligt läroplanen.

Om elevens vårdnadshavare skriftligen anhåller om att ett språk som studeras som valfritt språk inte ska bedömas med siffervitsord på avgångsbetyget, utelämnas vitsordet och på betyget antecknas ”godkänd”. Det andra inhemska språket undervisas dock som ett gemensamt läroämne och bedöms med siffror.

Vitsordet i religion och livsåskådningskunskap antecknas i läsårsbetyget och eventuella mellanbetyg i formen ”religion/livsåskådningskunskap” utan att särskilja vilket av läroämnena eleven har studerat. Lärokursens omfattning antecknas inte i betygen. Om en elev får undervisning i sin egen religion, antecknas vitsordet i avgångsbetyget, om undervisningen ges av den som ordnar den grundläggande utbildningen. Eventuella vitsord från undervisning som ges av något religiöst samfund antecknas inte i betyget.

Om eleven studerar ett eller flera läroämnena enligt individualiserad lärokurs, kan också slutbedömningen i de läroämnena vara verbal. I avgångsbetyget kan läroämnena också bedömas med siffror. Såväl siffervitsordet som det verbala omdömet förses då med en asterisk (*). I punkten Tilläggsuppgifter antecknas att eleven har studerat de läroämnena som är försedda med asterisk (*) enligt en individualiserad lärokurs. För en elev vars undervisning har ordnats enligt verksamhetsområde är slutbedömningen verbal.

Avgångsbetyget kan innehålla bilagor, till exempel en bedömning av elevens uppförande och arbete och en bilaga som innehåller verbala omdömen om valfria ämnen som har omfattat mindre än två årsveckotimmar. Varje bilaga ska innehålla elevens identifikationsuppgifter. Avgångsbetygets bilagor ska inte omnämnas på avgångsbetyget.

6.7 Särskild examen och betyg över studier som slutförts genom särskild examen

Den grundläggande utbildningens lärokurs eller en del av den kan avläggas enligt särskild examen om vilken föreskrivs i lagen och förordningen om grundläggande utbildning². Särskild examen kan ordnas av den som har tillstånd att ordna grundläggande utbildning. En elev som deltar i särskild examen ska visa att hens kunskaper och färdigheter motsvarar kunskaper och färdigheter i de olika läroämnena enligt den grundläggande utbildningens allmänna lärokurs.

De betyg som används i särskild examen är

1. Betyg i en ämneslärokurs i den grundläggande utbildningen
2. Betyg över delvis fullgjord lärokurs i den grundläggande utbildningen
3. Betyg över fullgjord lärokurs i alla ämnen i den grundläggande utbildningen

Om en elev eller en annan person fullgör lärokursen i något läroämne inom den grundläggande utbildningen i en särskild examen, ges ett betyg över fullgjord ämneslärokurs i den grundläggande utbildningen. Av betyget ska framgå vilket läroämne och vilken lärokurs som fullgjorts. Prestationerna i flera läroämnena kan antecknas på samma betyg. Om en elev eller en annan person endast delvis har fullgjort en lärokurs i den grundläggande utbildningen, såsom lärokursen i en årskurs, ges ett betyg över delvis fullgjord lärokurs i den grundläggande utbildningen.

Om hela den grundläggande utbildningens lärokurs har fullgjorts i en särskild examen, ges ett betyg över fullgjord lärokurs i alla ämnen i den grundläggande utbildningen.

I betygen antecknas samma allmänna uppgifter som i avgångsbetyget. För de fullgjorda läroämnena antecknas läroämnets namn, lärokurs och vitsord. De gemensamma läroämnenas omfattning i årsveckotimmar antecknas inte.

Den läropliktiga ska fullgöra alla gemensamma läroämnena som ingår i den grundläggande utbildningens lärokurs med godkänt resultat för att få ett betyg över fullgjord lärokurs i den grundläggande utbildningen.

6.8 Frågor som avgörs på lokal nivå

Då man förbereder den del av läroplanen som gäller bedömning av lärande ska man särskilt fundera på hur man ska utveckla bedömningen och responsen till en pedagogisk helhet som främjar lärande. Lokalt ska man försäkra sig om att använda mångsidiga bedömningsmetoder, att hantera och använda bedömningsgrunderna på ett gemensamt sätt samt att bilda slutvitsorden utgående från gemensamma principer.

De nationella kriterierna för bedömningen i slutet av årskurs 6, såväl som kriterierna för slutbedömningen och principerna för bildandet av slutvitsord, överförs som sådana från grunderna för läroplanen till den lokala läroplanen.

I läroplanen ska utbildningsanordnaren besluta och beskriva

- eventuella tyngdpunktsområden för utvecklandet av bedömningskulturen (till övriga delar kan man använda de texter som finns i grunderna för läroplanen som sådana för
 - hur bedömningen under studierna genomförs
 - principerna för den formativa bedömningen och responsen under studiernas gång och hur den formativa bedömningen och responsen främjar lärande genom att bilda en pedagogisk helhet
 - bedömning som görs i slutet av läsåret
 - hur man stödjer förutsättningarna för självbedömning; principerna för självbedömning och kamratbedömning
 - principer och praxis om studiegången och om uppflyttning och kvarstanning
 - praxis för bedömning och respons vid övergången från årskurs 2 till årskurs 3 och från årskurs 6 till årskurs 7
 - bedömning av uppförande och vilka mål och grunder bedömningen bygger på
 - bedömning av valfria ämnen
 - betygen och praxis som hör samman med dem, hur verbal bedömning och sifferbedömning används i olika läroämnen och i bedömningen av uppförande
 - i vilken form och vid vilka tidpunkter annan information och bedömningsrespons ges samt samarbete med vårdnadshavarna

- hur slutbedömningen genomförs
 - slutbedömningen som helhet
 - bedömning av de valfria ämnena i slutbedömningen ○
avgångsbetyg.

1 Lag om grundläggande utbildning 18 §, 2 och 3 mom.

2 Lagen om grundläggande utbildning 38 § och Förordningen om grundläggande utbildning 23 §

7 STÖD FÖR LÄRANDE OCH SKOLGÅNG

Stöd för lärande och skolgång samt elevvård bildar en helhet. I detta kapitel föreskrivs om stöd för lärande och skolgång enligt lagen om grundläggande utbildning. Elevvård behandlas i kapitel 8. I slutet av varje delavsnitt preciseras skolans tillvägagångsätt gällande förverkligandet av läroplanen.

7.1 Principerna för stöd

Det finns tre nivåer av stöd för lärande och skolgång: allmänt, intensifierat och särskilt stöd. Av dessa kan en elev få stöd på endast en nivå åt gången. Stödformer som nämns i lagen om grundläggande utbildning är till exempel stödundervisning, specialundervisning på deltid, tolknings- och biträdestjänster samt särskilda hjälpmedel. Dessa stödformer kan användas på alla de tre nivåerna av stöd, antingen enskilt eller samtidigt så att de kompletterar varandra. Stödet ska vara flexibelt, långsiktigt planerat och anpassas enligt behovet av stöd. Stödet ska ges så länge, på den nivå och i den form som det behövs.

Undervisningen och stödet ska ordnas utgående från såväl den enskilda elevens som hela undervisningsgruppens styrkor och vad eleverna behöver utveckla och lära sig. Det är viktigt att lärandet kan löpa obehindrat och att inlärningssvårigheter förebyggs och upptäcks på ett tidigt stadium. Stöd för lärande och skolgång innebär både lösningar som berör hela gruppen och lärmiljön och lösningar som möter elevernas individuella behov. Undervisningen och stödet ska planeras med beaktande av att behovet av stöd kan variera från tillfälligt till kontinuerligt, från mindre till mer omfattande eller från en form av stöd till flera former av stöd.

Syftet med stöd är att förhindra att problemen växer, blir långvariga och komplicerade. Det är viktigt att ge eleven möjligheter att uppleva att hen lyckas i lärandet och som medlem i gruppen och att stödja elevens positiva uppfattning om sig själv och skolarbetet. Pedagogisk sakkunskap, samarbete mellan lärarna och yrkesövergripande samarbete inom elevvården är viktigt för att behovet av stöd ska upptäckas, när man bedömer behovet av stöd samt när stödet planeras och genomförs. Vilka yrkespersoner som ska delta i samarbetet avgörs från fall till fall.

Enligt lagen om grundläggande utbildning har den som deltar i undervisning rätt att få tillräckligt stöd för lärande och skolgång genast när behov uppstår¹. För att upptäcka behovet av stöd på ett tidigt stadium ska man kontinuerligt följa med hur elevernas lärande och skolgång framskrider. Först granskas de befintliga arbetssätten, undervisningsarrangemangen och lärmiljöerna och hur de lämpar sig för eleven. Utifrån det bedöms om man genom att ändra på dem kunde hitta bättre pedagogiska lösningar för eleven. Vid bedömningen och planeringen av stöd ska resultat av andra eventuella utvärderingar utnyttjas och elevens tidigare stöd beaktas.

Eleven ska i första hand ges stöd i sin egen undervisningsgrupp och skola genom olika flexibla arrangemang, om inte elevens bästa nödvändigtvis förutsätter att eleven flyttas till en annan undervisningsgrupp eller skola. Det är speciellt viktigt att se till att stödet fortsätter när ett barn övergår från förskoleundervisning till grundläggande utbildning, inom den grundläggande utbildningen och då eleven övergår från den grundläggande utbildningen till andra stadiet.

7.1.1 Strategier för förebyggande arbete och tidiga insatser

För att förebygga inlärningssvårigheter och möjliggöra ett så tidigt ingripande som möjligt, samarbetar lärare och speciallärare intensivt. Specialläraren gör klassbesök och för pedagogiska samtal med klass- och ämneslärare.

Specialläraren kartlägger elevernas inläring regelbundet. I klass 1 gör specialläraren klassbesök, och träffar alla elever enskilt, i klass 2 träffar specialläraren alla elever enskilt och kartlägger läs- och skrivfärdigheter. Därefter görs kartläggningar av läsning och skrivning i klass 5, 7 och 9. Klasslärarna kan också närsomhelst, då behov upptäcks, be speciallärare observera och kartlägga elevers inlärningssvårigheter. Även skolpsykologen kan vid behov delta i kartläggningsprocessen.

Vid Mikaelsskolan fungerar en pedagogisk stödgrupp som träffas två gånger i månaden. Den pedagogiska stödgruppens uppgift är att tillsammans med lärare upptäcka, koordinera och planera stöd för enskilda elever. Föräldrarna informeras alltid, om deras barn behöver stöd av något slag.

Till skolans pedagogiska stödgrupp hör speciallärare, pedagogisk läkare, och eurytmterapeut. Skolans pedagogiska läkare fungerar som konsult för skolans lärare och har behörighet i allmän medicin och antroposofisk medicin, samt kännedom om skolans pedagogik. Skolans pedagogiska läkare arbetar i skolan ca 25 timmar. Då gör hen klassbesök, deltar i pedagogiska möten med lärare, träffar enskilda elever och föräldrar.

Till skolans pedagogiska stödgrupp hör skolpsykologen, som i detta sammanhang kan konsulteras i frågor om t.ex. planering av stödåtgärder och fördelning av stödresurser.

7.1.2 Rutiner och samarbete vid övergångar

Det är viktigt för eleven att hen tryggas en lyckad övergång mellan olika stadier och olika skolor. Detta sker bäst genom samarbete mellan dem som arbetar inom de olika skolstadierna och skolorna. Se 7.6 Frågor som avgörs på lokal nivå.

7.1.3 Lokala principer för ordnandet av stöd för elevens lärande och skolgång

Vid Mikaelsskolan fungerar en pedagogisk stödgrupp, som stöder enskilda elever med olika utmaningar som påverkar elevens inläring. Beroende på elevens behov, kan även helt individuella expertgrupper tillsättas för att stöda eleven.

7.1.4 Skolans pedagogiska stödgrupp

Till skolans pedagogiska stödgrupp hör speciallärare, eurytmiteapeut, skolans pedagogiska läkare och skolpsykolog, som konsulteras beträffande fördelning och distribuering av stöd.

Skolans pedagogiska stödgrupp arbetar så att specialläraren koordinerar möten, eurytmiteapeuten organiserar pedagogiska läkarens besök i skolan och specialläraren fungerar som den pedagogiska stödgruppens sekreterare. Ordförande för gruppens möten utses enligt behov. Lärare, föräldrar, elever och elevvårdspersonal får komma med ärenden till gruppen. Ärenden tas upp så fort som möjligt. Skolans pedagogiska stödgrupp sammanträder regelbundet, 2 gånger i månaden. Skolans pedagogiska läkare arbetar i skolan 4 dagar eller ca 25 timmar per läsår. Varje klasslärare/klassföreståndare presenterar sin klass på pedagogiska stödgruppens möten, då uppdateras klassens stödbehov. Elevens vårdnadshavare meddelas, om skolan anser att eleven behöver stöd. Den pedagogiska stödgruppen och klassläraren kan höra alla de lärare som undervisar en elev, och sedan diskutera elevens skolgång med föräldrarna. Medlemmar av den pedagogiska stödgruppen kan på önskan av lärare eller förälder delta i enskilda elevsamtal.

7.1.5 Expertgrupper

Till expertgrupper som sammansätts för att stöda enskilda elever kan höra t.ex. en eller flera av medlemmarna i den pedagogiska stödgrupp, personer inom och utanför skolan,

vars kunskap behövs för att stöda eleven t.ex. lärare, hälsovårdare, skolkurator, skolpsykolog, skolläkare eller stödinstitanser utanför skolan.

Expertgrupper fungerar enligt följande principer: Vem som helst som ser behov därtill, får be om att en expertgrupp tillsätts för en elev. För att en expertgrupp skall tillsättas, skall vårdnadshavares samtycke ombes.

Lärare och experter på olika områden får konsultera varandra i elevärenden, för att eleven skall få optimal hjälp och för att en optimal expertgrupp skall kunna tillsättas. Som sammankallare för en expertgrupp fungerar vem som helst, som initierar ärendet.

7.1.6 Ansvarsfördelning i skolan beträffande stöd för lärande och skolgång

Klassläraren fostrar, lär och handleder eleven. Hen följer upp elevens inläring och utveckling samt håller vårdnadshavare och skolans personal informerade om dessa. Klassläraren följer helhetsmässigt med elevens inläring och utveckling, strävar efter att så tidigt som möjligt upptäcka inläringssvårigheter och andra utmaningar, för att kunna vidarebefordra sin oro och möjliggöra ett så tidigt ingripande som möjligt. Klassläraren erbjuder eleven stöd och bedriver yrkesövergripande samarbete med skolans elevvårdspersonal samt sociala sektorn och andra myndigheter. Klassläraren samlar information och pedagogiska dokument samt sammankallar möten där pedagogiska bedömningar och utredningar behandlas och individuella planer görs. Klassläraren deltar i nedtecknandet av individuella planer. Klassläraren styr eleven att söka det stöd som erbjuds i skolan och deltar i möten där hans egna elevers ärenden behandlas. Klassläraren deltar i överföringsmöten då elever börjar i eller lämnar hans klass eller övergår till ett nytt stadium i sin utbildning.

Specialläraren följer med, kartlägger och stöder elever främst vid inlärningsmässiga och studietekniska utmaningar samt koordinerar arbetspassen för skolans pedagogiska läkare. Specialläraren ansvarar för förverkligandet av intensifierat och särskilt stöd. Specialläraren undervisar elever som behöver specialundervisning på grund av psykisk, fysisk eller annan orsak. Specialundervisning ges enskilt, i liten grupp eller som kompanjonsundervisning i

elevens klass. Till speciallärarens uppgifter hör också, att tillsammans med klasslärare och ämneslärare, utvärdera och följa upp elevernas inläring och utveckling. Specialläraren ansvarar för nedtecknande och uppföljning av individuella planer (IP) och samarbetar med elever, vårdnadshavare samt andra aktörer och instanser som stöder eleven.

Skolkuratoren stöder elevens psykosociala välmående i skolan, lyssnar på och för samtal med elever. Samtal om skoltrivsel, studiemotivation, skolframgång, privata bekymmer kan föras både i grupper och enskilt. Skolkuratoren samarbetar också med aktörer utanför skolan och handleder elever att, vid behov, få hjälp utanför skolan.

Skolpsykologen kartlägger elevers inlärningsprofiler med styrkor och utmaningar, träffar elever och familjer, för stödsamtal med dem och styr eller remitterar elever till utredningar och stödinstitutioner utanför skolan. Centralt för skolpsykologens arbete är mångsidigt samarbete med vårdnadshavare, skola och samarbetsparter utanför skolan.

Skolgångsbiträdet stöder elevens inläring tillsammans med andra aktörer i skolan, antingen enskilt eller i grupp. Skolgångsbiträdet deltar tillsammans med läraren och enligt lärarens och övriga experters instruktioner, i planering och förverkligande av undervisning. Behovet av skolgångsbiträdestjänster bedöms i samråd med lärare, experter, skolans ledning och vårdnadshavare.

Hälsovårdaren följer med elevernas fysiska, psykiska och sociala hälsa och koordinerar skolläkarens mottagningstider samt fungerar som arbetspar till skolläkaren. Hälsovårdaren befrämjar trygghet och säkerhet i skolsamfundet, deltar i elevhälso- och elevvårdsarbete samt erbjuder konsultation till lärare och personal i skolan. Hälsovårdaren kan också vid behov medverka i undervisningen i hälsokunskap. Hälsovårdaren deltar i utveckling av samarbetet mellan hem och skola samt vid behov i möten där elevärenden behandlas.

Skolläkaren gör individuella läkarundersökningar med elever i årskurserna 1, 5, och 8, eller om särskilt behov uppstår.

Skolans pedagogiska läkare fungerar som Steinerpedagogisk konsult för skolans pedagogiska stödgrupp och lärarkollegiet. Den pedagogiska läkaren träffar både klasser och elever, enskilt eller med vårdnadshavare.

7.1.7 Konstnärligt stöd i form av eurytmi

Eurytmiterapeuten stöder elever med fysiska, fysiologiska, psykiska, sociala och kognitiva utmaningar. Genom rörelse kan eleven komma i balans och överskrida många slag av trösklar som kan försvåra optimal inläring och utveckling.

Enligt Rudolf Steiners människobild, som står som grund för skolans pedagogik, är människan en helhet där det fysiska, emotionella och kognitiva bildar en oskiljaktig helhet. Konstnärligt stöd i form av eurytmi innebär rörelse, där terapeuten planerar ett individuellt övningsprogram för eleven. Med rörelse kan man påverka både motorik, gestaltning, språkförmåga, känsloliv och mycket mera.

En elev som har t.ex. motoriska svårigheter, gestaltningssvårigheter, språkliga svårigheter, koncentrationssvårigheter, svårigheter med minnesfunktioner mm. kan få konstnärligt stöd i form av eurytmi, som leds av en eurytmiterapeut. Stödet ges i perioder på ca 10-12 gånger, då eleven träffar terapeuten 1-2 ggr i veckan. Vårdnadshavare får skriftlig information om elevens bildkonstperiod. Perioden avslutas ofta med ett möte, där elev, vårdnadshavare, klasslärare eller klassföreståndare och, om så önskas, medlemmar av skolans elevvårdspersonal ser elevens rörelseprogram.

7.1.8Handledning i samband med stöd

Det är alla lärares uppgift att handleda en elev som behöver stöd för sin skolgång och i studierna i olika läroämnen. Handledningen ska gälla alla undervisningssituationer, läroämnen och den respons eleven får. Målet med handledningen är att stärka elevens självförtroende, förmåga att utvärdera sig själv och lära sig lära och förmåga att planera sin framtid. Uppmärksamhet fästs vid elevens eventuella behov av stöd i fråga om vardagshantering, planering av studier, studiefärdigheter och samarbetsförmåga. Dessa

färdigheter ska stärkas med ändamålsenliga metoder och handledning. Genom handledningen ska eleven lära sig att ställa upp mål för sitt lärande och att ta ansvar för sina studier.

Handledningsperspektivet ska beaktas när elevens behov av intensifierat stöd och särskilt stöd bedöms. Som en del av den pedagogiska bedömningen eller den pedagogiska utredningen utvärderas hur den handledning som eleven fått tidigare har räckt till och vilken inverkan den haft och om eleven har fortsatt behov av handledning. Målen och åtgärderna angående handledning skrivs också in i planen för elevens lärande eller den individuella planen (IP) för hur undervisningen ska ordnas. Handledande stöd ska planeras i nära samarbete med eleven och vårdnadshavaren. Sakkunskapen hos elevvårdspersonalen och eventuell biträdande personal ska också utnyttjas.

I den handledning som ges i slutskedet av den grundläggande utbildningen ska man tillsammans med eleven utreda lämpliga möjligheter till fortsatta studier och kontrollera att det stöd som eleven behöver fortsätter på andra stadiet. Eleven och vårdnadshavaren till den elev som behöver stöd ska i slutskedet av den grundläggande utbildningen ges information och möjlighet att diskutera med elevhandledaren och sakkunniga inom elevvården om särskilda frågor i anslutning till elevens fortsatta studier.

Studiehandledaren informerar eleverna i årskurs 9 om olika studieinriktningar och yrken. Klassen får besöka studiemässor och olika läroanstalter. Studiehandledaren träffar varje elev på höstterminen i årskurs 9, för att kartlägga elevens förutsättningar och planer för vidare studier. Studiehandledaren stöder eleven att hitta studieinriktningar som kan intressera eleven och handleder hen att genomföra skolprestationer som krävs för att hen skall nå sitt mål.

7.1.9 Samarbete mellan hem och skola i samband med stöd

Undervisningen och fostran ska ordnas i samarbete med vårdnadshavarna så att varje elev får undervisning, handledning och stöd enligt sin utvecklingsnivå och sina behov². När en elev har behov av stöd ökar betydelsen av samarbete mellan hem och skola.

Samarbetsmetoder och -modeller ska utvecklas för hela den grundläggande utbildningen och för övergångarna. Skolpersonalen ska känna till de lagar och föreskrifter som gäller

samarbetet med vårdnadshavaren i anslutning till elevens stöd. Vårdnadshavarna ska informeras om hur dessa tillämpas i skolans vardag, t.ex. om hur ärenden som gäller en elev behandlas, hur uppgifter fås och lämnas ut samt om sekretess. Det är viktigt att skolans personal kontaktar hemmet genast när det framgår att en elev har problem i lärandet eller skolgången eller elevens välbefinnande är i fara.

Eleverna och vårdnadshavarna ska informeras om möjligheterna att få stöd, att det finns tre nivåer av stöd och vilka former av stöd som finns att tillgå. Vårdnadshavarna ska uppmuntras att för sin del stödja sitt barns målinriktade lärande och skolgång. Att bedöma elevens framsteg och behov av stöd och att planera stödet ska ingå i det regelbundna samarbetet mellan hem och skola. Målet är att handla i samförstånd med eleven och vårdnadshavaren. Eleven eller vårdnadshavaren kan inte vägra att ta emot stöd enligt vad som föreskrivs i lagen om grundläggande utbildning. Eleven kan också behöva individuellt elevvårdsstöd.

Individuellt elevvårdsstöd baserar sig på frivillighet och förutsätter att eleven eller vid behov vårdnadshavaren ger sitt samtycke (se kapitel 8 Elevvård).

Klassläraren eller klassföreståndaren har en central roll i att kommunicera om en elevs stödbehov med vårdnadshavarna. Även en ämneslärare kan kontakta vårdnadshavarna om elevens stödbehov i sitt eget ämne. Om Klasslärare/klassföreståndare, ämneslärare, vårdnadshavare eller elev önskar, kan medlemmar av skolans elevvårdsgrupp eller en annan lärare delta i ett samtal om stödbehov. Läraren utvärderar elevens skolarbete och samarbetar med specialläraren samt delger specialläraren information om stödbehov som uppstår i hans klass.

Klassläraren eller klassföreståndaren sammankallar vårdnadshavarna till ett utvecklingssamtal minst en gång per läsår. Under samtalet diskuteras elevens skolgång allmänt, elevens skolframgång och inläring, elevens sociala samverkan med sina skolkamrater och vuxna i skolan, elevens arbetsmotivation, elevens uppförande, elevens utmaningar beträffande skolgången, eller annat sådant som elev, lärare eller vårdnadshavare vill diskutera i anslutning till eleven. Om lärare eller vårdnadshavare önskar, kan t.ex. speciallärare, skolkurator, skolpsykolog, hälsovårdare, eurytmiterapeuter eller rektor delta i enskilda samtal.

7.2 Allmänt stöd

En god grundläggande utbildning lägger grunden för elevens lärande och välbefinnande. Svårigheter i lärande och skolgång ska förebyggas genom till exempel differentiering av undervisningen, samarbete mellan lärarna och den övriga personalen, handledning och flexibel gruppindelning. Undervisningen ska ta hänsyn till både gruppens och den enskilda elevens behov.

Det första sättet att möta en elevs behov av stöd är att ge allmänt stöd. Det innebär i allmänhet att enstaka pedagogiska lösningar och handlednings- och stödåtgärder sätts in som en del av skolvardagen för att påverka situationen på ett så tidigt stadium som möjligt. Allmänt stöd ska ges genast när behovet av stöd uppstår och det krävs inga särskilda undersökningar eller beslut för att påbörja stödet.

Att bedöma behovet av stöd och ge det stöd som behövs ska ingå i all undervisning och fostran. Stödet ska ordnas genom samarbete mellan lärarna och den övriga personalen och i nära samarbete med eleven och vårdnadshavaren. Det allmänna stödet kan innefatta alla former av stöd som ges inom den grundläggande utbildningen, utom den specialundervisning och den individualisering av lärokursen i ett läroämne som ordnas på basis av ett beslut om särskilt stöd. Elevens behov av stöd ska mötas till exempel med hjälp av stödundervisning, specialundervisning på deltid eller handledning.

En plan för elevens lärande kan vid behov användas inom det allmänna stödet. I det fallet ska planen i tillämpliga delar innehålla samma delområden som den plan för elevens lärande som görs upp i samband med intensifierat stöd. För en elev som gjort snabbare framsteg kan studierna fördjupas och breddas med hjälp av planen.

I praktiken innebär det allmänna stödet att eleven får en period med stöd i ett ämne med klasslärare, ämneslärare eller speciallärare. Undervisningen ordnas under eller efter skoltid, med målsättningen att undvika vidare luckor i elevens inläring. Stödet kan också förverkligas som en handledningstimme med klasslärare, ämneslärare eller speciallärare och därtill hörande självständigt arbete. Ibland ges det allmänna stödet i form av läxläsningstimmar efter elevens skoldag.

Om en plan för elevens lärande inom allmänt stöd nedtecknas, görs detta enligt överenskommelse av klasslärare/klassföreståndare, en ämneslärare eller av speciallärare. Dokumentet förvaras i speciallärarens utrymme i ett låst skåp oåtkomligt för obehöriga. Allmänt stöd kan bestå t.ex. av stödundervisning med klass-, ämnes-, eller speciallärare och konstnärligt stöd i form av eurytmi, samtal med skolkurator, samtal med pedagogisk läkare.

7.3 Intensifierat stöd

En elev som för lärande eller skolgång behöver regelbundet stöd eller flera olika former av stöd samtidigt ska utifrån en pedagogisk bedömning ges intensifierat stöd i enlighet med en plan för elevens lärande³. Det intensifierade stödets kvalitet och kvantitet ska motsvara elevens individuella behov. Intensifierat stöd ges då det allmänna stödet inte räcker till och så länge eleven behöver det. Det intensifierade stödet ska planeras som en helhet. Stödet ska vara mer omfattande och långsiktigt än det allmänna stödet. Eleven behöver vanligtvis flera former av stöd. Intensifierat stöd ska ges i samband med den övriga undervisningen genom flexibla undervisningsarrangemang.

Det intensifierade stödet kan innefatta alla former av stöd som används inom den grundläggande utbildningen, utom den specialundervisning och den individualisering av lärokursen i ett läroämne som ordnas på basis av ett beslut om särskilt stöd. I samband med intensifierat stöd ökar betydelsen av till exempel specialundervisning på deltid, individuell studiehandledning och samarbete med hemmet. Också elevvårdens roll ska stärkas för att främja och upprätthålla elevens välbefinnande.

Stödet ska ordnas genom samarbete mellan lärarna och den övriga personalen. Stödet som ges inom det intensifierade stödet ska antecknas i planen för elevens lärande. Samarbetet med eleven och vårdnadshavaren har stor betydelse. Elevens lärande och skolgång ska regelbundet följas upp och utvärderas i samband med intensifierat stöd. Om det utifrån en bedömning konstateras att behovet av stöd har förändrats eller att eleven inte har nytta av det stöd som ges, ska planen för elevens lärande uppdateras så att den motsvarar den nya situationen.

Klassläraren eller klassföreståndaren har en central roll i att kommunicera om en elevs stödbehov med vårdnadshavarna. Sammanställare till ett möte om intensifierat stöd är klasslärare/klassföreståndare eller speciallärare. Även en ämneslärare kan kontakta

vårdnadshavarna om elevens stödbehov i sitt eget ämne. I ett möte där intensifierat stöd planeras, deltar enligt elevens mognadsnivå eleven själv, vårdnadshavare, klasslärare/klassföreståndare samt medlemmar av skolans elevvårdsgrupp. Även ämneslärare kan delta i ett samtal om intensifierat stöd. Då en vårdnadshavare kallas till ett möte om intensifierat stöd, skall hen få veta på förhand att det som skall diskuteras är intensifierat stöd.

Intensifierat stöd kan innebära t.ex. intensifierat samarbete med vårdnadshavare, intensifierad uppföljning av elevens skolarbete, extra stöd med skolarbete hemma, specialundervisning på deltid, planering av placering i klassrummet, psykologutredning över elevens inlärningsprofil och utmaningar, utredning och stöd i samarbete med instans utanför skolan och/eller någon av de punkter som nämns inom allmänt stöd.

7.3.1 Pedagogisk bedömning

Intensifierat stöd grundar sig på en pedagogisk bedömning. I den skriftliga pedagogiska bedömningen beskrivs

- elevens lärande och skolgång som helhet ur skolans, elevens och vårdnadshavarens perspektiv
- det allmänna stöd som eleven har fått och en bedömning av effekten av olika former av stöd
- elevens styrkor och intressen, förutsättningar för lärande och särskilda behov i anslutning till lärande och skolgång
- en bedömning av genom vilka pedagogiska stödåtgärder, stödåtgärder som gäller lärmiljön, handledning, elevvård eller andra stödåtgärder eleven kan stödjas
- en bedömning av behovet av intensifierat stöd.

Samarbetet med eleven och vårdnadshavaren är viktigt både för att utredningen av behoven samt planeringen och genomförandet av stödet ska lyckas. Den skriftliga pedagogiska bedömningen sammanställs av en eller flera av elevens lärare. Vid behov anlitas också andra sakkunniga. Sådana kan vara skolpsykolog, skolkurator, hälsovårdare, pedagogisk läkare eller en stödinstitans utanför skolan. Den pedagogiska bedömningen sammanställs utgående från

den plan för elevens lärande som eventuellt redan utarbetats inom det allmänna stödet. Ifall eleven har en habiliteringsplan eller andra planer, används de med vårdnadshavarens tillstånd.

När man inleder och ordnar intensifierat stöd, och vid behov återgår till allmänt stöd, ska detta behandlas utgående från den pedagogiska bedömningen genom yrkesövergripande samarbete med yrkespersoner inom elevvården⁴. Uppgifterna om behandlingen av ärendet ska dokumenteras på det sätt som utbildningsanordnaren bestämt, till exempel i den skriftliga pedagogiska bedömningen.

Vid Mikaelsskolan finns ett eget formulär för pedagogisk bedömning. En pedagogisk bedömning görs i samråd med klasslärare i ett yrkesövergripande samarbete. Innehållet i den pedagogiska bedömningen redogörs för eleven och hans vårdnadshavare i ett möte där både elevens vårdnadshavare och skolan är representerade. Under mötet där den pedagogiska bedömningen presenteras, redogör man också för de stödåtgärder som kommer att nedtecknas i planen för elevens lärande. Den pedagogiska bedömningen förvaras i ett låst skåp i speciallärarens utrymme.

7.3.2 Plan för elevens lärande inom intensifierat stöd

Stödet som ordnas för eleven inom det intensifierade stödet ska antecknas i en plan för elevens lärande⁵. Planen för elevens lärande är en skriftlig plan som baserar sig på läroplanen och som beskriver målen för elevens lärande och skolgång och vilka undervisningsarrangemang, stöd- och handledningsåtgärder som eleven behöver.

Syftet är att ge eleven förutsättningar att gå framåt i sina studier och främja elevens välbefinnande. Planen för elevens lärande stödjer lärarna när de ska planera sitt arbete och underlättar samarbetet mellan lärarna och med hemmet. Planen ger vårdnadshavarna information som gör att de bättre kan stödja sitt barn. Planen utgör underlag för bedömningen av elevens framsteg.

Den plan för elevens lärande som utarbetas inom intensifierat stöd bygger på information som tagits fram i samband med en pedagogisk bedömning. Planen ska utarbetas tillsammans med eleven och vårdnadshavaren, om det inte finns något uppenbart hinder för det⁶. Vid behov

anlitas också andra sakkunniga. Sådana sakkunniga kan vara t.ex. skolpsykolog, skolkurator, hälsovårdare, pedagogisk läkare eller en utomstående stödinstitans. Elevens andel i planeringen ökar när eleven kommer till de högre årskurserna i den grundläggande utbildningen. Ifall eleven har en habiliteringsplan eller andra planer, kan de användas med vårdnadshavarens tillstånd. I samband med att planen för elevens lärande utarbetas, avtalas också om uppföljningen av hur målen nås och hur ofta planen ska ses över. Planen ska dessutom alltid justeras om det sker förändringar i elevens situation, så att den motsvarar behovet av stöd.

Planen för elevens lärande som utarbetas inom intensifierat stöd innehåller följande uppgifter enligt vad som förutsätts för att ordna undervisningen och stödet för eleven:

Elevens mål

- elevens uppfattning om sina mål och intressen
- elevens styrkor, förutsättningar för lärande och särskilda behov för lärandet och skolgången
- målen för elevens lärande, förmågan att arbeta, kommunikativa färdigheter och skolgång.

Pedagogiska lösningar

- lösningar som gäller lärmiljöerna
- lösningar i anslutning till elevens stöd, såsom flexibel gruppindelning, kompanjonundervisning, undervisningsmetoder, studiestrategier, arbetssätt och sätt att kommunicera
- stödundervisning och specialundervisning på deltid som eleven får
- konstnärligt stöd i form av eurytmi
- särskilt prioriterade områden i olika läroämnen
- mål och åtgärder angående handledningen av eleven

Samarbete och tjänster som stödet förutsätter

- stöd av elevvården och andra sakkunniga samt ansvarsfördelningen mellan olika aktörer

- tolknings- och biträdestjänster, övriga undervisningstjänster, hjälpmedel och habiliteringstjänster som förutsätts för att eleven ska kunna delta i undervisningen och som fastställs i lagen om grundläggande utbildning samt ansvarsfördelningen mellan olika aktörer
- samarbetet med eleven och vårdnadshavaren, vårdnadshavarens stöd.

Uppföljning och utvärdering av stödet

- uppföljning av hur målen i planen för elevens lärande nås, utvärdering av åtgärdernas effekt och tidpunkter för utvärderingen
- utvärdering av elevens lärande och skolgång som helhet i samråd med eleven och vårdnadshavaren samt elevens självbedömning
- vilka bedömningsmetoder som används för att eleven ska kunna visa sina kunskaper på ett lämpligt sätt
- granskning av planen för elevens lärande samt tidpunkt för granskningen
- vilka personer som varit med och utarbetat planen.

Planen för elevens lärande ska inte beskriva elevens personliga egenskaper.

Plan för elevens lärande i andra situationer

En plan för elevens lärande används även om eleven inte får intensifierat stöd, ifall

- en elev studerar enligt ett eget studieprogram i stället för enligt en i årskurser indelad lärokurs
- undervisningen ordnas genom särskilda undervisningsarrangemang
- en elev i årskurs 7–9 har antagits till flexibel grundläggande utbildning.

En plan som utarbetas i sådana fall ska i tillämpliga delar innehålla samma delområden som den plan för elevens lärande som utarbetas i samband med intensifierat stöd.

7.4 Särskilt stöd

Särskilt stöd ska ges elever som inte annars i tillräcklig utsträckning kan uppnå målen för växande, utveckling eller lärande. Syftet med det särskilda stödet är att ge eleven övergripande och systematiskt stöd så att eleven kan fullgöra sin läroplikt och får en grund för fortsatta studier efter den grundläggande utbildningen. Elevens självkänsla, studiemotivation och möjlighet att uppleva glädje över att lyckas och lära sig ska stärkas.

Också elevens delaktighet och förmåga att ta ansvar för sina studier ska stödjas.

Särskilt stöd innefattar specialundervisning och annat stöd som eleven behöver och har rätt till enligt lagen om grundläggande utbildning⁷. Specialundervisningen och det övriga stöd som eleven får ska bilda en systematisk helhet. Alla former av stöd som fastställs i lagen om grundläggande utbildning kan användas. Särskilt stöd ges antingen inom den allmänna läroplikten eller inom en förlängd läroplikt. En elev som får särskilt stöd studerar antingen enligt läroämne eller enligt verksamhetsområde. Ifall eleven studerar enligt läroämne, studerar eleven de olika läroämnena antingen enligt den allmänna lärokursen eller enligt en individualiserad lärokurs.

En elev som fått ett beslut om särskilt stöd ska ges specialundervisning i enlighet med en individuell plan (IP) för hur undervisningen ska ordnas. Syftet med olika pedagogiska lösningar i specialundervisningen är i första hand att säkerställa elevens lärande. De pedagogiska lösningarna kan till exempel gälla undervisningen och arbetssätten eller material och redskap. De varierar beroende på målen och innehållet och på elevens individuella behov. Enligt lagen om grundläggande utbildning har eleven också rätt att som en del av specialundervisningen få stödundervisning och specialundervisning på deltid som stöd för sitt lärande.

Utöver de pedagogiska lösningarna i specialundervisningen som stödjer lärandet, har en elev som får särskilt stöd också rätt till annat stöd. Sådant stöd är exempelvis handledning, individuell elevvård, tolknings- och biträdestjänster samt särskilda hjälpmedel.

Då en individuell plan (IP) för hur undervisningen skall ordnas, görs upp, sammankallar klasslärare eller speciallärare eleven, vårdnadshavarna och andra medverkande parter till ett möte där den pedagogiska utredningen presenteras och planen görs upp i samråd med de

närvarande. Specialläraren nedtecknar den individuella planen (IP) för hur undervisningen skall ordnas. IP: n förvaras i ett låst skåp i speciallärarrummet, oåtkomlig för obehöriga.

Särskilt stöd innebär en individuell läroplan ur vilken framgår t.ex. anpassade målsättningar, arbetsmetoder och material, specialundervisning på deltid, mera kontinuerligt, tillämpning av olika arbetssätt/arbetsutrymmen/förlängd tid i provsituationer, intensifierat samarbete med vårdnadshavare, intensifierad uppföljning av elevens skolarbete, extra stöd med skolarbete hemma, särskild placering i klassrummet, någon eller några av punkterna under allmänt eller intensifierat stöd.

7.4.1 Pedagogisk utredning

Innan ett beslut om särskilt stöd fattas, ska utbildningsanordnaren sammanställa en pedagogisk utredning om eleven⁸. Samarbetet med eleven och vårdnadshavaren är viktigt både för att utredningen av behovet samt planeringen och genomförandet av stödet ska lyckas. Utbildningsanordnaren ska utse ett organ, en tjänsteman eller anställd som tar fram

- en skriftlig utredning om elevens framsteg i lärandet av de lärare som ansvarar för elevens undervisning
- en skriftlig utredning om det intensifierade eller särskilda stöd som eleven fått och om elevens helhetsituation som sammanställts genom yrkesövergripande samarbete med yrkesutbildade personer inom elevvården

Utgående från dessa två utredningar gör utbildningsanordnaren en skriftlig bedömning av elevens behov av särskilt stöd. Den helhet som de två utredningarna och den bedömning som gjorts utifrån dem kallas för pedagogisk utredning.⁹

I den skriftliga pedagogiska utredningen beskrivs

- hur elevens lärande framskrider
- elevens lärande och skolgång som helhet ur skolans, elevens och vårdnadshavarens perspektiv

- det intensifierade eller särskilda stöd som eleven fått och en bedömning av vilken inverkan olika former av stöd haft
- elevens styrkor och intressen, förutsättningar för lärande och särskilda behov i anslutning till lärande och skolgång
- en bedömning av genom vilka pedagogiska stödåtgärder, stödåtgärder som gäller lärmiljön, handledning, elevvård, eller andra stödåtgärder eleven kan stödjas
- en bedömning av behovet av särskilt stöd
- en bedömning av om eleven behöver en individualiserad lärokurs i ett eller flera läroämnen och motiveringar till detta

Den pedagogiska utredningen ska göras utgående från den pedagogiska bedömning och plan för elevens lärande som tidigare utarbetats för eleven. Om eleven redan har fått särskilt stöd, ska den tidigare pedagogiska utredningen och IP: n utnyttjas. För beredningen av ett beslut om särskilt stöd behövs, utöver en pedagogisk utredning, eventuellt också andra utlåtanden, såsom ett psykologiskt eller medicinskt utlåtande eller en motsvarande social utredning. Ifall eleven har en habiliteringsplan eller andra planer, kan också de användas med vårdnadshavarens tillstånd.

Då en pedagogisk utredning görs, samverkar klasslärare, ämneslärare, speciallärare, samt ofta övriga medlemmar av skolans elevvård såsom skolpsykolog och skolkurator. Därtill kan stödinstanser utanför skolan bidra till expertisen i den pedagogiska utredningen.

Vårdnadshavarna kallas till ett möte där den pedagogiska utredningen presenteras, där vårdnadshavarna hörs inför ett beslut om särskilt stöd och riktlinjerna för den individuella planen (IP) för hur undervisningen skall ordnas, dras. Då vårdnadshavarna inbjuds till mötet, skall de i förväg informeras om vad som skall behandlas på mötet.

7.4.2 Beslut om särskilt stöd

För att ge särskilt stöd måste utbildningsanordnaren fatta ett skriftligt beslut. Innan beslutet om särskilt stöd fattas, ska utbildningsanordnaren höra eleven och elevens vårdnadshavare eller lagliga företrädare. Ett beslut om särskilt stöd ska fattas i enlighet med förvaltningslagen¹⁰. Beslutet om särskilt stöd ska fastslå elevens huvudsakliga undervisningsgrupp, eventuella tolknings- och biträdestjänster och andra tjänster som eleven

behöver, samt vid behov undantagsarrangemang i undervisningen¹¹. En besväransvisning ska fogas till beslutet, eftersom vårdnadshavarna har rätt att söka ändring i beslutet genom besvär¹². Ett beslut ska alltid motiveras¹³. Motiveringarna till beslutet ska ingå i den pedagogiska utredningen och i eventuella utlåtanden.

Ett beslut om särskilt stöd fattas i allmänhet om det konstateras att det intensifierade stöd som eleven fått inte räckt till. Ett beslut om särskilt stöd kan också fattas innan förskoleundervisningen eller den grundläggande utbildningen inleds eller under tiden sådan utbildning pågår, utan föregående pedagogisk utredning eller intensifierat stöd, om det ur en psykologisk eller medicinsk bedömning framgår att undervisningen för eleven till följd av handikapp, sjukdom, försenad utveckling, störningar i känslolivet eller någon annan därmed jämförbar orsak inte kan ordnas på annat sätt¹⁴. Om ett beslut om särskilt stöd fattas under den grundläggande utbildningen utan att eleven fått intensifierat stöd, ska beslutet grunda sig på en omvärdering av elevens situation, till exempel till följd av en olycka eller svår sjukdom.

Beroende av elevens mognadsnivå, kallas eleven själv och/eller hans vårdnadshavare till ett möte, där pedagogisk utredning, beslut om särskilt stöd och individuell plan (IP) för hur undervisningen skall skötas, diskuteras. Sammanställare till mötet är klasslärare/klassföreståndare eller speciallärare. På mötet motiveras elevens behov av särskilt stöd, föräldrarna hörs och ges besväransvisningar gällande beslutet om särskilt stöd. Medverkande på mötet är klasslärare/föreståndare, speciallärare och vid behov t.ex. skolpsykolog, skolkurator, rektor eller andra stödande instanser.

Vid Mikaelskolan fattas ett beslut om särskilt stöd som ett förvaltningsbeslut av skolans rektor på basen av rekommendation från experter inom skolans elevvård. Rektorns namnteckning stadfäster beslutet.

Om en elev bedöms kunna övergå från särskilt stöd till intensifierat stöd, följs samma princip som ovan. Elev, beroende på hans mognadsnivå, vårdnadshavare kallas av klasslärare/klassföreståndare eller speciallärare till ett möte för diskutera avvecklandet av särskilt stöd. På mötet kan medlemmar av skolans elevvårdspersonal delta. Riktlinjerna för en plan för elevens lärande dras tillsammans med vårdnadshavarna.

Om ett beslut om särskilt stöd fattats före den grundläggande utbildningen, ska beslutet granskas efter årskurs två och innan eleven uppflyttas till årskurs sju¹⁵. Beslutet om särskilt stöd ska också alltid granskas om elevens behov av stöd förändras på de punkter som bestäms i beslutet. För granskningen görs en ny pedagogisk utredning om eleven. Om behovet av stöd kvarstår, fattas ett nytt beslut om särskilt stöd. Om det visar sig att eleven inte längre behöver särskilt stöd, fattas ett beslut om att stödet avslutas. Eleven övergår därefter till intensifierat stöd.

7.4.3 Individuell plan för hur undervisningen ska ordnas

För verkställandet av ett beslut om särskilt stöd ska en individuell plan (IP) för hur undervisningen ska ordnas utarbetas för eleven. Planen ska beskriva den undervisning och det övriga stöd som eleven ska få i enlighet med beslutet om särskilt stöd.¹⁶ Alla stödåtgärder ska antecknas i IP: n. IP är en skriftlig plan som beskriver målen för och innehållet i elevens lärande och skolgång, undervisningsarrangemangen, de pedagogiska metoderna samt det stöd och den handledning som eleven behöver.

Den IP som utarbetas i samband med särskilt stöd ska bygga på information som tagits fram i samband med en pedagogisk utredning och på innehållet i beslutet om särskilt stöd. IP: n kan sammanställas utgående från planen för elevens lärande som utarbetats inom det intensifierade stödet. Om eleven redan har fått särskilt stöd, ska den tidigare pedagogiska utredningen och IP: n utnyttjas. Ifall eleven har en habiliteringsplan eller andra planer, kan de användas med vårdnadshavarens tillstånd. Elevens lärare ska utarbeta planen tillsammans med eleven och vårdnadshavaren, om det inte finns något uppenbart hinder för det¹⁷. Vid behov anlitas också andra sakkunniga.

Den IP för hur undervisningen ska ordnas som utarbetas i samband med särskilt stöd ska innehålla följande uppgifter i enlighet med vad som förutsätts för att ordna undervisningen och stödet för eleven:

Elevens mål

- elevens uppfattning om sina mål och intressen

- elevens styrkor, förutsättningar för lärande och särskilda behov för lärandet och skolgången
- målen för elevens lärande, förmågan att arbeta och skolgång
- mål i anslutning till elevens utveckling, såsom socioemotionella eller motoriska färdigheter
- läroämnena och ämnesgrupper och valfria studier som eleven studerar samt antalet årsveckotimmar

Pedagogiska lösningar

- lösningar som gäller lärmiljöerna
- lösningar i anslutning till elevens stöd, såsom flexibel gruppindelning, kompanjonundervisning, undervisningsmetoder, studiestrategier, arbetssätt och sätt att kommunicera
- stödundervisning och specialundervisning på deltid som eleven får
- särskilt prioriterade områden i olika läroämnena
- mål och åtgärder angående handledningen av eleven

Undervisningsarrangemang

- om undervisningen för eleven ordnas i samband med övrig undervisning och/eller i specialklass
- specialundervisning som ges som kompanjonundervisning, undervisning i smågrupp eller som individuell undervisning till elev som studerar i samband med övrig undervisning
- vilken klass eleven som studerar i specialklass anvisats inom den allmänna undervisningen och en plan för elevens studier i denna klass
- hur elevens skoltransporter ordnas och vem som ansvarar för dem samt en plan för handledd verksamhet och övervakning för en elev som väntar på transport

Samarbete och tjänster som stödet förutsätter

- stöd av elevvården och andra sakkunniga samt ansvarsfördelningen mellan olika aktörer

- tolknings- och biträdestjänster, övriga undervisningstjänster, hjälpmedel och habiliteringstjänster som fastställs i beslutet om särskilt stöd samt ansvarsfördelningen mellan olika aktörer
- samarbetet med eleven och vårdnadshavaren, vårdnadshavarens stöd
- elevens eventuella deltagande i morgon- och eftermiddagsverksamhet och en beskrivning av samarbetet med arrangören.

Uppföljning och utvärdering av stödet

- uppföljning av hur målen i IP: n nås, utvärdering av vilken effekt åtgärderna haft samt tidpunkter för utvärderingen
- utvärdering av elevens lärande och skolgång som helhet i samråd med eleven och vårdnadshavaren samt elevens självbedömning
- vilka metoder som används vid bedömning av lärande för att eleven ska kunna visa sina kunskaper på ett lämpligt sätt
- granskning av IP: n samt tidpunkt för granskningen
- vilka personer som varit med och utarbetat planen.

Ifall eleven studerar ett eller flera läroämnen enligt individualiserad lärokurs, ska IP: n utöver ovan nämnda uppgifter dessutom innehålla

- en förteckning över de läroämnen som eleven studerar enligt individualiserad lärokurs
- målen och det centrala innehållet i de individualiserade läroämnena
- bedömningen av läroämnena som studeras enligt individualiserad lärokurs i relation till målen och innehållet i IP: n.

Ifall eleven studerar enligt verksamhetsområde, ska IP: n utöver ovan nämnda uppgifter dessutom innehålla

- elevens individuella mål och det centrala innehållet per verksamhetsområde
- bedömningen av elevens framsteg i relation till elevens mål och innehåll i IP: n per verksamhetsområde.

Eleven personliga egenskaper ska inte beskrivas i IP: n. IP: n kan innehålla en bilaga med vårdnadshavarens specificerade tillstånd att överlåta information.

IP: n ska vid behov ses över så att den motsvarar elevens behov, dock minst en gång per läsår¹⁸. Planen ska alltid ses över om elevens behov av stöd eller målen för undervisningen förändras. Om man beslutar att avsluta det särskilda stödet, utarbetas en plan för elevens lärande och eleven övergår till intensifierat stöd.

7.4.4 Individualisering av lärokursen i ett läroämne och befrielse från studier

Undervisningen ska ordnas utgående från elevernas förutsättningar och den kan basera sig på lärokurser av olika omfattning¹⁹. Det primära målet är att stödja elevens studier så att målen för den allmänna lärokursen kan nås i alla läroämnena.

Svårigheter i olika läroämnena kan förebyggas och lärandet stödjas genom olika differentieringsmetoder och stödformer som fastställs i lagen om grundläggande utbildning. Om man fastställer särskilt prioriterade områden för en elev i något läroämne, kan eleven i sina studier koncentrera sig på det centrala innehållet i läroämnet. I det fallet studerar eleven fortfarande läroämnet enligt de allmänna målen och elevens prestation bedöms i relation till den allmänna lärokursen. Ifall det trots stödet inte är möjligt för eleven att nå målen för det centrala innehållet med godkänt resultat, kan lärokursen i läroämnet individualiseras. Språklig och kulturell bakgrund, frånvaro, brist på motivation, bristfällig studieteknik eller utmaningar gällande beteende kan inte i sig vara grunder för individualisering av en lärokurs, utan eleven ska i sådana fall stödjas på andra lämpliga sätt.

Individualisering av lärokursen i ett läroämne innebär att den eftersträfvade nivån för elevens lärande bestäms utifrån elevens förutsättningar. Målen ska ändå ge eleven tillräckliga utmaningar. Individualisering av en lärokurs ska fastställas i beslutet om särskilt stöd. Den pedagogiska utredningen ska innehålla motiveringar för individualiseringen för varje enskilt läroämne. Man ska för varje läroämne separat avgöra, om eleven kan studera läroämnet enligt den allmänna lärokursen eller om lärokursen måste individualiseras. Om det senare finns behov av att öka eller minska antalet individualiserade lärokurser, ska en ny pedagogisk utredning göras och utifrån den ett nytt beslut om särskilt stöd fattas.

Målen och innehållet i en individualiserad lärokurs ska härledas ur de allmänna målen och innehållet i läroämnet för den aktuella årskursen. Målen och innehållet för lägre årskurser kan också tillämpas. De ska beskrivas tillräckligt tydligt och detaljerat i elevens IP. Det här är viktigt, eftersom undervisningen och bedömningen i läroämnet genomförs i enlighet med det som står i IP. Elevens prestationer ska bedömas i relation till elevens individuella mål i IP: n. Elevens studier ska dessutom stödjas genom olika pedagogiska arrangemang och vid behov med olika former av stöd. Den eller de lärare som ansvarar för läroämnet i fråga, ansvarar för att utarbeta ovannämnda innehåll i elevens IP.

Ifall en elev studerar enligt en individualiserad lärokurs, ska siffervitsordet eller den verbala bedömningen i läroämnet markeras med en asterisk (*) både i bedömningen under studierna och i slutbedömningen. Under rubriken Tilläggsuppgifter ska nämnas att eleven har studerat läroämnena som markerats med en asterisk enligt individualiserad lärokurs. Verbal bedömning kan användas i stället för sifferbedömning i alla årskurser, även i avgångsbetyget.

Individualisering av en lärokurs är det primära alternativet innan en elev helt befrias från studierna i en lärokurs. Det ska finnas särskilt vägande skäl för befrielse från studier i en lärokurs och bedömningen ska göras individuellt för varje elev. För en elev, som annat än tillfälligt har befriats från studier i ett läroämne, ska annan motsvarande undervisning eller handledd verksamhet ordnas. Om befrielse från studier i ett läroämne fattas ett förvaltningsbeslut i enlighet med 18 § i lagen om grundläggande utbildning. Om en elev har ett beslut om särskilt stöd, ska beslutet om befrielse ingå i beslutet om särskilt stöd. För elever som omfattas av förlängd läroplikt finns särskilda bestämmelser om befrielse från studier i ett läroämne²⁰. För en elev som är befriad från studier i något läroämne under en längre tid ska ordnas annan undervisning eller ledd verksamhet i samma mån²¹.

Beslut om individualisering av en lärokurs eller befrielse från studierna i ett läroämne ska fattas i samråd med eleven och vårdnadshavaren. De ska informeras om hur åtgärderna påverkar fortsatta studier. Förvaltningsbeslutet fattas skriftligt på en för detta avsedd blankett, beslutet stadfästs med rektors underskrift.

7.4.5 Förlängd läroplikt

Om det är uppenbart att ett barn på grund av funktionshinder eller sjukdom inte på nio år kan nå de mål som ställts upp för den grundläggande utbildningen, blir barnet läropliktigt ett år tidigare än vad som bestäms i lagen om grundläggande utbildning²². Läroplikten upphör när den grundläggande utbildningens lärokurs har fullgjorts eller när det har förflutit 11 år sedan läroplikten för eleven som omfattas av förlängd läroplikt började²³. För barn som omfattas av förlängd läroplikt kan förskoleundervisningen som ges inom specialundervisning omfatta ett eller två år²⁴. Syftet är att förbättra barnets förutsättningar att klara sina studier inom den grundläggande utbildningen så bra som möjligt.

Barn med grava funktionshinder omfattas av förlängd läroplikt. Också en svår sjukdom kan vara orsak till förlängd läroplikt²⁵. Ett beslut om förlängd läroplikt fattas i allmänhet innan barnet blir läropliktigt. Då fattas också ett beslut om särskilt stöd för barnet. En individuell plan (IP) för hur undervisningen ska ordnas utarbetas för barnet då förskoleundervisningen inleds. Alla barn har rätt till förskoleundervisning året innan läroplikten börjar²⁶. Barn som omfattas av förlängd läroplikt har rätt till förskoleundervisning från och med början av höstterminen det år barnet fyller fem år. Ett beslut om förlängd läroplikt behövs innan förskoleundervisningen inleds för att rätten ska kunna uppfyllas.

Sektorsövergripande samarbete är en förutsättning för att ett barn ska kunna ges stöd i ett tillräckligt tidigt skede. Barnets vårdnadshavare ska i tillräckligt god tid få information om de olika alternativen av förlängd läroplikt och om konsekvenserna av olika val.

Vårdnadshavaren avgör om barnet ska delta i den frivilliga förskoleundervisningen. Hur länge barnet ska gå i förskola och när barnet ska inleda den grundläggande utbildningen ska planeras utgående från barnets framsteg, behov av stöd och situation som helhet.

Undervisningen för barn som omfattas av förlängd läroplikt kan ordnas på följande tre sätt

- Barnet börjar i frivillig förskoleundervisning det år barnet fyller fem år, fortsätter följande år inom den läropliktsenliga förskoleundervisningen och inleder därefter den grundläggande utbildningen.

- Barnet inleder den läropliktsenliga förskoleundervisningen det år barnet fyller sex år, deltar i förskoleundervisningen ett år och inleder därefter den grundläggande utbildningen.
- Barnet inleder den läropliktsenliga förskoleundervisningen det år barnet fyller sex år och deltar i förskoleundervisningen två år. Barnet inleder då den grundläggande utbildningen ett år senare än vad som föreskrivs, det vill säga det år barnet fyller åtta år. Ett separat förvaltningsbeslut ska fattas om den grundläggande utbildningen inleds senare än vad som föreskrivs.²⁷

Elevens behov av förlängd läroplikt bedöms i samband med att beslutet om särskilt stöd granskas. Om det konstateras att en elev inte längre ska omfattas av förlängd läroplikt, fattas ett beslut om att den förlängda läroplikten upphör och eleven övergår därefter till den allmänna läroplikten. Vid behov kan eleven fortsättningsvis få särskilt stöd.

Förvaltningsbeslutet om förlängd läroplikt fattas i samråd med föräldrarna och i ett yrkesövergripande samarbete. Daghempersonal, förskolepersonal, speciallärare, skolpsykolog och eventuella andra stödinstitutioner utanför daghem och förskola deltar i beredningen av behovet innan beslut om förlängd läroplikt fattas. Speciallärare och/eller skolpsykolog observerar barnet i grupp och kan även göra en individuell kartläggning av barnets utveckling. De samtalar med daghems/förskolepersonalen om behovet av särskilt stöd och förlängd läroplikt. Föräldrarna involveras i ett så tidigt skede som möjligt i diskussionen och bereds möjlighet att samtala med daghems och/eller förskolepersonal samt skolans elevvårdspersonal om den förlängda läroplikten. Beslutet om särskilt stöd och förlängd läroplikt fattas på blanketter avsedda för detta och stadfästs med rektors underskrift.

7.4.6 Undervisning enligt verksamhetsområde

För elever med mycket grava funktionshinder kan undervisningen ordnas enligt verksamhetsområde i stället för läroämnesvis²⁸. Också för en elev med annat funktionshinder eller allvarlig sjukdom kan det på grund av elevens hälsotillstånd vara befogat att ordna undervisningen enligt verksamhetsområde²⁹. Om undervisning som ordnas enligt verksamhetsområde i stället för läroämnesvis bestäms i beslutet om särskilt stöd³⁰.

Undervisningen ordnas enligt verksamhetsområde endast när det är uppenbart att eleven inte kan studera enligt en individualiserad lärokurs. Verksamhetsområdena är motoriska färdigheter, språk och kommunikation, sociala färdigheter, kognitiva färdigheter och färdigheter för dagliga rutiner.

Målet för undervisningen som ordnas enligt verksamhetsområde är att ge eleven sådana kunskaper och färdigheter som eleven behöver för att klara sig så självständigt som möjligt i livet. Undervisningen ska planeras utgående från elevens styrkor. De olika aktiviteterna under skoldagen ska utnyttjas i lärandet och lärmiljöerna ska utvecklas så att de är ändamålsenliga och motiverar eleven. Elevens individuella mål och det centrala innehållet samt en bedömning av elevens framsteg beskrivs i den individuella planen (IP) separat för varje verksamhetsområde. Målen ska ställas upp så att de är realistiska och relevanta för eleven.

Verksamhetsområdena kan innehålla målen och innehållet för ett visst enskilt läroämne, om eleven har styrkor i läroämnet i fråga. Innehållet i de olika verksamhetsområdena kan kombineras i undervisningen. Undervisning som ordnas enligt verksamhetsområde ska stödja elevens helhetsutveckling samt främja och upprätthålla elevens funktionsförmåga. Undervisningen ska planeras och genomföras genom samarbete med eleven och vårdnadshavaren. Dessutom förutsätts samarbete bland lärarna och med den övriga personalen och olika experter.

Målet för lärandet gällande *motoriska färdigheter* är att stärka elevens uppfattning om sin kropp, att främja utvecklingen av elevens grov- och finmotorik och att ge eleven möjligheter att mångsidigt träna sina färdigheter i olika vardagssituationer. Undervisningen ska innehålla planering och handledning av motoriska funktioner samt element som utvecklar elevens balans, koordination, rytm, uthållighet och muskelstyrka.

Målet för lärandet gällande *kommunikativa färdigheter* är att eleven övar sig att förstå och skapa kommunikation. Målet är att eleven kommunicerar med sin omgivning, gör sig förstådd och själv förstår de andra eleverna och de vuxna i gruppen. Eleven ska ges möjlighet att kommunicera på det sätt som är ändamålsenligt för hen. Eleven ska vid behov ha tillgång till alternativa kommunikationsmetoder. Undervisningen i språk och kommunikation ska innehålla element som utvecklar elevens språkliga medvetenhet, språkliga framställning, begrepps- och ordförråd, förmåga att känna igen och använda tecken, symboler, bokstäver

och ord samt tankeförmågan. De kommunikativa färdigheterna ska tränas i olika situationer under skoldagen.

Målet för lärandet gällande *sociala färdigheter* är att elevens färdigheter att fungera i grupp och att delta utvecklas. Undervisningen ska innehålla element som stödjer aktivitet i olika miljöer och utvecklar elevens sociala och emotionella färdigheter. Man ska stödja elevens självkänedom och motivation för lärande genom att skapa förutsättningar för eleven att lyckas och genom att skapa en positiv atmosfär för socialt lärande.

Målet för lärandet gällande *kognitiva färdigheter* är att eleven aktiveras och lär sig att använda sina sinnen för att gestalta sin omgivning. Undervisningen ska stödja utvecklingen av processerna som styr elevens lärande, minne och tänkande. Lärandet av kognitiva färdigheter ska stimulera och träna sinnena och innehålla element som främjar förmågan att välja, klassificera, lösa problem och fatta beslut och att förstå förhållandet mellan orsak och verkan. Målet för lärandet är att utveckla elevens grundläggande färdigheter i läsning, skrivning och matematik. De kognitiva färdigheterna utvecklas med hjälp av innehållet i olika läroämnen.

Målet för lärandet gällande *dagliga färdigheter* är att eleven mera aktivt ska delta i aktiviteter i sin omgivning, att elevens initiativförmåga stärks och att eleven blir mera självständig. Undervisningen ska innehålla element som behandlar hälsa och trygghet, vardagskompetens, boende, förmåga att röra sig i omgivningen och delområden som behandlar fritidsaktiviteter. Träningen av de dagliga färdigheterna skapar möjligheter att öva och utveckla elevens motoriska färdigheter, språkliga och kommunikativa färdigheter, informations- och kommunikationstekniska färdigheter samt sociala och kognitiva färdigheter. De stärker i sin tur färdigheterna i de dagliga rutinerna.

I undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden ska eleven bedömas per verksamhetsområde. Bedömningen är alltid verbal. Ifall något verksamhetsområde innehåller mål och innehåll för ett enskilt läroämne, kan detta beskrivas som en del av den verbala bedömningen eller i en bilaga till betyget.

7.5 Stödformer som fastställs i lagen om grundläggande utbildning

7.5.1 Stödundervisning

En elev som tillfälligt blivit efter i studierna eller annars behöver kortvarigt stöd för sitt lärande har rätt att få stödundervisning³¹. Stödundervisningen ska inledas genast då svårigheter gällande lärande eller skolgång upptäcks, så att eleven inte varaktigt blir efter i studierna. Stödundervisning kan även användas för att förebygga svårigheter.

Stödundervisningen ska ordnas systematiskt och så ofta den behövs.

Stödundervisning karakteriseras av individuellt planerade uppgifter, individuell tidsanvändning och handledning. I stödundervisningen ska man använda mångsidiga metoder och olika material som hjälp för att hitta nya sätt att närma sig lärostoffet. I förebyggande stödundervisning går man igenom nytt lärostoff på förhand. Stödundervisning kan också användas för att möta ett behov av stöd som beror på frånvaro.

Skolarbetet ska planeras så att varje elev vid behov har möjlighet att delta i stödundervisning. Stödundervisningen ges antingen enligt elevens schema under de lektioner där eleven behöver stödundervisning eller utanför lektionerna. Olika flexibla grupparrangemang kan användas.

Initiativet till stödundervisning för en elev ska i första hand tas av elevens lärare, men kan också tas av eleven eller vårdnadshavaren. Det är varje lärares uppgift att följa med elevens lärande och växande och observera eventuella behov av stöd. Målet är att stödundervisningen ordnas i samförstånd med eleven och vårdnadshavaren. Eleven och vårdnadshavaren ska informeras om hur stödundervisningen genomförs och vilken betydelse den har för elevens lärande och skolgång samt om elevens skyldighet att delta i den stödundervisning som ordnas för hen.

Stödundervisning kan ges på alla nivåer av stöd. Som en del av den pedagogiska bedömningen och utredningen utvärderas hur den stödundervisning som eleven fått tidigare

har räckt till och vilken inverkan den haft och om eleven har fortsatt behov av stödundervisning. Målen för stödundervisningen och hur den genomförs skrivs också in i planen för elevens lärande och i den individuella planen (IP).

En klasslärare, klassföreståndare eller ämneslärare kan ge en elev stödundervisning i form av särskilt planerade, individuella uppgifter, individuell tidsdisponering, extra handledning eller nya sätt att närma sig det som eleven skall lära sig.

7.5.2 Specialundervisning på deltid

En elev som har svårigheter med lärande eller skolgång har rätt att få specialundervisning på deltid vid sidan av den övriga undervisningen³². Specialundervisning på deltid ges elever som till exempel har språkliga eller matematiska svårigheter, inlärnings svårigheter i enskilda läroämnen eller svårigheter i anslutning till studiefärdigheter, kommunikativa färdigheter eller skolgång. Målet med specialundervisningen på deltid är att stärka elevens förutsättningar för lärande och förebygga svårigheter i lärande och skolgång.

Specialundervisningen på deltid ska ordnas flexibelt som kompanjonundervisning, i en liten grupp eller som individuell undervisning. Målen och innehållet i specialundervisningen på deltid ska integreras i elevens övriga undervisning. Lärarna ska tillsammans och i samråd med eleven och vårdnadshavaren planera specialundervisningen på deltid samt bedöma behovet och effekten av ifråga varande undervisning.

Eleverna och vårdnadshavarna ska informeras om hur specialundervisning på deltid genomförs. Målet är att specialundervisning på deltid ordnas i samförstånd med eleven och vårdnadshavaren. De ska informeras om vilken betydelse den har för elevens lärande och skolgång samt om elevens skyldighet att delta i den.

Specialundervisning på deltid ges på alla nivåer av stöd. Betydelsen av specialundervisning på deltid som stödform ökar i allmänhet inom det intensifierade stödet. En elev kan också få specialundervisning på deltid inom särskilt stöd och fastän eleven studerar i specialklass. Som en del av den pedagogiska bedömningen och utredningen utvärderas hur den specialundervisning på deltid som eleven fått tidigare har räckt till och vilken inverkan den haft och om eleven har fortsatt behov av specialundervisning på deltid. Målen för

specialundervisningen på deltid och hur den genomförs skrivs också in i planen för elevens lärande och i den individuella planen (IP).

Då stödundervisning inte räcker till för att eleven skall uppnå de mål som ställts, får eleven specialundervisning på deltid. Specialundervisning på deltid ges under eller utöver elevens skoltid av skolans speciallärare.

7.5.3 Tjänster och hjälpmedel som förutsätts för elevens deltagande i undervisningen

En elev har rätt att avgiftsfritt få de tolknings- och biträdestjänster, övriga undervisningstjänster och särskilda hjälpmedel som fastställs i lagen om grundläggande utbildning och förutsätts för att eleven ska kunna delta i undervisningen³³. Syftet är att alla skoldagar garantera eleven grundläggande förutsättningar för lärande och skolgång, tillgängliga lärmiljöer och möjlighet till socialt samspel.

En elev ska vid behov få tolkning på grund av till exempel hörselskada eller specifika språkliga svårigheter. Eleven kan också ha behov av kommunikationsmetoder som stödjer eller ersätter tal, till exempel olika symbolsystem. För elever som använder teckenspråk kan man vid behov använda en teckenspråkstolk eller ett biträde som behärskar teckenspråk som stöd för elevens kommunikation. För elever med olika grader av hörselnedsättning kan också andra tolkningsmetoder än teckenspråkstolkning komma i fråga. För en elev med specifika språkliga svårigheter används en tolk för talhandikappade eller ett biträde som behärskar metoder som stödjer och ersätter tal. Också läraren kan stödja eleverna i kommunikationen med hjälp av tecken eller andra symboler.

Lärarens uppgift är att planera, undervisa, stödja och bedöma elevens och hela gruppens lärande och arbete. Biträdet ska handleda och stödja eleven i dagliga situationer och hjälpa eleven att utföra uppgifter i anslutning till lärande och skolgång enligt lärarens eller andra yrkespersoners anvisningar. Lärarna och biträdena ska planera och utvärdera sitt arbete tillsammans och vid behov med den övriga personalen. Det är viktigt att arbets- och ansvarsfördelningen är klar.

Det stöd som biträdet ger ska hjälpa eleven att klara sig självständigt, ta egna initiativ och utveckla en positiv självkänsla. Syftet med biträdestjänsterna är att stödja den enskilda eleven så att hen kan ta allt mera ansvar för sitt lärande och sin skolgång. Det stöd som biträdet ger kan riktas till en enskild elev eller till hela undervisningsgruppen.

En elev kan behöva särskilda hjälpmedel för att se, höra, röra sig eller för något annat fysiskt behov. Eleven kan också ha särskilda behov för lärandet. Då ska man i undervisningen använda till exempel olika slag av informationstekniska program, ljudböcker, åskådningsmaterial för matematik och hjälpmedel som stödjer koncentrationen. De som arbetar med eleven ska vara tillräckligt insatta i användningen av de hjälpmedel som behövs för att eleven ska kunna delta i undervisningen och i samarbete med andra yrkespersoner som är insatta i stödfunktionerna handleda eleven och vårdnadshavaren i användningen av hjälpmedlen. Hjälpmedlen ska användas systematiskt och användningen och behovet ska regelbundet utvärderas.

De som arbetar med eleven ska tillsammans och vid behov med hjälp av andra sakkunniga planera användningen av de tjänster och hjälpmedel som förutsätts för att eleven ska kunna delta i undervisningen. Stödet till eleven kan förutsätta specialkompetens som den egna skolans personal saknar. I sådana fall utnyttjas till exempel center för lärande och handledning som erbjuder tjänster för eleverna och utbildning och konsultation för personalen.

Utbildningsanordnaren beslutar om tolknings- och biträdestjänster och om övriga undervisningstjänster och särskilda hjälpmedel. Behovet och omfattningen av tjänster och hjälpmedel bedöms i yrkesövergripande samarbete med utnyttjande av information från eleven och vårdnadshavaren samt eventuella utlåtanden av utomstående experter. Behovet av tjänster och hjälpmedel för en elev som får intensifierat stöd beskrivs i en pedagogisk bedömning. Om eleven får särskilt stöd, bedöms behovet av tjänster och särskilda hjälpmedel i en pedagogisk utredning och fastställs i ett beslut om särskilt stöd. För en elev som får allmänt och intensifierat stöd fattas ett förvaltningsbeslut om eventuella tjänster och särskilda hjälpmedel. Användningen av tjänster och hjälpmedel beskrivs i planen för elevens lärande eller den individuella planen (IP) för hur undervisningen ska ordnas.

Behovet för elevers eller grupper behov av biträdes och tolktjänster bedöms i ett yrkesövergripande elevvårdsarbete. Rektor ansvarar för att tjänsterna förverkligas enligt behov och lagstadgad rätt.

7.6 Frågor som avgörs på lokal nivå

Vid Mikaelsskolan får eleverna allmänt, intensifierat eller särskilt stöd enligt behov, vilket prövas enligt lagstadgad praxis med hjälp av pedagogisk bedömning och pedagogisk utredning, dessa görs i ett yrkesövergripande samarbete. Förutom stödundervisning och specialundervisning på deltid, erbjuds eleverna också konstnärligt stöd i form av bildkonst och eurytmi. För att sammanfatta helhetsbilden av elevens stödbehov, konsulterar skolans pedagoger och stödpersonal skolans pedagogiska läkare. Den pedagogiska läkaren är förtrogen både med allmän medicin och antroposofisk medicin och känner därmed väl till den antroposofiska människobilden, som står som grund för skolans pedagogik.

7.6.1 Stöd för elevens lärande vid Mikaelsskolan

Stödundervisning

En klasslärare, klassföreståndare eller ämneslärare kan ge en elev stödundervisning i form av särskilt planerade, individuella uppgifter, individuell tidsdisponering, extra handledning eller nya sätt att närma sig det som eleven skall lära sig.

Specialundervisning på deltid

Då stödundervisning inte räcker till för att eleven skall uppnå de mål som ställts, får eleven specialundervisning på deltid. Specialundervisning på deltid ges under eller utöver elevens skoltid av skolans speciallärare.

Konsultstöd av pedagogisk läkare

Skolans pedagogiska läkare fungerar som konsult för skolans lärare och har behörighet i allmän medicin och antroposofisk medicin, samt kännedom om skolans pedagogik. Skolans pedagogiska läkare arbetar i skolan ca 25 timmar per läsår. Då gör hen klassbesök, deltar i pedagogiska möten och handleder lärare, enskilda elever och vårdnadshavare. Skolans pedagogiska läkare utreder behovet av och hjälper till med att koordinera det konstnärliga stödet i skolan samt handleder eurytmiterapeut samt speciallärare i deras arbeten.

Konstnärligt stöd i form av eurytmi

Enligt Rudolf Steiners människobild, som står som grund för skolans pedagogik, är människan en helhet där det fysiska, emotionella och kognitiva bildar en oskiljaktig helhet. Konstnärligt stöd i form av eurytmi innebär rörelse, där terapeuten planerar ett individuellt övningsprogram för eleven. Med rörelse kan man påverka både motorik, gestaltning, språkförmåga, känsloliv och mycket mera.

En elev som har t.ex. motoriska svårigheter, gestaltningssvårigheter, språkliga svårigheter, koncentrationssvårigheter, svårigheter med minnesfunktioner mm. kan få konstnärligt stöd i form av eurytmi, som leds av en eurytmiterapeut. Stödet ges i perioder på ca 10-12 gånger, då eleven träffar terapeuten 1-2 ggr i veckan. Vårdnadshavare får skriftlig information om elevens bildkonstperiod. Perioden avslutas ofta med ett möte, där elev, vårdnadshavare, klasslärare eller klassföreståndare och, om så önskas, medlemmar av skolans elevvårdspersonal ser elevens rörelseprogram.

Barnbetraktelse

I en Steinerskola utgår man från tanken att eleven är en helhet där man inte kan skilja på fysisk, emotionell och kognitiv utveckling. Alla delar hör ihop, samverkar och uttrycker elevens inläring och utvecklingsstadium. Då en lärare upplever att en elev behöver lyftas fram av en eller annan orsak, t.ex. då hen stöter på utmaningar i inläring eller utveckling, kan en klasslärare, ämneslärare eller speciallärare eller annan person i skolsamfundet, som är förtrogen med metoden, göra en s.k. barnbetraktelse. Detta innebär att man under en bestämd

period medvetet betraktar en elevs fysiska, emotionella och kognitiva utveckling och hur dessa tar sig uttryck i elevens skolvardag.

Den som planerar att göra en barnbetraktelse, kontaktar alltid elevens vårdnadshavare och ber om deras samtycke till barnbetraktelsen. Barnbetraktelsen presenteras, med samtycke av vårdnadshavarna, för elevens lärare och gör på detta sätt dem medvetna om eleven i fråga. I en barnbetraktelse är ett centralt mål att betrakta eleven utan att bedöma eller värdera. En barnbetraktelse skall vara så objektiv och neutral som möjligt. Till barnbetraktelsens natur hör att den inte innehåller drag av bedömning eller värdeomdömen, utan betraktaren strävar till att beskriva eleven så objektivt och neutralt som möjligt.

7.6.2 Övergången från förskola till grundläggande utbildning

I slutet av förskoleårets första termin och i början av förskoleårets andra termin, besöker speciallärare, samt ibland även skolans pedagogiska läkare, förskolegruppen. Under dessa observationer och därpå följande möte med förskoleläraren, kartläggs förskolebarnens eventuella stödbehov. Om behov föreligger, kan även en expertgrupp tillsättas för barnet.

Mikaelskolan samarbetar med Rosengården och Solgården i Karis. I lekskolorna finns förskolegrupper. I början av vårterminen besöker speciallärare och eurytmiterapeut daghemmens förskolegrupper och observerar barnen. Om daghemspersonal, speciallärare, skolpsykolog eller föräldrar känner behov därtill, sammankallas ett möte för att diskutera barnets skolstart och eventuellt stödbehov i anslutning därtill.

Om barnet som skall inleda sin skolgång kommer från en förskola längre bort, inbjuder medlemmar från skolans elevantagningsgrupp familjen till ett samtal om barnets utveckling, förskoleår, eventuellt stödbehov samt annat som är viktigt att känna till för att skolstarten skall bli lyckad och smidig. Till skolans elevantagningsgrupp hör skolans rektor, speciallärare, eurytmiterapeut och lärare som utses från fall till fall.

Hela den blivande första klassen inbjuds till ett tillfälle där eleverna får prova på att komma till skolan och delta i en lektion som grupp. I slutet av vårterminen träffar barnet sin blivande lärare vid inskrivningstillfället där föräldrarna får höra om intagningslektionen.

7.6.3 Övergång från klasslärarstadiet till ämneslärarstadiet

Vid Mikaelskolan är det vanligt att samma klasslärare undervisar eleverna i de flesta ämnen från årskurs 1 till årskurs 7. Detta underlättar och minskar kritiska övergångsskeden för eleverna.

Vid övergång från klasslärarstadiet till ämneslärarstadiet, gör klasslärare och speciallärare en noggrann genomgång av elevernas inläringssituation, stödåtgärder och deras inverkan samt tillräcklighet. Eleverna presenteras också för de ämneslärare som tar över undervisningen i olika ämnen.

Vid detta skede överförs viktig information om elevers individuella planer (IP) för hur undervisningen skall ordnas, pedagogiska utredningar, planer för elevens lärande, pedagogiska bedömningar, elevens skolgångshistorik, sociala färdigheter, språkliga och kommunikativa färdigheter, matematiska färdigheter, färdigheter i vardagshantering samt planer beträffande karriär och vidare studier.

7.6.4 Övergång från en annan skola till Mikaelskolan under den grundläggande utbildningen

Då en elev övergår till Mikaelskolan från en annan skola, inbjuds familjen till samtal med medlemmar från skolans elevantagningsgrupp.

Elevantagningsgruppen består av skolans rektor, speciallärare och eurytmiterapeut. Under samtalet kartläggs om eleven har eventuella inläringssvårigheter och behöver fortsatt stöd, samt vilket slag av stöd som eleven fått i sin tidigare skola. Elevantagningsgruppen ber också om vårdnadshavarnas samtycke till att kontakta elevens tidigare skola, för att trygga, att

information som är nödvändig för att ordna elevens undervisning på ett ändamålsenligt sätt, kommer till skolans kännedom.

7.6.5 Övergång från Mikaelsskolan till en annan skola eller läroanstalt

Då en elev övergår från Mikaelsskolan till en annan skola inom grundläggande utbildning eller till utbildning på andra stadiet, erbjuder sig de som arbetat med eleven att delta i ett överföringsmöte för att trygga en smidig övergång för eleven. På ett överföringsmöte diskuteras elevens styrkor och utmaningar, samt vilket slag av stöd eleven fått vid Mikaelsskolan och hurdana inlärningsstrategier och stödformer som gynnar eleven bäst.

Då en elev skall få ett beslut om särskilt stöd och övergå till en specialklass i en annan skola, gör en expertgrupp en pedagogisk utredning för eleven.

- 1 Lag om grundläggande utbildning 30 § 1 mom. (642/2010)
- 2 Statsrådets förordning (422/2012)
- 3 Lag om grundläggande utbildning 16 a § 1 mom. (642/2010)
- 4 Lag om ändring av lagen om grundläggande utbildning 16 a § (1288/2013)
- 5 Lag om grundläggande utbildning 16 a § 3 mom. (642/2010)
- 6 Lag om grundläggande utbildning 16 a § 1 mom. (642/2010)
- 7 Lag om grundläggande utbildning 17 § 1 mom. (642/2010)
- 8 Lag om grundläggande utbildning 17 § 3 mom. (642/2010) och Förvaltningslag (434/2003) 34–36 §
- 9 Lag om grundläggande utbildning 17 § 3 mom. (642/2010)
- 10 Förvaltningslag (434/2003)
- 11 Lag om grundläggande utbildning 17 § 2 mom. (642/2010)

- 12 Förvaltningsprocesslag (586/1996) 14 § och
Lag om grundläggande utbildning 42 § 2 mom. (642/2010)
- 13 Förvaltningslag 45 § 1 mom.
- 14 Lag om grundläggande utbildning 17 § 4 mom. (642/2010)
- 15 Lag om grundläggande utbildning 17 § 2 mom. (642/2010)
- 16 Lag om grundläggande utbildning 17 a § (642/2010)
- 17 Lag om grundläggande utbildning 17 a § (642/2010)
- 18 Lag om grundläggande utbildning 17 a § (642/2010)
- 19 Lag om grundläggande utbildning 3 § 2 mom. (477/2003) och
11 § 1 mom. (453/2001)
- 20 Statsrådets förordning (422/2012) 9 § 2 mom.
- 21 Förordning om grundläggande utbildning 5 § 1 mom.
- 22 Lag om grundläggande utbildning 25 § 2 mom.
- 23 Lag om grundläggande utbildning 25 § 1 mom.
- 24 Lag om grundläggande utbildning 9 § 2 mom.
- 25 Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om utbildning (RP 86/1997)
- 26 Lag om grundläggande utbildning 26 a § 1 mom. (1288/1999)
- 27 Lag om grundläggande utbildning 27 §
- 28 Statsrådets förordning (422/2012) 9 § 3 mom.
- 29 Lag om grundläggande utbildning 18 § 1 mom.
- 30 Lag om grundläggande utbildning 17 § 2 mom. (642/2010)
- 31 Lag om grundläggande utbildning 16 § 1 mom. (642/2010)
- 32 Lag om grundläggande utbildning 16 § 2 mom. (642/2010)

8 ELEVVÅRD

Med elevvård avses främjande och upprätthållande av elevens goda lärande, goda fysiska och psykiska hälsa och sociala välbefinnande samt verksamhet som ökar förutsättningarna för dessa. Målet är att skapa en sund, trygg och säker inlärnings- och uppväxtmiljö, att värna om den mentala hälsan samt förebygga utslagning och främja välbefinnandet i skolgemenskapen.

Elevvården omfattar elevvård i enlighet med läroplan samt sådana elevhälsotjänster som i Hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) samt Statsrådets förordning om rådgivningsverksamhet, skol- och studerandehälsovård samt förebyggande mun- och tandvård för barn och unga (338/2011) avses med skolhälsovård och i barnskyddslagen (417/2007) avses med stöd för skolgången.

I denna läroplan används termen elevvård för den gemensamma elevvården samt lagens begrepp elevhälsa för individuellt riktade tjänster. Elevvårdsdelen av läroplanen grundar sig på Raseborgs stads läroplan.

8.1 Gemensam elevvård

Med gemensam elevvård avses en verksamhetskultur och åtgärder som innebär att man inom hela läroanstalten främjar de studerandes inläring, välbefinnande, hälsa, sociala ansvarstagande, växelverkan och delaktighet samt en sund, trygg och tillgänglig studiemiljö. Insatser för den gemensamma elevvården genomförs av alla aktörer inom elevvården.

Alla som arbetar med studerande vid läroanstalten samt de myndigheter och anställda som ansvarar för elevhälsotjänsterna ska i sina uppgifter främja de studerandes välbefinnande och välbefinnandet inom läroanstalten samt samarbetet mellan hemmen och läroanstalten. Läroanstaltens personal bär det primära ansvaret för välbefinnandet inom läroanstalten.

Grunden för en inlärningsmiljö som stödjer välbefinnandet och stärker skolgemenskapen läggs i relationerna mellan eleverna och de vuxna. Samtliga som arbetar i skolan oavsett primär uppgift

har ett elevvårdsansvar och är i första hand själva skyldiga att uppmärksamma behovet av gemensam elevvård respektive tjänster för individuell elevhälsa hos elever.

Elevvården

- hör till alla som arbetar i skolan samt till de myndigheter som ansvarar för elevhälsotjänster,
- genomförs i samarbete med eleven och vårdnadshavaren,
- innebär både kollektivt stöd, men även individuellt stöd i enlighet med det arbete som ingår i den gemensamma elevvården
- ska ordnas genom yrkesövergripande samarbete mellan bildningsväsendet och stadens social- och hälsovårdsväsende

Elevvårdens uppgift är att

- som en del av verksamhetskulturen i skolan utveckla en inlärningsmiljö som stödjer välbefinnandet och stärker skolgemenskapen.,
- främja en positiv interaktion och en atmosfär av inbördes omsorg,
- vid behov ingripa i problemsituationer
- utveckla, följa upp och utvärdera välbefinnandet i hela skolgemenskapen,
- följa upp varje elevs helhetsmässiga välbefinnande och att vid behov i samarbete med vårdnadshavaren stödja eleven och ingripa i eventuella förändringar i välbefinnandet,
- sörja för att behov i anslutning till elevens individuella växande, utveckling och hälsa beaktas i skolans vardag.

8.2 Individuell elevhälsa

Med individuellt inriktad elevhälsa avses att en enskild elev tillhandahålls

- 1) skolhälsovårdstjänster,
- 2) psykolog- och kuratorstjänster,
- 3) sektorövergripande individuellt inriktade insatser från elevhälsan; genomförs inom ramen för en expertgrupp.

Ärenden som gäller utredning av behovet av elevhälsotjänster och hur tjänsterna ska ordnas för en enskild elev eller en viss grupp av elever behandlas av en sektorövergripande expertgrupp som

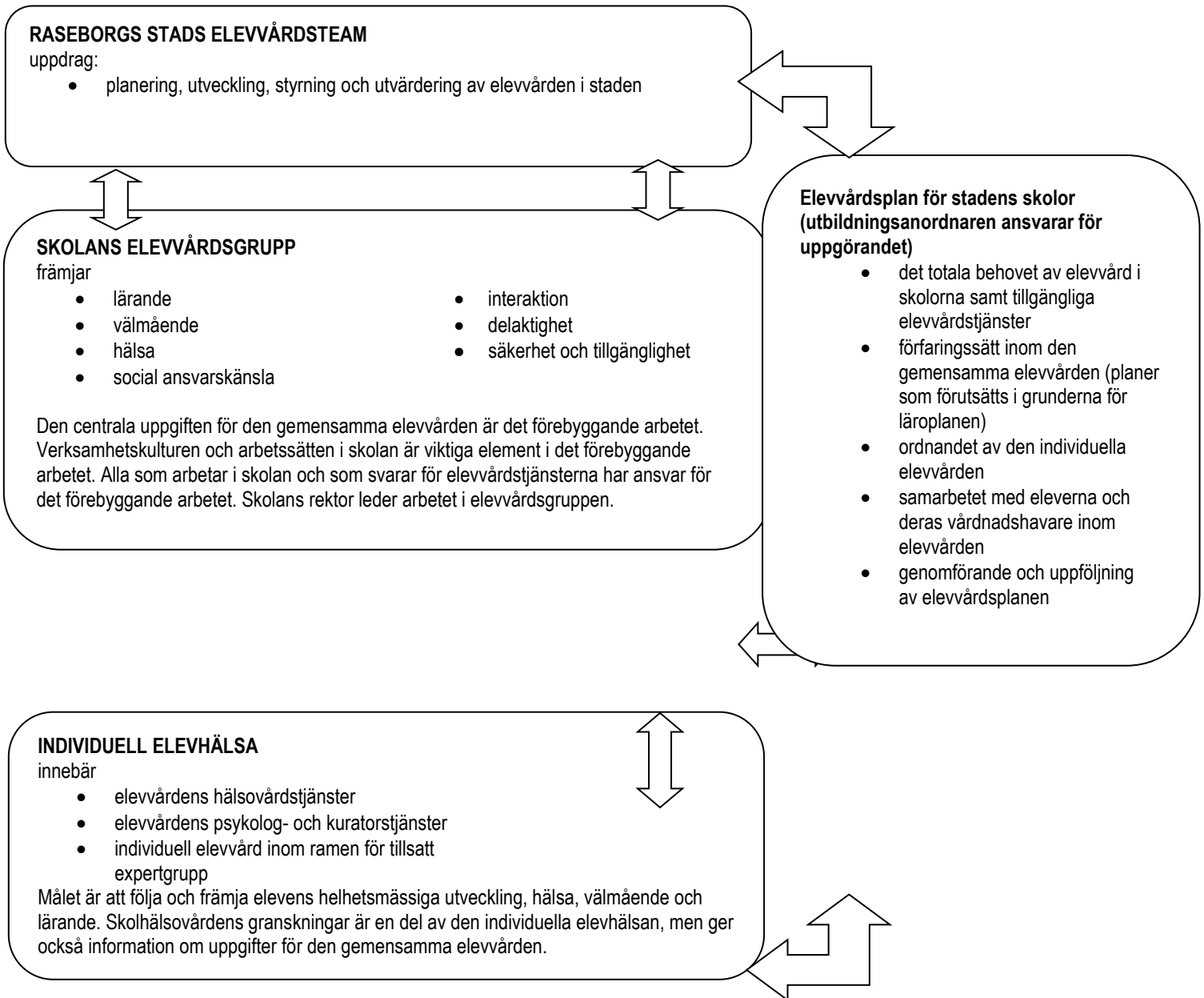
tillsätts från fall till fall. Experter får utnämnas till medlemmar i gruppen bara med samtycke av eleven eller, om hen inte har förutsättningar att bedöma betydelsen av sitt samtycke, med samtycke av vårdnadshavaren.

8.3 Organisering av elevvården

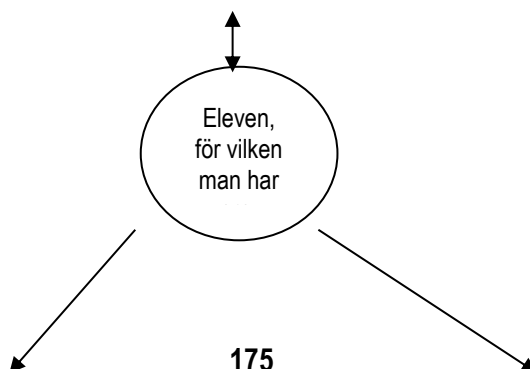
Det elevvårdande arbetet genomförs inom tre slag av elevhälsogrupper:

1. Raseborgs stads elevvårdsteam utgör den styrgrupp som ansvarar för den allmänna planeringen, utvecklingen, styrningen och utvärderingen av elev- och studerandevården.
2. I varje skola ansvarar skolans elevvårdsgrupp för planeringen, utvecklingen, genomförandet och utvärderingen av elevvården i skolan.
3. Vid behov behandlas individuella elevhälsotjänster inom expertgrupper som tillsätts för enskilda elever.

ORGANISERING AV ELEVVÅRDEN I RASEBORG

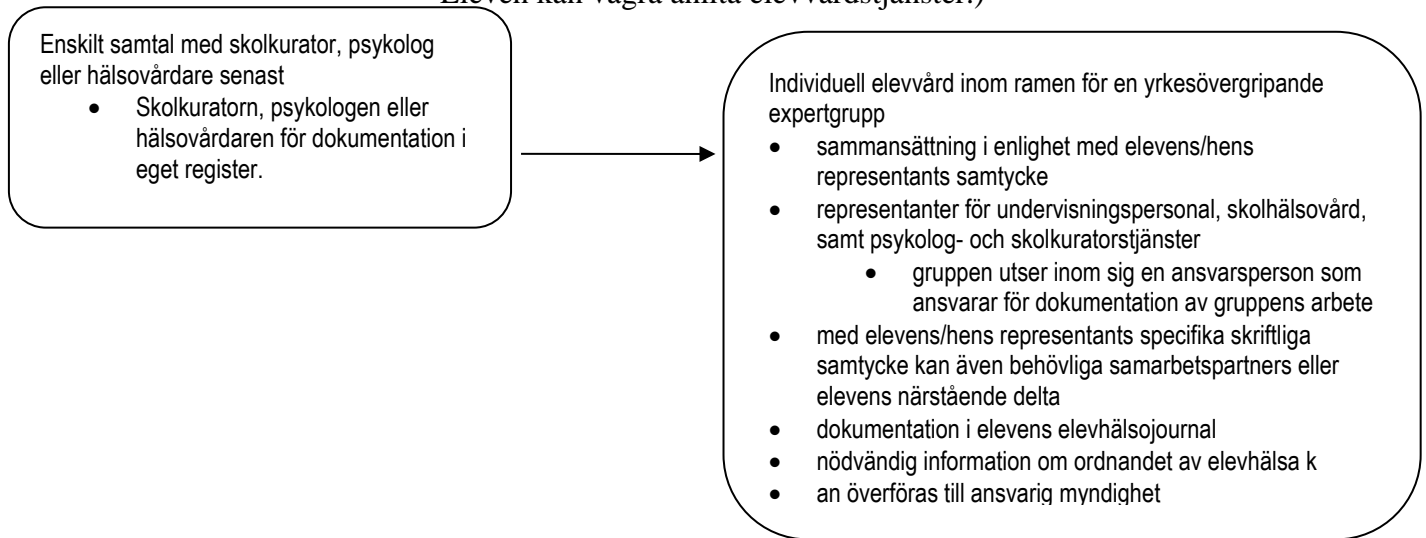
Bygger alltid på elevens och vid behov vårdnadshavarens samtycke.

H Ä N V I S A S

(Vårdnadshavaren ges i regel information om att eleven hänvisats till elevhälsotjänster.

Eleven kan vägra anlita elevvårdstjänster.)

8.4 Styrgrupp för elevvården

Styrgrupp för elevvården i Mikaelsskolan är Raseborg stads elevvårdsteam

Raseborgs stads elevvårdsteam är den styrgrupp som handhar det övergripande ansvaret för planering, utveckling, styrning och utvärdering av arbetet med elev- och studerandevården och hälsan i stadens skolor. Arbetet i elevvårdsteamet leds av bildningsdirektören. Till sin sammansättning består elevvårdsteamet av

- bildningsdirektören
- undervisningscheferna
- ledande skolkuratoren
- dagvårdschefen
- grundtrygghetsdirektören
- enhetschefen för förebyggande hälsovård
- enhetschefen för social service
- representant för barn- och ungdomsteamet vid mentalvårdsenheten
- ungdomssekreteraren

- koordinatör för morgon- och eftermiddagsverksamhet

Raseborgs elevvårdsteam deltar inte i elevvårdsarbetet i enskilda skolor eller i arbetet med enskilda elever. Elevvårdsteamet följer upp hälsa och välbefinnande hos stadens elever och studerande inom ramen för regelbunden utvärdering av utbildningen samt av undersökningen Skolhälsa som genomförs av Institutet för hälsa och välfärd.

8.5 Elevvårdsgrupp i skolan

I takt med att barnens och de ungas uppväxtmiljö och skolans verksamhetsmiljö förändras, har elevvården blivit en allt viktigare del av skolans kärnverksamhet. Elevvården hänger nära samman med skolans fostrings- och undervisningsuppdrag. Uppgiften för skolans elevvårdsgrupp innebär att främja och upprätthålla en verksamhetskultur som främjar gemenskapen i skolsamfundet och det sociala välbefinnandet för alla i skolan. Elevvården ska vara förebyggande, gemensam elevvård som stödjer hela skolan. Yrkesövergripande samarbete är centralt inom elevvården.

Vid varje skola verkar en yrkesövergripande elevvårdsgrupp,

- som sammankallas och leds av skolans rektor
- som leder och ansvarar för det gemensamma elevvårdsarbetet i skolan,
- som stödjer skolgången och barnets och den ungas fysiska, psykiska och sociala växande och utveckling i vardagen genom förebyggande elevvårdsarbete
- vars medlemmar är bl.a. skolkurator, skolhälsovårdare och psykolog. I elevvårdsgruppen kan därutöver ingå representant för lärarkåren, speciallärarna, elevhandledare, elevrepresentant. Den fasta sammansättningen kan i övrigt variera utgående från skolans storlek och förutsättningar. Gruppens sammansättning bestäms årligen i skolans läsårsplan.

Skolans rektor ansvarar för att personalen, eleverna, vårdnadshavarna och samarbetsparterna informeras om organiseringen och beskrivningen av elevvårdsarbetet i den lokala läroplanen och tillämpning i skolan. Vårdnadshavarna ska särskilt informeras om hur ett elevhälsoärende, som gäller den enskilda eleven, inleds och bereds.

Rektor ansvarar för att en skolspecifik elevvårdsplan uppgörs och utvärderas. Planen uppgörs i läsårsplanen och granskas årligen. Se elevhälsoplanen i bilaga 1.

8.6 Samarbete och information

Kontakten mellan hem och skola sköts i huvudsak inom ramen för föräldramöten, utvecklingssamtal, skriftliga utlåtanden och läsårsbetyg. Vårdnadshavarna kontaktas alltid när personal upplever oro för en elevs hälsa eller välmående och i samband med att en elev hänvisas till elevhälsotjänster. Vårdnadshavarna kontaktas också alltid personligen om en elev varit olovligt frånvarande, ska tilldelas disciplinärt straff eller förvägras undervisning.

Strukturer och principer för elevvårdsarbetet presenteras årligen för vårdnadshavarna på höstens föräldramöten. På skolans hemsidor finns information om elevvårdens organisation och struktur samt kontaktuppgifter till den yrkesutbildade personalen inom elevhälsan.

8.7 Yrkesövergripande samarbete

Elevvården i skolan är en uppgift som hör till alla som arbetar i skolgemenskapen och alla som ansvarar för elevvårdstjänsterna. Elevvården ordnas genom yrkesövergripande samarbete med undervisningsväsendet och social- och hälsovårdsväsendet så att elevvården bildar en fungerande och sammanhängande helhet. Till elevvårdstjänsterna hör psykolog- och kuratorstjänster samt skolhälsovårdstjänster. Dessa experters uppgifter berör både individen, gemenskapen och samarbetet. Vid behov ska man också samarbeta med andra aktörer.

Ansvarsfördelningen inom elevvårdsarbetet

Rektors uppgifter

- ansvara för att elevvårdens planer för trygghet och välmående i skolsamfundet är uppgjorda, att de granskas årligen, samt att de som arbetar i skolan känner till innehållet i planerna
- ansvarar för att den utrustning som finns i t.ex. salar för gymnastik slöjd, fysik, kemi och huslig ekonomi fyller säkerhetskrav

- ansvarar för att information om brister och risker i tryggheten och välmåendet i skolsamfundet meddelas de parter som delar ansvaret för trygghet och välmående
- förbereder granskningarna i anslutning till undersökningar av skolmiljön och välbefinnandet i skolan i skolans elevvårdsgrupp med att samla in information om tryggheten och välmående i skolsamfundet med synpunkter hos lärare, elever och vårdnadshavare

Klasslärarens/klassföreståndarens uppgifter:

i klass och med enskilda elever

- regelbundet diskutera med sin klass om frågor i anslutning till skolvardagen och informera eleverna om sådant som diskuterats och beslutats på kollegiemötet
- känna till elevernas eventuella svårigheter förknippade med skolgången
- ansvara för kontakten till vårdnadshavarna då en elev är i behov av allmänt, intensifierat eller särskilt stöd eller elevvårdsinsatser
- i huvudsak ansvara för att pedagogiska bedömningar och utredningar genomförs, samt göra upp planer för elevers lärande samt individuell plan för hur undervisningen ska ordnas (IP) i samråd med specialläraren
- följa upp elevernas frånvaro och utreda eventuella oklarheter
- kontinuerligt följa med och informera eleven och hans vårdnadshavare om elevernas studieframgång i samarbetet med hemmet
- informera eleverna och vårdnadshavarna om läsordningar, skolans ordningsregler och aktuella frågor
- upprätthålla kontakten till elevernas vårdnadshavare och regelbundet ordna föräldramöten
- föra utvärderingssamtal med varje elev och hans vårdnadshavare i samarbete med sakkunniga
- samarbeta med skolhälsovården i synnerhet i anslutning till kring den omfattande hälsoundersökningen i årskurserna 1, 5 och 8
- samarbeta med speciallärare, elevhandledare, skolkurator och övrig yrkesutbildad personal inom elevvården kring elevens studieframgång och utveckling

Skolkuratorns uppgifter

Skolkuratoren är skolans sakkunniga i socialarbete. Det centrala målet för skolkuratorarbetet är att stödja elevens helhetsmässiga välmående, lärandet och skolgången samt att främja elevens sociala

och psykiska färdigheter. Vidare är målet i arbetet att stödja välmåendet i hela skolsamfundet samt samarbetet med hemmen och närstående. Arbetet genomförs på individuell nivå och på samfundsnivå. Vanligen arbetar skolkuratoren med problem i anslutning till uppförande, sociala relationer, familjeangelägenheter och känslolivet, samt lärande och undervisningsarrangemang. Eleven kan själv söka sig till skolkuratorns tjänster, eller av vårdnadshavarna, skolpersonalen eller annan part (t.ex. ungdomsarbetet, barnskyddet) hänvisas till skolkuratorstjänster. Skolkuratorns arbete är i första hand förebyggande.

Skolkuratorstjänsterna riktas till förskolebarn, grundskolelever och till andra stadiets studerande i gymnasium och yrkesläroanstalt. I förskola fokuserar skolkuratorns arbete på arbetet i elevvårdsgruppen, konsultationer och arbete i övergångar.

Skolkuratorns uppgifter består av

- individuellt klientarbete
- arbete för skolsamfundet
- elev- och studerandevårdsarbete i enlighet med läroplan
- nätverksarbete och samarbete med olika myndigheter och andra aktörer
- planerings- och utvecklingsarbete
- konsultationer

Skolhälsovårdarens uppgifter

Skolhälsovården är en del av elevhälsotjänster som avses i lagen om elev-och studerandevård(1287/2013). Till skolhälsovården hör skolhälsovårdarens och skolläkarens tjänster.

Till skolhälsovårdstjänsterna hör

- att följa och främja elevernas uppväxt och utveckling samt deras hälsa och välbefinnande enligt årsklass. Individinriktad hälso-och sjukvård med årliga hälsoundersökningar som i årskurs 1,5 och 8 är omfattande och innefattar även hälsoundersökning av läkare; innehållet i den omfattande hälsoundersökningen täcker mångsidigt elevens fysiska och psykiska välbefinnande och hälsa samt familjens välbefinnande,
- hälsofostran och förebyggande upplysningsverksamhet både individuellt och i grupp

- att främja en sund och trygg skolmiljö och främja välbefinnandet i skolan; skolhälsovården är en del av det yrkesövergripande samarbetet vad beträffar läroanstalternas hälsoundersökningar,
- att stödja elevernas föräldrar och vårdnadshavare i fostringsarbetet,
- att tillhandahålla mun- och tandvård för eleverna, i vilken ingår kontroll av munhälsan,
- att på ett tidigt stadium identifiera och stödja elevens behov av särskilt stöd eller behov av undersökningar, att stödja egenvård av långvarigt sjuka barn i samarbete med de andra aktörerna inom elevvården, samt att vid behov hänvisa barnet till ytterligare undersökningar och fortsatt vård,
- att tillhandahålla de specialundersökningar som är nödvändiga för att fastställa elevens hälsotillstånd.

Psykologens uppgifter

Psykologer anställda inom hälsocentralens mentalvårdsenhet, barn- och ungdomsteamet, ansvarar för skolpsykologservicen. Psykologservicen lyder därför också under hälsovårdens lagar och förordningar och psykologförbundets direktiv.

Psykologen deltar på olika nivåer inom elevvården i Raseborg. Till psykologens arbete hör utvecklandet och uppföljningen av det allmänna välmående och förebyggande av problem i skolan, men också arbete av reparerande karaktär.

- Psykologen deltar i de enskilda skolornas elevvårdsgrupper. Betoningen i elevvårdsgruppernas, och alltså också i psykologens arbete, är på det förebyggande arbetet. Syftet är att arbeta för välmående och trygghet i hela skolsamfundet.
- Den individuella elevhälsan är en stor del av psykologens arbete. Fokus ligger på den enskilda eleven och hens närmaste nätverk. Ofta samarbetar psykologen med lärare och annan skolpersonal. Arbetet är till karaktären stödjande. Lärare kan konsultera psykologen i frågor som gäller enskilda elever. Psykologen ger också möjlighet åt eleven till stödjande samtal. Psykologen kan också bedöma behovet av vård och vid behov hänvisa eleven/familjen till ytterligare stöd samt delta i elevens nätverksmöten.

- Psykologen gör vid behov undersökningar för att klargöra elevens svårigheter med inläring och skolframgång. Efter undersökningarna deltar psykologen i planerandet och uppföljningen av stödåtgärder för eleven i skolan.
- Psykologen för stödsamtal med eleven när det finns oro för elevens psykiska mående eller förändringar i beteendet. Vid behov och i mån av möjlighet deltar psykologen i planerandet och uppföljningen av stödåtgärder för eleven i skolan.
- Psykologen kan delta i expertgrupper i enskilda elevers ärenden.

Psykologens arbetsuppgifter i skolorna kan variera beroende på skolornas olika behov, kommunens servicestruktur, psykologernas resursfördelning och arbetsutrymmen samt på den enskilda psykologens specialkunnande.

8.8 Diskussioner och konsultationer

Läraren får diskutera en elevs ärende med andra lärare eller med experter, till vars arbetsuppgifter hör planering eller genomförande av stöd för elever. Diskussionen ska begränsas till uppgifter som är nödvändiga med tanke på planeringen och det praktiska genomförandet av undervisningen eller stödet. Syftet med diskussionen är att se till att eleven får tillräckligt stöd i rätt tid. Som stöd för sitt arbete kan läraren behöva konsultera t.ex. specialläraren eller skolpsykologen. Konsultationen kan vid behov också gå till så att elevens namn framgår, trots att man i konsultationen behandlar uppgifter som är sekretessbelagda.

Lagen förutsätter inte att ovan beskrivna diskussion dokumenteras. Ifall det handlar om en konsultation, ska till exempel psykologen vid behov anteckna sitt utlåtande till läraren i sitt eget patientregister.

8.9 Övrigt yrkesövergripande samarbete

Inom elevvårdsarbetet samarbetar man i skolorna med flera olika samarbetsparter, så som ungdomsarbetet, barnskyddet, polismyndigheten, specialistsjukvården och tredje sektorn. Då det är ändamålsenligt inkallas samarbetsparters till diskussioner i skolans elevvårdsgrupp.

Barnskyddet

Barnskydd är barn- och familjeinriktat barnskydd. Barnskyddet främjar barnets gynnsamma utveckling och välfärd. Barnskyddet stödjer föräldrarna, vårdnadshavarna och andra personer som svarar för barnets vård och fostran i fostran av och omsorg om barnet.

Barnskyddet involveras i elevvårdsarbetet när oron över eleven sträcker sig utöver själva skolprestationerna. Barnskyddets personal står till tjänst med konsultation. Skolornas personal kan konsultera personal inom barnskyddet för att få råd i enskilda elevärenden. Konsultationen ska då ske utan att elevens namn nämns.

I mån av möjlighet gör skolans personal tillsammans med barnets vårdnadshavare en begäran om utredning av barnskyddsbehov. Om detta inte är möjligt så har skolans personal anmälningsskyldighet (Barnskyddslagen 417/2007, 25 §). I egenskap av tjänstemän är skolans personal skyldiga att utan dröjsmål och utan hinder av sekretessbestämmelserna göra en anmälan till det organ som ansvarar för socialvården i kommunen, om de i sin uppgift fått kännedom om ett barn för vars del behovet av vård och omsorg, omständigheter som äventyrar barnets utveckling eller barnets eget beteende kräver att behovet av barnskydd utreds.

8.10 Förebyggande arbete i skolans elevvårdsgrupp

Skolans elevvårdsgrupp ansvarar för det förebyggande arbetet för trivsel och trygghet i det egna skolsamfundet.

Till uppgiften för skolans elevvårdsgrupp hör att

- uppskatta det totala behovet av elevvård i skolan och omfattningen av de tillgängliga elevvårdstjänsterna
- utvärdera elevvården i skolan och omfattningen av de tillgängliga elevvårdstjänsterna

Elevvårdsgruppen ansvarar för att göra upp planer för hur den gemensamma elevvården ordnas och hur man i genomförandet främjar hälsa, trygghet, och välbefinnande i skolgemenskapen och

skolmiljön. Detta görs genom uppgörandet och uppföljningen av skolans planer för gemensam elevvård, förfaringssätt vid plötsliga kriser och hotfulla eller farliga situationer, att skydda eleverna mot våld, mobbning och trakasseri, samt ordnandet av individuell elevvård. Delar av dessa ingår i den gemensamma lokala läroplanen, medan andra delar ska definieras i skolornas läsårsplaner enligt följande:

INNEHÅLL läroplanen LP = den gemensamma LÅ = skolans läsårsplan	LP	LÅ
1. Det totala behovet av elevvård och tillgängliga elevvårdstjänster		
<ul style="list-style-type: none"> hur elevvårdstjänsterna ordnas och vilken arbets- och ansvarsfördelning de förutsätter samt det yrkesövergripande samarbete som behövs för att genomföra tjänsterna 	X	X
<ul style="list-style-type: none"> hur elevvårdstjänsterna fördelas mellan individuell elevvård, gemensam elevvård och elevvårdssamarbete samt utveckling och uppföljning av elevvården. 	X	X
2. Gemensam elevvård		
<ul style="list-style-type: none"> åtgärder som främjar trivsel, trygghet och gemenskapen vid läroanstalten 		X
<ul style="list-style-type: none"> tillvägagångssätt och praxis i skolans elevvårdsgrupp 		X
<ul style="list-style-type: none"> samarbetet i anslutning till övergångar och elevhandledning i utbildningen 	X	
<ul style="list-style-type: none"> samarbetet i anslutning till undersökningar av skolmiljön och välbefinnandet i skolan 	X	
<ul style="list-style-type: none"> samarbetet i anslutning till hälsorådgivning och undervisning i Hälsokunskap 	X	
<ul style="list-style-type: none"> skolans ordnings- samt trivselregler 	X	X
<ul style="list-style-type: none"> uppföljning och åtgärder i anslutning till elevers frånvaro (lovlig samt olovlig frånvaro) 	X	

• hur olyckor förebyggs, hur första hjälpen är ordnad och hur eleverna hänvisas till vård	X	
• det förebyggande arbetet mot rökning och användning av rusmedel	X	X
• organisering av trygg och trivsamt skolbespisning	X	X
• organisering av övervakning av väntetider i anslutning till skoltransporter	X	X
<u>a) att skydda eleverna mot våld, mobbning och trakasseri</u>		
• hur man förebygger och ingriper vid mobbning, våld och trakasserier	X	X
• hur ovannämnda frågor behandlas på skol-, grupp- och individnivå		
• hur individuellt stöd, behövlig vård, övriga åtgärder och uppföljning ordnas, både för förövaren och för den som utsatts		X
• samarbetet med vårdnadshavarna		X
• samarbetet med de myndigheter som behövs	X	X
• hur personalen, eleverna, vårdnadshavarna och samarbetspartnerna ska göras förtrogna med och informeras om planen		X
• hur planen uppdateras, följs upp och utvärderas		X
<u>b) förfaringssätt vid plötsliga kriser och hotfulla eller farliga situationer</u>		
• krisförebyggande och krisförberedande arbete samt hantering av akuta Kriser	X	
• principerna för ledningen, samarbetet samt arbets- och ansvarsfördelningen i krissituationer och i krisförebyggande arbete	X	X
• principerna för information och kommunikation, intern och extern och mellan skolan och utbildningsanordnaren	X	
• hur psykosocialt stöd och eftervård ordnas	X	X

• hur personalen, eleverna, vårdnadshavarna och samarbetspartnerna ska göras förtrogna med och informeras om planen	X	
• hur beredskapsövning genomförs		X
• hur planen utvärderas och uppdateras.	X	
3. Ordnandet av individuell elevvård		
• samarbetet med skolhälsovården i samband med de omfattande Hälsoundersökningarna	X	
• hur vård, specialdiet eller medicinering som elevens sjukdom kräver ordnas i skolan		X
• samarbetet i samband med intensifierat och särskilt stöd, flexibel grundläggande utbildning och sjukhusundervisning	X	
• elevvårdsstödet för elever som fått ett disciplinärt straff eller förvägrats Undervisning	X	
• hur expertgruppen sammankallas och samtycke inhämtas samt gruppens enhetliga rutiner för behandling av en enskild elevs ärende	X	
• hur elevvårdsjournaler utarbetas och förvaras	X	
• samarbetet med utomstående tjänsteleverantörer och samarbetspartner, såsom ungdomsarbetet, barnskyddet, specialistsjukvården och polisen.	X	
4. Ordnandet av samarbete mellan elevvården, eleverna och deras vårdnadshavare		
• hur eleven och vårdnadshavaren tar del i planeringen, genomförandet och utvärderingen av den gemensamma och individuella elevvården		X
• hur elever, vårdnadshavare och samarbetspartner informeras om principerna och praxis för den gemensamma och individuella elevvården.		X
5. Genomförandet och uppföljningen av elevvårdsplanen	X	

8.11 Det totala behovet av elevvård och tillgängliga elevvårdstjänster

För att garantera att tjänsterna fördelas jämnt och att verksamheten inriktas på ett ändamålsenligt sätt görs en uppskattning av det totala behovet av elevvård i skolan och tillgängliga elevvårdstjänster en gång per termin på uppjord blankett. Utgående från samma blankett görs en årlig utvärdering.

8.12 Genomförande av gemensam elevvård

Samarbetet i anslutning övergångar och elevhandledning i utbildningen

Samarbete och elevhandledning i övergångar i utbildningen syftar till att skapa kontinuitet och trygghet i barnets och elevens lärande. Samarbetet innebär både handledning av barnet/eleven inför övergångar samt målinriktat samarbete mellan personal i syfte att kunna ordna undervisningen på bästa sätt för eleverna.

a) Övergång från förskola till nybörjarundervisning

Barnen bekantar sig med sin egen skola under förskoleåret genom

- skolbesök (intagning och inskrivning)
- skolan informerar de blivande elevernas föräldrar senast i april
- barnen får träffa sin blivande lärare före skolstarten
- specialläraren kartlägger förskoleelevernas skolfärdigheter
- i slutet av vårterminen bekantar sig klassläraren och specialläraren med förskolebarnen och förskolans verksamhet
- förskolans lärare deltar i en överföringspalaver med klassläraren i åk 1
- för kontinuitet i stödåtgärderna för en elev sker vid behov en återkoppling under höstterminen; initiativet till återkopplingen tas av klassläraren

b) Uppflyttning från andra till tredje årskurs

- behovet av stödåtgärder bedöms på nytt innan eleven påbörjar åk 3

c) Uppflyttning från femte till sjätte årskurs

- behovet av stödåtgärder bedöms på nytt innan eleven påbörjar åk 6

d) Övergång från klasslärarstadiet till ämneslärarstadiet

- klassläraren och specialläraren informerar ämneslärarna om elever i behov av särskilt stöd.
- klasspresentation hålls för hela lärarkollegiet där klassens egen biografi framgår.

e) Stöd vid övergången från den grundläggande utbildningen till utbildning på andra stadiet

Sekretessbelagda uppgifter kan inte utan vårdnadshavarens samtycke ges ut då eleven övergår till annan undervisningen än undervisning enligt lagen om grundläggande utbildning, till exempel gymnasieutbildning eller yrkesutbildning. Dock ska sådana uppgifter som nödvändiga för ordnande av undervisningen eller utbildningen, trots bestämmelserna om sekretess, utan dröjsmål lämna uppgifter som är till den nya utbildningsanordnaren (Lag om grundläggande utbildning 40 § 4 mom).

Samarbetet och stödet vid övergången från den grundläggande utbildningen till utbildning på andra stadiet genomförs enligt följande:

- elev- och studiehandledningen är av största vikt i grundskolans slutskede
- elevhandledarna och skolkuratorerna följer upp placeringen i andra stadiets utbildning
- eleven handleds och stöds mångsidigt i val av studieplats på andra stadiet:
 - elevhandledarens lektioner och mottagningstid
 - ämneslärarnas och klassföreståndarnas handledning
 - studiebesök till skolor och arbetsplatser, PRAO-perioder
 - informationstillfällen för vårdnadshavare
 - provval
 - Arbetskraftsbyråns yrkesvalstjänster

- utbildningsguider, broschyrer, tidningar

Framtidsdialogmöten kan hållas med elever för vilka beslut om särskilt stöd fattats.

f) Övergång från sjukhusundervisning till undervisning i egen närskola:

Nätverksmöten och skolmöten ordnas till vilka närskolans klassföreståndare/lärare, rektor, kurator och skolhälsovårdare samt elevens vårdnadshavare inbjuds. Nätverksmötena arrangeras av barn- och ungdomspsykiatriska avdelningarna, skolmötena arrangeras av sjukhusskolan. Behovet av stöd diskuteras och information från undersökningar gjorda under sjukhusvistelsen ges vidare. Under tiden eleven är i vård utvärderas behovet av skolträningsperiod i närskolan och träningen planeras.

Målet är att utifrån sjukhusundervisningen också kunna erbjuda den mottagande skolan handledning och stöd i övergångsskedet i form av besök i närskolan.

Samarbetet i anslutning till undersökningar av skolmiljön och välbefinnandet i skolan

Granskningarna genomförs av arbetskyddskommissionen. I syfte att främja en sund och trygg skolmiljö och främja välbefinnandet i skolan genomförs undersökningar av skolmiljön och välbefinnandet i skolan vart tredje år (Hälso- och sjukvårdslagen, 16 §). De brister och åtgärder som iakttas i granskningen följs årligen upp inom ramen för arbetet i skolans elevvårdsgrupp.

Samarbetet i anslutning till hälsorådgivning och undervisning i hälsokunskap

Skolhälsovården genomförs på både individnivå och på gruppnivå. I rådgivningsarbetet deltar skolhälsovårdarna, skolornas lärare och andra samarbetsparter. Hälsovårdsrådgivningen för eleverna ska stödja hälsosamma levnadsvanor, god kondition och mental hälsa.

Undervisning i hälsokunskap:

Målsättningen för undervisningen är att främja elevernas kunnande när det gäller hälsa, välmående och av stöd för trygghet. Utgångspunkten för undervisningen är insikten om att hälsa ska förstås som fysisk, psykisk och social handlingsförmåga.

Följande verksamhetsformer tillämpas i alla stadens grundskolor:

- Profylax tandskötare/munhygienisten genomför lektioner i årskurserna 1, 2 4 7 och 9.
- Sexualundervisningen genomförs i samarbete mellan klassläraren/klassföreståndaren och skolhälsovårdaren.

Lektioner i första hjälpen genomförs som samarbete mellan skolhälsovårdare och lärare.

Mikaelskolans ordningsregler (bilaga 2)

Ordningsreglerna uppgörs i samråd med lärarkollegiet elevkåren och vårdnadshavarna. De ska följas under skoltid och under sådan verksamhet som ordnas inom skolan.

Reglerna är uppgjorda med stöd av Lag om grundläggande utbildning. Till övriga delar iakttas gällande lagstiftning. Vid förseelser kan läraren eller rektor tillämpa de disciplinära åtgärder som anges i lag.

Ordningsreglerna och disciplinära åtgärder presenteras och diskuteras inför varje nytt läsår

- inom personalen,
- med eleverna,
- med vårdnadshavarna.

Uppföljning och åtgärder i anslutning till elevers frånvaro

- Den lärare som håller lektionen antecknar elevens frånvaro i dagboken.
- Klassläraren/klassföreståndaren ansvarar för uppföljningen av elevens frånvaro.
- Nödvändiga åtgärder ska vidtas omedelbart när oro för elevens också begränsade frånvaro väcks.

Vid sjukdom

- Vårdnadshavaren är skyldig att före skoldagens början meddela om elevens frånvaro till elevens klasslärare/ klassföreståndare.

Andra orsaker

- Vårdnadshavaren är skyldig att i förväg anhålla om lov från skolan för eleven.
- Den som beviljar frånvaron (klassläraren/ klassföreståndaren för upp till tre (3) dagar, kollegiet för frånvaro längre än tre (3) dagar)

Olovlig frånvaro

- Klassläraren/ klassföreståndaren ska omedelbart försöka utreda var eleven är om hen inte kommit till skolan och vårdnadshavaren inte meddelat om frånvaro.
- Klassläraren/ klassföreståndaren tar elevens frånvaro till tals med vårdnadshavaren när eleven varit olovligt frånvarande. Ett fostrande samtal genomförs och eleven hänvisas vid behov till skolkuratorn.

Hur olyckor förebyggs, hur första hjälpen är ordnad och hur eleverna hänvisas till vård

Olyckor förebyggs genom arbete med interna riskkartläggningar i skolan och genom de inspektioner och uppföljningar som görs i anslutning till arbetsmiljö och fastigheternas skick. Undersökningarna av skolmiljön och välbefinnandet i skolan som genomförs bidrar till det förebyggande arbetet.

Diskussion och främjandet av skolan som trygg och säker miljö är även en uppgift för skolans elevkårsverksamhet. Elevernas synpunkter och erfarenheter utgör en grund för förebyggandet av olyckor.

Det förebyggande arbetet mot rökning och användning av rusmedel

Att betona en sund livsstil med hälsosamma vanor är en betydelsefull del av skolans fostrande uppdrag. Skolan ska genom förhållningssätt, information och andra förebyggande insatser i form av till exempel attityd- och värderingsdiskussioner uppmuntra eleverna att kritiskt granska och reflektera över sin inställning till tobak, alkohol och andra droger.

- Ordningsreglerna samt verksamhetskulturen i skolan ska stödja det förebyggande arbetet mot rökning och användning av rusmedel
- I högstadiet genomförs drogförebyggande arbete i samarbete med stadens ungdomsbyrå och EHYT rf.
- Den yrkesutbildade personalen inom elevvården samarbetar med myndigheter och instanser (polis, ungdomsarbetet m.fl.) i det drogförebyggande arbetet.
- Elevernas hälsotillstånd och levnadsvanor följs årligen upp inom skolhälsovårdens granskningar. De omfattande hälsogranskningarna ger uppgifter om bruket av rusmedel hos elever och i familjer.
- När det gäller elevernas bruk av rusmedel utnyttjas resultaten i undersökningen Skolhälsa som underlag för elevvårdsgruppens förebyggande arbete, i undervisningen i hälsokunskap och på lämpligt sätt i samarbetet med vårdnadshavare. Resultaten uppmärksammas när målsättningar och planer för följande läsår planeras.

Förfaringssätt vid olika situationer i anslutning till rökning och användning av rusmedel i bilaga 5.

Organisering av trygg och trivsamt skolbispisning

I Mikaelsskolan värnar vi om en god stämning i matsalen. Vi visar respekt för kökspersonalen och matgäster och vi visar ett gott bordsskick vid alla måltider.

Organisering av övervakning av väntetider i anslutning till skoltransporter

För att överbrygga väntetiden på skoltaxin börjar eftermiddagsverksamheten direkt i anslutning till undervisningen.

a) att skydda eleverna mot våld, mobbning och trakasserier

Hur man förebygger och ingriper vid våld, mobbning och trakasserier

I enlighet med lag om grundläggande utbildning 29 § har den som deltar i utbildning rätt till en trygg studiemiljö.

I lagen om grundläggande utbildning bestäms i 36 § 3.mom att en elev kan förvägras rätt att delta i undervisningen för högst den återstående arbetsdagen, om det föreligger en risk för att en annan

elev eller en person som arbetar i skolan eller i ett annat undervisningsutrymme blir lidande av elevens våldsamma eller hotfulla uppförande eller om undervisningen eller därtill hörande verksamhet försvåras orimligt mycket på grund av elevens störande uppförande.

Att knuffa, skuffa, sparka, daska, slå, hindra rörlighet, riva i håret, kasta föremål, skada med vasst föremål eller strypa är fysiskt våld. Fysiskt våld kan ta sig många uttryck.

Det är varje vuxens ansvar att ingripa i våldsamt beteende. Det är av stor vikt att alla i skolan, både elever och vuxna, har samma förhållningssätt till våld, mobbning och trakasserier och förmedlar att sådant inte är tillåtet. Alla i skolan har ett ansvar att aktivt påverka trivseln i skolan. Trygghet, respekt och empati i vuxengruppen och klasserna möjliggör en positiv atmosfär i skolan.

Förfaringssätt vid våldsamt beteende i bilaga.

Samarbetet mellan skolornas personal vid stadieövergångarna är viktig för att de nya eleverna ska känna sig trygga i den nya skolan. Gemensamma tillställningar i skolan och föräldrarnas insatser stödjer gemenskapen och respekten för olikheter. Eleverna får träna sig i att uttrycka åsikter även i känsliga frågor.

Skolan är skyldig att i alla fall av trakasserier och mobbning samarbeta med vårdnadshavarna ta itu med problem som uppkommer. Mobbning är när en eller fler elever systematiskt trakasserar en annan elev. Det bör betonas att det sker vid upprepade tillfällen under viss tid. Det är upprepningen som är den viktiga faktorn – enstaka trakasserier, slagsmål eller gräl är inte mobbning.

Mobbning kan ta sig uttryck i olika former:

- verbal mobbning
- fysisk mobbning
- psykisk mobbning
- e-mobbning (elektronisk mobbning)

Gemensamt förbinder sig alla till att aktivt motarbeta mobbning. Det förebyggande arbetet mot mobbning görs på olika sätt, bl.a genom:

- fungerande rastövervakning
- vänklassverksamhet
- regelbunden information och diskussion angående mobbning och vad man kan göra i fall man själv eller någon annan utsätts för mobbning
- program för att motarbeta mobbning, t ex Projekt Charlie, vi i skolan, Disa
- trivselenkäter
- temadagar och projekt, som stärker samhörigheten
- klasslärares/-föreståndarens samtal med enskilda elever och egen klass
- diskussioner i klass (klassföreståndare, övriga lärare, skolkurator)

I Mikaelsskolan finns en tillsatt grupp i personalen vars uppgift är att omedelbart vidta åtgärder när ett mobbningsfall eller misstanke om mobbning kommer till gruppens kännedom. I skolans läsårsplan beskrivs hur detta sker på individens, gruppens och hela skolgemenskapens nivå samt hur kontakten till hemmet och samarbetet med vårdnadshavaren och andra myndigheter genomförs.

Åtgärder vid ingripande vid misstanke om mobbning. Mikaelsskolans antimobbningsplan finns i bilaga 3.

b) förfaringsätt vid plötsliga kriser och hotfulla eller farliga situationer

Eleven har rätt till en trygg undervisningsmiljö. Till en trygg undervisningsmiljö hör fysisk, psykisk och social trygghet och säkerhet. Utgångspunkten för säkerheten och tryggheten i skolsamfundet är kartläggning av risker: identifiering, bedömning och kontroll av riskerna. Den s.k. mänskliga faktorn har huvudrollen i att skapa säkerhet och trygghet. Det allra viktigaste är att skolans personal kan instruktionerna, kan informera om instruktionerna och om säkerheten samt kan agera på det sätt som instruktionerna förutsätter.

Krisförebyggande och krisförberedande arbete samt hantering av akuta kriser

Målet för verksamheten vid en eventuell krissituation i skolan är att skadan för skolsamfundet blir så liten som möjligt. I verksamheten betonas omdöme, elevens rättsskydd, säkerhet, informationsgång och finkänslighet. Rektor ansvarar för att de instanser som behöver känna till det skedda får saklig och tillräcklig information. Dessa instanser är t.ex. vårdnadshavarna, klasslärarna och klassföreståndarna, skolans elevvårdsgrupp samt instanser utanför skolan. Skolan ska noggrant dokumentera all verksamhet i anslutning till kriser samt förutsägelser om kriser. Detta är centralt för alla parter rättsskydd.

Mikaelskolan har en plan för trygghet och säkerhet som en del av denna läroplan. Rektor ansvarar för att planen är uppgjord. Planen ska göras upp i samarbete med räddningstjänsten.

Rektor ansvarar också för att ett tillräckligt antal av skolans personal har fått utbildning i första hjälp samt första åtgärder för att släcka en brand. Rektor ser i samarbete med myndigheter till att skolans utrustning för första hjälp och släckningsutrustning är uppdaterad och i funktionsdugligt skick. Släckningsutrustningen ska kontrolleras årligen.

Skolans personal och elever ska känna till instruktionerna för hur man ska agera i olika situationer som hotar säkerheten. Planerna ska årligen uppdateras och gås genom med personalen. Instruktionerna i planerna ska omsättas i övningar så att alla kan fungera i enlighet med dem i fall av en verklig krissituation.

Verksamheten ska utgå från minimering av risker och hot med tyngdpunkten på preventiva åtgärder i verksamheten. Därtill behövs vissa tekniska färdigheter som vid realisering av en risk eller ett hot möjliggör ett systematiskt, snabbt och effektivt agerande. Utöver de planer som uppgörs inom den gemensamma elevvården är det skäl att se till följande:

- uppdaterade kontaktuppgifter (vårdnadshavare, andra kontakter)
- definierade ansvarsområden för dessa medlemmar i skolans krisgrupp
- markerade utgångar
- verksamhetsplan för arbetsskydd (arbetsskyddslagen 738/2002)
- explosionsskyddsdocument (ATEX)
- säkerhetsmapp (innehåll i enlighet med inrikesministeriets publikation 40/2009)

- tillräckligt antal personal med specialutbildning (primärläckning, första hjälpen, heta arbeten)
- definierad skyddsinstruktion och ansvarsskyldighet för övervakning av undervisning utanför skolan
- övningar i enlighet med räddnings- och krisplanen ordnas minst en gång per läsår
- ny personal görs förtrogen med dokument och praxis i anslutning till säkerhetsfrämjande.

Utöver grundnivån ska skolan ha

- en kriskommunikationsplan
- ordnad säkerhet och ordnat skydd vid arbetsplatser
- beredskap för mental krishjälp
- miniminivå på anordningar för personsäkerhet

Skolans krisgrupp

I Mikaelsskolan ska det finnas en krisgrupp vars sammansättning är beskriven i läsårsplanen. Krisarbetet är en självklar del av elevvårdsarbetet.

Uppgiften för skolans krisgrupp är att förbereda sig på eventuella traumatiska situationer som berör hela skolsamfundet eller medlemmar i det. I praktiken innebär det att:

- ansvara för att de planer som gäller skolans beredskap är uppdaterade och att övningar i anslutning till planernas ändamålsenlighet genomförs tillräckligt ofta
- utgående från en riskkartläggning organisera och bedöma omfattningen av verksamheten i en krissituation

I en krissituation ska rektor göra en omedelbar bedömning av allvaret i situationen och vid behov snabbt kontakta bildningssektorns krisgrupp.

Se krisplanen i bilagan:

Dödsfall i skolan.

Situation med våld eller vid hot om våld.

Vapenhot

Vid bombhot per e-post- eller textmeddelande

Allvarlig olycka eller allvarligt sjukdomsfall

Brand

Kemikalie eller gasläcka

Stadens beredskapsledningsgrupp

I fall av allvarlig krissituation (såsom vapenhot och brand) kontaktas någon medlem i stadens beredskapsledningsgrupp.

Till stadens beredskapsledningsgrupp hör

- stadsdirektören
- tekniska direktören
- chefsläkaren
- chefen för Intern Service
- direktören för Ekenäs Energi
- direktören för Raseborgs Vatten
- stadens informatör

Principerna för information och kommunikation, intern och extern och mellan skolan och utbildningsanordnaren

Rektor och verksamhetsledare ansvarar i huvudsak för informationsgången i skolan och till vårdnadshavarna. Rektor anvisar personalen att handla lugnt och bedömer om det är skäl att sammankalla skolans krisgrupp. Hen ska också bedöma vilka andra instanser (eller sakägare) av vilka man omgående behöver få information för att hantera situationen. Sådana är t.ex.

- bildningssektorns krisgrupp
- stadens beredskapsledningsgrupp
- stadens övriga ledning (tjänstemän, förtroendemän)
- vårdnadshavare
- övriga skolor
- arbetshälsovården
- stadens personal

Med hjälp av mobiltelefoner sprids information i regel blixtnabbt mellan elever och till det omgivande samhället. Därför ska den officiella informationen ges snabbt och vara tillförlitlig för att undvika att situationen skapar kaos. I särskilda situationer (närmast allvarliga akuta kriser samt situationer som väcker allmänt intresse) ska informationen också spridas på skolans och stadens hemsidor. Man samarbetar då med stadens informatörer och kommer överens om arbetsfördelningen för spridningen av information. På så sätt garanterar man rektors möjlighet att fungera som ansvarig för säkerheten i skolan.

Polismyndigheten och räddningstjänsten ansvarar för informationen vid olyckor. Man strävar efter att genast sköta informationen systematiskt. Media ska (beroende av situation) anvisas en ändamålsenlig plats där de kan få information

Hur psykosocialt stöd och eftervård ordnas

I skolans elevvårdsgrupp planeras och ordnas för psykosocialt stöd och eftervård.

Hur personalen, eleverna, vårdnadshavarna och samarbetspartnerna ska göras förtrogna med och informeras om planen

Planen för förfaringssätt i plötsliga kriser och hotfulla eller farliga situationer presenteras och diskuteras inför varje nytt läsår

- inom personalen,
- med eleverna.

Vårdnadshavarna får information om skolans förfaringssätt i plötsliga kriser och hotfulla eller farliga situationer och hur kommunikationen och informationsgången till hemmen sköts i sådana situationer.

Hur planen utvärderas och uppdateras

Planen för förfaringssätt i plötsliga kriser och hotfulla eller farliga situationer utvärderas och uppdateras årligen i början av varje läsår. Under sina möten följer Mikaelsskolans elevvårdsgrupp upp att krisplanen är aktuell. Uppgiften för skolans rektor är se till att planerna som gäller den

enskilda skolan är uppdaterade, att alla i skolsamfundet görs förtrogna med innehållet i planerna och att övningar genomförs. Detta görs i samarbete med brandmyndigheterna och räddningsväsendet. Övningar i anslutning till skolans planer ska genomföras årligen.

Uppföljning av krisplanen

Skolans elevvårdsgrupp följer upp att krisplaner är aktuella och deltar i arbetet med att utvärdera och utveckla förfaringssätten. Uppgiften för skolans rektor är se till att planerna som gäller den enskilda skolan är uppdaterade, att alla i skolsamfundet görs förtrogna med innehållet i planerna och att övningar genomförs. Detta görs i samarbete med brandmyndigheterna och räddningsväsendet. Övningar i anslutning till skolans planer ska genomföras årligen.

8.13 Ordnandet av individuell elevvård

Med individuell elevhälsa avses skolhälsovårdarnas, skolkuratorernas och skolpsykologernas tjänster för enskilda elever. De omfattande hälsoundersökningarna och andra återkommande kontroller är en del av den individuella elevhälsan. Utnyttjande av individuella elevhälsotjänster förutsätter alltid elevens och vid behov vårdnadshavarens samtycke.

Grunden för en inlärningsmiljö som stödjer välbefinnandet och stärker skolgemenskapen läggs i relationerna mellan eleverna och de vuxna. Samtliga som arbetar i skolan oavsett primär uppgift har ett elevvårdsansvar och är i första hand själva skyldiga att uppmärksamma behovet av gemensam respektive individuell elevvård.

Elevens egen åsikt i planeringen och genomförandet av individuella elevhälsotjänster ska utgöra grunden för elevhälsoarbetet, med beaktande av elevens ålder, utvecklingsnivå och personliga förutsättningar. För att målet för den individuella elevhälsan, att främja elevens hälsa, välmående och lärande som helhet, är det viktigt att eleven känner förtroende för den grupp som samlas kring hans ärende. Eleven ska därför godkänna sammansättningen av den expertgrupp som samlas. Med specifikt skriftligt samtycke kan även utomstående delta.

Eleven kan neka till att anlita elevhälsotjänster. Vårdnadshavaren ska informeras om att eleven hänvisats till elevhälsotjänster. Vårdnadshavaren kan inte hindra att eleven anlitar elevhälsotjänster eller att en expertgrupp samlas tillsammans med eleven om eleven själv önskar det.

Elevens rätt att anlita skolkurators- eller psykologtjänster

Eleven ska ges möjlighet till ett personligt samtal med skolkuratoren eller -psykologen senast den sjunde arbetsdagen efter det att eleven har bett om det. I brådskande fall ska möjlighet till ett samtal ges samma eller nästa arbetsdag. Eleven ska ges möjlighet till ett personligt samtal också när elevens vårdnadshavare eller någon annan har tagit kontakt, om det inte handlar om att ge den som tagit kontakt råd eller handledning eller om det av någon annan anledning är uppenbart onödigt att ge möjlighet till ett samtal.

Elevhälsopersonalen dokumenterar elevens besök i egna program.

Hänvisning till elevhälsans skolkurators- eller psykologtjänster

Var och en i undervisnings- och elevvårdspersonalen har en skyldighet att vidta åtgärder så snart man upplever oro för en elevs välmående. En elev kan hänvisas till elevhälsans skolkurators- eller psykologtjänster enligt följande.

Exempel på faktorer som kan utgöra oro:

- elevens frånvaro
- eleven är ständigt trött
- problem i kamratrelationerna
- förändringar i familjesituationen
- bristande motivation för skolgången
- förändringar i elevens humör

Grunden för en inlärningsmiljö som stödjer välbefinnandet och stärker skolgemenskapen läggs i relationerna mellan eleverna och de vuxna. Samtliga som arbetar i skolan oavsett primär uppgift har ett elevvårdsansvar och är i första hand själva skyldiga att uppmärksamma behovet av gemensam respektive individuell elevvård.

När någon i personalen upplever oro för en elevs välmående, ska hen som regel tala direkt med eleven om sin oro.

Om möjligt kontaktar personen som har oro för eleven tillsammans med eleven skolkuratoren eller psykologen. I samtalet och lämnas de uppgifter som hen känner till och som behövs för bedömning av behovet av stöd.

- Om det inte är möjligt att besöka skolkuratoren eller psykologen tillsammans informerar personen eleven om att hen kommer att informera skolkuratoren eller psykologen om att hen hänvisat eleven till elevhälsotjänster.
- Personen informerar skolkuratoren eller

Läraren informerar elevens vårdnadshavare om att hen hänvisat eleven till elevhälsotjänster.

⇒ Läraren dokumenterar med datum att eleven hänvisats till elevhälsotjänster på avsedd blankett (bilaga 8).

Eleven besöker skolkuratoren eller psykologen.

Eleven kan neka till att besöka skolkuratoren eller psykologen.

	Eleven vårdnadshavare kan inte hindra att eleven utnyttjar elevhälsotjänster.
	Om eleven nekar till kontakt med elevhälsans personal dokumenterar personen detta på avsedd blankett (bilaga 8).
Skolkuratoren eller psykologen dokumenterar elevens besök i sitt eget klientregister.	Skolkuratoren eller psykologen dokumenterar i sitt eget klientregister om eleven inte kommit för samtal. Hen informerar även personen som hänvisat eleven till elevhälso-tjänsten. Tillsammans övervägs behov av vidare andra åtgärder.

Eleven rätt att anlita elevhälsans skolhälsovårdstjänster

Hälsovårdarens arbetstid inom skolhälsovården ska ordnas så att eleverna har möjlighet att besöka hälsovårdarens mottagning också utan tidsbeställning. Om skolhälsovårdaren inte är på plats i skolan ska eleven ha möjlighet att få telefonkontakt med skolhälsovårdaren.

Lärarens hänvisning av eleven till skolhälsovårdstjänster behöver inte dokumenteras. Skolhälsovårdspersonalen dokumenterar elevens besök i egna program.

Sammanställning av expertgrupp

En expertgrupp ska sammanställas för att utreda behovet av stöd och ordna elevhälsotjänster för en enskild elev. Gruppen sammanställs av den person i undervisningspersonalen eller elevvården som ärendet på grund av personens arbetsuppgifter hör till. Gruppens yrkesövergripande sammansättning bestäms från fall till fall och utgående från ärendet som behandlas.

Undervisningspersonal eller personal inom elevhälsan initierar att en expertgrupp utreder elevens behov av elevhälsotjänster.

Personen kontaktar eleven och/eller hans vårdnadshavare för att sammankalla en expertgrupp.

I samråd med eleven och vid behov vårdnadshavaren bestäms om vilka de övriga medlemmarna i expertgruppen ska vara. Med specifikt skriftligt samtycke av eleven och vid behov vårdnadshavaren kan även utomstående behövliga samarbetspartners eller elevens närstående delta.

Vid behov dokumenteras elevens och vårdnadshavarens samtycke på avsedd blankett.

Om eleven nekar till att en expertgrupp tillsätts kan skolpersonalen konsultera elevhälsans personal om råd om stöd för eleven. I sådana fall behöver även behov av barnskyddsanmälan övervägas.

Expertgruppen utser inom sig en ansvarsperson som sammankallar gruppen och dokumenterar gruppens elevhälsoarbete.

Den ansvariga ska representera personal inom skolans elevvård eller elevhälsa. Den ansvariga sammankallar expertgruppen och dokumenterar behandlingen av elevens ärende.

Då ett ärende som gäller en enskild elev behandlas i en expertgrupp ska följande antecknas:

- elevens namn, personbeteckning, hemkommun och vårdnadshavare,
- vem som deltagit i mötet och deras profession/ställning,
- vad ärendet gäller,
- vem som inlett ärendet,
- tidigare stödåtgärder samt beslut om vidare åtgärder med motivering,
- vem som ansvarar för genomförande och uppföljning.

Dokumentationen av den individuella elevhälsan görs i elevens elevhälsojournal. Den ansvariga i gruppen ska anteckna de uppgifter som är nödvändiga för att ordna och genomföra den individuella elevhälsan. Den ansvariga i gruppen ger dokumentationen endast åt de som är medlemmar i expertgruppen. Elevhälsojournalen ska föras i fortlöpande och kronologisk form. Skolans rektor är ansvarsperson för elevhälsoregistret.

När eleven övergår till annat utbildningsstadium beslutar expertgruppen på sista möte hur och vem som ingår i den expertgrupp som eventuellt fortsätter arbetet.

[8.14 Genomförandet och uppföljningen av elevvårdsplanen](#)

Stadens elevvårdsteam följer att elevvårdsplaner görs upp. Skolans läsårsplan med läroplanen godkänns av styrelsen senast i juni före ett nytt läsår inför vilket skolans elevvårdsgrupp under ledning av rektor uppdaterar innehållet.

9 SÄRSKILDA FRÅGOR SOM ANKNYTER TILL SPRÅK OCH KULTUR

All undervisning ska följa de gemensamma målen och principerna som fastställs i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen. Elevernas språkliga färdigheter och kulturella bakgrund ska beaktas i den grundläggande utbildningen. Varje elevs språkliga och kulturella identitet ska stödjas på ett mångsidigt sätt. Eleverna handleds att känna till, förstå och respektera den rätt till eget språk och egen kultur som varje medborgare enligt grundlagen har¹.

Målet är att lära eleverna att värdesätta olika språk och kulturer samt att främja två- och flerspråkighet och på så sätt stärka elevernas språkliga medvetenhet och metalingvistiska färdigheter. I skolarbetet kan ingå flerspråkiga undervisningssituationer där lärarna och eleverna använder alla de språk de kan. Den kunskap som eleverna, deras vårdnadshavare och andra i elevernas umgängeskrets har om naturen, levnadsvanor, historia, språk och kulturer inom det egna språk- och kulturområdet ska tas tillvara i undervisningen. Elevernas kulturella litteracitet kan stärkas med hjälp av mediekunskap och genom att ta tillvara elevernas och deras familjers erfarenheter av mediekultur.

Vid behov kan en plan för varje elevs lärande göras upp. Planen ska till tillämpliga delar innehålla samma delområden som den plan för elevens lärande som görs upp inom intensifierat stöd och som beskrivs i underkapitel 7.3.2.

Enligt lagen om grundläggande utbildning är undervisningsspråket antingen finska eller svenska. Undervisningsspråket kan också vara samiska, romani eller teckenspråk. Dessutom kan en del av undervisningen meddelas på något annat språk än elevens egna ovan nämnda språk, om detta inte äventyrar elevens möjligheter att följa undervisningen.²

9.1 Samer och samisktalande

Det särskilda målet för den grundläggande utbildningen för samer och samisktalande är att stödja eleverna att bli delaktiga i sitt språk, sin kultur och sin gemenskap och ge dem möjlighet att tillägna sig det samiska kulturarvet. Målet är att öka elevernas förmåga att komma till rätta i samiskspråkig miljö, att lära sig samiska och att lära sig på samiska. Elever som bor på samernas hembygdsområde och behärskar samiska ska huvudsakligen undervisas på samiska³. När den grundläggande utbildningen sker på samiska, är dess särskilda mål att stärka kunskaperna i samiska och användningen av det samiska språket. Undervisningen ska basera sig på ett socialt perspektiv på språket. Gemenskapsbanden och delaktigheten stärks, när eleverna lär sig att använda språket på ett för gemenskapen kännetecknande sätt.

Undervisningen i samiska och samisk litteratur ska beakta de olika samiska språken och dialekterna och den kulturella medvetenhet som är förknippad med språket. Eleverna ska lära sig förstå betydelsen av språkliga val och hur de påverkar deras omgivning samt vikten av att bygga upp ett positivt kommunikationsklimat som en del av det egna livet och den språkliga umgängesfostran. När språkkunskaperna utvecklas får eleverna färdigheter att delta och påverka i gemensamma ärenden och att fatta beslut. Undervisningen ska öka elevernas förståelse och uppskattning för den egna språkliga och kulturella bakgrunden och dess betydelse för dem själva, gemenskapen och samhället, såväl som för andra ursprungsfolk. Eleverna ska få lära sig att förstå och värdesätta också andra språk och kulturer.

9.2 Romer

Det särskilda målet för undervisningen för romer är att stärka elevernas identitetsutveckling och kännedom om sin historia och kultur. Romernas ställning som en etnisk och kulturell minoritet ska beaktas i undervisningen. Undervisningen ska i samarbete med hemmen stärka bevarandet av det romska språk- och kulturarvet.

Man ska sträva till att eleverna får undervisning i romani och i mån av möjlighet undervisning på romani. I undervisningen ska elevernas ålder och kunskaper i romani beaktas och den romska gemenskapen samt romska medier utnyttjas.

9.3 Teckenspråkiga

Det särskilda målet för undervisningen för teckenspråkiga är att stärka elevernas teckenspråkiga identitet och medvetenhet om sin kultur och den teckenspråkiga gemenskapen. Den teckenspråkiga gemenskapen och teckenspråkiga medier ska utnyttjas i undervisningen. Elever som använder teckenspråk kan vara döva, ha nedsatt hörsel eller vara hörande.

Enligt lagen om grundläggande utbildning ska hörselskadade vid behov också få undervisning på teckenspråk⁴. Enligt motiveringarna i lagen ska åtminstone döva som har lärt sig teckenspråk som sitt första språk ges undervisning på teckenspråk⁵. Den grundläggande utbildningen för teckenspråkiga kan genomföras antingen i en teckenspråkig grupp eller i en grupp som består av teckenspråkiga elever och elever som använder talat språk. Målet för den grundläggande utbildningen för teckenspråkiga är att stärka elevernas kunskaper i teckenspråket och öka deras förmåga att komma till rätta i olika miljöer.

Undervisningen i teckenspråk och teckenspråkig litteratur stärker elevernas förmåga att kommunicera på teckenspråk. När de kommunikativa färdigheterna utvecklas får de färdigheter att delta och påverka i gemensamma ärenden och att fatta beslut. Teckenspråkiga hörande elever ska i mån av möjlighet ges undervisning i teckenspråk. Undervisningen ska öka elevernas förståelse för vad kommunikation på teckenspråk betyder för dem själva och den teckenspråkiga gemenskapen.

9.4 Andra flerspråkiga elever

Undervisningen för andra flerspråkiga elever har som särskilt mål att stödja elevernas flerspråkighet och utvecklingen av deras identitet och självkänsla. Det ger eleverna förutsättningar att utvecklas till balanserade och aktiva samhällsmedlemmar. Elevernas bakgrund och utgångsläge, såsom modersmål och kultur och hur länge de bott i Finland, ska beaktas i undervisningen.

Flerspråkiga elever ska uppmuntras att använda de språk de kan på ett mångsidigt sätt under lektionerna i olika läroämnen och i övrig verksamhet i skolan. Genom att utveckla och använda sitt modersmål tillägnar sig eleven och lär sig kommunicera om innehållet i olika läroämnen också på sitt modersmål. Enligt Finlands grundlag har alla som bor i Finland rätt att upprätthålla och utveckla sitt språk och sin kultur. Eleverna ska i mån av möjlighet ges undervisning i sitt eget modersmål.

Enligt statsrådets förordning kan invandrare i stället för att följa lärokursen i modersmål och litteratur som bestäms av skolans undervisningsspråk, helt eller delvis undervisas i svenska eller finska enligt en lärokurs som är speciellt avsedd för invandrare⁶. En elev ska studera enligt lärokursen Svenska som andraspråk och litteratur, om elevens språkfärdigheter är bristfälliga inom ett eller flera områden och inte räcker till för att eleven ska kunna delta i den dagliga kommunikationen och i skolarbetet som en jämbördig medlem i skolgemenskapen, eller om elevens kunskaper i svenska i övrigt inte räcker till för studier enligt lärokursen Modersmål och litteratur (se även Svenska som andraspråk och litteratur).

Vid sidan om undervisningen i elevens eget modersmål och undervisningen i svenska eller finska, ska eleverna även vid behov ges stöd inom andra områden av lärandet för att garantera jämlika förutsättningar för lärande. För en invandrarelev kan man utarbeta en plan för elevens lärande som kan utgöra en del av elevens integrationsplan.

1 Finlands grundlag (731/1999) 17 §

2 Lagen om grundläggande utbildning 10 § 1 mom. (1288/1999)

3 Lagen om grundläggande utbildning 10 § 2 mom.

- 4 Lag om grundläggande utbildning 10 § 2 mom.
- 5 Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om utbildning 86/1997
- 6 Statsrådets förordning (422/2012) 8 § 2 mom.

10 UNDERVISNING PÅ TVÅ SPRÅK

Skolans undervisningsspråk är antingen svenska eller finska och i vissa fall samiska, romani eller teckenspråk. I undervisningen kan enligt lagen om grundläggande utbildning även andra språk utöver skolans egentliga undervisningsspråk användas, om man bedömer att det inte försämrar elevernas möjligheter att följa med undervisningen. I en särskild undervisningsgrupp eller skola kan undervisningen huvudsakligen eller helt ges på ett annat språk.¹

Undervisningsspråket som fastställs i lagen om grundläggande utbildning bestämmer på vilket språk undervisningen i modersmål och litteratur ges². Timantalet i modersmål och litteratur och A1-språket kan dock vid behov slås ihop i enlighet med statsrådets förordning³. Av det sammanlagda antalet timmar ska i så fall minst hälften undervisas på skolans egentliga undervisningsspråk.

För att trygga samarbetet mellan hem och skola ska information avsedd till vårdnadshavaren och centrala dokument finnas tillgängliga på undervisningsspråket som fastställs i lagen om grundläggande utbildning och vid behov på skolans övriga undervisningsspråk.

Undervisningen kan genomföras som omfattande undervisning på två språk, som kan indelas i tidigt fullständigt språkbild i de inhemska språken och annan omfattande undervisning på två språk. Den kan också ges som mindre omfattande undervisning på två språk, som här går under benämningen språkberikad undervisning. Ibland genomförs undervisning på två språk i form av språkbild på andra språk än de inhemska språken. Sådan undervisning, liksom eventuella kortare språkbildsprogram, betraktas här som övrig undervisning på två språk.

10.1 Mål och utgångspunkter för undervisning på två språk

Målet för undervisningen på två språk är att eleverna uppnår goda och mångsidiga språkkunskaper såväl i skolans undervisningsspråk som i målspråket. På lång sikt är målet för undervisningen på två språk att lägga grund för livslångt språklärande och uppskattning för språklig och kulturell mångfald. Eleverna ska erbjudas autentiska språkmiljöer i undervisningen på två språk. Målet eftersträvas genom att man, utöver lektionerna i modersmål och litteratur och lektionerna i språkbadsspråket/målspråket, även ordnar undervisningen i olika läroämnen på båda språken och utnyttjar båda språken i skolans vardag, också utanför undervisningen. Utbildningsanordnaren ska lokalt fastställa innehållet och timantalet i språkbadsspråket/målspråket. Språkbadsspråket/målspråket är oftast samtidigt elevens A1-språk.

Eleverna ska i alla läroämnen uppnå målen i de nationella grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen.

I undervisning på två språk ska tyngdpunkten ligga på naturlig kommunikation och interaktion, praktisk undervisning och att eleverna aktivt använder språket. Man ska medvetet stödja elevens möjligheter att använda både skolans undervisningsspråk och språkbadsspråket/målspråket i olika läroämnen. Skolans undervisningsspråk och språkbadsspråket/målspråket ska bilda en helhet och inläringen av båda språken ska stödjas i samarbete med hemmen och vårdnadshavarna. Undervisningen på två språk ska återspeglas i skolans verksamhetskultur. Planeringen och genomförandet av undervisningen förutsätter systematiskt samarbete och dialog såväl mellan lärarna i de olika läroämnena som bland skolans övriga personal.

Det är bra om lärarna gemensamt planerar övergången från klassundervisning till ämnesundervisning. De särskilda krav som undervisningen på två språk ställer kan då målmedvetet tas i beaktande.

Planeringen och kontinuiteten i undervisningen och vid övergångarna förutsätter också samarbete mellan intressentgrupperna.

Undervisningen i språkbadsspråket/målspråket

Utbildningsanordnaren ska lokalt fastställa målen och innehållet i

språkbadsspråket/målspråket. Målen kan till exempel ställas upp utgående från Nivåskalan för språkkunskaper. I undervisningen i språkbadsspråket/målspråket ska elevernas språkkunskaper utvecklas mångsidigt med hänsyn till vilka krav de olika läroämnena ställer på språkkunskapen.

I och med att undervisningen i läroämnena blir mera abstrakt, behövs också färdigheter att producera och förstå svårare faktatexter samt förmåga att diskutera om svårare ämnen. Språkriktigheten ska också ägnas allt större uppmärksamhet. Utvecklingen av språkbadsspråket/målspråket ska stödjas och följas upp.

Undervisning i övriga läroämnena på språkbadsspråket/målspråket

Undervisning i olika läroämnena på språkbadsspråket/målspråket förutsätter att läraren antar ett språkmedvetet och språkpedagogiskt perspektiv och behärskar språket tillräckligt bra⁴. Det behövs gemensam diskussion om hurdana språkkonventioner och texter som kännetecknar de enskilda läroämnena. Utgående från det ska språkliga mål ställas upp för de olika läroämnena. Undervisningen ska vara åskådlig och konkret och präglas av elevcentrerade arbetssätt och kommunikation. Eleverna ska uppmuntras att använda språkbadsspråket/målspråket för att tillägna sig innehållet i olika läroämnena. Målet är att eleverna samtidigt är både språkinlärare och språkanvändare. Eleverna ska få stöd både av läraren och av varandra för att producera språkbadsspråket/målspråket.

Undervisning i övriga läroämnena på skolans undervisningsspråk

Man ska kontrollera att elevernas hantering av begrepp samt förmåga att förstå och producera texter på modersmålet utvecklas och motsvarar åldern också i undervisningen i andra läroämnena. Också i undervisning som ges på skolans undervisningsspråk förutsätts ett språkmedvetet och språkpedagogiskt perspektiv.

Uppföljning och bedömning inom undervisning på två språk

Bedömningen ska ge läraren, eleven och vårdnadshavaren mångsidig respons om hur eleverna behärskar ämnet och hur språkkunskapen utvecklas i relation till undervisningens mål. Utvecklingen av elevens språkkunskaper i bägge språken ska följas upp i de olika läroämnena, både genom samarbete mellan lärarna och med hjälp av elevernas utvärdering av sig själva och varandra. Här kan till exempel verktyget Europeisk språkportfolio användas. Bedömningen i de olika läroämnen ska följa de allmänna bedömningsgrunderna för den grundläggande utbildningen, oberoende av på vilket språk läroämnena undervisats. Bedömningen ska också ta hänsyn till hur det språk som är specifikt för läroämnet har utvecklats i relation till de språkliga mål som fastställts i den lokala läroplanen. I slutbedömningen i den grundläggande utbildningen ska kunskaperna i språkbadspråket eller målspråket bedömas enligt kriterierna för slutbedömningen i A1-språket. Avsikten är att säkerställa likabehandling av eleverna med tanke på ansökan till studier på andra stadiet. Bedömningen genomförs i mån av möjlighet genom samarbete mellan lärarna som undervisar i de olika läroämnena. I samband med avgångsbetyget kan eleven få en bilaga med uppgifter om att eleven deltagit i språkbad eller annan undervisning på två språk.

Stöd för lärande och skolgång i undervisning på två språk

Vid pedagogiska bedömningar och planering av stödåtgärder ska man ta hänsyn till den tvåspråkiga språkutvecklingen och överväga på vilket språk och hurdant stöd som kan ges. Enligt lagen om grundläggande utbildning har en elev rätt att få handledning och tillräckligt stöd för sitt lärande och sin skolgång genast när behov uppstår. Behovet av stöd ska regelbundet följas upp och stödet ges efter behov. Meningen är att eleven ska få systematiskt, kontinuerligt stöd genast när behovet av stöd uppstår. Stödet för lärande och skolgång ska planeras genom samarbete mellan lärarna, eleven, vårdnadshavaren och elevvården.

10.1.1 Omfattande undervisning på två språk

Tidigt fullständigt språkbad i de inhemska språken

Med tidigt fullständigt språkbad i de inhemska språken avses här ett program som

börjar tidigast när barnet är tre år och senast när förskoleundervisningen börjar och pågår till slutet av den grundläggande utbildningen, och där en del av undervisningen ordnas på skolans egentliga undervisningsspråk och en del på det andra inhemska språket eller samiska. Språket i fråga kallas här *språkbadspråk*. Språkbadsundervisningen är i regel avsedd för barn som inte har ifrågavarande språk som modersmål.

I tidigt fullständigt språkbad ska andelen undervisning som ges på språkbadspråket utgöra minst 50 % av hela programmet så att andelen i småbarnspedagogik och förskoleundervisning är närmare 100 %, i årskurserna 1–2 cirka 90 %, i årskurserna 3–4 cirka 70 % och i årskurserna 5–9 i medeltal 50 %. Andelen beräknas utifrån årskursens totala timantal.

Målet är att under hela den grundläggande utbildningen undervisa alla läroämnen på både språkbadspråket och skolans undervisningsspråk, dock inte på båda språken samtidigt. Lärarna ska vara språkmodeller antingen för skolans undervisningsspråk eller för språkbadspråket. Läraren ska ha en enspråkig roll i språkbadsgruppen. Byte av undervisningsspråk innebär med andra ord även byte av lärare. Undervisningsmaterialet ska vara på samma språk som undervisningen. Det är viktigt att eleven utvecklar tillräckliga språkkunskaper för att kunna uppnå målen i de olika läroämnena. I språkbadsundervisningen ska båda inhemska språken användas för att fördjupa elevernas kulturella identitet. Utöver de inhemska språken ska också mötet med andra språk och kulturer stödjas för att på ett positivt sätt stärka elevens språkigt och kulturellt mångskiftande identitet.

Läroämnet modersmål och litteratur och språkbadspråket har delvis gemensamma mål och innehåll. Läroplanerna för modersmål och litteratur och språkbadspråket ska utarbetas genom samarbete mellan lärarna så att samtliga innehåll i modersmål och litteratur beaktas och så att målen kan nås. Man kan iakttä en överföringseffekt mellan undervisningen i modersmål och litteratur och undervisningen på språkbadspråket, i synnerhet om timantalet i språkbadspråket är stort och undervisningen inleds tidigt. Undervisningen i läsning och skrivning i årskurserna 1–2 ska genomföras enbart på språkbadspråket. För att stödja utvecklingen av språkbadspråket, ska eleverna få tillräcklig undervisning på språkbadspråket i både läsämnena och konst- och färdighetsämnena. Överföringseffekten varierar beroende på innehållsområde. Innehållet kan planeras utgående från modersmålsinriktade lärokurser eller lärokurser i svenska/finska för invandrare.

Annan omfattande undervisning på två språk

I annan omfattande undervisning på två språk används förutom skolans undervisningsspråk också ett eller flera andra språk. Det andra språk som används i undervisningen kallas här *målspråk*.

Med annan omfattande undervisning på två språk avses undervisning, där minst 25 % av undervisningen i den grundläggande utbildningens hela lärokurs ordnas på målspråket. Andelen beräknas utifrån timantalet i de årskurser, där den omfattande undervisningen på två språk genomförs. Den omfattande undervisningen på två språk kan inledas redan i förskolan och pågå under hela, eller endast en del av den grundläggande utbildningen. Eleverna som deltar i omfattande undervisning på två språk kan ha mycket olika språkbakgrund. För vissa elever är inget av undervisningsspråken modersmål. En del elever flyttar till Finland och inleder den grundläggande utbildningen i ett så sent skede att de har svårt att tillägna sig lärostoffet på svenska/finska. Om sådana elever av någon orsak inte kan hänvisas till förberedande undervisning, ska de erbjudas andra stödåtgärder (se kapitel 7 Stöd för lärande och skolgång).

Elever, vars modersmål är något annat än skolans undervisningsspråk, studerar oftast enligt lärokursen svenska/finska som andraspråk. Det är viktigt att fästa vikt vid hur elevernas språkkunskaper utvecklas, i synnerhet om andelen undervisning på målspråket är stor. När läroplanen utarbetas är det skäl att fundera på vilka läroämnen eller innehåll som det är förnuftigt att undervisa på målspråket. Man ska också överväga om en del av innehållet i läroämnena är sådant som uttryckligen skulle förutsätta undervisning på svenska eller finska för att eleven ska få sådana färdigheter som behövs i det finländska samhället. Ifall andelen undervisning på målspråket är stor, måste man se till att eleverna utvecklar god förmåga att hantera begrepp samt att förstå och producera krävande faktatexter på svenska/finska också i undervisningen i de olika läroämnena. Undervisningen på två språk ska ordnas så att alla elever kan få behörighet för fortsatta studier på andra stadiet.

I skolor som ordnar undervisning på två eller flera språk är ofta mångfalden av språk och kulturer stor, både bland eleverna och bland skolans personal. Det här ger goda möjligheter att lyfta fram språk och kulturer i skolans vardag, utveckla förmågan att möta olika kulturer och främja flerspråkighet. Samtidigt innebär det en utmaning för skolan att kunna stödja varje elevs flerspråkiga och mångbottnade kulturella identitet på ett positivt sätt.

10.1.2 Mindre omfattande undervisning på två språk

Språkberikad undervisning

Med språkberikad undervisning avses här undervisning, där mindre än 25 % av innehållet i läroämnena undervisas på ett annat språk än skolans undervisningsspråk. Andelen beräknas utifrån timantalet i de årskurser, där den språkberikade undervisningen genomförs. Den språkberikade undervisningen kan inledas redan i förskolan och pågå under hela, eller endast en del av, den grundläggande utbildningen.

Målen för undervisningen i olika läroämnen och inlärningsresultaten är de samma för språkberikad undervisning som för annan grundläggande utbildning när den grundläggande utbildningen avslutas. Den språkberikade undervisningen ska uppmuntra och aktivera eleverna att använda målspråket också utanför de egentliga lektionerna på språket. De språkliga målen ska ställas i relation till den språkberikade undervisningens omfattning.

10.2 Frågor som avgörs på lokal nivå

Ifall utbildningsanordnaren erbjuder undervisning på två språk i någon form ska utbildningsanordnaren i läroplanen besluta och beskriva

- för vem undervisningen är avsedd och principerna för antagningen av elever
- timfördelningen mellan språkbadsspråket/målspråket och skolans undervisningsspråk
- vilka läroämnen eller vilka innehållsområden i läroämnena som undervisas på skolans undervisningsspråk respektive språkbadsspråket/målspråket; ifall det är skäl att se över situationen separat för varje läsår ska man i läroplanen definiera hur granskningen ska göras och hur den ska beskrivas i läsårsplanen
- de centrala språkliga målen för de läroämnen som undervisas på språkbadsspråket/målspråket
- målen och innehållet för språkbadsspråket/målspråket per årskurs.

För tidigt fullständigt språkbud besluts och beskrivs ytterligare

- vilka innehåll i läroämnet modersmål och litteratur som undervisas på skolans undervisningsspråk respektive språkbudsspråket.

För omfattande undervisning på två språk besluts och beskrivs ytterligare

- hur undervisningen ordnas för sådana elever som bor en kort tid i Finland och inte kan studera på varken undervisningsspråket eller målspråket
- om lämplighetsprov används för antagningen av elever och hur de inverkar på antagningen.

- 1 Lag om grundläggande utbildning 10 §
- 2 Lag om grundläggande utbildning 12 §
- 3 Statsrådets förordning (422/2012) 8 §
- 4 Utbildningsstyrelsens föreskrift 25/011/2005

11 UNDERVISNING SOM BASERAR SIG PÅ EN VISS VÄRLDSÅSKÅDNING ELLER PEDAGOGISK PRINCIPER

11.1 Principer för undervisningen

Statsrådet kan bevilja en registrerad sammanslutning eller stiftelse tillstånd att ordna grundläggande utbildning. I tillståndet kan utbildningsanordnaren beviljas en särskild utbildningsuppgift som baserar sig på en viss världsåskådning eller pedagogisk princip.

Inom grundläggande utbildning som baserar sig på en viss världsåskådning eller pedagogisk princip ska verksamheten, undervisningen och fostran följa de allmänna målen för fostran och de mål som ställts upp för undervisningen. Undervisningen ska följa grunderna för läroplanen

för den grundläggande utbildningen utan att binda eleverna till en värdegrund eller pedagogisk syn som ligger bakom en viss världsåskådning eller pedagogisk princip. Om avvikelser och prioriteringar bestäms i tillståndet att ordna utbildning och i statsrådets förordning.^[1]

Steinerskolans undervisning baserar sig på en viss, i detta kapitel nämnda, pedagogisk (steinerpedagogisk) princip. Läroplanen för Mikaelsskolan följer enligt det 11 kapitlet så att den nationella läroplanens pedagogiska huvuddrag kompletteras med steinerpedagogiska lösningar och särdrag. I kapitlet om värdegrunden (2.2) finns ett extra tillsatt kapitel om människosynen. Kapitlet som beskriver synen på lärandet har komplementerats med skilda kapitel för utvecklingsstadier och åldersbaserad undervisning. Ytterligare syns de steinerpedagogiska lösningarna i hela läroplanen, men speciellt i verksamhetskulturen, undervisningsmetoderna, arbetssätten och inlärningsmiljön.

12 VALFRIHET I DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN

Det allmänna målet för de valfria studierna i den grundläggande utbildningen är att fördjupa lärandet, bredda studierna och förbättra förutsättningarna för fortsatta studier. De valfria studierna ger eleverna möjlighet att utveckla sina kunskaper utifrån sina egna intressen. Valfriheten stödjer studiemotivationen och utvecklar förmågan att välja.

12.1 Valfria timmar i konst- och färdighetsämnena

I statsrådets förordning fastställs ett minimiantal timmar gemensam undervisning för varje konst- och färdighetsämne (musik, bildkonst, slöjd, gymnastik, huslig ekonomi) i årskurs 1–6 och 7–9. Konst- och färdighetsämnena anvisas i årskurs 1–6 ytterligare sammanlagt sex årsveckotimmar och i årskurs 7–9 sammanlagt fem årsveckotimmar, som i timfördelningen går under namnet valfria konst- och färdighetsämnena. De valfria timmarna är

en del av undervisningen i konst- och färdighetsämnena och ska också bedömas som en del av denna undervisning. Utbildningsanordnaren beslutar om användningen av de valfria timmarna.

De årsveckotimmar som anvisats valfria konst- och färdighetsämnena kan i den lokala läroplanen fördelas mellan musik, bildkonst, slöjd, gymnastik och huslig ekonomi på det sätt som utbildningsanordnaren beslutar. Alternativt kan årsveckotimmar, eller en del av dem, användas till för eleverna valfria, fördjupande studier i konst- och färdighetsämnena. Valfria timmar kan användas för att ordna intensifierad undervisning ifall man i den lokala läroplanen betonar vissa konst- och färdighetsämnena eller ämnesshelheter som består av dessa.

12.2 Valfria ämnen (minst 9 årsveckotimmar i grundutbildningen)

Syftet med de valfria ämnena är att fördjupa och bredda elevens kunskaper enligt elevens val. Det sammanlagda antalet årsveckotimmar för de valfria ämnena i årskurs 1–9 är minst nio. Som valfria ämnen kan utbildningsanordnaren erbjuda ämnen som lämpar sig för den grundläggande utbildningen, fördjupade och tillämpade studier i gemensamma ämnen eller ämnesshelheter som består av flera läroämnen. De valfria ämnena ska främja de mål som fastställts för den grundläggande utbildningen.[1] Fördjupade valfria lärokurser ska fördjupa och/eller bredda målen och innehållet i de gemensamma läroämnena. Tillämpade valfria ämnen kan innehålla element från flera olika läroämnen eller från mångsidig kompetens. Tillämpade valfria ämnen bidrar till att främja samarbetet mellan läroämnena, till exempel inom konst- och färdighetsämnena, informations- och kommunikationsteknik, konsument- och ekonomikunskap, global fostran och studier i drama.

Utbildningsanordnaren beslutar vilka valfria ämnen som erbjuds. Utbildningsanordnaren ska vid beslut om utbud av valfria ämnen och bedömning av dem beakta grunderna för antagning av studerande till andra stadiet[2].

I timfördelningen som fastställs i statsrådets förordning reserveras nio årsveckotimmar för valfria ämnen i årskurs 1–9. Ifall minimiantalet årsveckotimmar (222 åvt) enligt förordningen om grundläggande utbildning överskrids i den timfördelning som utbildningsanordnaren godkänt, kan det överskridande antalet timmar också innehålla valfria ämnen. De årsveckotimmar som anvisats för de valfria ämnena kan användas för ordnandet av intensifierad undervisning.

1 Valtioneuvoston asetus (422/2012) 6 §

2 Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus opiskelijaksi ottamisesta ammatillisessa peruskoulutuksessa (4/2013);

Opetusministeriön asetus opiskelijaksi ottamisen perusteista lukiokoulutuksessa (856/2006)

12.3 Frivilliga och valfria lärokurser i främmande språk

För de främmande språkens del fastställer grunderna för läroplanen målen och det centrala innehållet för de frivilliga och valfria språk som undervisas som A2- och B2-språk. Om eventuella andra valfria språk och om målen och innehållet i dem bestäms i den lokala läroplanen.

Undervisningen i det frivilliga A-språket (A2-språket) ska omfatta minst 12 årsveckotimmar. För anordnandet av undervisningen kan användas de årsveckotimmar som reserverats för valfria studier och de årsveckotimmar som överstiger minimiantalet för grundläggande utbildning. Ifall A2-språket är det andra inhemska språket används de årsveckotimmar som reserverats för B1-språket. Det frivilliga A-språkets årsveckotimmar fördelas på årskurserna på det sätt som utbildningsanordnaren beslutar. Målen och kriterierna för slutbedömningen är de samma som i det för alla gemensamma A-språket.

Undervisningen i det frivilliga B-språket (B2-språk) ska omfatta minst fyra årsveckotimmar.

12.4 Frågor som avgörs på lokal nivå

Mikaelskolan erbjuder enligt kapitel 11.1 fastställda valfrihet i grundläggande utbildningen följande ämnen:

Valfria timmar i konst- och färdighetsämnen

- Eurytmi i åk 5-9, 7 årsveckotimmar
- Handarbete i åk 3-4, 2 årsveckotimmar

Valfria ämnen

Frivilliga och valfria lärokurser i främmande språk

- A2 språk i åk 1–9, 12 åvt engelska

13 ÅRSKURS 1–9

13.1 Övergångarna

13.1.1 Övergången från förskoleundervisningen till den grundläggande utbildningen och uppdraget i årskurs 1–2

Utöver de gemensamma uppdragen har varje årskurshelhet i den grundläggande utbildningen sitt särskilda uppdrag. Uppdraget förutsätter att elevernas ålder och utvecklingsnivå beaktas och att undervisningen planeras så att övergångarna löper smidigt och tryggt.

Övergången mellan förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen Barnets övergång från förskoleundervisningen till den grundläggande utbildningen förutsätter systematiskt samarbete mellan personalen i förskolan och personalen i nybörjarundervisningen. Man behöver känna till varandras lärmiljöer, verksamhetssätt och styrdokument. Det är viktigt att samarbeta med hemmen och att bygga upp ett ömsesidigt

förtroende. Varje barns situation, förutsättningar för lärande och behov ska beaktas. Barns eventuella behov av stöd för lärande och skolgång ska tryggas vid skolstarten och man ska också utreda behov och möjligheter för barnen att delta i morgon- och eftermiddagsverksamhet och klubbverksamhet. Barnen ska uppmuntras att vara stolta över de färdigheter de fått under tiden i förskolan. De ska spurras att ansluta sig till den nya gruppen och att samverka med de vuxna som de möter i den nya miljön.

Årskurs 1–2: Att utvecklas till skolelev

Undervisningen i årskurserna 1–2 ska ta hänsyn till de färdigheter som eleverna tillägnat sig i förskoleundervisningen och tidigare inom småbarnspedagogiken. Det särskilda uppdraget i årskurserna 1–2 är att ge eleverna förutsättningar att utveckla en positiv bild av sig själva som lärande individer och skolelever samt färdigheter för fortsatt arbete och lärande. I början av den grundläggande utbildningen är det särskilt viktigt att man följer med varje elevs lärande så att man kan garantera att eleven har förutsättningar att göra framsteg i sina studier.

Det är viktigt att varje elev får uppmuntrande respons och möjlighet att känna glädje över att lära sig och av att lyckas. Eleverna ska uppmuntras att föra fram sina intressen och att bli intresserade av nya fenomen. Undervisningen ska vara tillräckligt utmanande med tanke på varje elevs behov. Mobbning och diskriminerande beteende ska inte tillåtas i skolan. Eleverna ska uppmuntras att arbeta tillsammans, att ta egna initiativ och att ta ansvar för sina skoluppgifter. Särskild vikt ska fästas vid att utveckla elevernas språkliga, sociala och motoriska färdigheter och varje elevs individuella utveckling och minnesförmåga. Målet är att upptäcka svårigheter gällande utvecklingen och lärandet i ett tidigt skede och att ge stöd i rätt tid. Arbetssätten ska vara åskådliga och konkreta och präglas av lek och spel, fantasi och berättelser. Tillsammans med hemmen ska man stödja eleverna vid skolstarten och i att utvecklas till skolelever.

I årskurserna 1–2 blir förskoleundervisningens lärområden till läroämnen men undervisningen kan fortsättningsvis i huvudsak vara helhetsskapande. Elevernas initiativförmåga, förmåga att arbeta tillsammans och förstå samband mellan olika företeelser stärks genom att man förverkligar olika mångvetenskapliga lärområden enligt kapitel 4. Då uppstår också fler tillfällen till samarbete såväl med förskoleundervisningen som med de högre årskurserna.

Övergången mellan årskurs 2 och 3

Vid övergången är det viktigt att försäkra sig om att eleven behärskar de grundfärdigheter som förutsätts i studierna och att stärka varje elevs självförtroende som skolelev. I synnerhet ska elevernas läs- och skrivfärdigheter, matematiska färdigheter och studiefärdigheter stödjas. Det blir allt viktigare att utveckla förmågan att arbeta självständigt och i grupp och att ta ansvar för sitt lärande. Skolan ska tillsammans med hemmen stödja eleverna att lyckas i skolarbetet. Eleverna och vårdnadshavarna ska informeras om skolans språkprogram och om hur studierna ordnas, om de nya läroämnena som inleds i årskurs 3 och eventuella valfria eller frivilliga studier. Tillsammans ska man fundera över de krav som studierna ställer och över hur det känns att eventuellt ansluta sig till en ny grupp.

Ett beslut om särskilt stöd ska i enlighet med vad som förutsätts i lagen granskas före årskurs tre.

13.1.2 Beskrivning av elevens åldersstadium, lärinnehåll som stödjer åldersstadiet, verksamhetsformer och undervisningsmetoder samt beskrivning av de centrala aktiviteterna och målen under klasstadierna

Årskurs 1–2 (7–8 år)

Under de två eller tre första skolåren lär sig eleven delvis genom att härma sin omgivning eftersom hen känner sig som en del av den. Förskoleundervisningens lärområden blir till läroämnena, men undervisningen är fortfarande i huvudsak helhetsskapande och fenomenbaserat. Även mångvetenskapliga lärområden suddar ut de skarpa klyftorna mellan olika läroämnena och underlättar förståelsen av sambanden mellan olika företeelser.

Tillsammans med hemmen stödjer man eleven vid skolstarten och i att utvecklas till skolelever. Eleven har fortsättningsvis ett gott situationsminne, och därför stödjer erfarenhets- och aktivitetsbaserad samt social och emotionell inläring elevens förmåga att inte göra åtskillnad mellan sig själv och omgivningen. Eleven lär sig utan behov av att bilda åsikt genom allmängiltiga begrepp som presenteras genom aktiviteter, minnet, fantasin, rytmisk

upprepning, åskådliggörande, lek och berättelser. Arbetsmetoderna i undervisningen stödjer elevens sätt att lära sig.

Eleven får stöd i alla skeden av lärandet genom att ge stöd i rätt tid i svårigheter gällande utvecklingen och lärandet samt i utvecklandet av elevens språkliga, sociala och motoriska färdigheter och minnesförmåga. Undervisningen planeras så att den ska vara tillräckligt utmanande med tanke på varje elevs behov. Eleverna uppmuntras att föra fram sina egna tankar, att delta i gemensamma aktiviteter och att ta ansvar för sitt eget agerande och sina egna skoluppgifter.

Eleverna får uppmuntrande respons. Målet är att ge eleven förutsättningar att utveckla en positiv bild av sig själva som lärande individ och att hen känner glädje över att lära sig och av att lyckas. En vuxen person fungerar som rollmodell för eleven, och det hen säger och gör har en inverkan på eleven. Mobbning och diskriminerande beteende tillåts inte i skolan.

Årskurs 1: Lärinnehåll som stödjer åldersstadiet, verksamhetsformer och undervisningsmetoder

Eleven upplever sin miljö som en helhet, och detta stöds med sagor och berättelser. Eleven lär sig i huvudsak genom aktivitet och härmning, varvid hen får en bild av det som ska läras, hen internaliserar bilden och lyfter fram den igen ur sitt minne för att generalisera den så att det uppstår ett tillämpbart begrepp. Därför utnyttjas fantasiförmågan i allt lärande och all aktivitet. Aktiviteten är till sin natur rytmisk, levande och rörlig, både internt och externt. På så sätt stöder man elevens emotionella fostran så att eleven kan identifiera sig med föremålet för lärandet. Lärandet blir en personlig, intern erfarenhet som låter eleven uppleva världen. Konst och musik bidrar till att göra undervisningen levande och de tilltalar eleven på känslomässigt plan. Andra moment som stödjer åldersstadiet är stickning (som förstärker båda händerna) i textilslöjd, samt formerna, ordningsföljden och uttalet av symbolerna för bokstäverna och räkneorden i modersmålet och litteratur samt matematik. Dessa inlärs så att eleven får en erfarenhet som hen memorerar med hjälp av riklig övning. I övningen ingår rörelser, gester, ramsor, teckning och skrivande. Undervisningens aktivitetsbaserade karaktär stödes av att klassrummet går att transformera efter behov, dess mångfunktionalitet.

Beskrivning av den centrala verksamheten och målen i årskurs 1

Det viktiga i årskurs 1 är att eleven utvecklas till en skolelev och lär sig fungera i en klassgemenskap. Det ligger på lärarens ansvar att integrera eleverna så att det uppstår en socialt sammanhållen grupp där man lyssnar till och tar hand om de andra. Det första året lägger således grunden till den gemensamma tiden under klasslärarstadiet och till annat lärande. Det är även viktigt att det utvecklas ett respektfullt förhållande till naturen, att man tar hand om miljön och att det väcks ett intresse för omvärlden.

Förslag på ämnesövergripande lärhelheter

- skogsutflykter, utflykter till den närliggande naturen (omgivningslära, gymnastik)

Årskurs 2: Lärinnehåll som stödjer åldersstadiet, verksamhetsformer och undervisningsmetoder

I årskurs 2 vidareutvecklar eleverna de motoriska och finmotoriska förmågor, kunskaper och färdigheter de tillgodogjort sig i årskurs 1 med hjälp av ett konstnärligt närmandesätt. Exempelvis i handarbete förstärker virkning vänstra handens funktion. Elevens intellekt och förståelse vaknar tack vare ett konstnärligt tillvägagångssätt. Lärinnehållet lyfts fram med hjälp av bilder. Eleverna fortsätter att genom aktiviteter tillgodogöra sig grunderna i räkning och läsning, men i årskurs två krävs det även individuella prestationer: egna repliker, dikter, dockteater o.s.v. Interaktionsförmågan uppövas särskilt om morgnarna då man pratar om vars och ens senaste nyheter, varvid eleven utvecklar sin förmåga att lyssna på de andra och dela med sig av sina egna saker med de andra.

Beskrivning av den centrala verksamheten och målen i årskurs 2

I årskurs 2 är verksamheten aktivitetsbetonad, interaktiv och mångsidig. På så sätt hjälper man eleverna att komma över ett skede där motsatsförhållandena tenderar att skärpas. Berättelser om motsatta mänskliga kvaliteter och karaktärsdrag exempelvis i legender och fabler stöder eleven i detta åldersstadium. I all undervisning fäster man vikt vid ett respektfullt förhållningssätt gentemot människan och naturen, vid miljövården och vid vikten av att intressera sig för omvärlden.

Förslag på ämnesövergripande lärhelheter

- dockteaterföreställning (textilslöjd, musik, modersmålet)
- skogsutflykter, utflykter till den närliggande naturen (omgivningslära, gymnastik) (i likhet med årskurs 1)

13.1.3 Övergången från årskurs 2 till årskurs 3 och uppdraget i årskurs 3–6

Varje årskurs har utöver de gemensamma uppdragen var sitt specialuppdrag. För att ta vara på det ska elevernas ålders- och utvecklingsstadium beaktas och elevens smidiga övergång till nästa stadium understödjas.

Övergången mellan årskurs 2 och årskurs 3

Vid övergången är det viktigt att försäkra sig om att eleven behärskar de grundfärdigheter som förutsätts i studierna och att stärka varje elevs självförtroende som skolelev. I synnerhet stöds elevernas läs- och skrivfärdigheter, matematiska färdigheter och studiefärdigheter. Det blir allt viktigare att utveckla förmågan att arbeta självständigt och i grupp och att ta ansvar för sitt lärande. Skolan stödjer tillsammans med hemmen eleverna att lyckas i skolarbetet. Eleverna och vårdnadshavarna informeras om skolans språkprogram och om hur studierna ordnas, om de nya läroämnena som inleds i årskurs 3 och eventuella valfria eller frivilliga studier. Tillsammans funderar man över de krav som studierna ställer och över hur det känns att eventuellt ansluta sig till en ny grupp.

Ett beslut om särskilt stöd ska i enlighet med vad som förutsätts i lagen granskas före årskurs tre.

Årskurs 3–6: Att utvecklas som elev

Det särskilda uppdraget i årskurs 3–6 är att utveckla färdigheten att lära sig och att identifiera och utveckla sin studieteknik och sina studiefärdigheter. Eleverna ska uppmuntras att acceptera sig själva, att uppfatta sina gränser och rättigheter och vid behov försvara dem samt att värna om sin egen trygghet och säkerhet. De ska handledas att förstå sina

skyldigheter och sitt ansvar. De ska också uppmuntras att på ett konstruktivt sätt uttrycka sina åsikter och att utveckla sina kommunikativa färdigheter. Mobbning och diskriminerande beteende ska inte tillåtas. Elevernas intresse för frågor om etik och moral ska utnyttjas genom att skapa tillfällen att diskutera och reflektera och öva sig att delta och ta ansvar. Eleverna ska uppmuntras att göra val utifrån sina förutsättningar och undvika könsbundna val. Särskild uppmärksamhet ska fästas vid elevernas behov av handledning och stöd.

I årskurserna 3–6 ska undervisningen stärka och komplettera de grundläggande färdigheter som eleverna tillägnat sig i de lägre årskurserna och ge dem nya kunskaper. Antalet läroämnen ökar och man strävar efter att hitta naturliga situationer för helhetsskapande undervisning. De mångvetenskapliga läroombåden stärker samarbetet mellan läroämnena och erbjuder eleverna möjligheter till för åldern viktiga upplevelser. Med hjälp av mångvetenskapliga läroombåden kan sättet att arbeta bli alltmer funktionellt och förutsättningarna för praktiskt och undersökande lärande i olika lärmiljöer ökar. Elevernas delaktighet i planeringen ökar. De mångvetenskapliga läroombåden ger eleverna möjlighet att arbeta tillsammans, att uttrycka sig och att delta i för gruppen meningsfull verksamhet.

Övergången mellan årskurs 6 och 7

Övergången från årskurs sex till årskurs sju förutsätter systematiskt samarbete mellan skolans eller skolornas personal, att nödvändig information om undervisningen överförs samt att man känner till lärmiljöer, verksamhetssätt och styrdokument. Kommunikation mellan hem och skola betonas vid övergången. Övergången innebär ofta att eleverna måste anpassa sig till en ny grupp, nya lärare och en ny miljö. Det är skolans uppgift att se till att arbetssätten och bedömningsmetoderna även i dessa årskurser är anpassade till elevernas ålder och förutsättningar. Det är viktigt att både hemma och i skolan se till att eleverna också känner sig trygga och samtidigt uppmuntra dem att möta nya utmaningar. Många val gällande framtiden blir aktuella för eleverna. Det är viktigt att lyssna till och respektera eleverna och låta dem vara med och påverka beslut som gäller dem själva.

Ett beslut om särskilt stöd ska i enlighet med vad som förutsätts i lagen granskas före eleven börjar i årskurs sju.

13.1.4 Beskrivning av elevens åldersstadium, lärinnehåll som stödjer åldersstadiet, verksamhetsformer och undervisningsmetoder samt beskrivning av de centrala aktiviteterna och målen under klasstadierna

Årskurs 3 (9–10 år)

I årskurs tre befinner sig den nioåriga eleven i en vändpunkt och hen börjar se sig som åtskild helhet från sin omgivning. Fysiska, psykologiska och kognitiva förändringar leder till att eleven förstärks på många sätt. Hen ifrågasätter saker och ting, upplever klarare subjektivitet och objektivitet och känner osäkerhet, tvivel och även ensamhet. Förändringen jämfört med årskurs 1 och 2 är påfallande.

Årskurs 3: Lärinnehåll som stödjer åldersstadiet, verksamhetsformer och undervisningsmetoder

I årskurs tre är klassundervisningen aktivitetsbaserad och konkret. Genom olika arbetsprojekt, såsom byggnads- och lantbruksprojekt, stöder man eleven att etablera ett ansvarsfullt förhållande till sin omgivning. Detta inbegriper bl. a. projekt gällande näring, odling och välbefinnande. Bondekulturen och de gamla yrkena lägger grunden till de kommande årens historieundervisning. Eleven får själv och i samarbete med andra planera och genomföra till och med stora projekt. Läs- och räknekunskaperna tillämpas i vardagliga situationer där man behöver mätning och vägning, det vill säga löser enkla problem.

Beskrivning av den centrala verksamheten och målen i årskurs 3

I årskurs tre är arbetet aktivitetsbaserat, interaktivt och mångsidigt. Vid nioårsåldern stöder man utvecklingen av elevens inre säkerhetskänsla med olika projekt som grundar sig på entydiga instruktioner och regelbundenheter. Utöver projekt uppövas elevernas förståelse för förpliktelser och ansvar samt begrundas etiska och moraliska frågor gällande såväl människan som naturen genom diskussioner. I årskurs tre fäster man uppmärksamhet vid elevens förmåga att utveckla sina färdigheter att lära sig. Från och med denna årskurs växer elevens egen andel i all planering.

Förslag på ämnesövergripande lärhelheter

- Brödet (omgivningslära, modersmålet, huslig ekonomi)

Årskurs 4 (10–11 år)

I årskurs 4 lär sig eleven att observera sin omgivning på ett objektivare sätt än tidigare. Hen börjar lita på sig själv allt mer, något som tar sig uttryck i en energisk inställning och i iver att se och lära känna världen. Hos eleven utvecklas det i 10–11årsåldern en insikt om den egna individualiteten i förhållande till omvärlden, varvid viljeelementet blir synbarligen starkare. Allt detta förutsätter att undervisningen ska vara tillräckligt utmanande och levande.

Årskurs 4: Lärinnehåll som stödjer åldersstadiet, verksamhetsformer och undervisningsmetoder

I årskurs fyra är arbetet aktivitetsbaserat, interaktivt och mångsidigt. Man övar sig i att observera objektivt genom att på ett fenomenologiskt sätt bekanta sig med djurriket, något som ger möjlighet att även begrunda människans fysiska struktur. Ömsesidiga beroendeförhållanden, symmetri, bråktal och musik stöder elevens förmåga att göra observationer om världen. Ämnesövergripande projekt, Kalevalaeposet, hembygdsstudier och kartritning hjälper eleven att se sig själv i förhållande till sin omgivning.

Beskrivning av den centrala verksamheten och målen i årskurs 4

Lärarens huvudmål består i att svara på elevernas ökande behov av konkret kunskap genom att ge dem lektioner som ger näring åt fantasin och bereder dem möjligheter till självständigt arbete. I undervisningen fokuserar man på skillnaden mellan jaget och omvärlden. Eleverna ska få utmaningar och de ska få överträffa sig själva i arbetet. ”Arbete, arbete och ännu mer arbete!” torde vara det bästa mottot för årskurs fyra. Eleverna ska själva definiera sitt förhållande till arbete, sina medelever och sina lärare. Berättelsestoffet stöder detta då det presenterar en rad individer som påverkar sin sociala kontext (exempelvis Kalevala och den nordiska mytologin). Eleverna uppmuntras att träffa sina egna val utgående

från sina egna ståndpunkter samtidigt som man undviker könsbundna lösningar. I all undervisning fäster man uppmärksamhet vid ett respektfullt förhållningssätt gentemot människan och naturen samt vid miljövården.

Förslag på ämnesövergripande lärhelheter

- föreställning om Kalevalaeposet (musik, modersmålet, eurytmi, omgivningslära T10)
- hembygdstudier (omgivningslära, historia, samhällslära: arbetslivskompetens och entreprenörskap, gymnastik, modersmålet)

Årskurs 5 (11–12 år)

I årskurs fem genomlever eleven sin gyllene barndomstid. Hen förhåller sig harmoniskt till omvärlden och behärskar väl sina kroppsrörelser. Eleven har förmågan att uppfatta de världsliga frågorna och fenomenen med hjälp av sitt realistiska tankesätt och hen är kapabel att dryfta moralfrågor. Hen börjar förstå abstrakta begrepp, och även hens tidsuppfattning har utvecklats. Detta möjliggör diskussionen kring historiska händelser och planeringen av framtiden, något som i samverkan med en fördjupad känslöförmåga leder till vaknandet av samvete och ansvarskänsla. Vid utgången av åldersstadiet och vid den annalkande puberteten börjar känslan av harmoni avta i styrka, men den spirar fram återigen under de sista skolåren.

Årskurs 5: Lärinnehåll som stödjer åldersstadiet, verksamhetsformer och undervisningsmetoder

I årskurs fem är arbetet aktivitetsbaserat, interaktivt och mångsidigt. I förgrunden för observationer står myter, historia och betydelsefulla individer. Den mångfasetterade interaktionen mellan livet och livsmiljön behandlas exempelvis genom att fokusera på Finlands geografi och växtlighet, olika styresskick i världen samt individens rättigheter och möjligheter. Eleverna uppmuntras att förstärka minnet genom att lära sig utantill ord i olika språk och genom att visualisera den rumsliga dimensionen med hjälp av kartor.

Beskrivning av den centrala verksamheten och målen i årskurs 5

Läraren börjar utmana elevernas tilltagande intellekt i och med att deras kritiska omdömesförmåga tilltar. I all undervisning fäster man uppmärksamhet vid ett respektfullt förhållningssätt gentemot människan och naturen samt miljövården.

Förslag på ämnesövergripande lärhelheter

- demokrati (historia, samhällslära, drama m. fl.)
- skådespel (musik, drama, modersmålet, eurytmi)
- olympiader (historia, gymnastik, slöjd)
- Finland (omgivningslära, historia, samhällslära, modersmålet m. fl.)

Årskurs 6 (12–13 år)

I årskurs sex genomgår eleven fysiska förändringar, men utöver dessa börjar hen förstå kausala samband samtidigt som hens förståelse av rättvisa fördjupas. Efter barndomen börjar eleven se fram emot vuxenheten. Tankeförmågan förstärks ytterligare.

Årskurs 6: Lärinnehåll som stödjer åldersstadiet, verksamhetsformer och undervisningsmetoder

I årskurs sex är arbetet aktivitetsbaserat, interaktivt och mångfasetterat. Förändringen i elevens fysiska, psykiska och kognitiva förmågor stöds genom fenomenbaserad undervisning i naturvetenskaperna, ekonomisk matematik och olika praktiska arbeten, till exempel trädgårdsskötsel. Eleven finner välbehövligt motstånd i synnerhet i bearbetning av hårda substanser. Naturen betraktas ur den livlösa naturens synvinkel; i bildkonst lyfter man fram kontrasten mellan ljus och skugga med kol och målfärger. Samtidigt dryftar man de egna

värderingarna, lagar som människan stiftat och övergår till att studera Europa som en del av världen samtidigt som man tar en överblick över alla världens kontinenter.

Beskrivning av den centrala verksamheten och målen i årskurs 6

Läraren handleder eleverna att göra vetenskapliga observationer omvärlden och att ta ansvar för den egna klassgemenskapen. Målet är att gestalta ett nytt socialt förhållande mellan läraren och eleverna. I och med att tänkandet utvecklas hjälper läraren eleverna att förstå de kausala sambanden i världen. I all undervisning fäster man uppmärksamhet vid ett respektfullt förhållningssätt gentemot människan och naturen samt vid miljövården.

Förslag på ämnesövergripande lärhelheter

- Att vara romare och europé, Europa som en del av världen: ett ämnesövergripande tema
- Alltsedan folkvandringarna utgör det romerska riket ett centralt ämnesövergripande tema. Intensiva inlärningserfarenheter (historia, omgivningslära, matematik).
Ekonomi och pengar, räntekalkyler
- Sambandet mellan Finland och det övriga Europa
- En systematisk överblick över världens kontinenter samt astrologi, geologi och botanik, global handel och näringar
- Teman om magnetism, kompass och värmelära inom fysik kan med fördel förknippas med en global överblick över jordgloben

13.2 Mångsidig kompetens

13.2.1 Mångsidig kompetens i årskurserna 1–2

De allmänna målen för mångsidig kompetens fastställs i kapitel 3. I det följande beskrivs de aspekter gällande målen som betonas i årskurserna 1–2.

Grunden för en mångsidig kompetens läggs under småbarnsperioden, i förskoleundervisningen och under de första åren i den grundläggande utbildningen. Målet är att eleven genom att utveckla olika kompetenser ska förbättra förutsättningarna för att lära känna och uppskatta sig själv, forma sin identitet och utveckla en hållbar livsstil. Det är viktigt att skolan redan från början erbjuder varje elev en interaktiv och uppmuntrande gemenskap, där eleven kan känna att hen blir hörd, sedd och uppskattad. Fostran till en hållbar livsstil sker främst genom att skolan föregår med gott exempel. För att främja en hållbar livsstil ska man speciellt bemöda sig om att elevernas sociala färdigheter får möjlighet att utvecklas, att eleverna får lära sig observera kulturell mångfald i närmiljön och att de får vara ute i naturen och stärka sitt förhållande till naturen.

Förmåga att tänka och lära sig (K1)

Arbetet ska utgå från elevernas egna erfarenheter, iakttagelser och frågor. Det ska finnas utrymme för att undra, komma till insikt, hitta och uppfinna, fantisera och känna glädje i lärandet. Eleverna ska uppmuntras att fråga och lyssna, göra noggranna iakttagelser, söka information samt att producera och utveckla idéer tillsammans med andra och presentera resultatet av arbetet. Med hjälp av för åldern lämpliga problemlösnings- och forskningsuppgifter väcks elevernas nyfikenhet och intresse för den omgivande världen och deras förmåga att strukturera, benämna och beskriva omgivningen stärks. Eleverna ska också uppmuntras att ifrågasätta sina iakttagelser och lägga märke till att information ibland kan vara motstridig och otydlig.

Eleverna ska få öva att planera och ställa upp mål för sitt eget och det gemensamma arbetet och att utvärdera arbetet. Tillsammans ska man fundera över när man lyckats i arbetet och hur man vet när man lyckats. Eleverna ska handledas i att se sina framsteg, bli varse sina styrkor

som lärande individer och att känna glädje när de lyckas. Läraren ska tillsammans med eleverna fundera över eventuella val i samband med studierna och hjälpa dem att förstå betydelsen av olika alternativ.

Mångsidig motion och motoriska övningar bidrar till att utveckla tänkandet och lärandet. Utvecklingen av minnet, fantasin samt etiskt och estetiskt tänkande ska stödjas med hjälp av sagor och berättelser, spel, ramsor, sånger och lekar, olika konstformer och mångsidig kommunikation.

Kulturell och kommunikativ kompetens (K2)

Eleverna ska spurras och handledas till positiv växelverkan och samarbete. Lektioner, fester, lek, spel, måltider och samarbete i och utanför skolan erbjuder tillfällen där man kan öva sig att fungera tillsammans med många olika slags människor. Eleverna ska bemötas med respekt och man ska lära dem goda vanor och att visa vänlighet.

Eleverna ska handledas att värdesätta sin familjs och släkts traditioner och andras vanor och traditioner. I skolarbetet ska man bekanta sig med den närmaste kulturmiljön och dess kulturella mångfald. Eleverna ska också få möjlighet att bekanta sig med kulturarvet och med konst och annat kulturutbud. Eleverna ska också få erfarenheter av internationalism. Det är viktigt att fundera över hur man kan påverka sin egen miljö och dess kultur. Eleverna ska få bekanta sig med grundprinciperna i FN:s konvention om barnets rättigheter och fundera över vad dessa principer betyder i deras liv och i deras sätt att agera.

I skolarbetet ska eleverna ges möjlighet att ge uttryck för sådant som är betydelsefullt för dem själva genom att använda mångsidiga framställningssätt. Eleverna ska spurras att njuta av att deras fingerfärdighet och andra fysiska färdigheter utvecklas och att öva sig i att uppträda på olika sätt. Fantasin, uppfinningsrikedomen och uttrycksförmågan utvecklas genom bland annat lek, äventyr, musik, drama, berättande, mediepresentationer och visuella uttryck samt genom handens arbete.

Vardagskompetens (K3)

Skolstarten förutsätter en ny slags förmåga att ta hand om sig själv och bli mera självständig. Till skolarbetet hör att eleverna i klassen och i skolan ska sköta ansvarsuppgifter som lämpar sig för deras ålder. Betydelsen av gemensamma spelregler, goda vanor och uppmuntrande respons ökar. Eleverna ska lära sig att uppfatta tids- och rumsbegrepp och deras betydelse i praktiken. De ska öva sig att identifiera och uttrycka sina känslor och att utveckla emotionell kompetens till exempel med hjälp av lek och drama.

I skolan ska eleverna få lära sig grundläggande fakta om vad som främjar det egna och det gemensamma välbefinnandet, tryggheten och en god vardag. Det är viktigt att eleverna lär sig att röra sig självständigt och tryggt i närmiljön, att de använder säkerhets- och skyddsutrustning och förkovrar sina kunskaper och färdigheter som fotgängare och cyklister. De ska också få öva sig i hur man ska agera i olika riskfyllda situationer och hur man ska söka hjälp. Läraren ska tillsammans med eleverna undersöka teknik i vardagen och hur den används i olika situationer samt lära sig använda teknisk utrustning på ett tryggt sätt. Elevernas konsumtionsvanor ska diskuteras och de ska lära sig att förhålla sig kritiskt till reklam och medier. Eleverna ska också ges möjlighet att fundera över hur de kan påverka sin egen användning av pengar. Eleverna ska vägledas till kritiska konsumtionsvanor och till att fundera över vad sparsamhet, måttlighet och miljötänkande innebär för konsumentens val och vad de betyder för deras eget agerande.

Multilitteracitet (K4)

Eleverna ska handledas att nå kompetens i multilitteracitet, det vill säga att kunna tolka, producera och kritiskt granska texter av många olika slag som är lämpliga för deras ålder. Med texter avses här olika slag av information som kommer till uttryck genom verbala, visuella, auditiva, numeriska eller kinestetiska symbolsystem eller genom kombinationer av dessa. Genom en multisensorisk, helhetsinriktad och fenomenbaserad undervisning ska elevernas kompetens i multilitteracitet utvecklas. Eleverna ska uppmuntras att använda och producera olika slag av texter och språk, dra nytta av dem och att uttrycka sig med hjälp av dem. Elevernas grundläggande läs- och skrivfärdighet ska utvecklas och bli allt mer flytande. Också förmågan att hantera numerisk information i texter som anknyter till vardagen ska utvecklas, till exempel att se skillnader mellan antal. Eleverna ska spöras att utveckla förmågan att läsa och tolka bilder genom att pröva på olika visuella uttryckssätt och genom att granska olika visuella sätt att påverka i närmiljön.

Eleverna ska lära sig att söka information i olika källor och att förmedla information till andra. De ska handledas att fundera över skillnaden mellan den fiktiva och den verkliga världen och att inse att varje text har en upphovsman och ett syfte. På detta sätt ger undervisningen eleverna möjlighet att utveckla förmåga till kritiskt läsande (Critical literacy). För att utveckla multilitteracitet behöver eleverna såväl en rik textmiljö som ett tryggt stöd i användningen av medier. Texter som lämpar sig för åldern, exempelvis tidningar, böcker, spel, filmer och musik samt iakttagelser i omgivningen och texter som eleverna själva producerat eller valt ska användas i undervisningen. Förmågan att producera ska utvecklas vid sidan av förmågan att tolka och värdera. Eleverna ska ges gott om tillfällen att fråga, undra, berätta historier, uttrycka sina tankar och åsikter och dela med sig av sina erfarenheter genom olika uttryckssätt och med olika redskap.

Digital kompetens (K5)

Undervisningen ska utnyttja den digitala kompetens som eleverna inhämtat i förskoleundervisningen. Ett lekinriktat arbetssätt är fortfarande centralt. Eleverna ska få öva grundläggande färdigheter i informations- och kommunikationsteknik och lära sig att använda den som verktyg i studierna. Samtidigt ska eleverna få lära sig grundläggande terminologi inom informations- och kommunikationstekniken. Eleverna ska också få reflektera över användningen av digitala verktyg i närmiljön och dess betydelse i vardagen.

Praktiska färdigheter och egen produktion: I skolarbetet ska eleverna få öva sig att använda utrustning, program och tjänster och de mest centrala principerna för hur de används och fungerar. De ska få lära sig använda tangentbord och andra grundläggande färdigheter som behövs för att producera och bearbeta texter. Eleverna ska få och dela med sig av erfarenheter av att arbeta med digital media och av att programmera på ett för åldern lämpligt sätt. Spelifiering ska användas för att främja lärandet.

Ansvarsfulla och trygga arbetssätt: Man ska tillsammans med eleverna diskutera och utarbeta trygga och goda arbetssätt och god nätetikett för användningen av digitala verktyg. Man ska fästa uppmärksamhet vid att hälsosamma arbetsställningar och lämpligt långa arbetspass inverkar på välbefinnandet.

Informationshantering samt undersökande och kreativa arbetssätt: Eleverna ska handledas att använda centrala söktjänster, att pröva olika verktyg och att utföra mindre informationssökningar inom olika områden och om sådant som intresserar dem. De ska uppmuntras att med hjälp av digitala verktyg förverkliga sina idéer självständigt och tillsammans med andra.

Kommunikation och nätverksbildning: Eleverna ska få erfarenheter av sociala medietjänster som stödjer lärandet och öva sig att använda digitala verktyg i olika kommunikationssituationer.

Arbetslivskompetens och entreprenörskap (K6)

Skolarbetet ska ge eleverna mångsidiga möjligheter att lära sig arbeta självständigt och tillsammans med andra. De ska få öva sig att medverka i grupp och att samarbeta, att anpassa sina egna idéer till andras och att ta ansvar enligt sin ålder. Eleverna ska uppmuntras att undersöka nya fenomen och fundera över vad de själva är särskilt bra på och vad de kunde göra till förmån för andra i skolan och hemma. De ska uppmuntras att lita på sig själva då de handlar i nya situationer. Eleverna ska få bekanta sig med olika yrken i och utanför skolan och lära sig förstå vad dessa yrken och arbeten överlag betyder för samhället, i synnerhet med tanke på familjernas vardag och uppehälle. Skolarbetet berikas av samarbete med vårdnadshavarna och aktörer utanför skolan.

Förmåga att delta, påverka och bidra till en hållbar framtid (K7)

Eleverna ska från första klass få vara med och diskutera och planera mål för sitt eget arbete och sin grupps arbete. De ska också få planera hur skolans arbetsutrymmen ska inredas och göras trivsamma samt få delta i planering som gäller måltider, raster, fester, utfärder och andra evenemang i skolan. Tillsammans med eleverna ska man diskutera vad rättvisa, jämlikhet och ömsesidighet betyder. Eleverna ska genom egna erfarenheter bekanta sig med demokratiska principer och demokrati i praktiken. Alla elever hör till elevkåren och kan enligt sin ålder och sina förutsättningar vara med och besluta om saker som gäller dem själva. Man ska tillsammans med eleverna fundera på vad en rättvis och hållbar framtid betyder i vårt land och i världen och hur de själva kan bidra till en sådan.

13.2.2 Mångsidig kompetens i årskurserna 3–6

De allmänna målen för mångsidig kompetens fastställs i kapitel 3. I det följande beskrivs de aspekter gällande målen som betonas i årskurserna 3–6.

Utvecklingen av mångsidig kompetens ska systematiskt fortsätta. Målet är att eleven genom att utveckla olika kompetenser ska förbättra förutsättningarna för att lära känna och uppskatta sig själv och forma sin identitet. Den egna identiteten utvecklas i samspel med andra människor och omgivningen. Att ha vänner och känna sig accepterad är mycket viktigt. I den här åldern är eleverna särskilt mottagliga för att tillägna sig en hållbar livsstil och reflektera över betydelsen av hållbar utveckling.

Förmåga att tänka och lära sig (K1)

Undervisningen ska stärka förmågan att ställa frågor och söka svar självständigt och tillsammans med andra genom att iaktta och använda olika informationskällor och hjälpmedel. Samtidigt stärks elevernas förmåga att se saker ur olika perspektiv, komma på nya idéer och småningom lära sig granska information kritiskt. Eleverna ska handledas att lägga märke till växelverkan och samband mellan olika fenomen. De ska spurras att lyssna på andras åsikter och samtidigt reflektera över sin egen kunskap. Man gör eleverna uppmärksamma på att de kan tillägna sig kunskap på många olika sätt till exempel genom att dra medvetna slutsatser eller intuitivt utgående från egna erfarenheter. Kollaborativt lärande, med andra ord arbete parvis och i grupp, och kommunikation som stödjer lärande, ska mångsidigt användas och förmågan att arbeta tillsammans med andra ska stödjas. Tankeförmågan ska tränas med hjälp av problemlösnings- och slutledningsuppgifter och med arbetssätt som utnyttjar och främjar elevernas nyfikenhet, fantasi, uppfinningsriktighet och aktivitet. Eleverna ska spurras att använda sin fantasi till kreativa lösningar och till att tänka utanför befintliga gränser.

Färdigheten att lära sig ska stärkas i alla undervisningssituationer. Eleverna ska lära sig uppfatta på vilka sätt de naturligt lär sig och att fästa uppmärksamhet vid sina studiesätt. Eleverna ska fortsättningsvis öva sig att planera och ställa upp mål för arbetet och att utvärdera arbetet och framstegen. De ska handledas att förstå hur studieframgången påverkas när man regelbundet gör sina hemuppgifter samt att identifiera sina styrkor och

utvecklingsbehov. Eleverna ska få hjälp med att uppfatta mål och val som anknyter till deras studier och uppmuntras att tala om dem med sina vårdnadshavare.

Kulturell och kommunikativ kompetens (K2)

Eleverna ska handledas att lära känna och värdesätta sina sociala, kulturella, religiösa, konfessionella och språkliga rötter samt att fundera/reflektera över sin bakgrund och roll i generationskedjan. I skolarbetet bekantar man sig med skol- och hembygdkulturen förr och i dag och med kulturmiljöns förändring och mångfald. Eleverna ska handledas att identifiera och värdesätta kulturarvet och att vara med och skapa ny kultur. De ska ges möjligheter att uppleva och tolka konst och kultur. Att analysera mediekulturen samt iaktta och reflektera över mediernas påverkan är viktigt i de här årskurserna. I skolarbetet ska eleverna få kunskap om vad konventionerna om mänskliga rättigheter betyder i samhället och i världen och i synnerhet fördjupa sig i Konventionen om barnets rättigheter. Eleverna ska handledas att högakta och försvara de mänskliga rättigheterna.

Eleverna ska uppmuntras att uttrycka sig på olika sätt och att njuta av glädjen att skapa och uttrycka sig. De ska ges möjligheter till internationellt samarbete och att jämföra olika traditioner och kulturer. Undervisningen ska stödja eleverna att växa till skickliga språkbrukare som använder både sitt modersmål och andra språk på ett mångsidigt sätt. Eleverna ska uppmuntras att uttrycka sig på ett mångsidigt sätt även med ringa språkkunskaper. Kommunikation, samarbete och gott uppförande tränas mångsidigt och eleverna ska lära sig att sätta sig in i andras situation och granska frågor ur olika perspektiv. Skolarbetet ska ge eleverna tillfälle att träna sina sociala och praktiska färdigheter, sin uppfinningsrikedom och sin planerings- och uttrycksförmåga. Eleverna ska uppmuntras att uppskatta och kontrollera sin kropp och att använda den för att uttrycka känslor, åsikter, tankar och idéer.

Vardagskompetens (K3)

Eleverna ska ges tillfälle att träna tidshantering, gott uppförande och handlingssätt som påverkar det egna och det gemensamma välbefinnandet och egen och andras trygghet och säkerhet. Eleverna ska lära sig ta ansvar både för att lärmiljön är snygg och trivsamt och för att atmosfären i gruppen är god samt vara med och utarbeta gemensamma regler och

utveckla arbetssätten i skolan. Genom att arbeta tillsammans kan eleverna utveckla sina emotionella och sociala färdigheter. I samband med spel, lekar och gemensamma uppgifter ska eleverna lära sig förstå betydelsen av regler, avtal och förtroende och få öva sig att fatta beslut. Eleverna ska stödjas att röra sig självständigt i en allt större omgivning och i kollektivtrafik. Det är särskilt viktigt att koncentrera sig på cykelvett och hur man värnar om sin egen och andras säkerhet i trafiken. Eleverna handleds att använda ändamålsenlig säkerhets- och skyddsutrustning och lära känna de centrala säkerhetssymbolerna.

Tillsammans ska man diskutera betydelsen av att skydda sitt privatliv och sin personliga integritet och lära sig hur man gör detta i praktiken. I skolan övar man sig i att agera i olika riskfyllda situationer.

I undervisningen granskas teknikens mångfald och betydelse. Eleverna söker information om den tekniska utvecklingen och hur den påverkat olika livsområden och miljöer. Eleverna ska handledas att använda teknik på ett ansvarsfullt och säkert sätt och undersöka etiska frågor som anknyter till användningen av teknik. Eleverna ska också få kunskap om hållbar konsumtion och reflekterar över vad måttfullhet, sparsamhet, ekonomisk planering och att dela med sig innebär i praktiken och få öva dessa principer i skolarbetet. De ska få handledning i att fungera som konsumenter och i att förhålla sig kritiskt till reklam och medier. Eleverna ska handledas att reflektera över sina val ur ett hållbarhetsperspektiv.

Multilitteracitet (K4)

Eleverna ska lära sig tolka, producera och kritiskt granska allt mer varierande texter i olika sammanhang och miljöer. Med texter avses här olika slag av information som kommer till uttryck genom verbala, visuella, auditiva, numeriska eller kinestetiska symbolsystem eller genom kombinationer av dessa. Basfärdigheterna och -teknikerna ska fördjupas såväl när det gäller att förstå och tolka som att producera dessa olika slag av texter. Eleverna ska lära sig skilja mellan fiktion och fakta, likaså mellan åsikt och fakta. Eleverna ska göras uppmärksamma på att texter har olika syften som i sin tur bestämmer vilka medel som används i texterna. Texter som innehåller siffror kan till exempel förmedla information, locka till köp eller påverka attityder.

Bild- och mediekunskapen utvecklas genom att undersöka olika slag av information och texter ur upphovsmannens och betraktarens perspektiv och utifrån sammanhanget och situationen. Eleverna ska uppmuntras att använda olika typer av källor, till exempel muntliga, audiovisuella, tryckta och elektroniska källor, söktjänster och bibliotekstjänster och samtidigt bedöma om informationen de hittat lämpar sig för ändamålet. Eleverna ska få handledning i att arbeta självständigt med olika medier för att lära sig uppfatta vilka betydelser och vilken verklighet medierna förmedlar. Förmågan att läsa kritiskt ska utvecklas i kulturella sammanhang som är relevanta för eleverna. Att berätta, avbilda, jämföra, referera och att använda audiovisuella hjälpmedel är lämpliga sätt att presentera information. Att aktivt läsa och producera olika slags texter både i skolan och på fritiden och att njuta av texterna, såväl i egenskap av den som tolkar som den som producerar texten, är viktigt för att utveckla multilitteracitet.

Digital kompetens (K5)

Digitala verktyg ska mångsidigt användas i olika läroämnen och i det övriga skolarbetet och det kollaborativa lärandet ska stärkas. Samtidigt ska eleverna ges möjligheter att söka, pröva och använda sådana arbetssätt och -redskap som bäst lämpar sig för deras lärande och arbete. Man ska tillsammans fundera över hur tekniken påverkar den egna vardagen och ta reda på hur tekniken kan användas på ett hållbart sätt.

Praktiska färdigheter och egen produktion: Eleverna ska lära sig att använda olika apparater, program och tjänster och att förstå enligt vilken logik de används och fungerar. De ska öva sig att producera flytande text och att behandla den med olika verktyg samt att skapa bild, ljud, videor och animationer. Eleverna ska uppmuntras att med hjälp av digitala verktyg förverkliga sina idéer självständigt och tillsammans med andra. I undervisningen ska eleverna få bekanta sig med programmering för att lära sig att tekniska funktioner beror på mänskliga lösningar. *Ansvarsfulla och trygga arbetssätt:* Eleverna ska lära sig ansvarsfull och trygg användning av digitala verktyg, nätetikett och de grundläggande principerna om upphovsrätt. De ska öva användningen av olika meddelandesystem och de sociala medietjänster som används i undervisningen. Eleverna ska få information och erfarenhet av hur bra arbetsställningar och lämpligt långa arbetspass påverkar hälsan. *Informationshantering samt undersökande och kreativa arbetssätt:* Eleverna ska öva sig att söka information i olika källor med hjälp av söktjänster. De ska lära sig att använda källorna för att producera egen kunskap

och öva sig att bedöma information kritiskt. Eleverna ska uppmuntras att hitta lämpliga sätt att uttrycka sig på och att använda digitala verktyg för att dokumentera och utvärdera arbetet och sina alster. *Kommunikation och nätverksbildning*: Eleverna ska lära sig att ta sin roll och redskapets karaktär i beaktande och att ta ansvar för sin kommunikation. De ska handledas att granska och bedöma hur man kan använda digitala verktyg för att påverka. Eleverna ska få erfarenheter av att använda digitala verktyg för att kommunicera med aktörer utanför skolan, även internationellt.

Arbetslivskompetens och entreprenörskap (K6)

Eleverna ska lära sig att arbeta metodiskt och långsiktigt och att i allt högre grad ta ansvar för sitt arbete. De ska uppmuntras att identifiera sina styrkor och att intressera sig för olika saker. Eleverna ska uppmuntras att vara uthålliga och slutföra sitt arbete samt att värdesätta resultatet av arbetet. I skolarbetet ska eleverna öva sig i att arbeta med mindre projektarbeten, att fungera i grupp och att samarbeta med aktörer utanför skolan. Gemensamt arbete ger eleverna möjlighet att lära sig ömsesidighet, att förhandla och att anstränga sig för att nå ett gemensamt mål. Eleverna ska uppmuntras att i skolarbetet utnyttja färdigheter de lärt sig på fritiden och lära dem vidare till andra elever.

Skolarbetet ska ge eleverna möjligheter att få erfarenhet av arbete, olika yrken och av att göra något till förmån för andra. Det kan till exempel vara intern arbetspraktik i skolan, samarbetsprojekt med närbelägna företag och organisationer, fadderverksamhet, kamratmedling eller vänelevsverksamhet. Eleverna ska spurras att ta initiativ och vara företagsamma och att inse betydelsen av arbete och företagsamhet i livet och i samhället.

Förmåga att delta, påverka och bidra till en hållbar framtid (K7)

Undervisningen ska främja elevernas intresse för skolgemenskapen och samhällsfrågor. Man ska tillsammans med eleverna undersöka frågor och situationer som anknyter till hållbar utveckling, fred, jämlikhet, demokrati och mänskliga rättigheter, i synnerhet barnets rättigheter. Man funderar och tränar olika sätt att själv bidra till en positiv förändring. Eleverna ska handledas att se mediernas påverkan i samhället och få öva sig att använda olika medier för att påverka.

Eleverna ska ges möjligheter att samarbeta, hantera konflikter och söka lösningar och att fatta beslut som gäller såväl den egna klassen och olika undervisningssituationer som hela skolans verksamhet. Att få positiv erfarenhet av att delta och påverka ökar känslan av samhörighet i skolan. Att uppleva jämlikhet, delaktighet och samhörighet skapar i sin tur förtroende.

Eleverna ska uppmuntras att delta i elevkårsverksamhet, klubbverksamhet och exempelvis miljöverksamhet eller övriga aktiviteter som erbjuds i skolan och närmiljön, där de kan lära sig att påverka och småningom lära sig att ta ansvar. De ska vägledas att förstå vilken betydelse de egna valen och handlingarna samt den egna livsstilen har för en själv, men också för den närmaste omgivningen, samhället och naturen.

13.3 Frågor som avgörs på lokal nivå

13.4 Läroämnena i årskurserna 1–9

13.4.1 MODERSMÅL OCH LITTERATUR

SPRÅKPEDAGOGIK OCH SPRÅKUTVECKLING

Den språkliga utvecklingen startar vid födseln och fortsätter livet ut. Individen tillägnar sig sin kompetens i flera språk i hemmet, i skolan och under fritiden. Den språkliga kompetensen består av kompetens i modersmålen, i andra språk och i olika dialektala varianter, på olika nivåer. Utgångspunkten för skolans språkundervisning är att språket används i olika situationer och sammanhang. Språkundervisningen ska stärka elevernas språkliga medvetenhet och stödja språkbruk på olika språk parallellt. Den ska även bidra till att eleverna utvecklar kompetens i multilitteracitet. Eleverna ska lära sig att analysera texter och kommunikationsformer på olika språk och använda språkvetenskapliga begrepp vid tolkning av texter och använda sig av olika sätt att lära sig språk. De ska också uppmuntras att lära sig språk på flera olika sätt och att använda sin kompetens i olika språk som stöd för allt lärande i alla läroämnena. Eleverna ska få handledning i att läsa texter på lämplig nivå på olika språk och att i sina studier söka information och kunskap på olika språk.

Eleverna ska vägledas att se och förstå sin egen och andras mångfasetterade språkliga och kulturella identitet. Även betydelsen av minoritetsspråken och de utrotningshotade språken ska behandlas i undervisningen och den ska stödja elevens flerspråkighet genom att inkludera elevens alla språk, även de som används på fritiden. Undervisningen ska stärka elevens tro på den egna förmågan att lära sig språk och uppmuntra till att modigt använda nya språk, även på grundläggande nivå. Utgångspunkten för all språkpedagogisk verksamhet är att flera olika läroämnen samarbetar.

13.4.1.1 Läroämnets uppdrag

Allmänt

Modersmålet är av grundläggande betydelse för människans personlighetsutveckling, för allt lärande och för hennes samhälleliga interaktion.

Läroämnet modersmål och litteratur har som uppdrag att utveckla elevens språk-, text- och kommunikationsfärdigheter. Läraren bör ha som främsta mål att fostra till medmänsklighet enligt de metoder som han finner mest ändamålsenliga.

Ämnet modersmål och litteratur ansvarar, i samarbete med de övriga läroämnena och med hemmen, för elevens språkliga utveckling.

Svenska språket är det ena av Finlands två nationalspråk och lärokursen i svenska och litteratur undervisas i samma omfattning och med samma mål och innehåll som lärokursen finska och litteratur, dock med vissa mindre avvikelser som beror på språkliga och kulturella särdrag. Läroämnets centrala kulturbärande uppdrag i de svenska skolorna i Finland är även viktigt att betona. Elevernas skolspråk och språkmedvetenhet ska kontinuerligt stödjas, parallellt med att flerspråkighet ska användas som en resurs. Elevernas varierande språkbakgrund ska uppmärksammas och beaktas i undervisningen i modersmål och litteratur och även i alla övriga läroämnen.

Undervisningen stimulerar elevens intresse för språk och litteratur och för övrig kultur. Genom språklig träning skall eleven utveckla sin förmåga att tänka klart, med hjälp av

språket skall eleven finna och tillgodogöra sig information och gestalta sin världsbild, lära sig analysera, reflektera och tolka öppna och dolda budskap. Via sitt språk kan människan definiera sig själv. Genom att ta hänsyn till andra och uppskatta olikheter finner eleven sig själv som individ bland andra; som ett unikt jag. Undervisningen ska hjälpa eleven att skapa sin språkliga och kulturella identitet i ett mångkulturellt och medialiserat samhälle. Genom att eleven handleds i att inse hur den egna språkanvändningen påverkar andra människor bidrar ämnet även till elevens etiska fostran.

Mångsidiga uttryckssätt stöder eleven att utveckla sig själv. I modersmåls- och litteraturundervisningen är det viktigt att öva sina uttrycksförmågor och reflektera över dem för att i bästa fall i efterhand få en större förståelse för sig själv och ett redskap för att uttrycka sina innersta tankar och känslor.

En förutsättning för en god inläring är att integrera de olika delområdena inom ämnet modersmål och litteratur. Även samarbete och integration med andra läroämnen stöder den Steinerpedagogiska grundtanken: de olika årskurserna undervisas i ämnesövergripande helheter som är åldersadekvata.

Ordkonsten är det centrala kulturinnehållet i ämnet och den innefattar läsning, tolkning och produktion av litterära texter samt teaterkonst, drama och medietexter. Syftet med litteraturundervisningen är att väcka läslust, stödja eleven i att få och dela med sig av läsoplevelser, fördjupa kulturkännedomen, stödja den etiska utvecklingen och att berika elevens språk och fantasi. Kreativiteten stärks och fantasin får en möjlighet att utvecklas på ett mångsidigt sätt genom att eleverna bekantar sig med litteratur lämplig för elevens ålder och språkfärdighet. Litteraturen vidgar även elevens uppfattning om sig själv som språkanvändare, skapar band till den egna kulturen och vidgar förståelsen för andra kulturer.

Att innehållet i modersmåls och litteraturundervisningen görs meningsfullt är en viktig motivationsfaktor för eleverna. Motivationen och intresset stärks genom att man i undervisningen utgår från barnens och de ungas språkvärld och erfarenheter och vidgar dessa samt låter eleven vara en aktiv aktör.

Genom skrivuppgifter och diskussioner kring texter av varierande slag utvecklas elevernas känsla för språkets variation och nyanser. I det skiftande berättelse- och litteraturstoffet i de

olika årskurserna utvecklar eleverna sin inre bild- och fantasivärld, samtidigt som de får kunskaper om det svenska språket, om sitt kulturarv och sin omvärld. Centralt är att utveckla färdighet i att tolka och producera mångformiga texter och i att söka och dela information.

Då man formar den pedagogiska miljön och väljer undervisningsmetoder inom ämnet modersmål och litteratur skall elevernas olikheter och förutsättningar och jämställdhet mellan könen beaktas. Både de som är specialbegåvade på området och de som har inlärningssvårigheter skall få stöd. I mån av möjlighet samarbetar läroämnet med lärokursen i svenska som andra språk och med undervisningen i övriga modersmål.

Årskurserna 1-2

I årskurserna 1–2 har undervisningen i läroämnet modersmål och litteratur som särskilt uppdrag att, utgående från elevernas åldersstadium och individuella förutsättningar, stärka uttrycks- och kommunikationsfärdigheterna och den språkliga medvetenheten samt att stödja eleven i att utveckla färdighet i att lyssna, tala, läsa och skriva. Undervisningens uppgift är att väcka intresset för språkliga uttrycksformer, drama och litteratur samt för att tolka och producera många olika slag av texter. Inom undervisningen ska man se till att lärprocessen blir progressiv från förskola till skola gällande både basfärdigheterna i modersmålet och de centrala mångsidiga kompetenserna.

Formteckning är en del av modersmålsundervisningen i årskurserna 1–2. Det är ett förberedande arbete inför själva skrivandet. Via leken förverkligar eleverna även olika rörelseformer som anknyter till formteckning. Genom att öva handen att skriva linjer och former förstärks koordinationen.

Syftet med berättelsestoff är att väcka inre bilder hos eleven. Berättelserna bearbetas av eleverna. Ur berättelsernas bildspråk växer bokstavstecknen fram, vilket utgör grunden för skrivprocessen.

Årskurserna 3-6

I årskurserna 3–6 har undervisningen som uppdrag att utveckla elevernas uttrycks- och kommunikationsförmåga, läs- och skrivfärdigheter samt läs och skrivstrategier och att vidga elevernas textvärld. Eleven ska handledas att på ett ändamålsenligt, tryggt och ansvarsfullt

sätt ta del av allt mer mångsidiga kommunikationssituationer, samt att tolka, producera och analysera även olika typer av texter som en del av förmågan att lära sig. Samtidigt som eleven utvecklar sina språkliga färdigheter och reflekterar över betydelsen i texter utökas kunskapen om språk, litteratur, medier och övrig kultur. Målet för undervisningen är att väcka elevens intresse och ge redskap för att göra språkliga iakttagelser, utveckla ett läsintresse och för att uttrycka sig på olika sätt. Undervisningen ska även erbjuda läs- och språkupplevelser.

Årskurserna 7-9

Under årskurs 7 utvecklar och fördjupar eleverna sin kännedom om ordklasser, deras särdrag, böjningsmönster och användningsområden. Ordförrådet utvecklas genom varierande övningar, företrädesvis kopplade till medietexter och skönlitterära texter som behandlas i klass, kreativa arbetssätt inte att förglömma. Bokläsning står kontinuerligt på programmet; eleverna bekantar sig med olika genrer och övar sig att tränga under ytan på texter, att dra paralleller mellan fiktion och verklighet samt mellan olika slag av skönlitterära och mediala texter, detta genom övningar av olika slag både individuellt och i grupp. Eleverna övar sig i att uttrycka sig muntligt och skriftligt i olika slags situationer genom varierande övningar inom olika genrer och provar också på intertextuella uppgifter. De producerar både kreativa och faktabaserade texter, gärna kopplade till teman inom undervisningen i t.ex. realämnen. Källsökning, -kritik och -bearbetning behandlas och tränas på en nivå som motsvarar elevernas utvecklingsfas. Eleverna görs uppmärksamma på skillnaden mellan talat språk och skriftspråk, och skrivandet som en process betonas.

Under årskurs 8 gör eleverna en djupdykning i sats- och meningsanalysens värld. Kunskapen om satsdelar och deras funktion fördjupas. Meningsbyggnaden behandlas och tränas med övningar som skall stärka elevernas medvetenhet om korrekt och logisk meningsbyggnad, vilket stöder dem i deras skrivande. Logisk disposition och struktur i texter behandlas och tränas mer ingående. Eleverna fördjupar sina insikter och färdigheter i att använda och bearbeta olika slags källor individuellt och i grupp samt i att sammanställa texter och muntliga redogörelser på basen av källmaterial. Tematiskt kan uppgifterna med fördel kopplas till innehållet i aktuella kurser i realämnen, t.ex. i form av biografier. Diskussionen kring källkritik fördjupas och skillnaden mellan objektiva och subjektiva texter behandlas, gärna med hjälp av medietexter av olika slag. Olika strategier för ordbildning genomgås, och eleverna utökar sitt ordförråd genom övningar inom olika ämnesområden. Genom varierande övningar på ett mer krävande plan fortsätter

eleverna att träna och utveckla sina färdigheter och sitt muntliga och skriftliga uttryck inom olika textgenrer enligt de riktlinjer som presenterats för arbetet i klass 7. Samarbetet med olika realämnen kan gärna fördjupas. Några litterära klassiker behandlas, och därtill läser eleverna böcker som ger dem utmaningar men passar deras nivå som läsare. Eleverna behandlar det de läst genom varierande och mer krävande uppgifter för att utveckla sin förmåga till litteraturanlys. I årskurs 8 övar klassen in ett skådespel och uppträder med detta.

Under årskurs 9 bekantar sig eleverna med språkhistoria – en introduktion av indoeuropeiska språk och det svenska språkets historia, utveckling och ordförråd står på programmet. Eleverna får också en inblick i nordiska språk och läser enklare texter på danska och norska. Genom övningar individuellt och i grupp fördjupar eleverna sina insikter om utnyttjande och utvärderande av källmaterial, och de utvecklar sina språkliga färdigheter enligt riktlinjerna i årskurs 8 och 9 genom att läsa och arbeta med mer krävande texter. De producerar och bearbetar egna texter inom olika genrer, och språkriktighetsfrågor behandlas och betonas. Under årskurs 9 utför eleverna ett mer omfattande, individuellt skrivprojekt. Diskussioner och argumentation står på programmet. Ordförrådet övas med tyngdpunkt på fraseologi, och idiom och bildliga uttryck tas upp och tränas. Vid Steinerskolan är humor ett tema för årskurs 9, och detta tema kopplas till bl.a. litteratur och skrivuppgifter. Finlandssvensk litteratur står på schemat, eleverna bekantar sig med viktiga författarskap och läser finlandssvenska romaner.

13.4.1.2 Mål för undervisningen i modersmål och litteratur

Mål för undervisningen i årskurserna 1-2

<i>Mål nr</i>	<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
	Att kommunicera		
M1	stödja eleven i att stärka sin förmåga att uttrycka sig och fungera i olika kommunikationssituationer	I1	K1, K2, K3,
M2	stödja eleven i att utveckla sitt språk och sin fantasi, kommunikations- och	I1	K1, K2, K7

	samarbetsförmåga genom att erbjuda möjlighet för eleven att delta i olika kommunikationssituationer och bli bekant med normerna för dessa		
M3	stödja elevens lust och vilja att uttrycka sig både verbalt och icke-verbalt och genom drama	I1	K1, K2, K7
M4	stödja eleven i att utveckla kommunikativa färdigheter och förståelse för att människor kommunicerar på olika sätt	I1	K1, K2, K7
	Att tolka texter		
M5	sporra och handleda eleven vid läsinläringen och ge eleven möjlighet till övning i att använda strategier för läsförståelse samt uppmuntra eleven att iaktta sin egen läsförståelse	I2	K1, K4, K5
M6	handleda eleven att analysera texter av många olika slag och vidga sitt ordförråd i samband med textanalys	I2	K1, K2, K4
M7	handleda eleven i att söka information på många olika sätt	I2	K1, K4, K5
M8	sporra eleven att bli intresserad av (barn)litteratur, medietexter och andra texter genom att skapa positiva läsoplevelser och samtidigt väcka intresse och lust att läsa och lära sig samt dela med sig av sina läsoplevelser	I2	K2, K4, K5
	Att producera texter		

M9	inspirera eleven att berätta och uttrycka sina åsikter och beskriva sina upplevelser i tal, bild och skrift	I3	K1, K4, K5, K7
M10	erbjuda eleven möjlighet att producera enkla berättelser, beskrivningar och andra texter, även i multimediala miljöer	I3	K2, K4, K5
M11	lära eleven att skriva för hand och utveckla skrivförmågan och att använda tangentbord, handleda eleven i att småningom börja planera och strukturera texter samt lära känna de grundläggande färdigheterna i rättstavning och övriga skriftspråkskonventioner	I3	K1, K4, K5
	Att förstå språk, litteratur och kultur		
M12	sporra eleven att utveckla sin språkliga medvetenhet gällande talat och skrivet språk och sin kunskap om grundläggande språkbegrepp samt handleda eleven i att göra iakttagelser om språk och språkbruk och bli medveten om hur det egna språkbruket påverkar andra	I4	K2, K4, K7
M13	uppmuntra eleven att lyssna till och själv läsa litteratur för barn, att hitta intressant läsning och utveckla sitt läsintresse och använda sig av bibliotek	I4	K2, K3, K4
M14	handleda eleven att uppskatta sin egen och andras kultur och språk samt kulturell mångfald, ge eleven möjlighet att bekanta sig med olika former av barnkultur och sporra eleven att producera kultur tillsammans med andra	I4	K2, K4, K7

Mål för undervisningen i klasserna 3-6

<i>Mål nr</i>	<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
	Att kommunicera		
M1	handleda eleven i förmågan att uttrycka sin åsikt och delta konstruktivt i olika kommunikationssituationer	I1	K1, K2, K7
M2	stödja eleven att i sin kommunikation ta hänsyn till mottagarens behov och de egna språkvalens betydelse vid kommunikation i grupp	I1	K1, K2, K3, K7
M3	uppmuntra eleven att använda sin kreativitet och uttrycka sig mångsidigt i olika kommunikationssituationer, även genom drama	I1	K1, K2, K4, K7
M4	sporra eleven att stärka sitt självförtroende som kommunikatör och viljan och sin förmåga att delta i olika typer av kommunikationssituationer, även multimediala	I1	K1, K2, K3, K4,
	Att tolka texter		
M5	stödja eleven i att vidareutveckla sin grundläggande läsfärdighet till ett flytande läsande, utveckla strategier för läsförståelse samt stödja eleven i att observera och utvärdera sitt eget läsande	I2	K1, K4, K5
M6	stödja eleven i att utveckla elevens färdighet att analysera, tolka och utvärdera texter av flera olika slag, bredda elevens ord- och begreppsörråd samt stödja tänkandet	I2	K1, K2, K4, K5

M7	handleda eleven att söka information, använda många olika slag av informationskällor och bedöma informationens tillförlitlighet	I2	K1, K4, K5
M8	stödja eleven i att öka sin litteraturkunskap och att utveckla sitt intresse för barn- och ungdomslitteratur och medietexter samt ge möjlighet till positiva läsupplevelser som eleven kan dela med sig av bland annat i multimediala miljöer	I2	K1, K4, K5
	Att producera texter		
M9	uppmuntra eleven att uttrycka sina upplevelser, tankar och åsikter och stärka elevens positiva bild av sig själv som textproducent	I3	K1, K2, K4, K7
M10	uppmuntra och handleda eleven i att återge och redogöra för sina tankar och att öva sig att producera berättande, beskrivande, instruerande och enkla argumenterande texter, även i multimediala lärmiljöer	I3	K1, K4, K5, K7
M11	stödja eleven att vidareutveckla sin förmåga att skriva flytande för hand och digitalt och stärka färdigheterna i rättstavning och de grundläggande strukturerna i skriftspråket	I3	K2, K4, K5
M12	sporra eleven att lära sig textproduktionsprocesser och förmåga att utvärdera sina egna texter, erbjuda möjligheter att ta emot och ge konstruktiv respons samt lära eleven att ta hänsyn till textmottagaren och att tillämpa etiska regler, sekretess och normer för upphovsrätt på internet	I3	K2, K4, K5, K6
	Att förstå språk, litteratur och kultur		
M13	stödja eleven i att utveckla språklig medvetenhet, väcka elevens intresse för att undersöka språket och dess olika varianter samt ge eleven möjligheter att använda	I4	K1, K2, K4

	begrepp som beskriver språket och språkliga strukturer		
M14	Sporra eleven att vidga sin textvärld och läsa litteratur som är riktad till barn och unga och uppmuntra eleven att läsa och reflektera kring sina läsupplevelser samt aktivt använda sig av bibliotek	I4	K2, K4, K5, K7
M15	stärka elevens språkliga och kulturella identitet(er), handleda eleven att lära känna och värdesätta olika kulturer och språk, väcka elevens intresse för de nordiska grannspråken och erbjuda eleven möjlighet att bekanta sig med ett mångsidigt medie- och kulturutbud och att själv medverka i kulturproduktioner	I4	K2, K4, K6, K7

Mål för undervisningen i årskurserna 7–9

<i>Mål nr</i>	<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
	Att kommunicera		
M1	bredda och utveckla elevens förmåga och motivation att kommunicera målinriktat, etiskt och på ett konstruktivt sätt i olika kommunikationsmiljöer	I1	K1, K2, K3, K6, K7
M2	utveckla elevens förmåga att kommunicera i grupp och utveckla elevens förmåga att motivera sina åsikter och sina språkliga och kommunikativa val	I1	K1, K2, K3, K7
M3	bredda elevens färdighet i att uttrycka sig i olika slag av kommunikationssituationer, även genom drama och teater	I1	K1, K2, K3, K7

M4	vidareutveckla elevens kommunikativa färdigheter så att han eller hon lär sig observera sin egen kommunikation och identifiera sina styrkor och svagheter i olika, bland dem multimediala kommunikationsmiljöer	I1	K1, K2, K3, K6, K7
	Att tolka texter		
M5	utveckla de lässtrategier och metakognitiva färdigheter som behövs för att läsa, förstå och analysera texter och för att utvärdera sin läsfärdighet och bli medveten om hur den behöver utvecklas	I2	K1
M6	erbjuda många olika möjligheter att välja, använda, analysera och tolka många olika slag av skönlitterära, fakta-och medietexter och därvid använda lämpliga begrepp	I2	K1
M7	utveckla elevens analytiska och kritiska läsfärdighet samt befästa ord- och begreppsförrådet	I2	K2, K4
M8	främja elevens förmåga att utnyttja flera olika källor för att få information och att använda denna information på ett ändamålsenligt sätt	I2	K2
M9	väcka elevens intresse för nya slag av texter och litteratur, bredda elevens läserfarenhet och bearbetning av texter och samtidigt fördjupa elevens förståelse av världen	I2	K2
	Att producera texter		
M10	uppmuntra eleven att uttrycka sina åsikter genom att skriva och på annat sätt producera många olika slag av texter i olika kommunikationsmiljöer	I3	K4

M11	erbjuda möjligheter att producera berättande, beskrivande, instruerande och speciellt reflekterande och ställningstagande texter, även i multimediala miljöer och att välja det uttryckssätt som är lämpligast för ifrågavarande textgenre och situation	I3	K2
M12	stärka elevens textproduktionsprocesser och erbjuda möjlighet att producera text tillsammans med andra, stärka förmågan att ge och ta emot respons samt hjälpa eleven att igenkänna sina egna styrkor och utvecklingsbehov som textproducent	I3	K2, K4
M13	stärka elevens skrivfärdighet och digitala kompetens, fördjupa elevens förståelse för skrivandet som kommunikationsform, bidra till kunskap om skriftspråkets konventioner och stärka elevens kompetens i standardspråket	I3	K2, K4, K6
M14	stärka förmågan att söka, bedöma och använda information och att använda sig av flera olika källor samt göra källhänvisningar i sin egen text och följa upphovsrättsliga regler	I3	K1, K2, K4
	Att förstå språk, litteratur och kultur		
M15	fördjupa elevens språkliga medvetenhet och väcka intresse för språkliga fenomen, stödja eleven i att känna igen språkets strukturer, olika språkvarianter, stildrag och nyanser och i att förstå betydelsen av språkliga val och följderna av dem	I4	K4
M16	vidga elevens litteratur- och kulturkunskap, bidra till att eleven lär känna litteraturens historia och modern litteratur samt olika litterära genrer och ge eleven möjlighet att reflektera över litteraturens och kulturens	I4	K2

	betydelse både i sitt eget liv och i en mångkulturell omvärld		
M17	bidra till att eleven lär känna svenska språket och dess historia och utveckling, de nordiska grannspråken och nordisk kultur samt får en helhetsbild av övriga språk och kulturer i Finland och stödja eleven i att reflektera över det egna modersmålets betydelse och sin språkliga och kulturella identitet samt sporra eleven att aktivt producera och konsumera kultur i olika former	I4	K2, K4

13.4.1.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för modersmål och litteratur

Årskurs 1

Under årskurs 1 fokuserar man inom lärokursen i modersmål och litteratur på att eleven lär sig att verbalt gestalta och benämna sin omvärld, träna grundläggande läs- och skrivfärdighet, laborera med talat språk och leva sig in i språket. När eleven börjar i åk 1 kan flera elever redan läsa, medan andra inte har något förhållande till de abstrakta bokstäverna. Under mänsklighetens medvetenhets utveckling har bokstäverna utvecklats ur bildskriften. I Steinerskolan följer eleven samma väg, dvs. från det bildlika till det intellektuella, från det rytmiska och handens verksamhet till huvudets arbete.

II Att kommunicera:

Morgonperioden är 90 minuter lång och växlar mellan aktivitet, lyssnande och improvisation mellan glädje och allvar. Elevens sinnen ska aktiveras.

Morgonen inleds med en rytmisk del – verser, sånger, flöjtspel och rörelselekar är en del av undervisningen. Nytt berättelsestoff introduceras, men därförinnan återkallas den föregående

dagens berättelsestoff. Eleven lär sig lyssna till andra men även att uttrycka sig själv. Att berätta om sina egna upplevelser är också en del av undervisningen då ordförrådet utvidgas.

I2 Att tolka texter:

Elevens egen uttrycksförmåga uppövas genom att man i klassen använder sig av ett rikligt berättelsestoff.

Eleven har glädjen av att själv småningom knäcka läskoden. En del barn gör det redan i årskurs 1, andra senare. Kunskapsvägen, där livfulla berättelser och eget skapande ges mycket utrymme, ger näring och glädje även åt de elever som redan kan läsa. Elevens intresse för barnlitteratur väcks genom tillgång till varierande barnlitteratur.

I3 Att producera texter:

Formteckning och målning är viktiga förberedelser för arbetet med bokstäverna. Handen får övning att forma linjer och figurer. Genom lärarens berättelser uppstår inre bilder hos barnet. Ur dessa bilder växer sedan bokstäverna fram. Mycket snart formas bokstäverna till ord och orden till korta meningar. Hela alfabetet blir bekant och läraren visar på skillnaden mellan vokaler och konsonanter. Skrivningen tränas före själva läsandet. Efter återberättandet bearbetar även eleven berättelsestoff de varit med om genom att skriva och rita självständigt i sina arbetsböcker.

I4 Att förstå språk, litteratur och kultur:

Eleven lyssnar dagligen till olika berättelser. De klassiska folksagorna, vilkas frodiga och skiftande bildvärld väcker känslor och fantasi samt utvecklar elevens förmåga att skapa inre bilder. Genom sagorna och berättelserna lär sig eleven t.ex. att skilja på gott och ont. Samtidigt vårdas känslan för det levande ordet och ordförrådet breddas.

Dramatisering av sagor och verser främjar elevens språkliga medvetenhet och förståelse för sammanhang.

Årskurs 2

Under årskurs 2 fokuserar man inom lärokursen i modersmål och litteratur på att eleverna lär sig verbalt gestalta och benämna sin omvärld, träna grundläggande läs- och skrivfärdighet, laborera med talat språk och dramatiseringar.

I1 Att kommunicera:

Under den rytmiska delen deklamerar barnen både humoristiska och högtidliga dikter. De lever sig in i fabler och berättelser genom att uppträda för varandra och den närmaste kretsen. Andra klassen uppträder vanligen med ett eget skådespel. Genom lekar och samarbete kring olika spel övas kommunikationsförmågan och hänsynstagande.

I2 Att tolka texter:

Barnen upptäcker vilken rik värld av upplevelser, som öppnar sig genom språket. Återberättandet fortsätter och barnen lär sig beskriva sina upplevelser och att lyssna på varandra. Man övar upp sitt minne och sin språkliga uttrycksförmåga. Eleverna erbjuds barnlitteratur på ett naturligt sätt och handleds att själva välja böcker i bibliotek. När klassen är mogen övar man läsning först via bekanta verser, sedan i en egen läsebok och mot slutet av läsåret kan de flesta barn läsa.

I3 Att producera texter:

Efter att barnen via bilderna har lärt sig att forma de stora bokstäverna i åk 1, lär de sig nu de små bokstäverna. Nu skriver man också mera och barnen får hitta på egna små berättelser och verser. Intresset för hur man skriver väcks, grundläggande skrivförmågor och enkla skrivregler övas. Med hjälp av formteckning lär sig barnen skrivstil.

I4 Att förstå språk, litteratur och kultur:

I berättelsestoffet sker i åk 2 en övergång från sagornas värld till fabler, djurberättelser och legender. I fablerna är det människans ensidigheter, som visar sig i djurgestalt. I legenderna

berättas om människor som kämpar för sina ideal och går igenom lidanden för att utveckla sig själva och hjälpa sina medmänniskor.

Årskurs 3

I1 Att kommunicera:

Under den rytmiska delen fortsätter man med verser och rytmer i samklang med flöjtspelet och sånger, en naturligt integrerad del av dagen.

Genom återberättandet övas den muntliga framställningen samtidigt som det stärker barnets känsla för språket och övar minnesförmågan. Eleverna får möjlighet att medverka i kulturproduktioner i skolan och i planeringen av dessa.

I2 Att tolka texter:

Läsning i klass intensifieras, gärna bearbetas en barnbok. Barnen både övar högläsning och läser tyst för sig själva. Här kan man också börja med små föredrag. Man ger barnen möjlighet till positiva läsupplevelser genom möte med barnlitteratur. Eleverna får handledning i att förklara, jämföra och reflektera över innebörden i ord och begrepp. De utvärderar sin egen läsförståelse och vidgar sina kunskaper genom de texter de läser, till exempel ordspråk och gåtor ger goda möjligheter till detta. Eleverna söker information i olika källor och skaffar sig nya kunskaper genom att läsa, genom att använda skolbibliotek och andra bibliotekstjänster.

I3 Att producera texter:

Häftesarbetet och uppsatsskrivning ger rika tillfällen att öva skriftlig framställning. Rättstavningen övas medvetet genom diktamen. Eleverna undersöker språkliga drag i olika texter och lär sig att använda rubriker och styckeindelning i berättande och beskrivande texter som de själva producerar.

I åk 3 börjar den egentliga grammatikundervisningen. Man övar ordklasserna genom fantasifulla berättelser och lekar. Ordklasserna personifieras och dramatiseras genom att de

får olika människogestalter, t.ex. verbet är en mycket aktiv person medan substantivet är en saksamlare. Omedvetet upplever barnen i sitt inre den form och fasthet som grammatiken ger.

I4 Att förstå språk, litteratur och kultur:

Berättelserna handlar om människors liv förr i tiden, om gamla yrken bl.a livet på bondgården, samt texter ur Gamla Testamentet som skrivs och ritas in i de egna arbetshäftena. De möter moderna kulturformer som berör barnens värld. Eleverna uppmuntras till att aktivt och mångsidigt använda sig av bibliotekstjänster, hitta intressant läsning och att läsa och skriva som hobby.

Årskurs 4

I1 Att kommunicera:

Halvt mytiskt, halvt historiskt stiger forntiden fram i de episka dikterna som barnen lär sig utantill och som ofta dramatiseras och visas för en publik. Eleverna observerar sitt eget sätt att kommunicera och tränar sig t.ex. i att visa respekt, kommunicera målinriktat, uttrycka sina egna åsikter och motivera dessa samtidigt som de lyssnar till andra. Eleverna diskuterar regler och förhållningssätt och blir vana att hålla små föredrag för varandra.

I2 Att tolka texter:

Man vidareutvecklar barnets grundläggande läsfärdighet till ett flytande läsande och utvecklar strategier för läsförståelse. Barnet får stöd i att observera och utvärdera sitt eget läsande samt i att bredda ordförrådet.

Barnen ges möjlighet till positiva läsoplevelser genom möte med olika slags barn- och facklitteratur. Eleverna får handledning i att förklara, jämföra och reflektera över innebörden i ord och begrepp. De utvärderar sin egen läsförståelse och vidgar sina kunskaper genom de texter de läser, till exempel ordspråk och gåtor ger goda möjligheter till detta. Eleverna söker information i olika källor och skaffar sig nya kunskaper genom att läsa, genom att använda skolbibliotek och andra bibliotekstjänster.

13 Att producera texter:

För första gången håller barnen individuella föredrag om t.ex. en bok som de läser, ett djur som de forskar i och även skriver en arbetsbok om. I den här åldern börjar barnen också skriva dikter som de illustrerar och reciterar. Eleverna undersöker språkliga drag i olika texter och lär sig att använda rubriker och styckeindelning i berättande och beskrivande texter som de själva producerar. Man övar rättstavning genom diktamen och enkla rättstavningsprogram samt fortsätter att öva tiofingersystemet.

Inom grammatiken fortsätter man med ordklasserna och verbets tempusformer.

14 Att förstå språk, litteratur och kultur:

Barnen möter nu kraftfulla bilder i de nordiska mytologierna, Kalevala och Eddan. De dramatiska och händelsemättade berättelserna fascinerar barnen och stärker deras rytmkänsla och viljeliv genom de skiftande versmåttan. Barnen stiftar bekantskap med det kärnfulla fornnordiska språket och alliterationen. Därtill bekantar sig eleverna med övriga språk och kulturer i Finland och med de nordiska grannspråken och nordisk kultur. Eleverna får möjlighet att medverka i kulturproduktioner i skolan och i planeringen av dessa. De möter moderna kulturformer som berör barnens värld. Eleverna uppmuntras till att aktivt och mångsidigt använda sig av bibliotekstjänster, hitta intressant läsning och att läsa och skriva som hobby.

Årskurs 5

II Att kommunicera:

I årskurs 5 övar sig eleverna i att i olika kommunikationssituationer dela med sig av sina tankar, erfarenheter och åsikter och övar sig att ta och ge konstruktiv respons som kommunikatörer i olika kommunikationsmiljöer. Eleverna observerar sitt eget sätt att kommunicera och tränar sig t.ex. i att visa respekt, kommunicera målinriktat, uttrycka sina egna åsikter och motivera dessa samtidigt som de lyssnar till andra.

Ofta framför man ett skådespel, t.ex. något som barnen skrivit själva eller en dramatisering av händelser i någon av kulturepokerna.

I2 Att tolka texter:

Eleverna lär sig tillämpa lässtrategier och kognitiva strategier (tankestrategier) som är lämpliga för olika situationer. De observerar och utvärderar sin egen läsfärdighet. De övar sig att förklara, jämföra och reflektera över ord, synonymer och talesätt. De använder skolbiblioteket och andra bibliotekstjänster och övar sig i att bedöma texters och källors tillförlitlighet.

I3 Att producera texter:

Vid sidan av lärarens texter skriver eleverna sina egna versioner av historiska berättelser. Förmågan att formulera sig i dikter, brev och uppsatser utvecklas. Eleverna undersöker språkliga drag i olika texter och lär sig att använda rubriker och styckeindelning i berättande och beskrivande texter som de själva producerar. Eleverna skriver för hand och övar sig att skriva obehindrat digitalt. De lär sig ta hänsyn till textmottagaren och att tillämpa etiska regler, sekretess och normer för upphovsrätt på Internet. De lär sig skilja mellan skriftspråkliga och talspråkliga uttryckssätt. Rättskrivning och interpunktion övas. Enkla rättskrivningsprogram utnyttjas vid behov.

Inom grammatiken repeteras ordklasserna, satsläran introduceras och eleverna bekantar sig med aktiv och passiv form.

I4 Att förstå språk, litteratur och kultur:

Kulturepokerna erbjuder ett rikt berättelsestoff i åk 5 – Indien, Persien, Mesopotamien, Egypten och Grekland. De lär sig skriva främmande alfabet och recitera episka dikter. Här integreras modersmål och historia. Versmått utökas med hexametern. Eleverna ges möjlighet till positiva läsoplevelser, och till att öka sin litteraturkunskap genom möte med olika slags barn-, ungdoms- och facklitteratur samt i mötet med moderna kulturformer som berör barnens värld. Eleverna får möjlighet att medverka i kulturproduktioner i skolan och i

planeringen av dessa. Det lokala kultur- och medieutbudet, till exempel bibliotek, film, teater och museer utnyttjas i undervisningen.

Eleverna reflekterar över olika mediekulturella uttryck och diskuterar mediernas roll i sin vardag.

Årskurs 6

I1 Att kommunicera:

De olika språkstilarna som eleverna bekantat sig med kan man nu tillsammans iaktta mera medvetet och bearbeta muntligt och skriftligt. Eleverna observerar sitt eget sätt att kommunicera och tränar sig t.ex. i att visa respekt, kommunicera målinriktat, uttrycka sina egna åsikter och motivera dessa samtidigt som de lyssnar till andra.

De övar sig i att fungera i olika slag av kommunikations- och rollsituationer och att använda sig av retoriska verktyg och drama som kommunikationsverktyg då man behandlar litteratur och aktuella teman. Färdigheterna utvidgas inom mera aktuella områden, som t.ex. elevernas eget talspråk.

Eleverna får möjlighet att medverka i kulturproduktioner i skolan och i planeringen av dessa.

I2 Att tolka texter:

Eleven har under sin skoltid upplevt många olika språkstilar, som t.ex. sagans bildrika språk, bibelns texter, replikskiften i spel, klassiska diktverk och fornnordiskt stavrim. Eleverna lär sig tillämpa lässtrategier och kognitiva strategier (tankestrategier) som är lämpliga för olika situationer. De övar sig att läsa flytande olika slag av texter, såsom skönlitteratur, faktatexter och medietexter som kombinerar ord och bild. Eleverna lär sig identifiera de typiska dragen i berättande, beskrivande, instruerande och ställningstagande texter. De övar sig att förklara, jämföra och reflektera över ord, synonymer och talesätt. Eleverna observerar och utvärderar sin egen läsfärdighet. De använder skolbiblioteket och andra bibliotekstjänster och övar sig i att bedöma texters och källors tillförlitlighet.

I3 Att producera texter:

I 12-års åldern blir barnen allt mer intellektuellt vakna. De utvecklar nu förmågan att lösgöra sig från det jag-koncentrerade skrivandet och att skriva allmänna uppsatser. Stoffet hämtas dels ur barnens egna upplevelser, dels ur berättelser i t.ex. historie- och geografiundervisningen. Skrivandet omfattar också enkla dikter och rim. Korrekt formulering av brev och meddelanden övas, även att tillämpa etiska regler, sekretess och normer för upphovsrätt på Internet.

På detta stadium är fortsatt övande av ordklasserna viktiga. I grammatiken fördjupas kunskaperna i satsanalys. I den gryende puberteten är önsknings- och längtan känslor, som ligger ungdomarna nära: *om jag vore... om jag kunde, skulle jag...osv.* Därför behandlas även sådana finesser som konjunktiv.

I4 Att förstå språk, litteratur och kultur:

Eleverna möter moderna kulturformer som berör barnens värld. De får möjlighet att medverka i kulturproduktioner i skolan och i planeringen av dessa.

Det lokala kultur- och medieutbudet, till exempel bibliotek, film, teater och museer utnyttjas i undervisningen. Eleverna reflekterar över olika mediekulturella uttryck och diskuterar mediernas roll i sin vardag.

Årskurserna 7-9

I1 Att kommunicera:

Eleverna stärker sina färdigheter i att fungera i olika slag av kommunikationssituationer, även utanför skolan. Eleverna ökar sin medvetenhet om betydelsen av sina egna och andras kommunikativa val. De tränar sig i att lyssna och tala genom att utbyta idéer, argumentera, förhandla och lösa problem, övar sig i att motivera sina åsikter och analysera sina styrkor och utvecklingsområden som kommunikatörer. De bekantar sig också med teatern som konstform och med teaterns uttrycksmedel genom dramaövningar. Eleverna får övning i att använda olika retoriska medel (kroppen, rösten, rummet och tiden) då de kommunicerar. De övar sig i att hålla

förberedda muntliga anföranden och presentationer, till exempel inledningar, rapporteringar och projektpresentationer och övar sig även att utvärdera sina egna kommunikativa färdigheter och analysera vilka färdigheter som bör utvecklas.

I2 Att tolka texter:

Elevernas texttolkningsförmåga fördjupas genom att de läser, analyserar och tolkar fiktiva texter och faktatexter i olika former: litteratur, faktatexter och texter i tryckta, elektroniska och audiovisuella medier, såsom webbplatser och myndighetstexter. De funderar över texters olika syften och mottagare och får öva sig att ställa frågor till de texter de arbetar med. Eleverna fördjupar sin läsförståelse genom att förutspå en texts innehåll, sammanfatta det centrala i en text, dra slutsatser och formulera frågor utifrån en text, omformulera texter och ställa ny information i relation till sitt övriga kunskapsunderlag. De iakttar även sin egen läsutveckling. Eleverna bekantar sig också med olika slag av analyserande, reflekterande och ställningstagande texter och de språkliga drag som är centrala i dessa texttyper. Eleverna ska kunna skilja mellan åsikter och fakta, referat och argumentation, peka på förhållanden mellan företeelser och hur man uttrycker t.ex. förhållningssätt och affektion. De reflekterar över texters syfte och målgrupp och ställer läsarkritiska frågor till texterna. Då eleverna läser litteratur reflekterar de över sina egna livserfarenheter i relation till det de läst och analyserar sina läsoplevelser. De vidgar sitt läsande från ungdomslitteratur till allmän litteratur, både fiktion och fakta. De bekantar sig även med textgenrer som kombinerar bild, ljud och text och uttryckssätten i sådana texter. De övar sig att analysera och tolka litteratur och lär sig använda nya begrepp för detta. De lär sig om symboler och bildspråk och fördjupar sin kännedom om berättarteknik. De bekantar sig med informationssökningens olika faser, med olika informationskällor och kriterier för bedömning av tillförlitligheten hos olika källor.

I3 Att producera texter:

Eleverna producerar fiktiva och icke-fiktiva texter i olika former: språkliga, visuella, audiovisuella och webbtexter. De övar sig att producera texter steg för steg: idé, planering, utkast, skrivande, respons, bearbetning, finslipning och publicering och att se texters syften och använda kriterier för att bedöma texter. Eleverna studerar textuella, språkliga och visuella drag som är typiska för berättande, beskrivande, instruerande och speciellt reflekterande och ställningstagande texter och utnyttjar denna kunskap då de producerar egna texter. De lär sig

anpassa textinnehållet och språket i sina texter för olika syften och målgrupper och att ta emot och ge respons under olika faser av textproduktionen. Eleverna undersöker element i skriftspråket såsom rubriksättning, styckeindelning och -sammanfogning och de språkliga strukturerna i olika slag av texter och de övar sig i att dra nytta av all denna kunskap då de producerar egna texter. Eleverna fördjupar även sina kunskaper om standardskriftspråket. De lär sig identifiera stycken, menings- och satsstrukturer, att undersöka olika sätt att uttrycka förhållanden mellan företeelser samt att känna igen olika register och stildrag. De undersöker olika tidsformer och laborerar med dessa i sina egna texter. De bekantar sig med förkortningar, främmande ord och sifferuttryck och lär sig använda alla dessa kännetecken då skapar egna texter. Eleverna förbättrar sin förmåga att producera texter som behövs i studierna, såsom att referera, göra sammandrag och anteckningar och att använda källor och källhänvisningar i sina egna texter och de lär sig även om upphovsrätt och etisk webbkommunikation.

14 Att förstå språk, litteratur och kultur:

Eleverna använder och analyserar på mer avancerad nivå språkliga strukturer, de nordiska grannspråken, kulturella fenomen samt litteratur inom många olika genrer och medier i en mångkulturell omvärld. Eleverna tolkar texter, även sådana som kombinerar ord, bild och ljud och deras språkliga uppbyggnad, betydelser och syften och använder gängse begrepp för att diskutera språkliga drag och sociokulturella fenomen. Eleverna fördjupar sina kunskaper om det skrivna standardspråket, olika stilnivåer och svenska språkets satsbyggnad med fokus på ordföljd, struktur, sats, satsdelar och mening. De svenska språkdragen analyseras även genom kontrastiv jämförelse med andra språk. Eleverna bekantar sig med det svenska språkets utveckling och historia, med språkbruket i Finland och Norden och regionala varianter i svenskan i Finland. De undersöker hur olika språk påverkar varandras ordförråd och namnskick. Eleverna bekantar sig med kulturbegreppet och med olika former av kultur såsom film, teater och olika slag av mediekultur. De vidgar sin kultursfär till hela Finland, Sverige och det övriga Norden och även till andra länder och kulturer i världen. Eleverna diskuterar etiska och moraliska aspekter på språkbruk, yttrandefrihet och integritet i olika medier och i olika språksituationer. De bekantar sig med olika skeden inom den inhemska och svenska litteraturen, och med både klassiska och moderna verk. Eleverna övar sig även i att analysera och tolka litteratur, de laborerar med litteraturens huvudgenrer och blir vana att använda sig av textanalytiska begrepp.

13.4.1.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt för modersmål och litteratur

Årskurserna 1-2

Inom undervisningen i modersmål och litteratur bygger man en lärmiljö som skall kännas trygg och uppmuntrar till växelverkan. Texter, böcker och andra hjälpmedel som bidrar till växelverkan erbjuds. Texter skrivs tillsammans och enskilt och visas upp för klasskamrater och den närmaste kretsen. Undervisningen genomsyras av lekfullhet, fantasi och drama. Förutom att de olika delarna inom läroämnet integreras, används kunskaperna som eleverna får inom modersmålsundervisningen även i de andra läroämnena. På så sätt integreras särskilt dramaundervisningen med musik och rörelsekonst.

Till lärmiljön räknas även utomhusvistelse, hemmet, bibliotek, museer och kulturella evenemang. Kulturens många dimensioner utnyttjas på ett sätt som passar ifrågavarande ålder. Medierna tas upp då eleverna själva påtalar dem och diskuteras. Färdigheterna i informations och kommunikations teknik uppövas i första hand med papper och penna under de första skolåren. För ämnet formteckning är det viktigt att lärmiljön är rymlig, så att det är möjligt att uppleva form utifrån rörelse.

Årskurserna 3-6

Målet är en språkligt stimulerande, trygg och social lärmiljö, där elevernas åsikter värdesätts och där det finns möjlighet att undersöka och producera texter individuellt och gemensamt, också med hjälp av kommunikationsteknik när det är ändamålsenligt, samtidigt läggs grunden för tiofingersystemet. Varierande texter och böcker som eleverna själva valt och som intresserar dem ska användas i undervisningen så att läsoplevelsena breddas. Lärmiljön i modersmål innefattar även kultur- och medieutbudet utanför skolan. Arbetssätten väljs så att

eleverna har möjlighet att arbeta tillsammans och dela med sig av erfarenheter och så att de olika innehållsområdena integreras naturligt t.ex genom drama, process- och projektarbete med varandra och andra ämnen.

Årskurserna 7-9

Målet är att skapa en social lärmiljö som utvecklar förmågan att lära sig och erbjuder gott om språklig stimulans samt möjligheter att söka, använda och producera information, även om stora texthelheter och även i multimediala miljöer. Lärmiljön i modersmål ska även innefatta kultur och medieutbudet utanför skolan. Arbetssätten ska väljas så att läsförståelsestrategierna stärks och textproduktions processerna blir smidigare. Eleverna ska producera texter individuellt och gemensamt, också med hjälp av kommunikationsteknik. Undervisningen ska integreras med hjälp av process-och projektarbete och arbetssätten ska väljas så att de olika innehållsområdena integreras naturligt med varandra. Drama integreras i olika innehållsområden, i synnerhet i litteraturundervisningen och i undervisningen i andra läroämnen. Genom kommunikationsövningar stärks den studerandes uppfattning om sitt sätt att kommunicera. Litteraturundervisningen ska på ett naturligt sätt integreras i undervisningen i främmande språk, historia, geografi och bildkonst.

13.4.1.5Handledning, differentiering och stöd i modersmål och litteratur

Årskurserna 1-2

Målet är att stöda elevens språkliga utveckling och förmåga till växelverkan samt de grundläggande skriv- och läsfärdigheterna i samarbete med hemmet.

Det är viktigt att identifiera språksvårigheter i tal, läsning eller skrivning och att erbjuda stöd i ett så tidigt skede som möjligt. Läraren ska visa hur man uttalar bokstäver, läser och förstår ord, meningar och texter och skriver på olika sätt.

Media introduceras ej i de lägre klasserna, men berörs i diskussioner och behandlas enligt hur eleverna påverkas av dem eller enligt elevernas behov.

Språkligt begåvade elever ges mer utmanande uppgifter, material och texthelheter på så sätt att man ändå inte ger avkall på det bildlika och fantasifulla i undervisningen. Texterna och arbetssätten väljs så att eleverna behandlas jämlikt.

Årskurserna 3-6

Målet är att stöda elevens språkliga utveckling, utveckla flytande läs- och skrivfärdigheter samt fördjupa läsfärdigheten och läsförståelsen. Eleven ska stödas att utvidga sitt ordförråd, tillägna sig begrepp, klä sina tankar i ord och utveckla sina kommunikativa färdigheter. Eleven ska uppmuntras att läsa litteratur och andra texter i enlighet med sin färdighetsnivå och handledas att tillämpa läsförståelsestrategier, utveckla lämpliga studiestrategier och identifiera sina styrkor. Eleven ska ges modeller och individuellt stöd för att utveckla förmågan att producera och bygga upp texter samt rättstavningsförmågan. Eleven ska utmanas att läsa och ställa upp mål och hitta arbetssätt som lämpar sig för dem. Materialet och arbetssätten väljs med syfte att uppnå jämlikhet bland eleverna och jämställdhet mellan könen.

Årskurserna 7-9

Målet för undervisningen är att stödja elevens lärande i och utanför skolan genom att hjälpa hen att hitta och använda lämpliga studiestrategier och identifiera sina styrkor. Eleven ska uppmuntras att bland olika texter hitta och välja sådana som intresserar och är lämpliga med tanke på elevens läsfärdighet och sätt att läsa, och att självständigt läsa litteratur och andra texter. Eleven ska också handledas att röra sig tryggt och ansvarsfullt i medievärlden. Individuell handledning och respons ska ges för att utveckla elevens kommunikativa färdigheter och förmåga att producera texter. Eleven ska få handledning och stöd vid eventuella språkliga inlärningssvårigheter och för att lära sig begrepp och klä sina tankar i ord. Också språkligt begåvade elever ska utmanas att till exempel läsa och att ställa upp mål och hitta arbetssätt som lämpar sig för dem.

13.4.1.6 Bedömning av elevens lärande i modersmål och litteratur

Årskurs 1

Läraren bedömer elevens läsande, skrivande och läsförståelse samt muntliga uttrycksförmåga och häftesarbete. Läraren bedömer hur elevens läskunskap och läsförståelse utvecklas genom att lyssna på elevens ljudande och/eller innantilläsning och återberättande i klassituationer. Läraren bedömer elevens intresse för läsning. Läraren följer med elevens finmotoriska utveckling och skrivutveckling genom att iaktta elevens arbete. Läraren bedömer fingerfärdigheten med hjälp av fingerlekar, flöjtspel och stickning. Läraren följer med elevens läsvana och bedömer läskunnigheten. Vårdnadshavaren kan tillsammans med läraren bedöma elevens framsteg vid ett utvecklingssamtal. Eleverna betraktar tillsammans sina arbeten under lärarens handledning.

Årskurs 2

Läraren bedömer grunderna för läsning, skrivning och läsförståelse samt muntlig framställningsförmåga och häftesarbete. Läraren bedömer läsförmågans och textförståelsens utveckling genom att lyssna på elevens ljudande och/eller läsning, recitation av elevens dikt och återberättandet. Läraren bedömer elevens intresse för läsning med hjälp av olika läsförståelseuppgifter och enkla bokföredrag. Läraren följer med elevens finmotoriska utveckling och skrivutveckling genom att iaktta elevens arbete och bedöma häftesarbetet. Läraren bedömer fingerfärdigheten med hjälp av fingerlekar, flöjtspel och virkning. Läraren följer med elevens läsintresse och bedömer elevens läskunnighet. Bedömningen av elevens färdigheter inom drama bedöms med hjälp av små skådespel eller framföranden. Vårdnadshavaren kan tillsammans med läraren bedöma elevens framsteg vid ett utvecklingssamtal. Eleverna betraktar tillsammans sina arbeten under lärarens handledning.

Årskurs 3

II Att kommunicera

Läraren bedömer elevens kommunikations färdigheter i olika kommunikations situationer, i grupparbeten, bokföredrag och i gemensamma diskussioner. Vid framträdanden bedöms

främst inlevelseförmågan och hur tydligt och klart eleven kan uttrycka sig, samt i diskussioner det logiska innehållet.

I2 Att tolka texter

Läraren bedömer elevens förmåga att läsa flytande. Eleven lär sig att själv utvärdera sin läsförmåga genom att läsa högt ensam och tillsammans i klassen. Textförståelsen bedöms enligt hur eleven följer skriftliga instruktioner och löser läsförståelseuppgifter. Att förstå och tolka månglitterära texter, ord och begreppsförråd samt tankeförmåga bedöms utgående från elevens egna texter.

I3 Att producera texter

Förmågan att producera texter bedöms utgående från elevens egna texter. Eleven känner till och kan beskriva grundläggande textproduktionsprocesser, kan utvärdera sina egna texter, se grundläggande rättstavningsfel, producera texter stegvis både individuellt och tillsammans med andra och kan ge och ta emot respons, beakta mottagaren. Eleven kan ange sina källor samt känner till normerna för upphovsrätt så att eleven respekterar etiska normer samt individers integritet.

I4 Att förstå språk, litteratur och kultur

Elevens förmåga att precisera språket och dess innehåll samt språkstrukturen bedöms utgående från diskussioner och olika uppgifter.

Årskurs 4

I1 Att kommunicera

Läraren bedömer elevens kommunikations färdigheter i olika kommunikations situationer, i grupparbeten, bokföredrag och i gemensamma diskussioner. Vid framträdanden bedöms främst inlevelseförmågan och hur tydligt och klart eleven kan uttrycka sig, samt i diskussioner det logiska innehållet. Att beakta åhörarnas behov samt det egna framförandets inverkan på åhörarna. Elevens färdighet till framförandet bedöms.

I2 Att tolka texter

Läraren bedömer elevens förmåga att läsa flytande. Eleven lär sig att själv utvärdera sin läsförmåga genom att läsa högt ensam och tillsammans i klassen. Textförståelsen bedöms enligt hur eleven följer skriftliga instruktioner och löser läsförståelse uppgifter. Att förstå och tolka månglitterära texter, ord och begreppsförråd samt tankeförmåga bedöms utgående från elevens egna texter.

Läraren följer med elevens förmåga till källkritik vid föredragsförberedelser.

I3 Att producera texter

Förmågan att producera texter bedöms utgående från elevens egna texter. Eleven känner till och kan beskriva grundläggande textproduktionsprocesser, kan utvärdera sina egna texter, se grundläggande rättstavningsfel, producera texter stegvis både individuellt och tillsammans med andra och kan ge och ta emot respons, beakta mottagaren. Eleven kan ange sina källor samt känner till normerna för upphovsrätt så att eleven respekterar etiska normer samt individers integritet. Handstilens utveckling bedöms.

I4 Att förstå språk, litteratur och kultur

Elevens förmåga att precisera språket och dess innehåll, varianter samt språkstrukturen bedöms utgående från diskussioner och olika uppgifter.

Årskurs 5

I1 Att kommunicera

Läraren bedömer elevens kommunikations färdigheter i olika kommunikations situationer, i grupparbeten, bokföredrag och i gemensamma diskussioner. Vid framträdanden bedöms främst inlevelseförmågan och hur tydligt och klart eleven kan uttrycka sig, samt i diskussioner det logiska innehållet. Läraren bedömer elevens förmåga att uttrycka sig mångsidigt. Att beakta åhörarnas behov samt det egna framförandets inverkan på åhörarna. Elevens färdighet till framförandet bedöms.

12 Att tolka texter

Läraren bedömer elevens förmåga att läsa flytande. Eleven lär sig att själv utvärdera sin läsförmåga genom att läsa högt ensam och tillsammans i klassen. Textförståelsen bedöms enligt hur eleven följer skriftliga instruktioner och löser läsförståelse uppgifter. Att förstå och tolka månglitterära texter, ord och begreppsförråd samt tankeförmåga bedöms utgående från elevens egna texter. Läraren följer med elevens förmåga till källkritik och förmågan att hitta relevant kunskap vid föredragsförberedelser.

13 Att producera texter

Förmågan att producera texter bedöms utgående från elevens egna texter. Eleven känner till och kan beskriva grundläggande textproduktionsprocesser, kan utvärdera sina egna texter, se grundläggande rättstavningsfel, producera texter stegvis både individuellt och tillsammans med andra och kan ge och ta emot respons, beakta mottagaren. Eleven kan ange sina källor samt känner till normerna för upphovsrätt så att eleven respekterar etiska normer samt individers integritet. Handstilens utveckling bedöms.

14 Att förstå språk, litteratur och kultur

Elevens förmåga att precisera språket och dess innehåll, varianter, språkstrukturen samt litteratur och berättelseupplevelser bedöms utgående från diskussioner och olika uppgifter.

Årskurs 6

11 Att kommunicera

Läraren bedömer elevens färdigheter till uppbyggande och respektfull kommunikation i olika kommunikationssituationer, i grupparbeten, bokföredrag och i gemensamma diskussioner. Vid framträdanden bedöms främst inlevelseförmågan och hur tydligt och klart eleven kan uttrycka sig, samt i diskussioner det logiska innehållet. Att beakta åhörarnas behov samt det egna framförandets inverkan på åhörarna. Elevens färdighet till framförandet bedöms. Läraren bedömer elevens förmåga att uttrycka sig mångsidigt även i olika medier.

I2 Att tolka texter

Läraren bedömer elevens förmåga att läsa flytande. Eleven lär sig att själv utvärdera sin läsförmåga genom att läsa högt ensam och tillsammans i klassen. Textförståelsen bedöms enligt hur eleven följer skriftliga instruktioner och löser läsförståelseuppgifter. Att förstå och tolka månglitterära texter, ord och begreppsfrörråd samt tankeförmåga bedöms utgående från elevens egna texter. Läraren följer med elevens förmåga till källkritik och förmågan att hitta relevant kunskap vid föredragsförberedelser.

I3 Att producera texter

Förmågan att producera texter bedöms utgående från elevens egna texter. Eleven känner till och kan beskriva grundläggande textproduktionsprocesser, kan utvärdera sina egna texter, se grundläggande rättstavningsfel, producera texter stegvis både individuellt och tillsammans med andra och kan ge och ta emot respons av lärare och andra elever samt beakta mottagaren. Eleven kan ange sina källor samt känner till normerna för upphovsrätt så att eleven respekterar etiska normer samt individers integritet.

I4 Att förstå språk, litteratur och kultur

Elevens förmåga att precisera språket och dess innehåll, varianter, språkstrukturen samt litteratur och berättelseupplevelser bedöms utgående från diskussioner och olika uppgifter.

Då kunskapsnivån fastställs för läsårsbetyget i år 6 använder läraren de nationella bedömningskriterierna. Centrala grunder för inläringens fortskridande i ämnet svenska och litteratur är de olika målområdets grundkunskap och arbetsprocesser och inlärningsstrategier.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (verbal bedömning) eller vitsordet 8 (sifferbedömning) i slutet av årskurs 6 i läroämnet modersmål och litteratur

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
Att kommunicera			

M1 handleda eleven i förmågan att uttrycka sin åsikt och delta konstruktivt i olika kommunikationssituationer	I1	Förmåga att kommunicera i olika kommunikationsmiljöer	Eleven kan uttrycka sina tankar och åsikter i välbekanta kommunikationssituationer.
M2 stödja eleven att i sin kommunikation ta hänsyn till mottagarens behov och de egna språkvalens betydelse vid kommunikation i grupp	I1	Förmåga att beakta andra i en kommunikations-situation	Eleven kan använda sig av sin röst och kan rikta sitt budskap och ta kontakt i olika kommunikationssituationer samt modifiera sin kommunikation efter behov och ta andra i

			betraktande.
M3 uppmuntra eleven att använda sin kreativitet och uttrycka sig mångsidigt i olika kommunikationssituationer, även genom drama	I1	Förmåga att använda mångsidiga retoriska uttrycksmedel	Eleven kan ge uttryck för sina idéer och tankar i grupp, kan hålla en kort förberedd presentation eller ett diskussionsinlägg och deltar i dramaverksamhet.
M4 sporra eleven att stärka sitt självförtroende som kommunikatör och viljan och förmågan att delta i olika typer av kommunikationssituationer, även multimediala	I1	Hur eleven utvecklat sina kommunikationsfärdigheter	Eleven kan ta emot och ge respons på sin egen och andras kommunikation.
Att tolka texter			

M5 stödja eleven i att vidareutveckla sin grundläggande läsfärdighet till ett flytande läsande, utveckla strategier för läsförståelse samt stödja eleven i att observera och utvärdera sitt eget läsande	I2	Förmåga att använda grundläggande strategier för läsförståelse	Eleven läser många olika slag av texter flytande, använder sig av grundläggande lässtrategier samt iakttar och utvärderar sin egen läsfärdighet
M6 stödja eleven i att utveckla elevens färdighet att analysera, tolka och utvärdera texter av flera olika slag, bredda elevens ord- och begreppsförråd samt stödja tänkandet	I2	Läsförståelse och textanalytisk Förmåga	Eleven känner igen vissa typiska språkliga och textuella drag i berättande, beskrivande, instruerande och enkla argumenterande texter. Eleven kan använda textanalys för att utveckla sitt ord- och begreppsförråd.
M7 handleda eleven i att söka information, använda många olika slag av informationskällor och	I2	Färdighet i informationssökning och källkritik	Eleven använder olika medier och textmiljöer samt lämpliga strategier vid informationssökning

bedöma informationens tillförlitlighet			och kan i någon mån bedöma källors tillförlitlighet.
M8 stödja eleven i att öka sin litteraturkunskap och att utveckla sitt intresse för barn- och ungdomslitteratur och medietexter samt ge möjlighet till positiva läsoplevelser som eleven kan dela med sig av bland annat i multimediala miljöer	I2	Kunskap om litteratur och texter för barn och unga och förmåga att dela med sig av sina läsoplevelser	Eleven känner i någon mån till barn- och ungdomslitteratur, medietexter och andra texter och kan dela med sig av sina läserfarenheter, även i multimediala miljöer.
Att producera texter			

M9 uppmuntra eleven att uttrycka upplevelser, tankar och åsikter och stärka elevens positiva bild av sig själv som textproducent	I3	Förmåga att uttrycka tankar och erfarenheter	Eleven uttrycker sina erfarenheter och tankar med hjälp av texter.
M10 uppmuntra och handleda eleven i att återge och redogöra för sina tankar och att öva sig att producera berättande, beskrivande, instruerande och enkla argumenterande texter, även i multimediala lärmiljöer	I3	Förmåga att verbalisera sina tankar och använda olika textgenrer	Eleven kan med hjälp av handledning använda sig av det språk som är typiskt för berättande, beskrivande och enkla argumenterande texter. Eleven behärskar styckeindelning och rubriksättning och kan reflektera över sina ordval.
M11 stödja eleven att vidareutveckla sin förmåga att skriva flytande för hand och digitalt och stärka färdigheterna i rättstavning och de grundläggande strukturerna i skriftspråket	I3	Skrivfärdighet och grundläggande kunskap om menings- och satsbyggnad	Eleven skriver flytande och läsligt för hand och har den digitala kompetens som skolarbetet kräver, känner till normerna för grundläggande rättstavning och
			skriftspråkets strukturer och kan använda dem vid textproduktion.

M12 sporra eleven att lära sig textproduktionsprocesser och förmåga att utvärdera sina egna texter, erbjuda möjligheter att ta emot och ge konstruktiv respons, lära eleven att ta hänsyn till textmottagaren och att tillämpa etiska regler, sekretess och normer för upphovsrätt på internet	I3	Förmåga att strukturera texter och kommunicera på ett etiskt lämpligt sätt	Eleven känner till och kan beskriva grundläggande textproduktionsprocesser, kan utvärdera sina egna texter, producera texter stegvis både individuellt och tillsammans med andra och kan ge och ta emot respons. Eleven kan ange sina källor samt känner till normerna för upphovsrätt på nätet.
Att förstå språk, litteratur och kultur			
M13 stödja eleven i att utveckla språklig medvetenhet, väcka elevens intresse för att undersöka språket och dess olika varianter samt ge eleven möjligheter att använda begrepp som beskriver språket och språkliga strukturer	I4	Förmåga att göra en språkanalys och behärska språkliga begrepp	Eleven kan göra iakttagelser om språkliga drag i texter och använder sig av språkanalytiska begrepp vid muntlig och skriftlig textanalys.
M14 sporra eleven att vidga sin textvärld och läsa litteratur som är riktad till barn och unga och uppmuntra eleven att läsa och reflektera kring sina läsupplevelser samt att aktivt använda sig av bibliotek	I4	Litteraturkunskap	Eleven läser de barn- och ungdomsböcker man har kommit överens om och diskuterar och delar med sig av sina läsupplevelser.
M15 stärka elevens språkliga och kulturella identitet(er), handleda	I4	Kunskap om kultur och förmåga att	Eleven har kunskap om sitt eget och andras språk och kultur och kan

eleven att lära känna och värdesätta olika kulturer och språk, väcka elevens intresse för de nordiska grannspråken och erbjuda eleven möjlighet att bekanta sig med ett mångsidigt medie- och kulturutbud och att själv medverka i kulturproduktioner		reflektera över språklig och kulturell identitet	beskriva och reflektera över likheter och skillnader mellan olika språk och kulturer. Eleven medverkar i och planerar egna framträdanden.
---	--	--	---

Årskurs 7-9

I årskurs 7–9 är alla fyra målområden lika viktiga i bedömningen av elevens lärande. Bedömningen ska vara mångbottnad och grunda sig på såväl muntlig och skriftlig kunskapsredovisning som lärarens observationer av språkanvändning och textanalys i olika situationer. Bedömningen ska fungera som en naturlig del av lärprocessen. Utöver sifferbedömning behöver eleven mycket muntlig och skriftlig respons för att utvecklas. Genom en stödjande och analyserande bedömning av elevens kunskaper kan man hjälpa eleven att bli medveten om sina egna kunskaper och färdigheter och sin arbetsprocess och ge eleven verktyg för att utveckla dessa. Vid sidan av självvärdering ska man använda jämförande utvärdering under bedömningsprocessen. Utöver själva vitsordet kan man ge respons inom något visst delområde, exempelvis skrivning.

Slutbedömningen genomförs det läsåret då ämnesstudierna avslutas i respektive ämne. Genom slutbedömningen definierar man hur väl eleven vid slutet av studierna har uppnått målen för lärokursen i svenska och litteratur. Slutvitsordet bestäms så att man jämför elevens kunskaps- och färdighetsnivå med de nationella kunskapskraven för svenska och litteratur. Modersmål och litteratur är ett kumulativt läroämne. Då man bestämmer slutvitsordet ska man beakta alla nationella kunskapskrav för slutbedömningen oberoende av i vilken årskurs motsvarande mål har fastställts i den lokala läroplanen.

Eleven bedöms med vitsordet åtta (8) ifall han eller hon har uppnått en nivå som utgör ett genomsnitt av den kunskaps- och färdighetsnivå för de olika delområdena som beskrivs i de nationella kunskapskraven. Om eleven inom något delområde nått högre än nivån för vitsordet åtta kan detta kompensera en något lägre prestationsnivå inom ett annat delområde.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (vitsordet åtta) i slutbedömningen

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
Att kommunicera			
M1 bredda och utveckla elevens förmåga och motivation att kommunicera målinriktat, etiskt och på ett konstruktivt sätt i olika kommunikationsmiljöer	I1	Förmåga att kommunicera i olika slag av kommunikationsmiljöer	Eleven strävar efter att kommunicera målinriktat i olika slag av kommunikationsmiljöer och -situationer, förstår andras inlägg och iakttar hur den egna kommunikationen påverkar andra.
M2 utveckla elevens förmåga att kommunicera i grupp och utveckla elevens förmåga att motivera sina åsikter och sina språkliga och kommunikativa val	I1	Förmåga att kommunicera i grupp. Förmågan till konstruktiv kommunikation och att uttrycka sin åsikt i grupp.	Eleven kan uttrycka sina åsikter och motivera dem på ett trovärdigt sätt, beaktar andras åsikter och samarbetar med andra i kommunikationssituationer.
M3 bredda elevens färdighet i att uttrycka sig i olika slag av kommunikationssituationer	I1	Förmåga att uttrycka sig med retoriska hjälpmedel och uppträda inför publik	Eleven kan uttrycka sig såsom situationen och ändamålet kräver och även genom drama och teater använda sig av retoriska grepp. Eleven kan framföra både ett spontant och ett förberett anförande eller diskussions-inlägg, ta

			hänsyn till sin publik och använda några retoriska knep för att åskådliggöra sitt budskap.
M4 vidareutveckla elevens kommunikativa färdigheter så att han eller hon lär sig observera sin egen kommunikation och identifiera sina styrkor och svagheter i olika, bland dem multimediala, kommunikationsmiljöer	I1	Förmåga att utveckla sina kommunikativa färdigheter	Eleven kan utvärdera sin kommunikativa kompetens i olika kommunikationsmiljöer på basis av feedback från andra och vet vilka områden som behöver utvecklas.
Att tolka texter			
M5 Eleven känner till olika utveckla de lässtrategier och metakognitiva färdigheter som behövs för att läsa, förstå och analysera texter och för att utvärdera sin läsfärdighet och bli medveten om hur den behöver utvecklas	I2	Behärskande av lässtrategier	Eleven kan utvärdera sin egen läsförmåga och namnge de områden han eller hon behöver utveckla
M6 att erbjuda många olika möjligheter för att välja, använda, analysera och tolka många olika slag av skönlitterära, fakta och medietexter och därvid använda lämpliga begrepp	I2	Multilitteracitet och förmåga att bredda sin textvärld	Eleven brukar och tolkar med hjälp av handledning många olika slag av texter också sådana typer av texter som är obekanta för eleven.

M7 utveckla elevens analytiska och kritiska läsfärdighet samt befästa ord- och begreppsförrådet.	I2	Förmågan att analysera och kritisk tolka texter.	Eleven kan granska texter kritiskt, känner igen olika textgenrer och kan peka på några språkliga och textuella drag i förklarande, instruerande ställningstagande texter och förstår att olika texter har olika upphov och syften.
--	----	--	--

M8 främja elevens förmåga att utnyttja flera olika källor för att få information och använda denna information på ett ändamålsenligt sätt	I2	Färdighet i informationssökning och -hantering	Eleven känner till de centrala faserna vid informationssökning och vet var och hur man kan söka information. Eleven kan värdera vilken information som är användbar och även i viss mån avgöra vilka källor som är tillförlitliga.
---	----	--	--

M9 väcka elevens intresse för nya slag av texter och litteratur, bredda elevens läserfarenhet och bearbetning av texter och samtidigt fördjupa elevens förståelse av världen.	I2	Förmåga att analysera och tolka fiktiva texter samt läserfarenhet	Eleven kan tolka fiktiva texter, använda centrala textanalytiska begrepp och kan koppla texterna samtidigt fördjupa elevens förståelse av världen till en kontext. Eleven hittar självmant lämpliga texter, läser flera böcker och breddar villigt sina läserfarenheter.
---	----	---	--

Att producera texter

M10 uppmuntra eleven att uttrycka sina åsikter genom att skriva och på annat sätt producera många olika slag av texter	I3	Förmåga att producera olika slag av texter (multilitteracitet) och bredda sin textvärld i olika slag av medier	Eleven producerar under handledning även nya typer av texter, testar olika sätt och metoder att producera texter för att uttrycka
--	----	--	---

i olika kommunikationsmiljöer			sina åsikter och sin livssyn. Eleven kan producera fiktiva texter och faktatexter i olika former.
M11 erbjuda möjligheter att producera berättande, beskrivande, instruerande och speciellt reflekterande och ställningstagande texter, även i multimediala miljöer och att välja det uttryckssätt som är lämpligast för ifrågavarande textgenre och situation	I3	Kunskap om och förmåga att använda textgenrer	Eleven kan med hjälp av handledning producera berättande, beskrivande, instruerande och speciellt förklarande och argumenterande texter och använda de uttryckssätt som kännetecknar ifrågavarande textgenre.
M12 stärka elevens textproduktionsprocesser och erbjuda möjlighet att producera text tillsammans med andra, stärka förmågan att ge och ta emot respons samt hjälpa eleven att igenkänna sina egna styrkor och utvecklingsbehov som textproducent	I3	Hantering av textproduktionsprocesser	Eleven känner till de olika etapperna vid textproduktion och kan arbeta med dem både individuellt och i grupp. Eleven kan ge och ta emot respons på sina texter och kan utvärdera sina egna färdigheter i textproduktion och uttrycka sina utvecklingsbehov på området.

M13 stärka elevens skrivfärdighet och digitala kompetens, fördjupa elevens förståelse för skrivandet som kommunikationsform, bidra till kunskap om skriftspråkets konventioner	I3	Förmåga att tillämpa skriftspråkets konventioner	Eleven känner till skriftspråkets grundläggande strukturer och det skrivna standardspråkets normer och kan använda dessa vid produktion och bearbetning av sina texter.
--	----	--	---

och stärka elevens kompetens i standardspråket			
M14 stärka förmågan att söka, bedöma och använda information och att använda sig av flera olika källor samt göra källhänvisningar i sin egen text och följa upphovsrättsliga regler	I3	Förmågan att använda och presentera information och tillämpa upphovsrättsliga normer (etiska normer för kommunikation)	Eleven kan i sina texter använda information från olika håll. Eleven kan göra anteckningar, komprimera information och använda olika källor i sina egna texter samt uppge dessa. Eleven kan tillämpa normerna för upphovsrätt och ange sina källor.
Att förstå språk, litteratur och kultur			
M15 fördjupa elevens språkliga medvetenhet och väcka intresse för språkliga fenomen, stödja eleven i att känna igen språkets strukturer, olika språkvarianter, stildrag och nyanser och i att förstå betydelsen av språkliga val och följderna av dem.	I4	Språklig medvetenhet	Eleven kan laborera med texter och deras språkliga och textuella särdrag, fundera över deras betydelser och berätta om sina iakttagelser samt lägga märke till skillnader mellan olika språkliga varianter och särdrag.
M16 vidga elevens litteratur och kulturkunskap, bidra till att eleven lär känna litteraturens historia och modern litteratur samt olika litterära genrer och ge eleven möjlighet att reflektera över litteraturens och kulturens betydelse	I4	Litteraturkunskap och kulturkännedom	Eleven har insikt i kulturell mångfald och kan beskriva sina egna kulturella erfarenheter. Eleven känner till svenska språkets historia, något om de nordiska grannspråken samt litteraturens olika skeden. Eleven har grepp om litteraturens huvudgenrer och har läst

både i sitt eget liv och i en mångkulturell omvärld			de böcker som man har avtalat om inom ämnet.
M17 bidra till att eleven lär känna svenska språket och dess historia och utveckling, de nordiska grannspråken och nordisk kultur samt får en helhetsbild av övriga språk och kulturer i Finland och stödja eleven i att reflektera över det egna modersmålets betydelse och sin språkliga och kulturella identitet samt sporra eleven att aktivt producera och konsumera kultur i olika former	I4	Förmåga att reflektera över den språkliga identiteten	Eleven förstår språkets och modersmålets (eller modersmålens) innebörd för en individ och känner till det svenska språket som ett av språken.

13.4.1.7 Mångsidig kompetens i modersmål och litteratur

Årskurs 1

- Lyssnande till och återberättande av sagor, gestaltning av helheten i berättelsen (K1)
- Diskussion om innehållet i alla berättelser utgående från egna erfarenheter (K1, K2)
- Övande av grundläggande interaktionsfärdigheter med hjälp av t.ex. drama (alternering mellan tal och lyssnande, vänta på och be om sin tur att yttra sig) (K2)

- Dikter och rim i form av lek (K1, K4)
- Praktisk inläring av bokstäver och läsning (K1)
- Bildskapande undervisning (K2)
- Gemensamma diskussioner som beaktar olikheter (t.ex. olika kulturer), respekt för varandra, uppskattning, tolerans (K2)
- Goda seder och bruk (K3)
- Identifiering av andra elevers och egna känslor i gemensamma diskussioner (K3)
- Berättelser med moraliskt innehåll (K3)
- Produktion i projektform av eget material från början till slut (häftesarbete/perioder) (K6)
- Framförande av egna synvinklar och beaktande av andra elevers åsikter i gemensamma diskussioner (K7)
- Lekar, lekfullhet, fysisk aktivitet, experimentell verksamhet och andra aktiverande arbetssätt främjar glädjen att lära och förutsättningarna för skapande tänkande (K1)

Årskurs 2

- Diskussion om innehållet i alla berättelser utgående från egna erfarenheter (K1, K2)
- Övande av grundläggande interaktionsfärdigheter med hjälp av t.ex. drama (alternering mellan tal och lyssnande, vänta på och be om sin tur att yttra sig) (K2)
- Lekar baserade på frågor och svar (K1)
- Gåtor och problemlösning, iver att finna lösningar (K1)
- Dikter och rim i form av lek (K1, K4)
- Små skådespel producerade av eleverna (K1, K2)
- Praktisk inläring av rättskrivning och skiljetecken (K1)
- Inövning och framförande av en personlig dikt (K1, K2)
- Lyssnande till andra elevers diktframförande (K2)
- Gemensamma diskussioner som beaktar olikheter (t.ex. olika kulturer), respekt för varandra, uppskattning, tolerans (K2)
- Goda seder och bruk (K3)
- Identifiering av andra elevers och egna känslor i gemensamma diskussioner (K3)
- Berättelser med moraliskt innehåll (K3)
- Produktion i projektform av eget material från början till slut (häftesarbete/perioder) (K6)

- Framförande av egna synvinklar och beaktande av andra elevers åsikter i gemensamma diskussioner (K7)

Årskurs 3

- Diskussion om egna erfarenheter beträffande allt innehåll (K1, K2)
- Övande av grundläggande interaktionsfärdigheter med hjälp av t.ex. drama (alternering mellan tal och lyssnande, vänta på och be om sin tur att yttra sig) (K2)
- Dikter och rim i dramatiserad form (K1)
- Praktisk inläring av ordklasser (K1)
- Inövning och framförande av en personlig dikt (K1, K2, K4)
- Lyssnande till andra elevers diktframförande (K2)
- Gemensamma diskussioner som beaktar olikheter (t.ex. olika kulturer), respekt för varandra, uppskattning, tolerans (K2)
- Identifiering av andra elevers och egna känslor i gemensamma diskussioner (K3)
- Produktion av skönlitterära texter, egna berättelser (K3, K4)
- Seder och bruk förr och nu (att känna till kulturen och de egna rötterna K2, arbetslivet och entreprenörskap L6, samhällelig delaktighet L7)
- Kommunikationens utveckling och dess olika former (K5)

Årskurs 4

- Självständig bearbetning och delande av erfarenheter (K1)
- Diskussion om egna erfarenheter beträffande allt innehåll (K1, K2)
- Övande av grundläggande interaktionsfärdigheter med hjälp av t.ex. drama (alternering mellan tal och lyssnande, vänta på och be om sin tur att yttra sig) (K2)
- Diskussion kring och nedskrivning av egna erfarenheter och känslor (K4)
- Kalevala eller Eddan i form av skapande övningar (uppträdanden, högläsning, sång, illustrering, skrift) (K2, K4)
- Inövning och framförande av en personlig dikt (K1, K2)
- Lyssnande till andra elevers diktframförande (K2)

- Gemensamma diskussioner som beaktar olikheter (t.ex. olika kulturer), respekt för varandra, uppskattning, tolerans (K2)
 - Produktion av skönlitterära texter, egna berättelser (K3)
 - Identifiering av andra elevers och egna känslor i gemensamma diskussioner (K3)
 - Övning i inhämtande och hantering av elektronisk information (K5)
 - Planering av textupplägg (K6)
 - Förhandling, förlikning och lösning av konflikter utgående från vardagliga situationer (K7)
-
- Deltagande i kulturevenemang, förverkligande av kulturevenemang t.ex. inom den egna skolan (K7)

Årskurs 5

- Diskussion om egna erfarenheter beträffande allt innehåll (K1, K2)
 - Övande av grundläggande interaktionsfärdigheter med hjälp av t.ex. drama (alternering mellan tal och lyssnande, vänta på och be om sin tur att yttra sig) (K2)
 - Diskussion kring och nedskrivning av egna erfarenheter och känslor (K4)
 - Praktisk inläring av grammatik (t.ex. passiv/aktiv, huvudsats/bisats) (K1)
 - Skådespel (K1, uttrycks- och interaktionsfärdigheter K2, projekt och planlighet K6)
-
- Gemensamma diskussioner som beaktar olikheter (t.ex. olika kulturer), respekt för varandra, uppskattning, tolerans (K2)
 - Produktion av skönlitterära texter, egna berättelser (K3)
 - Ansvarsfullt bruk av teknologi (K3, K5)
 - Den sociala medians språk (K3, K4, K5)
 - Förhandling, förlikning och lösning av konflikter i vardagliga situationer (K7)
 - Anknytning till och reflektion kring lästa texter i förhållande till den egna miljön och det egna livet (K7)
 - Deltagande i kulturevenemang, förverkligande av kulturevenemang t.ex. inom den egna skolan (K7)

Årskurs 6

- Diskussion om egna erfarenheter beträffande allt innehåll (K1, K2)
- Övande av grundläggande interaktionsfärdigheter med hjälp av t.ex. drama (alternering mellan tal och lyssnande, vänta på och be om sin tur att yttra sig) (K2)
- Diskussion och nedskrivning av egna erfarenheter och känslor (K4)
- Tiofingersystemet (K5)
- Produktion av egna texter, diskussion om egna erfarenheter beträffande allt innehåll (K1,
- K2)
- Gemensamma diskussioner som beaktar olikheter (t.ex. olika kulturer), respekt för varandra, uppskattning, tolerans (K2)
- Produktion av skönlitterära texter, egna berättelser (K3)
- Diskussion kring och nedskrivning av egna erfarenheter och känslor (K4)
- Ansvarsfullt bruk av teknologi (K3, K5)
- Den sociala medians språk (K3, K4, K5)
- Utvecklande av kommunikationsfärdigheter (t.ex. klasstidning som projektarbete) (K5, K6)
- Utvecklande av interaktionsfärdigheter och acceptans av olikheter (K7)
- Deltagande i kulturevenemang, förverkligande av kulturevenemang t.ex. inom den egna skolan (K7)

Årskurs 7

- Studieteknik, skrivteknik och lässtrategier. (K3)
- Litteratursamtal K1)
- Interaktion och olika grundläggande övningar i växelverkan, att uttrycka sina erfarenheter, tankar och åsikter. (K1, K2)
- Grundläggande övningar med hjälp av drama och improvisation (att tala och att lyssna, att vänta på taltur och be om taltur) (K2)
- Reflekterande skrivande, skönlitterärt skrivande, olika stilarter(K3)
- Sociala medier, nätverkande och nätetikett (K3, K5)
- Skriv- och talövningar utgående från egna erfarenheter, känslor och intresseområden. (K4)
- Produktion av egna skönlitterära texter och berättelser (K3)
- Gemensamma diskussioner som beaktar olikheter, värdegrunder (t.ex. olika kulturer), respekt för varandra, uppskattning, tolerans (K2)
- Utvecklande av interaktionsfärdigheter och acceptans av olikheter (K7)
- Diskussion kring och nedskrivning av egna erfarenheter och känslor (K4)
- Utvecklande av mediafärdigheter, t.ex. klasstidning som projektarbete (K5, K6)

- Deltagande i kulturevenemang, förverkligande av kulturevenemang t.ex. inom den egna skolan (K7)

Klass 8

- Litteratursamtal och presentationer (K1)
- Interaktion och olika grundläggande övningar i växelverkan, att uttrycka sina erfarenheter, tankar och åsikter. (K1, K2)
- Språkkännedom och reflekterande skrivande, dialog, argumenterande text, som nyhet, brev, essä, olika stilarter(K3)
- Produktion av egna skönlitterära texter och berättelser (K3)
- Sociala medier, sociala medias språk, nätverkande och nätetikett (K3, K5)
- Grundläggande övningar i retorik (K1, K2)
- Skådespel (K2, K4, K5, K6, K7)
- Deltagande i kulturella aktiviteter och skapande av egna kulturaktiviteter inom skolan. (K7)
- Debatter och argumentation (K2, K4, K6, K7)

Klass 9

- Litteraturanalys (K1)
- Interaktion och olika grundläggande övningar i växelverkan, att uttrycka sina erfarenheter, tankar och åsikter. (K1, K2)
- Retorik (K1, K2)
- Sociala medier och nätverkande i ett nordiskt sammanhang (K3, K5)
- Talsituationer och drama- och samarbetsövningar (möteteknik, introduktioner, presentationer, gruppdiskussioner, projekt (K2),
- Reflekterande skrivande, essäer, multimodala textanalyser och multilitteracitet (K3)
- Arbetslivscentrerat skrivande (PM, ansökan, cv, förfrågan) och talande (arbetsintervju, möteteknik, presentationer och introduktioner) (K6)
- Analytiskt, tematiskt och idémässigt förhållningssätt, studier av media och litteratur (K4, K5)
- Självständigt förverkligande som sammanfattar och visar på det egna kunnandet inom ett specialområde (K6, K7)
- Deltagande i kulturella aktiviteter och skapande av egna kulturaktiviteter inom skolan. (K7)

I årskurserna 7–9 är det speciella uppdraget för undervisningen att stödja eleverna i att utveckla allt mer mångsidig kompetens i att lära sig och kommunicera och att utveckla en bredare kompetens i multilitteracitet. Eleverna utvecklar och breddar sin språkliga medvetenhet, sin textvärld och sin kulturella kompetens. Inom undervisningen handleder man eleverna att anpassa sitt språkbruk till situationen och att uttrycka sig och kommunicera i olika kontexter. Även språkliga och kommunikativa färdigheter som behövs i de fortsatta studierna och i arbetslivet ligger i fokus. Inom litteraturundervisningen sporrar man eleverna till mångsidiga läsupplevelser.

Förutsättningarna för utveckling av mångsidig kompetens stärks i takt med att eleverna utvecklas. Å andra sidan ökar utmaningarna i fråga om samarbete mellan läroämnena och i skolvardagen. Skolan kan i bästa fall erbjuda en gemenskap som känns meningsfull för den unga som är i puberteten och där den unga får hjälp med att strukturera både sin egen utveckling och omvärlden. Det är särskilt viktigt att ge eleverna möjligheter att uppleva att de kan och lyckas för att på så sätt stärka deras självkänsla och att handleda varje elev att bli medveten om sina styrkor och att realistiskt se sina utvecklingsbehov.

Under dessa år fortsätter man att lägga grund för en hållbar livsstil och ett hållbart välbefinnande och reflekterar tillsammans med eleverna över sociala, samhällsliga och ekonomiska samt kulturella och ekologiska förutsättningar för hållbar utveckling. Undervisningen ska innehålla både praktiska och teoretiska exempel på sambandet mellan de olika aspekterna av hållbar utveckling och vad en hållbar livsstil i praktiken betyder.

Varje läroämne ska stödja utvecklingen av mångsidig kompetens på ett för läroämnet naturligt sätt. Att planera och genomföra de mångvetenskapliga lärområdena i samarbete med eleverna strävar i synnerhet till att utveckla och fördjupa mångsidig kompetens.

Förmåga att tänka och lära sig (K1) Skolarbetet ska stärka elevernas aktiva roll i läroprocessen och ge förutsättningar för positiva upplevelser och känslor som stödjer lärandet. Eleverna ska uppmuntras att ta ansvar för att ställa upp mål för sina studier, planera arbetet och utvärdera arbetsprocessen och resultatet. De ska lära sig att identifiera sina lärstrategier och studiestrategier och medvetet utveckla dem. Eleverna behöver redskap för att behålla sin uppmärksamhet och koncentration samt handledning för att använda teknik och andra hjälpmedel i sina studier.

Eleverna ska uppmuntras att lita på sig själva och sina uppfattningar, att motivera sina åsikter och att i skolarbetet tillämpa den kunskap de tillägnat sig utanför skolan. Det är viktigt att lära sig att lyssna till sig själv och till andra, att se saker med andras ögon och att hitta alternativa och kreativa lösningar. Eleverna behöver uppmuntran att bemöta och hantera oklar och motstridig information. Olika sätt att skapa kunskap granskas tillsammans och eleverna ska uppmuntras att föra fram kunskaper som baserar sig på egna erfarenheter och reflektera kring hur de påverkar det egna sättet att tänka. Eleverna ska ges möjlighet att göra iakttagelser och träna sin observationsförmåga, att söka information på olika sätt och att kritiskt granska det innehåll som behandlas ur olika perspektiv. Eleverna ska uppmuntras att använda sin fantasi för att komma till insikt och skapa nytt, att fördomsfritt kombinera olika perspektiv samt att bygga ny kunskap och nya perspektiv. Elevernas egna idéer ska stödjas. Tankeförmågan ska dessutom utvecklas genom att skapa olika slags tillfällen för eleverna att lösa problem, både självständigt och gemensamt, att argumentera, dra slutsatser och upptäcka orsakssammanhang och samband mellan olika företeelser för att lära sig tänka systematiskt. Utvecklingen av etiskt tänkande ska stödjas med hjälp av diskussioner om rätt och fel, ett gott liv och dygder samt om etiska principer. Konst framkallar känslor och ger nya insikter och fördjupar således det etiska och estetiska tänkandet.

Experimentella, undersökande och aktiverande arbetsätt över läroämnesgränserna, för att undersöka företeelser som intresserar eleverna, utvecklar tankeförmågan och är också viktigt med tanke på motivationen att lära sig och valet av utbildning efter den grundläggande utbildningen. Under lektionerna i de olika läroämnena ska man reflektera över hur studierna och de egna tanke- och arbetsätten påverkar framtiden. Eleverna ska få hjälp med att ta reda på studie- och arbetsmöjligheter och karriärval och att göra ett motiverat val utgående från sina förutsättningar och intressen.

Kulturell och kommunikativ kompetens (K2) Eleverna ska i skolarbetet stödjas att utveckla en kulturell identitet och en kulturellt hållbar livsstil, som grundar sig på respekt för de mänskliga rättigheterna. Eleverna ska lära sig att se kulturell mångfald som en positiv resurs. Samtidigt handleds de att ge akt på hur kulturer, religioner och åskådningar påverkar samhället och vardagen och att fundera på frågor som strider mot de mänskliga rättigheterna och därför inte kan accepteras. I skolarbetet ska man systematiskt främja respekten och förtroendet för andra människogrupper och folkslag. Eleverna undersöker de viktigaste konventionerna om mänskliga rättigheter, vad de innebär och hur de förverkligas i världen.

Eleverna ska lära sig tyda kulturella budskap i omgivningen, lära känna och värdesätta sin livsmiljö och dess kulturarv och att identifiera värden som anknyter till det. Eleverna ska analysera mediemiljön och lära sig bedöma dess inverkan. De ska bekanta sig med kulturarvet på ett mångsidigt sätt och ta del i att bevara och utveckla det. Eleverna får möjligheter att uppleva och tolka konst, kultur och kulturarv och lära sig att inse vilken betydelse dessa har för individens och samhällets välbefinnande. Genom att samarbeta med olika aktörer ger skolan eleverna mångsidiga möjligheter att ge uttryck för sin kulturella kompetens och påverka till exempel genom konst.

Erfarenhet av kommunikation i och utanför skolan och av internationellt samarbete vidgar elevernas världsbild och utvecklar förmågan till dialog. Eleverna ska få öva sig att framföra sin åsikt på ett konstruktivt sätt och att tillämpa sina kunskaper vid framträdanden och i olika samarbets- och kommunikationssituationer. Eleverna ska lära sig att sätta sig in i andras situation, att bemöta andra människor med respekt och att följa god sed. Eleverna ska uppmuntras att uttrycka sig på olika sätt. De ska också handledas att uppskatta och kontrollera sin kropp och använda den för att uttrycka känslor, åsikter, tankar och idéer. Skolarbetet ska erbjuda gott om möjligheter till kreativ verksamhet. Eleverna ska uppmuntras att i sitt arbete främja det estetiska och att njuta av dess olika uttrycksformer.

Vardagskompetens (K3) Elevernas självständighet ska stödjas i samarbete med hemmen. Eleverna ska handledas och uppmuntras att ta ansvar för sig själva, för andra och för vardagen. Eleverna ska ges mera möjligheter att vara med och planera och förverkliga skolarbetet och lärmiljön. Eleverna ska lära sig identifiera vilka faktorer som inverkar positivt respektive negativt på det egna och det gemensamma välbefinnandet och tillägna sig handlingssätt som främjar hälsa, välbefinnande, trygghet och säkerhet. Betydelsen av sömn och vila, en balanserad dagsrytm, motion, mångsidig kost, nykterhet och drogfrihet samt goda vanor ska ägnas särskild uppmärksamhet. Eleverna övar sina sociala färdigheter och utvecklingen av emotionella färdigheter stöds. Tillsammans går man igenom hur man bemöter och hanterar motstridiga känslor och tankar. Eleverna ska få färdigheter så att de kan skydda sitt privatliv och sin personliga integritet. De ska få lära sig att förutse och undvika farliga situationer och att handla ändamålsenligt i olycksituationer. Eleverna ska lära sig att handla på ett hållbart och ansvarfullt sätt i trafiken, i synnerhet när de rör sig med cykel eller moped. Man ska också handleda eleverna att använda skyddsutrustning och betona vikten av att man är nykter och drogfri i trafiken.

I samband med undervisningen i olika läroämnen och i det övriga skolarbetet ska eleverna lära sig förstå den teknologiska utvecklingen samt teknologins mångfald och betydelse i det egna livet, skolan och samhället. De ska också lära sig att förstå tekniska funktionsprinciper och hur kostnader för teknik uppstår samt öva sig att använda teknik på ett ansvarsfullt sätt samt att utveckla och beskriva tekniska idéer. Tillsammans med eleverna ska man reflektera över etiska frågor och framtida möjligheter när det gäller teknik. Eleverna ska uppmanas att granska sina konsumtionsvanor ur ett hållbarhetsperspektiv, att granska reklam analytiskt och att vara kritiska och ansvarsfulla konsumenter. De ska handledas att stärka sina förutsättningar för att kunna planera och ta hand om sin egen ekonomi. Under den grundläggande utbildningen ska eleverna öva sig att göra hållbara val och tillägna sig en hållbar livsstil.

Multilitteracitet (K4) Eleverna ska handledas att fördjupa sin kompetens i multilitteracitet genom ett bredare utbud av olika texter i undervisningen i alla läroämnen. Med texter avses här olika slag av information som kommer till uttryck genom verbala, visuella, auditiva, numeriska eller kinestetiska symbolsystem eller genom kombinationer av dessa. Eleverna ska framför allt träna analytisk, kritisk och kulturell läskunnighet. Eleverna ska lära sig att mångsidigt använda sig av alla sina sinnen och alla sätt att lära sig. Eleverna ska öva sig att producera, tolka och förmedla kunskap på det sätt som är typiskt för varje läroämne och genom samarbete mellan läroämnena. Eleverna ska uppmuntras att använda sin kompetens i multilitteracitet också för att påverka och delta på olika sätt i sin livsmiljö, i medier och i samhället. Undervisningen ska ge eleverna gott om tillfällen att träna dessa färdigheter tillsammans.

Eleverna ska få möjlighet att vidareutveckla en mångsidig läskunnighet genom att mer och mer övergå till texter som används i olika situationer och i olika syften. Elevernas multilitteracitet ska fördjupas genom arbete med berättande, beskrivande, instruerande, argumenterande och förklarande textgenrer. Genom undervisningen ska man stärka elevernas kulturella, etiska och ekologiska läskunnighet. I undervisningen behandlas och tolkas även texter som berör arbetslivet. Konsumentkunskap och kunskaper i ekonomi utvecklas med hjälp av texter som mångsidigt behandlar ämnet och genom att eleverna blir vana att se i vilka sammanhang texterna används. Numerisk läskunnighet behövs till exempel när man bedömer hur tillförlitlig en gallup är eller hur förmånligt ett köperbudande är. Eleverna ska handledas att utveckla sin visuella läskunnighet genom att använda olika bildtolkningsmetoder och framställningssätt. Mediekunskapen fördjupas genom att eleverna medverkar i och arbetar med olika medier.

Eleverna ska uppmuntras att uttrycka sina åsikter med hjälp av olika kommunikations- och påverkningsmetoder.

Digital kompetens (K5) Användningen av digitala verktyg ska utgöra en naturlig del av elevens och gruppens lärande. Eleverna ska fördjupa sina färdigheter och utnyttja det de lärt sig utanför skolan. De ska få en bild av hur digitala verktyg kan utnyttjas i undervisningen i olika läroämnen, i senare studier och i arbetslivet samt för att verka och påverka i samhället. I samband med skoluppgifterna funderar man över betydelsen av informations- och kommunikationsteknik i samhället och hur informations- och kommunikationstekniken påverkar hållbar utveckling.

Praktiska färdigheter och egen produktion: Eleverna ska lära sig att på eget initiativ använda digitala verktyg i olika skoluppgifter och välja lämpliga arbetssätt och verktyg för olika uppgifter. Eleverna ska fördjupa sin uppfattning om enligt vilken logik olika apparater, program och tjänster används och fungerar. De ska öva sig att systematisera, organisera och att dela filer samt att skapa olika digitala produkter självständigt och tillsammans med andra. Eleverna ska öva sig att programmera som en del av studierna i olika läroämnen. Ansvarsfulla och trygga arbetssätt: Eleverna ska lära sig att använda digitala verktyg på ett tryggt och etiskt hållbart sätt. De ska lära sig hur man skyddar sig mot eventuella informationssäkerhetsrisker och undviker att information försvinner. För att lära sig handla ansvarsfullt ska man reflektera över vad till exempel begreppen datasekretess och upphovsrätt betyder och vilka följderna av ansvarslöst och olagligt förfarande kan vara. Eleverna ska uppmuntras att tillägna sig hälsosamma och ergonomiska arbetssätt. Informationssökning samt undersökande och kreativa arbetssätt: Eleverna ska lära sig att söka och producera information och att använda informationskällor på ett mångsidigt sätt som underlag för undersökande och kreativt arbete. Samtidigt ska de öva sig att vara källkritiska och lära sig att bedöma sitt eget och andras sätt att arbeta och producera information samt hur olika söktjänster och databaser fungerar och producerar information. Kommunikation och nätverksbildning: Sociala medietjänster ska användas i undervisningen för att eleverna ska inse vad samarbete och kommunikation betyder för lärandet, för undersökande arbete och för att kunna skapa något nytt. Eleverna ska lära sig använda olika medier och kommunikationsstilar på ett ändamålsenligt sätt. Eleverna övar sig att använda digitala verktyg för internationell kommunikation och lär sig förstå dess betydelse, möjligheter och risker i en global värld.

Arbetslivskompetens och entreprenörskap (K6) Undervisningen ska främja elevernas intresse och positiva attityd till arbete och arbetslivet och stärka deras kunskapsunderlag inom området. Eleverna ska lära känna näringslivet i närmiljön och dess särdrag och centrala verksamhetsområden. Det är viktigt att eleverna senast i detta skede får erfarenhet av arbetslivet och av att samarbeta med aktörer utanför skolan för att de även ska få öva att uppföra sig och samarbeta på det sätt som förutsätts i arbetslivet samt inse betydelsen av språkkunskaper och kommunikativa färdigheter. Skolarbetet ska omfatta arbetsformer som ger eleverna möjlighet att få insikt i olika yrken och branscher samt företagsverksamhet. Sådana arbetsformer är bl.a. praktisk arbetsorientering, diskussioner med personer som besöker skolan, besök på företag och i olika organisationer samt övningsföretag och volontärarbete.

I skolan ska projektarbete och nätverksbildning tränas, såväl i den egna skolan, i närmiljön och nationellt som i mån av möjlighet också internationellt. Eleverna lär sig i praktiska undervisningssituationer att planera arbetsprocesser, formulera hypoteser, testa olika alternativ, dra slutsatser och hitta nya lösningar om situationen förändras. Samtidigt lär de sig ta itu med uppgifter på ett företagsamt sätt, att förutse eventuella svårigheter i arbetet, att bedöma och ta kontrollerade risker, att hantera misslyckanden och besvikelser samt att målmedvetet slutföra arbetet. På det viset får eleverna möjligheter att genom egna erfarenheter lära sig inse vad arbete, företagsamhet och entreprenörskap betyder i skolgemenskapen och i samhället. Eleverna ska handledas att ta reda på studie- och arbetsmöjligheter och karriäralternativ. De ska uppmuntras att lägga märke till och utveckla sina färdigheter, styrkor och intressen och att göra motiverade förnuftiga val i fråga om studier och arbete samtidigt som de är medvetna om sina egna förutsättningar och den inverkan som traditionella könsroller och övriga rollmodeller har.

Förmåga att delta, påverka och bidra till en hållbar framtid (K7) Undervisningen ska ge eleverna möjlighet att stärka och fördjupa sitt intresse för gemensamma och samhällseliga frågor och att öva sig att delta som medlemmar i ett demokratiskt samhälle. Att på olika sätt delta i den egna klassgemenskapen, olika undervisningsgrupper, elevkåren och hela skolgemenskapen och därigenom bli hörd och uppskattad, hjälper eleverna att inse och lära sig hur man kan påverka. Eleverna ska få kunskaper och erfarenheter av hur man deltar i samhällsnyttig verksamhet, till exempel vänelevsverksamhet, miljöaktiviteter eller volontärarbete, eller påverkar via medier, konst, den offentliga sektorn, medborgarorganisationer och politiska partier. Erfarenheterna stödjer elevernas självkänsla och lär dem att ta egna initiativ och våga handla ansvarsfullt. Genom att delta kan eleverna öva sig att uttrycka sina åsikter konstruktivt, att söka lösningar

tillsammans med andra och att reflektera över olika handlingssätts berättigande ur olika perspektiv. De lär sig att förhandla, jämka och lösa konflikter. Samarbetsprojekt och konkreta handlingar till förmån för miljön och andra människor breddar ansvarsområdet. Eleverna ska lära sig förstå betydelsen av sina val och handlingar för dem själva, den närmaste omgivningen, samhället och naturen. Man ska tillsammans fundera på sambandet mellan det förflutna, nutid och framtid och olika framtidsalternativ. Eleverna ska få lära sig bedöma såväl sina egna som gruppens och samhällets verksamhetssätt och verksamhetsstruktur och korrigera dem så att de främjar ett hållbart välbefinnande. Eleverna ska under den grundläggande utbildningen bilda sig en uppfattning om varför studier och delaktighet är viktiga, vad en hållbar livsstil betyder och hur kunskaperna som inhämtas i skolan kan användas för att bygga en hållbar framtid.

13.4.2 DET ANDRA INHEMSKA SPRÅKET, FINSKA A-LÄROKURS

SPRÅKPEDAGOGIK OCH SPRÅKUTVECKLING

Den språkliga utvecklingen startar vid födseln och fortsätter livet ut. Individen tillägnar sig sin kompetens i flera språk i hemmet, i skolan och under fritiden. Den språkliga kompetensen består av kompetens i modersmålen, i andra språk och i olika dialektala varianter, på olika nivåer. Utgångspunkten för skolans språkundervisning är att språket används i olika situationer och sammanhang. Språkundervisningen ska stärka elevernas språkliga medvetenhet och stödja språkbruk på olika språk parallellt. Den ska även bidra till att eleverna utvecklar kompetens i multilitteracitet. Eleverna ska lära sig att analysera texter och kommunikationsformer på olika språk och använda språkvetenskapliga begrepp vid tolkning av texter och använda sig av olika sätt att lära sig språk. De ska också uppmuntras att lära sig språk på flera olika sätt och att använda sin kompetens i olika språk som stöd för allt lärande i alla läroämnena. Eleverna ska få handledning i att läsa texter på lämplig nivå på olika språk och att i sina studier söka information och kunskap på olika språk.

Eleverna ska vägledas att se och förstå sin egen och andras mångfacetterade språkliga och kulturella identitet. Även betydelsen av minoritetsspråken och de utrotningshotade språken ska behandlas i undervisningen och den ska stödja elevens flerspråkighet genom att inkludera

elevens alla språk, även de som används på fritiden. Undervisningen ska stärka elevens tro på den egna förmågan att lära sig språk och uppmuntra till att modigt använda nya språk, även på grundläggande nivå. Utgångspunkten för all språkpedagogisk verksamhet är att flera olika läroämnen samarbetar.

LÄROKURSER I DET ANDRA INHEMSKA SPRÅKET OCH FRÄMMANDE SPRÅK

Elevernas studieprogram innehåller minst en lång och en medellång lärokurs i språk. Av dessa ska det ena vara det andra inhemska språket (svenska eller finska) och det andra något främmande språk eller samiska. Långa lärokurser innebär A-lärokurser samt modersmålsinriktade lärokurser i svenska och finska. B1-lärokurserna är medellånga lärokurser. Dessutom kan utbildningsanordnaren erbjuda olika långa lärokurser i andra språk som valfria och frivilliga språkstudier.

För läroämnet det andra inhemska språket har det inom dessa grunder fastställts sex lärokurser: lång lärokurs (A-lärokurs) i finska och svenska och i modersmålsinriktad finska och svenska samt medellång lärokurs (B1-lärokurs) i finska och svenska.

I läroämnet främmande språk har det fastställts sju olika lärokurser: lång lärokurs (Alärokurs) i engelska, i annat främmande språk och i samiska, medellång lärokurs (B1lärokurs) i främmande språk samt kort lärokurs (B2-lärokurs) i främmande språk, samiska och latin.

Beskrivningen av lärokursen i främmande språk kan tillämpas på alla språk som inte har språkspecifik lärokursbeskrivning. På basis av grunderna ska utbildningsanordnaren utarbeta språkspecifika tillämpningar. För engelska språket utarbetas endast A-lärokurs. Vid behov kan man lokalt utarbeta en lärokursbeskrivning för engelska som B1- eller B2-språk genom att använda lärokurserna B1 och B2 för främmande språk som modell. Den kunskapsnivå för växande språkkunskap som fastställs i grunderna lämpar sig för europeiska språk som använder ett skriftsystem som grundar sig på alfabetet. För andra språk låter utbildningsanordnaren utarbeta en läroplan som följer dessa grunder i tillämpliga delar.

13.4.2.1 Läroämnets uppdrag

Allmänt

Studierna i det finska språket ger eleven färdigheter att på ett mångsidigt sätt använda sig av vårt lands majoritetsspråk. Utgångspunkten för språkundervisningen är att språket skall kunna användas i olika situationer och sammanhang. Man uppmuntrar eleven att använda sig av varierande inlärningsmetoder, samt att kunna utnyttja sina språkliga kunskaper i samband med all inläring. Studierna i finska förstärker elevens möjligheter till kommunikation och samarbetsförmåga över kulturgränserna. Undervisningen i finska är en del av språkfostran och fostran till språkmedvetenhet. Den ska väcka elevernas intresse för den språkliga och kulturella mångfalden i skolan och den omgivande världen och uppmuntra dem att kommunicera i autentiska finskspråkiga miljöer.

Eleverna ska ges möjlighet att studera i egen takt och vid behov få stöd för sitt lärande. Undervisningen ska ordnas så att också elever som avancerar snabbare eller behärskar språket väl tidigare kan göra framsteg.

Årskurserna 1–2

Eleverna lär sig grunderna i språket genom att sjunga, leka, spela och röra på sig. En del av undervisningen kan genomföras i samband med andra lektioner, som ett inslag i undervisningen som helhet. Man strävar till att eleven genom en konstnärlig upplevelse blir bekant med finska språket intonation och fonetik.

Det sjuåriga barnet kan genom lek och rörelse tillägna det finska språkets kvaliteter. Inläringen sker genom efterhärming, eleverna imiterar läraren och lär sig utantill ramsor, sånger och lekar för att bli bekant med den finska kulturen.

Uppdraget är att väcka intresse och iver för det finska språket. Lektionen består till stor del av gemensam recitation och lek. Man lägger stor vikt vid upprepning av det muntliga materialet. I åk 2 börjar man öva enkla skriftliga uppgifter baserade på det muntliga materialet. Undervisningen påminner om språkbadsmetoden.

Årskurserna 3–6

Studierna i finska i åk 3–6 ska förbereda eleverna för systematiskt och kreativt arbete i olika typ av grupper. Undervisningen ska stärka elevens tilltro till sin förmåga att lära sig språk och att modigt använda främmande språk.

Undervisningen ska också bygga broar mellan olika språk och med de språk som eleverna använder på fritiden.

Årskurserna 7–9

Eleverna ska uppmuntras att använda finska mångsidigt för att kommunicera och söka information. Målet för undervisningen är att stödja eleverna att fördjupa de kunskaper som inhämtats i årskurs 3–6, utveckla deras språkliga medvetenhet och slutledningsförmåga och samtidigt främja deras färdigheter för språkstudier. Förståelsen för kulturell mångfald ska fördjupas genom att man diskuterar om värdebundna företeelser som är förknippade med olika språkgrupper och även ger utrymme för bearbetning av känslor.

Många elever använder i allt högre grad finska på sin fritid. Den kunskap som eleverna inhämtar genom det informella lärandet ska beaktas när undervisningen planeras och innehållet väljs.

Undervisningen i finska kan integreras i undervisningen i olika läroämnen och de mångvetenskapliga lärområdena och tvärtom. Eleverna ska uppmuntras att söka information på finska i olika läroämnen.

13.4.2.2 Mål för undervisningen i A-läroämnet finska

Kulturell mångfald och språkmedvetenhet.

M1 - Kulturell mångfald och kulturell medvetenhet. Väcka intresse för det finska språket och kulturen. Samt uppfatta finskan som ett av våra nationalspråk.

M2 - Eleven uppfattar den språkliga mångfalden i världen och lär sig bemöta människor fördomsfritt.

M3 - Vägleda eleven att lägga märke till likheter och skillnader mellan olika språk, samt att utveckla språklig nyfikenhet.

M4 - Handleda eleven att hitta finskspråkigt material.

Färdigheter för språkstudier.

M5- Tillsammans gå igenom målen för undervisningen. Skapa en trygg och uppmuntrande studie atmosfär, som stöder eleverna att lära sig och lära av varandra.

M6 - Handleda eleverna att ta ansvar för sina språkstudier och modigt öva sina kunskaper i finska. Också med hjälp av digitala verktyg (åk 6).

Växande språkkunskap, förmåga att kommunicera.

M7 - Ordna tillfällen där eleven med hjälp av olika medier får träna muntlig och skriftlig kommunikation.

M8 - Handleda eleven i att använda sig av språkliga kommunikationsstrategier.

M9 - Hjälpa eleven att använda ett artigt språkbruk.

Växande språkkunskap, förmåga att tolka texter

M10 - Uppmuntra eleven att tolka för sig själv och sin åldersgrupp lämpliga och intressanta texter.

Växande språkkunskap, förmåga att producera texter

M11 - Uppmuntra eleven att muntligt och skriftligt uttrycka sig i flera olika situationer, samt att fästa uppmärksamhet vid uttal och språkriktighet.

Årskurs 1

- Eleven lär sig ord och strukturer som hör till det dagliga livet och närmiljön (t.ex.

vanliga hälsnings- och artighetsfraser, föremål i klassrummet, kroppsdelar, klädesplagg, familjemedlemmar). M1, M3, M4

- Eleven lär sig förstå korta berättelser och dikter med hjälp av bilder, gester, uppträdanden. M1, M2, M7, M10
- Eleven lär sig ordförråd som hänför sig till närmiljön genom dikter, sånger och lekar. M2

Årskurs 2

- Målet på andra klassen är att eleven genom dikt, sång och lek lär sig ord som berör djur, naturen och vädret. M1, M3, M4
- Eleven lär sig olika verb och adjektiv. M1, M3, M9, M11

Årskurs 3

- Målet är att lära sig använda vokabulär som relaterar till stoffet i åk 3, t. ex. gamla yrken, årstider och familjen. Eleven övar språkbruket i vardagliga situationer t. ex. butiksbesök. Eleven lär sig siffror och uttryck beträffande tiden. M1, M8, M9
- Eleven lär sig modigt använda språket. M2, M5
- Eleven lär sig att ta ansvar för sitt skolarbete. M6

Årskurs 4

- Eleven utvidgar sin vokabulär relaterat till stoffet i åk 4, t.ex. Kalevala. M1
- Eleven behärskar grundläggande grammatiska begrepp; verb, adjektiv, substantiv och personliga pronomen. M3
- Eleven skriver korta egna texter. M11

Årskurs 5

- Eleven förstår det väsentliga och vissa detaljer i tydligt och relativt långsamt tal eller i en enkel text. M8, M9, M10

- Eleven kan relativt obehindrat redogöra för ämnen som intresserar hen och som anknyter till vardagen. M7, M8
- Eleven behärskar det grundläggande ordförrådet som behövs i vardagslivet, strukturerna och en del allmänna fraser. Eleven klarar sig i vardagliga situationer. M2, M3
- Eleven har färdigheter att uttrycka sig i enkel skrift. M11

Årskurs 6

- Eleven fördjupar de tidigare kunskaperna i grammatik samt lär sig kasusformer. M3, M11
- Eleven läser längre texter, innehållet bearbetas gemensamt i klass. M4, M10
- Eleven lär sig sociala färdigheter t.ex. med hjälp av korta dramatiseringar i par och grupp. M5, M7, M8, M9
- Eleven kan föra en diskussion om vardagliga saker som berör eleven. M11

Mål för undervisningen i A-lärokursen i finska i årskurs 7-9

<i>Mål nr</i>	<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
	Kulturell mångfald och språklig medvetenhet		
M1	utveckla elevens förmåga att ge akt på och reflektera över företeelser som är förknippade med nationalspråkens ställning i Finland samt stärka elevens förmåga och vilja att komma till rätta i finska och flerspråkiga miljöer	I1	K1, K2,
M2	uppmuntra eleven att upptäcka möjligheter att vidga sin syn på omvärlden genom att använda sig av sina kunskaper i finska i olika grupper och sammanhang	I1	K1, K5

M3	handleda eleven att lägga märke till regelbundenheter i finska språket och använda sig av språkvetenskapliga begrepp som stöd för lärandet	I1	K1, K4
	Färdigheter för språkstudier		
M4	uppmuntra eleven att sätta upp mål, att utnyttja olika sätt för att lära sig finska och att utvärdera sitt lärande med hjälp av både självbedömning och kamratbedömning samt att handleda eleven att delta i en uppbyggande kommunikation i vilken det viktigaste är att man når fram med sitt budskap	I2	K1, K4
M5	stödja elevens egen aktivitet och förmåga att kreativt tillämpa sina språkkunskaper samt utveckla sina färdigheter för livslångt språklärande	I2	K1
	Växande språkkunskap, förmåga att kommunicera		
M6	uppmuntra eleven att öva sig i att aktivt delta i olika slag av vardagliga kommunikationssituationer	I3	K4
M7	handleda eleven att vara aktiv i kommunikationssituationer och att fördjupa sin förmåga att på finska använda olika kommunikationsformer, stående uttryck, omskrivningar, utfyllnader och andra kompensationsstrategier	I3	K4
M8	hjälpa eleven att i kommunikationssituationer gällande åsikter och ställningstaganden fästa uppmärksamhet vid kulturellt lämpligt språkbruk	I3	K2, K6
	Växande språkkunskap, förmåga att tolka texter		
M9	erbjuda eleven möjligheter att tolka olika slags texter för informationssökning, även tydliga faktatexter och att uppmuntra	I3	K4

	hen att i tolkandet använda sig av slutledningsförmåga och förståelse av texternas centrala innehåll		
	Växande språkkunskap, förmåga att producera texter		
M10	erbjuda eleven möjligheter att producera tal och skrift som berör en tilltagande mängd temaområden och med beaktande av centrala strukturer och grundregler för uttal	I3	K3, K4, K5

13.4.2.3 Centralt innehåll som anknyter sig till målen för A-lärokursen i finska

Årskurs 1

Eleven lär sig vardagliga ord, meningar och begrepp i anknytning till att hälsa, vanliga fraser och uttryck, kroppsdelar, kläder, familj. (I1), (I2)

Eleven lär sig följa med berättelser och dikter med hjälp av bilder och drama.

Årstidsdikter, månads och veckodagsdikter och finska folksagor. Rikligt med berättelser och sånger och rytmer. Lek och spel utomhus och inomhus. (I1) Räkneorden från 1–10. (I1)

Årskurs 2

Rikligt med berättelser och sånger och rytmer. Lek och spel utomhus och inomhus.

Temat för åk 2 är djurfabler och årstidslegender. (I1)

Räkneorden från 1–100, ordningstalen 1–30. (I1)

Använda sig av enkla strukturer, frågor och svar. Skriva enkla texter.(I1, I2)

Årskurs 3

Eleven kan göra en egen lärobok i finska, med bekanta dikter och sånger, samt ord, korta texter och grammatikövningar. (I2, I3)

Målet är att lära sig använda en vokabulär som relaterar till temat i åk 3, t.ex. yrken, årstider, familjen. Öva språkbruket i vardagliga situationer tex butiksbesök. Lär sig uttrycka datum och tidsbegrepp. (I1, I3)

Genom lek bekanta sig med verb, adjektiv och substantiv. (I2, I3)

Årskurs 4

Eleverna tar i bruk ett grammatikhäfte och lär sig om verb, adjektiv, substantiv och personliga pronomen, genitiv. (I3, I2)

Eleverna skriver korta egna texter med till sin åldersgrupp lämpligt innehåll. (I3)

Eleverna bekantar sig med Kalevala: berättelserna, dikterna och rytmen. (I1)

Årskurs 5

Grammatiken fördjupas, temaformer, kasus, tidsuttryck. (I2, I3)

Diktamen (I2, I3)

Eleverna läser längre texter, som är relaterade till innehållet i den övriga undervisningen. (I3)

Texterna bearbetas gemensamt i klass med hjälp av drama övningar i par och grupp. (I1, I3)

Årskurs 6

Grammatiken fördjupas, kasusformerna. (I3)

Läsa finsk litteratur, referera textinnehållet. Skriva längre fria texter. (I1, I2, I3)

Årskurserna 7–9

I grammatiken lär sig eleverna fyra temaformer av nomen och verb. Sambandet mellan temaformerna och andra former tydliggörs. Olika stadieväxlingar går igenom.

Eleverna fördjupar sig i årets händelser och högtider, till exempel genom att göra ett eget häfte med information och illustrationer. Det aktuella och mångkulturella i samhället tas upp och behandlas skriftligt och muntligt, även genom initiativ från eleverna. Vokabulär och uttryck som anknyter till vardagen och hobbyer fördjupas. Finsk kultur behandlas genom till

exempel traditionell musik av olika slag.

I1 Kulturell mångfald och språkmedvetenhet:

Att i undervisningen välja sådant innehåll och sådana arbetsätt som uppmuntrar eleverna att aktivt delta i olika finskspråkiga verksamheter. Att använda sådana språkvetenskapliga begrepp som hjälper eleverna att jämföra olika språk och att studera finska. Att ta reda på vad som avses med individens språkliga rättigheter.

I2 Färdigheter för språkstudier:

Att vidareutveckla färdigheterna för språkstudier. Att öva sig att använda läromedel på ett mångsidigt sätt, att använda ordlistor, uppfatta helheter, gruppera, söka information och bedöma hur tillförlitlig informationen är.

I3 Växande språkkunskap: förmåga att kommunicera, förmåga att tolka texter, förmåga att producera texter:

Att välja innehåll med målet att eleven ska klara sig på finska i olika sammanhang också utanför skolan, att innehållet ska vara aktuellt, för eleverna intressant, rikta sig mot andra stadiets utbildning och göra eleverna bekanta med den språkkunskap som behövs i arbetslivet och i fortsatta studier. Att lära sig ordförråd och strukturer i samband med olika slags texter som t.ex. berättande, beskrivande eller argumenterande texter. Att studera och öva olika kommunikationssituationer med hjälp av olika medier

.

13.4.2.4 Mål för lärmiljöer och arbetsätt i a-lärokursen i finska

Årskurs 1–2

På årskurs 1–2 lever sig eleverna in i det finska språkets kvalitet genom härmning och lek. Eleverna lär sig grunderna i språket samtidigt som de sjunger, leker, spelar teater, tecknar och rör på sig. Undervisningen kan genomföras i samband med andra lektioner, som en del av den helhetsskapande undervisningen.

Hela klassen reciterar och övar tillsammans dikter och sånger. Leker och lär sig samtidigt arbetsmetoder. Lekar och spel ute och inne. Eleverna bygger vidare på sitt ordförråd genom olika inläringstema.

Den främsta arbetsmetoden är muntlig övning. Det visuella betonas före den skriftliga inläringen. Lärmiljön skall vara trygg och glädjefylld.

Årskurserna 3–6

- Studierna i finska i åk 3–6 ska förbereda eleverna för planmässigt och kreativt arbete i olika sammansättningar.
- Undervisningen ska stärka elevens tilltro till sin förmåga att lära sig språk och att modigt använda dem.
- Undervisningen ska också bygga broar mellan olika språk och med de språk som eleverna använder på fritiden.
- Som arbetsmetod används i åk 3–6 lekar, sånger, dikt och drama. I par och i grupp.
- Eleverna gör en egen lärobok i finska, med dikter och sånger, samt ord, korta texter och grammatikövningar.

Årskurserna 7–9

Målet är att språkbruket ska vara så korrekt, naturligt och så relevant för eleverna som möjligt. Arbetet ska även ske genom pararbete, smågruppsarbete och lärande tillsammans i olika typer av lärmiljöer. För att uppnå målen för flerspråkighet och språkpedagogik behövs samarbete mellan lärarna. Eleverna ska med hjälp av spel, musik och drama få möjlighet att testa sina växande språkkunskaper och även bearbeta attityder. Olika lärmiljöer, medier och digitala verktyg ska mångsidigt användas i undervisningen. I texterna söker man information som man delar och publicerar. Eleverna ska uppmuntras att vara aktiva och ta självständigt ansvar för sitt lärande med hjälp av den Europeiska språkportfolion eller motsvarande verktyg. Med hjälp av olika nätverk får eleverna också bekanta sig med flerspråkigheten och den kulturella mångfalden i närmiljön eller samhället. Målspråket finska används alltid när det är möjligt.

13.4.2.5Handledning, differentiering och stöd i A-lärokursen i finska

Årskurserna 1–2

Undervisningen ska stärka elevens tilltro till sin förmåga att lära sig språk och att modigt använda språket. Läraren uppmuntrar alla elever att uttrycka sig individuellt och är mån om ett riktigt uttal. Inlärningsmiljön skall vara trygg och glädjefylld.

Årskurserna 3–6

Eleven ska uppmuntras att modigt använda sina språkkunskaper. Olika slags kommunikativa övningar stödjer utvecklingen av elevens språkkunskaper. Eleven ska också uppmuntras att studera andra språk som skolan erbjuder. Elever som har inlärningssvårigheter i språk ska ges stöd. Undervisningen ska planeras så att den erbjuder tillräckliga utmaningar även för elever som avancerar snabbare eller behärskar språket väl sedan tidigare.

Årskurserna 7–9

Eleverna ska uppmuntras att modigt använda sina språkkunskaper. Gott om kommunikativa övningar stödjer utvecklingen av elevens språkkunskaper. Eleverna ska också uppmuntras att studera andra språk som skolan erbjuder. Elever som har inlärningssvårigheter i språk ska ges stöd. Undervisningen ska planeras så att den erbjuder tillräckliga utmaningar även för elever som avancerar snabbare eller kan språket från tidigare.

13.4.2.6 Bedömningen av elevens lärande i A-lärokursen i finska

Årskurs 1

Läraren ger regelbundet muntligt respons om elevens språkbruket i vardagliga situationer och i sociala sammanhang.

Läraren ger kontinuerlig respons för hela gruppen allmänt. Läraren väljer berättelser och lekar på grund av på vilket område gruppen behöver förstärkas.

Årskurs 2

Läraren ger regelbundet muntligt respons om elevens språkbruk i vardagliga situationer och i sociala sammanhang.

Läraren ger kontinuerlig respons för hela gruppen allmänt. Läraren väljer berättelser och lekar på grund av på vilket område gruppen behöver förstärkas.

Årskurs 3

På tredje klassen utvärderar man elevens entusiasm ja intresse för att använda finska språket, uttalet och modet att använda språket.

Man uppmärksammar också i bedömningen hur eleven tar itu med arbetet, koncentration och tålamodet. Samarbetet i gruppen tas också i hänsyn i bedömningen.

Eleven får kontinuerligt stöttande och positivt respons om hur han/hon har arbetat under lektionerna och med häften.

De betyg som skrivs ut vid Mikaelsskolan är årsbetyg, skiljebetyg och mellanbetyg.

Årsbetygen ges åt varje elev i skriftlig form vid läsårets slut. Eleverna bedöms även med siffror från och med klass 8.

Av betyget bör framgå elevens studieplan och hur eleven uppnått målen för den. Den skriftliga bedömningen formuleras på ett sådant sätt, att eleven och dennas målsman kan ta till sig innehållet.

Skiljebetyg ges åt en elev som avgår från Mikaelsskolan då eleven börjar i en annan skola, då eleven avbryter den grundläggande utbildningen och då eleven inte längre är läropliktig, även om läroplikten inte är fullgjord.

Till avgångsbetyget bör fogas en översikt av skolans timfördelning samt särskilt betonade områden.

Om en elev flyttar till en annan skola bör man se till att eleven får den information och handledning han behöver för att kunna handskas med de eventuella problem som kan uppstå på grund av olikheter i skolornas läroplaner.

Mellanbetyg kan ges vid behov. Det utlåtande som ges vid slutet av en period kan fungera som mellanbetyg.

Avgångsbetyg ges vid slutet av den grundläggande utbildningen till en elev som har avlagt alla gemensamma, med siffror bedömda ämnen med försvarliga kunskaper.

Skriftlig bedömning

Föräldrarna till elever i klasserna 1–3 får en fördjupad beskrivning av eleven. Där bedöms elevens kunskaper och färdigheter, arbetssätt, anpassning till klassgemenskapen, uppförande och inlärningsprocessens framskridande.

I klasserna 4–9 får eleverna ett skriftligt betyg. Betyget beskriver noga hur eleven uppnått målen för undervisningen. Lärarna i de olika ämnena skriver utlåtanden för de ämnen de undervisat eleven i. Klassläraren eller klassföreståndaren samlar utlåtandena och överlämnar det åt eleven.

Det skriftliga betyget (utlåtandet) beskriver elevens framsteg i studierna och uppmuntrar eleven till en positiv inställning till följande skolår. Bedömningen är individuell,

sanningsenlig och mångsidig och baserar sig på elevens egen inlärnings- och mognadsprocess.

I det skriftliga betyget bedöms elevens kunskaper och färdigheter, uppförande, inlärningsresultat och inlärningsprocessen som helhet. Av denna bedömning framgår huruvida elevens prestationer är godkända eller underkända. Studieprogrammet noteras i betyget.

Årskurserna 7–9

Lärandet ska bedömas på olika sätt, också genom självbedömning och kamratbedömning. Bedömningen ska beakta samtliga mål och delområden av språkkunskapen. Bedömningen av delområdena ska grunda sig på den Europeiska referensramen och den finländska referensram som utarbetats utgående från den. Den Europeiska språkportfolion kan användas som verktyg vid bedömningen.

Bedömningen ska vara mångsidig och ge eleverna möjlighet att uttrycka sig på för dem naturliga sätt. Med hjälp av uppbyggande respons hjälper man eleverna att bli medvetna om sina kunskaper och att utveckla dem. Eleverna uppmuntras att tillämpa sina kunskaper i olika kommunikationssituationer. Mångsidig bedömning ger också elever som har inlärningsvårigheter i språk, eller annars har ett annorlunda språkligt utgångsläge, möjligheter att visa sina kunskaper.

Slutbedömningen infaller det läsår då studierna i läroämnet som ett gemensamt läroämne avslutas. Genom slutbedömningen fastställs hur eleven har uppnått målen för A-lärokursen i finska när studierna avslutas. Slutvitsordet bildas genom att elevens kunskapsnivå ställs i relation till de nationella kriterierna för slutbedömningen i A-lärokursen i finska.

Kunskaperna utvecklas kumulativt inom de olika delområdena av språkkunskap. I slutvitsordet ska alla nationella kriterier för slutbedömningen beaktas, oberoende av för vilken årskurs målet fastställs i den lokala läroplanen. Eleven får vitsordet åtta (8), om hen i genomsnitt uppvisar sådana kunskaper som kriterierna förutsätter. Kunskaper som överstiger nivån för vitsordet åtta inom något delområde kan kompensera svagare kunskaper inom ett

annat delområde

Bedömningskriterier för goda kunskaper (vitsordet 8) i slutbedömningen efter avslutad A-lärokurs i finska

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
Kulturell mångfald och språklig medvetenhet			
M1 utveckla elevens förmåga att ge akt på och reflektera över företeelser som är förknippade med nationalspråkens ställning i Finland samt stärka elevens förmåga och vilja att komma till rätta i finska och flerspråkiga miljöer	I1	Förståelse för frågor som gäller språklig status och språkets och kulturens betydelse	Eleven kan nämna några rättigheter och skyldigheter i anslutning till Finlands nationalspråk och hen har en uppfattning om språkets betydelse för individen, och för sin egen möjlighet att agera i finskspråkiga och flerspråkiga miljöer.
M2 uppmuntra eleven att upptäcka möjligheter att vidga sin syn på omvärlden genom att använda sig av sina kunskaper i finska i olika grupper och sammanhang	I1	Förmåga att utveckla sina medborgerliga färdigheter med hjälp av finska språket	Eleven lär sig iaktta i vilka finskspråkiga sammanhang och miljöer det finns möjligheter att lära sig.
M3 handleda eleven att lägga märke till regelbundenheter i finska språket och att använda sig av språkvetenskapliga begrepp som stöd för lärandet	I1	Språklig medvetenhet	Eleven kan utgående från sina observationer dra slutsatser om finska språkets regelbundenheter och känner till finskans centrala språkvetenskapliga begrepp.

Färdigheter för språkstudier

M4 uppmuntra eleven att sätta upp mål, att utnyttja olika sätt för att lära sig finska och att utvärdera sitt lärande med hjälp av både självbedömning och kamratbedömning samt att handleda eleven att delta i en uppbyggande kommunikation i vilken det viktigaste är att man når fram med sitt budskap	I2	Förmåga att sätta upp mål, reflektera över lärandet och samarbeta	Eleven kan sätta egna mål och utvärdera sina lärstrategier i språkstudierna och delta i kommunikationen på ett sätt som uppmuntrar gruppen.
M5 stödja elevens egen aktivitet och förmåga att kreativt tillämpa sina språkkunskaper samt utveckla sina färdigheter för livslångt språklärande	I2	Förmåga att utveckla färdigheterna för livslångt lärande	Eleven märker var hen kan använda sina kunskaper i finska också utanför skolan och kan reflektera över hur hen kan använda sina kunskaper efter avslutad skolgång
Växande språkkunskap, förmåga att kommunicera			Kunskapsnivå B1.1
M6 uppmuntra eleven att öva sig i att aktivt delta i olika slag av vardagliga kommunikationssituationer	I3	Förmåga att kommunicera i olika situationer	Eleven kan relativt obehindrat kommunicera, delta i diskussioner och uttrycka sina åsikter i vardagliga kommunikationssituationer.

M7 handleda eleven att vara aktiv i kommunikationssituationer och att fördjupa sin förmåga att på finska använda olika kommunikationsformer, stående uttryck, omskrivningar, utfyllnader och andra kompensationsstrategier	I3	Förmåga att använda olika kommunikationsstrategier	Eleven kan i någon mån ta initiativ i olika skeden av en kommunikationssituation och försäkra sig om att samtalspartnern har förstått budskapet. Kan omskriva eller byta ut obekanta ord eller omformulera sitt budskap. Kan diskutera betydelsen av obekanta uttryck.
M8 hjälpa eleven att i kommunikationssituationer gällande åsikter och ställningstaganden fästa uppmärksamhet vid kulturellt lämpligt språkbruk	I3	Kulturellt lämpligt språkbruk	Eleven visar att hen behärskar de viktigaste artighetskutymerna. Eleven kan i sin kommunikation ta hänsyn till några viktiga kulturellt betingade aspekter.
Växande språkkunskap, förmåga att tolka texter			Kunskapsnivå B1.1
M9 erbjuda eleven möjligheter att tolka olika slags texter för informationssökning, även tydliga faktatexter och att uppmuntra hen att i tolkandet använda sig av slutledningsförmåga och förståelse av texternas centrala innehåll	I3	Förmåga att tolka texter	Eleven förstår det väsentliga och vissa detaljer i tydligt och relativt långsamt allmänspråkligt tal eller i lättfattlig skriven text. Förstår tal eller skriven text som bygger på gemensam erfarenhet eller allmän kunskap. Urskiljer även oförberedd det centrala innehållet, nyckelord och viktiga detaljer.

Växande språkkunskap, förmåga att producera texter			Kunskapsnivå A2.2
M10 erbjuda eleven möjligheter att producera tal och skrift som berör en tilltagande mängd temaområden och med beaktande av centrala strukturer och grundregler för uttal.	I3	Förmåga att producera texter	Eleven kan räkna upp och beskriva (för åldern typiska) saker som anknyter till vardagen med hjälp av vanliga ord, några idiomatiska uttryck samt grundläggande och ibland också lite svårare strukturer. Kan tillämpa några grundläggande uttalsregler också i andra än inövade uttryck.

13.4.2.7 Mångsidig kompetens i A-lärokursen i finska

Årskurs 1

Inläringen är konkret med ämnesområden från elevens närmiljö. Man övar tillsammans i grupp. (K2)

Dramatiserade och illustrerade berättelser. (K1, K2)

Man övar upp sociala förmågor, hänsyn och kommunikation genom lekar. (K2, K3, K7)

Man väcker intresse för andra kulturer. (K7)

Övar att tala turvis, vänta på sin tur samt att hjälpa klasskamrater. (K2, K3, K7)

Årskurs 2

Inläringen är konkret med ämnesområden från elevens närmiljö. Man övar tillsammans i grupp. (K2)

Dramatiserade och illustrerade berättelser. (K1, K2)

Man övar upp sociala förmågor, hänsyn och kommunikation genom lekar. (K2, K3, K7)

Man väcker intresse för andra kulturer. (K7)

Övar att tala turvis, vänta på sin tur samt att hjälpa klasskamrater. (K2, K3, K7)

Årskurs 3

Eleverna börjar småningom öva att dra logiska slutsatser, och gränsen mellan verklighet och fantasi förstärks. (K1)

Konkret och åskådliggörande undervisning är fortfarande i fokus i all övning. (K2)

Småningom väcks förmågan att utvärdera egna prestationer i förhållande till tidigare prestationer. (K1)

Sociala kompetenser övas till exempel med hjälp av drama. K2

Intresse för olika yrken och för arbete väcks genom att eleverna får lära sig olika yrken på finska.

I häftet övas självständigt bildarbete samt planering och produktion av ordlistor. (K3, K6)

Man värnar om elevernas intresse för andras arbete och resultat. K7

Årskurs 4

Lärarens uppgift är att skapa en sådan atmosfär som möjliggör en genuin dialog kring det ämne som behandlas. Varje elev upplever att hen blir hörd och sedd som en egen individ. (K2)

Småskaliga föreställningar och grupparbeten sporrar eleven att pröva sig fram, att planera och att förverkliga projekt i grupp. Man betonar vikten av ömsesidig respekt och av att arbetet slutförs. (K6)

Årskurs 5

Man inriktar sig på att utveckla de sociala interaktionskompetenserna med hjälp av samarbete, kreativitet, uppträdanden, öppenhet, kommunikation, social känslighet samt utvecklingen av empati. (K2)

Genom att behandla ämnesshelheter som behandlar hälsosamma levnadsvanor och hälsa strävar man till att eleven genom sin egen aktivitet omfattar en hållbar och trygg livsstil. (K3)

Eleverna övar multilitteracitet genom att öva sig i att förstå och producera samt inhämta och framföra information. (K4)

Eleverna övar sig att bli mediekritiska. (K5)

Eleven får pröva på olika arbetssätt (häftesarbete, projekt, småskaliga uppträdanden, osv.) och arbetar målmedvetet med egna texter och ämnen. Speciell uppmärksamhet fästs vid tidsanvändning, precision, propert arbete och initiativförmåga. (K6)

Eleven uttrycker sina egna åsikter konstruktivt och övar mångsidigt samarbetsförmåga i mindre och större grupper. Eleven handleds att göra val som gynnar en hållbar framtid. (K7)

Årskurs 6

Lärandet utgår från eleven och bygger på ömsesidighet. (K2)

Kommunikation, utbyte av åsikter, dialog och debatt intar en egen plats under lektionerna. (K2)

Eleverna lär sig att utvärdera den kunskap de har inhämtat och att strukturera och omarbete den. (K4)

Eleverna övar att producera korta texter och att även digitalt inhämta information. (K4, K5)

Eleven förmår välja ett eget arbetssätt beroende på sammanhanget (häfte, portfolio, bildarbete, uppträdande eller dylikt) och utvärdera hur arbetet har lyckats. (K7)

Årskurs 7

Eleven får med hjälp av samtal stöd att hitta grunder för sitt eget handlande. Detta får stöd av projektarbeten och uppföljning samt bearbetning av de egna arbetsprocesserna. (K1)

Då teman som gäller resande och trafik behandlas fäster man uppmärksamhet vid trygghet och vid utnyttjandet av teknologi enligt principerna för en hållbar utveckling. (K3)

Eleven tillägnar sig ett kritiskt och etiskt tänkande genom att jämföra olika kulturer och genom att iakta olika sätt att verka i olika miljöer. (K4)

I undervisningen utnyttjas informations- och kommunikationsteknik. (K5)

Eleven lär sig att förhålla sig öppet till nya möjligheter och att fungera flexibelt vid olika språkbrukstillfällen. (K6)

Eleven har förmåga att lösa konflikter smidigt och fördomsfritt samt att utöva kritiskt iakttagande. (K7)

13.4.3 FRÄMMANDE SPRÅK, ENGELSKA, A-LÄROKURS

SPRÅKPEDAGOGIK

Målen för språkpedagogik och möjligheterna att studera det andra inhemska språket och främmande språk finns beskrivna i avsnittet om undervisningen av det andra inhemska språket.

13.4.3.1 Läroämnets uppdrag

Allmänt

Syftet med undervisningen i A-språk är att stödja eleven att växa som människa.

Undervisningen i engelska stödjer och främjar detta syfte genom att utveckla elevens språk-, interaktions- och textfärdigheter. Språket utgör förutsättningen för lärande och tänkande, och det är närvarande i all verksamhet i skolan, alla lärare är språklärare.

Språkstudierna främjar utvecklingen av tankeförmågan men de bidrar även till förståelse för mänskligheten och ger eleverna medel att uttrycka sig. Viktigt är även att språkstudierna ger underlag för att forma en flerspråkig och mångkulturell identitet och värdesätta den.

I takt med att ordförrådet och strukturerna utvecklas, utvecklas också de kommunikativa färdigheterna och förmågan att söka information. Språkundervisningen ger goda möjligheter till glädje, lek och kreativitet – eleven utvecklas på många olika sätt.

Språkundervisningen är en del av språkpedagogiken och fostran till språkmedvetenhet. Den ska väcka elevernas intresse för den språkliga och kulturella mångfalden i skolan och den

omgivande världen och uppmuntra dem att kommunicera i autentiska miljöer. I skolan handleds eleverna att värdesätta andra språk, människorna som talar dem, och olika kulturer.

I undervisningen använder man omväxlande och aktiverande arbetsmetoder, och man beaktar elevernas olika sätt att lära sig. Man uppmuntrar eleverna i språkstudierna genom att behandla olika teman mångsidigt och ur olika synvinklar. Språkstudier ger eleverna färdigheter att arbeta målinriktat och kreativt i olika sammansättningar. Digitala verktyg erbjuder en naturlig möjlighet att genomföra språkundervisningen i autentiska situationer och utifrån elevernas kommunikationsbehov.

Undervisningen ska stärka elevernas tilltro till sin förmåga att lära sig språk och att modigt använda dem. Eleverna ges möjlighet att studera i egen takt och vid behov få stöd för sitt lärande. Undervisningen ordnas så att också elever som avancerar snabbare, eller kan språket sedan tidigare, kan göra framsteg.

Språkundervisningen ska utveckla multilitteracitet. Olika texter behandlas och de väljs med hänsyn till barnens och de ungas intressen. I steinerskolorna beaktas de olika åldersgrupperna även i språkundervisningen.

Undervisningen i engelska skapar förbindelser mellan olika språk och elevernas fritidsintressen. Eleverna lär sig stegvis att söka information och uttrycka sig på främmande språk. Grammatisk terminologi, som eleverna lär sig under modersmålslektionerna, förstärks och fördjupas i språkundervisningen.

Årskurserna 1–2

I klasserna 1–2 är målet för undervisningen i engelska att, utgående från åldersgruppen och de individuella förutsättningarna, bekanta eleverna med det engelska språket och Anglosfären via dikter, lekar, sånger och annat lärostoff. I undervisningen strävar man till att stärka intresset och ivern, och huvudvikten i lärandet ligger på muntliga övningar i små grupper, parvis eller hela klassen tillsammans.

Under de två första åren innehåller lektionerna muntlig framställning och gemensam lek, och barnet lär sig det främmande språket (på samma sätt som sitt modersmål) via omedelbar kontext. Via efterhärming och repetition skapas en god grund för uttal och intonation.

Individuella prestationer beträffande tal och skriven framställning förutsätts av eleverna först efter tredje klassen.

Årskurserna 3–6

I klasserna 3–6 är målet för undervisningen i engelska att vänja eleven vid att kommunicera på engelska i vardagliga och konkreta situationer som är typiska och bekanta för åldersgruppen. Eleverna övergår från muntlig övning småningom till även skriftliga övningar och textläsning.

I tredje klassen ligger huvudvikten ännu på muntlig framställning. Man leker, sjunger, övar uttal, övar att lyssna, att tala och att skriva. Dessutom spelar eleverna olika spel, uppför små skådespel och använder sig av alla sina sinnen för att stärka språkfärdigheten. Under lektionerna kan man använda olika korta texter. Eleverna skriver texter och strukturer i häftet. I femte och sjätte klassen bekantar eleverna sig mera med språkets uppbyggnad. Vid behov utnyttjar man digitala verktyg för att främja inläringen av språket.

Årskurserna 7–9

Eleverna ska uppmuntras att mångsidigt använda alla språk som de studerar för att kommunicera och söka information. Målet för undervisningen är att stödja eleven att fördjupa de kunskaper som inhämtats i årskurs 3–6, utveckla elevens språkkänsla och språkliga slutledningsförmåga och samtidigt främja elevens färdigheter för språkstudier. Förståelsen för kulturell mångfald ska fördjupas genom att diskutera om värdebundna företeelser som är förknippade med olika språkgrupper och även ge utrymme för bearbetning av känslor. En del frågor kan vid behov också behandlas på skolans undervisningsspråk.

Många elever använder i allt högre grad engelska på sin fritid. Den kunskap som eleverna inhämtar genom det informella lärandet ska beaktas när undervisningen planeras och innehållet väljs.

Undervisningen i engelska kan integreras i undervisningen i olika läroämnen och de mångvetenskapliga lärovrådena och tvärtom. Eleverna ska uppmuntras att söka information på engelska i olika läroämnen.

13.4.3.2 Mål för undervisningen i A-lärokursen i engelska

Årskurs 1

- Eleven lär sig ord och strukturer som hör till det dagliga livet och närmiljön (t.ex. vanliga hälsnings- och artighetsfraser, föremål i klassrummet, kroppsdelar, klädesplagg, familjemedlemmar). M1, M3, M4
- Eleven lär sig förstå korta berättelser och dikter med hjälp av bilder, gester, uppträdanden. M1, M2, M7, M10
- Eleven lär sig ordförråd som hänför sig till närmiljön genom dikter, sånger och lekar. M2

Årskurs 2

- Målet på andra klassen är att eleven genom dikt, sång och lek lär sig ord som berör djur, naturen och vädret. M1, M3, M4
- Eleven lär sig olika verb och adjektiv. M1, M3, M9, M11

Årskurs 3

- Målet är att eleven lär sig utföra olika ärenden, berätta om sina hobbyn, sin familj och händelser som berör det dagliga livet. M1, M2, M3, M4, M5, M8
- Eleven lär sig siffror och uttryck beträffande tiden. M4, M8
- Eleven uppmuntras till språklig nyfikenhet och gemensamt lärande samt till mod att använda sig av språket. M3

- Eleven handleds i att ta ansvar för sina språkstudier och sina mål (ordentligt häftarbete, att göra uppgifter i tid, att delta i det gemensamma lärandet inom språkets alla delområden). M6

Årskurs 4

- Målet är att eleven i fjärde klassen lär sig att göra små intervjuer, berätta mera ingående om sig själv, sin näromgivning och om vädret. M3, M4, M8
- Eleven lär sig ord och strukturer som berör skolan, affären, hobbyn och fritiden. M2, M4, M5, M6, M7, M9
- Eleven lär sig att utvärdera sitt eget arbete. M6
- Eleven handleds i att ta ansvar för sina språkstudier och sina mål (ordentligt häftarbete, att göra uppgifter i tid, att delta i det gemensamma lärandet inom språkets alla delområden). M6

Årskurs 5

På femte klassen är målet att eleven lär sig kommunicera mångsidigare på engelska i bekanta situationer både skriftligt och muntligt. M1, M2, M3

- Färdigheter för språkstudier
 - M6 handleda eleven att ta ansvar för sina språkstudier, uppmuntra hen att modigt öva sina språkkunskaper, också med hjälp av digitala verktyg, samt att pröva sig fram till vilka sätt som passar henne bäst
 - M7 ordna tillfällen där eleven med hjälp av olika medier får träna muntlig och skriftlig kommunikation

Ordförrådet utvecklas, eleverna lär sig att utvärdera sitt eget arbete och ställa upp mål.

- Färdigheter för språkstudier
 - M6 handleda eleven att ta ansvar för sina språkstudier, uppmuntra hen att modigt öva sina språkkunskaper, också med hjälp av digitala verktyg, samt att pröva sig fram till vilka sätt som passar henne bäst

Kommunikationsövningar i små grupper, parvis och med läraren

- Färdigheter för språkstudier

- M5 gå igenom målen för undervisningen och skapa en tillåtande studieatmosfär, där budskapet når fram och alla uppmuntrar varandra att lära sig tillsammans
- Växande språkkunskap, förmåga att kommunicera
 - M7 ordna tillfällen där eleven med hjälp av olika medier får träna muntlig och skriftlig kommunikation
 - M8 stödja eleven i användning av språkliga kommunikationsstrategier

Uttalandet utvecklas och blir tydligare.

- Växande språkkunskap, förmåga att kommunicera
 - M7 ordna tillfällen där eleven med hjälp av olika medier får träna muntlig och skriftlig kommunikation
 - M8 stödja eleven i användning av språkliga kommunikationsstrategier
 - M9 stödja elevens kulturellt lämpliga språkbruk genom att erbjuda möjligheter till olika sociala situationer
- Växande språkkunskap, förmåga att producera texter
 - T11 ge eleven möjligheter att öva sig i att tala och skriva i för åldern lämpliga situationer och i detta sammanhang fästa uppmärksamhet vid uttal och vid strukturer som är relevanta för textens innehåll

Årskurs 6

Eleven kan använda engelska i vardagliga situationer och har slutfört språkliga uppgifter via olika medier.

- Kulturell mångfald och språkmedvetenhet
 - M4 handleda eleven att uppfatta omfattningen av material på engelska och att välja material som motsvarar innehållsmässigt och till svårighetsgrad hans språkkunskaper

Repetition av grundläggande strukturer och användning av imperfekt

- Kulturell mångfald och språkmedvetenhet

- M1 vägleda eleven att lägga märke till det engelska språkets ställning i och relation till den språkliga och kulturella mångfalden i den närmaste omgivningen och i världen
- M3 vägleda eleven att lägga märke till vad som förenar respektive skiljer olika språk samt stödja hen att utveckla språklig nyfikenhet och medvetenhet
- Färdigheter för språkstudier
 - M6 handleda eleven att ta ansvar för sina språkstudier, uppmuntra hen att modigt öva sina språkkunskaper, också med hjälp av digitala verktyg, samt att pröva sig fram till vilka sätt som passar henne bäst

Eleven börjar lägga märke till helheter i språkundervisningen och till särdrag i den anglosaxiska kulturen.

- Kulturell mångfald och språkmedvetenhet
 - M1 vägleda eleven att lägga märke till det engelska språkets ställning i och relation till den språkliga och kulturella mångfalden i den närmaste omgivningen och i världen
 - M2 motivera eleven att värdesätta sin egen språkliga och kulturella bakgrund och den språkliga och kulturella mångfalden i världen samt att bemöta människor fördomsfritt (andra språk, olika nationaliteter, kön, kulturella vanor osv.)

Eleven kan berätta om sig själv på ett lämpligt sätt och ha mod att använda engelska i olika situationer.

- Färdigheter för språkstudier
 - M5 gå igenom målen för undervisningen och skapa en tillåtande studieatmosfär, där budskapet når fram och alla uppmuntrar varandra att lära sig tillsammans
 - M6 handleda eleven att ta ansvar för sina språkstudier, uppmuntra hen att modigt öva sina språkkunskaper, också med hjälp av digitala verktyg, samt att pröva sig fram till vilka sätt som passar henne bäst
 - Växande språkkunskap, förmåga att kommunicera
 - M7 ordna tillfällen där eleven med hjälp av olika medier får träna muntlig och skriftlig kommunikation

- M9 stödja elevens kulturellt lämpliga språkbruk genom att erbjuda möjligheter till olika sociala situationer
- Växande språkkunskap, förmåga att tolka texter
- M10 uppmuntra eleven att tolka för sig själv och sin åldersgrupp lämpliga, mångsidiga och intressanta texter

Skriftliga övningar har lett till att eleven kan berätta om sig själv och närområdet i skrift.

- Växande språkkunskap, förmåga att producera texter
- M11 ge eleven möjligheter att öva sig i att tala och skriva i för åldern lämpliga situationer och i detta sammanhang fästa uppmärksamhet vid uttal och vid strukturer som är relevanta för textens innehåll

Årskurs 7

<i>Mål nr</i>	<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
	Kulturell mångfald och språkmedvetenhet		
M1	utveckla elevens förmåga att reflektera över engelskans olika varianter och status i förhållande till flerspråkigheten i Finland och i världen samt stärka elevens förmåga och vilja att komma till rätta i flerspråkiga och mångkulturella miljöer	I1	K1, K2
M2	uppmuntra eleven att hitta intressant engelskspråkigt innehåll, som utvidgar bilden av den globaliserade världen och möjligheterna den ger samt att dra nytta och dela med sig av innehållet	I1, I2, I4, I5	K1, K3
M3	handleda eleven att använda sig av språkvetenskapliga begrepp och att dra slutsatser om hur man i olika språk kan uttrycka samma sak	I2	K1, K3
	Färdigheter för språkstudier		

M4	stärka elevens förmåga att ställa upp mål, att utnyttja olika sätt för att lära sig språk på egen hand och genom samarbete med andra samt att utvärdera sitt lärande	I4, I5	K1, K3
M5	utveckla elevens egen aktivitet att kreativt tillämpa sina språkkunskaper samt förutsättningarna för livslångt språklärande	I4, I5	K1
	Växande språkkunskap, förmåga att kommunicera		
M6	uppmuntra eleven att stärka och bygga på sina språkkunskaper och att tillämpa dem också i nya situationer	I4, I5	K4
M7	lära eleven att fördjupa sin förmåga att använda olika kommunikationsformer, stående uttryck, omskrivningar och utfyllnader och andra kompensationsstrategier på engelska	I4, I5	K4
M8	öka elevens förmåga att kommunicera språkligt och kulturellt korrekt	I4, I5	K2
	Växande språkkunskap, förmåga att tolka texter		
M9	tillsammans hitta texter och söka information i dem, tolka dem, producera nya texter utifrån dem, som delas och publiceras och att använda olika typer av texter för att utöka sin uttrycksförmåga	I4, I5	K4
	Växande språkkunskap, förmåga att producera texter		
M10	ge eleven möjlighet att öva sig att producera texter som är relevanta för lärandet i och utanför skolan och att öva korrekt uttal även med hjälp av informationstjänster	I4, I5	K5

13.4.3.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för A-lärokursen i engelska

Årskurs 1

- I första klassen lär eleven sig ord som hänför sig till det vardagliga livet och näromgivningen (vanliga hälsnings- och artighetsfraser, föremål i klassrummet, kroppsdelar, klädesplagg, familjemedlemmar, räkneord, färger, vardagliga verb). I2, I4
- Eleverna får höra och tillsammans öva korta berättelser, sagor och dikter (bilder och lärarens framställningssätt underlättar förståelsen). I2, I4, I6

Årskurs 2

- Eleverna övar sina muntliga färdigheter i form av berättelser, sånger och lekar, adjektiv och verb som hänför sig till djuren och djurlivet. I1, I2
- Engelska fraser och böjningar övas i form av rytmer och dikter. I4, I6

Årskurs 3

- I tredje klassen har man en möjlighet att börja skriva ned det man tidigare lärt sig muntligt. I3
- Eleverna börjar bekanta sig med skriftspråket och användning av det engelska alfabetet. I1, I5
- Innehållet omfattar vardagliga ärenden; affären, hobbyn och andra ord och fraser som hör till vardags- och familjelivet. I2, I4
- Eleverna övar tidsuttryck, siffror och räkneord (t.ex. klockan, månaderna, årstiderna). I4
- Eleverna övar i grupp att använda språket i enkla, vardagliga situationer. I1, I6

Årskurs 4

- I fjärde klassen börjar häftesarbetet på allvar, eleverna utnyttjar det man tidigare lärt sig muntligt. I3
- Eleverna bekantar sig med skriftspråket och man har en möjlighet att använda skriftlig läromaterial. I1, I5

- Det tidigare inlärdas stoffet fördjupas och breddas och kulturkännedomen vidgas. I1, I2
- Eleverna övar t.ex. små uppträdanden som gäller kända interaktionssituationer, gör små intervjuer, övar att berätta om sig själva och sin näromgivning (skolan, affären, hobbyn, fritiden). I4, I5

Årskurs 5

- Kommunikationssituationer utvidgas och temaområdena blir mångsidigare. I1, I2, I5
- Eleverna skriver korta texter om ämnen som intresserar dem och inhämtar information via olika kommunikationskanaler. I3, I4
- Eleverna bekantar sig med spridningen av det engelska språket. I1
- Eleverna studerar oregelbunda verb, prepositioner och olika former av personliga pronomen samt börjar lägga märke till skillnaderna mellan olika språk
- I mån av möjlighet används stoffet i huvudämnet, bl. a. de nordiska länderna, Egypten och antiken

Årskurs 6

- Temaområdena gäller vardagen, eleverna lär sig att beskriva olika saker och att använda olika tempus. Också verbens tredje tempusform tas i bruk. I5, I6, I2, I1
- Eleverna bekantar sig med olika varianter av det engelska språket. I1
- Informations- och kommunikationsteknik används som stöd för undervisningen för att inhämta information och producera egna texter. I4, I2, I1
- Eleverna gör intervjuer och små uppträdanden och tidigare inlärt stoff struktureras och grupperas till tydliga helheter. I1, I4, I6
- Eleverna har en möjlighet till en muntlig presentation av boken de läst och att skriva ett brev på engelska
- I mån av möjlighet används stoffet i huvudämnet, bl. a. Europa och medeltiden

Årskurserna 7–9

Kulturell mångfald och språkmedvetenhet

I1: Att utveckla förståelse för fler och parallellspråkigheten i världen och för språkliga rättigheter. Att undersöka engelskans utveckling till ett globalt lingua franca. Att utforska kulturer och livsstilar i länder som har engelska som ett officiellt språk.

I2: Att använda sådana språkvetenskapliga begrepp som hjälper eleven i studierna i engelska och med att jämföra engelskan med andra språk. Att söka information om varianter av engelska.

Färdigheter för språkstudier

I3: Att vidareutveckla färdigheterna för språkstudier. Att öva sig att använda läromedel på ett mångsidigt sätt, att använda ordlistor, uppfatta helheter, gruppera, söka information och bedöma hur tillförlitlig informationen är.

Växande språkkunskap: förmåga att kommunicera, förmåga att tolka texter, förmåga att producera texter

I4: Att välja innehåll tillsammans ur aktualitetsperspektiv och med tanke på elevernas delaktighet och aktivitet lokalt och globalt. Innehållet ska väljas med beaktande av engelskans utbredning och ställning som globalt kommunikationsspråk.

I5: Att tillsammans välja ämnen som intresserar eleverna. Att lära sig ordförråd och strukturer i samband med olika typer av texter. Att iaktta och flitigt träna uttal och tal samt olika kommunikationssituationer

13.4.3.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i A-lärokursen i engelska

Årskurserna 1–2

Målet för undervisningen i A-lärokursen i engelska i klasserna 1–2 är att eleverna lever sig in i det engelska språket och tillägnar sig språket som helhet genom efterhärming. Eleven lär sig genom efterhärming att lyssna till, uttala och förstå språket. Arbetssätten utgörs av recitation i kör, sånger, dikter, lekar, ordförrådsövningar enligt tema samt olika spel. Skriftliga övningar görs inte ännu. Undervisningen kan under skolveckan veckan indelas i flera kortare lärostunder istället för en vanlig lektion.

Årskurserna 3–6

Målet för undervisningen i A-lärokursen i engelska i klasserna 3–6 är att eleverna lär sig att kommunicera i konkreta bekanta situationer först muntligt och småningom skriftligt. Eleverna producerar olika texter och kan uttala språket vackert och förståeligt. Eleverna lär sig att uppfatta och värdesätta skillnader mellan olika språk och kulturer, att uppskatta mångfald, och att ta ansvar för sina egna studier.

Till målen för lärmiljöerna och arbetssätten i klasserna 3–6 hör bl.a. att eleven utvecklar mångsidiga metoder att lära sig främmande språk både individuellt och i grupp och att intresset för det tyska språket och flerspråkighet ökar och etableras. Arbetssätten i klasserna 3–6 utgörs utöver läsning och skrivning av bl.a. lekar, sånger, dikter, spel, små skådespel samt par- och grupparbeten.

Årskurserna 7–9

Målet är att språkbruket ska vara så korrekt, naturligt och så relevant för eleven som möjligt. Arbetet ska främst bestå av pararbete, smågruppsarbete och gemensamt lärande i olika typer av lärmiljöer. För att uppnå målen för flerspråkighet och språkfostran behövs samarbete mellan lärarna. Eleverna ska med hjälp av lek, sång, spel och drama få möjlighet att testa sina växande språkkunskaper och även bearbeta attityder. Olika medier och kommunikationskanaler ska mångsidigt användas i undervisningen. Eleverna ska uppmuntras att vara aktiva och ta självständigt ansvar för sitt lärande med hjälp av den Europeiska språkportfolion eller motsvarande verktyg. Med hjälp av internationalisering på hemmaplan ska eleverna bekanta sig

med flerspråkigheten och den kulturella mångfalden i det omgivande samhället. De ska också ges möjligheter att öva sig att kommunicera internationellt. Engelska ska alltid användas när det är möjligt.

13.4.3.5Handledning, differentiering och stöd i a-lärokursen i engelska

Årskurserna 1–2

Eleven uppmuntras att modigt använda språket med hjälp av olika uttalsövningar. Man strävar till att finna glädje och iver i språkstudierna. Läraren går runt i klassen under sånger, dikter och lekar för att kunna stödja eller ge mera krävande uppgifter till eleverna.

Årskurserna 3–6

Eleven handleds att modigt använda sina färdigheter i engelska. Vid inlärnings svårigheter får eleven stöd huvudsakligen under lektionen. Elever som har förmåga att gå snabbare framåt i läroämnet får arbeta med uppgifter som i mån av möjlighet motsvarar deras kunskapsnivå.

Årskurserna 7-9

Eleven ska uppmuntras att modigt använda sina språkkunskaper. Gott om kommunikativa övningar stödjer utvecklingen av elevens språkkunskaper. Eleven ska också uppmuntras att studera andra språk som skolan erbjuder. Elever som har inlärnings svårigheter i språk ska ges stöd. Undervisningen ska planeras så att den erbjuder tillräckliga utmaningar även för elever som avancerar snabbare eller kan engelska sedan tidigare.

13.4.3.6 Bedömning av elevens lärande i A-lärokursen i engelska

Årskurserna 1–2

- Gruppen får gemensamt fortlöpande feedback. Önskat beteende förstärks. Berättelser och lekar väljs så att läraren på bästa sätt kan stimulera elevernas läroprocess.

Årskurs 3

- På tredje klassen bedöms eleven enligt hur arbetet fortlöper under lektionerna och hur modigt hen använder språket inom olika områden.
- Vid bedömningen fästs även uppmärksamhet vid elevens förmåga att ta itu med arbetsuppgifterna, att koncentrera sig, att uppvisa uthållighet och att kunna arbeta i grupp.
- Eleven får fortlöpande uppmuntrande och mångsidig feedback beträffande lektions- och eventuella häftarbetet.

Årskurs 4

- Eleven får fortlöpande muntlig feedback under skolåret beträffande sina studier i engelska och vid skolårets slut får eleven ett skriftligt utlåtande.
- Bedömningen är uppmuntrande och fokuseras på elevens styrka i språkstudierna och på förmågan att fungera i en helhetsskapande grupp.

Årskurs 5

- Vid bedömningen i femte klassen fästs uppmärksamhet, förutom språkliga förmågor och färdigheter, vid elevens förmåga att modigt använda engelska språket och att fungera i grupp.
- Elevens förmåga till mångsidig kommunikation i bekanta situationer bedöms både skriftligt och muntligt.
- Läraren ger fortlöpande feedback om studierna både skriftligt och muntligt.

Årskurs 6

- Vid bedömningen i sjätte klassen fästs uppmärksamhet vid elevens förmåga att sakligt och självständigt använda engelska språket i vardagliga situationer.
- Vid bedömningen beaktas även elevens förmåga att studera ansvarsfullt och att modigt använda språket i olika situationer.
- Läraren bedömer elevens färdigheter skriftligt i slutet av sjätte klassen enligt de nationellt fastställda bedömningskriterierna för goda kunskaper.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (verbal bedömning) eller vitsordet 8 (sifferbedömning) i slutet av årskurs 6 i A-lärokursen i engelska

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper / vitsordet åtta</i>
Kulturell mångfald och språkmedvetenhet			
M1 vägleda eleven att lägga märke till det engelska språkets ställning i och relation till den språkliga och kulturella mångfalden i den närmaste omgivningen och i världen	I1	Förmåga att gestalta den språkliga miljön samt det engelska språkets ställning och betydelse	Eleven kan huvudsakligen redogöra vilka språk som finns i näromgivningen, vilka som är världens mest talade språk och vilket är spridningen av det engelska språket.
M2 motivera eleven att värdesätta sin egen språkliga och kulturella bakgrund och den språkliga och kulturella mångfalden i världen samt att bemöta människor fördomsfritt (andra språk, olika nationaliteter, kön, kulturella vanor osv.)	I1		Används inte som bedömningsgrund. Eleven handleds att som en del av självbedömningen reflektera över sina egna erfarenheter.
M3 vägleda eleven att lägga märke till vad som förenar respektive skiljer olika språk samt stödja hen att utveckla språklig nyfikenhet och medvetenhet	I1	Språklig härledning	Eleven uppfattar likheter och olikheter i t. ex. strukturer, ordförråd och betydelser mellan engelska och modersmålet eller andra språk hen kan.

M4 handleda eleven att uppfatta omfattningen av material på engelska och att välja material som motsvarar innehållsmässigt och till svårighetsgrad hens språkkunskaper	I1	Förmåga att hitta material på engelska	Eleven kan beskriva var hen kan hitta lämplig material på engelska.
Färdigheter för språkstudier			
M5 gå igenom målen för undervisningen och skapa en tillåtande studieatmosfär, där budskapet når fram och alla uppmuntrar varandra att lära sig tillsammans	I2	Kännedom om målen för undervisningen och hur man arbetar som grupp	Eleven kan beskriva målen för undervisningen och deltar i gemensamma arbetsuppgifter.
M6 handleda eleven att ta ansvar för sina språkstudier, uppmuntra hen att modigt öva sina språkkunskaper, också med hjälp av digitala verktyg, samt att pröva sig fram till vilka sätt som passar henne bäst	I2	Förmåga att ställa upp mål för sina språkstudier och att hitta välfungerande studiemetoder	Eleven ställer upp mål för sina språkstudier, övar sig olika sätt att lära sig språk också med hjälp av digitala verktyg samt utvecklar och utvärderar sina kunskaper.
Växande språkkunskap, förmåga att kommunicera			Kunskapsnivå A2.1

M7 ordna tillfällen där eleven med hjälp av olika medier får träna muntlig och skriftlig kommunikation	I3	Förmåga att kommunicera i olika situationer	Eleven reder sig i många rutinmässiga kommunikationssituationer och kan stundvis uppehålla en diskussion.
--	----	---	---

M8 stödja eleven i användning av språkliga kommunikationsstrategier	I3	Förmåga att använda kommunikationsstrategier	Eleven deltar i allt större grad i kommunikationen. Hen tyr sig mera sällan till ickespråkliga uttryck. Eleven behöver fortfarande upprepning och förklaring. Hen kan till någon mån tillämpa samtalspartners uttryck i sin egen kommunikation.
M9 stödja elevens kulturellt lämpliga språkbruk genom att erbjuda möjligheter till olika sociala situationer	I3	Kulturellt lämplig språkbruk	Eleven kan använda vanliga uttryck som kännetecknar lämpligt språkbruk i många rutinmässiga sociala sammanhang
Växande språkkunskap, förmåga att tolka texter			Kunskapsnivå A2.1
M10 uppmuntra eleven att tolka för sig själv och sin åldersgrupp lämpliga, mångsidiga och intressanta texter	I3	Förmåga att tolka texter	Eleven förstår med hjälp av kontexten skriven text och tydligt tal som innehåller bekanta ord och uttryck. Hen kan plocka ut det viktigaste ur texten som innehåller bekant vokabulär. Eleven

			klaras av att härleda enkla betydelser med hjälp av kontexten.
Växande språkkunskap, förmåga att producera texter			Kunskapsnivå A2.1
M11 ge eleven möjligheter att öva sig i att tala och skriva i för åldern lämpliga situationer och i detta sammanhang fästa uppmärksamhet vid uttal och vid strukturer som är relevanta för textens innehåll	I3	Förmåga att producera texter	Eleven kan berätta om några bekanta och för hen viktiga saker samt skriva några meningar om inövade ämnen. Hen kan uttala de flesta utövade uttrycken begripligt och behärskar ett begränsat ordförråd, några situationsbundna uttryck och en del av den elementära grammatiken.

Bedömning av elevens lärande i årskurserna 7–9

Lärandet ska bedömas på olika sätt, också genom självvärdering och kamratrespons.

Bedömningen ska rikta sig till samtliga innehåll, d.v.s. kulturell mångfald och språkmedvetenhet, färdigheter för språkstudier och växande språkkunskap. Bedömningen ska omfatta alla delområden av språkkunskapen. Bedömningen av delområdena ska grunda sig på den Europeiska referensramen och den finländska referensram som utarbetats utgående från den. Den Europeiska språkportfolion kan användas som verktyg vid bedömningen. Bedömningen ska sporra och ge eleverna möjlighet att uttrycka sig på för dem naturliga sätt eller visa kunskaper som de inhämtat genom informellt lärande. Mångsidig bedömning ger också elever som har inlärningssvårigheter i språk, eller annars har ett annorlunda språkligt utgångsläge, möjligheter att visa sina kunskaper.

Slutbedömningen infaller det läsår då studierna i läroämnet som ett gemensamt läroämne avslutas. Genom slutbedömningen fastställs hur eleven har uppnått målen för A-lärokursen i engelska när studierna avslutas. Slutvitsordet bildas genom att elevens kunskapsnivå ställs i relation till de nationella kriterierna för slutbedömningen i läroämnet. Kunskaperna utvecklas kumulativt inom de olika delområdena av språkkunskap. I slutvitsordet ska alla nationella kriterier för slutbedömningen beaktas, oberoende av för vilken årskurs målet fastställs i den lokala läroplanen. Eleven får vitsordet åtta (8), om han eller hon i genomsnitt uppvisar sådana kunskaper som kriterierna förutsätter. Svagare kunskaper inom något område kan kompenseras med kunskaper som överstiger nivån för vitsordet åtta inom andra delområden

Kriterier för goda kunskaper (vitsordet 8) vid slutbedömningen

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper / vitsordet åtta</i>
Kulturell mångfald och språkmedvetenhet			
M1 utveckla elevens förmåga att reflektera över engelskans olika varianter och status i förhållande till flerspråkigheten i Finland och i världen samt stärka elevens förmåga och vilja att komma till rätta i flerspråkiga och mångkulturella miljöer	I1	Förståelse för frågor som gäller språklig status	Eleven vet att var och en har rätt att använda och utveckla sitt eget språk. Eleven känner till var man kan använda engelska och orsakerna till dess utbredning.
M2 uppmuntra eleven att hitta intressant engelskspråkigt innehåll, som utvidgar bilden av den globaliserade världen och möjligheterna den ger samt att dra nytta och dela med sig av innehållet	I1, I2, I4, I5	Förmåga att utveckla internationella färdigheter genom att använda engelska	Eleven använder engelskspråkigt material som stöd för sitt lärande

M3 handleda eleven att använda sig av språkvetenskapliga begrepp och att dra slutsatser om hur man i olika språk kan uttrycka samma sak	I2	Hur elevens språkkänsla utvecklats	Eleven känner till en del regler eller begrepp som förenar eller skiljer åt de språk eleven studerar.
---	----	------------------------------------	---

Färdigheter för språkstudier

M4 stärka elevens förmåga att ställa upp mål, att utnyttja olika sätt för att lära sig språk på egen hand och genom samarbete med andra samt att utvärdera sitt lärande	I4, I5	Förmåga att ställa upp mål och samarbeta	Eleven drar nytta av sina styrkor som språkinlärare. Eleven visar uthållighet och samarbetsförmåga i sina språkstudier.
---	--------	--	---

M5 utveckla elevens egen aktivitet att kreativt tillämpa sina språkkunskaper samt förutsättningarna för livslång språkinlärning	I4, I5	Förmåga att tillämpa det man lärt sig	Eleven kan arbeta i olika lärmiljöer och använda studieverktyg på ett sätt som främjar språkinlärningen.
---	--------	---------------------------------------	--

Växande språkkunskap, förmåga att kommunicera

**Kunskapsnivå
B1.1 M6-M8**

M6 uppmuntra eleven att stärka och bygga på sina språkkunskaper och att tillämpa dem också i nya situationer	I4, I5	Förmåga att kommunicera i olika situationer Eleven kan relativt obehindrat kommunicera, delta i diskussioner och uttrycka sina åsikter i vardagliga situationer.	
--	--------	---	--

M7 lära eleven att fördjupa sin förmåga att använda olika kommunikationsformer, stående uttryck, omskrivningar och utfyllnader och andra kompensationsstrategier på engelska	I4, I5	Förmåga att använda kommunikationsstrategier	Eleven visar aktivitet i kommunikationssituationer och kan försäkra sig om hur motparten har förstått budskapet. Kan utan att betydelsen ändras omskriva eller byta ut ord som han eller hon inte behärskar. Kan ibland härleda för honom eller henne okända ords betydelse
M8 öka elevens förmåga att kommunicera språkligt och kulturellt korrekt	I4, I5	Kulturell förmåga i kommunikationssituationer	Eleven är redan relativt medveten om de mest centrala språkliga, kulturella och sociala konventionerna och kan iaktta dessa i kommunikationssituationer.
Växande språkkunskap, förmåga att tolka texter			Kunskapsnivå B1.1 M9
M9 tillsammans hitta texter och söka information i dem, tolka dem, producera nya texter utifrån dem, som delas och publiceras och att använda olika typer av texter för att utöka sin uttrycksförmåga	I4, I5	Förmåga att tolka texter	Eleven förstår det väsentliga och vissa detaljer i tydligt och relativt långsamt allmänspråkligt tal eller i lättfattlig text.
Växande språkkunskap, förmåga att producera texter			Kunskapsnivå B1.1 M10

<p>M10 ge eleven möjlighet att öva sig att producera texter som är relevanta för lärandet i och utanför skolan och att öva korrekt uttal även med hjälp av informations- och kommunikationsteknik</p>	<p>I3</p>	<p>Förmåga att producera texter</p>	<p>Eleven kan redogöra för det viktigaste och även för vissa detaljer angående ämnen som intresserar honom eller henne och som anknyter till vardagen eller fiktiva ämnen. Eleven använder sig av ett ganska brett ordförråd och olika strukturer och en del allmänna fraser och idiom. Kan i sitt uttal uppmärksamma de mest påtagliga dragen i målspråket</p>
---	-----------	-------------------------------------	---

13.4.3.7 Mångsidig kompetens i engelska

Årskurs 1

- Undervisningen är konkret, uttalsövningar i kör med teman som hänför sig till elevens näromgivning och efterhärmande läraren. K1, K2
- Bildskapande, inlevelsefullt framförda berättelser och åskådliggörande bildmaterial utgör en viktig del av undervisningen i det tyska språket. K1
- För utvecklandet av moral och kreativitet låter man eleven i nybörjarundervisningen leva i en fantasifylld värld full av sagor och lek. K1
- Sociala kompetenser övas och eleverna lär sig att ta hänsyn till andra i all kommunikation. K2
- Eleven utgör under lektionerna i tyska en fullvärdig medlem av gruppen. Speciell uppmärksamhet fästs vid att atmosfären är tolerant och vid att var och en får sin röst hörd. K7

Årskurs 2

- Interaktionskompetenser utvecklas genom att eleverna övar att be om ordet och att vänta på sin tur och genom att göra eleverna uppmärksamma på att det är oartigt att tala i mun på varandra. K2
- Undervisningen är konstnärlig: lärostoffet omvandlas till levande bilder som stimulerar barnets egen fantasi. K2
- Eleverna övar att ställa upp gemensamma regler och att följa dem. K7

Årskurs 3

- Eleverna börjar småningom öva att dra logiska slutsatser, och gränsen mellan verklighet och fantasi förstärks. K1
- Konkret och åskådliggörande undervisning är fortfarande i fokus i all övning. K2
- Småningom väcks förmågan att utvärdera egna prestationer i förhållande till tidigare prestationer. K1
- Sociala kompetenser övas till exempel med hjälp av drama. K2
- Intresse för olika yrken och för arbete väcks genom att eleverna får lära sig olika yrken på tyska. I häftet övas självständigt bildarbete samt planering och produktion av ordlistor. K3, K6
- Man värnar om elevernas intresse för andras arbete och resultat. K7

Årskurs 4

- Lärarens uppgift är att skapa en sådan atmosfär som möjliggör en genuin dialog kring det ämne som behandlas. Varje elev upplever att hen blir hörd och sedd som en egen individ. K2
- Småskaliga föreställningar och grupparbeten sporrar eleven att pröva sig fram, att planera och att förverkliga projekt i grupp. Man betonar vikten av ömsesidig respekt och av att arbetet slutförs. K6

Årskurs 5

- Man inriktar sig på att utveckla de sociala interaktionskompetenserna med hjälp av samarbete, kreativitet, uppträdanden, öppenhet, kommunikation, social känslighet samt utvecklingen av empati. K2

- Genom att behandla ämnesshelheter som behandlar hälsosamma levnadsvanor och hälsa strävar man till att eleven genom sin egen aktivitet omfattar en hållbar och trygg livsstil. K3
- Eleverna övar multilitteracitet genom att öva sig i att förstå och producera samt inhämta och framföra information. K4
- Eleverna övar sig att bli mediekritiska. K5
- Eleven får pröva på olika arbetssätt (häftesarbete, projekt, småskaliga uppträdanden, osv.) och arbetar målmedvetet med egna texter och ämnen. Speciell uppmärksamhet fästs vid tidsanvändning, precision, propert arbete och initiativförmåga. K6
- Eleven uttrycker sina egna åsikter konstruktivt och övar mångsidigt samarbetsförmåga i mindre och större grupper. Eleven handleds att göra val som gynnar en hållbar framtid. K7

Årskurs 6

- Lärandet utgår från eleven och bygger på ömsesidighet. K2
- Kommunikation, utbyte av åsikter, dialog och debatt intar en egen plats under lektionerna. K2
- Eleverna lär sig att utvärdera den kunskap de har inhämtat och att strukturera och omarbeta den. K4
- Eleverna övar att producera korta texter och att även digitalt inhämta information. K4, K5
- Eleven förmår välja ett eget arbetssätt beroende på sammanhanget (häfte, portfolio, bildarbete, uppträdande eller dylikt) och utvärdera hur arbetet har lyckats. K7

Årskurs 7

- Eleven får med hjälp av samtal stöd att hitta grunder för sitt eget handlande. Detta får stöd av projektarbeten och uppföljning samt bearbetning av de egna arbetsprocesserna. K1
- Då teman som gäller resande och trafik behandlas fäster man uppmärksamhet vid trygghet och vid utnyttjandet av teknologi enligt principerna för en hållbar utveckling. K3

- Eleven tillägnar sig ett kritiskt och etiskt tänkande genom att jämföra olika kulturer och genom att iaktta olika sätt att verka i olika miljöer. K4
- I undervisningen utnyttjas informations- och kommunikationsteknik. K5
- Eleven lär sig att förhålla sig öppet till nya möjligheter och att fungera flexibelt vid olika språkbrukstillfällen. K6
- Eleven har förmåga att lösa konflikter smidigt och fördomsfritt samt att utöva kritiskt iakttagande. K7

13.4.4 FRÄMMANDE SPRÅK, TYSKA B-LÄROKURS

SPRÅKPEDAGOGIK

Målen för språkpedagogik och möjligheterna att studera det andra inhemska språket och främmande språk finns beskrivna i avsnittet om undervisningen av det andra inhemska språket.

13.4.4.1 Läroämnets uppdrag

Allmänt

Syftet med undervisningen i B-språk är att stödja eleven att växa som människa.

Undervisningen i tyska stödjer och främjar detta syfte genom att utveckla elevens språk-, interaktions- och textfärdigheter. Språket utgör förutsättningen för lärande och tänkande, och det är närvarande i all verksamhet i skolan, alla lärare är språklärare. Språkstudierna främjar utvecklingen av tankeförmågan men de bidrar även till förståelse för mänskligheten och ger eleverna medel att uttrycka sig. Viktigt är även att språkstudierna ger underlag för att forma en flerspråkig och mångkulturell identitet och värdesätta den. I takt med att ordförrådet och

strukturerna utvecklas, utvecklas också de kommunikativa färdigheterna och förmågan att söka information. Språkundervisningen ger goda möjligheter till glädje, lek och kreativitet - eleven utvecklas på många olika sätt.

Språkundervisningen är en del av språkpedagogiken och fostran till språkmedvetenhet. Den ska väcka elevernas intresse för den språkliga och kulturella mångfalden i skolan och den omgivande världen och uppmuntra dem att kommunicera i autentiska miljöer. I skolan handleds eleverna att värdesätta andra språk, människorna som talar dem, och olika kulturer. I undervisningen använder man omväxlande och aktiverande arbetsmetoder, och man beaktar elevernas olika sätt att lära sig. Man uppmuntrar eleverna i språkstudierna genom att behandla olika teman mångsidigt och ur olika synvinklar. Språkstudier ger eleverna färdigheter att arbeta målinriktat och kreativt i olika sammansättningar. Digitala verktyg erbjuder en naturlig möjlighet att genomföra språkundervisningen i autentiska situationer och utifrån elevernas kommunikationsbehov.

Undervisningen ska stärka elevernas tilltro till sin förmåga att lära sig språk och att modigt använda dem. Eleverna ges möjlighet att studera i egen takt och vid behov få stöd för sitt lärande. Undervisningen ordnas så att också elever som avancerar snabbare, eller kan språket sedan tidigare, kan göra framsteg.

Språkundervisningen ska utveckla multilitteracitet. Olika texter behandlas och de väljs med hänsyn till barnens och de ungas intressen. I Steinerskolorna beaktas de olika åldersgrupperna även i språkundervisningen.

Årskurs 6

I klass 6 är målet för undervisningen i tyska att, utgående från åldersgruppen och de individuella förutsättningarna, bekanta eleverna med det tyska språket och den tyska kulturen via dikter, lekar, sånger och annat lärostoff. I undervisningen strävar man till att stärka intresset och iver, och huvudvikten i lärandet ligger på muntliga övningar i små grupper, parvis eller hela klassen tillsammans.

Under den första tiden utgör lektionerna mer eller mindre kollektiv körrecitation och gemensam lek, och barnet lär sig det främmande språket (på samma sätt som sitt modersmål)

via omedelbar kontext. Muntlig framställning övas flitigt och efterhärming är avgörande. Sålunda skapas en god grund för uttal och intonation.

Årskurserna 7-8

I klasserna 7-8 är målet för undervisningen i tyska att vänja eleven vid att kommunicera på tyska i vardagliga och konkreta situationer som är typiska och bekanta för åldersgruppen. Eleverna övergår från muntlig övning småningom till även skriftliga övningar och textläsning. I åttonde klassen fördjupar sig eleverna i språkets uppbyggnad.

Årskurs 9

I takt med att ordförrådet utvidgas är målet med undervisningen i tyska språket att förse eleverna med färdigheter som behövs för att skapa en kulturell identitet, att kommunicera och söka information på tyska samt aktivt påverka i för en själv angelägna ärenden. Eleven lär sig att klara sig på tyska vad beträffar hobbyn, tjänster och det offentliga livet. Elevernas färdigheter möjliggör att mera krävande texthelheter kan behandlas och att eleverna får uppleva nöjet att läsa tysk litteratur. Arbetssätten är så mångsidiga och varierande som möjligt.

13.4.4.2 Mål för undervisningen i B-läroämnet tyska

Årskurs 6

- Eleven lär sig ord och strukturer som hör till det dagliga livet och närmiljön (t ex vanliga hälsnings- och artighetsfraser, föremål i klassrummet, kroppsdelar, klädesplagg, familjemedlemmar). M1, M3, M4
- Eleven lär sig förstå korta berättelser och dikter med hjälp av bilder, gester, uppträdanden. M1, M2, M7, M10
- Eleven lär sig ordförråd som hänför sig till närmiljön genom dikter, sånger och lekar. M2
- Målet är att eleven genom dikt, sång och lek lär sig ord som berör djur, naturen och vädret. M1, M3, M4
- Eleven lär sig olika verb och adjektiv. M1, M3, M9, M11

Årskurs 7

- Målet är att eleven lär sig utföra olika ärenden, berätta om sina hobbyn, sin familj och händelser som berör det dagliga livet. M1, M2, M3, M4, M5, M8
- Eleven lär sig siffror och uttryck beträffande tiden. M4, M8
- Eleven uppmuntras till språklig nyfikenhet och gemensamt lärande samt till mod att använda sig av språket. M3
- Eleven handleds i ta ansvar för sina språkstudier och sina mål (ordentligt häftarbete, att göra uppgifter i tid, att delta i det gemensamma lärandet inom språkets alla delområden). M6
- Målet är att eleven lär sig att göra små intervjuer, berätta mera ingående om sig själv och sin näromgivning. M3, M4, M8
- Eleven lär sig ord och strukturer som berör skolan, affären, hobbyn och fritiden. M2, M4, M5, M6, M7, M9
- Eleven lär sig att utvärdera sitt eget arbete. M6
- På sjunde klassen är målet att eleven lär sig kommunicera mångsidigare på tyska i bekanta situationer både skriftligt och muntligt. M1, M2, M3
- Eleven utvecklar sina färdigheter i olika vardagliga situationer (t.ex. i restaurangen, kollektivtrafiken). M4, M5, M7, M8, M9, M11 ● Eleven lär sig att tolka olika texter. M10

Årskurs 8

- Eleven lär sig i åttonde klassen att använda tyska språket i olika vardagliga situationer i olika tidsformer. M3, M4, M7, M8, M9, M11
- Eleven lär sig att skapa helheter av det inlärdade stoffet. M6, M7, M8
- Eleven lär sig att värdesätta den språkliga mångfalden. M1, M2
- Eleven kan studera ansvarsfullt och använder modigt det tyska språket. M5, M6, M9
- Eleven lär sig att själv hitta information med hjälp av olika medier. M6
- Eleven kan använda tyska språket för att upprätthålla sociala kontakter och fungera i den globala världen (resande, olika länder och världsdelar, offentliga tjänster) M7, M8, M9

- Eleven lär sig att jämföra hur man uttrycker samma saker på olika språk. M3
- Kunskapen beträffande centrala strukturer fördjupas. M11
- Eleven kan reflektera över sina studier i tyska och över hur hen kunde utveckla dem. M6

Årskurs 9

- Eleven kan hitta texter; skildra det relevanta i texten, tolka textens innehåll och själv på tyska producera texter som berör eleven. M9
- Målet är att eleven modigt kan kommunicera på tyska beträffande dagliga ärenden. M7, M8
- Eleven kan utföra sina studier i tyska med uthållighet både självständigt och i grupp och utnyttjar utan svårigheter olika strukturverktyg. M4, M10
- Eleven lär sig att ställa egna mål för språkstudierna och att utvärdera sitt eget lärande. M4
- Eleven känner både skriftligt och muntligt på tyska till ämnesshelheter från olika livsområden. M2
- Eleven lär sig att använda tyska språket kreativt och fördomsfritt även i nya situationer då det krävs språkkunskaper. M3, M5
- Eleven förstår tyska talad i normalt tempo då det rör sig om bekanta ämnen. M2, M8
- Eleven kan använda allmänna fraser och idiom samt vardagligt vokabulär på tyska samt kompensera brister genom tillägg och omformuleringar. M2, M3
- Eleven beaktar i talsituationer grundreglerna för hur tyskan uttalas. M5, M6
- Eleven är motiverad att studera främmande språk (livslångt lärande). M8
- Eleven lär sig att fungera i en tyskspråkig kulturmiljö. M1

13.4.4.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för B-lärokursen i tyska

Årskurs 6

- eleverna sig ord som hänför sig till det vardagliga livet och näromgivningen (vanliga hälsnings- och artighetsfraser, föremål i klassrummet, kroppsdelar, klädesplagg, familjemedlemmar, räkneord, färger, vardagliga verb). I2, I4
- Eleverna får höra och tillsammans öva korta berättelser, sagor och dikter (bilder och lärarens framställningssätt underlättar förståelsen). I2, I4, I6
- Eleverna övar flitigt i form av berättelser, sånger och lekar adjektiv och verb som hänför sig till djuren och djurlivet. I1, I2
- Tyska fraser och böjningar övas i form av rytmer och dikter. I4, I6
- I häftet skriver man ned det man tidigare lärt sig muntligt. I3
- Eleverna bekantar sig med skriftspråket. I1, I5
- Innehållet omfattar vardagliga ärenden; affären, hobbyn och andra ord och fraser som hör till vardags- och familjelivet. I2, I4
- Eleverna övar tidsuttryck, siffror och räkneord (t.ex. klockan, månaderna, årstiderna). I4
- Eleverna övar i grupp att använda språket i enkla, vardagliga situationer. I1, I6

Årskurs 7

- Det tidigare inlärdas stoffet fördjupas och breddas och kulturkänndomen vidgas. I1, I2
- Eleverna övar t.ex. små uppträdanden som gäller kända interaktionssituationer, gör små intervjuer, övar att berätta om sig själva och sin näromgivning (skolan, affären, hobbyn, fritiden). I4, I5
- Kommunikationssituationer utvidgas och temaområdena blir mångsidigare. I1, I2, I5
- Eleverna skriver korta texter om ämnen som intresserar dem och inhämtar information via olika kommunikationskanaler. I3, I4

Årskurs 8

- Temaområdena gäller vardagen, eleverna lär sig att beskriva olika saker och att använda olika tempus. I5, I6, I2, I1
- I6, I2, I3, I5
- Informations- och kommunikationsteknik används som stöd för undervisningen för att inhämta information och producera egna texter. I4, I2, I1
- Eleverna gör intervjuer och små uppträdanden och tidigare inlärt stoff struktureras och grupperas till tydliga helheter. I1, I4, I6
- Eleverna börjar utforska världen, iaktta kulturskillnader och jämföra språk. Mångkulturalismen i hemlandet utnyttjas i undervisningen. I1, I4
- Umgänge mellan människor, resande, trafik och att utföra ärenden i olika situationer övas. I2, I3, I4
- Texterna blir mera omfattande. I5

Årskurs 9

- I nionde klassen läser eleverna tyska texter som behandlar ungdomar och deras liv, de använder språket mångsidigt i olika kommunikationssituationer både muntligt och skriftligt. I4, I5
- Vardagliga teman diskuteras. I4, I1
- Genom mångsidigt övande fördjupas begrepp, färdigheter och tidigare inlärt stoff i tyska språket. Eleverna bygger upp förståelse för språkets och kulturens mångfald i världen. I1, I2
- Elevernas språkstudiefärdigheter och mod att använda språket förstärks både muntligt och skriftligt. I3
- Eleverna gör upp ordlistor, sammandrag, gestaltar helheter, letar upp aktuell information och grupperar läromaterial på ett sätt som intresserar dem och utvärderar materialets tillförlitlighet. I4, I5
- Eleverna har lärt sig alla centrala strukturer senast vid nionde klassens slut. I5

13.4.4.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i B-lärokursen i tyska

Årskurs 6

Målet för undervisningen i B-lärokursen i tyska i klass 6 är att eleverna lever sig in i det tyska språket och tillägnar sig språket som helhet genom efterhärming. Eleven lär sig genom efterhärming att lyssna till, uttala och förstå språket. Arbetssätten utgörs av recitation i kör, sånger, dikter, lekar, ordförrådsövningar enligt tema samt olika spel. Skriftliga övningar görs inte ännu. Undervisningen kan under skolveckan veckan indelas i flera kortare lärostunder istället för en vanlig lektion.

Årskurserna 7-8

Målet för undervisningen i B-lärokursen i tyska i klasserna 7-8 är att eleverna lär sig att kommunicera i konkreta bekanta situationer först muntligt och småningom skriftligt. Eleverna producerar olika texter och kan uttala språket vackert och förståeligt. Eleverna lär sig att uppfatta och värdesätta skillnader mellan olika språk och kulturer, att uppskatta mångfald, och att ta ansvar för sina egna studier.

Till målen för lärmiljöerna och arbetssätten i klasserna 7-8 hör bl.a. att eleven utvecklar mångsidiga metoder att lära sig främmande språk både individuellt och i grupp och att intresset för det tyska språket och flerspråkighet ökar och etableras. Arbetssätten i klasserna 7-8 utgörs utöver läsning och skrivning av bl.a. lekar, sånger, dikter, spel, små skådespel samt par- och grupparbeten.

Årskurs 9

Elevens språkkunskap vidgas till att omfatta mera krävande sociala och kulturella temaområden, såsom tjänster och det offentliga livet. Eleven lär sig att använda för det tyska språket typiska uttryck och fraser både muntligt och skriftligt. Eleven lär sig att inhämta information och mångsidigt studera tvåspråkigt stoff, och att reflektera över världens flerspråkighet och andra språk och kulturer. Eleven förmår ställa upp mål för sina studier, studera självständigt, tillämpa sin språkkunnighet i nya situationer och uppvisa initiativrikedom i användningen av språket. Till målen för inlärningsmiljöerna och

arbetssätten i klass 9 hör bl.a. mångsidigt användande av olika kommunikationskanaler, individuella uppgifter, par- och grupparbeten. Tyska språket används alltid då det är möjligt.

13.4.4.5Handledning, differentiering och stöd i B-lärokursen i tyska

Årskurs 6

Eleven uppmuntras att modigt använda språket. Man strävar till att finna glädje och iver i språkstudierna.

Årskurserna 7-8

Eleven handleds att modigt använda sina färdigheter i tyska. Vid inlärningssvårigheter får eleven stöd huvudsakligen under lektionen. Elever som har förmåga att gå snabbare framåt i läroämnet får arbeta med uppgifter som motsvarar deras kunskapsnivå.

Årskurs 9

Eleven handleds att modigt och fördomsfritt använda det tyska språket i bekanta situationer. Vid inlärningssvårigheter får eleven stöd huvudsakligen under lektionen. Elever som har förmåga att gå snabbare framåt i läroämnet får arbeta med uppgifter som motsvarar deras kunskapsnivå.

13.4.4.6 Bedömning av elevens lärande i B-lärokursen i tyska

Årskurs 6

- Gruppen får gemensamt fortlöpande feedback. Önskat beteende förstärks. Berättelser och lekar väljs så att läraren på bästa sätt kan stimulera elevernas läroprocess.

Årskurs 7

- På sjunde klassen bedöms eleven enligt hur arbetet fortlöper under lektionerna och hur modigt hen använder språket inom olika områden.
- Vid bedömningen fästs även uppmärksamhet vid elevens förmåga att ta itu med arbetsuppgifterna, att koncentrera sig, att uppvisa uthållighet och att kunna arbeta i grupp.
- Eleven får fortlöpande uppmuntrande och mångsidig feedback beträffande lektions- och häftarbetet.

- Eleven får fortlöpande muntlig feedback under skolåret beträffande sina studier i tyska och vid skolårets slut får vårdnadshavaren ett skriftligt utlåtande.
- Bedömningen är uppmuntrande och fokuseras på elevens styrka i språkstudierna och på förmågan att fungera i en helhetsskapande grupp.
- Vid bedömningen fästs uppmärksamhet vid elevens förmåga att modigt använda tyska språket och att fungera i grupp.
- Elevens förmåga till mångsidig kommunikation i bekanta situationer bedöms både skriftligt och muntligt.
- Läraren ger fortlöpande feedback om studierna både skriftligt och muntligt.

Årskurs 8

- Vid bedömningen i åttonde klassen fästs uppmärksamhet vid elevens förmåga att sakligt och självständigt använda tyska språket i vardagliga situationer.
- Vid bedömningen beaktas även elevens förmåga att studera ansvarsfullt och att modigt använda språket i olika situationer.
- Läraren bedömer elevens färdigheter skriftligt i slutet av sjätte klassen enligt de nationellt fastställda bedömningskriterierna för goda kunskaper.
- Elevens förmåga att använda språket i bekanta situationer både muntligt och skriftligt.
- Vid bedömningen beaktas elevens förmåga att utnyttja sina starka sidor i språkstudierna, uthålligheten i studierna samt samarbetsförmågan.
- Bedömningsätten omfattar elevens målinriktade självbedömningsförmåga, gruppens muntliga ömsesidiga feedback samt lärarens fortlöpande muntliga och skriftliga feedback.

Årskurs 9

- Elevens förmåga att berätta och tolka olika texters centrala innehåll samt att producera texter på tyska om teman som är viktiga för eleven bedöms. Även elevens samarbetsförmåga har betydelse och bedöms.
- I nionde klassen bedöms elevens tyskakunskaper inom olika temaområden mångsidigt och brett genom självbedömning, ömsesidigt feedback samt feedback från läraren.
- Vid bedömningen fästs uppmärksamhet vid elevens förmåga att använda tyska språket fördomsfritt och kreativt samt elevens förmåga att förstå huvudinnehållet i tyska som talas i normalt tempo då det gäller bekanta ämnesområden.

- Vid bedömningen fästs uppmärksamhet vid språkets alla delområden och arbetssätt och bedömningen omfattar alla visade färdigheter.
- Elevens kunskaper beträffande fraser, idiom, strukturer, uttal samt vardagsvokabulär bedöms både muntligt och skriftligt.
- Läraren bedömer elevens framsteg både muntligt och skriftligt under skolårets lopp. Läraren bedömer elevens arbete genom att tillämpa kriterierna för slutbedömning.

13.4.4.7 Mångsidig kompetens i B-lärokursen i tyska

Årskurs 6

- Undervisningen är konkret, uttalsövningar i kör med teman som hänför sig till elevens näromgivning och efterhärmande läraren. K1, K2
- Bildskapande, inlevelsefullt framförda berättelser och åskådliggörande bildmaterial utgör en viktig del av undervisningen i det tyska språket. K1
- För utvecklandet av moral och kreativitet låter man eleven i nybörjarundervisningen leva i en fantasifylld värld full av sagor och lek. K1
- Sociala kompetenser övas och eleverna lär sig att ta hänsyn till andra i all kommunikation. K2
- Eleven utgör under lektionerna i tyska en fullvärdig medlem av gruppen. Speciell uppmärksamhet fästs vid att atmosfären är tolerant och vid att var och en får sin röst hörd. K7
- Interaktionskompetenser utvecklas genom att eleverna övar att be om ordet och att vänta på sin tur och genom att göra eleverna uppmärksamma på att det är oartigt att tala i mun på varandra. K2
- Undervisningen är konstnärlig: lärostoffet omvandlas till levande bilder som stimulerar barnets egen fantasi. K2
- Eleverna övar att ställa upp gemensamma regler och att följa dem. K7

Årskurs 7

- Eleverna börjar småningom öva att dra logiska slutsatser, och gränsen mellan verklighet och fantasi förstärks. K1
- Konkret och åskådliggörande undervisning är fortfarande i fokus i all övning. K2
- Småningom väcks förmågan att utvärdera egna prestationer i förhållande till tidigare prestationer. K1
- Sociala kompetenser övas till exempel med hjälp av drama. K2
- Intresse för olika yrken och för arbete väcks genom att eleverna får lära sig olika yrken på tyska. I häftet övas självständigt bildarbete samt planering och produktion av ordlistor. K3, K6
- Man värnar om elevernas intresse för andras arbete och resultat. K7
- Lärarens uppgift är att skapa en sådan atmosfär som möjliggör en genuin dialog kring det ämne som behandlas. Varje elev upplever att hen blir hörd och sedd som en egen individ. K2
- Småskaliga föreställningar och grupparbeten sporrar eleven att pröva sig fram, att planera och att förverkliga projekt i grupp. Man betonar vikten av ömsesidig respekt och av att arbetet slutförs. K6
- Man inriktar sig på att utveckla de sociala interaktionskompetenserna med hjälp av samarbete, kreativitet, uppträdanden, öppenhet, kommunikation, social känslighet samt utvecklingen av empati. K2
- Genom att behandla ämnesområden som behandlar hälsosamma levnadsvanor och hälsa strävar man till att eleven genom sin egen aktivitet omfattar en hållbar och trygg livsstil. K3
- Eleverna övar multilitteracitet genom att öva sig i att förstå och producera samt inhämta och framföra information. K4
- Eleverna övar sig att bli mediekritiska. K5
- I undervisningen utnyttjas informations- och kommunikationsteknik. K5
- Eleven får pröva på olika arbetssätt (häftarbete, projekt, småskaliga uppträdanden, osv.) och arbetar målmedvetet med egna texter och ämnen. Speciell uppmärksamhet fås vid tidsanvändning, precision, propert arbete och initiativförmåga. K6
- Eleven uttrycker sina egna åsikter konstruktivt och övar mångsidigt samarbetsförmåga i mindre och större grupper. Eleven handleds att göra val som gynnar en hållbar framtid. K7

Årskurs 8

- Lärandet utgår från eleven och bygger på ömsesidighet. K2
- Kommunikation, utbyte av åsikter, dialog och debatt intar en egen plats under lektionerna. K2
- Eleverna lär sig att utvärdera den kunskap de har inhämtat och att strukturera och omarbete den. K4
- Eleverna övar att producera korta texter och att även digitalt inhämta information. K4,K5
- Eleven förmår välja ett eget arbetssätt beroende på sammanhanget (häfte, portfolio, bildarbete, uppträdande eller dylikt) och utvärdera hur arbetet har lyckats. K7
- Eleven får med hjälp av samtal stöd att hitta grunder för sitt eget handlande. Detta får stöd av projektarbeten och uppföljning samt bearbetning av de egna arbetsprocesserna. K1
- Då teman som gäller resande och trafik behandlas fäster man uppmärksamhet vid trygghet och vid utnyttjandet av teknologi enligt principerna för en hållbar utveckling. K3
- Eleven tillägnar sig kritiskt och etiskt tänkande genom att jämföra olika kulturer och genom att iaktta olika sätt att verka i olika miljöer. K4
- Eleven lär sig att förhålla sig öppet till nya möjligheter och att fungera flexibelt vid olika språkbrukstillfällen. K6
- Eleven har förmåga att lösa konflikter smidigt och fördomsfritt samt utöva kritiskt iakttagande. K7

Årskurs 9

- Genom att diskutera sina erfarenheter med andra upplever eleven ett meningsfullt samband mellan lärostoffet och den egna erfarenhetsvärlden. K1, K2
- Eleven lär sig att utveckla sina konsumtionsfärdigheter (måtta, att dela med sig, sparsamhet). K3
- Eleverna övar sig i att använda sociala medier på tyska. K5

- Eleven planerar sin egen tidsanvändning och sina egna arbetsuppgifter, ställer upp mål för sina studier och utvärderar sina resultat i relation till de uppställda målen. K6
- Rättvisa, likställdhet och jämlikhet betonas i all verksamhet. K7
- Elevernas lärande baserar sig på egna mångsidiga iakttagelser beträffande konkreta kommunikationssituationer. Eleven är medveten om sig själv som användare av det tyska språket och uppfattar på vad de egna uppfattningarna, åsikterna och känslorna baserar sig. K1
- Eleven kan fungera i en kulturellt mångsidig värld både på traditionellt sätt och genom att självständigt utnyttja olika medier. K4
- Informations- och kommunikationsteknik används konsekvent och mångsidigt i studierna i det tyska språket. K5
- Eleven kan identifiera sina intressen och kan göra val på goda grunder samt uppfatta konsekvenserna av sina val för sitt eget liv och för närmiljön. K6, K7
- Eleven kan evaluera bredare samhällsliga helheter och främjar för egen del utvecklingen mot en hållbar framtid. K7

13.4.5 MATEMATIK

13.4.5.1 Läroämnets uppdrag

Allmänt

Uppdraget i undervisningen i matematik är att utveckla ett logiskt, exakt och kreativt matematisk tänkande hos eleverna. Undervisningen ska lägga grund för förståelsen av matematiska begrepp och strukturer samt utveckla elevernas förmåga att behandla information och lösa problem. I början startar man genom upplevelsen av talens olika kvaliteter. Då får eleverna en uppleva trygghet och tillit: ett tal, världen och människan hör ihop. Med upplevelsen av talens kvaliteter i undervisningen menar man t.ex. att presentera kvalitativa talbegrepp. Man närmar sig talens kvalitet när man studerar exemplen som finns i naturen. Fallen där talet verkligen verkar i världen tex talet fem blomman av en ros. Här använder man barnets vilja att ställa frågor: vad är i bakgrunden av världens och

människornas skapelser. Denna kvalitativa ansats leder till inre rörlighet, som igen stöder fantasi förmågorna i lösningen av matematiska problem.

På grund av matematikens kumulativa natur ska undervisningen framskrida systematiskt.

Konkreta och laborativa inslag är centrala i undervisningen och studierna i matematik.

Undervisningen i matematik ska stödja eleverna att utveckla en positiv attityd till matematik och en positiv bild av sig själva som elever i matematik. Den ska också utveckla elevernas förmåga att kommunicera, interagera och samarbeta. Undervisningen i matematik ska vara målinriktad och långsiktig och stödja eleverna att själva ta ansvar för sitt lärande.

Undervisningen ska handleda eleverna att förstå nyttan av matematik i sitt eget liv och i ett bredare samhällsperspektiv. Undervisningen ska utveckla elevernas förmåga att använda och tillämpa matematik på ett mångsidigt sätt.

För att förstärka färdigheter och kunskaper som hör till läroämnena samt tekniska färdigheternas förstärkning lär man genom att öka uppgifternas svårighetsnivå när eleverna blir äldre och genom att delvis gå över ämnesgränserna. T.ex. grunderna till IKT lär man under ämnet eurytmi genom funktionella lekar och övningar i klasserna 1–6. Det vore bra om eurytmilärare och klass-/matematikläraren samarbetar och klassläraren kunde gärna följa med övningar som görs under eurytmittimmarna.

Matematik är ett övningsämne som kräver regelbundet övning. Därför är matematik ett ypperligt sätt att öva viljan. Levande tänkandet leder till kreativa och fantasifulla sätt att lösa matematiska problem.

Årskurserna 1-2

I årskurser ett och två erbjuder man i undervisningen i matematik mångsidiga erfarenheter för att skapa en grund för matematiska begrepp och konstruktioner. Man lär sig talen genom deras kvaliteter. I undervisningen utnyttjar man olika sinnen. Undervisningen utvecklar elevens förmåga att uttrycka sig genom konkreta redskap, muntligt, skriftligt och genom att teckna. Undervisningen i matematik skapar en stadig grund för förståelse för talbegreppet och decimala talsystemet samt kunskap för olika räkneoperationer.

Årskurserna 3-6

I årskurserna 3–6 ska undervisningen i matematik erbjuda upplevelser med vilkas hjälp eleverna kan tillägna sig matematiska begrepp och strukturer. Undervisningen ska utveckla elevernas förmåga att uttrycka sina matematiska tankar och lösningar på olika sätt och med olika hjälpmedel. Mångsidig problemlösning självständigt och i grupp samt jämförelse av olika sätt att lösa problem är centrala delar av undervisningen. Undervisningen i matematik ska befästa och bredda elevernas förståelse av talbegreppet och decimalsystemet samt utveckla en flytande räknefärdighet.

Formteckning stöder inlärnigen av matematiska kunskaper. Det utvecklar handens koordination och ögats förmåga att gestalta och åtskilja olika former. Man kan jämföra formteckning med matematiska problemapplikationer och med hjälp av formteckning har eleven möjlighet att lära att koncentrera sig på uppgifterna och slutföra dem. Från formteckningen övergår man till frihandsgeometri och efter det till geometrin.

Årskurserna 7-9

I årskurserna 7-9 är uppdraget i matematikundervisningen att stärka den matematiska allmänbildningen. Undervisningen ska fördjupa elevernas förståelse för matematiska begrepp och samband mellan dem. Undervisningen ska inspirera eleven att hitta och använda matematiken i sitt eget liv. Eleverna ska lära sig att lösa problem genom att formulera matematiska modeller för problemen. Matematikundervisningen ska sporra eleverna att arbeta målinriktat, noggrant, koncentrerat och långsiktigt. De ska uppmuntras att presentera sina lösningar och diskutera dem. Elevernas samarbetsförmåga ska utvecklas i undervisningen.

Genom att arbeta med sköna och exakta geometriska figurer förstärks elevernas medvetenhet. De som väckte beundran i åk. 5-6 bearbetas vidare med hjälp av tänkandet.

I algebran förflyttas tyngdpunkten från räknandet till iakttagandet av olika processer och därifrån hitta allmänna förhållanden. Genom praktiska övningar kommer eleverna närmare livets och verklighetens grundläggande samband. Genom räknande uppfostras viljan i tänkandet. Det är viktigt att kunna applicera sitt tänkande till praktiska och viktiga livssituationer. Matematiken skall väcka elevernas intresse utöver numeriskt räknande till eget tänkande. Genom att ha förtroende till

de matematiska lagbundenheterna förstärks elevernas självförtroende. Med hjälp av detta är eleverna på väg mot matematikens viktigaste mål, förtroendet till eget tänkande.

13.4.5.2 Mål för undervisningen i matematik

Årskurs 1-2

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
Betydelse, värderingar och attityder		
M1 stödja elevens iver och intresse för matematik samt utvecklingen av en positiv självbild och ett gott självförtroende	I1–I4	K1, K3, K5
Arbetsfärdigheter		
M2 handleda eleven att utveckla färdigheten att göra matematiska observationer samt tolka och utnyttja dem i olika situationer	I1–I4	K4
M3 uppmuntra eleven att framföra sina lösningar och slutledningar med konkreta hjälpmedel, figurer, muntligt och skriftligt, även med hjälp av digitala verktyg	I1–I4	K2, K4, K5,
M4 handleda eleven att utveckla förmågan att dra slutsatser och lösa problem	I1–I4	K1, K4, K6
Begreppsliga och ämnesspecifika mål		
M5 handleda eleven att förstå matematiska begrepp och beteckningar	I1–I4	K1, K4
M6 stödja eleven att utveckla förståelsen av talbegreppet och principen för decimalsystemet.	I2	K1, K4

M7 introducera eleven i principerna för de grundläggande räkneoperationerna och deras egenskaper	I2	K1, K4
M8 handleda eleven att utveckla flytande grundläggande räknefärdigheter med naturliga tal samt att använda olika huvudräkningsstrategier	I2	K1, K4
M9 introducera eleven i geometriska former och handleda eleven att uppfatta deras egenskaper	I3	K1, K4, K5
M10 handleda eleven att förstå principen för mätning	I3	K1, K4
M11 introducera eleven i tabeller och diagram	I4	K4, K5
M12 lära eleven att skapa stegvisa instruktioner och att följa dem	I1	K1, K2, K4, K5

Årskurs 3-6

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
Betydelse, värderingar och attityder		
M1 bibehålla elevens inspiration och intresse för matematik samt stödja elevens positiva självbild och självförtroende	I1-I5	K1, K3, K5
Arbetsfärdigheter		
M2 handleda eleven att uppfatta samband i det som hen lär sig	I1-I5	K1, K4
Målet är att utveckla medvetenhet av formen (klass 3)		K1, K4
Målet är att öva koncentrationsförmåga i krävande knopteckningar och i former som skär varandra (klass 4)		K1, K4
Målet är utveckla elevens förmåga att ställa frågor		K1, K3, K4, K5

M3 handleda eleven att utveckla sin förmåga att ställa frågor och dra motiverade slutsatser utifrån sina observationer	I1–I5	K1, K3, K4, K5
M4 uppmuntra eleven att presentera sina lösningar och slutledningar för andra med konkreta hjälpmedel, figurer, muntligt och skriftligt, även med hjälp av digitala verktyg	I1–I5	K1, K2, K4, K5
M5 handleda och stödjade eleven i utvecklingen av förmågan att lösa problem	I1–I5	K1, K4, K5
M6 handleda eleven att utveckla förmågan att bedöma hur ändamålsenlig en lösning är och om resultatet är rimligt	I1–I5	K1, K3
Begreppsliga och ämnesspecifika mål		
M7 handleda eleven att förstå och använda matematiska begrepp och symboler	I1–I5	K1, K4
M8 stödjade och handleda eleven att förstärka och bredda förståelsen av decimalsystemet	I2	K1, K4
M9 stödjade eleven att utveckla talbegreppet till positiva rationella tal och negativa heltal	I2	K1, K4
M10 handleda eleven att uppnå flytande räknefärdigheter både i huvudräkning och skriftligt genom att utnyttja räkneoperationernas egenskaper	I2	K1, K3, K6
M11 handleda eleven att observera och beskriva geometriska egenskaper hos kroppar och figurer samt introducera eleven i geometriska begrepp Målet är att leda eleven att rita geometriska former och att bli medveten om begrepp punkt, sträcka, cirkel (diameter, radie), fyrhörning, triangel etc.	I4	K4, K5

M12 handleda eleven att uppskatta storleken av ett mätobjekt, välja lämpliga mätredskap och lämplig enhet samt bedöma mätresultatets rimlighet	I4	K1, K3, K6
M13 handleda eleven att utarbeta och tolka tabeller och diagram samt använda statistiska nyckeltal samt erbjuda eleven upplevelser om sannolikhet. Leda eleven att preliminärt konstruera och tolka tabeller och diagram Erbjuda preliminärt erfarenheter om sannolikhet.	I5	K4, K5
M14 leda och inspirera eleven att använda datorn också i matematik uppgifterna	I1	K1, K4, K5, K6
Inspirera eleven att utarbeta instruktioner som datorprogram i en visuell programmeringsmiljö.		

Årskurs 7-9

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
Betydelse, värderingar och attityder		
M1 stärka elevens motivation, positiva självbild och självförtroende som elev i matematik	I1 – I6	K1, K3, K5
M2 uppmuntra eleven att ta ansvar för sitt matematiklärande både i självständigt arbete och i grupparbete	I1 – I6	K3, K7

Arbetsfärdigheter		
M3 handleda eleven att upptäcka och förstå samband mellan det som hen lär sig	I1 – I6	K1, K4
M4 uppmuntra eleven att få rutin i att uttrycka sig exakt och matematiskt både muntligt och i skrift	I1 – I6	K1, K2, K4, K5
M5 stödja eleven då hen löser uppgifter som kräver logiskt och kreativt tänkande och utvecklar de färdigheter som behövs för detta	I1 – I6	K1, K3, K4, K5, K6
M6 handleda eleven att utvärdera och utveckla sina matematiska lösningar och att kritiskt granska resultatets rimlighet	I1 – I6	K1, K3, K4, K6
M7 uppmuntra eleven att tillämpa matematik också i övriga läroämnen och det omgivande samhället	I1 – I6	K1-K7
M8 handleda eleven att utveckla sin förmåga att hantera och analysera information samt vägleda eleven att granska information kritiskt	I1, I4, I6	K1, K4, K5
M9 vägleda eleven att tillämpa informations- och kommunikationsteknik i matematikstudierna och för	I1 – I6	K5

att lösa matematiska problem		
Begreppsliga och ämnesspecifika mål		
M10 handleda eleven att stärka sin slutlednings- och huvudräkningsförmåga samt uppmuntra eleven att använda sin räknefärdighet i olika sammanhang	I1, I2	K1, K3, K4
M11 handleda eleven att utveckla förmågan att utföra grundläggande räkneoperationer med rationella tal	I2	K1, K4
M12 stödja eleven att utvidga förståelsen av talbegreppet till reella tal	I2	K1, K4
M13 stödja eleven att utveckla förståelse av procenträkning	I2, I6	K1, K3, K6
M14 handleda eleven att förstå begreppet obekant och utveckla förmågan att lösa ekvationer	I3, I4	K1, K4
M15 handleda eleven att förstå variabelbegreppet och introducera funktionsbegreppet, samt att	I3, I4	K1, K4, K5

öva sig att tolka och producera funktionsgrafer		
M16 stödja eleven att förstå geometriska begrepp och samband mellan dem	I5	K1, K4, K5
M17 vägleda eleven att förstå och utnyttja egenskaper hos rätvinkliga triangeln och cirkeln	I5	K1, K4, K5
M18 uppmuntra eleven att utveckla sin färdighet att beräkna areor och volymer	I5	K1, K4
M19 vägleda eleven att bestämma statistiska nyckeltal och beräkna sannolikheter	I6	K3, K4, K5
M20 handleda eleven att utveckla sitt algoritmiska tänkande och sina färdigheter att tillämpa matematik och programmering för att lösa problem	I1	K1, K4, K5, K6

13.4.5.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för matematik

Årskurs 1-2

I1 Matematiskt tänkande: Eleverna erbjuds möjligheter att finna likheter, skillnader och mönster. De jämför, klassificerar och ordnar samt observerar samband mellan orsak och verkan. De övar sig att se matematiska situationer ur olika perspektiv.

I formteckningen börjar man från rörelse upplevelsen där utgångspunkten är ett streck och en båge samt gör man olika övningar av deras variationer. Man gestaltar formen först genom att röra sig i utrymmet och sedan genom en omfattande handrörelse och till slut ritas formen på pappret. Man bekantar sig i enkla grundformer som cirkel, lemniskata, spiral, triangel, kvadrat etc. Dessutom gör man olika ornament med ömna former där formen förändras sig utifrån inåt och tvärtom.

På klass två gör man i formteckningen symmetriövningar, först på vertikala- och sedan på horisontala axeln med öppna former samt rytmiskt fortlöpande eller rytmiskt förändrade former och ornament.

I2 Tal och räkneoperationer: I räkneoperationerna används naturliga tal. Målet är att eleverna behärskar sambandet mellan antal, räkneord och sifferbeteckning. Eleverna breddar sin förståelse av tal genom att räkna, observera och uppskatta antal. Förmågan att se talföljder, att jämföra och ordna tal övas. Eleverna undersöker egenskaper hos tal, såsom jämna tal, multiplar och halvering samt lär sig uppdelningarna av talen 1–10.

Eleverna handleds att använda tal på ett ändamålsenligt sätt i olika situationer: uttrycka antal, ordningsföljd och mätresultat samt använda talen i räkneoperationer.

Eleverna utforskar principen för tiosystemet med hjälp av konkreta modeller.

Elevernas kunskaper i addition och subtraktion utvecklas först inom talområdet 1-24 på klass ett och 1–100 på klass två. Man övar olika huvudräkningsstrategier för att utveckla elevernas räknefärdigheter. Addition och subtraktion konkretiseras med hjälp av tillämpningar i olika situationer. Eleverna lär sig att utnyttja principerna för kommutativitet och associativitet i addition.

Eleverna handleds med hjälp av konkreta exempel att förstå begreppet multiplikation och eleverna övar multiplikationstabeller. Grunden för förståelse av division och sambandet mellan multiplikation och division läggs. Man utnyttjar kommutativitet vid multiplikation och introduceras i associativitet vid multiplikation.

Klass-/matematiklärare kan var med på eurytmi timmarna när det behandlas informationsbehandlings grundbegrepp: urval och upprepning, bit och algoritm via funktionella lekar och övningar

I3 Geometri och mätning: Elevernas förmåga att uppfatta den tredimensionella omgivningen och plangeometrin i den utvecklas. Eleverna övar sig att använda riktning- och lägesbegrepp.

Kroppar och plana figurer studeras tillsammans. Eleverna övar sig att känna igen, bygga och rita. De handleds att hitta och nämna egenskaper som också utgör grund för klassificering av kroppar och plana figurer.

Eleverna övar och handleds att inse mätningens principer. Man behandlar storheterna längd, massa, volym och tid och övar sig att använda motsvarande måttenheter. De centrala måttenheterna är meter och centimeter, kilogram och gram samt liter och deciliter. Eleverna övar klockslag och tidsenheter.

I4 Informationsbehandling och statistik: Eleverna lär sig samla och registrera information om intressanta ämnesområden.

Årskurs 3-6

I1 Matematiskt tänkande: Eleverna utvecklar sin förmåga att finna likheter, skillnader och mönster. De fördjupar sin förmåga att jämföra, klassificera och ordna, systematiskt söka alternativ samt upptäcka orsakssammanhang och samband i matematiken. Man grundar elevens färdigheter att samla och spara information om intressanta ämnesområde.

I2 Tal och räkneoperationer: Elevernas förståelse av decimalsystemet fördjupas och förankras. De utvecklar sin uppfattning om talens uppbyggnad, samband och delbarhet genom att undersöka och klassificera tal (klass 3).

Eleverna övar sig att utföra grundläggande räkneoperationer som huvudräkning. De övar additions- och subtraktionsalgoritmer och försäkras sig om att de behärskar dem. Förståelsen av begreppet multiplikation förankras. Man försäkras sig om att eleverna kan multiplikationstabellerna 1–10. Eleverna övar multiplikationsalgoritmen och försäkras sig om att de kan den. Begreppet division studeras. Eleverna övar att dividera en talenhet i taget. Räkneoperationernas egenskaper och sambanden mellan dem utnyttjas.

Klass-/matematiklärare kan vara med på eurytmi timmarna när det behandlas bråktal via funktionella övningar och lekar.

Eleverna handleds att avrunda tal och använda överslagsräkning för att lära sig att bedöma storleksordningen av ett resultat. Alla räkneoperationer övas i mångsidiga situationer med olika konkreta hjälpmedel.

Begreppet negativt tal introduceras och talområdet utvidgas med negativa heltal. Eleverna lär sig begreppet bråk och övar de grundläggande räkneoperationerna med bråk i olika situationer. I multiplikation och division används naturliga tal. Eleverna utforskar decimaltal som en del av tiosystemet och övar grundläggande räkneoperationer med decimaltal. Eleverna gör sig förtrogna med begreppet procent. De utvecklar en förståelse för procenttal och $-$ värde och övar sig att beräkna dem i enkla situationer. Sambanden mellan bråk, decimaltal och procent utnyttjas.

13 Algebra: Eleverna undersöker mönster i talföljder och fortsätter en talföljd enligt en regel. De introduceras i begreppet obekant, undersöker ekvationer och söker lösningar till ekvationer genom slutledning och prövning.

14 Geometri och mätning: Eleverna bygger, ritar, undersöker och klassificerar kroppar och figurer. Kropparna klassificeras som cylindrar, koner och övriga kroppar. Eleverna undersöker närmare rätblock, cylindrar och koner med cirkulär basyta samt pyramider. Plana figurer indelas i månghörningar och andra figurer och deras egenskaper undersöks. Eleverna utforskar närmare trianglar, fyrhörningar och cirklar. De lär sig begreppen punkt, sträcka, rät linje och vinkel. Eleverna övar sig att rita, mäta och klassificera vinklar.

I geometrin och formteckningen granskar eleverna symmetri i förhållande till en rät linje. Man övar symmetriritning med horisontala och vertikala symmetriaxeln. Eleverna handleds också att iaktta rotations- och förskjutningssymmetri i omgivningen, till exempel inom konst. Man fortsätter symmetriövningar. Man leder eleven att iaktta även rotation- och förflyttningssymmetrier i omgivningen t.ex. en del av konst bland annat folkloristiska ornament. Övningar i formteckningen leder man från modell inte mera direkt från rörelsen. Man ritar metamorfoser och knopformer (klass 4).

Man lär sig att dela cirkeln via mittpunkten till 4, 5, 6, 8 och 12 delar.

Man introducerar Pythagoras sats konkret och visuellt (klass 5, 6).

Eleverna övar sig att mäta och man fäster deras uppmärksamhet vid mätningens noggrannhet, vid bedömningen av mätresultatet och vid att mätningen kontrolleras. Eleverna mäter och beräknar omkretsen och arean av olika figurer och volymen av rätblock. De vägleds att förstå hur ett enhetssystem är uppbyggt. Eleverna tränar enhetsbyten genom att använda de vanligaste måttenheterna (klass 6).

Koordinatsystemet behandlas (klass 6).

Eleverna undersöker begreppet skala och använder skalor för att förstora och förminska. De handleds i att använda skalor vid kartläsning.

Eleverna övar sig att mäta. Man utgår från egen kropp och dess förhållanden och längd (klass 3). Eleverna mäter och beräknar omkretsen och arean av olika figurer och volymen av rätblock. De vägleds att förstå hur ett enhetssystem är uppbyggt. Eleverna tränar enhetsbyten genom att använda de vanligaste måttenheterna.

I5 Informationsbehandling, statistik och sannolikhet: Elevernas förmåga att systematiskt söka information om intressanta ämnen utvecklas. Av statistiska nyckeltal behandlas största och minsta värde.

Klass-/matematiklärare kan vara med på eurytmitimmarna när det behandlas informationsbehandlingens grundbegrepp: urval och upprepning, bit och algoritm samt logiska operationer (klass 3): *och*, *eller* och *icke* (klass 6 som binärsökning) via funktionella lekar och övningar. Eleverna undersöker sannolikhet utgående från vardagliga situationer genom att resonera sig fram till om en händelse är omöjlig, möjlig eller säker. Elevernas förmåga att systematiskt söka information om intressanta ämnen utvecklas. Informationen registreras och presenteras med hjälp av tabeller och diagram. Av statistiska nyckeltal behandlas största och minsta värde, medelvärde och typvärde (klass 6).

Årskurs 7-9

I1 Matematiskt tänkande och matematiska metoder: Eleverna tränar aktiviteter som kräver logiskt tänkande, som att hitta regler och beroendeförhållanden och presentera dem på ett exakt sätt. Eleverna funderar på och bestämmer antalet alternativ. De stärker sin förmåga att motivera och dra slutsatser. De övar att tolka och producera matematisk text. Eleverna får insikt i bevisföringens grunder och övar att avgöra sanningsvärdet för påståendesatser.

I2 Tal och räkneoperationer: Eleverna utför grundläggande räkneoperationer också med negativa tal. De stärker sin förmåga att räkna med bråk och lär sig multiplikation och division med bråk. De utforskar begreppen motsatt tal, inverterat tal och absolutbelopp. Talområdet utvidgas till reella tal. Eleverna undersöker tals delbarhet och hur man delar upp tal i primtalsfaktorer. De fördjupar sin förmåga att räkna med decimaltal. De stärker sin förståelse för skillnaden mellan exakt värde och närmevärde samt för avrundning. Man försäkras sig om att eleverna förstått begreppet procent. Eleverna övar att beräkna procentandelar och en andel av en helhet utgående från ett procenttal. Dessutom lär de sig att beräkna förändrat värde, grundvärde samt förändrings- och jämförelseprocent. Potensräkning med heltal som exponent övas. Eleverna sätter sig in i begreppet kvadratroten och räknar med kvadratroten.

I3 Algebra: Eleverna undersöker begreppet variabel och räknar ut värdet av ett uttryck. De övar att förenkla potensuttryck. De undersöker begreppet polynom och övar polynomaddition, -subtraktion och -multiplikation. Eleverna tränar att bilda uttryck och förenkla dem. De bildar och löser förstgradsekvationer och ofullständiga andragradsekvationer. Eleverna löser ekvationspar algebraiskt och grafiskt. Man undersöker och löser förstgradsolikheter. Eleverna fördjupar sin förmåga att undersöka och bilda talföljder. Analogi används vid lösningen av uppgifter.

I4 Funktioner: Eleverna beskriver samband både algebraiskt och grafiskt. De undersöker direkt och omvänt proportionalitet. Begreppet funktion utforskas. Eleverna ritar linjer och parabler i ett koordinatsystem. De lär sig begreppen riktningskoefficient och konstant. De tolkar olika typer av grafer till exempel genom att studera hur en funktion växer och avtar. Eleverna bestämmer nollställena till funktioner.

15 Geometri: Eleverna breddar sin förståelse för begreppen punkt, sträcka, rät linje och vinkel samt undersöker begreppen kurva och stråle. Eleverna undersöker egenskaper hos räta linjer, vinklar och polygoner. De stärker sin förståelse av begreppen kongruens och likformighet. De tränar geometrisk konstruktion. Eleverna lär sig att använda Pythagoras sats, den inverterade satsen till Pythagoras sats och trigonometriska funktioner. Eleverna lär sig båginkel och medelpunktsvinkel och bekantar sig med Thales sats. Eleverna beräknar omkretsen och arean av polygoner. Eleverna övar att beräkna omkretsen och arean av en cirkel, längden av en båge och arean av en sektor. Eleverna undersöker tredimensionella kroppar och lär sig att beräkna arean och volymen av klot, cylindrar och koner. Man kontrollerar och breddar elevernas kunskaper om enheter och enhetsbyten.

16 Informationsbehandling, statistik och sannolikhet: Eleverna fördjupar sin förmåga att söka, strukturera och analysera information. Man kontrollerar att de förstår medelvärde och typvärde. Eleverna lär sig att bestämma frekvens, relativ frekvens och median. De utforskar begreppet spridning. Olika diagram tolkas och produceras. Eleverna beräknar sannolikheter.

13.4.5.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i matematik

Årskurserna 1-2

Undervisningen ska utgå från bekanta ämnen och problem som intresserar eleverna. Målet är att skapa en lärmiljö där eleverna studerar matematik aktivt och med olika hjälpmedel.

Varierande arbetssätt används i undervisningen. Eleverna får vänja sig vid att arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra. Pedagogiskt ledda lekar och spel är ett viktigt arbetssätt.

Klass-/matematiklärare kan vara med på eurytmitimmarna när det behandlas informationsbehandlingens grundbegrepp: urval och upprepning, bit och algoritm via funktionella lekar och övningar.

I formteckningen har man ett rymligt utrymme där man har möjlighet att uppleva former utgående av rörelse. Man kan också vara ute under lektionerna. Man kan göra former i snön, sand och rita med krita i asfalten.

Årskurserna 3-6

Undervisningen ska utgå från bekanta ämnen och problem som intresserar eleverna. Matematik ska fortsättningsvis studeras i en lärmiljö som präglas av konkretisering och olika hjälpmedel. Hjälpmedlen ska vara lätt tillgängliga. Varierande arbetssätt används i undervisningen. Eleverna ska ha möjlighet att påverka valet av arbetssätt. Man arbetar både gemensamt och individuellt. Pedagogiska spel och lekar är ett viktigt arbetssätt som motiverar eleverna.

Digitala verktyg används i undervisningen och studierna enligt det ålderstadie eleverna är i. Klass-/matematik lärare kan samarbeta med eurytmiläraren och vara med på eurytmittimmarna då när informationsbehandlings grundbegrepp: urval och upprepning, bit och algoritm samt logiska operationer (klass 3): *och*, *eller* och *icke* (klass 6 som binärsökning) via funktionella lekar och övningar.

Årskurserna 7-9

Undervisningen ska utgå från ämnen, fenomen och problem som intresserar eleverna. Konkretisering är fortfarande en viktig del av matematikundervisningen. Eleverna uppmuntras att använda figurer och hjälpmedel som stöd för tänkandet. Varierande arbetssätt används i undervisningen. Eleverna matematiserar och löser problem individuellt och i grupp. Vid grupparbete arbetar var och en både för sitt eget och för gruppens bästa. Pedagogiska spel motiverar eleverna. Digitala verktyg, såsom kalkylprogram och dynamiska geometriprogram, används som hjälpmedel i undervisningen för att stödja lärandet, produktionen, kreativiteten och utvärderingen av arbetet.

13.4.5.5Handledning, differentiering och stöd i matematik

Årskurserna 1-2

Vid skolstarten ska man klargöra vad eleverna redan kan och vilka skillnader det finns i deras kunskaper. Eftersom matematik är ett kumulativt läroämne, är det nödvändigt att behärska

grundläggande matematiska begrepp och färdigheter för att kunna lära sig nya saker. Eleverna ska erbjudas stöd både för att komplettera bristfälliga kunskaper och färdigheter och för att tillägna sig nytt innehåll. Man ska reservera tillräckligt mycket tid och stödja lärandet systematiskt för att utveckla matematiklärandet och elevernas förmåga att ta till sig ny kunskap. Utvecklingen av elevernas kunskaper och färdigheter i matematik ska följas upp kontinuerligt. Stödet ska ge dem möjlighet att utveckla sina färdigheter och samtidigt känna glädje över att lära sig och att kunna. Eleverna ska erbjudas lämpliga hjälpmedel som stöd för inläringen samt möjligheter att själva komma till insikt och förstå. Eleverna ska ges möjlighet att öva tillräckligt.

Elever som behöver mera utmaningar ska erbjudas möjlighet att fördjupa förståelsen för innehållet i årskurserna 1–2. Med formteckningen stöder man inläringen av läsandet och skrivandet samt gestaltandet.

Årskurserna 3-6

Varje elev ska ha möjlighet att få undervisning i det centrala innehållet för tidigare årskurser, om kunskaperna är bristfälliga. Utöver det ska eleverna ges förebyggande stöd för att tillägna sig nytt innehåll. Man ska reservera tillräckligt mycket tid för matematikinläring och stödet ska vara systematiskt. Utvecklingen av elevernas kunskaper och färdigheter i matematik ska följas upp kontinuerligt. Stödet ska ge eleverna möjlighet att utveckla sina kunskaper samtidigt som deras positiva attityd och självförtroende stärks. Eleverna ska erbjudas lämpliga konkreta hjälpmedel som stöd för lärandet samt möjligheter att själva komma till insikt och förstå. Varje elev ska ges möjlighet att öva tillräckligt.

Elever som behöver mera utmaningar ska stödjas med hjälp av alternativa arbetsformer och genom att berika undervisningsinnehållet.

Årskursena 7-9

Varje elev ska ha möjlighet att få undervisning i det centrala innehållet för tidigare årskurser, om elevens kunskaper är bristfälliga. Utöver det ska eleverna ges förebyggande stöd för att tillägna sig nytt innehåll. Utvecklingen av kunskaper och färdigheter i matematik ska följas upp kontinuerligt tillsammans med eleverna. Eleverna ska upplysas om vikten av att förstå innehållet. De ska få stöd

för att gestalta större helheter och hitta samband. Vid differentiering beaktas elevernas kunskaper och de ska ges möjlighet att uppleva att de lyckas.

Undervisningen kan berikas genom att fördjupa det innehåll som behandlas gemensamt enligt elevernas intresse och kunskapsnivå. Skickliga elever ska stödjas med hjälp av alternativa arbetsformer, till exempel olika projekt och problembaserade undersökningsuppgifter inom matematiska områden som intresserar dem.

13.4.5.6 Bedömning av elevens lärande i matematik

Årskurserna 1-2

Under läsåret är den huvudsakliga uppgiften för bedömningen av lärandet att stödja och främja elevernas matematiska tänkande och kunskapsutveckling inom alla målområden. Bedömningen av matematikinläring och responsen ska vara uppmuntrande. Eleverna ska spöras att utnyttja sina styrkor och att träna de färdigheter som behöver utvecklas. Eleverna handleds att själva iaktta hur deras eget lärande framskrider. Man utvärderar elevens färdigheter och självbild som elev. Elevernas kunskapsnivå och förståelse av matematik kan utredas med hjälp av samtal, konkreta hjälpmedel, figurer eller skriftliga alster. De ska ha möjlighet att visa sina framsteg på olika sätt. Det är viktigt att vid sidan av korrekta lösningar även beakta på vilket sätt och hur obehindrat eleven räknar.

Centrala föremål för bedömningen och responsen med tanke på lärprocessen i matematik är följande

- framsteg i förståelsen av talbegreppet och talföljder
- framsteg i förståelsen av decimalsystemet
- framsteg i hur obehindrat eleven räknar
- framsteg i förmågan att klassificera kroppar och figurer
- framsteg i förmågan att använda matematik vid problemlösning.

Årskurserna 3-6

Under läsåret är den huvudsakliga uppgiften för bedömningen av lärandet att stödja och främja elevernas matematiska tänkande och kunskapsutveckling inom alla målområden. Bedömningen ska vara mångsidig och responsen handledande och konstruktiv. Dessa stödjer eleverna att utveckla matematiska färdigheter och sporrar vid behov eleverna att försöka på nytt. Eleverna handleds att själva utvärdera sitt lärande och upptäcka sina styrkor. Responsen ska hjälpa dem att förstå vilka kunskaper och färdigheter som borde utvecklas och hur. Eleverna ska dessutom handledas att fästa vikt vid sina arbetssätt och sin attityd till matematikstudierna.

Man utvärderar elevens förmåga att rita olika slags former.

Man utvärderar också elevens förmåga att ge exakta förfaringsinstruktioner och att själv agera enligt instruktioner som andra har gett (M14).

Eleverna förutsätts att bättre än tidigare kunna uttrycka sitt matematiska tänkande i tal, skrift, med figurer och olika hjälpmedel. Föremål för bedömning är prestationssättet, hur korrekta lösningarna är och hur eleven tillämpar det som hen lärt sig.

Man utvärderar elevens förmåga att rita och namnge olika geometriska former (klass 5).

Man utvärderar elevens förmåga att greppa i matematiska uppgifter också genom att använda datorn och att förstå enkla dataprogram (klass 5–6).

Vid grupparbete bedöms såväl gruppens som den enskilda gruppmedlemmens arbetsinsats och resultat. Syftet med responsen är att eleverna lär sig förstå betydelsen av varje gruppmedlems arbete och utveckling. Eleverna handleds att själva utvärdera arbetet och resultatet.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (verbal bedömning) eller vitsordet 8 (sifferbedömning) i slutet av årskurs 6 i matematik

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
-------------------------------	-----------------	--	---

Betydelse, värderingar och attityder			
M1 bibehålla elevens inspiration och intresse för matematik samt stödja elevens positiva självbild och självförtroende	I1-I5		Används inte som grund för bedömningen. Eleven handleds att reflektera över sina upplevelser som en del av självbedömningen.
Arbetsfärdigheter			
M2 handleda eleven att uppfatta samband i det som hen lär sig	I1-I5	Samband mellan saker man lärt sig	Eleven uppfattar och ger exempel på samband mellan saker som hen lär sig
M3 handleda eleven att utveckla sin förmåga att ställa frågor och dra motiverade slutsatser utifrån sina observationer	I1-I5	Förmåga att ställa frågor och slutledningsförmåga	Eleven kan presentera matematiskt intressanta frågor och slutledningar.
M4 uppmuntra eleven att presentera sina lösningar och slutledningar för andra med konkreta hjälpmedel, figurer, muntligt och skriftligt, även med hjälp av digitala verktyg	I1-I5	Förmåga att presentera lösningar och slutledningar	Eleven presenterar sina lösningar och slutledningar på olika sätt.
M5 handleda och stödja eleven i utvecklingen av förmågan att lösa	I1-I5	Problemlösnings-färdigheter	Eleven kan använda olika strategier vid problemlösning.
Problem			
M6 handleda eleven att utveckla förmågan att bedöma hur ändamålsenlig en lösning är och om resultatet är rimligt	I1-I5	Förmåga att bedöma en lösning	Eleven kan i regel bedöma en lösnings ändamålsenlighet och ett resultats rimlighet.
Begreppsliga och ämnesspecifika mål			
M7 handleda eleven att förstå och använda matematiska begrepp och symboler	I1-I5	Förståelse och användning av matematiska begrepp	Eleven använder i regel rätta begrepp och symboler.

M8 stödja och handleda eleven att förstärka och bredda förståelsen av tiosystemet	I2	Förståelse av tiosystemet	Eleven behärskar tiosystemets princip också vid räkning med tal i decimalform.
M9 stödja eleven att utveckla talbegreppet till positiva rationella tal och negativa heltal	I2	Förståelse av talbegreppet	Eleven kan använda positiva rationella tal och negativa heltal.
M10 handleda eleven att uppnå flytande räknefärdigheter både i huvudräkning och skriftligt genom att utnyttja räkneoperationernas egenskaper	I2	Räknefärdigheter och att utnyttja de grundläggande räkneoperationernas egenskaper	Eleven räknar relativt obehindrat i huvudet och skriftligt.
M11 handleda eleven att observera och beskriva geometriska egenskaper hos kroppar och figurer samt introducera eleven i geometriska begrepp	I4	Geometriska begrepp och förmåga att observera geometriska egenskaper	Eleven kan klassificera och identifiera kroppar och figurer. Eleven kan använda skalor samt känner igen symmetriska figurer i förhållande till räta linjer och punkter.
M12 handleda eleven att uppskatta storleken av ett mätobjekt, välja lämpliga mätredskap och lämplig enhet samt bedöma mätresultatets rimlighet	I4	Förmåga att mäta	Eleven kan välja ett lämpligt mätredskap, mäta och bedöma mätresultatets rimlighet. Eleven kan beräkna areor och volymer. Eleven behärskar de vanligaste måttenhetsomvandlingarna.
M13 handleda eleven att utarbeta och tolka tabeller och diagram samt använda statistiska nyckeltal samt erbjuda eleven upplevelser om sannolikhet	I5	Att göra och tolka tabeller och diagram	Eleven kan göra en tabell utgående från ett material samt tolka tabeller och diagram. Eleven kan beräkna medelvärde och bestämma typvärdet.

M14 inspirera eleven att utarbeta instruktioner som datorprogram i en visuell programmeringsmiljö	II	Visuell programmering	Eleven kan programmera ett fungerande program i en visuell programmeringsmiljö.
---	----	-----------------------	---

Årskurserna 7-9

Mångsidig bedömning och uppmuntrande respons stödjer man utvecklingen av det matematiska tänkandet och självförtroendet samtidigt som studiemotivationen stärks. Responsen stödjer elevens positiva självbild i matematiklärandet. Eleverna ska regelbundet informeras om sina framsteg och prestationer i relation till de uppställda målen i matematik. Bedömningen vägleder varje elev att utveckla sina kunskaper och sin förståelse i matematik. Dessutom utvecklas färdigheterna att arbeta långsiktigt. Responsen ska hjälpa eleverna att iaktta vilka kunskaper och färdigheter som borde utvecklas och hur.

Eleverna ska ha en aktiv roll i bedömningen. Genom självbedömning lär de sig att ställa upp mål för sitt lärande och iaktta sina framsteg i relation till målen. Eleverna ska också handledas att fästa vikt vid sina arbetssätt och sina attityder till matematikstudierna.

Eleverna ska ges möjlighet att visa sina kunskaper på olika sätt. Föremål för bedömning är elevens matematiska kunskaper och färdigheter och hur de tillämpas. I bedömningen fästs även vikt vid prestationssättet, hur eleverna motiverar sina lösningar, hur lösningarna är strukturerade och hur korrekta de är. I bedömningen beaktas därtill elevernas förmåga att använda hjälpmedel, inklusive digitala verktyg.

Vid grupparbete bedöms såväl gruppens som den enskilda gruppmedlemmens arbetsinsats och resultat. I bedömningen ska man fästa uppmärksamhet på produktens matematiska innehåll och på framställningssättet. Syftet med responsen är att eleverna lär sig förstå betydelsen av varje gruppmedlems arbete och utveckling. Eleverna handleds att själva utvärdera arbetet och resultatet.

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
-------------------------------	-----------------	--	---

Betydelse, värderingar och attityder			
M1 stärka elevens motivation, positiva självbild och självförtroende som elev i matematik	I1 – I6		Används inte som grund för bedömningen. Eleverna handleds att reflektera över sina upplevelser som del av självbedömningen.
M2 uppmuntra eleven att ta ansvar för sitt matematiklärande både i självständigt arbete och i grupparbete	I1 – I6	Förmåga att ta ansvar för sitt lärande	Eleven tar ansvar för sitt lärande och deltar konstruktivt i grupparbete.
Arbetsfärdigheter			
M3 handleda eleven att upptäcka och förstå samband mellan det som hen lär sig	I1 – I6	Förmåga att kombinera det man lär sig	Eleven observerar och förklarar samband mellan det hen lär sig.
M4 uppmuntra eleven att få rutin i att uttrycka sig exakt och matematiskt både muntligt och i skrift	I1 – I6	Matematisk uttrycksförmåga	Eleven kan uttrycka sitt matematiska tänkande både muntligt och i skrift.
M5 stödja eleven då hen löser uppgifter som kräver logiskt och kreativt tänkande och utvecklar de	I1 – I6	Problemlösningsförmåga	Eleven kan strukturera problem och lösa dem matematiskt

färdigheter som behövs för detta			
M6 handleda eleven att utvärdera och utveckla sina matematiska lösningar och att kritiskt granska resultatets rimlighet	I1 – I6	Förmåga att utvärdera och utveckla matematiska lösningar	Eleven kan utvärdera sin matematiska lösning och granskar kritiskt resultatets rimlighet.
M7 uppmuntra eleven att tillämpa matematik också i övriga läroämnen och det omgivande samhället	I1 – I6	Förmåga att tillämpa matematik	Eleven kan tillämpa matematik i olika sammanhang.
M8 handleda eleven att utveckla sin förmåga att hantera och analysera information samt vägleda eleven att granska information kritiskt	I1, I4, I6	Förmåga att analysera och granska information kritiskt	Eleven kan själv söka, behandla och presentera statistisk information.
M9 vägleda eleven att tillämpa informations- och kommunikationsteknik i matematikstudierna och för att lösa matematiska problem	I1 – I6	Förmåga att använda digitala verktyg i matematiken	Eleven tillämpar informations- och kommunikationsteknik i matematikstudierna.
Begreppsliga och ämnesspecifika mål			
M10 handleda eleven att stärka sin slutlednings- och huvudräkningsförmåga samt uppmuntra	I1, I2	Slutledningsförmåga och räknefärdighet	Eleven använder aktivt sin slutlednings- och huvudräkningsförmåga i olika situationer.

eleven att använda sin räknefärdighet i olika sammanhang			
M11 handleda eleven att utveckla förmågan att utföra grundläggande räkneoperationer med rationella tal	I2	Grundläggande räkneoperationer med rationella tal	Eleven kan obehindrat utföra grundläggande räkneoperationer med rationella tal.
M12 stödja eleven att utvidga förståelsen av talbegreppet till reella tal	I2	Förståelse av talbegreppet	Eleven identifierar reella tal och kan beskriva deras egenskaper.
M13 stödja eleven att utveckla förståelse av procenträkning	I2, I6	Begreppet procent och procenträkning	Eleven kan redogöra för hur begreppet procent används. Eleven kan beräkna procentuella andelar, en andel av en helhet utgående från ett procenttal samt förändrings- och jämförelseprocent. Eleven kan använda sina kunskaper i olika situationer.
M14 handleda eleven att förstå begreppet obekant och utveckla förmågan att lösa ekvationer	I3, I4	Begreppet obekant och färdigheter att lösa ekvationer	Eleven kan lösa en förstgradsekvation symboliskt. Eleven kan lösa en ofullständig andragradsekvation till exempel genom

			slutledning eller symboliskt.
M15 handleda eleven att förstå variabelbegreppet och introducera funktionsbegreppet, samt att öva sig att tolka och producera funktionsgrafer	I3, I4	Begreppen variabel och funktion, förmåga att tolka och producera grafer	Eleven förstår begreppet variabel och funktion och kan rita grafen till en förstags- och en andragsgradsfunktion. Eleven kan tolka grafer på ett mångsidigt sätt.
M16 stödja eleven att förstå geometriska begrepp och samband mellan dem	I5	Uppfattning om geometriska begrepp och samband mellan dem	Eleven kan namnge och beskriva egenskaper hos räta linjer, vinklar och polygoner och samband mellan dem.
M17 vägleda eleven att förstå och utnyttja egenskaper hos rätvinkliga triangeln och cirkeln	I5	Uppfattning om rätvinkliga triangelns och cirkelns egenskaper	Eleven kan använda Pythagoras sats och trigonometriska funktioner. Eleven förstår begreppen båginkel och medelpunktsinkel.
M18 uppmuntra eleven att utveckla sin färdighet att beräkna areor och volymer	I5	Färdighet att beräkna areor och volymer	Eleven kan beräkna arean av plana figurer och volymen av olika kroppar. Eleven kan göra enhetsomvandlingar med area- och volymenheter.
M19 vägleda eleven att bestämma statistiska nyckeltal	I6	Förmåga att bestämma statistiska nyckeltal och beräkna sannolikheter	Eleven kan ge exempel på viktiga statistiska nyckeltal och behärskar hur man använder dem. Eleven

och beräkna sannolikheter			kan bestämma både klassiska och statistiska sannolikheter.
M20 handleda eleven att utveckla sitt algoritmiska tänkande och sina färdigheter att tillämpa matematik och programmering för att lösa problem	I1	Algoritmiskt tänkande och programmeringsfärdigheter	Eleven kan tillämpa principerna för algoritmiskt tänkande och kan producera enkla program.

13.4.5.7 Mångsidig kompetens i matematik

Årskurs 1

K1 På ett levande sätt berättade inlärningsbilder som man belyser med teckningar och uppförandet är en viktig del av inläringen i matematik.

K3, 4 identifiering av siffror och tal rationaliserar vardagen.

Årskurs 2

K3, 4 Inläringen av tidsbegreppet och preliminära förmågor i mätningen rationaliserar vardagen.

Årskurs 3

K2, 6 och 7 I samband med att bekanta sig till bondelivet samt gamla yrken kan man öva samarbete, mätning och räkning.

K5 Biblioteksbesök

Årskurs 4

K4 Förståelse för kartor och väderstrecken kan man utnyttja i omgivningsläran.

K5 Informationsanskaffning i samband med görandet av föredrag.

Årskurs 5

K2 Förståelse för längre tidsperioder via historian.

K4 Fördjupning av kunskap med kartor i geografi och historia.

Årskurs 6

K1 Fördjupning med matematiska tänkandet fortsätter t.ex. genom begreppen procent och negativa tal.

Årskurs 7

K1. Via begreppet ”det obekanta” kommer man in i abstrakt tänkande.

13.4.6 OMGIVNINGSLÄRA

13.4.6.1 Läroämnets uppdrag

Allmänt

I läroämnet omgivningslära integreras ämnesområdena biologi, geografi, fysik, kemi och hälsokunskap. Undervisningen omfattar perspektivet för hållbar utveckling.

Medvetenheten om den egna livsmiljön och ens egen plats är viktigt med tanke på självkännedom och välbefinnande. Det centrala målet för omgivningsläran är att handleda eleverna att förstå hur människans val påverkar livet och miljön i dag och i framtiden.

I omgivningslära fokuserar man på den hållbara utvecklingens ekologiska, sociala, kulturella och ekonomiska dimension. Ett gott naturförhållande utgör en central grogrund för human tillväxt och utan det uppnår man ingen förståelse för omgivningen. En människa med ett välfungerande förhållande till naturen upplever vördnad och tacksamhet gentemot naturen och inser vikten av bland annat de olika serviceformerna för att garantera ekosystemets fortlevnad.

Omgivningsläran ska lägga grund för kunskaper inom de olika ämnesområdena i omgivningslära. Målet är att förstå deras betydelse för miljön, tekniken, det vardagliga livet, människan och mänsklig verksamhet. Inom biologi är det centralt att eleverna lär känna och förstå naturmiljön, människan, livet och dess utveckling samt villkoren för liv på jorden. Inom geografi är det viktigt att eleverna undersöker deras egen närmiljö och förstår olika områden i världen, fenomen som förekommer i dem och hur livet ser ut för de människor som bor i områdena. Inom fysik är det viktigt att stödja eleverna att förstå naturens grundstrukturer och fenomen och att förklara dessa fenomen även med hjälp av information baserad på egna undersökningar. Inom kemi är det centralt att iaktta olika ämnen i vår omgivning. Man ska undersöka, beskriva och förklara ämnens egenskaper, deras sammansättning samt omvandlingar som de genomgår. Inom hälsokunskap är det viktigt att eleverna lär sig att förstå de faktorer som stödjer och skyddar hälsan i vår omgivning och i mänsklig verksamhet samt att främja kunskaper som stödjer hälsa, välbefinnande, trygghet och säkerhet.

Målet med undervisningen är att väcka och fördjupa elevernas intresse för de olika ämnesområdena i omgivningslära.

Årskurserna 1–2

När man studerar naturen och olika fenomen i omgivningen, betonar man ett erfarenhetsbaserat närmandesätt, de egna observationerna och upplevelserna utgör utgångspunkten. Ett sådant närmandesätt bidrar till att utveckla elevens känsla för miljön, fördjupa hans förhållande till naturen samt befrämjar hans naturvetenskapliga bildning. I undervisningen står de egna observationerna i förgrunden och närmandesättet är fenomenbaserat. Detta utvecklar elevens känsla för miljön och hans förståelse av naturfenomen och deras inverkan. En naturenlig omgivning som upplevs med hjälp av olika sinnen ökar elevens känsla av optimism, självförtroende, självständighet, koncentrationsförmåga, samarbetsförmåga, medkänsla och trygghet. I naturmiljö baserar sig lekarna -och inläringen- på kreativitet och uppfinningsrikedom. Genom uppgifter där man på ett lekfullt sätt löser problem och gör undersökningar väcks elevernas nyfikenhet och intresse för olika fenomen i omgivningen. Dessutom får eleven öva sig att strukturera och benämna omgivningen samt företeelser som anknyter till det egna välbefinnandet och den egna tryggheten och säkerheten.

Årskurserna 3–6

I årskurserna 3–6 granskar man den omgivande världen samt eleverna och deras aktiviteter som en del av omgivningen. Eleven vägleds att ge akt på sitt växande och sin utveckling. Med hjälp av problemlösnings- och undersökningsuppgifter fördjupas intresset för fenomen i omgivningen. I slutet av årskurshelheten funderar man också på de olika ämnesområdenas särdrag.

13.4.6.2 Mål för undervisningen i omgivningslära

Årskurs 1

Värdegrund och förhållningssätt

M1 att erbjuda eleverna möjlighet att tillfredsställa sin naturliga nyfikenhet och hjälpa dem att inse den betydelse ämnet har för dem själva, I1-6

M2 att uppmuntra eleverna att känna glädje över att lära sig, öka sitt kunnande, möta nya utmaningar och öva uthållighet i läroämnet, I1-6

M3 att stöda eleverna att utveckla sin miljökunskap och vägleda dem att verka på ett hållbart sätt i sin näromgivning och i det sociala skolsammanhanget, I1-6

Färdighet att utforska och handla

M4 att vägleda eleverna att utforska och bekanta sig med sin närmiljö genom exkursioner, I24, I6

M5 att uppmuntra eleverna att förundra sig och ställa frågor om naturen. Utgångspunkten för små forskningsprojekt är att eleverna inspireras till att gemensamt dryfta och diskutera fenomenen, I1-6

M6 att lära eleverna att göra observationer och experiment i skolan och i näromgivningen. Genom att använda sina sinnen och enklare forskningsredskap redovisar eleverna resultaten på olika sätt, I1-6

M7 att lära eleverna att på ett mångsidigt sätt beskriva och klassificera småkryp, biotoper, fenomen, material och företeelser samt benämna dem, I2-6

M8 att lära eleverna att handla tryggt, följa givna instruktioner och förstå deras innebörd, I1-6

M9 att lära eleverna att bli förtrogna med vardagliga tekniska hjälpmedel samt inspirera dem att experimentera, uppfinna, bygga och skapa nytt i samverkan, I1-6

M10 att lära eleverna att socialt samverka i gruppen så att deras förmåga att respektera sig själva och andra förstärks, I1-6

M11 att lära eleverna att söka kunskap, att göra praktiska observationer och att kunna presentera dem för andra

Konkreta målsättningar

M14 att uppmuntra eleverna att uttrycka sig själva, I1-6

M15 att vägleda eleverna att förundra sig över växande, utveckling och över livets mångfald, I1-2, I5

Årskurs 2

Värdegrund och förhållningssätt

M1-M11 som i årskurs 1

M12 att lära eleverna att gestalta sin omgivning, att uppfatta och förstå människans olika verksamhetsområden och de fenomen som förekommer i hennes omgivning med hjälp av den kunskap eleverna fått via undervisningen

M13 att vägleda eleverna att förstå sin omgivning via bilder, modeller och kartor, I2-6

M14 att uppmuntra eleverna att uttrycka sig och öva sig att motivera sina uppfattningar, I1-6

M15 se årskurs 1

Årskurs 3

Värdegrund och förhållningssätt

M1 att väcka och upprätthålla elevernas intresse för sin omgivning och för fortsatta studier i ämnet. Att hjälpa eleverna att uppleva att miljökunskapens olika grenar är betydelsefulla för dem själva och för världen, I1-6

M3 att stöda eleverna att utveckla sin miljömedvetenhet och vägleda dem att verka i sin närmiljö för att främja en hållbar utveckling till gagn för sig själva och omvärlden, I1-6

M4 att uppmuntra eleverna att formulera frågeställningar inom olika ämnesområden och använda dem som utgångspunkt i arbetet, I1-6

M5 att vägleda eleverna att planera och utföra små forskningar och göra observationer genom att använda olika sinnen och mätmetoder i en mångsidig lärmiljö, I2, I4-5

M6 att vägleda eleverna att uppleva olika fenomen och bli uppmärksamma på deras lagbundenheter och presentera dem för klassen på ett mångsidigt sätt, I1-6

M8 att uppmuntra eleverna att befrämja välbefinnande och säkerhet i skolarbetet och i närmiljön och vägleda dem på ett tryggt, säkert och ändamålsenligt sätt, I1-6

M9 att vägleda eleverna att verka, röra sig och göra utflykter i naturen och i den urbana miljön

M10 att inspirera eleverna att uppträda och uttrycka sig i grupp och lära sig att lyssna på andra, ta hänsyn och behärska sina känslor, bland annat genom olika rollspel, I1-6 Vetande och förståelse

M12 att vägleda eleverna att gestalta sin omgivning, att uppfatta och förstå människans olika verksamhetsområden och de fenomen som förekommer i hennes omgivning med hjälp av den kunskap eleverna fått via undervisningen. Eleverna får därmed hjälp att utveckla sin begreppsvärld, I4-5

M13 att lära eleverna att tillverka, använda och förstå olika modeller som hjälpmedel för större förståelse för människan, miljön och livets företeelser, I2, I4-5

M15 att lära eleverna att utforska naturen, lära känna levande organismer i sina livsmiljöer, deras livsbetingelser och utvecklingsstadier, I5

M17 att lära eleverna att utforska, förstå och beskriva fysikaliska fenomen i vardagen och naturen, I4-5

M18 att lära eleverna att utforska och beskriva vad som sker då olika ämnen blandas och samverkar, I5

M19 att lära eleverna vikten av ett hälsosamt leverne och goda vanor från barndomen upp till vuxen ålder, I1-2, I6

Årskurs 4

Betydelse, värderingar, attityder

M1 väcka och upprätthålla elevens intresse för omgivningen och undervisningen i omgivningslära samt hjälpa eleven att inse att samtliga ämnesområden i omgivningsläran är viktiga för hen, I1-I6

M3 stödja eleven att utveckla miljömedvetenhet samt att agera och påverka i sin närmiljö och i olika sammanhang för att främja hållbar utveckling och att uppskatta betydelsen av en hållbar utveckling för sig själv och världen I1-I6

Undersöknings och arbetsfärdigheter

M4 uppmuntra eleven att formulera frågor om olika ämnesområden samt att använda dem som utgångspunkt för undersökningar och andra aktiviteter I1-I6

M5 hjälpa eleven att planera och genomföra små undersökningar, göra observationer och mätningar i mångsidiga lärmiljöer med hjälp av olika sinnen samt undersöknings- och mätredskap I1-I6

M6 hjälpa eleven att se samband mellan orsak och verkan, dra slutsatser utgående från resultaten och presentera sina resultat och undersökningar på olika sätt , I1-I6

M7 handleda eleven att förstå betydelsen av vardagliga tekniska tillämpningar och hur de fungerar och används samt inspirera eleven att pröva, upptäcka och skapa nytt tillsammans , I2-I6

M8 uppmuntra eleven att främja välbefinnande och säkerhet i sina aktiviteter och i sin närmiljö och vägleda eleven att handla på ett säkert, ändamålsenligt och ansvarsfullt sätt som även skyddar hen själv, I1-I6

M9 handleda eleven att undersöka, agera, röra sig och göra utflykter i naturen och den byggda miljön, I2-I6

M10 erbjuda eleven möjligheter att öva sig att arbeta i grupp genom att delta i olika roller och sociala situationer, inspirera eleven att uttrycka sig och lyssna på andra samt stödja elevens förmåga att identifiera, uttrycka och reglera sina känslor, I1-I6

M11 handleda eleven att använda informations- och kommunikationsteknik för att söka, bearbeta och presentera information och för att kommunicera på ett ansvarsfullt, tryggt och ergonomiskt sätt, I2-I5

Kunskap och förståelse

M12 vägleda eleven att observera omgivningen, mänskliga aktiviteter och fenomen i anknytning till dem med hjälp av begrepp inom omgivningsläran samt att utveckla sina begreppskonstruktioner från att bestå av olika förhandsuppfattningar så att de bättre motsvarar den exakta användningen av begreppen, I1-I6

M13 handleda eleven att förstå, använda och skapa olika modeller med hjälp av vilka man kan tolka och förklara människan, omgivningen och anknytande fenomen, I1-I6

M15 vägleda eleven att undersöka naturen, identifiera organismer och livsmiljöer, tänka ekologiskt samt hjälpa eleven att förstå människans uppbyggnad, livsfunktioner och utveckling, I3-I5

M16 handleda eleven i geografiskt tänkande och att iaktta sin omgivning och hela världen samt att lära sig använda kartor och andra geomedier, I3

M19 vägleda eleven att förstå delområdena inom hälsa, betydelsen av sunda vanor samt livets gång, den individuella tillväxten och utvecklingen i barndomen och ungdomen samt uppmuntra eleven att öva och tillämpa sina kunskaper om hälsa i vardagen, I1-I2, I6

Årskurs 5

Betydelse, värderingar, attityder

M1 väcka och upprätthålla elevens intresse för omgivningen och undervisningen i omgivningslära samt hjälpa eleven att inse att samtliga ämnesområden i omgivningsläran är viktiga för hen, I1-I6

M2 vägleda och sporra eleven att ställa upp mål för sina studier och att arbeta långsiktigt för att uppnå dem samt att analysera sina kunskaper i omgivningslära, I1-I6

M3 stödja eleven att utveckla miljömedvetenhet samt att agera och påverka i sin närmiljö och i olika sammanhang för att främja hållbar utveckling och att uppskatta betydelsen av en hållbar utveckling för sig själv och världen I1-I6

Undersöknings och arbetsfärdigheter

M4 uppmuntra eleven att formulera frågor om olika ämnesområden samt att använda dem som utgångspunkt för undersökningar och andra aktiviteter I1-I6

M5 hjälpa eleven att planera och genomföra små undersökningar, göra observationer och mätningar i mångsidiga lärmiljöer med hjälp av olika sinnen samt undersöknings- och mätredskap I1-I6

M6 hjälpa eleven att se samband mellan orsak och verkan, dra slutsatser utgående från resultaten och presentera sina resultat och undersökningar på olika sätt, I1-I6

M7 handleda eleven att förstå betydelsen av vardagliga tekniska tillämpningar och hur de fungerar och används samt inspirera eleven att pröva, upptäcka och skapa nytt tillsammans I2-I6

M8 uppmuntra eleven att främja välbefinnande och säkerhet i sina aktiviteter och i sin närmiljö och vägleda eleven att handla på ett säkert, ändamålsenligt och ansvarsfullt sätt som även skyddar hen själv, I1-I6

M9 handleda eleven att undersöka, agera, röra sig och göra utflykter i naturen och den byggda miljön, I2-I6

M10 erbjuda eleven möjligheter att öva sig att arbeta i grupp genom att delta i olika roller och sociala situationer, inspirera eleven att uttrycka sig och lyssna på andra samt stödja elevens förmåga att identifiera, uttrycka och reglera sina känslor, I1-I6

M11 handleda eleven att använda informations- och kommunikationsteknik för att söka, bearbeta och presentera information och för att kommunicera på ett ansvarsfullt, tryggt och ergonomiskt sätt, I2-I5

Kunskap och förståelse

M12 vägleda eleven att observera omgivningen, mänskliga aktiviteter och fenomen i anknytning till dem med hjälp av begrepp inom omgivningsläran samt att utveckla sina begreppskonstruktioner från att bestå av olika förhandsuppfattningar så att de bättre motsvarar den exakta användningen av begreppen, I1-I6

M13 handleda eleven att förstå, använda och skapa olika modeller med hjälp av vilka man kan tolka och förklara människan, omgivningen och anknytande fenomen, I1-I6

M15 vägleda eleven att undersöka naturen, identifiera organismer och livsmiljöer, tänka ekologiskt samt hjälpa eleven att förstå människans uppbyggnad, livsfunktioner och utveckling, I3-I5

M16 handleda eleven i geografiskt tänkande och att iaktta sin omgivning och hela världen samt att lära sig använda kartor och andra geomedier, I3

M17 vägleda eleven att undersöka, beskriva och förklara fysikaliska fenomen i vardagen, naturen och tekniken samt lägga grund för förståelsen av principen om energins bevarande, I2-I5

M18 vägleda eleven att undersöka, beskriva och förklara kemiska fenomen, ämnens egenskaper och omvandlingar samt lägga grund för förståelsen av principen om materiens bevarande, I4-I5

M19 vägleda eleven att förstå delområdena inom hälsa, betydelsen av sunda vanor samt livets gång, den individuella tillväxten och utvecklingen i barndomen och ungdomen samt uppmuntra eleven att öva och tillämpa sina kunskaper om hälsa i vardagen, I1-I2, I6

Årskurs 6

Betydelse, värderingar, attityder

M1 väcka och upprätthålla elevens intresse för omgivningen och undervisningen i omgivningslära samt hjälpa eleven att inse att samtliga ämnesområden i omgivningsläran är viktiga för hen, I1-I6

M2 vägleda och sporra eleven att ställa upp mål för sina studier och att arbeta långsiktigt för att uppnå dem samt att analysera sina kunskaper i omgivningslära, I1-I6

M3 stödja eleven att utveckla miljömedvetenhet samt att agera och påverka i sin närmiljö och i olika sammanhang för att främja hållbar utveckling och att uppskatta betydelsen av en hållbar utveckling för sig själv och världen I1-I6

Undersöknings och arbetsfärdigheter

M4 uppmuntra eleven att formulera frågor om olika ämnesområden samt att använda dem som utgångspunkt för undersökningar och andra aktiviteter I1-I6

M5 hjälpa eleven att planera och genomföra små undersökningar, göra observationer och mätningar i mångsidiga lärmiljöer med hjälp av olika sinnen samt undersöknings- och mätredskap I1-I6

M6 hjälpa eleven att se samband mellan orsak och verkan, dra slutsatser utgående från resultaten och presentera sina resultat och undersökningar på olika sätt , I1-I6

M7 handleda eleven att förstå betydelsen av vardagliga tekniska tillämpningar och hur de fungerar och används samt inspirera eleven att pröva, upptäcka och skapa nytt tillsammans , I2-I6

M8 uppmuntra eleven att främja välbefinnande och säkerhet i sina aktiviteter och i sin närmiljö och vägleda eleven att handla på ett säkert, ändamålsenligt och ansvarsfullt sätt som även skyddar hen själv, I1-I6

M9 handleda eleven att undersöka, agera, röra sig och göra utflykter i naturen och den byggda miljön, I2-I6

M10 erbjuda eleven möjligheter att öva sig att arbeta i grupp genom att delta i olika roller och sociala situationer, inspirera eleven att uttrycka sig och lyssna på andra samt stödja elevens förmåga att identifiera, uttrycka och reglera sina känslor, I1-I6

M11 handleda eleven att använda informations- och kommunikationsteknik för att söka, bearbeta och presentera information och för att kommunicera på ett ansvarsfullt, tryggt och ergonomiskt sätt, I2-I5

Kunskap och förståelse

M12 vägleda eleven att observera omgivningen, mänskliga aktiviteter och fenomen i anknytning till dem med hjälp av begrepp inom omgivningsläran samt att utveckla sina begreppskonstruktioner från att bestå av olika förhandsuppfattningar så att de bättre motsvarar den exakta användningen av begreppen, I1-I6

M13 handleda eleven att förstå, använda och skapa olika modeller med hjälp av vilka man kan tolka och förklara människan, omgivningen och anknytande fenomen, I1-I6

M14 handleda eleven att söka tillförlitlig information, uttrycka olika synpunkter och motivera dem samt tolka och kritiskt bedöma informationskällor och synvinklar, I1-I6

M15 vägleda eleven att undersöka naturen, identifiera organismer och livsmiljöer, tänka ekologiskt samt hjälpa eleven att förstå människans uppbyggnad, livsfunktioner och utveckling, I3-I5

M16 handleda eleven i geografiskt tänkande och att iaktta sin omgivning och hela världen samt att lära sig använda kartor och andra geomedier, I3

M17 vägleda eleven att undersöka, beskriva och förklara fysikaliska fenomen i vardagen, naturen och tekniken samt lägga grund för förståelsen av principen om energins bevarande, I2-I5

M18 vägleda eleven att undersöka, beskriva och förklara kemiska fenomen, ämnens egenskaper och omvandlingar samt lägga grund för förståelsen av principen om materiens bevarande, I4-I5

M19 vägleda eleven att förstå delområdena inom hälsa, betydelsen av sunda vanor samt livets gång, den individuella tillväxten och utvecklingen i barndomen och ungdomen samt uppmuntra eleven att öva och tillämpa sina kunskaper om hälsa i vardagen, I1-I2, I6

13.4.6.3 Centralt innehåll som anknyter till målen i omgivningslära

Årskurs 4

II Jag som människa

Människans fysiska och sinnliga mångsidighet diskuteras. Djurens specificerade livs- och sinnesfunktioner presenteras. Eleverna bekantar sig med tex kvalitativa skillnader hos kon, lejonet/lon, musen och bläckfisken

I2 Vardagliga situationer och sammanhang

Eleverna övar självständigt arbetet, grupparbete och att leta information. Uppmärksammar fortfarande främjandet av säkerhet samt sjö- och trafikvett.

I3 På upptäcktsfärd I en pluralistisk världen

Eleverna bekantar sig mångsidigt och brett i myter ur Kalevala och Eddan.

I4 Att undersöka omgivningen

Fördjupar sig i Finlands geografi, landskapens historia och kultur. Eleverna använder sig av kartor och gör själv kartor. Man utgår från landisens smältande och de första invandrade folkens kamp och förutsättningar för överlevnad i det framväxande kulturlandskapet.

I livsmiljön fäster man uppmärksamhet vid den levande och icke-levande naturen, den byggda och sociala miljön samt fenomen, material och tekniska tillämpningar i omgivningen. Artkunskapen i närmiljön utökas.

I5 Naturens strukturer, principer och kretslopp

Man bekantar sig med Finlands fauna samt växtligheten och bruket av skog, näringsproduktion och matens kretslopp. Eleverna undersöker växelverkan mellan mänsklig verksamhet och olika organismer och deras livsmiljöer. Eleverna fördjupar sig i närrymden, årstiderna, växlingen mellan dag och natt.

I6 Att bygga en hållbar framtid

Eleverna övar att handla miljövänligt i sin egen omgivning. Uppmärksammar inverkan av den egna handlingen på sig själv, andra och naturen.

Årskurs 5

I1 Jag som människa

Innehållet väljs så att det anknyter till människans uppbyggnad och centrala livsfunktioner samt de olika faserna i människans växande och utveckling. Särskild vikt fästs vid aktuella förändringar i utvecklingen hos åldersgruppen och att förstå dem. Man behandlar den sexuella utvecklingen som anknyter till åldersstadiet samt människans fortplantning. Eleverna övar sig att identifiera olika fysiska och psykiska signaler och att bli medvetna om sina egna tankar, behov, attityder och värderingar. Eleverna får insikt i de olika delområdena av hälsa, hälsoresurser, vardagliga hälsovanor, mentala färdigheter, förhindrande av sjukdomar och färdigheter i egenvård. Dessutom får de öva sig att identifiera, uttrycka och reglera känslor. Eleven ger akt på faktorer som stödjer det egna lärandet.

12 Vardagliga situationer och sammanhang

Samarbets- och kommunikationsfärdigheterna övas i klassens gemensamma skådespel. Att röra sig ansvarfullt och självständigt i naturen uppmuntras. Säkerhetskunskapen utvecklas till exempel inom följande delområden: trafik-, brand-, elsäkerhet, olyckor, förgiftningar, rusmedel, förebyggande av mobbning, fysisk och mental integritet samt åtgärder i nöd- och risksituationer.

13 På upptäcktsfärd i en pluralistisk värld

Bekantar sig med forna kulturepoker som tex Indien, Egypten och Grekland.

14 Att undersöka omgivningen

Eleverna fördjupar sig i Nordens och Östersjöländernas geografi. Bekantar sig med Nordens jordmån och växtlighet. I mån av möjlighet görs ett traditionellt eller digitalt herbarium.

Vid studiet av Skandinavien vill man ge eleverna förståelse för de geologiska, geografiska och topografiska likheter och olikheter som är specifika för nordens länder.

15 Naturens strukturer, principer och kretslopp

Växtligheten i Finland och Norden behandlas, svampar, alger, lav, mossa, fräkenväxter, enhjärtbladiga och tvåhjärtbladiga växter. Fotosyntesens beskrivs som fenomen.

Östersjön med sin specifika flora och fauna behandlas.

I6 Att bygga en hållbar framtid

Eleverna övar att handla miljövänligt i sin egen omgivning. Uppmärksammar inverkan av den egna handlingen på sig själv, andra och naturen.

Årskurs 6

I1 Jag som människa

Särskild vikt fästs vid aktuella förändringar i utvecklingen hos åldersgruppen och att förstå dem. Man behandlar den sexuella utvecklingen som anknyter till åldersstadiet samt människans fortplantning. Eleverna övar sig att identifiera olika fysiska och psykiska signaler och att bli medvetna om sina egna tankar, behov, attityder och värderingar. Eleverna får insikt i de olika delområdena av hälsa, hälsoresurser, vardagliga hälsovanor, mentala färdigheter, förhindrande av sjukdomar och färdigheter i egenvård. Dessutom får de öva sig att

identifiera, uttrycka och reglera känslor. Eleven ger akt på faktorer som stödjer det egna lärandet.

I2 Vardagliga situationer och sammanhang

Innehållet och uppgifterna väljs så att de anknyter till vardagliga situationer och sammanhang. Eleverna får öva sig att beskriva vardagliga situationer, fenomen och teknik med begrepp och modeller från olika ämnesområden. De undersöker hur apparater och olika konstruktioner fungerar. Säkerhetskunskapen utvecklas till exempel inom följande delområden: trafik-, brand-, elsäkerhet, olyckor, förgiftningar, rusmedel, förebyggande av mobbning, fysisk och mental integritet samt åtgärder i nöd- och risksituationer. Eleverna övar sig att delta i olika grupper och funderar över hur olika sociala situationer och sammanhang påverkar välbefinnandet.

I3 På upptäcktsfärd i en pluralistisk värld

Bekantar sig med jordgloben, hav och kontinenter. Behandlar klimat, havsströmmar, växtlighetszoner, bergskedjor, öken, längsta floderna, största sjöarna. Man bygger upp sin världsbild och dess regionala ramar med hjälp av olika kartor och andra geomedier.

14 Att undersöka omgivningen

Eleverna fördjupar sig i Europas geografi. Genom polariteter låter man en bild av Europa växa fram. Alperna ställs i kontrast till det mellaneuropeiska slättlandet. Man talar om hur människor lever, om klimat och vegetationszoner, om samband mellan jordmån och odling. Utgående från mineraltillgångar och andra råvaror, beskriver man städer och deras handelsförutsättningar. Fenomenet ebb och flod samt havens strömmar berörs. Kartor av olika slag utformas med konstnärlig känsla. Det är viktigt att förmedla en förståelse för Europa som helhet i stället för att utpeka politiska gränser. Även en systematisk överblick av alla kontinenter med vegetationszoner arbetas fram.

I sjätte årskursen ingår mineralogi, man fördjupar sig i uppkomsten av olika bergarter. Bekantar sig med mineraler, malmer och ädelstenar. Man utgår från helheter - mäktiga, massiva granitberg, söndervittrade kalkberg (erosion). Granitens sammansättning beskrivs. Eleverna får bekanta sig med kvarts, fältspat och glimmer samt lära känna hur dessa mineraler används. Man bekantar sig även med ädelstenar och de ädla metallernas värld.

Eleverna bekantar sig med fåglarna och deras levnadsvanor och breddar artkännedomen av fåglar.

15 Naturens strukturer, principer och kretslopp

Eleverna lär sig känna igen olika trädslag och bekantar sig med olika skogstyper, samt skogens betydelse för välmåendet.

Eleverna uppmuntras att lägga märke till hur solens, jordens och månens rörelser påverkar varandra, t.ex. dygnet och årstiderna. Med hjälp av olika material och ämnen granskas aggregationstillstånd och ämnens egenskaper. Förbränning, fotosyntesen och vattnets kretslopp utgör grunden för förståelse av principen om ämnens förändringar och bevarande. Med hjälp av att utföra temperaturmätningar, studera värmeenergi och omvandling mellan

energiformer får eleven insikt i principen om energins bevarande. Man undersöker ljud- och ljusfenomen. Grunden i ellära och magnetism kan behandlas.

16 Att bygga en hållbar framtid

Eleverna övar att handla miljövänligt i sin egen omgivning. Uppmärksammar inverkan av den egna handlingen på sig själv, andra och naturen. Vid valet av innehåll beaktas värnandet om naturens mångfald, klimatförändringen och hur den kan hejdas, hållbar användning av naturresurser, att främja hälsa, värna om det egna kulturarvet och att bo i en mångkulturell värld samt människans globala välbefinnande nu och i framtiden.

13.4.6.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i omgivningslära i årskurs 3-6

Utgångspunkten vid valet av arbetssätt och lärmiljöer är elevernas egna erfarenheter av olika företeelser, fenomen och händelser som anknyter till människan, omgivningen, människans aktiviteter och vardag. I valet av lärmiljöer och arbetssätt beaktas funktionalitet, erfarenhets- och upplevelseaspekten, användningen av drama och berättelser samt omgivningslärans tvärvetenskapliga karaktär. Målet är att undersöka fenomen inom omgivningslärans olika ämnesområden i naturliga situationer och miljöer. Som lärmiljöer används förutom skolans lokaler och den egna klassen mångsidigt även den närliggande naturen och den byggda miljön, olika sociala sammanhang och situationer, digitala lärmiljöer samt lokala möjligheter såsom samarbete med naturskolor, museer, företag, medborgarorganisationer samt natur- och vetenskapscentra. Med tanke på målen är det viktigt att eleverna deltar och samverkar i planeringen och genomförandet av enkla undersökningar samt i diskussionen kring olika perspektiv och lösningar. Genom att eleverna arbetar aktivt med det fenomen, tema eller aktuella problem som studeras stödjer man lärandet enligt omgivningslärans mål.

13.4.6.5Handledning, differentiering och stöd i omgivningslära i årskurs 3-6

Med tanke på målen för omgivningsläran är det viktigt att handleda eleverna att mångsidigt använda olika studiesätt. Handledning behövs särskilt för att eleven ska lära sig agera tryggt och ta hänsyn till andra i olika lärmiljöer. I undervisningen och vid valet av arbetssätt beaktas elevernas tidigare kunskaper och färdigheter samt specialbehov i anslutning till utveckling, livssituation och kultur. Eleverna får lära sig att respektera allas rätt till integritet i personliga frågor. Ett undersökande arbetssätt och övningar som förutsätter olika nivåer av tänkande kan stödja differentiering enligt individuella behov. Gemenskap stödjer lärande tillsammans och möjligheten att utnyttja olika styrkor. Handledning och stöd, valet av arbetssätt samt känslan av att lyckas stärker elevens självbild i omgivningsläran. Eleverna ska även ges möjlighet till fördjupning samt lugn och ro.

13.4.6.6 Bedömning av elevens lärande i omgivningslära i årskurs 3-6

Disponering av arbetet i helheter med egna mål och bedömningsgrunder stödjer en mångsidig bedömning. I undersökningar och projekt koncentrerar man sig på att utvärdera endast några delområden utgående från de uppställda målen. Eleverna handleds att analysera sina förhandskunskaper, färdigheter och -uppfattningar. Konstruktiv respons, frågor och konkreta utvecklingsförslag bidrar till att arbetet framskrider. Positiv respons och uppmuntran stärker elevernas motivation och ökar deras intresse för att utforska sin omgivning. Eleverna ska erbjudas mångsidiga möjligheter att visa sina kunskaper. Bedömningen ska förutom på olika alster även grunda sig på iakttagelser av elevens arbete och på diskussioner. Utöver innehållet bedöms elevens förmåga att uppfatta det väsentliga, söka information och uttrycka sig tydligt. I slutet av helheten bedöms hur väl de uppställda målen uppnåtts. Eleverna övar sig att identifiera sina styrkor och utvecklingsbehov samt att uppmuntra varandra att lära sig. Elevernas värderingar, attityder, hälsobeteende, sociala färdigheter, temperament eller andra personliga egenskaper är inte föremål för bedömningen.

Läraren ska ge en verbal bedömning eller ett siffervitsord i omgivningslära genom att bedöma elevernas kunskaper i relation till målen i den lokala läroplanen. För att definiera kunskapsnivån för läsårsbetyget i årskurs 6 ska läraren använda de nationella bedömningskriterierna i

omgivningslära. Med tanke på studieframstegen är det viktigt att eleven förutom undersöknings- och arbetsfärdigheter även har kunskaper inom de olika ämnesområdena.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (verbal bedömning) eller vitsordet 8 (sifferbedömning) i slutet av årskurs 6 i omgivningslära

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
Betydelse, värderingar, attityder			
M1 väcka och upprätthålla elevens intresse för omgivningen och undervisningen i omgivningslära samt hjälpa eleven att inse att samtliga ämnesområden i omgivningsläran är viktiga för hen	I1–I6	Att uppfatta omgivningslärans betydelse	Eleven kan ge exempel på betydelsen av de olika ämnesområdena i omgivningsläran.
M2 vägleda och sporra eleven att ställa upp mål för sina studier och att arbeta långsiktigt för att uppnå dem samt att analysera sina kunskaper i omgivningslära	I1–I6	Förmåga att arbeta målinriktat och att lära sig lära	Eleven kan ställa upp egna mål för mindre helheter och arbeta för att uppnå gemensamma mål.

M3 stödja eleven att utveckla miljömedvetenhet samt att agera och påverka i sin närmiljö och i olika sammanhang för att främja hållbar utveckling och att uppskatta betydelsen av en hållbar utveckling för sig själv och världen	I1–I6	Kunskaper och färdigheter i hållbar utveckling	Eleven kan med hjälp av exempel beskriva stödande och hotande element i byggandet av en hållbar framtid. Eleven kan beskriva olika metoder för att värna om, utveckla och påverka sin närmiljö och -gemenskap samt under handledning arbeta i gemensamma påverkningsprojekt.
Undersöknings- och arbetsfärdigheter			
M4 uppmuntra eleven att formulera frågor om olika ämnesområden samt att använda dem som utgångspunkt för undersökningar och andra aktiviteter	I1–I6	Förmåga att formulera frågor	Eleven kan formulera frågor som anknyter till ämnet och som tillsammans kan utvecklas till utgångspunkter för undersökningar och andra aktiviteter.
M5 hjälpa eleven att planera och genomföra små undersökningar, göra observationer och mätningar i mångsidiga lärmiljöer med hjälp av olika sinnen samt undersöknings- och mätredskap	I1–I6	Undersökningsfärdigheter: förmåga att planera, observera och mäta	Eleven kan agera, observera, mäta och dokumentera resultat enligt anvisningar. Eleven kan planera små undersökningar ensam eller tillsammans med andra.

<p>M6 hjälpa eleven att se samband mellan orsak och verkan, dra slutsatser utgående från resultaten och presentera sina resultat och undersökningar på olika sätt</p>	<p>I1–I6</p>	<p>Undersökningsfärdigheter: förmåga att dra slutsatser och presentera resultat</p>	<p>Eleven övar sig under handledning att se samband mellan orsak och verkan och kan dra enkla slutsatser utgående från resultaten. Eleven kan presentera sina resultat på ett tydligt sätt.</p>
<p>M7 handleda eleven att förstå betydelsen av vardagliga tekniska tillämpningar, hur de fungerar och används samt inspirera eleven att pröva, upptäcka och skapa nytt tillsammans</p>	<p>I2–I6</p>	<p>Tekniska kunskaper och förmåga att samarbeta vid teknisk problemlösning</p>	<p>Eleven kan beskriva hur vissa vardagliga tekniska tillämpningar fungerar och kan ge exempel på deras betydelse. Eleven kan samarbeta med andra kring experiment och uppfinningar.</p>

<p>M8 uppmuntra eleven att främja välbefinnande och säkerhet i sina aktiviteter och i sin närmiljö och vägleda eleven att handla på ett säkert, ändamålsenligt och ansvarsfullt sätt som även skyddar hen själv</p>	<p>I1–I6</p>	<p>Förmåga att främja säkerheten, säkerhetskunskap</p>	<p>Eleven kan presentera centrala faktorer som anknyter till välbefinnande och säkerhet. Eleven kan beskriva säkerhetsanvisningar och tillvägagångssätt i olika risk- och nödsituationer, kan tillämpa dem i undervisningssituationer samt övar sig att motivera dem med hjälp av omgivningslärans olika ämnesområden.</p>
<p>M9 handleda eleven att undersöka, agera, röra sig och göra utflykter i naturen och den byggda miljön</p>	<p>I2–I6</p>	<p>Förmåga att undersöka omgivningen</p>	<p>Eleven kan röra sig och göra utflykter i naturen och den byggda miljön enligt anvisningar. Eleven kan under handledning göra undersökningar i omgivningen både självständigt och i grupp.</p>
<p>M10 erbjuda eleven möjligheter att öva sig att arbeta i grupp genom att delta i olika roller och sociala situationer, inspirera eleven att uttrycka sig och lyssna på andra samt stödja elevens förmåga att identifiera, uttrycka och reglera sina känslor</p>	<p>I1–I6</p>	<p>Utveckling av de sociala färdigheterna, hur eleven identifierar och reglerar känslor</p>	<p>Eleven kan med hjälp av exempel beskriva handlingsmönster för hur man arbetar i grupp, uppför sig artigt samt uttrycker och reglerar känslor och övar sig att tillämpa mönstren i olika roller.</p>

<p>M11 handleda eleven att använda informations- och kommunikationsteknik för att söka, bearbeta och presentera information och för att kommunicera på ett ansvarsfullt, tryggt och ergonomiskt sätt</p>	<p>I1- I6</p>	<p>Förmåga att använda informations- och kommunikationsteknik</p>	<p>Eleven kan använda digitala verktyg i de olika faserna av en undersökningsprocess och för att kommunicera. Eleven kan beskriva hur digitala verktyg används på ett ansvarsfullt, säkert och ergonomiskt sätt.</p>
<p>Kunskap och förståelse</p>			

<p>M12 vägleda eleven att observera omgivningen, mänskliga aktiviteter och fenomen i anknytning till dem med hjälp av begrepp inom omgivningsläran samt att utveckla sina begreppskonstruktioner från att bestå av olika förhandsuppfattningar så att de bättre motsvarar den exakta användningen av begreppen</p>	<p>I1– I6</p>	<p>Förmåga att använda begrepp</p>	<p>Eleven kan beskriva miljön, mänskliga aktiviteter och fenomen som anknyter till dem med centrala begrepp inom omgivningslärans olika ämnesområden och med egna ord. Eleven kan koppla ihop begrepp på ett logiskt sätt.</p>
--	-------------------	------------------------------------	--

<p>M13 handleda eleven att förstå, använda och skapa olika modeller med hjälp av vilka man kan tolka och förklara människan, omgivningen och anknytande fenomen</p>	<p>I1–I6</p>	<p>Förmåga att använda modeller</p>	<p>Eleven kan använda och tolka olika konkreta modeller. Eleven övar att använda abstrakta modeller.</p>
---	--------------	-------------------------------------	--

<p>M14 handleda eleven att söka tillförlitlig information, uttrycka olika synpunkter och motivera dem samt tolka och kritiskt bedöma informationskällor och synvinklar</p>	<p>I1–I6</p>	<p>Förmåga att uttrycka åsikter och läsa kritiskt</p>	<p>Eleven kan söka information från olika informationskällor och välja några tillförlitliga informationskällor. Eleven övar att motivera olika åsikter och kan nämna skillnader mellan olika synvinklar.</p>
<p>M15 vägleda eleven att undersöka naturen, identifiera organismer och livsmiljöer, tänka ekologiskt samt hjälpa eleven att förstå människans uppbyggnad,</p>	<p>I1, I3–I6</p>	<p>Kunskaper i biologi: Förmåga att undersöka naturen, identifiera organismer och livsmiljöer, människans uppbyggnad,</p>	<p>Eleven kan iaktta naturen och identifiera de vanligaste växtarterna och de livsmiljöer som är typiska för dem. Eleven sammanställer under handledning en liten växtsamling, kan självständigt och tillsammans med andra experimentellt undersöka</p>
<p>livsfunktioner och utveckling</p>		<p>livsfunktioner och utveckling</p>	<p>växternas tillväxt samt kan i huvuddrag beskriva människans uppbyggnad, livsfunktioner och utveckling.</p>

M16 handleda eleven i geografiskt tänkande och att iaktta sin omgivning och hela världen samt att lära sig använda kartor och andra geomedier	I3–I6	Kunskaper i geografi: Förmåga att gestalta jordklotet, använda kartor och andra geomedier	Eleven kan identifiera olika regionala nivåer, strukturera sin omgivning, uppfatta de områden som granskas och kartbilden av hela jordklotet samt kan beskriva den regionala mångfalden på jordklotet. Eleven kan använda kartor och andra geomedier för att söka och presentera information.
M17 vägleda eleven att undersöka, beskriva och förklara fysikaliska fenomen i vardagen, naturen och tekniken samt lägga grund för förståelsen av principen om energins bevarande	I2, I4–I6	Kunskaper i fysik: Förmåga att undersöka, beskriva och förklara fysikaliska fenomen	Eleven kan observera och beskriva enkla fysikaliska fenomen i vardagen, naturen och tekniken samt övar sig att förklara dem. Eleven kan använda energi-, kraft- och rörelsebegrepp i vardagliga situationer och kan ge exempel på principen om energins bevarande.
M18 vägleda eleven att undersöka, beskriva och förklara kemiska fenomen, ämnens egenskaper och omvandlingar samt lägga grund för	I2, I4–I6	Kunskaper i kemi: Förmåga att undersöka, beskriva och förklara kemiska fenomen	Eleven kan observera och beskriva aggregationstillstånd och bekanta ämnens egenskaper samt övar sig att förklara dem. Eleven kan förklara till exempel vattnets kretslopp eller återvinning med hjälp av principen om
förståelsen av principen om materiens bevarande			materiens bevarande.

<p>M19 vägleda eleven att förstå delområdena inom hälsa, betydelsen av sunda vanor samt livets gång, den individuella tillväxten och utvecklingen i barndomen och ungdomen samt uppmuntra eleven att öva och tillämpa sina kunskaper om hälsa i vardagen</p>	<p>I1–I3, I6</p>	<p>Kunskaper i hälsokunskap: Kännedom om delområdena inom hälsa och sunda vanor, förmåga att reflektera över deras betydelse samt att identifiera och beskriva tillväxten och utvecklingen vid en viss ålder</p>	<p>Eleven kan beskriva delområdena inom hälsa och ge exempel på hur hälsan kan främjas i vardagen. Eleven kan beskriva olika skeden i livet och förklara vad som kännetecknar växandet och utvecklingen i puberteten och individuella variationer i dem.</p>
--	------------------	--	--

13.4.7 BIOLOGI

Under årskurserna 1–6 är biologi en del av omgivningslära. På årskurs 7 blir biologi ett eget ämne.

13.4.7.1 Läroämnets uppdrag

Uppdraget i biologiundervisningen är att hjälpa eleverna att förstå livet och dess utveckling, att öka deras naturkännedom och handleda dem att förstå ekosystemens funktion, människans livsfunktioner samt grunderna i ärftlighet och evolution.

Undervisningen i biologi genomförs också i naturen och eleverna får genom undersökande lärande insikter i hur man söker biologisk kunskap. Naturen undersöks både i terrängen och med laboratoriemetoder. Upplevelse- och erfarenhetsbaserat lärande ökar glädjen i lärandet och väcker elevernas intresse att iaktta sin livsmiljö och förändringar i den. Användning av informations- och kommunikationsteknik främjar jämlikhet och likvärdighet i biologiundervisningen.

Biologiundervisningen ska stödja eleverna att utveckla sina problemlösnings- och samarbetsfärdigheter och den sociala gemenskapen. Undervisningen ska ge färdigheter för studier inom områden som utnyttjar biologi och för arbetslivet.

Biologiundervisningen ska hjälpa eleverna att förstå hur kunskaper och färdigheter i biologi kan tillämpas och utnyttjas i deras eget liv, i etiska frågor, för att följa med aktuella nyheter som anknyter till biologi och hur man kan påverka beslutsfattandet i samhället.

Biologiundervisningen ska utveckla elevernas miljömedvetenhet och vilja att värna om naturens mångfald. Eleverna ska få färdigheter för att påverka och vara med och utveckla sin närmiljö och bevara dess livskraft. De ska också vägledas att tillägna sig en hållbar livsstil och förståelse för globalt ansvar.

13.4.7.2 Mål för undervisningen i biologi i årskurs 7–9

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
Biologisk kunskap och förståelse		
M1 hjälpa eleven att förstå grundstrukturen i ekosystemet och hur det fungerar samt att jämföra olika ekosystem och identifiera arter	11–14, 16	K4, K5
M2 hjälpa eleven att beskriva organismers struktur och livsfunktioner samt att förstå organismsamhällets struktur	11–15	K4, K5
M3 handleda eleven att undersöka hur organismer anpassar sig till olika livsmiljöer och att förstå vilken betydelse olika livsmiljöer har för naturens mångfald	11–14, 16	K4, K7
M4 hjälpa eleven att förstå grundprinciperna för ärftlighet och evolution	11, 14, 15	K1

M5 hjälpa eleven att förstå människans utveckling och kroppens grundläggande funktioner	15	K3
M6 vägleda eleven att bedöma förändringar i naturen och människans påverkan på miljön samt att förstå betydelsen av ekosystemtjänster	16	K4, K7
Biologiska färdigheter		
M7 hjälpa eleven att utveckla naturvetenskapligt tänkande och att förstå samband mellan orsak och verkan	11–16	K1
M8 handleda eleven att använda utrustning som behövs vid biologisk undersökning samt informations- och kommunikationsteknik	11– 15	K1, K5
M9 vägleda eleven att sammanställa en samling organismer och att odla växter för att förstå biologiska fenomen	11–14, 16	K5, K6, K7
M10 handleda eleven att genomföra undersökningar både i och utanför skolan	11–16	K1, K5
M11 uppmuntra eleven att tillämpa kunskaper och färdigheter i biologi i sitt eget liv samt i samhällsdebatten och -beslutsfattandet	16	K2, K3, K7
Attityder och värderingar		
M12 inspirera eleven att fördjupa sitt intresse för naturen och naturfenomen samt stärka elevens förhållande till naturen och hens miljömedvetenhet	11–16	K7
M13 vägleda eleven att göra etiskt motiverade val	16	K7
M14 inspirera eleven att påverka och bygga en hållbar framtid	16	K5, K7

13.4.7.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för biologi i årskurs 7

Människans biologi: I studierna i människans anatomi och fysiologi under årskurs 7 bekantar man sig med matsmältningens och ämnesomsättningens funktioner, de inre organens funktioner, sinnen, blodomloppet, andningen och könsorganen. Betoningen ligger på näringsbiologi som även anknyter till kemi, hälsokunskap och geografi. Ytterligare väljer man att utforska utvalda närings- och nyttoväxter samt olika näringskedjor och -vävar. Man studerar fotosyntes som grund för ekosystemet. Man bekantar sig även med olika former av livsmedelsproduktion, intensiv produktion, ekologisk produktion, närproducerad mat och jämför olika livsmedels kolavtryck och andra miljöeffekter.

I1 Biologisk forskning: innehållet väljs så att de olika skedena i en biologisk undersökning blir bekanta via elevens egna aktiviteter.

I2 Exkursioner i naturen och närmiljön: Man bekantar sig med lokala lantbruk och livsmedelsproduktion. Olika odlingsmetoder och deras inverkan på miljön, organismerna och människan demonstreras.

I4 Vad är liv? I lärostoffet koncentrerar man sig på att utforska livets grundfenomen med undersökningsmetoder typiska för biologi. Kan integreras med odling av nyttoväxter. Man undersöker Bioteknikens möjligheter och utmaningar.

I5 Människan: I lärostoffet koncentrerar man sig på att undersöka människokroppens funktion och fördjupar kunskaperna i människans uppbyggnad, livsfunktioner och regleringsmekanismerna. Biologiska faktorer som inverkar på tillväxt, utveckling och hälsa betraktas. Via exempel bekantar man sig med hur genetiska och miljömässiga faktorer påverkar människans egenskaper.

I6 Mot en hållbar framtid: Lärostoffet anknyter till bevarandet av naturens mångfald, klimatförändringen, hållbar användning av naturresurser och förändringar i närmiljön. Man reflekterar över de ekologiska, sociala, ekonomiska och etiska principerna kring en hållbar användning av naturresurser, samt hållbar livsmedelsproduktion och djurens välbefinnande. Möjligheter i anknytning till bioekonomi och ekosystemtjänster med tanke på en hållbar framtid behandlas även.

Ekosystem: Man undersöker olika vattenekosystem som fungerande helheter: vattenorganismer, speciellt fiskar, samt människans inverkan på vattenmiljöerna. Vattenmiljöer i den egna

närmiljön betonas: hav och/eller en sjö, en damm, en älv/å, bäck, eller källa samt olika myrmarker.

13.4.7.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i biologi i årskurs 7–9

Målet är att eleverna i biologiundervisningen har möjlighet att arbeta i olika lärmiljöer som stödjer forskningsorienterat lärande, både i och utanför skolan. I samband med fält- och laboratoriearbete handleds eleverna att iaktta och använda undersökningsmetoder som är typiska för biologin. Med tanke på målen för biologiundervisningen är det också viktigt att eleverna får lära sig använda digitala lärmiljöer för att söka, behandla, tolka och presentera biologisk information.

Arbetsätten i biologi ska väljas så att de främjar kommunikation och social gemenskap och tar hänsyn till elevernas olika individuella behov. Genom mångsidiga arbetssätt får eleven olika erfarenheter, kan tillägna sig naturvetenskapliga undersökningsmetoder och lär sig att dra slutsatser samt rapportera och tillämpa sin kunskap. I enlighet med målen för biologiundervisningen utvecklas förmågan att reflektera över värdeval genom upplevelser, erfarenheter och praktiskt arbete. Dessutom utvecklas förmågan att kritiskt granska fenomen och olika informationskällor.

13.4.7.5Handledning, differentiering och stöd i biologi i årskurs 7–9

Med tanke på målen för biologiundervisningen är det viktigt att handleda eleverna att göra iakttagelser och undersökningar självständigt och i grupp samt i olika lärmiljöer. I fält- och laboratoriearbete ska säkerhetsaspekter beaktas. Elevernas individuella behov av stöd ska beaktas vid valet av olika arbetsmetoder. Undersökande lärande, arbete tillsammans, ansvar för det egna arbetet, en fördjupad relation till naturen och koppling till tidigare kunskap stödjer elevernas tillväxt och utveckling och ökar glädjen i lärandet. Med tanke på målen i biologi är det viktigt att upptäcka elevernas eventuella svårigheter i laboratorie- eller fältarbete. De ska få stöd i arbetet utgående från sina styrkor och vid behov genom att stärka deras färdigheter genom att använda olika stödformer. Differentiering kan genomföras i gemensamma undersökningsuppgifter, där eleverna kan ha olika roller och avancera i egen takt till olika nivåer av tänkande.

13.4.7.6 Bedömning av elevens lärande i biologi i årskurs 7–9

Uppmuntrande och konstruktiv respons i studierna i biologi stödjer elevernas motivation, utvecklar forskningsfärdigheterna och hjälper dem att hitta sina styrkor. Eleverna ska få veta hur lärandet framskrider och hur de klarar sig i förhållande till målen i biologi. Med hjälp av respons uppmuntras eleverna att agera aktivt och ansvarsfullt i sin närmiljö och att tillämpa sina biologikunskaper i praktiken. I bedömningen i biologi ska eleverna ges möjlighet att visa sina kunskaper på ett mångsidigt sätt. Bedömningen ska fokusera på såväl elevens teoretiska kunskaper som biologiska färdigheter i olika undervisningssituationer och lärmiljöer. Läraren iakttar elevens förmåga att göra observationer, samla in, bearbeta, tolka, utvärdera och presentera olika slags material. Vidare bedöms förmågan att använda utrustning som är typisk för biologin, digitala verktyg samt förmågan att genomföra små experiment och undersökningar i och utanför skolan. Syftet med bedömningen och responsen är att utveckla elevernas arbetsfärdigheter.

Slutbedömningen infaller det läsår då biologi upphör att vara ett gemensamt läroämne för alla. Genom slutbedömningen fastställs hur väl eleven har uppnått målen för lärokursen i biologi när studierna avslutas. Slutvitsordet bildas genom att elevens kunskapsnivå ställs i relation till de nationella kriterierna för slutbedömningen i biologi. Elevens kunskaper i biologi utvecklas i allmänhet inom de olika målområdena ända till lärokursens slut. I slutvitsordet ska alla nationella kriterier för slutbedömningen beaktas, oberoende av i vilken årskurs målet i fråga fastställs i den lokala läroplanen. Eleven får vitsordet åtta (8) om hen i genomsnitt visar den kompetens som kriterierna förutsätter. Om vitsordet åtta överskrids inom något kompetensområde, kan detta kompensera en svagare prestation inom något annat delområde.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (vitsordet 8) i slutbedömningen efter avslutad lärokurs i biologi

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
Biologisk kunskap och förståelse			
M1 hjälpa eleven att förstå grundstrukturen i ekosystemet och hur det fungerar samt att	I1-I4, I6	Uppfattning om grundstrukturen i ekosystemet och hur det fungerar	Eleven kan beskriva grundstrukturen i skogsekosystemet och hur det fungerar. Eleven identifierar

jämföra olika ekosystem och identifiera arter			olika ekosystem och arter i deras näringsväv. Eleven kan beskriva mångfaldens betydelse för ekosystemens funktion och reflektera över betydelsen av hållbar användning av skogarna för organismerna och människan.
M2 hjälpa eleven att beskriva organismers struktur och livsfunktioner samt att förstå organismsamhällets struktur	I1–I5	Uppfattning om organismsamhällets struktur samt organismers struktur och livsfunktioner	Eleven kan beskriva principerna för klassificering inom organismsamhället, kan benämna organismers struktur och beskriva deras livsfunktioner. Eleven kan jämföra släktskapet mellan olika organismgrupper utgående från deras strukturella och funktionella anpassning samt känna igen, klassificera och jämföra grupper av organismer.
M3 handleda eleven att undersöka hur organismer anpassar sig till olika livsmiljöer och att förstå vilken betydelse olika livsmiljöer har för naturens mångfald	I1–I4, I6	Uppfattning om organismers anpassningsförmåga och livsmiljöernas mångfald	Eleven kan göra observationer om arters förekomst och kan beskriva deras anpassning till olika livsmiljöer. Eleven identifierar typiska organismer i närmiljön och förstår deras betydelse för naturens mångfald.
M4 hjälpa eleven att förstå grundprinciperna för äftlighet och evolution	I1, I4, I5	Förmåga att uppfatta grundprinciperna för äftlighet och evolution	Eleven förstår och kan beskriva arvsmassans och miljöns påverkan i organismernas individutveckling. Eleven kan beskriva hur livet och naturens mångfald har utvecklats som ett resultat av evolution.
M5 hjälpa eleven att förstå människans utveckling och kroppens grundläggande funktioner	I5	Uppfattning om människokroppens uppbyggnad och hur den fungerar	Eleven kan beskriva människokroppens grundläggande uppbyggnad och livsfunktioner och redogöra för huvudprinciperna för människans tillväxt och utveckling.

M6 vägleda eleven att bedöma förändringar i naturen och människans påverkan på miljön samt att förstå betydelsen av ekosystemtjänster	I16	Förmåga att observera förändringar i naturen	Eleven kan i sin egen närmiljö göra observationer och mindre undersökningar av naturliga förändringar och förändringar som orsakats av människan i naturmiljön. Eleven förstår att jordens naturresurser är begränsade, förstår betydelsen av ekosystemtjänster och känner till grunderna för en hållbar livsstil samt allemansrätten och vilka skyldigheter den innebär.
Biologiska färdigheter			
M7 hjälpa eleven att utveckla naturvetenskapligt tänkande och att förstå samband mellan orsak och verkan	I1–6	Förmåga att tänka naturvetenskapligt	Eleven kan ställa förnuftiga frågor om naturen och naturfenomen, använda grundläggande biologiska begrepp och undersöknings- och informationssökningsmetoder. Eleven kan presentera välgrundade naturvetenskapliga uppfattningar och slutsatser.
M8 handleda eleven att använda utrustning som behövs vid biologisk undersökning samt informations- och kommunikationsteknik	I1–5	Förmåga att använda teknik samt utrustning som behövs vid biologisk undersökning	Eleven kan arbeta tryggt och målinriktat i laboratorium och i fält. Eleven kan använda utrustning som behövs vid biologisk undersökning samt informations- och kommunikationsteknik på ett ändamålsenligt sätt.
M9 vägleda eleven att sammanställa en samling organismer och att odla växter för att förstå biologiska fenomen	I1–4, I6	Förmåga att samla organismer och odla växter experimentellt	Eleven kan enligt anvisningar sammanställa ett traditionellt eller digitalt herbarium eller en annan digital samling av organismer. Eleven genomför ett odlingsexperiment under handledning.
M10 handleda eleven att genomföra undersökningar både i och utanför skolan	I1–6	Förmåga att genomföra en biologisk undersökning	Eleven kan observera och registrera den information som hen införskaffat i laboratorium och i fält.

			Eleven kan ställa upp hypoteser, under handledning göra en småskalig biologisk undersökning och rapportera om resultaten.
M11 uppmuntra eleven att tillämpa kunskaper och färdigheter i biologi i sitt eget liv samt i samhällsdebatten och – beslutsfattandet	I6	Förmåga att tillämpa biologiska kunskaper och färdigheter i vardagen	Eleven kan beskriva hur biologiska kunskaper och färdigheter kan utnyttjas i vardagen och i samhället samt motivera sina åsikter med hjälp av sina kunskaper i biologi. Eleven deltar i projekt som värnar om närmiljön genom att delta i genomförandet och rapporteringen.
Attityder och värderingar			
M12 inspirera eleven att fördjupa sitt intresse för naturen och naturfenomen samt stärka elevens förhållande till naturen och hans miljömedvetenhet	II–I6	Uppfattning om betydelsen av miljömedvetenhet och människans förhållande till naturen	Eleven kan med hjälp av exempel motivera hur man agerar på ett hållbart sätt i naturen för att bevara naturens mångfald.
M13 vägleda eleven att göra etiskt motiverade val	I6	Förmåga att reflektera över etiska frågor	Eleven kan utnyttja biologiska kunskaper och färdigheter för att bedöma ansvarsfrågor i anknytning till människa och miljö och kan ange motiveringar för etiskt hållbara val.
M14 inspirera eleven att påverka och bygga en hållbar framtid	I6	Kunskaper och färdigheter i att bygga en hållbar framtid	Eleven kan beskriva hur man agerar för att bygga en hållbar framtid

13.4.7.7 Mångsidig kompetens i biologi i årskurserna 7-9

K1 Förmåga att tänka och lära sig: att via egna små undersökningar förstå den biologiska systematiken, att göra iakttagelser och formulera dem i ord

K2 Kulturell och kommunikativ kompetens: att delta i utfärder, grupparbeten, göra föredrag samt egna sammandrag

K3 Vardagskompetens: utvecklas på utfärder och via klassens gemensamma rutiner och förhållningssätt

K4 Multilitteracitet: iakttagelser av olika naturfenomen

K5 Digital kompetens: informationssökning, utnyttjande av läroplattformer som t.ex. beskriver naturfenomen, delande av information vid t.ex. grupparbeten

K6 Arbetslivskompetens och entreprenörskap: egen aktivitet, deltagande i klassens undersökningsprojekt, självständigt arbete, grupparbete

K7 Förmåga att delta, påverka och bidra till en hållbar framtid: egen aktivitet, påverka den hållbara utvecklingen i skolan, arbeten som behandlar hållbar utveckling, diskussioner, projekt

13.4.8 GEOGRAFI

Under årskurserna 1–6 är geografi en del av omgivningslära. På årskurs 7 blir geografi ett eget ämne.

13.4.8.1 Läroämnets uppdrag

Uppdraget i geografiundervisningen är att stödja eleverna att skapa sig en världsbild. Eleverna ska vägledas att följa med aktuella händelser i sin närmiljö och i världen samt få hjälp med att placera nyheter om världshändelser inom de regionala ramar som de tillägnat sig genom geografiundervisningen.

Geografi är ett tvärvetenskapligt läroämne, där man undersöker jordklotet och dess områden, naturen, mänsklig verksamhet och olika kulturer. I geografiundervisningen ska naturvetenskapliga, humanvetenskapliga och samhällsvetenskapliga perspektiv beaktas. På så sätt får eleverna en helhetsbild av den mångskiftande världen och hur den fungerar.

I geografiundervisningen behandlas samspelet mellan naturen och människan och hur detta samspel påverkar miljöns tillstånd. Undervisningen ska hjälpa eleverna att förstå olika regionala synvinklar och konflikter i världen. Förståelse för och analys av geografiska orsakssamband och miljöförändringar motiverar dem att agera ansvarsfullt i sin egen vardag.

Geografiundervisningen ska beakta den värld som eleverna lever i. Undervisningen ska erbjuda konkreta upplevelser i olika lärmiljöer, där eleverna gör observationer och undersöker.

Geografiundervisningen ska stärka elevernas förmåga att främja hållbar utveckling.

Informations- och kommunikationsteknik ska mångsidigt användas i undervisningen.

Användningen av teknik främjar också ett jämlikt och likvärdigt lärande för alla elever.

13.4.8.2 Mål för undervisningen i geografi i årskurs 7

Geografisk kunskap och förståelse

M1 Stöda bildandet av en strukturerad kartbild av jorden med utnyttjande av studier i temperatur- och vegetationszoner, temakartor, nyhetsförmedling samt latitud- och longitudindelningen.

M2 Handleda eleven till att undersöka naturgeografiska fenomen samt jämföra naturlandskap i Finland och den övriga världen.

M3 Handleda eleven till att undersöka kulturgeografiska fenomen och landskap i Finland och den övriga världen.

M4 Sporra eleven till att reflektera över växelverkan mellan människans aktivitet och den naturliga miljön samt förstå betydelsen av en hållbar användning av naturresurser, både i den egna närmiljön och annanstans, med betoning på näring och livsmedelsproduktion. Man bekantar sig även med olika ursprungsfolk

Geografiska färdigheter

M5 Handleda eleven till att utveckla sin geografiska tankeförmåga och ställa relevanta frågor inom allt lärostoff samt följa med aktuella nyheter.

M6 Handleda eleven till att utveckla sin förmåga till rumslig uppfattning samt förståelse av symboler storleksförhållanden, riktningar och avstånd. : egen tillverkning av en jordglob, avläsande och framställande av terräng- och tematkartor.

M7 Handleda eleven till att utveckla sina vardagliga färdigheter ifråga om geomedier samt avläsa, tolka och framställa kartor och andra modeller av geografiska fenomen: avläsande och framställande av terräng- och tematkartor samt att bekanta sig med och undersöka närmiljön och följa med nyhetsmedier

M8 Handleda eleven till att utveckla sin geografiska undersökningsförmåga t.ex. i skolans närmiljö.

M9 träna eleven i att bedöma miljöförändringar samt aktivera eleven till att följa med aktuella händelser i den egna närmiljön, i Finland samt i hela världen. Deltagande i något restaureringsprojekt eller deltagande och förverkligande av ett sådant.

M10 Stöda eleven i att utveckla färdigheter i interaktioner och grupparbete, samt argumentera och på ett klart sätt uttrycka geografisk kunskap

M11 Sporra eleven till att utveckla sin förmåga att avläsa miljön, handleda eleven till att värna om naturen och dess mångfald samt stärka elevens förmåga att delta och påverka.

Inställnings- och värdemässiga mål inom geografiundervisningen

M12 Stöda eleven i att växa till en aktiv, ansvarsfullt handlande medborgare som förbinder sig vid en hållbar livsstil via konkreta miljörestaurerings- och forskningsprojekt.

M13 Handleda eleven till att uppskatta sin regionala identitet samt naturen, människans aktiviteter och kulturernas mångfald samt att respektera mänskliga rättigheter överallt i världen.

13.4.8.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för geografi i årskurs 7

Kännedomen om den egna hemtrakten fördjupas via egna undersökningar och med geografiska data om t.ex. Skolans näromgivning. Man förverkligar ett valfritt restaureringsprojekt i

närmiljön. Man reflekterar över de egna konsumtionsvalen och den egna livsstilen ur ett hållbarhetsperspektiv.

Världen betraktas som en helhet. Centrala fenomen på sjunde årskursen är bl a temperatur- och vegetationszoner, hav och vattendrag och som polaritet arida områden. Man betraktar förutsättningarna för liv såsom ren luft, vatten och näring, och deras hållbara användning. Finlands geografi kan användas som jämförelsegrund: hur syns fenomenen hos oss och hur i den övriga världen.

Av världsdelarna koncentrerar man sig på ”gamla världen”, Asien och Afrika och central terminologi i fråga om dess natur- och kulturgeografi. Natur- och kulturlandskap, växtlighet, djurliv, vegetationszoner och näring, kulturer, utnyttjande av naturresurser, ursprungsfolk mm. Via exempel betraktas hur miljön påverkar näringsgrenar, bosättning och annan mänsklig aktivitet. Man reflekterar över mänskliga rättigheter och förutsättningarna för ett gott liv särskilt ur barns och ungdomars synvinkel.

I anknytning till årskursens teman utövas och fördjupas färdigheter i geomedia, förmåga att tolka och framställa terräng- och tematkartor. Man följer upp bakgrunden till nyheter och deras regionala betydelse. Man bekantar sig med vilket geografiskt kunnande som behövs i arbetslivet och olika samhällssektorer.

Inom astronomin undersöks jordens planetariska egenskaper, dygns- och årstidsrytmik. Man observerar solens, månens och planeternas rörelser samt stjärnor.

13.4.8.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i geografi i årskurs 7-9

Med tanke på målen för undervisningen i geografi är det centralt att använda mångsidiga lärmiljöer både i och utanför skolan. Fältarbete, exkursioner i naturen och den byggda miljön samt användning av digitala lärmiljöer och geodata är en väsentlig del av geografiundervisningen. Lärande via spel ökar elevernas motivation. Ett forskningsorienterat arbetssätt stödjer eleven att utveckla sitt geografiska tänkande och sina problemlösnings- och undersökningsfärdigheter och främjar gemensamt och interaktivt arbete.

I undervisningen följer man med aktuella händelser och fenomen i närmiljön och på andra håll i världen. Arbetssätten ska väljas med hänsyn till den värld eleverna lever i, internationalism och

samarbete med aktörer utanför skolan. I undervisningen ska eleverna ges tid för eftertanke, kreativitet och aktivitet.

13.4.8.5Handledning, differentiering och stöd i geografi i årskurserna 7-9

Med tanke på målen för geografiundervisningen är det viktigt att vägleda eleverna att iaktta den omgivande världen och förstå fenomenen som förekommer i den. Bevakningen av aktuella nyheter stödjer varje elev att skapa sig en världsbild. I fältundervisningen tolkar eleverna närmiljön med hjälp av alla sinnen och delar gemensamma upplevelser med varandra och med läraren. När det gäller stöd är det med tanke på målen i geografi viktigt att upptäcka om eleverna har svårigheter med att göra spatiala bedömningar och i synnerhet med att läsa och tolka kartor. Eleverna ska få handledning och stöd i att använda geodata och andra geomedier i vardagliga situationer. Elevernas förmåga att gestalta den närmaste omgivningen och världen utvecklas genom att läraren stödjer och uppmuntrar dem utifrån deras egna styrkor samt vid behov genom att stärka deras färdigheter genom att använda olika former av stöd. Differentiering kan genomföras i undersökningsuppgifter, där eleverna kan ha olika roller och i övningar där det är möjligt att avancera individuellt till olika nivåer av tänkande.

13.4.8.6 Bedömning av eleven lärande i geografi i årskurserna 7-9

Uppmuntrande och konstruktiv respons i studierna i geografi stödjer elevernas motivation, utvecklar undersökningsfärdigheterna och hjälper eleverna att hitta sina styrkor. Eleverna ska få veta hur lärandet framskrider och hur de klarar sig i förhållande till målen i geografi. Med hjälp av respons uppmuntras eleverna att agera aktivt och ansvarsfullt i sin närmiljö och att tillämpa sina kunskaper i praktiken. I bedömningen i geografi ska eleverna ges möjlighet att visa sina kunskaper på ett mångsidigt sätt. Bedömningen ska fokusera på såväl elevernas teoretiska kunskaper och geografiska färdigheter som på geomediala färdigheter och förmåga att kritiskt granska information. Dessutom bedöms förmågan att använda informations- och kommunikationsteknik samt utrustning som är typisk för geografin. Syftet med bedömningen och responsen är att utveckla varje elevs arbetsfärdigheter.

Slutbedömningen infaller det läsår då geografi upphör att vara ett gemensamt läroämne för alla. Genom slutbedömningen fastställs hur väl eleven har uppnått målen för lärokursen i geografi när studierna avslutas. Slutvitsordet bildas genom att elevens kunskapsnivå ställs i relation till de nationella kriterierna för slutbedömningen i geografi. Elevens kunskaper i geografi utvecklas i allmänhet inom de olika målområdena ända till lärokursens slut. I slutvitsordet ska alla nationella kriterier för slutbedömningen beaktas, oberoende av i vilken årskurs målet i fråga fastställs i den lokala läroplanen. Eleven får vitsordet åtta (8) om hen i genomsnitt visar den kompetens som kriterierna förutsätter. Om vitsordet åtta överskrids inom något kompetensområde, kan detta kompensera en svagare prestation inom något annat delområde.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (vitsordet 8) i slutbedömningen efter avslutad lärokurs i biologi

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
Geografisk kunskap och förståelse			
M1 stödja eleven att skapa en strukturerad kartbild av jordklotet	I1-I6	Uppfattning av en kartbild av jordklotet och kännedom om centrala ortnamn	Eleven kan uppfatta grunddragen i en kartbild av jordklotet samt placera och namnge centrala orter på kartan.
M2 vägleda eleven att undersöka naturgeografiska fenomen samt att jämföra naturlandskap i Finland och på andra håll i världen	I1-I4, I6	Uppfattning om naturgeografiska fenomen	Eleven kan förklara jordklotets planetarism, dygns och årstidsväxlingen samt uppfatta jordklotets sfärer och zoner. Eleven kan identifiera och beskriva naturlandskap i Finland och på jordklotet samt kan lyfta fram några faktorer som lett till deras uppkomst.

M3 vägleda eleven att undersöka kulturgeografiska fenomen och kulturlandskap samt att förstå olika kulturer, näringsgrenar och människors liv i Finland och på olika håll i världen	I1-I6	Uppfattning om kulturgeografiska fenomen	Eleven kan beskriva variationer i människors liv, kulturella särdrag och kulturlandskap i Finland och på andra håll i världen.
M4 uppmuntra eleven att reflektera över samspelet mellan människan och naturen samt att förstå betydelsen av en hållbar användning av naturresurser	I1-I6	Förståelse för samspelet mellan naturen och människan samt en hållbar användning av naturresurser	Eleven kan beskriva hur naturen påverkar människors liv och näringsgrenar samt hur mänsklig verksamhet påverkar naturens tillstånd i Finland och på olika håll i världen. Eleven förstår betydelsen av en hållbar användning av naturresurser.
Geografiska färdigheter			
M5 vägleda eleven att utveckla sin förmåga att tänka geografiskt och att ställa geografiska frågor	I1-I6	Förmåga att tänka geografiskt	Eleven kan förklara att man inom geografin undersöker områden och skillnader mellan olika områden samt med hjälp av kartor gestalta olika regionala nivåer: den egna närmiljön, kommunen, Finland, Europa och hela världen. Eleven kan ställa geografiska frågor och fundera ut svar på dessa.
M6 hjälpa eleven att utveckla sin	I1-I6	Hur rumsuppfattningen utvecklas	Eleven kan med hjälp av både en sträck- och en

<p>rumsuppfattning samt förståelsen för symboler, proportioner, riktningar och avstånd</p>			<p>längdskala mäta avstånd på en karta, rikta in kartan så att den motsvarar verkligheten och röra sig i terrängen med hjälp av kartan.</p>
<p>M7 handleda eleven att träna geomediala färdigheter i vardagen och att läsa, tolka och sammanställa kartor och andra modeller över geografiska fenomen</p>	<p>II-I6</p>	<p>Geomediala färdigheter</p>	<p>Eleven kan använda bilder, kartor, karttjänster och andra geomedier i geografistudierna och i vardagen. Eleven kan sammanställa enkla kartor, diagram och andra geografiska modeller.</p>
<p>M8 hjälpa eleven att utveckla geografiska undersökningsfärdigheter</p>	<p>II-I6</p>	<p>Undersökningsfärdigheter</p>	<p>Eleven kan genomföra en småskalig geografisk undersökning. Eleven kan åskådliggöra undersökningsresultat med hjälp av geomedier, samt presentera undersökningsresultaten muntligt.</p>
<p>M9 lära eleven att iaktta miljön och förändringar i miljön samt aktivera eleven att följa med aktuella händelser i sin närmiljö, i Finland och i hela världen</p>	<p>II-I6</p>	<p>Miljökunskap och förmåga att bedöma miljöförändringar</p>	<p>Eleven kan iaktta förändringar i närmiljön, kan ge exempel på miljöförändringar i Finland och på andra håll i världen och kan nämna centrala faktorer som orsakar förändringar. Eleven kan lyfta fram aktuella nyheter om geografiska fenomen och kan förklara bakgrunden till händelserna.</p>

M10 stödja eleven att utveckla sin förmåga att kommunicera och arbeta i grupp, att argumentera och tydligt presentera geografiska data	I1-I6	Förmåga att argumentera och arbeta i grupp	Eleven kan medverka som medlem i en grupp och utvärdera sitt arbete i gruppen. Eleven kan uttrycka åsikter om geografiska fenomen samt lyssna på och förhålla sig konstruktivt till olika synpunkter.
M11 vägleda eleven att värna om naturen, den bebyggda miljön och mångfalden i dem samt stärka elevens förmåga att delta och påverka	I1-I6	Förmåga att delta och påverka	Eleven medverkar i ett projekt där man tillsammans ökar trivseln i närmiljön eller bevarar miljöns mångfald. Eleven förstår och kan beskriva betydelsen av globalt ansvar i sitt arbete.
Attityder och värderingar i geografin			
M12 stödja eleven att växa till en aktiv och ansvarsfull medborgare som tillägnar sig en hållbar livsstil	I1-I6	Förmåga att främja hållbar utveckling	Eleven kan berätta hur man handlar ansvarsfullt i och utanför skolan. Eleven kan ta ställning i frågor som gäller hållbar utveckling och kan ge exempel på en hållbar livsstil.
M13 vägleda eleven att värdesätta sin regionala identitet samt naturens, mänsklig och kulturell mångfald och att respektera mänskliga rättigheter överallt i världen	I1-I6	Förmåga att uppfatta regional identitet samt naturens, mänsklig och kulturell mångfald.	Eleven kan identifiera de faktorer som inverkar på den egna regionala identiteten och kan beskriva sin närmiljö och betydelsen av dess mångfald. Eleven kan beskriva betydelsen av kulturell och mänsklig mångfald och kan granska samhällsfenomen

			i ett perspektiv av mänskliga rättigheter.
--	--	--	--

13.4.9 FYSIK

Under årskurserna 1–6 är fysik en del av omgivningslära. På årskurs 7 blir fysik ett eget ämne.

13.4.9.1 Läroämnets uppdrag

Uppdraget i fysikundervisningen är att stödja eleverna att utveckla det naturvetenskapliga tänkandet och deras världsbild. Undervisningen i fysik ska hjälpa dem att förstå betydelsen av fysik och teknik i det dagliga livet, livsmiljön och samhället. Undervisningen ska stödja förmågan att diskutera om fysikaliska och tekniska frågor och fenomen. Undervisningen ska förmedla en bild av fysikens betydelse för en hållbar framtid: fysik behövs för att utveckla nya teknologiska lösningar och för att trygga miljöns och människans välbefinnande. Undervisningen ska vägleda eleverna att ta ansvar för sin miljö.

Fysikundervisningens uppdrag är att stödja elevernas begreppsbyggnad och förståelse för fenomen som anknyter till fysik. I årskurs 7 ska tyngdpunkten i studierna ligga på kvalitativ nivå, men allteftersom elevernas abstrakta tänkande och matematiska färdigheter utvecklas kan arbetet till vissa delar utvidgas till en kvantitativ nivå. Tidigare erfarenheter, nya observationer och perspektiv ska genom samspelet mellan elev och lärare formas till en konsekvent helhet och en naturvetenskaplig syn på den omgivande verkligheten. Undervisningen ska vägleda eleverna att tänka naturvetenskapligt samt söka och använda information, komma med idéer,

kommunicera och bedöma informationens tillförlitlighet och betydelse i olika situationer på ett naturvetenskapligt sätt.

Utgångspunkten för fysikundervisningen är observationer och undersökningar av naturen och den teknologiska miljön. Att undersöka är viktigt för att eleven ska tillägna sig och förstå begrepp, lära sig olika undersökningsmetoder och för att uppfatta naturvetenskapens karaktär. Undersökande arbetssätt utvecklar arbets- och samarbetsfärdigheterna, förmågan att tänka kreativt och kritiskt samt inspirerar eleverna att lära sig fysik. Undervisningens uppdrag är att vägleda eleverna att förstå betydelsen av att kunna fysik också med tanke på fortsatta studier och arbetslivet. Jämlikhet och likställdhet främjas genom att man erbjuder eleverna möjligheter att tillämpa fysik i olika kontexter och ger dem mångsidig information om yrken som förutsätter kunskaper i fysik.

13.4.9.2 Mål för undervisningen i fysik i årskurserna 7-9

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
Betydelse, värderingar och attityder		
M1 uppmuntra och inspirera eleven att studera fysik	I1-I6	K1
M2 vägleda och uppmuntra eleven att analysera sina kunskaper i fysik, att ställa upp mål för sitt arbete och att arbeta långsiktigt.	I1-I6	K1, K6
M3 vägleda eleven att förstå betydelsen av att kunna fysik i sitt eget liv, i livsmiljön och i samhället.	I1-I6	K6, K7
M4 handleda eleven att använda sina fysikkunskaper för att bygga en hållbar framtid samt att bedöma sina val med tanke på en hållbar användning av energiresurser	I1-I6	K3, K7

M5 uppmuntra eleven att formulera frågor kring de fenomen som granskas och vidareutveckla frågorna till utgångspunkter för undersökningar och annan aktivitet.	I1-I6	K1, K7
M6 handleda eleven att genomföra experimentella undersökningar i samarbete med andra och att arbeta på ett säkert och konsekvent sätt.	I1-I6	K2, K5
M7 vägleda eleven att behandla, tolka och presentera egna undersökningsresultat samt utvärdera dem och hela undersökningsprocessen.	I1-I6	K2, K5
M8 vägleda eleven att förstå betydelsen av tekniska tillämpningar och hur de fungerar samt inspirera eleven att vara med och skapa, planera, utveckla och tillämpa enkla tekniska lösningar tillsammans med andra.	I1-I6	K2, K3, K5
M9 vägleda eleven att använda informations- och kommunikationsteknik för att söka, behandla och presentera information och mätresultat samt stödja elevens lärande med hjälp av åskådliga simuleringar.	I1-I6	K5
Kunskaper i fysik och användning av dem		
M10 vägleda eleven att använda fysikaliska begrepp på ett exakt sätt och forma sina begreppsstrukturer i enlighet med uppfattningar som utgår från naturvetenskapliga teorier	I1-I6	K1

M11 lära eleven att använda olika modeller för att beskriva och förklara fenomen samt att göra prognoser	I1-I6	K1
M12 handleda eleven att använda och kritiskt bedöma olika informationskällor och att uttrycka och motivera olika åsikter på ett för fysiken typiskt sätt	I1-I6	K2, K4
M13 vägleda eleven att uppfatta den naturvetenskapliga kunskapens karaktär och utveckling samt vetenskapliga sätt att producera kunskap	I1-I6	K1, K4
M14 vägleda eleven att nå tillräckliga teoretiska kunskaper för fortsatta studier i fråga om växelverkan och rörelse samt elektricitet	I5, I6	K1
M15 handleda eleven att tillämpa sina kunskaper och färdigheter inom fysik inom mångvetenskapliga lärområden samt erbjuda eleven möjligheter att lära sig hur fysik tillämpas i olika situationer, till exempel i naturen, i näringslivet, i organisationer eller i vetenskapliga samfund	I1-I6	K6

13.4.9.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för fysik i årskurserna 7

Innehållet väljs så att det stödjer målen och beaktar de lokala möjligheterna. Innehållen anknyter sig till varandra så att naturvetenskaplig forskning (I1) ingår i samtliga områden. Innehållet formas till helheter för olika årskurser.

I1 Naturvetenskaplig forskning: årskurs 7: Innehåll för noggrant styrda och öppna undersökningar väljs från olika områden och från teman som är föremål för elevernas intresse. I de olika undersökningarna betonas forskningsprocessens olika faser på ett ändamålsenligt sätt, såsom att begrunda ett problem eller fenomen, planera, genomföra ett experiment, observera och mäta, sammanställa och behandla resultat samt utvärdera och presentera resultaten. Eleverna övar sig att använda informations- och kommunikationsteknik i olika skeden av undersökningarna.

I4 Fysik som grund för världsbilden: årskurs 7: Innehållet väljs så att det ger en bild av fysiken som vetenskap, lagen om energins bevarande och världsalltets strukturer och dimensioner. Till innehållet hör också att granska nyheter som förknippas med fysik, aktuella fenomen, tillämpningar och modern forskning.

I5 Växelverkan och rörelse: årskurs 7: Innehållet anknyter till olika slag av växelverkan och rörelsetillstånd. Från växelverkan mellan två kroppar går man över till krafter som påverkar en enskild kropp och deras effekt på kroppens rörelser. Rörelse beskrivs med hjälp av modeller för likformig och accelererad rörelse, också kvantitativt. Mekaniskt arbete och effekt kopplas kvalitativt till energi.

13.4.9.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i fysik i årskurs 7

Mångsidiga arbetssätt och lärmiljöer bidrar till att uppnå målen i fysik. Ett forskningsorienterat arbetssätt stödjer begreppsbildningen och utvecklar elevernas undersökningsfärdigheter. Med tanke på målen är det viktigt att eleverna deltar och samverkar vid planeringen och genomförandet av enkla undersökningar. I det experimentella arbetet ska arbetarskyddslagstiftningen följas, i synnerhet de begränsningar som gäller unga arbetstagare. I lärmiljöerna används informations- och kommunikationsteknik på ett naturligt

sätt. För att eleverna ska få en mångsidig bild av hur fysik och teknik tillämpas, ska man utöver skolans utrymmen utnyttja lokala möjligheter, till exempel den närmaste omgivningen, och samarbeta med företag och sakkunniga.

13.4.9.5Handledning, differentiering och stöd i fysik i årskurs 7

Med tanke på målen i fysik är det viktigt att handleda eleverna att arbeta självständigt och långsiktigt samt att identifiera sina lärvanor. Eleverna ska stödjas att tillägna sig och förstå begrepp för att kunna uppfatta begreppen som tydliga helheter. I det experimentella arbetet får eleverna lära sig att arbeta tryggt och smidigt. Undervisningen kan differentieras med hjälp av undersökningsuppgifter, där eleverna kan agera i olika roller eller avancera individuellt till olika nivåer av tänkande. Med olika modeller och genom att använda dem på olika sätt kan man också utmana elevernas begynnande förmåga att tänka abstrakt. Handledning och stöd, valet av arbetssätt, delaktighet i planeringen av arbetet och upplevelser av att lyckas bidrar till att stärka elevens bild av sig själv som elev.

13.4.9.6 Bedömning av elevens lärande i fysik i årskurs 7

Disponering av arbetet i mindre helheter, projekt eller experimentella arbeten med egna mål och bedömningsgrunder stödjer en mångsidig bedömning. Bedömningen av experimentellt arbete kan avancera från grundläggande färdigheter i arbete, observation och mätning till handledda undersökningsuppgifter och slutligen till öppna undersökningar.

Eleverna ska vägledas att ge akt på sina förkunskaper, färdigheter och förhandsuppfattningar. Arbetet främjas med hjälp av konstruktiv respons och frågor. Uppmuntrande respons bidrar i synnerhet till att utveckla undersökningsfärdigheterna och stärka motivationen. I slutet av studiehelheterna bedöms hur väl eleverna har nått de uppställda målen och uppmärksamheten riktas mot nya utvecklingsområden. Bedömningen ska grunda sig på olika alster men också på observation av arbetet. Förutom alstrens innehåll bedöms studieprocessen och arbetets olika faser, till exempel hur eleverna formulerar frågor, avgränsar ämnet, söker information, motiverar åsikter, använder begrepp, hur tydligt de uttrycker sig och hur de slutför arbetet.

Elevernas självbedömning, kamratrespons och diskussioner mellan läraren och elever kan användas som stöd för bedömningen.

Slutbedömningen infaller det läsår då fysik upphör att vara ett gemensamt läroämne för alla. Genom slutbedömningen fastställs hur väl eleven har uppnått målen för lärokursen i fysik när studierna avslutas. Slutvitsordet bildas genom att elevens kunskapsnivå ställs i relation till kriterierna för slutbedömningen i fysik. Elevens kunskaper i fysik utvecklas i allmänhet inom de olika målområdena ända till lärokursens slut. I slutvitsordet ska alla nationella kriterier för slutbedömningen beaktas, oberoende av i vilken årskurs målet i fråga fastställs i den lokala läroplanen. Eleven får vitsordet åtta (8) om hen i genomsnitt visar den kompetens som kriterierna förutsätter. Om vitsordet åtta överskrids inom något kompetensområde kan detta kompensera en svagare prestation inom något annat delområde.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (vitsordet 8) i slutbedömningen efter avslutad lärokurs i fysik

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
Betydelse, värderingar och attityder			
M1 uppmuntra och inspirera eleven att studera fysik	I1-I6		Används inte som grund för bedömningen. Eleven handleds att reflektera över sina upplevelser som en del av självbedömningen
M2 vägleda och uppmuntra eleven att analysera sina kunskaper i fysik, att ställa upp mål för sitt arbete och att arbeta långsiktigt.	I1-I6	Förmåga att arbeta målinriktat och förmåga att lära sig att lära	Eleven kan ställa upp egna mål för mindre helheter och arbetar för att nå dem. Eleven kan beskriva sina kunskaper utgående från lärarens respons, kamratrespons och självbedömning.
M3 vägleda eleven att förstå betydelsen av att kunna fysik i sitt eget liv,	I1-I6	Förmåga att bedöma betydelsen av fysik	Eleven kan med hjälp av exempel beskriva situationer, där man behöver sina kunskaper

i livsmiljön och i samhället.			och färdigheter i fysik. Eleven kan beskriva betydelsen av att kunna fysik i olika yrken och i fortsatta studier.
M4 handleda eleven att använda sina fysikkunskaper för att bygga en hållbar framtid samt att bedöma sina val med tanke på en hållbar användning av energiresurser	I1-I6	Kunskaper och färdigheter i hållbar utveckling ur fysikens perspektiv	Eleven kan med hjälp av exempel beskriva på vilket sätt kunskaper i fysik behövs i byggandet av en hållbar framtid. Eleven kan beskriva olika val med tanke på hållbar användning av energiresurser.
M5 uppmuntra eleven att formulera frågor kring de fenomen som granskas och vidareutveckla frågorna till utgångspunkter för undersökningar och annan aktivitet.	I1-I6	Förmåga att formulera frågor samt planera undersökningar och annan aktivitet	Eleven kan formulera frågor kring det som granskas. Eleven kan precisera frågor som utgångspunkt för en undersökning eller annan aktivitet, till exempel genom att använda variabler.
M6 handleda eleven att genomföra experimentella undersökningar i samarbete med andra och att arbeta på ett säkert och konsekvent sätt.	I1-I6	Förmåga att genomföra en experimentell undersökning	Eleven kan arbeta på ett säkert sätt och göra observationer och mätningar enligt anvisningarna eller planen. Eleven kan i samarbete med andra genomföra olika undersökningar.
M7 vägleda eleven att behandla, tolka och presentera egna undersökningsresultat samt utvärdera dem och hela undersökningsprocessen.	I1-I6	Förmåga att behandla, presentera och utvärdera undersökningsresultat	Eleven kan behandla, tolka och presentera undersökningsresultat. Eleven kan bedöma hur korrekta och pålitliga resultaten är och beskriva hur undersökningsprocessen fungerade.
M8 vägleda eleven att förstå betydelsen av tekniska tillämpningar och hur de fungerar samt	I1-I6	Tekniska kunskaper och förmåga att samarbeta med teknisk problemlösning	Eleven kan beskriva några tekniska tillämpningar och hur de fungerar. Eleven kan

inspirera eleven att vara med och skapa, planera, utveckla och tillämpa enkla tekniska lösningar tillsammans med andra.			samarbeta för att skapa, planera, utveckla och tillämpa en teknisk lösning.
M9 vägleda eleven att använda informations- och kommunikationsteknik för att söka, behandla och presentera information och mätresultat samt stödja elevens lärande med hjälp av åskådliga simuleringar.	I1-I6	Förmåga att använda digitala verktyg	Eleven kan använda digitala verktyg för att söka, behandla och presentera information och mätresultat. Eleven kan göra observationer och dra slutsatser utgående från en simulering.
Kunskaper i fysik och användning av dem			
M10 vägleda eleven att använda fysikaliska begrepp på ett exakt sätt och forma sina begreppsstrukturer i enlighet med uppfattningar som utgår från naturvetenskapliga teorier	I1-I6	Förmåga att använda och strukturera begrepp	Eleven kan beskriva och förklara fenomen med hjälp av centrala fysikaliska begrepp. Eleven kan koppla samman de egenskaper och storheter som kännetecknar ett fenomen.
M11 lära eleven att använda olika modeller för att beskriva och förklara fenomen samt att göra prognoser	I1-I6	Förmåga att använda modeller	Eleven kan använda enkla modeller och göra prognoser samt övar sig att formulera enkla modeller utgående från mätresultat. Eleven kan beskriva modellen och reflektera över dess begränsningar eller brister.
M12 handleda eleven att använda och kritiskt bedöma olika informationskällor och att uttrycka och motivera olika åsikter på ett för fysiken typiskt sätt	I1-I6	Förmåga att argumentera och använda informationskällor	Eleven kan söka information från olika informationskällor och välja ut några tillförlitliga informationskällor. Eleven kan uttrycka åsikter på ett för fysiken typiskt sätt.

M13 vägleda eleven att uppfatta den naturvetenskapliga kunskapens karaktär och utveckling samt vetenskapliga sätt att producera kunskap	I1, I4	Förmåga att uppfatta den naturvetenskapliga kunskapens karaktär	Eleven kan med hjälp av fysikaliska exempel beskriva den naturvetenskapliga kunskapens karaktär och utveckling. Eleven kan med hjälp av exempel beskriva vetenskapliga sätt att producera kunskap.
M14 vägleda eleven att nå tillräckliga teoretiska kunskaper för fortsatta studier i fråga om växelverkan och rörelse samt elektricitet	I5, I6	Hur eleven nått teoretiska kunskaper för fortsatta studier	Eleven kan i bekanta situationer använda centrala begrepp, objekt, fenomen, egenskaper, storheter, modeller och lagar i anknytning till växelverkan och rörelse samt elektricitet
M15 handleda eleven att tillämpa sina kunskaper och färdigheter inom fysik inom mångvetenskapliga lärområden samt erbjuda eleven möjligheter att lära sig hur fysik tillämpas i olika situationer, till exempel i naturen, i näringslivet, i organisationer eller i vetenskapliga samfund	I1-I6	Förmåga att tillämpa kunskaper och färdigheter i olika situationer	Eleven kan använda sina kunskaper och färdigheter i fysik inom ett mångvetenskapligt lärområde eller i en situation där fysik tillämpas i olika miljöer

13.4.10 KEMI

Under årskurserna 1–6 är kemi en del av omgivningslära. På årskurs 7 blir kemi ett eget ämne.

13.4.10.1 Läroämnets uppdrag

Uppdraget i kemiundervisningen är att stödja eleverna att utveckla sitt naturvetenskapliga tänkande och sin världsbild. Undervisningen i kemi ska hjälpa eleven att förstå betydelsen av kemi och dess tillämpningar i vardagslivet, livsmiljön, samhället och inom teknologi. Undervisningen ska stödja elevernas förmåga att göra val och att använda sina kunskaper och färdigheter i olika livssituationer. Undervisningen ska förmedla en bild av kemins betydelse för en hållbar framtid: kemi behövs för att utveckla nya lösningar och trygga miljöns och människans välbefinnande. Undervisningen ska vägleda eleverna att ta ansvar för sin omgivning.

Kemiundervisningens uppdrag är att stödja elevernas begreppsbildning och förståelse för fenomen som anknyter till kemi. I årskurs 7–9 ska tyngdpunkten i studierna ligga på makroskopisk nivå men vartefter elevernas förmåga att tänka abstrakt utvecklas ska sambandet till submikroskopiska och symboliska modeller stärkas. Undervisningen går stegvis från elevernas tidigare erfarenheter och observationer till att beskriva och förklara fenomen samt beskriva ämnets struktur och kemiska reaktioner med hjälp av kemiska symboler.

Undervisningen ska vägleda eleverna att tänka naturvetenskapligt samt söka och använda information, komma med idéer, kommunicera och bedöma informationens pålitlighet och betydelse i olika situationer på ett naturvetenskapligt sätt. Utgångspunkten för undervisningen i kemi är observationer och undersökningar av ämnen och fenomen i livsmiljön. Att undersöka är viktigt för att eleven ska tillägna sig begrepp, lära sig ett undersökande arbetssätt och uppfatta naturvetenskapens karaktär. Undersökande arbetssätt utvecklar arbets- och samarbetsfärdigheterna, förmågan att tänka kreativt och kritiskt samt inspirerar eleverna att studera kemi.

Undervisningens uppdrag är att vägleda eleverna att förstå betydelsen av att kunna kemi med tanke på fortsatta studier och arbetslivet. Jämlikhet och likställdhet främjas genom att man erbjuder eleverna möjligheter att tillämpa kemi i olika kontexter och ger dem mångsidig information om yrken som förutsätter kunskaper i kemi.

13.4.10.2 Mål för undervisningen i kemi i årskurserna 7-9

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
Betydelse, värderingar och attityder		
M1 uppmuntra och inspirera eleven att studera kemi	I1-I6	K1
M2 vägleda och uppmuntra eleven att identifiera sina kunskaper i kemi, att ställa upp mål för sitt arbete och att arbeta långsiktigt	I1-I6	K1, K6
M3 vägleda eleven att förstå betydelsen av kunskaper i kemi i sitt eget liv, i livsmiljön och i samhället	I1-I6	K6, K7
M4 handleda eleven att använda sina kunskaper i kemi för att bygga en hållbar framtid samt att bedöma sina val med tanke på en hållbara användning av naturresurser och produkters livscykel	I1-I6	K3, K7
Forskningsfärdigheter		
M5 uppmuntra eleven att formulera frågor kring de fenomen som granskas och att vidareutveckla frågorna till utgångspunkter för undersökningar och annan aktivitet	I1-I6	K1, K7
M6 handleda eleven att genomföra experimentella undersökningar i samarbete med andra och att arbeta på ett säkert och konsekvent sätt	I1-I6	K2, K5
M7 vägleda eleven att behandla, tolka och presentera resultat från egna undersökningar samt utvärdera dem och hela undersökningsprocessen	I1-I6	K2, K5

M8 vägleda eleven att uppfatta hur kemi tillämpas inom teknologi samt att vara med och skapa, planera, utveckla och tillämpa lösningar som omfattar tillämpning av kemi i samarbete med andra	I1-I6	K2, K3, K5
M9 handleda eleven att använda digitala verktyg för att söka, behandla och presentera information och resultat från undersökningar samt stödja elevens lärande med hjälp av åskådliga simuleringar	I1-I6	K5
Kunskaper i kemi och användning av dem		
M10 vägleda eleven att använda kemiska begrepp på ett exakt sätt samt att utveckla sina begreppsstrukturer i enlighet med uppfattningar som utgår från naturvetenskapliga teorier	I1-I6	K1
M11 handleda eleven att använda olika modeller för att beskriva och förklara ämnens struktur och kemiska fenomen	I1-I6	K1
M12 handleda eleven att använda och kritiskt bedöma olika informationskällor och att uttrycka och motivera olika åsikter på ett för kemin typiskt sätt	I1-I6	K2, K4
M13 vägleda eleven att uppfatta den naturvetenskapliga kunskapens karaktär och utveckling samt vetenskapliga sätt att producera kunskap	I1-I6	K1, K4

M14 handleda eleven att förstå de grundläggande principerna för ämnens egenskaper, struktur och omvandlingar som dessa genomgår	I5, I6	K1
M15 handleda eleven att tillämpa sina kunskaper och färdigheter i kemi inom mångvetenskapliga lärområden samt erbjuda eleven möjligheter att lära sig hur kemi tillämpas i olika situationer, till exempel i naturen, i näringslivet, i organisationer eller i vetenskapliga samfund	I1-I6	K6

13.4.10.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för kemi i årskurserna 7-9

Innehållet väljs så att det stödjer målen och beaktar de lokala möjligheterna. Innehållen anknyter sig till varandra så att naturvetenskaplig forskning (I1) ingår i samtliga områden. Innehållet formas till helheter för olika årskurser.

I1 Naturvetenskaplig forskning: årskurserna 7–9: Säkerhet i arbetet och grundläggande arbetsfärdigheter lägger grund för experimentellt arbete. Innehåll för noggrant styrda och öppna undersökningar väljs från olika områden och från teman som är föremål för elevernas intresse. I olika undersökningar betonas forskningsprocessens olika faser på ett ändamålsenligt sätt, såsom att begrunda ett problem eller fenomen, planera, genomföra ett experiment, observera, sammanställa och behandla resultat samt utvärdera och presentera resultaten. Eleverna övar sig att använda informations- och kommunikationsteknik i olika skeden av undersökningarna.

I2 Kemi i det egna livet och livsmiljön: årskurserna 7 och 8: Innehållet väljs så att fenomen i det egna livet och den egna livsmiljön granskas särskilt med tanke på hälsa och säkerhet. I valet av innehåll beaktas den lokala verksamhetsmiljön och närmiljöns tillstånd. Eleverna får insikter i hemmets kemikalier och i brandsäkerhet. Förändringar i aggregationstillstånd undersöks.

13 Kemi i samhället: årskurserna 7 och 8: Innehåll som anknyter till kemiska fenomen och tillämpningar väljs särskilt med tanke på teknologi och mänskligt välbefinnande. Tyngdpunkten ligger på hållbar användning av naturresurser, bland annat utifrån produkters livscykel. Eleverna får kännedom om olika utbildningsstigar och yrken där man behöver kunskaper i kemi.

14 Kemin som grund för världsbilden: årskurs 7: Innehållet väljs så att det ger en bild av kemin som vetenskap, lagarna om materiens och energins bevarande samt naturens dimensioner. Till innehållet hör också att granska nyheter som förknippas med kemi, aktuella fenomen, tillämpningar och modern forskning.

15 Ämnens egenskaper och struktur: årskurs 9: Utgående från egenskaper hos grundämnen studerar eleverna ämnets uppbyggnad av atomer, atomens byggnad och det periodiska systemet. Modeller och simuleringar används för att åskådliggöra strukturen hos föreningar.

15 Ämnens egenskaper och struktur: årskurs 8: Eleverna undersöker mångsidigt egenskaper hos blandningar och rena ämnen, som till exempel vatten- och fettlöslighet. Eleverna studerar kol, dess föreningar och näringsämnen. De fördjupar sig närmare i någon organisk föreningsgrupp.

16 Ämnens egenskaper och omvandlingar: årskurs 7: Eleverna studerar vilka omvandlingar energi och ämnen genomgår i kemiska reaktioner så som förbränning och neutralisering. De iakttar reaktionshastighet och funderar över vilka faktorer som påverkar den. Man lär sig om koncentration och surhet i samband med vardagliga exempel. Eleverna övar sig att tolka kemiska symboler och enkla reaktionslikheter.

16 Ämnens egenskaper och omvandlingar: årskurs 8: Eleverna sätter sig in i kolets kretslopp och dess betydelse för liv.

13.4.10.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i kemi i årskurserna 7-9

Mångsidiga arbetssätt och lärmiljöer bidrar till att uppnå målen i kemi. Ett forskningsorienterat arbetssätt stödjer begreppsbildningen och utvecklingen av elevernas undersökningsfärdigheter. Med tanke på målen är det viktigt att eleverna deltar och samverkar vid planeringen och

genomförandet av enkla undersökningar. I det experimentella arbetet ska kemikalie- och avfallslagstiftningen samt arbetarskyddslagstiftningen följas, i synnerhet de begränsningar som gäller unga arbetstagare. I lärmiljöerna används informations- och kommunikationsteknik på ett naturligt sätt. För att eleverna ska få en mångsidig bild av hur kemi och teknik tillämpas, ska man utöver skolans lokaler utnyttja lokala möjligheter, till exempel näromgivningen, och samarbeta med företag och sakkunniga.

13.4.10.5Handledning, differentiering och stöd i årskurserna 7-9

Med tanke på målen i kemi är det viktigt att handleda eleverna att arbeta självständigt och långsiktigt samt att identifiera sina lärvanor. Eleverna ska stödjas att tillägna sig och förstå begrepp för att kunna uppfatta begreppen som tydliga helheter. I det experimentella arbetet får de lära sig att arbeta tryggt och smidigt. Undervisningen kan differentieras med hjälp av undersökningsuppgifter, där eleverna kan agera i olika roller eller avancera individuellt till olika tankenivåer. Med olika modeller och genom att använda dem på olika sätt kan man också utmana elevernas förmåga att tänka abstrakt. Handledning och stöd, valet av arbetssätt, delaktighet i planeringen av arbetet och upplevelser av att lyckas bidrar till att stärka elevens bild av sig själv som elev.

13.4.10.6Bedömning av elevens lärande i kemi i årskurserna 7–9

Disponering av arbetet i mindre helheter, projekt eller experimentella arbeten med egna mål och bedömningsgrunder stödjer en mångsidig bedömning. Bedömningen av experimentellt arbete kan avancera från säkerhet i arbetet till uppgifter som mäter färdigheter och från styrda undersökningar till öppna undersökningar. Eleverna ska vägledas att identifiera sina förkunskaper, färdigheter och förhandsuppfattningar. Arbetet främjas med hjälp av konstruktiv respons och frågor. Uppmuntrande respons bidrar i synnerhet till att utveckla forskningsfärdigheterna och stärka motivationen. I slutet av studiehelheterna bedöms hur väl eleverna har nått de uppställda målen och uppmärksamheten riktas mot ny utvecklingsområden.

Bedömningen ska grunda sig på olika alster men också på observation av arbetet och på diskussioner. Utöver alstrens innehåll bedöms studieprocessen och arbetets olika faser, till

exempel hur eleven formulerar frågor, avgränsar ämnet, söker information, motiverar åsikter, använder begrepp, hur tydligt eleven uttrycker sig och hur hen slutför arbetet. Elevernas självbedömning, kamratrespons och diskussioner mellan läraren och elever kan användas som stöd för bedömningen.

Slutbedömningen infaller det läsår då kemi upphör att vara ett gemensamt läroämne för alla. Genom slutbedömningen fastställs hur väl eleven har uppnått målen för lärokursen i kemi när studierna avslutas. Slutvitsordet bildas genom att elevens kunskapsnivå ställs i relation till de nationella kriterierna för slutbedömningen i kemi. Elevens kunskaper i kemi utvecklas i allmänhet inom de olika målområdena ända till lärokursens slut. I slutvitsordet ska alla nationella kriterier för slutbedömningen beaktas, oberoende av i vilken årskurs målet i fråga fastställs i den lokala läroplanen. Eleven får vitsordet åtta (8) om hen i genomsnitt visar den kompetens som kriterierna förutsätter. Om vitsordet åtta överskrids inom något kompetensområde kan detta kompensera en svagare prestation inom något annat delområde.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (vitsordet 8) i slutbedömningen efter avslutad lärokurs i kemi

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
Betydelse, värderingar och attityder			
M1 uppmuntra och inspirera eleven att studera kemi	I1-I6		Används inte som bedömningsgrund. Eleven handleds att reflektera över sina upplevelser som en del av självbedömningen.
M2 vägleda och uppmuntra eleven att identifiera sina kunskaper i kemi, att ställa upp mål för sitt arbete och att arbeta långsiktigt	I1-I6	Förmåga att arbeta målinriktat och förmåga att lära sig att lära	Eleven kan ställa upp egna mål för mindre helheter och arbetar för att nå dem. Eleven kan beskriva sina kunskaper utgående från lärarens respons, kamratrespons och självbedömning

M3 vägleda eleven att förstå betydelsen av kunskaper i kemi i sitt eget liv, i livsmiljön och i samhället	I1-I6	Förmåga att bedöma betydelsen av kemi	Eleven kan med hjälp av exempel beskriva hur man i olika situationer behöver kunskaper och färdigheter i kemi. Eleven kan beskriva betydelsen av att kunna kemi i olika yrken och i fortsatta studier.
M4 handleda eleven att använda sina kunskaper i kemi för att bygga en hållbar framtid samt att bedöma sina val med tanke på en hållbar användning av naturresurser och produkters livscykel	I1-I6	Kunskaper och färdigheter i hållbar utveckling ur kemins perspektiv	Eleven kan med hjälp av exempel beskriva på vilket sätt kunskaper i kemi behövs i byggandet av en hållbar framtid. Eleven kan beskriva olika val med tanke på hållbar användning av naturresurser och produkters livscykel.
Forskningsfärdigheter			
M5 uppmuntra eleven att formulera frågor kring de fenomen som granskas och att vidareutveckla frågorna till utgångspunkter för undersökningar och annan aktivitet	I1-I6	Förmåga att formulera frågor samt planera undersökningar och annan aktivitet	Eleven kan formulera frågor kring det fenomen som granskas. Eleven kan precisera frågor som utgångspunkt för en undersökning eller annan aktivitet, till exempel genom att avgränsa variabler.
M6 handleda eleven att genomföra experimentella undersökningar i samarbete med andra och att arbeta på ett säkert och konsekvent sätt	I1-I6	Förmåga att genomföra en experimentell undersökning	Eleven har grundläggande arbetsfärdigheter, kan arbeta på ett säkert sätt och göra observationer enligt anvisningarna eller en plan. Eleven kan genomföra styrda och öppna undersökningar i samarbete med andra.

13.4.11 HÄLSOKUNSKAP

Under årskurserna 1–6 är hälsokunskap en del av gymnastik och omgivningslära. På årskurs 7 blir hälsokunskap ett eget ämne.

13.4.11.1 Läroämnets uppdrag

Hälsokunskap är ett läroämne som bygger på kunskap från flera vetenskapsgrenar.

Undervisningen i hälsokunskap har som uppdrag att ge eleverna mångsidig kunskap om hälsa. Utgångspunkt är respekt för livet och ett värdigt liv i enlighet med de mänskliga rättigheterna. I undervisningen granskas företeelser med anknytning till hälsa, välbefinnande och trygghet på ett för åldersgruppen lämpligt sätt med hjälp av olika delområden. Sådana delområden är kunskaper, färdigheter, självkänedom, kritiskt tänkande och etiskt ansvar när det gäller hälsa.

Undervisningen ska ta hänsyn till att hälsorelaterade företeelser omfattar olika dimensioner och plan: fysiska, psykiska och sociala faktorer som stödjer och tär på hälsan samt sambandet och orsakssammanhangen mellan dem. Hälsan granskas under olika livsskederna, på individ-, familje-, grupp- och samhällsnivå och i tillämpliga delar även globalt. Granskningen av hälsorelaterade frågor breddas och fördjupas i takt med att eleverna utvecklas och livsmiljön expanderar. Det är viktigt att eleverna lär sig se hälsan som en resurs i vardagen, i livsmiljön och i samhället. Undervisningen ska stödja eleverna att självständigt och tillsammans med andra söka, bygga, bedöma och använda kunskap. Dessutom ska eleverna stödjas i att utveckla sina färdigheter gällande säkerhet och trygghet, sin sociala kompetens och sin förmåga att känna igen och reglera sina känslor.

Med hjälp av sina kunskaper och färdigheter i hälsokunskap kan eleverna förstå bredden av begreppet hälsa och få beredskap att göra ändamålsenliga och motiverade val och beslut angående hälsa. Hälsokunskap ökar förmågan att känna igen och påverka faktorer som ger eleverna möjlighet att värdesätta, upprätthålla och främja den egna hälsan och omgivningens hälsa. I undervisningen ska man utnyttja olika möjligheter att observera och undersöka

företeelser som anknyter till hälsa och trygghet i den egna livs- och lärmiljön, att samarbeta med andra läroämnen samt att öva och tillämpa sina kunskaper i praktiken.

I årskurserna 1–6 undervisas hälsokunskap som en del av omgivningsläran. I årskurserna 7–9 fördjupas och breddas de teman som behandlats i de lägre klasserna i enlighet med elevernas ålder. Målet är att använda allt exaktare ämnesspecifika begrepp i undervisningen och att stärka elevernas självkänedom samt förmåga att tänka kritiskt och etiskt i enlighet med åldern. I undervisningen i de olika årskurserna ska man beakta att undervisningsstoffet och de kunskaper och färdigheter som hör samman med det ska vara relevanta med tanke på elevernas ålder och utvecklingsstadium.

13.4.11.2 Mål för undervisningen i hälsokunskap i årskurserna 7-9

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
Växande och utveckling som stödjer hälsan		
M1 vägleda eleven att förstå bredden av begreppet hälsa och att främja hälsan samt människans levnadslopp, växande och utveckling ur ett resursperspektiv	I1-I3	K1, K2, K3, K7
M2 handleda eleven att utveckla sina emotionella och sociala färdigheter samt förmågan att hantera olika konflikt- och krissituationer	I1	K2, K3, K4, K7
M3 handleda eleven att utveckla sin självkänedom och att ge akt på sina värderingar och attityder samt kroppens och sinnets	I1	K1, K3, K4, K7

signaler och att identifiera och kontrollera faktorer som stödjer det egna beteendet, lärandet och studierna		
M4 vägleda eleven att mångsidigt begrunda frågor med anknytning till individualitet, gemenskap och jämlikhet ur ett hälsoperspektiv samt stödja elevens förmåga att handla på ett ansvarsfullt sätt i sociala situationer	II1, I3	K1, K2, K3, K4, K6, K7
Faktorer som stödjer och tär på hälsan och förebyggandet av sjukdomar		
M5 vägleda eleven att fördjupa sin förståelse för fysisk, psykisk och social hälsa, faktorer och mekanismer som stärker och hotar hälsan samt stödja elevens förmåga att använda relaterade begrepp på ett korrekt sätt	I1-I3	K1, K2, K3, K4
M6 stödja eleven att söka och använda information om hälsa och sjukdomar samt främja elevens förmåga att agera ändamålsenligt i situationer som anknyter till hälsa, säkerhet och sjukdomar	I2, I3	K2, K3, K5, K6, K7
M7 vägleda eleven att känna igen och utvärdera sina egna vanor, val och motiv som berör hälsa och säkerhet samt uppmuntra eleven att	I1, I2	K2, K3, K4, K7

reflektera över resurser som är relevanta för den egna hälsan		
M8 vägleda eleven att identifiera och kritiskt granska företeelser som anknyter till hälsa och sjukdom samt värderingar och normer som är förknippade med dem och att bedöma tillförlitligheten och relevansen i information	I1-I3	K1-K7
Hälsa, samfund, samhälle och kultur		
M9 vägleda eleven att förstå samhällets, omgivningens, kulturens och den digitala utvecklingens betydelse för hälsa och välfärd	I3	K2, K4, K5, K7
M10 vägleda eleven att lägga grunden för den egna studie-, funktions- och arbetsförmågan och att upprätthålla den samt att beskriva hur man använder hälsotjänster på ett ändamålsenligt sätt	I1, I2	K1, K3, K6
M11 vägleda eleven att förstå och bedöma uppfattningar om hälsa i den egna familjen och den närmaste omgivningen, att förstå deras betydelse för en själv samt att hjälpa eleven att skapa sig en bild av på vilket sätt hen lär sig bäst	I1-I3	K1, K2, K3, K7
M12 stödja elevens förmåga att kritiskt bedöma	I3	K1-K7

information som berör hälsa och sjukdom samt att beskriva individens rättigheter, ansvar och möjligheter att påverka i frågor som gäller hälsa och trygghet i den egna lärmiljön och den närmaste omgivningen		
---	--	--

13.4.11.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för hälsokunskap i årskurserna 7-9

Utgående från målen ska man skapa undervisningshelheter som framskrider i takt med åldern. Undervisningshelheterna ska ge mångsidiga kunskaper och färdigheter om hälsan som resurs, dess fysiska, psykiska och sociala delområden och deras inbördes samband. I undervisningshelheterna ska man beakta människans levnadslopp och utveckling i barndomen och ungdomen. Lokala och globala aktuella teman ska utnyttjas och tillämpas i enlighet med målen.

I1 Växande och utveckling som stödjer hälsan: I innehållet betonas vikten av att se de olika delarna av hälsa som en helhet för att främja hälsan och förebygga sjukdomar. I undervisningen behandlas människans levnadslopp, växande och utveckling med avseende på särdrag, variation och det individuella perspektivet. Innehållet ska ta upp identitet, självbild och självkänedom, sexuell utveckling, betydelsen av omsorg, familj och närstående, psykiskt välmående, självkänsla och säkerhetskunskap. I innehåll som anknyter till emotionella och kommunikativa färdigheter ska man fokusera på förmågan att kommunicera i olika situationer samt förmågan att uttrycka och reglera sina känslor. Eleven ska också få lära sig hantera konflikter, problemsituationer, stress och kriser på ett konstruktivt sätt.

I2 Faktorer som stödjer och tär på hälsan och förebyggandet av sjukdomar: Innehållet väljs i syfte att fördjupa kunskapen om och förståelsen för resurser som stödjer hälsan och faktorer som förebygger sjukdomar. I samband med vanor som påverkar hälsan behandlas vardagsrytm, sömn,

kost och motion. Eleverna får kunskap om sexualitet, olika områden av sexuell hälsa och olika variationer av sexuell utveckling. Som hälsofrämjande resurser granskas psykisk hälsa, miljöer och samfund som stödjer välbefinnandet samt meningsfulla fritidsaktiviteter. Dessutom behandlas säkerhetskunskap, kunskaper i första hjälpen, egenvård och hur man söker stöd och hjälp. Vid valet av innehåll ska också aktuella hälsofenomen beaktas och tillförlitligheten i hälsorelaterad information granskas. Stillasittande, en passiv livsstil, närings- och sömnproblem, mobbning och stress lyfts fram som riskfaktorer som påverkar hälsan. I innehållet beaktas psykiskt illamående hos unga samt beroendeframkallande medel, rusmedel och att förebygga användningen av dem. Vid valet av innehåll som gäller förebyggandet av sjukdomar beaktas vanliga och aktuella infektions- och folksjukdomar samt olycksfall.

13 Hälsa, samfund, samhälle och kultur: I innehållet betonas studie-, arbets- och funktionsförmåga i ungdomen. Hållbar livsstil granskas med avseende på social hållbarhet och ansvarsfull konsumtion. I samband med hälsoeffekter i livsmiljön betonas centrala metoder för att främja hälsa och förebygga sjukdomar, hälsotjänster, medborgaraktivitet och hälsorisker i omgivningen. Informationskällor, olika marknadsförings- och påverkningsmetoder granskas särskilt med tanke på informationens pålitlighet och hälsoeffekter. Vid valet av innehåll som gäller främjande av hälsa beaktas kulturens hälsofrämjande effekt och kulturell lyhördhet, en hållbar livsstil, medborgarnas jämlikhet och delaktighet samt respekt för mänskliga rättigheter. Innehållet behandlas ur olika perspektiv, såsom barndom och barnets rättigheter, ålderdom, handikapp eller kronisk sjukdom.

13.4.11.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i hälsokunskap i årskurs 7–9

Genom lärande som utnyttjar olika arbetssätt, behandlar vardagliga hälsofenomen och beaktar aktuella ämnen läggs grunden för utvecklingen av lärandet och förmågan att tillämpa sina kunskaper, tänka kritiskt och att lära sig. Genom ett fenomenbaserat arbetssätt uppmuntras eleverna att lyfta fram sina egna kunskaper och erfarenheter, att ställa frågor och söka svar, att strukturera kunskap, dra slutsatser och motivera dem. Eleverna handleds att bedöma relevansen av olika faktorer och att uppfatta större helheter. Aktivt, målinriktat och reflekterande arbete utvecklar både de etiska, emotionella och sociala färdigheterna samt tanke- och samarbetsförmågan.

Lär miljörerna i hälsokunskap består förutom av en mångsidig fysisk miljö också av sociala situationer och sammanhang och digitala miljöer. Lär miljörerna och arbetssätten ska väljas så att de ger eleverna möjlighet att bygga kunskap självständigt eller i grupp, genom aktiviteter eller upplevelser, med hjälp av drama eller berättelser samt genom att undersöka hälsorelaterade fenomen i så naturliga situationer och miljöer som möjligt.

Att aktivt observera den egna lärmiljön, att vara med och välja lärmiljöer och arbetssätt samt att delta i att främja hälsa och säkerhet ur ett resursperspektiv erbjuds eleverna möjligheter att öva och tillämpa sin hälsokunskap i skolan. Samtidigt stödjer man samhörigheten, det gemensamma välbefinnandet och delaktigheten i den egna undervisningsgruppen och i hela skolan.

13.4.11.5Handledning, differentiering och stöd i hälsokunskap i årskurserna 7–9

Flera teman inom hälsokunskap tangerar elevernas utvecklingsskede, individuella erfarenheter och livssituation. I undervisningen och vid valet av arbetssätt beaktas specialbehov som anknyter till elevernas utveckling, livssituation och kultur. Eleverna ska vägledas att förstå och respektera individens rätt till integritet och sekretess i frågor som gäller den egna hälsan och sjukdomar. Undervisningen ska planeras så att den möjliggör samarbete mellan olika läroämnen, skolhälsovården och övrig elevvård och erbjuder möjligheter att öva och tillämpa olika delområden av hälsokunskapen som en del av den gemensamma elevvården och skolans verksamhetskultur. Genom samarbetet säkras man också det individuella stöd eleven behöver för lärandet och i frågor som anknyter till hans livssituation.

13.4.11.6Bedömning av elevens lärande i hälsokunskap i årskurserna 7–9

Föremål för bedömningen i hälsokunskap är de olika delområdena inom hälsokunskap. Syftet med bedömningen och responsen är att stödja lärandet och sporra eleverna att utveckla sina kunskaper i hälsokunskap och att tillämpa dem i vardagen. Eleverna ska ges möjlighet att visa

sina kunskaper på ett mångsidigt sätt, i olika skeden av undervisningen och med hänsyn till delområdets karaktär. Som stöd för lärandet används även självbedömning och kamratbedömning. I hälsokunskap är det särskilt viktigt att komma ihåg att elevens värderingar, attityder, hälsobeteende, sociala kompetens, temperament eller övriga personliga egenskaper inte är föremål för bedömningen. I målen som anknyter till etiskt tänkande och självkänedom beaktar man hur eleven begrundar och motiverar det aktuella temat ur ett hälsoperspektiv genom att utnyttja begrepp och olika källor inom området.

Slutbedömningen infaller det läsår då läroämnet upphör att vara ett gemensamt läroämne för alla. Genom slutbedömningen fastställs hur väl eleven har uppnått målen för lärokursen i hälsokunskap när studierna avslutas. Slutvitsordet bildas genom att elevens kunskapsnivå ställs i relation till de nationella kriterierna för slutbedömningen i hälsokunskap. Hälsokunskapen utvecklas ända till lärokursens slut. I slutvitsordet ska alla nationella kriterier för slutbedömningen beaktas, oberoende av för vilken årskurs målet i fråga fastställs i den lokala läroplanen. Eleven får vitsordet åtta (8) om hen i genomsnitt visar den kompetens som kriterierna förutsätter. Om vitsordet åtta överskrids för något mål, kan detta kompensera en svagare prestation för något annat mål.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (vitsordet 8) i slutbedömningen efter avslutad lärokurs i hälsokunskap

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
Växande och utveckling som stödjer hälsan			

<p>M1 vägleda eleven att förstå bredden av begreppet hälsa och att främja hälsan samt människans levnadslopp, växande och utveckling ur ett resursperspektiv</p>	<p>I1-I3</p>	<p>Elevens uppfattning om hälsa</p>	<p>Eleven kan med hjälp av exempel beskriva delområdena inom hälsa och sambandet mellan dem samt ge exempel på vad som avses med att främja hälsa.</p> <p>Eleven kan redogöra för olika livsskeden, i synnerhet utvecklingen under ungdomen och med hjälp av exempel beskriva betydelsen av hälsa, växande och utveckling som resurser i livet.</p>
<p>M2 handleda eleven att utveckla sina emotionella och sociala färdigheter samt förmågan att hantera olika konflikt- och krissituationer</p>	<p>I1</p>	<p>Förmåga att analysera sina emotionella och sociala färdigheter och sitt beteende</p>	<p>Eleven kan namnge många känslor och ge exempel på sambandet mellan känslor och beteende och hur man kontrollerar sitt beteende.</p> <p>Eleven kan hitta på lösningar för att reda ut konfliktsituationer samt redogöra för olika sätt att hantera stress och kriser.</p>
<p>M3 handleda eleven att utveckla sin självkänedom och att ge akt på sina värderingar och attityder samt kroppens och sinnets signaler och att identifiera och kontrollera faktorer som stödjer det egna beteendet, lärandet och</p>	<p>I1</p>		<p>Används inte som grund för bedömningen. Eleverna handleds att som en del av självbedömningen reflektera över sina upplevelser.</p>

studierna			
M4 vägleda eleven att mångsidigt begrunda frågor med anknytning till individualitet, gemenskap och jämlikhet ur ett hälsoperspektiv samt stödja elevens förmåga att handla på ett ansvarsfullt sätt i sociala situationer	I1, I3	Förmåga att analysera den hälsomässiga utvecklingen och att agera hälsosamt i sociala situationer	<p>Eleven kan med hjälp av exempel redogöra för faktorer som anknyter till den individuella utvecklingen och hälsan samt bedöma betydelsen av sociala relationer och socialt stöd för det psykiska välbefinnandet och hälsan.</p> <p>Eleven kan nämna och beskriva etiska frågor och situationer som anknyter till samspel och sociala situationer och komma med ansvarsfulla lösningar till dem.</p>
Faktorer som stödjer och tär på hälsan och att förebygga sjukdomar			
M5 vägleda eleven att fördjupa sin förståelse för fysisk, psykisk och social hälsa, faktorer och mekanismer som stärker och hotar hälsan samt stödja elevens förmåga att	I1-I3	Förmåga att känna igen faktorer som påverkar hälsan samt att använda begrepp som anknyter till hälsa	Eleven kan nämna flera faktorer som stödjer respektive hotar hälsan samt i huvuddrag beskriva deras inbördes samband och orsakssammanhang.

använda relaterade begrepp på ett korrekt sätt			Eleven kan använda centrala begrepp som anknyter till hälsa och sjukdom på ett korrekt sätt.
M6 stödja eleven att söka och använda information om hälsa och sjukdomar samt främja elevens förmåga att agera ändamålsenligt i situationer som anknyter till hälsa, säkerhet och sjukdomar	I2, I3	Förmåga att tillämpa kunskaper och färdigheter med anknytning till hälsa, säkerhet och sjukdom	Eleven kan söka pålitlig Hälsorelaterad information i olika källor och huvudsakligen använda den på ett ändamålsenligt sätt. Eleven kan med hjälp av exempel beskriva ändamålsenliga tillvägagångssätt för egenvård, för att söka hjälp och för situationer som hotar hens hälsa och trygghet.
M7 vägleda eleven att känna igen och utvärdera sina egna vanor, val och motiv som berör hälsa och säkerhet samt uppmuntra eleven att reflektera över resurser som är relevanta för den egna hälsan	I1, I2		Används inte som grund för bedömningen. Eleven ska handledas att reflektera kring sina erfarenheter som en del av självbedömningen.
M8 vägleda eleven att identifiera och kritiskt granska företeelser som anknyter till hälsa och sjukdom samt värderingar och normer som är förknippade med dem och att bedöma tillförlitligheten	I1-I3	Förmåga att granska företeelser som anknyter till hälsa och sjukdom samt bedöma tillförlitligheten i hälsorelaterad information	Eleven kan redogöra för faktorer som påverkar hälsovanorna och förklara hur hälsovanor uppstår. Eleven kan beskriva etiska frågor i anslutning till livsstil och med hjälp av exempel bedöma

och relevansen i information			konsekvenserna av val som gäller livsstilen. Eleven kan bedöma tillförlitligheten i hälsorelaterad information utgående från flera faktorer som beskriver informations-tillförlitligheten.
Hälsa, samfund, samhälle och kultur			
M9 vägleda eleven att förstå samhällets, omgivningens, kulturens och den digitala utvecklingens betydelse för hälsa och välfärd	I3	Förmåga att förstå hur omgivningen påverkar hälsan	Eleven kan beskriva centrala direkta och indirekta effekter som livsmiljön har på hälsan samt redogöra för sambandet mellan hälsa och samfund, kultur och medier samt informations- och kommunikationsteknik
M10 vägleda eleven att lägga grunden för den egna studie-, funktions- och arbetsförmågan och för att upprätthålla den samt att beskriva hur man använder hälsotjänster på ett ändamålsenligt sätt	I1, I2	Förmåga att uppfatta på vilka sätt man kan främja arbetsförmågan	Eleven kan utarbeta planer för att främja studie-, funktions- och arbetsförmågan. Eleven kan beskriva hur man uppsöker den egna skolans och kommunens hälsotjänster och ger flera exempel på hur de kan utnyttjas på ett ändamålsenligt

			sätt i olika sammanhang.
M11 vägleda eleven att förstå och bedöma uppfattningar om hälsa i den egna familjen och den närmaste omgivningen, att förstå deras betydelse för en själv samt att skapa sig en bild av på vilket sätt hen lär sig bäst	I1-I3	Förmåga att bedöma uppfattningar om hälsa och att inse vilka faktorer som främjar lärande	<p>Eleven kan med hjälp av exempel reflektera kring hur familjen, den närmaste omgivningen, andra sociala samfund och medierna påverkar uppfattningarna om hälsa.</p> <p>Eleven kan med hjälp av exempel ange vilka faktorer som främjar det egna lärandet.</p>
M12 stödja elevens förmåga att kritiskt bedöma information som berör hälsa och sjukdom samt att beskriva individens rättigheter, ansvar och möjligheter att påverka i frågor som gäller hälsa och trygghet i den egna lärmiljön och den närmaste omgivningen	I3	Förmåga att bedöma hälsorelaterad information samt kännedom om metoder och sätt som påverkar hälsa och trygghet	<p>Eleven kan bedöma tillförlitligheten och relevansen i olika typer av hälsorelaterad information samt motivera uppfattningar om hälsa och säkerhet.</p> <p>Eleven kan beskriva konsekvenserna av livsstilar för andra och för miljöns hälsa samt ge exempel på metoder och sätt att påverka hälsan i den närmaste omgivningen.</p>

13.4.12 RELIGION

13.4.12.1 Läroämnets uppdrag

Allmänt

Läroämnets uppdrag är att ge eleverna insikt i etiskt tänkande inom den religion som studeras och inom andra livsåskådningar, och uppmuntra eleverna att själva fundera över etiska frågor. Undervisningen ska stödja elevens självkänedom, självaktning och utveckla elevens livskompetens under hela den grundläggande utbildningen. Undervisningen ska hjälpa eleven att forma och bedöma sin identitet, sin livsåskådning och sin världsåskådning.

Religionsundervisningen ska stödja att eleven utvecklas till en ansvarsfull medlem i sin grupp och i det demokratiska samhället och till en ansvarsfull världsmedborgare.

Undervisningen skall ge eleverna en bred allmänbildning i religion och livsåskådning.

Undervisningen ska göra eleverna förtrogna med den religion som studeras och dess mångfald. Eleverna ska få insikt i religiösa och konfessionella traditioner i Finland och i religioner och livsåskådningar på andra håll i världen. Läroämnet ska främja förståelse för förhållandet mellan religion och kultur samt multilitteracitet i fråga om religioner och livsåskådningar.

Undervisningen ska ge mångsidig kunskap om religioner och hjälpa eleverna att förstå diskussioner som gäller religion. Eleverna ska vägledas att tänka kritiskt och att studera religioner och livsåskådningar ur olika perspektiv. I undervisningen behandlas förhållandet mellan religion och kunskap samt språk, symbolik och begrepp som är kännetecknande för religioner. Religionsundervisningen ska ge eleverna beredskap att ta del av den dialog som förs både inom och mellan olika religioner och livsåskådningar. Undervisningen ska handleda eleverna att respektera livet, människovärdet och det som är heligt för en själv och andra.

Årskurserna 1–2

Undervisningen ska ge eleverna insikt i etiskt tänkande och uppmuntra eleverna att fundera över etiska frågor. Undervisningen ska stödja elevens självkänedom, självaktning och utveckla elevens livskompetens under hela den grundläggande utbildningen. Undervisningen ska hjälpa eleven att forma sin identitet och sin livsåskådning.

Religionsundervisningen ska stödja att eleven utvecklas till en ansvarsfull medlem i sin grupp och till en ansvarsfull världsmedborgare.

I årskurserna 1–2 har religionsundervisningen som uppdrag att handleda eleverna att lära känna och uppskatta sin egen religiösa och konfessionella bakgrund och att möta de andra i den egna klassen, skolan och närmiljön med respekt. För detta ska undervisningen ge grundläggande förebilder. Eleverna ska uppmuntras att uttrycka sina känslor och åsikter och öva sig att identifiera andras känslor och respektera andras åsikter. Eleverna ska uppmuntras att undra, fråga och att delta i diskussioner. Eleverna ska vägledas att handla ansvarsfullt och rättvist.

Årskurserna 3–6

I årskurserna 3–6 ska undervisningen i religion bredda och fördjupa elevens kunskaper i hans egen religion. Eleven får insikt i religionens berättelser samt centrala lära, etiska principer, ritualer och seder. Eleverna uppmuntras att undra och fråga. I undervisningen granskas de religiösa rötterna och livsåskådningarna i Finland och Europa. Eleverna ska handledas att bedöma och använda olika källor för att söka information och utnyttja den i olika situationer.

Årskurserna 7–9

I årskurserna 7–9 ska man i undervisningen i religion utforska den religion som studeras som ett kulturellt och samhälleligt fenomen. Kunskapen om den aktuella religionens rötter, ursprung, lära och normer samt inflytande i världen fördjupas och berikas. I undervisningen utforskas både de stora religiösa traditionerna i världen och irreligiositet. Religionernas samhälleliga och politiska inflytande och religionsfrihet behandlas. Eleverna lär sig känna igen och analysera religiösa teman i vetenskap, medier, konst och populärkultur. I undervisningen behandlas de centrala etiska begreppen och de etiska principerna inom den religion som studeras. I undervisningen granskas FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna samt etiska synsätt i olika religioner och livsåskådningar. Mänskliga livsfrågor och aktuella etiska problem tas upp. Religionsundervisningen ska erbjuda eleverna resurser för deras fortsatta utveckling.

13.4.12.2 Mål för undervisningen i religion

Mål för undervisningen i religion i årskurserna 1-2

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
M1 väcka elevens intresse för religionsundervisningen och handleda eleven att förstå sin egen familjs religiösa och konfessionella bakgrund	I1, I2, I3	K2, K4
M2 vägleda eleven att bekanta sig med centrala begrepp, berättelser och symboler i religionen i fråga	I1	K1
M3 handleda eleven att utforska det religiösa året, religiösa högtider och seder	I1	K2, K7
M4 sporra eleven att lära känna seder och högtider i religioner och livsåskådningar som förekommer i klassen, skolan och närmiljön	I2	K2, K3, K7
M5 uppmuntra eleven att identifiera och uttrycka sina tankar och känslor	I1, I3	K2, K6, K7
M6 vägleda eleven att handla rättvist, leva sig in i andras situation och att respektera andras tankar och övertygelser samt mänskliga rättigheter	I1, I2, I3	K2, K6, K7
M7 handleda eleven att tänka etiskt och att inse vad det	I3	K3, K7

innebär att ta ansvar för sig själv, sin grupp, miljön och naturen		
M8 ge eleven möjligheter att öva sig att framföra och motivera sina åsikter samt att lyssna på och förstå olika åsikter	I1, I3	K1, K5, K6, K7

Mål för undervisningen i religion i årskurserna 3-6

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
M1 handleda eleven att bekanta sig med religionens heliga skrifter och berättelser samt den centrala läran	I1	K1
M2 handleda eleven att bekanta sig med ritualer och seder samt heliga platser och byggnader inom religionen i fråga	I1	K1, K2
M3 hjälpa eleven att känna igen karaktäristiska drag och symbolik i religiöst språk	I1, I2	K2, K3, K4
M4 vägleda eleven att söka information om religionen i olika källor samt bedöma och använda informationen	I1, I2, I3	K4, K5, K6
M5 handleda eleven att utforska Finlands och Europas religiösa och konfessionella rötter och situationen i dag	I1, I2	K1, K2

M6 handleda eleven att få insikt i judendomen, kristendomen och islam och deras inflytande och historia i Europa	I2, I3	K2
M7 uppmuntra eleven att respektera det som är heligt för en själv och för andra samt att agera lämpligt i olika religiösa sammanhang och situationer	I1, I2, I3	K2, K5, K6
M8 handleda eleven i att utforska etiska normer i religionen i fråga och etiska principer som förenar olika religioner	I1, I2, I3	K7
M9 vägleda eleven att förstå värdena i de mänskliga rättigheterna och i synnerhet i FN:s konvention om barnets rättigheter ur individuellt och kollektivt perspektiv	I2, I3	K2
M10 vägleda eleven att bedöma sina val och reflektera kring de värden som påverkar dem ur ett etiskt perspektiv och med tanke på en hållbar framtid	I2, I3	K1, K3, K6
M11 ge eleven möjligheter att diskutera etiska frågor, uttrycka sina tankar och känslor på ett konstruktivt sätt samt öva sig att motivera sina synpunkter	I1, I2, I3	K1, K4, K6, K7
M12 hjälpa och stödja eleven att utveckla och stärka en	I3	K1

positiv syn på världen, en positiv självkänsla och tro på livet		
---	--	--

Mål för undervisningen i religion i årskurserna 7-9

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
M1 vägleda eleven att inse sambandet mellan religion och kultur och att uppfatta den religiösa mångfalden	I1, I2	K1
M2 handleda eleven att fördjupa sina kunskaper om den religion som studeras och dess inflytande	I1	K2
M3 handleda eleven att undersöka religioner och livsåskådningar på olika håll i världen samt irreligiositet	I2	K2, K3, K6
M4 handleda eleven att känna igen seder och symboler i olika religioner och livsåskådningar samt ge akt på religiösa teman i medier, världspolitiken, inom konst och populärkultur	I1, I2, I3	K2, K4, K6
M5 vägleda eleven att iaktta och bedöma olika sätt att argumentera samt skillnader mellan religiöst och vetenskapligt språk	I1, I3	K1, K2, K4, K5, K7
M6 handleda eleven att utforska centrala etiska begrepp, de mänskliga	I3	K2, K7

rättigheterna och de etiska principerna i den religion som studeras samt i andra religioner och livsåskådningar		
M7 hjälpa eleven att reflektera kring religioners och livsåskådningars globala betydelse som grund och rättesnöre för människors val	I1, I3	K5, K6
M8 uppmuntra eleven att fundera över mänskliga livsfrågor och aktuella etiska frågor och egna värderingar i förhållande till dem	I1, I2, I3	K7
M9 inspirera eleven att granska etiska aspekter i sina val och hur de påverkar välbefinnandet och uppmuntra eleven till en hållbar livsstil	I2, I3	K1, K2
M10 sporra eleven att möta olika människor i dag och i framtiden under fortsatta studier, i arbetslivet och på fritiden	I1, I2, I3	K6

13.4.12.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för religion

Årskurserna 1–2

Innehållet ska väljas så att det stödjer de allmänna målen i läroämnet. Vid valet av innehåll utnyttjas de lokala möjligheterna. Innehållsområdena formas till helheter för olika årskurser. Elevernas erfarenhetsvärld ska beaktas vid valet av innehåll och vid närmare behandling av det.

I1 Förhållandet till den egna religionen: Undervisningen inleds med att eleven bekantar sig med sin egen familj: släkt, historia, religion eller livsåskådning samt olika slags familjer. Det är viktigt att undervisningen tar upp den egna religionens högtider och helger och hur de firas. Undervisningen ska också behandla berättelser, traditioner och seder i den egna religionen. Eleven får höra om den egna religionens centrala begrepp, symboler och mångfald.

I2 Religionernas värld: Innehållet väljs utgående från de religioner som förekommer i elevens skola och närmiljö samt dessa religioners viktigaste seder och högtider. Även irreligiositet beaktas i innehållet.

I3 Ett gott liv: I undervisningen behandlas livsfrågor som hör ihop med människans liv. Centralt innehåll är elevens egna handlingar och konsekvenser av dem, ansvar för andra människor, miljön och naturen samt empati, människovärde och individualitet. Barnets rättigheter och betydelse behandlas inledningsvis. Innehållet ska stödja eleven att utveckla emotionella färdigheter.

Årskurserna 3–6

Innehållet ska väljas så att det stödjer de allmänna målen i läroämnet. Innehållsområdena formas till helheter för olika årskurser. Elevernas erfarenhetsvärld ska beaktas vid valet av innehåll och vid närmare behandling av det.

I1 Förhållandet till den egna religionen: Innehållet ska fokusera på religiösa källor, heliga skrifter och personer samt musik, symboler, heliga platser och byggnader. Viktigt innehåll är religionens lära, seder, ritualer och samfund samt religionens mångfald. Man lyssnar på centrala berättelser inom religionen och kan granska deras samband med konst, vetenskap och kultur.

I2 Religionernas värld: Innehållet ska omfatta kristendomen, andra religioner och irreligiositet i den finländska kulturen och vardagen. Man kan bekanta sig med religiösa samfund i skolans närhet. I undervisningen granskas bakgrunden till religioner och livsåskådningar i Finland och Europa och situationen i dag. Innehållet väljs så att eleven får en helhetsbild av Europas religiösa

rötter, i synnerhet det grundläggande innehållet i judendomen, kristendomen och islam och deras betydelse. Innehållet väljs med hänsyn till religionsrelaterade teman i medierna.

I3 Ett gott liv: Centrala innehåll är människovärdet, att respektera livet och att värna om naturen. Undervisningen fokuserar på att eleven begrundar sina egna val och handlingar och vilka värden som påverkar dem samt globalt ansvar. Viktigt innehåll är livskompetens, självkännedom och välbefinnande för kropp och själ. Innehållet ska ge eleven insikt i religionens centrala etiska normer och de etiska uppfattningar som är gemensamma för olika religioner och livsåskådningar. FN:s konvention om barnets rättigheter behandlas. Innehållet ska ge eleven verktyg att diskutera om etik och religioner och att motivera sina synpunkter.

Årskurserna 7–9

Innehållet ska väljas så att det stödjer de allmänna målen i läroämnet. Vid valet av innehåll utnyttjas de lokala möjligheterna. Innehållsområdena formas till helheter för olika årskurser. Elevernas erfarenhetsvärld ska beaktas vid valet av innehåll och vid närmare behandling av det.

I1 Förhållandet till den egna religionen: Innehållet består av teman gällande den aktuella religionens uppkomst, mångfald och förhållande till andra religioner. Föremål för undersökning är religionens rötter, källor, lära och normer samt symboler, utbredning och inflytande runtom i världen och i Finland. Centralt innehåll är teman som anknyter till religionens kulturella inflytande.

I2 Religionernas värld: Innehållet i undervisningen omfattar religion och irreligiositet i världen och i Finland, religionskunskap som en del av den kulturella allmänbildningen och religion som föremål för vetenskaplig forskning. Centrala teman är religioner som resurs för individen och samhället, sambandet mellan religion och kultur runtom i världen, religionernas inflytande på samhällen och kultur, religionskritik samt religionernas synlighet i populärkulturen. Innehållet ska hjälpa eleven att förstå behandlingen av religioner i medierna och kritisk bedömning av den samt sambandet och dialogen mellan religioner.

I3 Ett gott liv: Innehållet ska ge underlag för reflektioner kring livsfrågor, åldern och självbilden. Undervisningen ska behandla aktuella och samhällseliga etiska frågor, såsom ekosocial bildning, delaktighet och påverkan i grupper och i samhället och hur religioner bidrar till att skapa fred i

samhället och i världen. Innehållet ska betona etiken i den aktuella religionen och i andra religioner och livsåskådningar samt FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. Föremål för undersökning är också kränkningar av de mänskliga rättigheterna, till exempel förintelsen. Innehållet ska väljas med beaktande av religiösa och livsåskådningsrelaterade frågors betydelse för att växa som människa.

De olika lärokurserna i religion i årskurs 7–9

Enligt 11 § i lagen om grundläggande utbildning studerar eleverna i den grundläggande utbildningen religion eller livsåskådningskunskap. Religionsundervisningen genomförs dock enligt 13 § i samma förordning i enlighet med elevernas religionssamfund som undervisning i den egna religionen enligt särskilda lärokurser. För att trygga läroämnets enhetlighet har för alla former av undervisning i den egna religionen utarbetats gemensamma mål och centralt innehåll. I läroämnesbeskrivningarna för de olika religionerna preciseras de för alla gemensamma innehållen i enlighet med den egna religionens särart.

EVANGELISK-LUTHERSK TRO

11 Förhållandet till den egna religionen: Centralt innehåll i undervisningen är kristendomen på olika håll i världen, med betoning på nutid. Man studerar kristendomens uppkomst, utbredning och uppdelning i olika kyrkor. Man bekantar sig med de största kristna kyrkorna: den katolska och den ortodoxa kyrkan och de protestantiska kyrkorna, särskilt den lutherska kyrkan. Kyrkornas utbredning och centrala lära behandlas. Man studerar Bibelns uppkomst, centrala innehåll, olika tolkningssätt och kulturellt inflytande. Kristendomen i Finland och dess kulturella inflytande behandlas. Man reflekterar hur man själv förhåller sig till att vara lutheran, finländare och europé.

12 Religionernas värld: I undervisningen behandlas de stora världsreligionernas utbredning, grundpelare och kulturella inflytande på olika håll i världen. Man bekantar sig också med naturreligioner och nya religiösa rörelser samt irreligiositet som livsåskådning. Man granskar religionerna ur vetenskapligt perspektiv med beaktande av religiösa dimensioner. I undervisningen behandlas skillnaden mellan tro och kunskap samt religiöst och vetenskapligt

språk, religionskritik och hur religionerna syns i medierna, i politiken, inom olika kulturområden, i populärkulturen, i konst och i seder och bruk. Man behandlar ekumenik samt dialogen mellan religioner och livsåskådningar och dess betydelse för världsfreden.

13 Ett gott liv: Centralt i undervisningen är de etiska grundbegreppen och förståelsen av dem. Man bekantar sig med etiska normer inom kristendomen och andra religioner och med etiska betoningar i olika kristna kyrkor samt med förhållandet mellan Bibeln och etik. Man studerar FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och människorättsetik. I undervisningen behandlas livsfrågor och frågor i anslutning till det finländska samhället, globalt ansvar, miljö och djur ur etiskt perspektiv. Man reflekterar över etiska frågor med hjälp av aktuella exempel i media. Man reflekterar också över etiska aspekter i egna val och hur de påverkar det egna och andras välbefinnande.

ORTODOX TRO

11 Förhållandet till den egna religionen: Centralt innehåll i undervisningen är den kristna kyrkans uppkomst och utveckling ur den ortodoxa kyrkans perspektiv. Man studerar kyrkans utbredning, missionsarbete och kristendomens ankomst till Finland från öster och väster. Man behandlar klosterväsendets roll i att utveckla och bevara kyrkans lära och den bysantiska tidens inverkan på kyrkans administrativa utveckling och kyrkokonsten. Utvecklingen av kyrkans lära behandlas. Man studerar Bibeln, dess uppkomst, innehåll och användning i kyrkans verksamhet. Viktigt innehåll i undervisningen är trosbekännelsen, gudstjänsterna, mysterierna, kyrkokonsten och kyrkomusiken samt kyrkoåret som uttryck för den ortodoxa läran och central ortodox terminologi i anslutning till dessa. Man bekantar sig med den ortodoxa kyrkans verksamhet i Finland. Man stiftar bekantskap med ortodox litteratur, musik och konst.

12 Religionernas värld: I undervisningen behandlas andlighet som ett kännetecken för det mänskliga livet, forntida religioner i Finland och i Norden, andlighet i dag och irreligiositet som livsåskådning. Man bekantar sig med den kristna kyrkans utbredning, med den katolska och lutherska kyrkan och de vanligaste kristna kyrkorna och samfunden. Centralt innehåll är de stora världsreligionerna, deras seder och bruk och särdrag, religioner som uppstått i modern tid samt likheter och skillnader mellan religioner i förhållande till varandra och till den ortodoxa läran. Man behandlar de ortodoxa patriarkaten och andra ortodoxa eller närliggande kyrkor. I undervisningen behandlas den ortodoxa kulturens och lärans synlighet och inflytande i Finland

och i länder med ortodox majoritet, både ur individuellt och samhälleligt perspektiv samt aktuell kunskap om religioner och bedömning av den. Ekumenik och dialog mellan religioner behandlas.

I3 Ett gott liv: Centralt innehåll i undervisningen är allmänna etiska principer och utgångspunkter. Man bekantar sig med allmänna drag i kristen etik och etiska principer i andra religioner. Man studerar den människosyn som ligger till grund för den ortodoxa etiken samt kyrkans lära och Bibelns berättelser. Man bekantar sig med kyrkliga förrättningar och fasta som stöd för ett gott liv. Man reflekterar över frågor som gäller det egna livet, delaktighet i samhället, miljö och natur samt globalt ansvar. Man diskuterar aktuella etiska frågor i samhällsdebatten och medierna. Man reflekterar över betydelsen av att vara medveten om, tillämpa och förstå etiska värden för att växa som människa och för den egna vardagen. Viktigt innehåll är FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, FN:s konvention om barnets rättigheter och människorättsetik.

KATOLSK TRO

I1 Förhållandet till den egna religionen: I undervisningen fördjupas kännedomen om Bibeln och Traditionen, grundläggande kunskap om trosfrågor och ett kristet liv. Man hjälper eleverna att få en helhetsbild av sakramenten och att uppfatta lärans centrala delar. Centralt innehåll är döden och det eviga livet, helgonförklaring, påvens ofelbarhet samt de viktigaste händelserna i kyrkans historia och de senaste kyrkomötenas betydelse för det kyrkliga livet. Man studerar den katolska kyrkans verksamhet i Finland. Man stiftar bekantskap med olika typer av kyrklig och religiös litteratur.

I2 Religionernas värld: Centralt i undervisningen är mötet mellan olika kyrkor och kristna samfund och deras anhängare i ekumenisk anda. Man fördjupar elevernas kunskaper om hur den lutherska och ortodoxa läran har påverkat värderingarna i det finländska samhället. Man bekantar sig mera ingående med ekumeniska rådet i Finland, ekumeniska principer och mål. Man studerar de stora världsreligionerna och hur de påverkat kulturen, levnadsvanor och konst. Man bekantar sig med andra religioners syn på döden och livet efter detta. Man fördjupar sig i den katolska kyrkans dialog med andra religioner. Man stiftar bekantskap med religiös litteratur.

I3 Ett gott liv: I undervisningen reflekterar man över människans frihet att välja sina mål i

livet. Man reflekterar över det mångkulturella och mångreligiösa samhället och olika värderingar. Man fördjupar elevernas kunskap om moralläran, budorden och dygderna. Man reflekterar över kyrkans lära om synd och kring syndens väsen ur individens, kyrkans och samhällets perspektiv samt över moraliska frågor om sexualitet, äktenskap och familj. Vid val av innehåll stödjer man elevernas förståelse för samhällelig sämja och fred och ömsesidig respekt för alla.

ISLAM

I1 Förhållandet till den egna religionen: I undervisningen behandlas islam på olika håll i världen. Man fördjupar elevernas kunskaper om islams historia från profeten Muhammed till det islamiska rikets expansion och etableringen av islamisk teologi. Centralt innehåll är islams mångfald, dess huvudriktningar, moderna islamiska rörelser och politisk islam. Man reflekterar över religiös tolerans och samexistens. Viktigt innehåll är islam och muslimerna i Finland, Koranens och den nedtecknade islamiska traditionens uppkomst, uppbyggnad och tolkningar, islams grundpelare och hur de religiösa plikterna påverkar olika livsområden samt islams kulturella inflytande inom konst och vetenskap. Man reflekterar över den egna relationen till islam, till Finland och till den islamiska världen.

I2 Religionernas värld: Man bekantar sig med de stora världsreligionernas utbredning, grundpelare och kulturella inflytande på olika håll i världen samt med irreligiositet som livsåskådning. Man bekantar sig med religion som föremål för forskning och med skillnader mellan religiöst och vetenskapligt språk. Man hjälper eleverna att upptäcka religionerna i medier, inom kultur och populärkultur och att inse religionernas inflytande inom politiken. Man reflekterar över att acceptera religiösa olikheter och över religionen som en del av den kulturella identiteten.

I3 Ett gott liv: Centralt innehåll i undervisningen är islamisk etik, gärningar och konsekvenser samt tolkningar av islamisk lag i samhället och i det muslimska samfundet. Man reflekterar över förhållandet mellan islamisk lag, juridik och juridiska skolor och bekantar sig med islamiska seder och bruk. Viktigt innehåll är FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och människorättsetik samt olika aktuella etiska frågor. Religionsdialog och religionernas betydelse för samhällsfreden behandlas. Man reflekterar över ansvaret för miljön och miljöns betydelse för människan.

JUDENDOMEN

I1 Förhållandet till den egna religionen: I undervisningen behandlas judendomens uppkomst, utbredning och uppdelning i olika riktningar. Man bekantar sig med de viktigaste judiska riktningarna: ortodox, konservativ och liberal riktning, deras undergrupper och i synnerhet modern ortodox judendom. Man hjälper eleverna att förstå riktningarnas betydelse under olika tider och på olika platser, deras utbredning och centrala lära. Man studerar judendomen i Finland och globalt, med betoning på nutid. Centralt innehåll är uppkomsten av den judiska bibeln, dess uppbyggnad och tolkningar samt dess centrala innehåll och kulturella inflytande.

I2 Religionernas värld: Man studerar de stora världsreligionernas uppkomst och utbredning, grundpelare och kulturella inflytande samt med irreligiositet som en medveten livsåskådning. Man granskar religioner ur ett vetenskapligt perspektiv. Centralt innehåll är skillnaden mellan tro och vetande och mellan religiöst och vetenskapligt språk, religionskritik och religionernas synlighet inom kultur, media, politik, populärkultur, konst och umgängeskultur.

I3 Ett gott liv: I undervisningen behandlas grundläggande etiska begrepp och teorier. Man bekantar sig med etiska normer inom judendomen och andra religioner i Mellanöstern. Man studerar etiska betoningar inom judendomens riktningar samt skillnaden mellan Torah (de fem Moseböckerna) och judendomens övriga heliga skrifter (Tanach = den judiska bibeln, Talmud, Mishnei Torah och Shulchan Aruch) och etikens förhållande till dessa. Man bekantar sig med det etiska tänkandet i religionerna och hos Asiens ursprungsbefolkning. Man fördjupar sig i etiken i de tio budorden och andra mitzvor, dvs. religiösa påbud. Centralt innehåll är FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och den människorättsetik och religionsdialog som den medför. Man fördjupar sig i elevernas livsfrågor, det finländska samhället och det globala ansvaret samt etiska frågor gällande miljön.

13.4.12.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i religion

Årskurserna 1–2

I undervisningen ska man sträva efter att skapa ett lugnt, öppet och förtroligt samtalsklimat. Det är viktigt att varje elev får berätta om sina iakttagelser och erfarenheter. Eleverna uppmuntras att lära sig genom samspel samt att acceptera olikheter. Det är viktigt att i undervisningen utgå från eleven och respektera elevens upplevelsevärld, i synnerhet när man tar upp etiska frågor. Kreativa, konkreta och upplevelsebaserade metoder, projekt och diskussioner stödjer den holistiska synen på eleven som en social och aktiv person som lär sig genom alla sinnen. Undervisningen kan innehålla individuella eller gemensamma projekt som omfattar flera lärokurser eller överskrider läroämnesgränserna. Berättelser, musik, bildkonst, lek, drama samt gäster och studiebesök används för att ge variation i arbetet och glädje i lärandet.

Årskurserna 3–6

Innehållet behandlas med hjälp av berättelser och drama samt genom erfarenhetsbaserat, konkret och gemensamt lärande. Det är viktigt att börja introducera begrepp. Olika digitala verktyg kan användas i religionsundervisningen för att främja lärandet och öka elevernas aktivitet och interaktion. I undervisningen betonas rofylldhet och diskussion. I mån av möjlighet kan studiebesök och gäster utnyttjas i undervisningen. Undervisningen kan innehålla individuella eller gemensamma projekt som omfattar flera lärokurser eller överskrider läroämnesgränserna. Målet är att visa respekt för alla religioner och livsåskådningar som finns representerade i skolan.

Årskurserna 7–9

Målet är att visa uppskattning och respekt för alla religioner och livsåskådningar. Teman granskas med hjälp av erfarenhetsbaserat, konkret och gemensamt lärande. Det är viktigt att fördjupa och gemensamt reflektera över begrepp. Olika digitala verktyg används i religionsundervisningen för att främja lärandet och öka elevernas aktivitet och interaktion. Undervisningsmiljön ska vara rofylld. Diskussion är en viktig del av undervisningen. I mån av möjlighet kan studiebesök och gäster utnyttjas i undervisningen. Undervisningen kan innehålla individuella eller gemensamma projekt som omfattar flera lärokurser eller överskrider läroämnesgränserna.

13.4.12.5Handledning, differentiering och stöd i religion

Årskurserna 1–2

Undervisningen i de olika lärokurserna i religion ska ta hänsyn till elevernas olika behov och bakgrund, såsom språkkunskap och kulturell bakgrund. Centrala begrepp introduceras så att alla elever har möjlighet att förstå dem. Arbetsätten anpassas till barnens ålder. I undervisningen skapas gemensamma situationer som främjar lärande och delaktighet.

Årskurserna 3–6

Lärokurserna genomförs så att elevernas olika religiösa och konfessionella bakgrund och språkkunskaper beaktas i undervisningen och arbetet. Eleverna ska få stöd för att förstå centrala begrepp. I undervisningen skapas gemensamma situationer som främjar lärande och delaktighet och eleven handleds att stärka sin studiefärdighet och initiativförmåga.

Årskurserna 7–9

Lärokurserna genomförs så att elevernas olika religiösa och konfessionella bakgrunder och språkkunskaper beaktas i undervisningen och arbetet. I undervisningen skapas gemensamma situationer som främjar lärande och delaktighet samt sociala och kommunikativa färdigheter. Eleverna handleds att stärka sin studiefärdighet och initiativförmåga.

13.4.12.6 Bedömning av elevens lärande i religion

Årskurserna 1–2

Bedömningen av lärande ska vara handledande och uppmuntrande. Mångsidig respons ges i samband med arbetet och gemensamma diskussioner. Responsen ska utveckla elevernas samarbetsförmåga och uppmuntra dem att uttrycka sina tankar. Eleverna ska i undervisningen ges utrymme och uppmuntras att ifrågasätta och ställa frågor samt att lyssna på andras synpunkter. Mångsidiga arbetsätt ger eleverna möjligheter att visa och själva ge akt på sina framsteg och kunskaper.

Centrala föremål för bedömningen och responsen med tanke på lärprocessen i religion är

följande:

- framsteg i att känna igen och namnge fenomen som rör livsåskådning i sin närmiljö
- framsteg i förmågan att arbeta i grupp
- framsteg i förmågan att uttrycka tankar och lyssna på andra.

Årskurserna 3–6

Bedömningen i religion ska vara handledande och uppmuntrande. Responsen ska uppmuntra eleven att undersöka religiösa källor och deras särdrag och att själv tolka dem. I bedömningen ska man beakta olika former av skriftlig och muntlig framställning samt kunskaper som visas med hjälp av andra uttrycksformer. Det centrala är elevens förmåga att uttrycka sig själv och sina tankar. I stället för att fästa uppmärksamheten vid memorering av detaljer ska man i bedömningen uppmärksamma elevens förmåga att förstå och kunna tillämpa sin kunskap och utveckla sitt tänkande.

Läraren ska ge en verbal eller skriftlig bedömning i religion genom att bedöma elevernas kunskaper i relation till målen i den lokala läroplanen. För att definiera kunskapsnivån för läsårsbetyget i årskurs 6 ska läraren använda de nationella bedömningskriterierna i religion.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (verbal bedömning) eller vitsordet 8 (sifferbedömning) i slutet av årskurs 6 i religion

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
M1 handleda eleven att fördjupa sig i religionens heliga skrifter och berättelser samt den centrala läran	II	Förmåga att hantera information om religion, religiös multilitteracitet	Eleven kan nämna källor och texter inom religionen i fråga samt beskriva det centrala innehållet i dem.

M2 handleda eleven att bekanta sig med ritualer och seder samt heliga platser och byggnader inom religionen i fråga	I1	Förmåga att hantera information om religion, religiös multilitteracitet	Eleven kan med hjälp av exempel redogöra för viktiga ritualer, seder och heliga platser inom religionen i fråga och beskriva deras innebörd.
M3 hjälpa eleven att känna igen karaktäristiska drag och symbolik i religiöst språk	I1, I2	Förmåga att analysera religiöst språk och symboler	Eleven kan ge exempel på religiöst språk och religiös symbolik.

M4 vägleda eleven att söka information om religionen i olika källor samt bedöma och använda informationen	I1, I2, I3	Förmåga att lära sig i religionsundervisningen	Eleven kan söka information i flera källor. Eleven övar sig att bedöma tillförlitligheten och objektiviteten i den information hen hittar.
M5 handleda eleven att utforska Finlands och Europas religiösa och konfessionella rötter och situationen i dag	I1, I2	Kunskap om religion och kultur	Eleven känner till hur religionerna har påverkat samhällenas utveckling, kultur och medier och kan ge exempel. Eleven kan i huvuddrag beskriva Finlands och Europas religiösa rötter.
M6 handleda eleven att få insikt i judendomen, kristendomen och islam och deras inflytande och historia i Europa	I2, I3	Kunskap om religion och kultur	Eleven kan beskriva huvuddragen i judendomen, kristendomen och islam och deras inbördes relationer.

M7 uppmuntra eleven att respektera det som är heligt för en själv och för andra samt att agera lämpligt i olika religiösa sammanhang och situationer	I1, I2, I3	Religiös multilitteracitet	Eleven vet hur man ska agera och strävar efter att agera på ett lämpligt och respektfullt sätt i olika religiösa situationer och på religiösa platser.
M8 handleda eleven i att utforska etiska normer i religionen i fråga och etiska principer som förenar olika religioner	I2, I2, I3	Kunskap om etik	Eleven känner igen och kan nämna etiska normer i den religion som studeras samt etiska principer som förenar religioner och livsåskådningar.
M9 vägleda eleven att förstå värdena i de mänskliga rättigheterna och i synnerhet i FN:s konvention om barnets rättigheter ur individuellt och kollektivt perspektiv	I2, I3	Kunskap om människorättsetik	Eleven kan det centrala innehållet i FN:s konvention om barnets rättigheter och kan ge exempel på mänskliga rättigheter.
M10 vägleda eleven att bedöma sina val och reflektera kring de värden som påverkar dem ur ett etiskt perspektiv och med tanke på en hållbar framtid	I2, I3	Förmåga att reflektera över etiska frågor	Eleven kan ge exempel på hur man skapar en hållbar framtid. Eleven kan tillämpa de etiska principerna i religionen i fråga i sina exempel.
M11 ge eleven möjligheter att diskutera etiska frågor, uttrycka sina tankar och känslor på ett konstruktivt sätt samt öva sig att motivera sina synpunkter	I1, I2, I3	Tankeförmåga, kommunikativa färdigheter	Eleven deltar i gemensamma diskussioner, kan lyssna på andra och uttrycka sig.
M12 hjälpa och stödja eleven att utveckla och stärka en positiv syn på världen, en positiv självkänsla och tro på livet	I3		Används inte som grund för bedömningen. Eleven handläs som en del av självbedömningen reflektera över sina upplevelser.

Årskurserna 7–9

Bedömningen ska grunda sig på observationer och diskussioner i arbetet samt på elevens olika alster. Utöver alstren bedöms studieprocessen och arbetets olika faser. Bedömningen ska vara mångsidig och responsen handledande och uppmuntrande. Eleverna ska regelbundet få information om sina framsteg och prestationer i relation till de uppställda målen.

Elevernas självbedömning och kamratbedömning används som stöd för bedömningen.

Slutbedömningen infaller det läsår då läroämnet upphör att vara ett gemensamt läroämne för alla. Genom slutbedömningen fastställs hur väl eleven har uppnått målen för lärokursen i religion när studierna avslutas. Slutvitsordet bildas genom att elevens kunskapsnivå ställs i relation till de nationella kriterierna för slutbedömningen. Kunskapen i läroämnet utvecklas kumulativt i takt med att elevens tankeförmåga fördjupas. I slutvitsordet ska alla nationella kriterier för slutbedömningen i läroämnet beaktas, oberoende av i vilken årskurs målet i fråga fastställs i den lokala läroplanen. Eleven får vitsordet åtta (8) om hen i genomsnitt visar de kunskaper som kriterierna förutsätter. Om vitsordet åtta överskrids för något mål, kan detta kompensera en svagare prestation för något annat mål.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (vitsordet 8) i slutbedömningen efter avslutad lärokurs i religion

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
M1 vägleda eleven att inse sambandet mellan religion och kultur och att uppfatta den religiösa mångfalden	I1, I2	Kunskap om religionernas betydelse i kulturen och samhället	Eleven känner igen och kan nämna religiösa inslag i den omgivande kulturen.

M2 handleda eleven att fördjupa sina kunskaper om den religion som studeras och dess inflytande	I1	Förmåga att hantera religiös information	Eleven kan beskriva hur den aktuella religionen har uppkommit och vilket inflytande den haft. Eleven känner till religionens grundpelare och kan nämna de viktigaste källorna.
M3 handleda eleven att undersöka religioner och livsåskådningar på olika håll i världen samt irreligiositet	I2	Kunskap om världsreligionerna och olika livsåskådningar	Eleven har grundläggande kunskaper om världens stora religioner och om irreligiositet. Eleven kan beskriva mångfalden i religionerna och livsåskådningarna.
M4 handleda eleven att känna igen seder och symboler i olika religioner och livsåskådningar samt ge akt på religiösa teman i medier, världspolitiken, inom konst och populärkultur	I1-I3	Religiös och kulturell läskunnighet	Eleven kan nämna olika seder och symboler i religiösa traditioner. Eleven kan ge exempel på religiösa teman i medier, inom konst och populärkultur.
M5 vägleda eleven att iaktta och bedöma olika sätt att argumentera samt skillnader mellan religiöst och vetenskapligt språk	I1, I3	Tankeförmåga, kommunikativa färdigheter	Eleven känner igen och kan ge exempel på olika sätt att argumentera samt några skillnader mellan religiöst och vetenskapligt språk.

M6 handleda eleven att utforska centrala etiska begrepp, de mänskliga rättigheterna och de etiska principerna i den religion som studeras samt i andra religioner och livsåskådningar	I3	Kunskap om etik och människorättsetik	Eleven känner till och kan nämna centrala etiska begrepp. Eleven kan nämna de viktigaste konventionerna om mänskliga rättigheter och redogöra för det centrala innehållet i dem. Eleven känner till etiska principer i den religion som studeras och i andra religioner och livsåskådningar.
M7 hjälpa eleven att reflektera kring religioners och livsåskådningars globala betydelse som grund och rättesnöre för människors val	I1, I3	Kunskap om religioners och livsåskådningars globala betydelse	Eleven kan beskriva och bedöma religioners och livsåskådningars globala betydelse som grund och rättesnöre för människors val.
M8 uppmuntra eleven att fundera över mänskliga livsfrågor och aktuella etiska frågor och egna värderingar i förhållande till dem	I1, I2, I3	Etiskt tänkande	Eleven reflekterar över mänskliga livsfrågor och kan redogöra för aktuella etiska frågor.
M9 inspirera eleven att granska etiska aspekter i sina val och hur de påverkar välbefinnandet och uppmuntra eleven till en hållbar livsstil	I2, I3	Etiskt tänkande	Eleven reflekterar över de etiska aspekterna i sina val och kan berätta hur de påverkar det egna och andras välbefinnande och en hållbar framtid.

M10 sporra eleven att möta olika människor i dag och i framtiden under fortsatta studier, i arbetslivet och på fritiden	I1-I3		Används inte som grund för bedömningen. Eleven handleds att som en del av självbedömningen reflektera över sina upplevelser.
---	-------	--	--

13.4.13 LIVSÅSKÅDNINGSKUNSKAP

13.4.13.1 Läroämnets uppdrag

Allmänt

Uppdraget för undervisningen i livsåskådningskunskap är att främja elevernas förmåga att sträva efter det goda livet. I livsåskådningskunskapen ses människorna som aktörer som förnyar och skapar sin kultur och som upplever och skapar mening tillsammans och i samverkan med omvärlden. Livsåskådningar, mänskliga sedvanor och deras innebörd anses vara resultat av växelverkan mellan individer, samhällen och kulturarv. I

livsåskådningskunskapen betonas människans förmåga att aktivt påverka sina egna tankar och handlingar. Detta gäller även elevernas studier och lärande. Därför är det viktigt att undervisningen och studierna anpassas efter elevernas tanke- och upplevelsevärld.

Undervisningen i livsåskådningskunskap har som uppdrag att utveckla elevernas förmåga att växa till självständiga, toleranta, ansvarsfulla och omdömesgilla medlemmar i sitt samhälle. Målet är ett fullständigt demokratiskt medborgarskap i en allt mer global och snabbt föränderlig värld. Det förutsätter att undervisningen i livsåskådningskunskap mångsidigt ökar den åskådningsmässiga och kulturella allmänbildningen, utvecklar förmågan att tänka, förmågan att handla etiskt och kritiskt och att lära sig. Att tänka kritiskt innebär inom livsåskådningskunskap att söka orsaker, se sammanhang, ha känsla för situationer och att kunna ändra sitt förhållningssätt. Hit hör också en öppen och reflekterande attityd. Livsåskådningskunskapen ska stödja utvecklingen av mångsidig kompetens, i synnerhet

förmågan att tänka och lära sig, kulturell och kommunikativ kompetens, vardagskompetens och förmågan att delta, påverka och ta ansvar.

Årskurserna 1–2

I årskurserna 1–2 ska tyngdpunkten i undervisningen i livsåskådningskunskap ligga på att utveckla elevernas samarbets- och kommunikationsförmåga, uttrycksförmåga samt tänkande och lärande. Genom att vara lyhörd för och respektera elevens tankar och erfarenheter hjälper man eleven att utveckla en sund självkänsla och en positiv självbild. Uppdraget är att berika elevens kulturella kännedom och främja etiskt tänkande. Läraren stödjer elevernas moraliska utveckling med hjälp av berättelser från olika kulturer. I undervisningen ges utrymme för olika inre bilder, frågor och insikter.

Årskurserna 3–6

I årskurserna 3–6 har undervisningen i livsåskådningskunskap som särskilt uppdrag att uppmuntra och stödja elevernas strävan efter att skapa en egen identitet och livsåskådning. Det centrala i undervisningen är att stödja utvecklingen av elevernas etiska tänkande, kulturella färdigheter och förmåga att uttrycka sina åsikter och motivera dem. I undervisningen behandlas barnens rättigheter, individens ansvar, social interaktion, mobbning, vänskap och en fungerande klassgemenskap. Läraren stödjer elevens förmåga att kritiskt förhålla sig till information.

Årskurserna 7–9

I årskurserna 7–9 har undervisningen i livsåskådningskunskap som särskilt uppdrag att öka elevernas förmåga att gestalta och planera sin framtid. Undervisningen ska stödja eleverna att bygga sin identitet och livsåskådning i synnerhet genom att bredda de allmänbildande kunskaperna samt beakta elevernas personliga val efter den grundläggande utbildningen. Eleverna ska få stöd för att hitta egna modeller för ett gott liv.

13.4.13.2 Mål för undervisningen i livsåskådningskunskap

Årskurserna 1–2

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
M1 vägleda eleven att lyssna på andra elevers åsikter och tankar	I1–I4	K1, K2, K4
M2 uppmuntra eleven att uttrycka sina egna tankar och känslor på olika sätt	I2	K1, K2, K7
M3 vägleda eleven att värdesätta sina egna och andras tankar	I1	K1, K2, K7
M4 främja elevens förmåga att ställa frågor och framföra motiverade argument	I1–I4	K1, K2, K7
M5 vägleda eleven att uppfatta orsak och verkan samt etiska aspekter i vardagliga situationer	I1–I4	K1, K3, K4
M6 uppmuntra eleven att reflektera över skillnaden mellan rätt och fel samt godhet	I1–I4	K1, K3, K7
M7 handleda eleven att lära känna seder och bruk i närmiljön	I2	K2, K4
M8 handleda eleven att förstå grundläggande faktorer för att människor ska kunna leva tillsammans	I1–I4	K2, K3, K7
M9 vägleda eleven att respektera och uppskatta naturen och sin närmiljö	I4	K3, K5, K7

Årskurserna 3–6

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
M1 skapa förutsättningar för eleven att utveckla sitt etiska tänkande och sporra eleven att tillämpa etiska principer i vardagliga situationer	I1–I4	K1, K2, K3, K7
M2 handleda eleven att känna igen och bedöma ett argument och motiveringar till det	I1–I4	K1, K4, K5
M3 främja elevens förmåga att uppfatta samband mellan olika företeelser och att utveckla sitt tänkande	I1–I3	K1, K4
M4 vägleda eleven att ta ansvar för sig själv, andra människor och naturen	I1–I3	K3, K7
M5 vägleda eleven att lära känna Finlands, Europas och världens kulturarv och att förstå kulturell mångfald som fenomen	I2–I4	K2, K4, K5
M6 stödja eleven att utveckla sin allmänbildning inom livsåskådning och kultur	I1–I4	K1, K2

M7 vägleda eleven att planera och utvärdera sitt eget lärande i livsåskådning	I1–I4	K1, K2, K5
M8 uppmuntra eleven att uttrycka sin livsåskådning och att lyssna på andras ställningstaganden i livsåskådningsfrågor	I1–I3	K2, K7
M9 vägleda eleven att bekanta sig med människorättsetiken som baserar sig på FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, i synnerhet barnets rättigheter	I3	K2, K3
M10 uppmuntra eleven att ta initiativ och agera på ett ansvarsfullt sätt i sin omgivning	I1–I4	K5, K6, K7

Årskurserna 7-9

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
M1 vägleda eleven att identifiera, förstå och använda begrepp som hör samman med livsåskådning	I1	K1, K2, K4
M2 främja elevens kulturella allmänbildning genom att handleda eleven att bekanta sig med olika kulturer och livsåskådningar och fördjupa sig i Unescos världsarvskonvention	I1	K2, K7

M3 handleda eleven att lära känna olika religiösa och ickereligiösa livsåskådningar, växelverkan mellan dem samt vilken roll kunskap och forskning spelar vid bedömning av livsåskådningar	I1	K1, K2, K5
M4 vägleda eleven att utforska grunden för religiöst tänkande och religionskritik	I1, I3	K1, K3
M5 vägleda eleven att se åskådningsfrihet som en mänsklig rättighet samt utforska med vilka nationella och internationella medel åskådningsfrihet garanteras	I1, I3	K2, K3, K6, K7
M6 vägleda eleven att uppfatta åskådningsmässiga val och vilka personliga och sociala orsaker som ligger bakom dem	I1, I2, I3	K1, K2, K4
M7 uppmuntra eleven att acceptera och förstå världens mångfald och jämlikt bemötande av alla människor	I1, I2, I3	K2, K3, K7
M8 handleda eleven att iaktta etiska aspekter i sitt liv och sin omgivning och att utveckla sitt etiska tänkande	I2, I3	K5, K7
M9 uppmuntra eleven att reflektera över hur de egna valen påverkar en hållbar framtid lokalt och globalt	I1, I2, I3	K5, K6, K7
M10 vägleda eleven att	I2, I3	K1, K7

inse betydelsen av och den etiska grunden för människovärdet, de mänskliga rättigheterna och människors jämlikhet		
---	--	--

13.4.13.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för livsåskådningskunskap

Årskurserna 1–2

I1 Att växa till ett gott liv: Eleverna tränar samtalsfärdigheter genom att lära sig lyssna på andra med respekt och genom att öva att uttrycka sig tydligt. De reflekterar tillsammans över betydelsen av gott handlande, rätt och fel och att skilja mellan dem samt på människans godhet. Tillsammans undersöker man vad vänskap innefattar och betyder i barns liv.

I2 Olika sätt att leva: Eleverna reflekterar över frågan "Vem är jag?" och olika sätt att leva och tänka. Tillsammans undersöker man olika livsstilar, särskilt sådana som anknyter till elevens egen hem- och kulturbakgrund.

I3 Grunderna för ett gemensamt liv: Eleverna fördjupar sig i grunderna för att leva tillsammans genom att undersöka till exempel betydelsen av regler, förtroende, ärlighet och uppriktighet i olika vardagliga situationer och miljöer i sitt liv. De stiftar inledningsvis bekantskap med barnets rättigheter och barnets ställning i olika samhällen.

I4 Naturen och en hållbar framtid: Eleverna undersöker olika levnadssätt i världen och reflekterar samtidigt över livets förgänglighet. Tillsammans fördjupar man sig i berättelser om världens uppkomst. Eleverna undersöker sin egen närmiljö och granskar hur de egna valen och handlingarna påverkar miljön. Eleverna försöker hitta betydelsefulla upplevelser som hör samman med naturen.

Årskurserna 3–6

Innehållet väljs så att det stödjer målen och utnyttjar de lokala möjligheter som finns. Innehållsområdena formas till helheter för olika årskurser. Elevernas upplevelsevärld, idéer och tankar beaktas vid valet av innehåll och vid närmare behandling av det.

I1 Att växa till ett gott liv: Eleverna övar sig att möta andra och att respektera olika synsätt. De undersöker hur rättvisa tar sig uttryck i det dagliga livet. Man undersöker frihet och ansvar, i synnerhet tanke-, religions- och livsåskådningsfrihet. Man fördjupar sig i begreppen värde och norm. Eleverna reflekterar över jämlikhet, lycka och ett bra liv. Eleverna övar sig att förklara och motivera sin synpunkt i förhållande till andras.

I2 Olika sätt att leva: Eleverna undersöker den egna identiteten ur olika perspektiv. I undervisningen fördjupar man sig i den finländska kulturen och kulturella minoriteter samt olika livs- och världsåskådningar. Man reflekterar över till exempel vad det innebär att vara jämlik, att acceptera, att förstå, att veta, att tro och att anta. Man fördjupar sig i världens kulturarv och inser dess värde. Eleverna övar sig att förklara och motivera sin synpunkt i förhållande till olika kulturer och livsåskådningar.

I3 Grunderna för ett gemensamt liv: Eleverna fördjupar sig i grunden för att leva tillsammans genom att undersöka till exempel betydelsen av överenskommelser, löften, rättigheter och skyldigheter, jämlikhet, fred och demokrati i såväl olika vardagliga situationer i det egna livet som i större omfattning. I undervisningen fördjupar man sig i barnets rättigheter och fundera på hur de förverkligas nära och fjärran. Man övar sig att etiskt bedöma gärningar utifrån deras kontext, syfte och följder. Eleverna övar sig att förklara och motivera egna synpunkter i förhållande till förutsättningarna för att leva tillsammans.

I4 Naturen och en hållbar framtid: Eleverna fördjupar sig i olika tidsbegrepp och sätt att förklara världen och reflekterar över hur de påverkar människors liv samt över olika uppfattningar som anknyter till dem. De undersöker olika naturuppfattningar, naturens och människans framtid samt hållbar utveckling. Eleverna övar sig att förklara och motivera egna synpunkter i förhållande till världsbilden och en hållbar framtid.

Årskurserna 7-9

11 Åskådning och kultur: I undervisningen fördjupar man sig i begreppen världsbild och världsåskådning. Man för diskussioner som stödjer elevens livsåskådning och identitetsutveckling. Eleverna fördjupar sig i världens kultur- och naturarv som skyddas av Unesco, och följer med hur kulturen tar sig uttryck i bland annat medier och inom konst. I undervisningen studeras teistiska och ateistiska trosuppfattningar i dagens värld, till exempel den sekulära humanismen, kristendomen och islam. Man utforskar valda trosuppfattningars historia och vilka förändringar de genomgått samt bedömer hur åskådningsfrihet och jämlikhet förverkligas i olika samhällen.

12 Etikens grunder: Eleverna får insikt i etikens grundläggande frågor och huvudriktningar. Man funderar över utgångspunkterna för ett gott liv och allmänmänniska värden: sanning, godhet, skönhet och rättvisa. I undervisningen granskas olika perspektiv på etisk bedömning av handlingar, såsom gärningens avsiktlighet, gärningsmannens syfte och konsekvenserna av gärningen. Man tillämpar etiska principer och begrepp på situationer som uppstår i ungdomarnas vardag. Eleverna fördjupar sig i aktuella frågor som uppstår i sociala medier och andra massmedier ur ett etiskt perspektiv. Man granskar kulturell mångfald som en rikedom, en rättighet och en etisk fråga.

13 De mänskliga rättigheterna och en hållbar framtid: I undervisningen behandlas människovärdet, de mänskliga rättigheterna och jämlikhet mellan människor. Man utforskar utvecklingen av de mänskliga rättigheterna och kränkning av mänskliga rättigheter, såsom förintelsen. Eleverna studerar olika uppfattningar om förhållandet mellan människan och naturen, till exempel den humanistiska, utilistiska, mystiska och naturcentrerade uppfattningen. Man utforskar möjligheterna till en hållbar framtid i naturen och i samhället samt frågor med anknytning till miljöetik, såsom djurens rättigheter. Eleverna reflekterar över hur man kan agera på ett ansvarsfullt sätt för att främja en hållbar framtid.

13.4.13.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i livsåskådningskunskap

Årskurserna 1–6

Vid valet av arbetssätt är det med tanke på läroämnets mål viktigt att skapa en trygg och öppen psykisk och social lärmiljö, där eleven upplever att hen blir hörd och respekterad. Eleven ska uppmuntras till självstyrt lärande. Den fysiska lärmiljön utvecklas så att den tar hänsyn till olika sätt att arbeta och lära sig och går lätt att förändra. De gemensamma, lärarledda undersökande diskussionerna berikas med konkreta aktiviteter, sagor, berättelser, lekar, musik, bildkonst och drama. Digitaliseringen av barnens livsmiljö ska beaktas i arbetet.

Årskurserna 7-9

Med tanke på läroämnets mål är det viktigt att skapa en trygg och öppen lär- och samtalsmiljö, där eleven upplever att hen blir hörd och respekterad. Ur lärmiljöperspektiv är det, i synnerhet när en ny grupp börjar, viktigt att skapa samhörighet i gruppen. Eleven ska uppmuntras till att ta ansvar för sitt lärande. Eleverna lever i en allt mer globaliserad medievärld, som formas av olika digitala tillämpningar. Därför är det viktigt att i lärmiljön i livsåskådningskunskap kombinera naturligt umgänge och gemensam samvaro med användning av olika medier och digitala verktyg på ett pedagogiskt mångsidigt sätt.

13.4.13.5Handledning, differentiering och stöd i livsåskådningskunskap

Årskurserna 1-6

Med tanke på läroämnets mål är det centralt att handledningen och stödet stärker elevens självförtroende och känsla av delaktighet. Läroämnet livsåskådningskunskap ska stödja elevens välbefinnande, utveckling och lärande genom att erbjuda möjligheter och begreppsliga redskap att undersöka, strukturera och skapa en egen livsåskådningsidentitet tillsammans med andra. Handledning och stöd behövs särskilt för att utveckla kommunikations- och tankeförmågan. Elevernas individuella behov av stöd ska beaktas vid valet av arbetssätt.

I undervisningen strävar man till att varje elev kunde känna sig delaktig och att varje elev kunde må bra i gruppen.

Årskurserna 7-9

Med tanke på läroämnets mål är det centralt att handledningen och stödet stärker elevens självförtroende och känsla av delaktighet. Läroämnet livsåskådningskunskap ska stödja elevens välbefinnande, utveckling och lärande genom att erbjuda möjligheter och begreppsliga redskap att undersöka, strukturera och skapa en egen livsåskådningsidentitet tillsammans med andra.Handledning och stöd behövs för att uppfatta det begreppsliga innehållet i läroämnet, i synnerhet i etiska frågor, och för att utveckla kommunikations- och tankeförmågan. Elevernas individuella behov av stöd samt möjlighet att fördjupa sig och avancera i egen takt ska beaktas vid valet av arbetssätt och innehåll.

13.4.13.6 Bedömning av elevens lärande i livsåskådningskunskap

Årskurserna 1-6

Bedömningen av lärande ska vara handledande och uppmuntrande. Mångsidig respons ges i samband med arbetet och gemensamma diskussioner. Bedömningen ska stödja och stärka elevernas delaktighet och självförtroende. Responsen ska utveckla elevernas samarbetsförmåga och uppmuntra dem att uttrycka sina tankar. Eleverna ska i undervisningen ges utrymme och uppmuntras att ifrågasätta och ställa frågor samt att motivera sina åsikter och lyssna på andras synpunkter. Mångsidiga arbetssätt ger eleverna möjligheter att visa och själva ge akt på sina framsteg och kunskaper.

Centrala föremål för bedömningen och responsen med tanke på lärprocessen i livsåskådningskunskap är följande

- framsteg i att känna igen och namnge fenomen som rör livsåskådning i sin närmiljö
- framsteg i förmågan att arbeta i grupp

- framsteg i förmågan att uttrycka tankar och att lyssna på andra.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (verbal bedömning) eller vitsordet 8 (sifferbedömning) i slutet av årskurs 6 i livsåskådningskunskap

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
M1 skapa förutsättningar för eleven att utveckla sitt etiska tänkande och sporra eleven att tillämpa etiska principer i vardagliga situationer	I1-I4	Hur eleven behärskar och tillämpar begrepp	Eleven kan förklara vissa centrala etiska begrepp och kan med hjälp av dem analysera vissa etiska situationer som hen mött i livet.
M2 handleda eleven att känna igen och bedöma ett argument och motiveringar till det	I1-I4	Förmåga att känna igen och bedöma argument och motiveringar	Eleven kan urskilja argument och motiveringar till dem i en diskussion samt fundera över hur relevanta motiveringarna är.
M3 främja elevens förmåga att uppfatta samband mellan olika företeelser och att utveckla sitt tänkande	I1, I2, I3	Förmåga att dra slutsatser	Eleven kan identifiera felaktiga slutsatser och korrigera sitt tänkande utgående från dem

M4 vägleda eleven att ta ansvar för sig själv, andra människor och naturen	I1, I2, I3	Kunskap om vad det innebär att ta ansvar	Eleven kan beskriva vad det innebär att ta ansvar för sig själv, andra och naturen och ge exempel ur det egna livet
M5 vägleda eleven att lära känna Finlands, Europas och världens kulturarv och att förstå kulturell mångfald som fenomen	I1, I2, I3	Förmåga att tillämpa kunskaper och begrepp	Eleven kan namnge och förklara vissa kulturella fenomen som ingår i Finlands, Europas och världens kulturarv. Eleven kan ge exempel på kulturell mångfald i gruppen eller samhället.
M6 stödja eleven att utveckla sin allmänbildning inom livsåskådning och kultur	I1-I4	Förmåga att tillämpa kunskaper och begrepp	Eleven kan nämna viktiga särdrag i några livsåskådningar och kulturer
M7 vägleda eleven att planera och utvärdera sitt eget lärande i livsåskådning	I1-I4	Förmåga att lära sig	Eleven kan ställa upp mål för sina studier, sträva mot dem och bedöma hur de nås både individuellt och i grupp.
M8 uppmuntra eleven att uttrycka sin livsåskådning och att lyssna på andras ställningstaganden i livsåskådningsfrågor	I1, I2, I3	Sociala färdigheter och förmåga att arbeta i grupp	Eleven uttrycker sina livsåskådningstankar på ett konstruktivt sätt och kan lyssna på andras synpunkter och ställningstaganden.

M9 vägleda eleven att bekanta sig med människorättsetiken som baserar sig på FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, i synnerhet barnets rättigheter	I3	Kunskap om människorättsetik	Eleven kan det centrala innehållet i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och kan ge exempel på barnets rättigheter.
M10 uppmuntra eleven att ta initiativ och agera på ett ansvarsfullt sätt i sin omgivning	I1-I4	Kännedom om sätt att påverka	Eleven kan söka och beskriva några sätt att påverka på ett ansvarsfullt sätt.

Bedömningen av elevens lärande i livsåskådningskunskap i årskurserna 7-9

Bedömningen i livsåskådningskunskap ska grunda sig på observation av arbetet, diskussioner och argumentering samt på elevens olika alster. Utöver alstren bedöms studieprocessen och arbetets olika faser, till exempel hur eleven formulerar frågor, bygger upp motiveringar, avgränsar ämnet, söker information, motiverar synpunkter, använder begrepp, hur tydligt eleven uttrycker sig och hur hen slutför sitt arbete. Elevernas självbedömning och kamratbedömning används som stöd för bedömningen. Slutbedömningen infaller det läsåret då läroämnet upphör att vara ett gemensamt läroämne för alla. Genom slutbedömningen fastställs hur väl eleven har uppnått målen för lärokursen i livsåskådningskunskap när studierna avslutas. Slutvitsordet bildas genom att elevens kunskapsnivå ställs i relation till de nationella kriterierna för slutbedömningen i livsåskådningskunskap. Kunskapen i läroämnet utvecklas kumulativt i takt med att elevens tankeförmåga fördjupas. I slutvitsordet ska alla nationella kriterier för slutbedömningen i läroämnet beaktas, oberoende av i vilken årskurs målet i fråga fastställs i den lokala läroplanen. Eleven får vitsordet åtta (8) om hen i genomsnitt visar de kunskaper som kriterierna förutsätter. Om vitsordet åtta överskrider för något mål, kan detta kompensera en svagare prestation för något annat mål.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (vitsordet 8) i slutbedömningen efter avslutad lärokurs i livsåskådningskunskap

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
M1 vägleda eleven att identifiera, förstå och använda begrepp som hör samman med livsåskådning	I1	Hur eleven behärskar och tillämpar begrepp	Eleven kan använda livsåskådningsbegrepp och se samband mellan dem.
M2 främja elevens kulturella allmänbildning genom att handleda eleven att bekanta sig med olika kulturer och livsåskådningar och fördjupa sig i Unescos världsarvskonvention	I1	Kännedom om kulturer och livsåskådningar	Eleven kan söka information om olika kulturer och livsåskådningar. Eleven kan redogöra för utgångspunkter för Unescos världsarvskonvention och nämna några världsarvsobjekt.
M3 handleda eleven att lära känna olika religiösa och icke-religiösa livsåskådningar, växelverkan mellan dem samt vilken roll kunskap och forskning spelar vid bedömning av livsåskådningar	I1	Kunskap om olika livsåskådningar och förmåga att jämföra dem	Eleven kan nämna väsentliga drag och utvecklingsförlopp i centrala världsåskådningar och kulturer, särskilt historiska, kulturella och samhällsliga perioder inom den semitiska monoteismen och den sekulära humanismen. Eleven kan redogöra för hur man studerar livsåskådningar på ett undersökande och vetenskapligt sätt

M4 vägleda eleven att utforska grunden för religiöst tänkande och religionskritik	I1, I3	Kunskap om religiöst tänkande och religionskritik	Eleven kan förklara vad som kännetecknar religiöst tänkande och ge exempel på centrala drag i religionskritik.
M5 vägleda eleven att se åskådningsfrihet som en mänsklig rättighet samt utforska med vilka nationella och internationella medel åskådningsfrihet garanteras	I1, I3	Förmåga att uppfatta betydelsen av åskådningsfrihet	Eleven kan ge exempel på åskådningsfrihet som en mänsklig rättighet och på några mekanismer som garanterar åskådningsfrihet och på avsaknad av dessa i olika situationer.
M6 vägleda eleven att uppfatta åskådningsmässiga val och vilka personliga och sociala orsaker som ligger bakom dem	I1, I2, I3	Förmåga att granska orsakerna bakom val av livsåskådning	Eleven kan beskriva personliga och sociala orsaker som ligger bakom olika människors livsåskådningsval
M7 uppmuntra eleven att acceptera och förstå världens mångfald och jämlikt bemötande av alla människor	I1, I2, I3	Förmåga att uppfatta kulturell mångfald och jämlikhet	Eleven kan beskriva mångfald och ge exempel på jämlikt bemötande av människor.
M8 handleda eleven att iaktta etiska aspekter i sitt liv och sin omgivning och att utveckla sitt etiska tänkande	I2, I3	Etiskt tänkande	Eleven kan använda etiska begrepp samt tolka och tillämpa dem.

<p>M9 uppmuntra eleven att reflektera över hur de egna valen påverkar en hållbar framtid lokalt och globalt</p>	<p>I1, I2, I3</p>	<p>Kännedom om principerna för en hållbar livsstil</p>	<p>Eleven kan nämna centrala element som anknyter till en hållbar framtid för naturen och samhället och undersöka betydelsen av en hållbar livsstil för framtiden. Eleven känner till sätt att påverka lokalt och globalt.</p>
<p>M10 vägleda eleven att inse betydelsen av och den etiska grunden för människovärdet, de mänskliga rättigheterna och människors jämlikhet</p>	<p>I2, I3</p>	<p>Etiskt tänkande</p>	<p>Eleven kan nämna de viktigaste begreppen som hör samman med mänskliga rättigheter och jämlikhet och motivera betydelsen av mänskliga rättigheter.</p>

13.4.14 HISTORIA

13.4.14.1 Läroämnets uppdrag

Allmänt

Målsättningen för historieundervisningen är att hjälpa eleverna att förstå sig själva och världen. Målet är att utveckla elevernas kulturkännedom, kunskap och medvetande om de historiska skeendena. Därvid befrämjas det etiska och självständiga tänkandet. Genom att uppleva det förgångna och nutiden, samtidigt som man utvecklar sin allmänbildning och självkännedom, upplever man det värdefulla i livet. Genom att väcka intresse för mänsklighetens utveckling befrämjas också intresset för det mänskliga i nutiden. Kunskapen om det förgångna leder eleverna att förstå utvecklingen i nutiden och värdet av det andliga och materiella arbetet. Därvid befrämjas förutsättningarna att göra val i framtiden. Den enskilda människans betydelse i de historiska skeendena och de faktorer och motiv som leder henne att handla, bidrar till att eleverna förstår mänskligheten. Historien hjälper eleverna att bygga upp sin identitet och växa upp som aktiva individer med förståelse för olikheter i samhället. I historieundervisningen lär sig eleverna källkritik och att använda olika historiska kunskapskällor. Under studiernas gång strävar man efter att skapa sig en så tillförlitlig bild som möjligt av det material som man har till sitt förfogande. Målsättningen är att utveckla förmågor att tolka texter, läsa och analysera de källor som står till buds och därefter göra kompetenta tolkningar av deras betydelse och innebörd. Eleverna får förståelse för att historien kan tolkas på olika sätt och ur olika perspektiv och för att utvecklingen kan förklaras både genom förändring och kontinuitet. Historieundervisningen hjälper eleverna att känna igen värderingar och spänningar i samhället som en följd av förändringar under olika tidsperioder.

Årskurserna 4–6

Målsättningen för historieundervisningen är att på ett levande sätt beskriva de olika kulturperiodernas karaktär och känslöstämningar. Man strävar efter att beskriva hur det var att leva under ifrågavarande period och bli förtrogen med grundbegrepp. I undervisningen

strävar man till att väcka intresse för gångna tider och människornas verksamhet och betydelse för framtiden.

Årskurserna 7-9

Målet i historieundervisningen är att väcka ungdomarna till att se sin egen historiska potential genom att visa hur idéer och ideal har motiverat människor i det förflutna. Undervisningen fördjupar elevernas uppfattning om den historiska kunskapens natur, den stöder invecklingen av elevernas egen identitet och ger insikt i kulturernas påverkan på individer och samhällen. Målet på årskurserna 7–8 är att förstå det historiska händelseförloppet. På nionde klassen är målet att lära sig förstå nutiden genom att spegla den mot den historiska bakgrunden.

13.4.14.2 Mål för undervisningen i historia

Årskurs 4

Undervisningen i historia utgår ifrån elevens närmiljö. Man börjar med att bekanta sig med den egna familjens och släktens förgångna. Under hembygdsperioden, som ingår i ämnet omgivningslära, bekantar man sig med den historiska kunskapens karaktär utgående ifrån den egna orten och näromgivningens förflutna.

Årskurs 5

Betydelse, värderingar och förhållningssätt

M1 eleverna lärs att intressera sig för historia som vetenskapsområde och som ett läroämne som bygger upp den egna identiteten

Att förstå historiska fenomenen

M4 eleverna lärs att förstå olika sätt att dela in historien i perioder och använda dess begrepp

M5 eleverna vägleds att förstå människans handlingsmotiv

M8 eleverna lärs att förstå historisk kontinuitet

Årskurs 6

Att förvärva kunskap om det förgångna

M2 att lära eleverna att ta reda på olika historiska källor

M3 att lära eleverna att lägga märke till olika tolkningsalternativ

Förståelse för historiska fenomen

M6 att vägleda eleverna att förstå sambandet mellan orsak och verkan i historiska skeenden och fenomen

M7 att hjälpa eleverna att känna igen de historiska förändringarna i den egna familjen eller det omgivande samhället

Användningen av historiska uppgifter

M9 att vägleda eleverna att framföra orsaker till förändringar i historia

M10 att lära eleverna att förklara hur tolkningarna kan förändras då det uppkommer nya källor eller granskningsmetoder

M11 att lära eleverna att förklara mänskligt handlande

Årskurs 7

Betydelse, värderingar och attityder

M1 handleda eleven att fördjupa sitt intresse för historia som vetenskap och identitetsskapande läroämne

Att förstå historiska företeelser

M4 stärka elevens förmåga att förstå begreppet historisk tid och därmed relaterade begrepp

M5 hjälpa eleven att förstå faktorer som har påverkat människans aktivitet och beslut i olika historiska situationer

Att använda historisk information

M8 uppmuntra eleven att göra tolkningar

Årskurs 8

Att söka information om det förflutna

M2 aktivera eleven att söka historisk information och att bedöma informationskällornas tillförlitlighet

M3 hjälpa eleven att förstå att historisk information kan tolkas M6 hjälpa eleven att bedöma olika orsaker till historiska händelser och företeelser

Årskurs 9

Att använda historisk information

M9 hjälpa eleven att förklara avsikter bakom mänsklig aktivitet

M10 hjälpa eleven att förklara varför historisk information kan tolkas och brukas på olika sätt i olika sammanhang och att kritiskt bedöma tolkningars trovärdighet

M11 lära eleven att använda olika källor, jämföra dem och göra en egen motiverad tolkning utgående från dem

M12 bidra till att eleven lär sig att med utgångspunkt i sin historiska kunskap göra sig en föreställning om framtiden och genom det tolka Nya tidens stora sociala och politiska ideal såsom frihet, jämlikhet och broderskap, liberalism, demokrati och socialism (Schmeizer)

13.4.14.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för historia

Årskurs 1

I historieundervisningen i Steinerskolan behandlas i flera ämnen stoff som stöder undervisningen redan innan den egentliga undervisningen i historia börjar. Först handlar det om berättelsestoffet i de lägre klasserna. Med berättelsestoffet menas det man berättar utöver periodundervisningen. I klass 1 består berättelsestoffet av folksagor från hela världen. Sagorna och de mytiska berättelserna erbjuder barnen upplevelser om det forntida sättet att uppleva världen. Dessutom blir eleverna bekanta med de sociala relationerna i äldre kulturer (konungar, drottningar, bönder mm).

Årskurs 2

Det centrala berättelsestoffet i åk 2 utgörs av fabler och legender. Fablerna skildrar olika egenskaper och drag hos människan, som barnen kan känna igen i sig själv. Legenderna ger möjligheter till utvecklandet av moral. De är ofta historiska till sin karaktär så som legenden om Fransiskus av Assisi.

Årskurs 3

I åk 3 behandlas de traditionella yrkena och livet på bondgården. Genom egen verksamhet får eleverna förståelse för levnadssättet och arbetsmetoderna förr i tiden. Eleverna får en

förståelse för de traditionella samhällsliga förhållandena när de lär sig om jordbruk, fiske, skogs- och bergsbruk, husbygge och de traditionella yrkena, så som smeden, snickaren, bergsmannen, jägaren och fiskaren. Eleverna blir också bekanta med landets byggnadskultur, med föremål och landskap. Fortiden återspeglas också i de moderna arbetsmetoderna.

Årskurs 4

Hembygdskunskapen ingår i omgivningsläran. Eleverna bekantar sig med den historiska och geografiska utvecklingen i sin närmiljö. Genom sin personliga upplevelse kan eleverna leva sig in i begreppen om tid och rum. Under perioden besöker man historiska platser, gör museibesök och gör stadsvandringar. Berättelsestoffet består av nordisk mytologi, Eddan och Kalevala. Dessa bidrar till elevernas allmänbildning och stöder och fördjupar kunskapen om hembygden och den nordiska referensramen. Genom att lära sig om det egna språkets ursprung stärks också elevens identitet.

Årskurs 5

Eleven får kunskap om människans liv i små populationer, brytningsskedet mellan jakt- och jordbrukskultur och civilisationens uppkomst. I femte klass behandlas även äldre högkulturer. Vid sidan om den fornegyptiska kulturen kan man behandla t ex Indien, Persien, Mesopotamien, Kina och Central- och Sydamerika. Via de gamla myterna i det antika Grekland spänns en båge till Alexander den Stores rike och Hellenismen. Den tidiga demokratins uppkomst uppmärksammas. För att eleven ska kunna leva sig in i livet i det antika Grekland behandlas också sedvänjor, mat, klädsel och socialt umgänge. Man fördjupar ofta historieundervisningen med konkret verksamhet, t ex genom att öva de klassiska olympiska grenarna i gymnastikundervisningen eller genom att uppföra ett grekiskt skådespel. Eleverna bekantar sig ofta med det grekiska språket och skriften. Tidsperioden granskas också utgående från bosättningen i Norden.

Årskurs 6

Eleverna lever sig in i antikens Rom. Den romerska civilisationens organisation stöder elevernas förpubertala behov att uppleva lagbundenheterna i världen (lagstiftning, vägar, akvedukter). Centrala teman är bl. a Roms tidiga historia, som Romulus och Remus, patricier

och plebejer, kriget mellan Rom och Kartago, den tidiga kristendomen och folkvandringarna. Eleverna kan även bekanta sig med det latinska språket. Medeltiden utgör den andra tyngdpunkten i årskursen. Eleverna lär känna den arabiska världen (Mohammed och Islam), Karl den Store och Karolingerna. Vikingarna, korstågen, riddarväsendet, feodalväsendet samt städernas uppkomst. Man tar även upp hur Finland blev en del av Sverige. Som stöd för historieundervisningen berättar man om kung Artur, riddarna kring runda bordet och klosterväsendet. Eleven utforskar den medeltida världsbilden samt kulturella likheter och skillnader mellan öst och väst och hur de påverkat olika folkgrupper. Till slut behandlas medeltidens höst och övergången till renässansen. De norditalienska humanisterna, men också uppfinningar, boktryckarkonsten och den tidiga kapitalismen.

Årskurs 7

Grunden för förståelsen av det industriella samhället läggs genom att betrakta hur upptäcktsresorna förändrade det Europeiska samhället och ekonomin. Förändringarna i världsbilden och i tänkandet fördjupas genom att betrakta händelserna och utvecklingen under Nya tidens början. (I1, I2)

Centralt i sjunde klassens stoff är utvecklingen som tar sin början i nya tidens brytning, men tyngdpunkt på person- och kulturhistoria. Vid sidan om Europa betraktas även andra världsdelaars historia, med utgångsläge vid upptäcktsresorna. Renässansens övergång i barocken och absolutismen (Ludvig XIV och Versailles, merkantilismen) behandlas och så även reformationen och naturvetenskapernas genombrott.

I Finlands historia betraktas livet i Sveriges Österland och de finländska kulturens särdrag och utveckling. Finlands historia går också att väva in i Europas historia genom att t.ex. betrakta Gustav Vasa som ett exempel på reformationen, eller Gustav III som ett exempel på det upplysta enväldet.

Redan före den egentliga perioden kan betydelsefulla personers biografier tas upp i berättelsestoffet. Förutom upptäcktsresorna är betydelsefulla personer t.ex. Jeanne d'Arc, Leonardo da Vinci, Michelangelo, Raffaello, Medicéerna, Luther, Wyckliff, Huss, Kopernikus, Brahe, Kepler, Galilei, Gustav Vasa och Drottning Kristina. Biografierna ger tonåringarna identifieringsobjekt, som kan hjälpa dem i att behandla sina egna livsfrågor och problem. På

sjunde klassen vaknar de ungas självständiga och begreppsliga tänkande på ett nytt sätt och frigörelsen från barndomens auktoriteter tar vid. Den nya tidens början innehåller precis sådana teman.

13.4.14.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i historia

Årskurserna 3–6

Historieundervisningen i lågstadiet vädjar till känslorna och undervisningen är åldersbaserad och fenomenologiskt uppbyggd. Historien integreras i olika ämnen som t.ex. gymnastik och eurytmi, bildkonst och språk. Undervisningsmetoderna strävar till att åskådliggöra de historiska epokerna på ett levande sätt, genom berättelser och olika konstarter; drama, musik, eurytmi, lekar, målning och modellering. Eleverna sjunger, deklamerar dikter och prosa ur olika tidsåldrar, och uppnår därmed den rätta känslan och atmosfären som är typisk för ifrågavarande period. Människans kulturella utveckling, de samhällseliga skeendena och det ekonomiska livets inverkan på händelsernas lopp bidrar till att utveckla elevernas tidsuppfattning. I sjätte klassen lär sig eleverna att söka upp historiska data från olika områden på ett mångsidigt sätt, bl.a. genom att öva sig i att tolka historiska texter och granska källmaterial. Historia som läroämne lämpar sig väl att integrera med andra ämnen.

Årskurserna 7–9

Med tanke på målen i läroämnet är det viktigt att prioritera undersökande arbetssätt, till exempel att undersöka olika för åldern lämpliga första- och andrahandskällor och att använda sig av öppna lärmiljöer i historiska undersökningsuppgifter. Målet är att uppmuntra eleven att göra egna tolkningar och lära sig bedöma avvikande tolkningar. Eleven ska uppmuntras att söka information via informell historiekultur, såsom spel, filmer och litteratur, och att utveckla sin förmåga att tänka historiskt och bedöma kritiskt med hjälp av dessa historiekulturella uttryck.

Genom att man granskar den historiska bakgrunden till aktuella händelser kopplas innehållet i ämnet historia till centrala begrepp i samhällsläran.

13.4.14.5Handledning, differentiering och stöd i läroämnet historia

Årskurserna 3–6

I historieundervisningen ledsagas eleverna att på ett åldersadekvat sätt leva sig in i historiska förlopp och skapa inre bilder som leder till inlevelseförmåga och reflektion. Eleverna uppmuntras att uttrycka sig muntligt och skriftligt och genom att läsa och lyssna till berättelser bli inspirerade att producera eget material. Ansvarsfullhet befrämjas genom arbete i olika gruppkonstellationer.

Årskurserna 7–9

I historieundervisningen ska eleven uppmuntras att mångsidigt observera, kommunicera, producera och tolka text och tal samt att använda drama och visuella uttryck. Vid behov hjälper läraren eleverna att förstå olika texter genom att förenkla dem och förklara de begrepp som används i texterna.

Vissa begrepp som används i historieundervisningen (till exempel samhälle och demokrati) ska fördjupas under hela den grundläggande utbildningen i takt med att eleven utvecklar sitt tänkande från konkret till abstrakt.

13.4.14.6 Bedömning i läroämnet historia

I historieundervisningen uppmuntras och stöds elevernas intresse för historiska perioder och historia överlag. Eleverna uppmuntras att utreda och sätta sig in i historiska fenomen på ett brett plan. I bedömningen tas skriftliga (t.ex. häftesarbete) och muntliga (t.ex. presentationer och aktivitet under lektionerna) prestationer i beaktande på ett mångsidigt sätt. Även ett kunnande visat genom andra arbets- och uttrycksformer uppmärksammas. Fokus ligger på utvecklandet av historiskt medvetet tänkande framom inläring av innehåll.

Bedömningen i historieundervisningen både stöder och uppmuntrar eleverna. Genom respons strävar man efter att uppmuntra eleverna att utforska och tolka olika historiska källor.

Med den skriftliga bedömningen i historia bedömer läraren den enskilda elevens kunnande i förhållande till de mål som ställts upp i den lokala läroplanen. Vid bedömningen av kunnandet för sjätte klassens årskursbetyg använder läraren sig av de nationella bedömningskriterierna för historia. Vid sidan av utforskning av och inlevelse i det förflutna är förankringen i kulturmiljön, förandet av tidsperspektiv och uppskattning av mänskligt agerande centralt för framsteg i lärandet. Fokus ligger på förståelse för historiens betydelse för såväl mänskligheten som det personliga, i nuet och i framtiden.

Bedömningen av lärandet åk 7

Från och med sjunde klassen är målet att genom respons uppmuntra eleverna att göra egna tolkningar och argumentera för sina åsikter. Utöver skriftliga uppgifter ska också elevernas sätt att arbeta tas i betraktande. I bedömningen ska man fokusera på om eleverna kan tillämpa kunskap och behärskar historiskt tänkande, inte på om hen har memorerat innehållet.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (verbal bedömning) eller vitsordet 8 (sifferbedömning) i slutet av årskurs 6 i historia

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
Betydelse, värderingar och attityder			
M1 väcka elevens intresse för historia som vetenskap och identitetsskapande läroämne	I1–I5		Motivation används inte som grund för bedömningen. Eleverna ska handledas att reflektera över sina erfarenheter, som ett led i självbedömningen.

Att söka information om historia			
M2 vägleda eleven att känna igen olika historiska källor	I1–I5	Förmåga att känna igen historiska källor	Eleven kan under handledning söka historisk information i olika informationskällor.
M3 hjälpa eleven att inse att historisk information kan tolkas på olika sätt	I1–I5	Insikt i att historisk information kan tolkas på olika sätt	Eleven kan skilja mellan fakta och tolkning.
Att förstå historiska företeelser			
M4 hjälpa eleven att förstå olika sätt att dela in historien i epoker och att använda därmed relaterade historiska begrepp	I1–I5	Kronologisk uppfattning	Eleven känner igen de centrala indelningarna i historiska epoker och kan ge exempel på olika särdrag som kännetecknar samhällen under olika tider och epoker.
M5 hjälpa eleven att förstå motiven bakom människans handlingar	I1–I5	Historisk inlevelseförmåga	Eleven kan leva sig in i hur människor levde förr och beskriva motiven bakom deras handlingar.
M6 vägleda eleven att inse olika orsaker till och följder av historiska händelser och företeelser	I1–I5	Förståelse för orsakssammanhang i historia	Eleven känner igen och kan ge exempel på historiska orsakssammanhang.

M7 hjälpa eleven att identifiera förändringar i den egna familjens eller samhällets historia samt förstå hur samma förändringar har kunnat få olika innebörd för olika människor	I1–I5	Förmåga att förstå förändring	Eleven kan beskriva förändringar och förklara varför en förändring inte är det samma som framsteg och kan utgående från några exempel beskriva förändringar som inte har haft samma innebörd för olika människor och grupper.
M8 lära eleven att uppfatta historiska kontinuiteter	I1–I5	Förmåga att förstå kontinuitet	Eleven kan ge exempel på företeelser som omspannar flera epoker.
Att använda historisk information			
M9 vägleda eleven att redogöra för orsaker till förändringar	I1–I5	Förmåga att beskriva förhållandet mellan orsak och verkan	Eleven kan i stora drag beskriva förhållandet mellan orsak och verkan i historiska företeelser.
M10 lära eleven förklara hur tolkningar kan ändras på grund av nya källor eller betraktelsesätt	I1–I5	Förmåga att förklara tolkningar	Eleven kan utgående från några exempel förklara varför samma händelse eller företeelse kan tolkas på olika sätt.
M11 instruera eleven att förklara mänsklig aktivitet	I1–I5	Förmåga att förklara mänsklig aktivitet	Eleven kan berätta och förklara en händelse eller företeelse ur olika människors synvinkel.

13.4.14.7 Mångsidig kompetens i läroämnet historia

Årskurs 7

K4 Tolkningen av historiska dokument i olika tidskontext och som informationskälla

K5 Informationsteknologiska kompetenser övas genom grupparbeten och föredrag.

13.4.15 SAMHÄLLSLÄRA

13.4.15.1 Läroämnets uppdrag

Allmänt

Målet med samhällslära är att utveckla ett aktivt medborgarskap och en ansvarstagande medborgaraktivism samt att öka förståelsen av eleven själv och om världen. I undervisningen handleds eleverna till att följa med aktuella ämnen och händelser och till att förstå hur dessa påverkar det egna livet. En väsentlig del av ämnet är att utveckla de egna sociala förmågorna. Eleverna handleds till att vara verksamma i ett pluralistiskt samhälle som är tolerant jäntemot olikheter, och som värderar jämlikhet och en demokratisk mångfald. Målet är att ge ett ge eleverna en kunskapsbas i samhällets funktioner och i medborgarnas påverkningsmetoder samt att uppmuntra dem till att bli initiativtagande samhällseliga och medborgerliga aktörer.

Det är centralt att eleverna lär sig att i olika situationer inskaffa, kritiskt granska och tillämpa information från olika källor. Eleverna uppmuntras till att delta aktivt och uppbyggande i olika situationer. De vägleds till att förstå, att det samhällseliga beslutsfattandet baserar sig på val mellan olika möjligheter som görs i strävan efter konsensus. Målet är att uppmuntra eleverna till att fungera samhällseligt och ekonomiskt på ett konsumtionskritiskt och hållbart sätt.

Målet på de lägre klasserna är att eleven växer upp till sitt klassamfund och utvecklar sina kommunikationsmetoder, socialiseras och utvecklar sina sociala förmågor samt lär sig att ta hänsyn till andra. Dessa faktorer tillsammans skapar en grund för den utvecklingen av mål och förmågor som undervisningen i samhällslära strävar till.

Årskurserna 5–6

Steinerskolans läroplansgrund är avfattad för klasserna 5–6 samt för klass 9. På klasserna 5–6 ligger tyngdpunkten vid utforskandet i det samhälleliga livet och i konstruktiv samverkan. Eleverna uppmuntras till att lyssna på andra, uttrycka och motivera sina åsikter, samt till att finna sina egna styrkor. Eleverna uppövar inom den egna klassen och i skolsamfundet färdigheter som behövs i beslutsfattande. Undervisningen stärker elevernas intresse gentemot olika yrken, arbete, arbetslivet och företagsamhet. Eleverna får de grundläggande kunskaperna i ansvaret för den egna ekonomin samt om ansvarsfull konsumtion.

Årskurserna 7-9

I årskurserna 7–9 ska man betona elevernas möjligheter och kompetens att påverka i ett demokratiskt samhälle samt elevernas ansvar i fråga om egna livsval. Eleverna ska både i skolan och med aktörer i närmiljön få träna sådana färdigheter som behövs vid beslutsfattande och påverkan. I undervisningen ska man fästa vikt vid samhällets och samhällslivets strukturer samt begrepp i anslutning till dessa. Eleven ska vägledas att fälla omdöme om samhälleliga och ekonomiska frågor och att jämföra olika åsikter och strategier inom olika folkgrupper och gällande olika värdemål. Studierna av samhällsfrågor ska vidgas till att omfatta även globala frågor.

13.4.15.2 Mål för undervisningen i samhällslära

Årskurserna 5–6

I enlighet med statsrådets beslut undervisas samhällslära på klasserna 4–6 minst två årsveckotimmar. Läroplansstommen är uppsatt så att undervisningen i samhällslära infaller på klasserna 5–6.

Perioderna om jordbruk, arbetsfärdigheter och husbyggnad lägger grunden för samhällsvetenskaplig bildning och för målsättningarna inom läroämnet. Speciellt de ekonomiska grundprinciperna såsom ömsesidighet konkretiseras i den praktiskt orienterade undervisningen.

Årskurs 5

M1 väcka elevens intresse för det omgivande samhället och för samhällslära som vetenskap.

M8 hjälpa eleven att förstå grunderna för sin egen penninganvändning och sina egna konsumtionsval och öva färdigheter som anknyter till dem

M9 uppmuntra eleven att delta i olika samhällsaktiviteter och träna sig i medieanvändning på ett säkert och samhällsmedvetet sätt.

M7 uppmuntra eleven att träna grundläggande demokratisk kompetens och att diskutera olika åsikter konstruktivt

M4 handleda eleven att analysera mediernas roll och betydelse i samhället

Årskurs 6

M5 hjälpa eleven att inse betydelsen arbete och entreprenörskap i närmiljön

M6 handleda eleven att förstå att information och samhällsfrågor som produceras av olika aktörer förmedlar olika värden och perspektiv och har olika syften

M2 stödja eleven att träna sin etiska omdömesförmåga i olika mänskliga, samhälleliga och ekonomiska frågor

Årskurserna 7-9

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
Betydelse, värderingar och attityder		
M1 handleda eleven att stärka sitt intresse för det omgivande samhället och för samhällskunskap som vetenskapsområde	I1-I4	
M2 hjälpa eleven att träna sin etiska förståelse och omdömesförmåga i olika mänskliga, samhällliga och ekonomiska	I1-I3	K1, K2, K4, K7
Att inhämta kunskaper och färdigheter som behövs i samhället och förståelse för samhällsfrågor		
M3 handleda eleven att förstå rättsstatliga principer och betydelsen av människorättsfrågor i ett globalt perspektiv och att fördjupa sina kunskaper om det finländska rättssystemet och hur det fungerar	I2, I3	K2, K4, K7
M4 hjälpa eleven att fördjupa och uppdatera sina kunskaper och färdigheter i fråga om samhälle, ekonomi och konsumtion och kritiskt värdera mediernas roll och betydelse	I1-I3	K3-K5
Att implementera kunskaper om samhället		
M5 uppmuntra eleven att utvecklas till en företagsam och ansvarsfull ekonomisk aktör, som har insikt i arbetslivet, känner till vilka möjligheter det erbjuder och kan planera sin egen framtid	I1, I4	K1, K4, K7
M6 vägleda eleven att studera olika samhällsaktiviteter, sammanslutningar och minoritetsgrupper på ett mångsidigt och fördomsfritt sätt	I1-I3	K2, K4
M7 stödja eleven att förstå principerna för samhälleligt beslutsfattande och demokratiska förfaringsätt på lokal, nationell, EU- och global nivå och att fungera som en aktiv medborgare som utvecklar sitt närsamhälle	I1-I3	K1, K6

M8 handleda eleven att förstå grunderna i ekonomiförvaltning, att kunna hantera sin egen ekonomi och att konsumera ansvarsfullt och i enlighet med principerna för hållbar utveckling	I2, I3	K2, K7
M9 vägleda eleven att vidga sitt samhällsperspektiv, engagera sig i samhällelig verksamhet och diskussion samt använda sina medie- och samhällskunskaper då hen bildar sig egna uppfattningar som medborgare	I1-I4	K1, K2, K7

13.4.15.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för samhällslära

Årskurserna 5–6

Enligt statsrådets beslut undervisas samhällslära på årsklasserna 4–6 minst två årsveckotimmar. Läroplansstommen är lagd så, att undervisningen i samhällslära äger rum på årsklasserna 5 och 6.

Perioderna om jordbruk, arbetsfärdigheter och husbyggnad lägger grunden för samhällsvetenskaplig bildning och för målsättningarna inom läroämnet. Speciellt de ekonomiska grundprinciperna såsom ömsesidighet konkretiseras i den praktiskt orienterade undervisningen.

Drama och andra interaktiva, upplevelsebaserade och konkreta arbetssätt är att föredra. På så sätt får eleverna möjlighet att öva sig i att samverka, delta och påverka i närsamhället. I synnerhet elevernas vardag inklusive hobbyer och egna erfarenheter samt den egna klassen, skolan och elevkåren samt andra aktörer i närsamhället erbjuder goda möjligheter att öva sig att delta. Med hjälp av digitala verktyg kan eleverna på ett naturligt sätt söka information om samhället och ekonomin och engagera sig både självständigt och tillsammans med andra. Eleverna handleds till att förstå och beakta individernas olikheter och tolerans kan också läras i olika klassituationer och vid förmedling av konflikter. Grunden läggs för förståelse av det sociala ansvaret både som individ och som samhällsmedborgare. Förverkligande som periodundervisning rekommenderas.

Årskurs 5

Temat för det demokratiska samhället byggs upp under perioden om antikens Grekland som en avspegling av den atenska demokratin. Genom att dramatisera med eleverna den atenska demokratin och motsvarande den moderna demokratin, visar sig demokratins utveckling och grundprinciperna i den moderna demokratiuppfattningen, såsom mänskliga rättigheter, jämlikhet och jämställdhet. (K2)

Eleverna får bekanta sig med olika kulturer och samhällsgrupper. (K2) Eleverna får bekanta sig med olika närliggande samfund samt i de rättigheter och skyldigheter som medlemmarna i dessa har, samt träna samhälleligt beslutsfattande. (K2)

Eleverna utforskar och tränar demokratisk kompetens och samhällspåverkan i praktiken, det vill säga sådan kompetens som behövs för att kunna delta i olika grupper, till exempel i klassen, i skolan, på fritiden, inom ramen för olika fritidssysselsättningar och föreningar, i medier och i ekonomiska sammanhang. De över sig också i att samarbeta med aktörer i närmiljön. (K3)

Årskurs 6

Eleverna undersöker ekonomisk verksamhet och dess betydelse genom praktiskt orienterade projekt. De fördjupar sig i hur man förtjänar, använder och sparar pengar och i hållbar konsumtion. Dessutom får det i praktiska situationer kunskap om ekonomisk verksamhet i närmiljön via företag, arbetsplatser och serviceproducenter.

Ränte- och procenträkningarna som inövats inom matematikundervisningen kan tillämpas i praktiken t.ex. inom klassens penninginsamlingsprojekt. Även Företagsbykonceptet möjliggör en konkret, icke virtuell rollspelshelhet om samhället, arbetslivet och ekonomin. (K4)

Eleverna bekantar sig med samhällelig verksamhet ur individens, familjens, samt övriga närmiljöers synvinkel. De får fundera över hur var och en själv kan påverka näromgivningens trygghet och trivsel. Där till får eleverna bekanta sig med arbete, olika yrken, sin egen penninganvändning och ekonomi samt ansvarsfull konsumtion i vardagssituationer. Eleverna

kan bekanta sig med arbete och yrken genom besök på föräldrarnas arbetsplatser och föräldrarna kan besöka lektionerna. (K1)

Behandlingen av samhällets rättsliga principer kan byggas upp under avsnittet om det västerländska rättsväsendets grunder som ingår i perioden om Roms historia. Parallellt kan även idén om det romerska medborgarskapet ge fruktbara synvinklar på betraktandet av det moderna medborgarskapsbegreppet.

Årskurserna 7-9

Innehållet väljs så att det stöder målen.

I1 Vardagskompetens och kontroll över det egna livet: Eleverna fördjupar sig i individens ansvar, skyldigheter och rättigheter och i hur man får kontroll över det egna livet och ekonomin. Då de planerar sin egen framtid bekantar de sig med arbetslivet och med olika näringar. De studerar också olika sätt att främja sitt eget välbefinnande och säkerheten i familjen och närmiljön.

I2 Ett demokratiskt samhälle: Eleverna fördjupar sig i demokratiska och rättsstatliga principer och förfaringsätt. I undervisningen behandlas mänskliga rättigheter och anknytande internationella avtal. Undervisningen omfattar strukturer och maktutövning i samhället. Eleverna undersöker även hur åsikter kanaliseras i verksamhet och beslut av individer, organisationer, medier och den offentliga makten, i Finland och internationellt.

I3 Aktivt medborgarskap och påverkan: Eleverna bekantar sig med olika kanaler och medel för samhällelig påverkan. Skolan ska skapa konkreta förutsättningar för delaktighet och ett aktivt, ansvarsfullt och konstruktivt samarbete, även med aktörer utanför skolan, så att eleverna kan öva sig att använda färdigheter som behövs inom samhällelig verksamhet, i arbetslivet och i ekonomisk verksamhet.

I4 Ekonomisk verksamhet: Eleverna fördjupar sig i grundläggande begrepp, fenomen och centrala ekonomiska aktörer samt granskar ekonomiska faktorer även ur ett också med tanke på hållbar konsumtion. Dessutom fördjupar sig eleverna i förhållandet mellan ekonomi och välbefinnande bland annat genom arbete och entreprenörskap.

13.4.15.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i samhällslära

Årskurserna 5-6

För att uppnå målen i samhällslära är det viktigt att använda interaktiva, upplevelsebaserade och konkreta arbetssätt då man förmedlar kunskap, till exempel simulering, diskussioner, debatter och drama. På så sätt får eleverna möjlighet att öva sig att samverka, delta och påverka i närsamhället. I synnerhet elevernas vardag inklusive hobbyer och egna erfarenheter samt den egna klassen, skolan och elevkåren samt andra aktörer i närsamhället erbjuder goda möjligheter att öva sig att delta. Med hjälp av digitala verktyg kan eleverna på ett naturligt sätt söka information om samhället och ekonomin och engagera sig både självständigt och tillsammans med andra.

Årskurserna 7-9

Målet är att stödja elevernas utveckling till aktiva medborgare genom att använda mångsidiga konkreta arbetssätt. Det är viktigt att kontinuerligt följa med, analysera och diskutera aktuella frågor och händelser. Likaså är kommunikationen med olika aktörer i samhället viktig. Man kan även använda ämnesövergripande arbete i undervisningen, till exempel i samband med olika projekt. Utöver kollaborativa arbetssätt prioriteras undersökande lärande. Granskning och användning av medier samt informations- och kommunikationsteknik utgör en central del av studierna.

13.4.15.5Handledning, differentiering och stöd i samhällslära

Årskurserna 5-6

Olika frågor klarläggs med hjälp av den historiska kontexten t.ex. det demokratiska samhället och antikens Grekland. Tidigare inlärt stoff relateras till tidigare kunskap, t.ex. Gällande hembygden. Växelverkan mellan läroämnena utnyttjas, t.ex. matematik och geografi. Det är

centralt i läroämnet att eleverna ser sig själv som samhällets medborgare med sina rättigheter och skyldigheter samt att stöda deras utveckling till samarbetskunniga aktörer i olika samhällen. Klassen och skolan fungerar som modeller för miniatyrsamhällen, liksom också familjen. Eleverna uppmuntras speciellt till att söka kunskap som stöder insikter och färdigheter som är betydelsefulla för elevernas egna liv och samhällsdeltagande. Eleverna uppmuntras till delaktighet och till diskussion.

Läroämnets abstrakta karaktär beaktas i undervisningsarrangemangen och arbetssätten genom att läraren förklarar och konkretiserar de centrala begreppen.

Årskurserna 7-9

Med tanke på läroämnets mål och karaktär är det viktigt att handleda eleverna att se sig själva som medlemmar i medborgarsamhället samt stödja elevernas utveckling till aktiva medlemmar i olika samhällsgrupper. Mångsidig kommunikation, delaktighet och samverkan stöds genom praktiska övningar. Eleverna ska öva sig att söka, förstå och tillämpa information om samhälle och ekonomi samt bedöma informationens betydelse både ur sin egen och ur en allmän synvinkel. Läroämnets abstrakta karaktär ska beaktas i undervisningsarrangemangen och arbetssätten genom att läraren förklarar till exempel bilder, grafer och statistik. Bedömning av elevens lärande i samhällslära i årskurs 7–9 I samhällsläran ska bedömningen vara uppmuntrande och handledande. Genom mångsidig respons ska eleverna uppmuntras att fungera aktivt i sin egen närmiljö och att tillämpa sina kunskaper om samhälle och ekonomi i det praktiska livet. Vid bedömningen ska läraren beakta elevernas många olika – multimodala - sätt att arbeta och producera. Genom bedömningen ska man stödja elevens förmåga att tillämpa samhällslära kunskaper och färdigheter. Det är viktigt att fästa uppmärksamhet vid hur mångsidigt eleven lärt sig att bilda sig en egen uppfattning om samhället och hur väl hen kan motivera sina åsikter.

Slutbedömningen infaller det läsår då samhällslära upphör att vara ett gemensamt läroämne för alla. Genom slutbedömningen fastställs hur väl eleven har uppnått målen för lärokursen i samhällslära när studierna avslutas. Slutvitsordet bildas genom att elevens kunskapsnivå ställs i relation till de nationella kriterierna för slutbedömningen i samhällslära. Inom samhällsläran utvecklas elevens kompetens inom alla målområden under hela lärokursen fram till slutbedömningen. I slutvitsordet ska alla nationella kriterier för slutbedömningen i läroämnet beaktas, oberoende av i vilken årskurs målet i fråga fastställs i den lokala läroplanen. Eleven får

vitsordet åtta (8) om hen i genomsnitt visar den kompetens som de nationella kunskapskraven förutsätter. Om vitsordet åtta överskrids inom något kompetensområde kan detta kompensera en svagare prestation gällande målen inom något annat delområde.

13.4.15.6 Bedömning av elevens lärande i samhällslära

Årskurs 5

I undervisningen i samhällslära ska man genom bedömning och feedback handleda och uppmuntra eleverna att agera aktivt och konstruktivt i den egna närmiljön och att tillämpa sina samhällskunskaper- och färdigheter i praktiken. I bedömningen beaktar läraren olika sätt att arbeta och producera.

I den skriftliga bedömningen utvärderar läraren elevens kunskaper i relation till målen den lokala läroplanen.

Årskurs 6

För att definiera kunskapsnivån för läsårsbetyget i årskurs 6 ska läraren använda de nationella bedömningskriterierna i samhällslära. Med tanke på studieframgången är det viktigt att eleven har en uppfattning om hur det omgivande samhället fungerar, ser sig själv som en del av medborgarsamhället och är medveten om sitt ansvar och sina möjligheter att påverka.

Årskurserna 7-9

Bedömningskriterier för goda kunskaper (vitsordet 8) i slutbedömningen efter avslutad lärokurs i samhällslära

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
-------------------------------	-----------------	--	---

Betydelse, värderingar och attityder			
M1 handleda eleven att stärka sitt intresse för det omgivande samhället och för samhällskunskap som vetenskapsområde	I1-I4		Används inte som grund för bedömningen. Eleven uppmanas att reflektera över sina erfarenheter som ett led i självbedömningen.
M2 hjälpa eleven att träna sin etiska förståelse och omdömesförmåga i olika mänskliga, samhälleliga och ekonomiska frågor	I1-I4		Används inte som grund för bedömningen. Eleven uppmanas att reflektera över sina erfarenheter som ett led i självbedömningen
Att inhämta kunskaper och färdigheter som behövs i samhället och förståelse för samhällsfrågor			
M3 handleda eleven att förstå rättsstatliga principer och betydelsen av människorättsfrågor i ett globalt perspektiv och att fördjupa sina kunskaper om det finländska rättssystemet och hur det fungerar	I2, I3	Förmåga att förstå rättsstatliga principer och hur de fungerar	Eleven kan beskriva och förklara de centrala människorättsprinciperna i en rättsstat och kan beskriva det finländska rättssystemets struktur och verksamhet.
M4 hjälpa eleven att fördjupa och uppdatera sina kunskaper och färdigheter i fråga om samhälle, ekonomi och konsumtion och kritiskt värdera mediernas roll och betydelse	I1-I4	Kunskaper och färdigheter som gäller samhälle, medier, ekonomi och konsumtion	Eleven kan beskriva hur samhället, ekonomin och medierna fungerar och granska den offentliga debatten inom dessa områden.
Att implementera kunskaper om samhället			
M5 uppmuntra eleven att utvecklas till en företagsam och ansvarsfull ekonomisk aktör, som har insikt i arbetslivet, känner till vilka	I1, I4	Entreprenörskap och arbetslivskompetens	Eleven kan beskriva arbetslivets och entreprenörskapets samhälleliga betydelse samt fälla omdömen om vilka

möjligheter det erbjuder och kan planera sin egen framtid			möjligheter de erbjuder även för elevens egen framtid.
M6 vägleda eleven att studera olika samhällsaktiviteter, sammanslutningar och minoritetsgrupper på ett mångsidigt och fördomsfritt sätt	I1-I4	Kännedom om olika samhällsgrupper och minoriteter i samhället	Eleven kan studera och diskutera olika samhällsgrupper och minoriteter på ett konstruktivt och analytiskt sätt.
M7 stödja eleven att förstå principerna för samhälleligt beslutsfattande och demokratiska förfaringssätt på lokal, nationell, EU- och global nivå och att fungera som en aktiv medborgare som utvecklar sitt närsamhälle	I1-I4	Kunskap om demokratiska principer och handlingsmönster och om principerna för beslutsfattande i samhället	Eleven kan ge exempel på politiskt beslutsfattande, maktutövning, samhällsstrukturer och -funktioner på lokal, nationell och global nivå samt fungera aktivt för att utveckla sin egen närmiljö enligt demokratiska principer och handlingsmönster.
M8 handleda eleven att förstå grunderna i ekonomiförvaltning, att kunna hantera sin egen ekonomi och att konsumera ansvarsfullt och i enlighet med principerna för hållbar utveckling	I2, I3	Grundläggande kunskap om ekonomi	Eleven kan motivera betydelsen av att spara, investera och konsumera både privat och ur nationalekonomiskt perspektiv.
M9 vägleda eleven att vidga sitt samhällsperspektiv, engagera sig i samhällelig verksamhet och diskussion samt använda sina medie- och samhällskunskaper då hen bildar sig egna uppfattningar som medborgare	I1-I4	Förståelse för samhällsfrågor och förmåga att påverka och fungera som aktiv och delaktig medborgare	Eleven kan uttrycka och motivera sina åsikter på ett ändamålsenligt sätt, påverka och fungera konstruktivt som aktiv medborgare i sin närmiljö.

13.4.16 MUSIK

Allmänt

I musikundervisningen värnar man om gemenskap, samhörighet samt värdet av att möta en annan människa. Att spela och sjunga tillsammans stärker samhörigheten samt förmågan att lyssna och ta hänsyn till andra. I musikundervisningen utgår man från ett funktionellt arbetssätt med kreativa arbetsmetoder som utvecklar elevernas eget tänkande.

Musikundervisningens centrala uppgift är att bygga upp elevens personliga relation till musik, en relation som består som en naturlig del av livet som vuxen. Man strävar till att visa mångfalden i musik genom en möjligast mångsidig repertoar.

Genom att bekanta sig med olika musikkulturer lär man sig förstå olika synsätt. Musikens betydelse varierar för olika människor och under olika tidsepoker. Eleven uppmuntras att bemöta all slags musik med respekt och nyfikenhet och sålunda lära sig konstruktiv kritik.

I Steinerskolan är samarbetet mellan klasslärarna och musikläraren nära och kontinuerligt. Musikundervisningen följer och stöder de övriga ämnena. Även musiken har åldersbaserad undervisning, innehållet och metoderna ändras då barnen blir äldre. Årstidssånger och gemensamma festtraditioner utgör en del av repertoaren på musiklektionerna. Alla i klassen deltar i att förbereda program för skolans fester. Festerna värnar om hela skolan som en gemenskap där man respekterar och accepterar alla.

13.4.16.1 Läroämnets uppdrag

Årskurserna 1-2

Under åk 1–2 får eleven en upplevelse av att vara en del av en musicerande grupp. Musikens element, begrepp och uttryck introduceras genom aktivitet och härmning. Genom att musicera tillsammans kan eleven uppleva glädje och gemenskap.

Musikundervisningen skall stödja den kinestetiska och auditiva uppfattningsförmågan, en sund röst användning samt utveckla en positiv relation till musik. Den pentatoniska tonvärlden

ger möjligheter till improvisation; att använda sin egen fantasi och påhittighet. Kroppsrhythmik och sång är centralt även under klasslärarens lektioner.

Årskurserna 3-6

Musikundervisningens uppdrag är att skapa förutsättningar för mångsidig musikalisk aktivitet och ett aktivt kulturellt deltagande. Undervisningen ska hjälpa eleverna att tolka musikens många betydelser i olika kulturer samt i individers och grupperns verksamhet. Det är viktigt att lyssna, uppskatta och uppmuntra de andra i gruppen. Musikundervisningen ska utveckla en positiv och nyfiken inställning till musik och kulturell mångfald.

Funktionell musikundervisning främjar utvecklingen av elevernas musikaliska kunskaper och förståelse, totala växande och förmåga att samarbeta med andra. Dessa stärks genom att man i musikundervisningen beaktar elevernas musikintressen, andra läroämnen, ämnesövergripande teman, fester och evenemang i skolan samt verksamhet utanför skolan. Genom att regelbundet erbjuda eleverna möjlighet att använda sin röst och musicera, komponera och skapa utvecklas deras tänkande och uppfattningsförmåga. I musikundervisningen studerar eleverna musik på ett mångsidigt sätt, vilket bidrar till att utveckla deras uttrycksförmåga. Genom att bredda musikkunskaperna stärks elevernas positiva relation till musiken, vilket lägger grund för livslångt musicerande.

Ritmiska övningar med kroppsrhythmik samt sång är viktiga delar av musikundervisningen och även klassläraren gör detta under den dagliga morgonstunden i klassen. Eleverna får en diatonisk flöjt och även andra flöjter kan användas när spelförmågan utvecklas. Eleverna uppmuntras att ha musik som hobby och de kan få erfarenhet av violinspel och stråkorkester i skolan.

Årskurserna 7-9

Under årskurserna 7–9 ökar elevernas egen kreativitet och i undervisningen strävar man till att utveckla den musikaliska uttrycksförmågan på ett mångsidigt sätt.

Undervisningen i musik ska ge eleverna möjlighet att bredda sina musikaliska kunskaper, utgående från tidigare kunskaper, och vidga sin världsbild. Samtidigt ska undervisningen handleda dem att tolka musikens betydelse och att analysera känslor och upplevelser i samband

med musik. Undervisningens uppdrag är också att utveckla elevernas förmåga att kritiskt granska olika musikkulturer genom att handleda dem att analysera och bedöma hur man kan kommunicera och påverka med hjälp av musik.

Eleverna ska ges möjlighet att själva planera och utvärdera sitt lärande. Eleverna ska få uttrycka sig musikaliskt på ett mångsidigt och kreativt sätt och skapa musik självständigt och tillsammans med andra. Väsentligt är att repertoaren är uppbyggd så att alla på ett meningsfullt sätt kan delta i musicerandet och få upplevelser av att lyckas. Musik kombineras i mån av möjlighet med andra ämnen och uttrycksformer, t.ex. stoffet i huvudundervisningsperioderna och åttonde klassens skådespel. När eleverna använder digitala verktyg stiftar de bekantskap med upphovsrätt och möjligheter att använda musik och digitala medier och vilka eventuella etiska problem som kan uppstå.

13.4.16.2 Mål för undervisningen i musik

Årskurserna 1-2

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
Delaktighet		
M1 handleda eleven att musicera i grupp och utveckla en positiv självbild	I1-I4	K2, K7
Att musicera och vara kreativ		
M2 handleda eleven att använda sin röst naturligt samt att sjunga och spela i grupp	I1-I4	K1, K2, K4
M3 uppmuntra eleven att uppleva och uppfatta ljudmiljöer, ljud, musik och musikbegrepp genom att röra sig och lyssna	I1-I4	K1, K4
M4 ge utrymme för elevernas egna musikaliska idéer och improvisationer samt handleda dem att planera och skapa mindre kompositioner eller andra helheter genom att använda ljud, rörelser, bilder, teknologi eller andra uttryckssätt	I1-I4	K5, K6
Kulturell förståelse och multilitteracitet		

M5 inspirera eleven att utforska det musikaliska kulturarvet genom att leka, sjunga och röra sig till musik samt att njuta av musikens estetiska, kulturella och historiska mångfald	I1-14	K2, K4
M6 hjälpa eleven att förstå grundprinciperna för notationssätten inom musiken i samband med	I1-4	K4
musicerande		
Välbefinnande och säkerhet i musik		
M7 handleda eleven i att agera ansvarsfullt i samband med musicerande	I1- I4	K7
Förmåga att lära sig musik		
M8 ge eleven erfarenhet av att ställa upp mål och förstå betydelsen av gemensam övning för att lära sig musik	I1-I4	K1

Årskurserna 3-6

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
Delaktighet		
M1 uppmuntra eleven att delta i gemensamt musicerande och att medverka till att skapa en positiv sammanhållning i sin grupp	I1-I4	K2, K6, K7
Musikaliska kunskaper och färdigheter, kreativt skapande		
M2 handleda eleven till en naturlig röst användning och sång samt att utveckla sina färdigheter att spela i grupp genom att använda kroppen, rytm-, melodi- och ackordinstrument	I1-I4	K2
M3 uppmuntra eleven att kroppsligt uttrycka musik, bilder, berättelser och känslor genom rörelse	I1-I4	K1, K2
M4 erbjuda eleven möjligheter att uppleva och lyssna till ljudmiljöer och musik och hjälpa eleven att analysera och berätta om vad hen hört	I1-I4	K2

M5 uppmuntra eleven att improvisera samt planera och skapa mindre kompositioner eller tvärkonstnärliga helheter på olika sätt, även med hjälp av digitala verktyg	I1-I4	K1, K2, K5, K6
Kulturell förståelse och multilitteracitet		
M6 handleda eleven att analysera sina musikaliska upplevelser och musikens estetiska, kulturella och historiska mångfald	I1-I4	K2
M7 handleda eleven att förstå musikaliska begrepp och principerna för notationssätten inom musiken i samband med musicerande	I1-I4	K4
Välbefinnande och säkerhet i musik		
M8 hjälpa eleven att iaktta hur musiken påverkar välbefinnandet och att se till att musik- och ljudmiljön är trygg	I1-I3	K3
Förmåga att lära sig musik		
M9 handleda eleven att utveckla sina musikaliska färdigheter genom övning, att vara med och ställa upp mål och att utvärdera sina framsteg i förhållande till målen	I1-I4	K1

Årskurserna 7-9

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
Delaktighet		
M1 uppmuntra eleven att medverka konstruktivt i en musicerande grupp och i musikaliska sammanhang	I1-I4	K2, K7
Musikaliska kunskaper och färdigheter, kreativt skapande		
M2 hjälpa eleven att upprätthålla förmågan att använda sin röst och sjunga och att vidareutveckla den i en musicerande grupp	I1-I4	K2

M3 uppmuntra eleven att vidareutveckla sina färdigheter att spela och musicera i grupp och genom att använda kroppen, rytm-, melodi- och ackordinstrument	I1-I4	K2
M4 uppmuntra eleven att pröva på mångsidiga sätt att uttrycka sig och röra sig till musik	I1-I4	K2
M5 erbjuda eleven möjligheter att uppleva och lyssna till ljudmiljöer och musik och handleda eleven att diskutera det hen hört	I1-I4	K2
M6 uppmuntra eleven att bygga upp ett kreativt förhållande till musik och handleda eleven att improvisera, arrangera och komponera samt arbeta tvärvetenskapligt	I1-I4	K1, K2, K6
M7 handleda eleven att spela in musik och att använda musikteknologi på ett kreativt sätt både för att skapa musik och som en del av ämnesövergripande helheter.	I1-I4	K1, K2, K5
Kulturell förståelse och multilitteracitet		
M8 vägleda eleven att granska musiken som konststart och att förstå hur musik används för att kommunicera och påverka i olika kulturer	I1-I4	K2, K4
M9 uppmuntra och handleda eleven att diskutera musik med hjälp av musikbegrepp och -termer	I1-I4	K4
Välbefinnande och säkerhet i musik		
M10 hjälpa eleven att upptäcka hur musiken påverkar känslorna och välbefinnandet	I1-I4	K3, K4
M11 handleda eleven att måna om sin hörsel och att se till att musik- och ljudmiljön är trygg	I1-I4	K3
Förmåga att lära sig musik		
M12 handleda eleven att utveckla sina musikaliska färdigheter genom övning, att ställa upp mål för sitt musikaliska lärande och att bedöma sina framsteg i förhållande till målen	I1-I4	K1

13.4.16.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för musik

Årskurs 1

I1 Musikalisk praxis: I musicerandet är det viktigt att lyssna och härma, att arbeta tillsammans och att skapa en positiv vi-anda. Sjungande och spelande är ett sätt att vara tillsammans, och man respekterar varandra. Den pentatoniska flöjten.

I2 Musikens beståndsdelar: Musiken består av musik med kvintstämning och pentatoniska melodier med strömmande melodier utan rytm, men även traditionella barnsånger används.

I3 Musiken i mitt liv, omgivningen och samhället: I undervisningen behandlas elevernas erfarenheter och iakttagelser såväl gällande musik som olika vardagliga ljudmiljöer.

I4 Repertoar: I musikundervisningen används sånger, lekar, ramsor, rörelser och uppgifter där eleverna skall sjunga, spela eller lyssna samt kreativa övningar som beträffande tema och musikaliska egenskaper lämpar sig för elevernas ålder och skolans verksamhetskultur. Repertoaren planeras också så att man beaktar elevernas egna kulturer och värnar om kulturarvet.

Årskurs 2

I1 Musikalisk praxis: I musicerandet är det fortfarande viktigt att lyssna och härma, att arbeta tillsammans och att skapa en positiv vi-anda. Man uppmuntrar till eget uttryck, röst användning samt bruk av de instrument som finns till förfogande.

I2 Musikens beståndsdelar: Den pentatoniska tonvärlden är fortfarande i användning och man kan bekanta sig med musikaliska grundbegrepp såsom tonhöjd och dynamik. Element som rytm, melodi, klangfärg, harmoni och form är en del av det aktiva musicerandet.

I3 Musiken i mitt liv, omgivningen och samhället: I undervisningen behandlas elevernas erfarenheter och iakttagelser såväl gällande musik som olika vardagliga ljudmiljöer.

I4 Repertoar: I musikundervisningen används sånger, lekar, ramsor, rörelser och uppgifter där eleverna skall sjunga, spela eller lyssna samt kreativa övningar som beträffande tema och musikaliska egenskaper lämpar sig för elevernas ålder och skolans verksamhetskultur. Repertoaren planeras också så att man beaktar elevernas egna kulturer och värnar om kulturarvet. Repertoaren skall vara mångsidig och omfatta även elevernas eventuella egna kompositioner.

Årskurs 3

I1 Musikalisk praxis: I samband med musicerandet fästs uppmärksamhet vid att arbeta i grupp. Genom gemensamt musicerande övar eleven en naturlig röst användning och sång, rörelse och de grundläggande teknikerna i att musicera med hjälp av kropps-, rytm-, melodiinstrument. Eleverna får en diatonisk flöjt som används både i klassen och på musiklektionerna. Det centrala i undervisningen är att utveckla elevens uttrycksförmåga och fantasi på ett mångsidigt sätt.

I2 Musikens beståndsdelar: I samband med musicerandet fästs uppmärksamheten vid att utveckla elevens förmåga att uppfatta melodi, form, klangfärg och dynamik. I takt med att elevens kunskaper utvecklas börjar man namnge och använda egna eller vedertagna symboler för att beskriva musikaliska skeenden. Notläsningen introduceras lekfullt och konstnärligt. I musikalisk verksamhet fästs också uppmärksamhet vid olika sätt att tolka och uttrycka musik.

I3 Musiken i mitt liv, omgivningen och samhället: Utöver musikaliska kunskaper och färdigheter ska undervisningen också behandla elevernas erfarenheter och iakttagelser gällande musik och musicerande i olika miljöer i och utanför skolan.

I4 Repertoar: Vid planeringen av repertoar ska man beakta elevernas egna kulturer, värna om kulturarvet och vidga den kulturella förståelsen. Repertoaren ska vara mångsidig och omfatta bland annat barnmusik, musik från olika kulturer, konstmusik, populärmusik och folkmusik. Också musikaliska produkter och kompositioner som eleverna skapat i musicerandet ska ingå i repertoaren. Samarbetet med klassläraren skapar meningsfulla helheter av olika ämnen.

Årskurs 4

I1 Musikalisk praxis: Genom gemensamt musicerande övar eleven en naturlig röst användning och sång, rörelse och de grundläggande teknikerna i att musicera med hjälp av kropps-, rytm-, melodiinstrument. Eleverna spelar diatonisk flöjt som används både i klassen och på musiklektionerna. Kantele introduceras. Det centrala i undervisningen är att utveckla elevens uttrycksförmåga och fantasi på ett mångsidigt sätt.

I2 Musikens beståndsdelar: I samband med musicerandet fästs uppmärksamheten vid att utveckla elevens förmåga att uppfatta melodi, form, klangfärg och dynamik. I takt med att elevens kunskaper utvecklas fortsätter man namnge och använda egna eller vedertagna symboler för att beskriva musikaliska skeenden. Rytmnoter och tidsvärden introduceras t.ex i samband med bråkräkning. I musikalisk verksamhet fästs uppmärksamhet vid olika sätt att tolka och uttrycka musik.

I3 Musiken i mitt liv, omgivningen och samhället: Utöver musikaliska kunskaper och färdigheter ska undervisningen också behandla elevernas erfarenheter och iakttagelser gällande musik och musicerande i olika miljöer i och utanför skolan. I undervisningen skapar man kopplingar till andra läroämnen och till den egna livsmiljön och reflekterar över musikens betydelser i olika livssituationer under olika tider och epoker.

I4 Repertoar: Vid planeringen av repertoar ska man beakta elevernas egna kulturer, värna om kulturarvet och vidga den kulturella förståelsen. Repertoaren ska vara mångsidig och omfatta bland annat barnmusik, musik från olika kulturer, konstmusik, populärmusik och folkmusik. Också musikaliska produkter och kompositioner som eleverna skapat i musicerandet ska ingå i repertoaren. Samarbetet med klassläraren skapar meningsfulla helheter av olika ämnen, t.ex Luciaspel, Kalevala eller Eddan.

Årskurs 5

I1 Musikalisk praxis: Man fortsätter öva en naturlig röst användning och sång, rörelse och de grundläggande teknikerna i att musicera med hjälp av kropps-, rytm-, harmoni- och melodiinstrument. Eleverna spelar diatonisk flöjt som används både i klassen och på

musiklektionerna. Flerstämmig sång övas. Det centrala i undervisningen är att utveckla elevens uttrycksförmåga och fantasi på ett mångsidigt sätt.

I2 Musikens beståndsdelar: I samband med det praktiska musicerandet fortsätter man att utveckla elevens förmåga att uppfatta melodi, rytm, form, klangfärg och dynamik. Man repeterar notläsning och kan introducera intervall samt dur och moll. I musikalisk verksamhet fästs uppmärksamhet vid tolkning och olika uttryck.

I3 Musiken i mitt liv, omgivningen och samhället: Utöver musikaliska kunskaper och färdigheter ska undervisningen också behandla elevernas erfarenheter och iakttagelser gällande musik och musicerande i olika miljöer i och utanför skolan. I undervisningen skapar man kopplingar till andra läroämnen och till den egna livsmiljön med t.ex musik från Finland och de Nordiska länderna. Man reflekterar över musikens betydelser i olika livssituationer under olika tider och epoker.

I4 Repertoar: Vid planeringen av repertoar ska man beakta elevernas egna kulturer, värna om kulturarvet och vidga den kulturella förståelsen. Repertoaren ska vara mångsidig och omfatta bland annat barnmusik, musik från olika kulturer, konstmusik, populärmusik och folkmusik, även flerstämmiga sånger. Sådant som eleverna skapat i musicerandet ska ingå i repertoaren.

Samarbetet med klassläraren skapar meningsfulla helheter av olika ämnen, tex sånger från olika delar av Finland samt de Nordiska länderna.

Årskurs 6

I1 Musikalisk praxis: Man fortsätter med samspel och undervisar speciellt sund röstanvändning och tonbildning. Flerstämmig sång med mångsidig repertoar. Trumrytmer, introduktion till gitarr eller ukulele. Eleverna kan spela i flöjtensemble även med klassläraren.

I2 Musikens beståndsdelar: I samband med det praktiska musicerandet fortsätter man att utveckla elevens förmåga att uppfatta melodi, rytm, form, klangfärg och dynamik. Eleverna får bekanta sig med form, ackordbeteckningar och andra termer som behövs för att musicera

tillsammans. I den musikaliska verksamheten fästs uppmärksamhet vid tolkning och olika uttryck.

13 Musiken i mitt liv, omgivningen och samhället: Utöver musikaliska kunskaper och färdigheter ska undervisningen också behandla elevernas erfarenheter och iakttagelser gällande musik och musicerande i olika miljöer i och utanför skolan. I undervisningen skapar man kopplingar till andra läroämnen och till den egna livsmiljön med t.ex. musik från hela Europa, medeltida musik samt akustiska fenomen från fysikundervisningen.

14 Repertoar: Vid planeringen av repertoar ska man beakta elevernas egna kulturer, värna om kulturarvet och vidga den kulturella förståelsen. Repertoaren ska vara mångsidig och omfatta bland annat musik från olika kulturer, konstmusik, populärmusik och folkmusik, även flerstämmiga sånger. Sådant som eleverna skapat i musicerandet ska ingå i repertoaren. Samarbetet med klassläraren skapar meningsfulla helheter av olika ämnen, t.ex. musik från olika delar av Europa samt medeltida musik.

Årskurserna 7-9

Eleven tillägnar sig musikaliska kunskaper och färdigheter genom att musicera, det vill säga sjunga, spela, lyssna, röra sig till musik och improvisera och komponera samt genom att arbeta tvärkonstnärligt. Innehållet väljs så att eleven får mångsidig insikt i olika musikkulturer och -stilar. Innehållet ska stödja målen och utnyttja de lokala möjligheterna och elevernas erfarenheter.

Årskurs 7

11 Musikalisk praxis: Det centrala i undervisningen är att på ett mångsidigt sätt utveckla elevens musikaliska uttrycksförmåga och förmåga att komma med egna idéer och lösningar. Eleverna får bekanta sig med komponering genom enkla improvisationsövningar. Eleverna handleds i att kontinuerligt använda rösten och målbrottet behandlas. Genom gemensamt musicerande fördjupar eleven sin förmåga att spela genom att använda kroppen samt rytm-, melodi-, och ackordinstrument.

I2 Musikens beståndsdelar: I samband med musicerandet används musikbegrepp och grundläggande noteringssätt som eleven kan sedan tidigare. I takt med att elevens färdigheter utvecklas ska förmågan att använda begrepp fördjupas och tillämpas genom musicerande i olika situationer. Eleven bekantar sig även med symfoniorkestern, de olika instrumenten och kapellmästarens roll.

I3 Musiken i mitt liv, omgivningen och samhället: Utöver musikaliska kunskaper och färdigheter ska undervisningen behandla ämnesområden som eleverna tar upp samt elevernas erfarenheter och iakttagelser gällande musik. Konsumtions- och hållbarhetsperspektiven samt upphovsrätt är också viktiga inom musiken. I undervisningen bekantar man sig med olika kulturer samt skapar kopplingar mellan olika läroämnen och samhällsföreteelser. Musikens historiska betydelse under olika tider och epoker betonas.

I4 Repertoar: Repertoaren och i synnerhet den repertoar man lyssnar till, ska mångsidigt innehålla olika typer av musik från olika perioder, allt från folkmusik till klassisk musik med beaktande av aktuella musikaliska fenomen. Röst användningen och sångförmågan tränas med hjälp av en och flerstämmig allsång eller solosång, olika röstövningar och genom att experimentera med rösten. Vid val av repertoar ska man värna om kulturarvet och att de musikaliska verken och uppgifterna är inspirerande för eleverna. Valet av repertoar ska också vara sådan att den tränar elevernas musikaliska färdigheter. I repertoaren ska också ingå verk och kompositioner som eleverna själva skapat.

13.4.16.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt för musik

Årskurserna 1-2

Under de första åren sker musikundervisningen i huvudsak i elevernas egen klass. Målet är att musikundervisningen är daglig och fortgående. Den sker i samarbete mellan musikläraren, klassläraren och andra ämneslärare, speciellt språklärarna.

Trygga rutiner, glädje i lärandet och en kreativ atmosfär möjliggör socialt samspel och gemensamt musicerande, vilket inspirerar eleven att utveckla sina musikaliska färdigheter.

Man kan använda digitala verktyg då det är ändamålsenligt och man kan även utnyttja utbudet av konserter o.d.

Årskurserna 3-6

Målet är att skapa en pedagogiskt mångsidig och flexibel studiehelhet i musik, som ger varje elev möjlighet till olika musikaliska arbetssätt, musikalisk samverkan, gemensamt musicerande och andra gemensamma musikaliska aktiviteter. Uppträdanden är en del av musikundervisningen, alla får uppträda med en lämplig uppgift.

Glädje i lärandet, en tolerant och uppmuntrande atmosfär inspirerar eleven att utveckla sina musikaliska färdigheter. I undervisningssituationerna ska eleven ges möjligheter att använda digitala verktyg i den musikaliska verksamheten. De möjligheter som konst- och kulturinrättningar och andra samarbetspartner erbjuder ska användas i undervisningen.”

Årskurserna 7-9

Målet är att skapa en pedagogiskt mångsidig och flexibel studiehelhet i musik, som ger möjlighet till olika musikaliska arbetssätt, musikalisk samverkan, gemensamt musicerande och andra gemensamma musikaktiviteter. Glädje i lärandet, en atmosfär som sporrar kreativt tänkande och positiva musikupplevelser inspirerar eleven och stärker viljan att utveckla sina musikaliska färdigheter. I undervisningssituationerna ska eleven ges möjligheter att använda digitala verktyg i den musikaliska verksamheten. Musikbegrepp lärs ut med hjälp av musikaliska arbetssätt. I undervisningen ska man utnyttja de möjligheter som konst- och kulturinstitutioner och andra samarbetspartner erbjuder.

13.4.16.5Handledning, differentiering och stöd i musik

Årskurserna 1-2

Musikundervisningen skall planeras med hänsyn till elevernas olika behov, förutsättningar och intressen. Utgående från dem fattas beslut om arbetssätt så att också eleverna blir hörda. Musikundervisningen ska ge möjlighet till gemensamt musicerande som främjar lärande och delaktighet och stärker elevens självkänsla, samarbets- och initiativförmåga.

Årskurserna 3-6

Musikundervisningen och arbetet ska planeras med hänsyn till elevernas olika behov, tidigare lärande och intressen. Utgående från dem fattas beslut om bland annat arbetssätt, användning av läromedel och beslut om grupparbeten så, att också eleverna får sin röst hörd. Musikundervisningen ska ge möjlighet till gemensamt musicerande som främjar lärandet och stärka elevens studiefärdighet och initiativförmåga.

Årskurserna 7-9

Musikundervisningen och arbetet ska planeras med hänsyn till elevernas olika behov, tidigare lärande och intressen. Beslut om arbetssätt, läromedel, instrument och grupparbete fattas så att också eleverna får sin röst hörd. Musikundervisningen ska ge möjlighet till gemensamt musicerande som främjar lärandet och stärker elevens självkänsla, samarbets- och initiativförmåga. Vid valet av arbetssätt ska målet vara att bryta eventuella könsbundna mönster som förekommer inom musikkulturen och i musikundervisningen.

13.4.16.6 Bedömning av elevens lärande i musik

Årskurserna 1-2

Bedömningen av elevernas lärande i musik ska handleda och sporra eleverna. Eleverna ska ges respons och möjligheter att utvärdera sin aktivitet, så att responsen uppmuntrar dem. I bedömningen ska särskild vikt fästas vid hur den musikaliska samarbetsförmågan och färdigheterna i musicerande utvecklats.

Centralt för bedömningen och responsen med tanke på lärprocessen i musik är följande

- framsteg i musikalisk samarbetsförmåga, i synnerhet att musicera i grupp
- framsteg i förmågan att uppfatta grundläggande musikaliska begrepp i musikalisk aktivitet.

Årskurserna 3-6

I musikundervisningen behöver eleverna handledande och uppmuntrande respons, i synnerhet när man tränar samarbete och musikaliska färdigheter. Responsen ska hjälpa varje elev att uppfatta musiken och musikbegreppen och att anpassa sin egen medverkan i gruppen till den musikaliska helheten.

Läraren ska ge en verbal eller skriftlig bedömning genom att bedöma elevernas kunskaper i relation till målen i den lokala läroplanen. För att definiera kunskapsnivån för läsårsbetyget i årskurs 6 ska läraren använda de nationella bedömningskriterierna i musik. Med tanke på studieframstegen är det viktigt att följa upp i synnerhet hur elevens förmåga att musicera tillsammans, att tänka i begrepp och att lära sig utvecklas.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (verbal bedömning) eller vitsordet 8 (sifferbedömning) i slutet av årskurs 6 i musik

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
Delaktighet			
M1 uppmuntra eleven att delta i gemensamt musicerande och att medverka till att skapa en positiv sammanhållning i sin grupp	I1–I4	Förmåga att musicera tillsammans	Eleven tar vid gemensamt musicerande hänsyn till de andra i gruppen.
Musikaliska kunskaper och färdigheter, kreativt Skapande			
M2 handleda eleven till en naturlig röst användning och sång samt att utveckla sina färdigheter att spela i grupp genom att använda kroppen, rytm-, melodi- och ackordinstrument	I1–I4	Förmåga att sjunga och spela i grupp	Eleven sjunger och spelar tillsammans med andra och försöker anpassa sig till den musikaliska helheten.

M3 uppmuntra eleven att kroppsligt uttrycka musik, bilder, berättelser och känslor genom rörelse	I1-I4	Förmåga att röra sig till musik	Eleven rör sig till musik och använder sin kropp för att uttrycka sig musikaliskt.
M4 erbjuda eleven möjligheter att uppleva och lyssna till ljudmiljöer och musik och hjälpa eleven att analysera och berätta om vad hen hört	I1-I4	Förmåga att lyssna till musik	Eleven lyssnar koncentrerat till musik och framför sina synpunkter på det hen hört.

M5 uppmuntra eleven att improvisera samt planera och skapa mindre kompositioner eller tvärkonstnärliga helheter på olika sätt, även med hjälp av digitala verktyg	I1-I4	Förmåga att kreativt uttrycka musikaliskt tänkande på olika sätt	Eleven hittar på egna lösningar genom att använda sig av ljud, musik, bilder eller andra uttryckssätt och kan vid behov under handledning utnyttja de möjligheter musikteknologin erbjuder.
Kulturell förståelse och multilitteracitet			
M6 handleda eleven att analysera sina musikaliska upplevelser och musikens estetiska, kulturella och historiska mångfald	I1-I4	Förmåga att uppfatta musikens betydelse	Eleven framför synpunkter utgående från sina iakttagelser och upplevelser av musikalisk verksamhet.
M7 handleda eleven att förstå musikaliska begrepp och principerna för notationssätten inom musiken i samband med musicerande	I1-I4	Förståelse för notationssätten inom musiken	Eleven kan följa musiknotationer som övats i samband med musicerande.
Välbefinnande och säkerhet i musik			

M8 hjälpa eleven att iaktta hur musiken påverkar välbefinnandet och att se till att musik- och ljudmiljön är trygg	I1–I4	Förmåga att använda instrument och anläggningar på ett säkert sätt	Eleven tar hänsyn till bland annat faktorer som påverkar ljud- och musikvolymen då hen använder anläggningar och instrument.
Förmåga att lära sig musik			
M9 handleda eleven att utveckla sina musikaliska färdigheter genom övning, att vara med och ställa upp mål och att utvärdera sina framsteg i förhållande till målen	I1–I4	Förmåga att lära sig, arbetsfärdigheter	Eleven ställer upp mål för att utveckla sina musikaliska färdigheter och strävar i sitt musicerande till att nå sitt mål.

Årskurserna 7–9

I musikundervisningen behöver eleven realistisk och samtidigt uppmuntrande respons också i årskurs 7–9 i den grundläggande utbildningen. Handledande respons hjälper eleven att bättre uppfatta musikaliskt genomförande, musikaliskt uttryck och musikens betydelser. Eleven behöver respons i synnerhet när eleven genomför helheter som omfattar kreativt skapande och musikteknologi.

Slutbedömningen infaller det läsår då musik upphör att vara ett gemensamt läroämne för alla. Genom slutbedömningen fastställs hur väl eleven har uppnått de gemensamma målen för lärokursen i musik när studierna avslutas. Slutvitsordet bildas genom att elevens kunskapsnivå ställs i relation till de nationella kriterierna för slutbedömningen i musik. I musik utvecklas elevens kunskaper inom alla målområden ända till lärokursens slut. I slutvitsordet ska alla nationella kriterier för slutbedömningen beaktas. Eleven får vitsordet åtta (8) om hen i genomsnitt visar den kompetens som kriterierna förutsätter. Om vitsordet åtta överskrids inom något kompetensområde, kan detta kompensera en svagare prestation inom något annat delområde.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (vitsordet 8) i slutbedömningen efter avslutad lärokurs i musik

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
Delaktighet			
M1 uppmuntra eleven att medverka konstruktivt i en musicerande grupp och i musikaliska sammanhang	I1–I4	Förmåga att medverka i en musikgrupp	Eleven medverkar i en musikgrupp, sköter sin andel och sporrar andra.
Musikaliska kunskaper och färdigheter, kreativt Skapande			
M2 hjälpa eleven att upprätthålla förmågan att använda sin röst och sjunga och att vidareutveckla den i en musicerande grupp	I1–I4	Förmåga att använda sin röst och sjunga i en musikgrupp.	Eleven använder sin röst för att uttrycka sig musikaliskt och deltar i allsång samt kan bidra till den musikaliska helheten
M3 uppmuntra eleven att vidareutveckla sina färdigheter att spela och musicera i grupp genom att använda kroppen, rytm, melodi- och ackordinstrument	I1–I4	Förmåga att spela i en musikgrupp	Eleven spelar genom att använda kroppen, rytm-, melodi- och ackordinstrument och deltar ganska ledigt i gemensamt musicerande.
M4 uppmuntra eleven att pröva på mångsidiga sätt att uttrycka sig och röra sig till musik	I1–I4	Förmåga att röra sig till musik	Eleven visar i sina rörelser att hen uppfattar musikens grundrytm och anpassar sina rörelser till den musik hen hör.

M5 erbjuda eleven möjligheter att uppleva och lyssna till ljudmiljöer och musik och handleda eleven att diskutera det hen hört	I1-I4	Förmåga att lyssna till och diskutera ljudmiljöer och musik	Eleven lyssnar till ljudmiljöer och musik och kan berätta om det hen hört
M6 uppmuntra eleven att bygga upp ett kreativt förhållande till musik och handleda eleven att improvisera, arrangera och komponera samt arbeta tvärkonstnärligt	I1-I4	Förmåga att skapa musik kreativt	Eleven kan använda musikaliska eller andra ljudelement för att utveckla och tillämpa nya musikaliska idéer självständigt eller i grupp.
M7 handleda eleven att spela in musik och att använda musikteknologi på ett kreativt sätt både för att skapa musik och som en del av ämnesövergripande helheter	I1-I4	Förmåga att använda musikteknologi	Eleven kan använda de möjligheter musikteknologin erbjuder för att uttrycka musik självständigt eller i grupp
Kulturell förståelse och multilitteracitet			
M8 vägleda eleven att granska musiken som konst och att förstå hur musik används för att kommunicera och påverka i olika kulturer	I1-I4	Kulturell kompetens	Eleven kan analysera hur musik används och i vilka former den förekommer och berätta om sina iakttagelser.

M9 uppmuntra och handleda eleven att diskutera musik med hjälp av musikbegrepp och termer	I1–I4	Förmåga att använda musikbegrepp och -symboler	Eleven använder musikaliska grundbegrepp, notationssätt och termer i den musikaliska verksamheten.
Välbefinnande och säkerhet i musik			
M10 hjälpa eleven att upptäcka hur musiken påverkar känslorna och välbefinnandet	I1–I4	Förmåga att upptäcka musikens inverkan på välbefinnandet	Man diskuterar med eleven om musikens inverkan på känslorna och välbefinnandet, men detta mål används inte som grund för slutbedömningen.
M11 handleda eleven att måna om sin hörsel och att se till att musik- och ljudmiljön är trygg	I1–I4	Förmåga att värna om hörseln och om att musik- och ljudmiljön är trygg	Eleven beaktar bland annat ljudstyrkan och andra faktorer som hör amman med en trygg musik- och ljudmiljö när hen musicerar. Detta mål används dock inte som grund för slutbedömningen.
Förmåga att lära sig musik			
M12 handleda eleven att utveckla sina musikaliska färdigheter genom övning, att ställa upp mål för sitt musikaliska lärande och att bedöma sina framsteg i förhållande till målen	I1–I4	Förmåga att lära sig	Eleven ställer under handledning upp ett eget mål för musicerande, rörelse till musik eller komposition och annat kreativt skapande samt bedömer sina framsteg i förhållande till målet.

13.4.17 BILDKONST

13.4.17.1 Läroämnets uppdrag

Allmänt

Konsten uppfostrar eleverna till kreativ frihet, en rättighet för alla elever. Konsten är nyckeln till verklig förståelse av mänskligheten och människans delaktighet i världen. Steiner avser med begreppet känsla för konst mer än möjligheter till det konkreta skapandet och upplevelsen av konst. Det är främst fråga om en kärleksfull och fri konstnärlig tankeförmåga och människokännedom, där människan uppfattas som en andlig, själslig och kroppslig helhet, som formas genom att uppleva konst och göra konst. Äkta konst berör människans ande och själ, men först och främst är konst någonting helande som får människan att växa och lyckas.³⁶² Konstnärligt arbete är harmoniserande, själva arbetsprocessen är viktigare än resultatet. Mångsidig konstnärlig utövning utvecklar själslig känsla, själslig intelligens och vilja.³⁶³ Konsten spelar en viktig roll i känslolivets utveckling, berikar fantasin, förstärker det sociala samtidigt som det skapar en grund för tankeförmåga och självkännedom. Med att förstå kvalitativa differenser strävar konstuppfostran att utveckla urskiljning.³⁶⁴ Wilenius³⁶⁵ anser att verkligheten nås via konsten.

Konst betraktas inte enbart ur nyttosynvinkel eller ur dess förmåga att utveckla förmågor. Bildkonstlektionerna utvecklar inte bara elevernas konstnärliga talanger, utan stöder även elevernas tanke-, känslö- och viljelivs utveckling. Speciellt tilltalar man utvecklingen av elevernas känsloliv. När eleven till exempel lever sig in i olika färgkvaliteter, så blir sinnen sensibla och hen börjar gestalta världen konstnärligt tillsammans med sina egna erfarenheter. Empatiförmågans utveckling stöds av känslan för kvaliteter och känslolivets sensibilitet: eleven lär sig uppfatta sociala kvaliteter i sin omgivning.

I Steinerskolan ser man konsten som en naturlig del av uppfostran. Följaktligen är till exempel bildkonst en väsentlig del även under läsämneslektionerna. Elevens egna känslor, upplevelser och observationer är som grund till det konstnärliga arbetet.

En sund individuell identitet formas av konstnärligt arbete utgående från egna upplevelser. I konstens värld skapas ett utrymme där den omgivande världen och elevens inre värld kan mötas. Undervisningen i de lägre klasserna i Steinerskolan betonar känsla och aktivitet samt användning av fantasin. Vid ca 12 års ålder förflyttas tyngdpunkten till att observera den omgivande naturen. Med de konstnärliga iakttagelseövningarna skapar eleven ett sunt förhållande till världen omkring sig. Att utöva konst kan som bäst ha en helande och läkande inverkan. I de lägre klasserna är det viktigaste att utveckla den konstnärliga upplevelsen.

I de högre klasserna börjar eleverna så småningom förstå olika fenomen inom konst och visuell kultur och de betraktar bildkonstens betydelse i samhället och konstnärernas roll under olika tidsperioder och i olika kulturer. Undervisningen stöder utvecklingen av elevens kritiska tänkande samt uppmuntrar eleven att påverka sin egen närmiljö och samhälle.

Konsten är ett sätt att hitta lösningar till frågor som uppstår inom en, och få svar genom det egna skapandet, för att inte tala om att man kan dela frågan med andra genom att göra den synlig. En öppen förhållning till olika sätt att göra och förstå konst kan leda till en öppen världsbild och bättre växelverkan med världen.

Årskurserna 1-2

I åk 1–2 är det väsentligt att utveckla den konstnärliga upplevelsen: eleverna lär sig uppleva och karakterisera de inre känslor, bilder och upplevelser som färgerna väcker hos eleven.

Eleverna bekantar sig med färgerna samt grundläggande målnings och tecknings tekniker.

Eleverna lär sig uttrycka sina upplevelser i ord i de gemensamma betraktelserna av bilder.

Gemensam betraktelse är samtidigt en socialövning: man lär sig ge och ta emot respons.

Varje arbete är värdefullt och unikt, arbeten rangordnas inte. Bildbetraktelserna lär eleven uppriktighet och respekt för den andras arbete. Bildkonst lär eleverna långsiktigt arbetsätt.

Årskurserna 3-6

I åk 3–6 utvidgar eleverna sitt subjektiva förhållande till bildkonst. Fortsättningsvis utvecklar man tekniska färdigheter och prövar nya. Bildkonst möjliggör en inlevelse och inkörspport till andra kulturer i samband med övriga ämnen. I de lägre klasserna betonar man användning av fantasin. Vid ca 12 års ålder förflyttas tyngdpunkten till att observera den omgivande naturen. Med de konstnärliga iakttagelseövningarna fördjupas eleverna de intryck som naturen väcker. Med bildkonst besvarar man och tilltalar elevens inre utveckling i olika åldersskeden. Förmågan att tolka och skapa bilder fördjupas genom ansvarsfull användning av digitala verktyg och webbmiljöer.

Årskurserna 7-9

13.4.17.2 Mål för undervisningen i bildkonst

Årskurs 1

Att iaktta och tänka visuellt

M1 sporra eleven att iaktta konst, omgivningen och annan visuell kultur med olika sinnen och genom att använda olika bilder.

Ytterligare mål är att hantera grundläggande tekniker (akvarellfärg, vaxkrita, bivax och lera), uppmuntra och inspirera eleven att prova annorlunda material och tekniker, presentera färgvärlden och färgernas namn till eleverna, lära sig kontrollerat blanda färger och skapa nya färger, lära sig kontrollera färgernas valör (ljus-mörk) samt uppmuntra eleven att använda färgerna i rika nyanser (t.ex. olika gröna färgtoner).

M2 uppmuntra eleven att diskutera sina iakttagelser och tankar och att öva sig att motivera sina åsikter. Uppmuntra eleven till visuella framföranden

M3 inspirera eleven att uttrycka sina iakttagelser och tankar genom bild och andra uttrycks sätt. Att skapa en uppmuntrande stämning i arbetssituationen och vid bildbetraktelsen.

M5 handleda eleven att målinriktat utveckla sina visuella färdigheter självständigt och tillsammans med andra. Och att uppmuntra eleven till långsiktigt illustrativt arbete

självständigt och tillsammans med andra.

Att skapa bilder

M6 handleda eleven att mångsidigt använda olika material, tekniker och uttryckssätt och att öva sin förmåga att skapa bilder. Dessutom att handleda eleven att betrakta egna och andras arbeten fördomsfritt och respektfullt; min bild duger, jag duger.

M7 handleda eleven att bekanta sig med olika former av visuell kommunikation och att använda olika visuella uttryckssätt för att påverka sina bilder

Att tolka visuell kultur

M8 vägleda eleven att iaktta bilder ur olika perspektiv och i olika sammanhang och att fundera över förhållandet mellan fakta och fiktion. Vägleda eleven att diskutera olika bilder och olika arbetsprocesser inom konst, använda grundläggande konstbegrepp

M9 uppmuntra eleven att använda olika uttryckssätt från olika tider och kulturer i sina bilder, samt leta motiv från naturen, närmiljön, årstidsväxlingar, sagor och berättelser.

Årskurs 2

Att iaktta och tänka visuellt

M1 sporra eleven att iaktta konst, omgivningen och annan visuell kultur med olika sinnen och genom att använda olika bilder

Ytterligare mål är att hantera grundläggande tekniker (akvarellfärg, vaxkrita, bivax och lera), uppmuntra och inspirera eleven att prova annorlunda material och tekniker, presentera färgvärlden och färgernas namn till eleverna, lära sig kontrollerat blanda färger och skapa nya färger, lära sig kontrollera färgernas valör (ljus-mörk) samt uppmuntra eleven att använda färgerna i rika nyanser (t.ex. det finns inte bara en grön färgton).

M2 uppmuntra eleven att diskutera sina iakttagelser och tankar och att öva sig att motivera sina åsikter. Uppmuntra eleven till visuella framföranden

M3 inspirera eleven att uttrycka sina iakttagelser och tankar genom bild och andra uttryckssätt. Att skapa en uppmuntrande stämning i arbetssituationen och vid bildbetraktelsen. Vägleda eleven att sätta upp mål och planera sitt arbete och utvärdera sitt eget arbete.

M4 handleda eleven att målinriktat utveckla sina visuella färdigheter självständigt och tillsammans med andra. Och att uppmuntra eleven till långsiktigt illustrativt arbete självständigt och tillsammans med andra.

Att skapa bilder

M5 handleda eleven att mångsidigt använda olika material, tekniker och uttryckssätt och att öva sin förmåga att skapa bilder. Dessutom att handleda eleven att betrakta egna och andras arbeten fördomsfritt och respektfullt; min bild duger, jag duger.

M6 handleda eleven att bekanta sig med olika former av visuell kommunikation och att använda olika visuella uttryckssätt för att påverka sina bilder

Att tolka visuell kultur

M7 vägleda eleven att iakta bilder ur olika perspektiv och i olika sammanhang och att fundera över förhållandet mellan fakta och fiktion. Vägleda eleven att diskutera olika bilder och olika arbetsprocesser inom konst, använda grundläggande konstbegrepp

M8 handleda eleven att tolka konst och annan visuell kultur ur verkets, konstnärens och betraktarens perspektiv och att reflektera över hur historiska och kulturella faktorer påverkar bilder

M9 uppmuntra eleven att använda olika uttryckssätt från olika tider och kulturer i sina bilder, samt leta motiv från naturen, närmiljön, årstidsväxlingar, sagor och berättelser.

Att uppfatta estetiska, ekologiska och etiska värden

M10 vägleda eleven att diskutera värden som finns i konsten, omgivningen och i den visuella kulturen

M11 handleda eleven att beakta kulturell mångfald och hållbar utveckling i sina bilder och vid val av arbetssätt

M12 handleda eleven att känna igen värden och värderingar i det materiella och immateriella kulturarvet.

Årskurserna 3-6

Årskurs 3

Att iaktta och tänka visuellt

M1 sporra eleven att iaktta konst, omgivningen och annan visuell kultur med olika sinnen och genom att använda olika bilder

Ytterligare mål är att hantera grundläggande tekniker (akvarellfärg, vaxkrita, bivax och lera), uppmuntra och inspirera eleven att prova annorlunda material och tekniker, presentera färgvärlden och färgernas namn till eleverna, lära sig kontrollerat blanda färger och skapa nya färger, lära sig kontrollera färgernas valör (ljus-mörk) samt uppmuntra eleven att använda färgerna i rika nyanser (t.ex. det finns inte bara en grön färgton).

M2 uppmuntra eleven att diskutera sina iakttagelser och tankar och att öva sig att motivera sina åsikter. Uppmuntra eleven till visuella framföranden

M3 inspirera eleven att uttrycka sina iakttagelser och tankar genom bild och andra uttryckssätt. Att skapa en uppmuntrande stämning i arbetssituationen och vid bildbetraktelsen. Vägleda eleven att sätta upp mål och planera sitt arbete och utvärdera sitt eget arbete.

M5 handleda eleven att målinriktat utveckla sina visuella färdigheter självständigt och tillsammans med andra. Och att uppmuntra eleven till långsiktigt illustrativt arbete självständigt och tillsammans med andra.

Att skapa bilder

M4 handleda eleven att mångsidigt använda olika material, tekniker och uttryckssätt och att öva sin förmåga att skapa bilder.

M5 att utveckla elevens individuella färdigheter och uppmuntra hen att använda dem tillsammans med andra. Att handleda eleven att betrakta egna och andras arbeten fördomsfritt och respektfullt

M6 handleda eleven att bekanta sig med olika former av visuell kommunikation och att använda olika visuella uttryckssätt för att påverka sina bilder

Att tolka visuell kultur

M7 vägleda eleven att iaktta bilder ur olika perspektiv och i olika sammanhang och att fundera över förhållandet mellan fakta och fiktion. Vägleda eleven att diskutera olika bilder och olika arbetsprocesser inom konst, använda grundläggande konstbegrepp

M8 handleda eleven att tolka konst och annan visuell kultur ur verkets, konstnärens och betraktarens perspektiv och att reflektera över hur historiska och kulturella faktorer påverkar bilder

M9 uppmuntra eleven att använda olika uttryckssätt från olika tider och kulturer i sina bilder, samt leta motiv från naturen, närmiljön, årstidsväxlingar, sagor och berättelser.

Att uppfatta estetiska, ekologiska och etiska värden

M10 vägleda eleven att diskutera värden som finns i konsten, omgivningen och i den visuella kulturen

M11 handleda eleven att beakta kulturell mångfald och hållbar utveckling i sina bilder och vid val av arbetssätt

M12 handleda eleven att känna igen värden och värderingar i det materiella och immateriella kulturarvet.

Årskurs 4

Att iaktta och tänka visuellt

M1 sporra eleven att iaktta konst, omgivningen och annan visuell kultur med olika sinnen och genom att använda olika bilder.

M2 uppmuntra eleven att diskutera sina iakttagelser och tankar och att öva sig att motivera sina åsikter. Uppmuntra eleven till visuellt framförande. Handleda eleven att använda olika materia, teknik och uttrycksätt mångsidigt och förkovra sig ytterligare i sina individuella färdigheter och förstärka den inre fantasivärlden (måla och teckna ur periferin mot mitten).

M3 inspirera eleven att uttrycka sina iakttagelser och tankar genom bild och andra uttryckssätt. Att skapa en uppmuntrande stämning i arbetssituationen och vid bildbetraktelsen. Vägleda eleven att sätta upp mål och planera sitt arbete och utvärdera sitt eget arbete.

M4 handleda eleven att målinriktat utveckla sina visuella färdigheter självständigt och tillsammans med andra. Och att uppmuntra eleven till långsiktigt illustrativt arbete självständigt och tillsammans med andra.

Att skapa bilder

M5 handleda eleven att mångsidigt använda olika material, tekniker och uttryckssätt och att öva sin förmåga att skapa bilder.

M6 att utveckla elevens individuella färdigheter och uppmuntra hen att använda dem tillsammans med andra. Att handleda eleven att betrakta egna och andras arbeten fördomsfritt och respektfullt

M7 handleda eleven att bekanta sig med olika former av visuell kommunikation och att använda olika visuella uttryckssätt för att påverka sina bilder

Att tolka visuell kultur

M8 vägleda eleven att iaktta bilder ur olika perspektiv och i olika sammanhang och att fundera över förhållandet mellan fakta och fiktion. Vägleda eleven att diskutera olika bilder och olika arbetsprocesser inom konst, använda grundläggande konstabegrepp

M9 handleda eleven att tolka konst och annan visuell kultur ur verkets, konstnärens och betraktarens perspektiv och att reflektera över hur historiska och kulturella faktorer påverkar bilder

M10 uppmuntra eleven att använda olika uttrycksätt från olika tider och kulturer i sina bilder, samt leta motiv från naturen, närmiljön, årstidsväxlingar, myter och legender.

Att uppfatta estetiska, ekologiska och etiska värden

M11 vägleda eleven att diskutera värden som finns i konsten, omgivningen och i den visuella kulturen

M12 handleda eleven att beakta kulturell mångfald och hållbar utveckling i sina bilder och vid val av arbetssätt

M13 handleda eleven att känna igen värden och värderingar i det materiella och immateriella kulturarvet

Årskurs 5

Att iaktta och tänka visuellt

M1 sporra eleven att iaktta konst, omgivningen och annan visuell kultur med olika sinnen och genom att använda olika bilder.

M2 uppmuntra eleven att diskutera sina iakttagelser och tankar och att öva sig att motivera sina åsikter. Uppmuntra eleven till visuellt framförande. Handleda eleven att använda olika materia, teknik och uttrycksätt mångsidigt och förkovra sig ytterligare i sina individuella färdigheter och förstärka den egna inre bilden (måla och teckna ur periferin mot mitten).

M3 inspirera eleven att uttrycka sina iakttagelser och tankar genom bild och andra uttrycksätt. Att skapa en uppmuntrande stämning i arbetssituationen och vid bildbetraktelsen. Vägleda eleven att sätta upp mål och planera sitt arbete och utvärdera sitt eget arbete.

M4 handleda eleven att målinriktat utveckla sina visuella färdigheter självständigt och tillsammans med andra. Och att uppmuntra eleven till långsiktigt illustrativt arbete självständigt och tillsammans med andra.

Att skapa bilder

M5 handleda eleven att mångsidigt använda olika material, tekniker och uttryckssätt och att öva sin förmåga att skapa bilder.

M6 att utveckla elevens individuella färdigheter och uppmuntra hen att använda dem tillsammans med andra. Att handleda eleven att betrakta egna och andras arbeten fördomsfritt och respektfullt

M7 handleda eleven att bekanta sig med olika former av visuell kommunikation och att använda olika visuella uttryckssätt för att påverka sina bilder

Att tolka visuell kultur

M8 vägleda eleven att iaktta bilder ur olika perspektiv och i olika sammanhang och att fundera över förhållandet mellan fakta och fiktion. Vägleda eleven att diskutera olika bilder och olika arbetsprocesser inom konst, använda grundläggande konstbegrepp

M9 handleda eleven att tolka konst och annan visuell kultur ur verkets, konstnärens och betraktarens perspektiv och att reflektera över hur historiska och kulturella faktorer påverkar bilder

M10 uppmuntra eleven att använda olika uttryckssätt från olika tider och kulturer i sina bilder, samt leta motiv från naturen, närmiljön, årstidsväxlingar, myter och legender, kulturer och tidsepoker.

Att uppfatta estetiska, ekologiska och etiska värden

M11 vägleda eleven att diskutera värden som finns i konsten, omgivningen och i den visuella kulturen

M12 handleda eleven att beakta kulturell mångfald och hållbar utveckling i sina bilder och vid val av arbetssätt

M13 handleda eleven att känna igen värden och värderingar i det materiella och immateriella kulturarvet

Årskurs 6

Att iaktta och tänka visuellt

M1 sporra eleven att iaktta konst, omgivningen och annan visuell kultur med olika sinnen och genom att använda olika bilder.

M2 uppmuntra eleven att diskutera sina iakttagelser och tankar och att öva sig att motivera sina åsikter. Uppmuntra eleven till visuellt framförande. Handleda eleven att använda olika materia, teknik och uttrycksätt mångsidigt och förkovra sig ytterligare i sina individuella färdigheter och förstärka den egna inre bilden (måla och teckna ur periferin mot mitten).

M3 inspirera eleven att uttrycka sina iakttagelser och tankar genom bild och andra uttryckssätt. Att skapa en uppmuntrande stämning i arbetet och vid bildbetraktelsen. Vägleda eleven att sätta upp mål och planera sitt arbete och utvärdera sitt eget arbete.

Att skapa bilder

M4 handleda eleven att mångsidigt använda olika material, tekniker och uttryckssätt och att öva sin förmåga att skapa bilder.

M5 att utveckla elevens individuella färdigheter och uppmuntra hen att använda dem tillsammans med andra. Att handleda eleven att betrakta egna och andras arbeten fördomsfritt och respektfullt

M6 handleda eleven att bekanta sig med olika former av visuell kommunikation och att använda olika visuella uttryckssätt för att påverka sina bilder

Att tolka visuell kultur

M7 vägleda eleven att iaktta bilder ur olika perspektiv och i olika sammanhang och att fundera över förhållandet mellan fakta och fiktion. Vägleda eleven att diskutera olika bilder och olika arbetsprocesser inom konst, använda grundläggande konstbegrepp

M8 handleda eleven att tolka konst och annan visuell kultur ur verkets, konstnärens och betraktarens perspektiv och att reflektera över hur historiska och kulturella faktorer påverkar bilder

M9 uppmuntra eleven att använda olika uttryckssätt från olika tider och kulturer i sina bilder, samt leta motiv från naturen, närmiljön, årstidsväxlingar, myter och legender, kulturer och tidsepoker.

Att uppfatta estetiska, ekologiska och etiska värden

M10 vägleda eleven att diskutera värden som finns i konsten, omgivningen och i den visuella kulturen

M11 handleda eleven att beakta kulturell mångfald och hållbar utveckling i sina bilder och vid val av arbetssätt

M12 handleda eleven att känna igen värden och värderingar i det materiella och immateriella kulturarvet.

Mål för undervisningen i bildkonst i årskurs 7-9

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
Att iaktta och tänka visuellt		
M1 sporra eleven att iaktta konst, omgivningen och annan visuell kultur med olika sinnen och mångsidigt använda metoder i bildframställning	I1, I2, I3	K1, K3, K4, K5

M2 uppmuntra eleven att diskutera om sina egna och andras iakttagelser och tankar och motivera sina åsikter	I1, I2, I3	K2, K4, K5, K6
M3 inspirera eleven att ge uttryck för sina iakttagelser och tankar i bild genom att använda olika tekniker och metoder för att uttrycka sig i olika miljöer	I1, I2, I3	K2, K3, K4, K5
Att skapa bilder		
M4 handleda eleven att använda olika material, tekniker och uttryckssätt och att fördjupa sin förmåga att skapa bilder	I1, I2, I3	K2, K3, K5, K6
M5 handleda eleven att tillämpa ett undersökande arbetssätt när hen skapar bilder självständigt eller tillsammans med andra	I1, I2, I3	K1, K2, K3, K5
M6 uppmuntra eleven att uttrycka sina åsikter och att tillämpa visuella kommunikations- och uttryckssätt för att påverka i sina egna bilder	I1, I2, I3	K1, K2, K4, K7
Att tolka visuell kultur		
M7 vägleda eleven att använda olika visuella, verbala och andra metoder för att tolka bilder	I1, I2, I3	K1, K4, K5, K6
M8 handleda eleven att granska vilken betydelse konst och annan visuell kultur har för individen, gruppen och samhället ur ett historiskt och kulturellt perspektiv	I1, I2, I3	K2, K3, K6, k7
M9 inspirera eleven att använda sig av olika tiders och kulturers sätt att skapa bilder i sitt bildskapande	I1, I2, I3	K1, K2, K5, K6
Att uppfatta estetiska, ekologiska och etiska värden		
M10 handleda eleven att ta ställning till värden som finns i konsten, omgivningen och i annan visuell kultur	I1, I2, I3	K3, K4, K6, K7

M11 uppmuntra eleven att beakta kulturell mångfald och hållbar utveckling i sitt bildskapande samt att påverka genom bilder	I1, I2, I3	K1, K2, K4, K7
---	------------	----------------

13.4.17.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för bildkonst

Årskurs 1

I1 Egna bildkulturer

Innehållet i bildkonst i årskurs 1 är att undersöka färgkvaliteter, utveckla målnings och teckningstekniker t.ex. lära sig behärska penselteknik och betrakta färgklanger (M1).

Målningarna föreställer nödvändigtvis inget vid detta skede.

I2 Bildkulturer I omgivningen

Bilder ur t.ex. sagor ritas med vaxkritor och eleverna lär sig mångsidig färganvändning, tekniken är målandeteckning. En viktig del av arbetet är den gemensamma bildbetraktelsen (M1, M3, M5). Bildmotiven är ur sagor eller årstidernas växling (M2, M3). Bivax eller lera kan användas som arbetsmaterial.

I3 Konstens olika världar

Bildmotiven är ur sagor eller årstidernas växling (M2, M3). Bivax eller lera kan användas som arbetsmaterial.

Årskurs 2

I1 Egna bildkulturer

Färgbetraktelsen och bruket av grundteknikerna fördjupas. Nya motiv är djupberättelser (fabler) och enkla naturmotiv. Som material lera och övriga naturmaterial. Man fortsätter med bildbetraktelsen (M5).

I2 Bildkulturer i omgivningen

Man tar med i undervisningen innehåll ur elevernas egna bilder, som de har gjort på fritiden, t.ex. lekar eller hobbyn (M1).

I3 Konstens olika världar

Som undervisningsinnehåll väljs bildkonst ur olika tider, miljöer och kulturer (M3). I val av undervisningsinnehåll beaktas olika miljöer, media och virtuella världar (M2, M9).

Förverkligandet sker främst med traditionella grundtekniker.

Årskurs 3

Grundtekniken fördjupas och nya uttrycksformer övas (t.ex. skulptera)(M1).

Bildmotiven är ur periodundervisningen, årstidsväxlingarna, naturen (skapelsen, gamla yrken, jordbruk osv) (M1, M2, M3). Tillsammans med eleverna betraktar man konstnärsyrket och arbetet historiskt och i olika miljöer samt begrundar förhållandet mellan konst skapat av yrkeskonstnärer och hobbykonstnärer (M2). Den gemensamma bildbetraktelsen är fortsättningsvis viktig del av arbetsprocessen (M1, M3, M5).

Årskurs 4

Grundteknikerna förstärks och nya konkreta modeller tas ur naturen, t.ex. äpple, päron och djurmotiv (M1). Att teckna efter modell förstärker observationsförmågan. Man övar också att måla motiv genom att ”spara formen” och börja i periferin. Detta arbetssätt stärker de inre bildkrafterna. Förutom vaxkritorna övar eleverna sig att teckna mer precist med färgpennor, modelleringsfärdigheterna fördjupas i samband med zoologiperioden (M2). Bildmotiven är ur periodundervisningen, naturen, årets kretslopp (Kalevala, Eddan, zoologi, hembygds kunskap) (M1, M2, M3). En väsentlig del av arbetsprocessen är gemensam bildbetraktelse (M1, M3, M5).

Årskurs 5

Eleverna fördjupar grundteknikerna och bekantar sig med lasyrmålning och blandtekniker (M1, M4). Bildkonstundervisningen är nära kopplad till periodundervisningen, t.ex. botanik, historia och geografi (M1, M2, M3, M10, M11, M12). Gemensam bildbetraktelse är en viktig del av undervisningen. (M1, M3, M5). Teckning ur modell, teckning med vaxkritor, färgpennor samt modellering fortsätter (M1). Elevernas bilder och bildkultur används i undervisningen, bl.a. seriebilder, spel och nätkonst (M6)

Årskurs 6

Kolteckning introduceras som ny teknik, studier i mörker-ljus och skugga (M1). Undervisningen i bildkonst stöder periodundervisningen, t.ex. fysik, historia och geologi (M1, M2, M3, M10, M11, M12). De gemensamma bildbetraktelserna väcker tankar kring lagbundenheter i världen (M5, M10, M12). Akvarellmålning med tyngdpunkt på naturstämningar, träd och kartor. Färgstämningar och -övningar (M1, M2, M3). Snedstrecksteknik övas. Teckningen blir mer precis och eleven uppmuntras att noga och sakligt iaktta modellen. Modelleringen är en del av bildkonsten (M2). Undervisningen tar fasta på elevernas utvidgade närmiljö och medias betydelse i samhället (M7, M11).

Årskurs 7

Eleverna uppmuntras att använda redan lärda tekniker självständigt. Nya tekniker övas, t.ex. pastellkritor I1, I2. Eleverna lär sig gestalta och avbilda realistiskt den konkreta världen. Den precisa observationen övas med att avbilda föremål. Speciell vikt läggs att avbilda form, ljus och skuggor. När eleverna samtidigt övar att teckna perspektiv, får eleverna fram rumskänslan i sina arbeten. Bildkonstundervisningen anknyter till periodundervisningen I1, I2, I3. Gemensam bildbetraktelse väcker eleverna att fundera över sin egna konstnärliga utveckling och inspirerar till eget konstnärligt uttryck. I1, I3. Lasyrmålningen fortsätter. Målning med bläck och/eller tuschteckning i mån av möjlighet. Utgångspunkterna för valet

av innehåll är verk, alster och fenomen inom konst och kultur annan visuell kultur som är relevanta för eleverna. Innehållet ska skapa samband mellan bildkulturer som är både bekanta och nya för eleverna, som exempelvis serieteckning, spelplanering, gatukonst och klädkonst. (I1, I2).

Institutionella bildkulturer (I2, I3). Till innehållet hör olika traditioner inom konst och samtidskonst. Eleverna bekantar sig med det traditionella utgående ur nutid och fenomenbaserat. I undervisningen granskas olika fenomen grundligt genom att bland annat använda modern konst, formgivning och arkitektur som metoder. Eleverna fördjupar sig i olika konstuppfattningar och -fenomen genom att studera dem i förhållande till konstnären och betraktaren samt konstinstitutioner och samhället. Innehållet kan studeras utgående från förutsättningen för konst och dess betydelse under olika tider, i olika miljöer och kulturer. Eleverna fördjupar sig i olika konstuppfattningar och -fenomen genom att studera dem i förhållande till konstnären och betraktaren samt konstinstitutioner och samhället. Eleverna handleds att aktivt delta i sin egen omgivning. Innehåll kan vara till exempel föremål, den byggda omgivningen, reklam, visuell planering, media, samt övrig visuell kommunikation och påverkan i mediaomgivning.

13.4.17.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt för bildkonst

Årskurserna 1-2

I årskurserna 1–2 är lärmiljön i bildkonst i huvudsak det egna trygga och bekanta klassrummet. Motiv och material hämtas ur närmiljön och naturen, undervisnings innehållen bearbetas konstnärligt. Inspiration och målningsmotiv hämtas ur t.ex. berättelsestoffet. Inläringen sker i en rofylld stämning och arbetsrutinerna poängteras. Eleverna uppmuntras att öva och prova.

Årskurserna 3-6

I årskurserna 3–6 utvidgas lärmiljön från det egna klassrummet till målningssalen (om det finns möjlighet), museer, gallerier, naturen och webbmiljöer. Eleverna uppmuntras till mångsidig användning av material och uttrycksätt.

Undervisningsstoffet bearbetas konstnärligt, inspiration och motiv till målningar, teckningar och modellering hämtas ur de övriga ämnen, t.ex. historia, geografi, biologi. Webbmiljöer och ikt används ansvarsfullt, tryggt och funktionellt.

Årskurserna 7-9

Målet är att erbjuda lärmiljöer och arbetssätt som ger eleverna möjlighet att mångsidigt använda material, tekniker och uttryckssätt och tillämpa dem kreativt. Undervisningssituationerna ska präglas av en atmosfär som uppmuntrar eleverna att aktivt experimentera och öva. I årskurs 7–9 ska eleverna stödjas att arbeta på ett undersökande och fenomenorienterat sätt genom att utnyttja konsttraditioner och metoder inom den samtida konsten. Undervisningen ska ge eleverna möjligheter att mångsidigt använda webb- och mediemiljöer, delta i tvärkonstnärliga projekt och projekt utanför skolan samt ta upp globala frågor. Ämnesinnehållen bearbetas konstnärligt: inspiration och motiv till målningar, teckningar och modellering fås från andra ämnesinnehåll, historia, geografi, biologi och fysik är några exempel. Speciell under åk9 är det önskvärt att eleverna får besöka konstutställningar och öva sig att vara konstmottagare samt bildanalys. I åk 7-9 är det viktigt att variera mellan olika arbetssätt, använda olika material och tekniker på bildkonstlektionerna.

I Steinerskolan är målet i årskurs 7–9 att väcka elevernas intresse och djupare förståelse för konst. På åk 9 utgör konsthistoria en egen period, i samband med den är det bra att använda de möjligheter internet ger att granska konst och leta information och material relaterat till konsthistoria.

13.4.17.5Handledning, differentiering och stöd i bildkonst

Årskurserna 1-2

Elevens visuella framförande av sina observationer och känslor stöds och handleds. Motoriska färdigheter utvecklas i gemensamma uppgifter, där elevens individuella arbete utgående ur hans personliga upplevelser uppmuntras och stöds. Arbetet stöder långsiktighet

och de gemensamma bildbetraktelserna uppmuntrar till individuell utveckling, där tillit det egna konstnärliga arbetet växer. I allt konstnärligt arbete stöds eleven att hitta rätt teknik. Eleven uppmanas och uppmuntras till en rik färganvändning.

Årskurserna 3-6

Varje elev handleds och stöds utgående i undervisningen ur hens personliga utgångspunkter, uppmuntras till en mångsidig användning av färg och material (tex kol, lera, foto). Eleven får personlig handledning att hitta rätt teknik. Uppgifterna i bildkonst är gemensamma för alla elever i gruppen, men i förverkligandet stöds det individuella uttryckssättet. Den personliga utvecklingen handleds och uppmuntras i de gemensamma bildbetraktelserna. Tillit till det egna skapandet växer.

Årskurserna 7-9

Undervisningen tar hänsyn till personlig planering och uttryckssätt, eleverna uppmuntras till långsiktigt arbete och därav kan arbeten bli färdiga i olika takt.

Eleven lär sig både individuellt och tillsammans med andra, vilket stödjer elevens identitetsutveckling, delaktighet och välbefinnande. Det konstnärliga lärandet ska utvecklas i en trygg atmosfär, där mångfald accepteras och där eleverna uppmuntras att uttrycka sig och får individuell handledning och stöd. I årskurs 7–9 är målet att stärka elevens kunskaper i bildkonst med tanke på studier efter den grundläggande utbildningen.

13.4.17.6 Bedömning av elevens lärande i bildkonst

Årskurs 1

- muntlig respons i samband med arbetet, läraren handleder och uppmuntrar
- bedömningen stöder elevens utveckling och självkänsla, bedömningens syfte är att väcka upplevelsen “mitt arbete duger, jag duger” hos eleven

- gemensam bildbetraktelse i klassen, där eleven övar sig att uttrycka sina tankar och respektera andras åsikter
- i föräldrabrevet, ges en skriftlig bedömning där målen i bildkonst för åk 1 beaktas

Årskurs 2

- muntlig respons i samband med arbetet, läraren handleder och uppmuntrar
- bedömningen stöder elevens utveckling och självkänsla, bedömningens syfte är att väcka upplevelsen “mitt arbete duger, jag duger” hos eleven
- gemensam bildbetraktelse i klassen, där eleven övar sig att uttrycka sina tankar och respektera andras åsikter
- i föräldrabrevet, ges en skriftlig bedömning där målen i bildkonst för åk 2 beaktas

Årskurs 3

- muntlig respons i samband med arbetet, läraren handleder eleven att fördjupa tidigare kunskap och uppmuntrar att hitta nya uttryckssätt
- elevens intresse och iver, arbetssätt och samarbetsförmåga bedöms
- bedömningen stöder elevens utveckling och självkänsla, bedömningens syfte är att väcka upplevelsen “mitt arbete duger, jag duger” hos eleven
- gemensam bildbetraktelse i klassen, där eleven övar sig att uttrycka sina tankar och respektera andras åsikter
- i föräldrabrevet, ges en skriftlig bedömning där målen i bildkonst för åk 3 beaktas

Årskurs 4

- muntlig respons i samband med arbetet, läraren handleder eleven att fördjupa tidigare kunskap och uppmuntrar att hitta nya uttryckssätt

- elevens intresse och iver, arbetssätt och samarbetsförmåga bedöms
- gemensam bildbetraktelse i klassen, där eleven övar sig att uttrycka sina tankar och respektera andras åsikter
- utgångspunkten för bedömningen är elevens personliga utvecklingsbåge
- i den skriftliga bedömningen beaktas målen för åk 4

Årskurs 5

- muntlig respons i samband med arbetet, läraren handleder eleven att fördjupa tidigare kunskap och uppmuntrar att hitta nya uttryckssätt
- elevens intresse och iver, arbetssätt och samarbetsförmåga bedöms
- gemensam bildbetraktelse i klassen, där eleven övar sig att uttrycka sina tankar och respektera andras åsikter
- utgångspunkten för bedömningen är elevens personliga utvecklingsbåge
- i den skriftliga bedömningen beaktas målen för åk 5

Årskurs 6

- muntlig respons i samband med arbetet, läraren handleder eleven att fördjupa tidigare kunskap och uppmuntrar att hitta nya uttryckssätt
- elevens intresse och iver, arbetssätt samt förmåga att uttrycka sig visuellt mångsidigt
- gemensam bildbetraktelse i klassen, där eleven övar sig att uttrycka sina tankar och respektera andras åsikter
- utgångspunkten för bedömningen är elevens personliga utvecklingsbåge
- i den skriftliga bedömningen beaktas målen för åk 6

Bedömningskriterier för goda kunskaper (verbal bedömning) eller vitsordet 8 (sifferbedömning) i slutet av årskurs 6 i bildkonst

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
Att iaktta och tänka visuellt			
M1 sporra eleven att iaktta konst, omgivningen och annan visuell kultur med olika sinnen och genom att använda olika bilder	I1, I2, I3	Förmåga att iaktta konst, omgivningen och annan visuell kultur	Eleven kan göra mångsidiga iakttagelser gällande omgivningen och dess bilder genom att använda visuella uttryckssätt
M2 uppmuntra eleven att diskutera om sina iakttagelser och tankar och att öva sig att motivera sina åsikter	I1, I2, I3	Förmåga att uttrycka sina iakttagelser och tankar verbalt	Eleven kan beskriva sina iakttagelser om omgivningen, konst och annan visuell kultur och motiverar sina tankar verbalt.
M3 inspirera eleven att uttrycka sina iakttagelser och tankar genom bild och genom andra uttryckssätt	I1, I2, I3	Förmåga att uttrycka sina iakttagelser och tankar visuellt	Eleven kan uttrycka sina iakttagelser och tankar förutom med bilder även genom andra uttryckssätt
Att skapa bilder			
M4 handleda eleven att mångsidigt använda olika material, tekniker och uttryckssätt och att öva sin förmåga att skapa bilder	I1, I2, I3	Förmåga att använda visuella uttryckssätt	Eleven kan använda olika material, tekniker och uttryckssätt för att skapa bilder.

M5 handleda eleven att målinriktat utveckla sina visuella färdigheter självständigt och tillsammans med andra	I1, I2, I3	Förmåga att utveckla sina visuella färdigheter	Eleven kan ställa upp mål och strävar efter att utveckla sina visuella färdigheter på egen hand och i grupp.
M6 handleda eleven att bekanta sig med olika former av visuell kommunikation och att använda olika visuella uttryckssätt för att påverka i sina bilder	I1, I2, I3	Förmåga att påverka och delta med hjälp av bilder	Eleven kan uttrycka sina åsikter genom att använda olika visuella uttryckssätt.
Att tolka visuell kultur			
M7 vägleda eleven att iaktta bilder ur olika perspektiv och i olika sammanhang och att fundera över förhållandet mellan fakta och fiktion	I1, I2, I3	Förmåga att iaktta bilder	Eleven kan iaktta hur bildernas innehåll, form och kontext påverkar tolkningen av bilderna.
M8 handleda eleven att tolka konst och annan visuell kultur ur verkets, konstnärens och betraktarens perspektiv och att reflektera över hur historiska och kulturella faktorer påverkar bilder	I1, I2, I3	Förmåga att tolka bilder ur olika perspektiv	Eleven kan tolka bilder ur verkets, konstnärens och betraktarens perspektiv och utnyttjar sina tolkningar i diskussioner om bilderna.
M9 uppmuntra eleven att använda olika uttryckssätt från olika tider och kulturer i sina bilder	I1, I2, I3	Förmåga att använda visuella uttryckssätt	Eleven kan använda sig av olika visuella uttryckssätt då hen granskar konst och annan visuell kultur samt då hen gör egna bilder.
Att uppfatta estetiska, ekologiska och etiska värden			

M10 vägleda eleven att diskutera värden som finns i konsten, omgivningen och i den visuella kulturen	I1, I2, I3	Förmåga att granska värden	Eleven kan uttrycka sin åsikt om värden som kommer till uttryck i konsten, i omgivningen och i den visuella kulturen.
M11 handleda eleven att beakta kulturell mångfald och hållbar utveckling i sina bilder och vid val av arbetssätt	I1, I2, I3	Förmåga att välja innehåll och arbetssätt	Eleven beaktar i sina bilder aspekter som hör samman med kulturell mångfald och hållbar utveckling.

Årskurs 7

Responser ges i samband med arbetet muntligt. Läraren handleder eleverna att fördjupa sina kunskaper och uppmuntrar till att hitta nya uttryckssätt. Bedömningen stöder elevernas utveckling och självkänsla. Elevernas intresse, uppfinningsrikedom och företagsamhet samt förmåga till mångsidiga bildliga uttryck och tolkning av bilder bedöms. Bildbetraktelser utvecklar självbedömningen och lär eleverna att uttrycka sina tankar och värdesätta andras synpunkter.

13.4.17.7 Mångsidig kompetens i bildkonst

Observationer som baserar sig på upplevelser (till exempel naturiakttagelser) förankrar tanken och känslan i världen omkring (K1).

Eleverna bekantar sig med olika konstformer via museibesök, konstutställningar och konstnärsbesök (K4).

Bilder ur olika tidsepoker och kulturer betraktas fortsättningsvis (K4).

Eleverna övar sig att lägga märke till sina känslor (K3).

Eleverna lär sig uttrycka sina känslor, tankar och idéer i bild (K2).

Eleverna övar sig att uppskatta tiden som behövs för arbetet, lämplig teknik och lämpliga material (K3, K6).

Eleverna uppmuntras att ta egna initiativ (K6).

Projektarbeten är ett sätt att öva att ta eget ansvar (K7).

Man strävar till en uppmuntrande och godkännande atmosfär och miljö, varje individ är unik

och värdefull, varje arbete blir sett (K2).

Eleverna lär sig gestalta sin egen roll i det gemensamma arbetet och dess helhet och gemensamma mål (K6).

13.4.18 SLÖJD

13.4.18.1. Läroämnets uppdrag

Allmänt

Läroämnet slöjd har som uppdrag att lära eleverna att vara kreativa, utveckla förmågan till konstnärligt skapande, utveckla tankearbete samt behärska en slöjdprocess i sin helhet. Slöjd är ett läroämne där eleverna med hjälp av många olika slags material får uttrycka sig genom att skapa för hand, genom att formge och genom att använda teknologi. Hit hör att självständigt eller gemensamt planera och framställa en produkt eller ett alster och att utvärdera den egna eller gemensamma slöjdprocessen. Att slöjda innebär undersökande, kreativt och experimentellt arbete, där man fördomsfritt väljer olika visuella, materiella och tekniska lösningar och framställningsmetoder. I slöjden lär sig eleverna att förstå, utvärdera och utveckla olika slags tekniska tillämpningar och att använda de inlärd kunskaperna och färdigheterna i vardagen. Slöjden ska utveckla elevernas rumsuppfattning, taktila känsla och förmåga att skapa med händerna, vilket främjar de motoriska färdigheterna, kreativiteten och förmågan att planera. Undervisningen ska stärka elevens förutsättningar att arbeta mångsidigt. Slöjdens betydelse ligger i den långsiktiga och innovativa arbetsprocessen samt i upplevelser som ger tillfredsställelse och stärker självkänslan.

I undervisningen betonas elevernas olika intressen och gruppsamverkan. I slöjd är utgångspunkten att studera olika övergripande teman på ett heltäckande och naturligt sätt över läroämnesgränserna. Kunskap om den omgivande materiella världen bidrar till att lägga grund för en hållbar livsstil och utveckling. Det här omfattar elevens livsmiljö, det lokala kulturarvet, olika gruppers kulturarv samt skolans kulturella mångfald. Undervisningen i slöjd ska fostra etiska, medvetna och delaktiga samt kunniga och företagsamma medborgare, som värdesätter sina slöjdfärdigheter, kan uttrycka sig genom slöjd och har vilja att värna om och utveckla slöjdekulturen.

Årskurserna 1-2

I årskurserna 1–2 är uppdraget för undervisningen i slöjd att göra det möjligt för eleverna att uttrycka sig genom slöjd och att utveckla sådana kunskaper, färdigheter och erfarenheter som behövs för att planera och skapa. Eleverna uppmuntras att planera och framställa slöjdprodukter med olika material. Slöjd utvecklar koncentrationsförmågan och förmågan att ta initiativ samt förmågan att skapa med händerna. Den uppmuntrar eleverna att värdesätta och utvärdera sitt eget och andras arbete. Slöjdens fostrande roll är att hjälpa eleverna att förstå kulturell mångfald och jämlikhet.

Årskurserna 3-6

I årskurserna 3–6 är slöjdens uppdrag att stödja elevernas förmåga att behärska en slöjdprocess i sin helhet. Undervisningen ska stödja eleverna att lära sig och tillämpa begrepp, ord och termer som anknyter till slöjd. Eleverna bekantar sig med olika materiella egenskaper och blir bekant med hur egenskaperna kan utnyttjas och vilka lösningar de möjliggör. Eleverna ska vägledas i att kunna välja mellan olika arbetsmetoder, arbetsredskap, maskiner och anordningar samt att arbeta med hjälp av dem. Slöjdens fostrande uppdrag är att lära eleven att kritiskt granska människans konsumtions- och produktionssätt ur ett rättvise- och hållbarhetsperspektiv och ur ett etiskt perspektiv.

Årskurserna 7-9

I årskurserna 7–9 är slöjdens fostrande uppdrag att stärka och fördjupa elevernas förmåga att ta fasta på sina egna erfarenheter för att skapa nytt och lösa problem samt stärka och fördjupa sådana kunskaper och färdigheter som behövs för att planera, skapa och uttrycka sig genom slöjd. Undervisningen i slöjd utgår från att eleverna ska få iaktta och undersöka den byggda miljön och dess olika material samt tillämpa kunskapen i sitt skapande. Då färdigheterna fördjupas ska eleverna också bli bekanta med olika tekniska funktionsprinciper och praktiska problem som kan uppstå då de tillämpas. Slöjdens ska stödja elevernas välbefinnande och livskompetens samt yrkesval och val som gäller arbetslivet.

13.4.18.2 Mål för undervisningen i slöjd

Årskurserna 1-2

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
M1 väcka elevens intresse och inspiration för att arbeta med händerna samt elevens nyfikenhet för kreativt och experimentellt slöjdarbete	I1–I4	K1, K2
M2 handleda eleven att genomföra en helslöjdprocess, presentera sina idéer visuellt och berätta om slöjdarbetet och den färdiga produkten	I1, I2, I3	K1, K4, K5
M3 handleda eleven att planera och framställa slöjdprodukter eller -alster genom att lita på sina egna estetiska och tekniska lösningar	I1–I5	K1, K7
M4 introducera olika material för eleven och handleda eleven att bearbeta materialen samt arbeta på ett	I2–I4	K4, K6
ansvarsfullt och säkert sätt		
M5 stödja eleven att utveckla sin självkänsla genom att ge eleven möjlighet att känna att hen lyckas, förstår och hittar på lösningar i slöjden	I1–I6	K1, K3

Årskurserna 3-6

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
M1 stärka elevens intresse för arbete med händerna samt väcka elevens nyfikenhet för kreativt, experimentellt och lokalt förankrat slöjdarbete	I1-I6	K1, K2
M2 handleda eleven att lära sig gestalta, behärska en slöjdprocess i sin helhet	I1-I6	K1, K5

M3 handleda eleven att på egen hand eller tillsammans med andra planera och framställa en slöjdprodukt eller ett alster genom att lita på sina egna estetiska och tekniska lösningar	I1–I4	K2, K4, K5
M4 handleda eleven att bli bekant med olika termer, använda många olika material samt kunna bearbeta material på ett ändamålsenligt sätt	I3, I5	K4, K6
M5 uppmuntra eleven att arbeta långsiktigt, ansvarsfullt och med hänsyn till trygghet och säkerhet samt att lära eleven att välja och använda ändamålsenliga redskap	I1–I5	K3, K6
M6 handleda eleven att använda informations- och kommunikationsteknik för att planera och tillverka slöjdprodukter samt för att dokumentera slöjdprocessen	I1, I2, I6	K5
M7 handleda eleven att utvärdera, uppskatta och granska både sin egen och de andras slöjdprocess på ett interaktivt sätt	I6	K1, K4, K7

Årskurserna 7-9

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
M1 handleda eleven att planera sitt arbete samt att utveckla idéer, undersöka och experimentera på ett företagsamt sätt	I2–I5	K2, K3
M2 vägleda eleven att ställa upp mål för sitt lärande och arbete och att utgående från målen genomföra en slöjdprocess i sin helhet samt utvärdera sitt lärande	I1 - I5	K1
M3 handleda eleven att undersöka och mångsidigt använda olika redskap, material och ändamålsenliga metoder samt att utveckla innovationer	I1–I5	K2, K4
M4 handleda eleven att lära sig använda slöjdrelaterade begrepp, tecken och symboler och att stärka elevens visuella, materiella och tekniska uttrycksförmåga	I2–I4	K4, K6

M5 handleda eleven att uppfatta, förutse och reagera på riskfaktorer i arbetet och att arbeta på ett tryggt och säkert sätt under slöjdprocessen	I1	K3, K6
M6 handleda eleven att utnyttja informations- och kommunikationsteknikens möjligheter för planering, framställning och dokumentation samt för att producera och distribuera gemensam information	I1-I5	K5
M7 vägleda eleven att förstå betydelsen av praktiska färdigheter, slöjd och teknik i det egna livet, samhället, i företagsverksamhet och i det övriga arbetslivet	I7	K6
M8 vägleda eleven att tänka ekonomiskt och att i anslutning till slöjdprocessen göra val som främjar en hållbar livsstil	I8	K1, K4, K7

13.4.18.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för slöjd

Årskurserna 1-2

Innehållet väljs så att eleven genomför en slöjdprocess i sin helhet och får kunskap om olika material och arbetssätt. Arbetet är fenomenbaserat och ämnesöverskridande.

I1 Innovation: Eleverna lär och övar sig att visualisera, formge och skapa en slöjdprodukt.

I2 Att pröva: Eleverna bekantar sig med olika material och prövar att bearbeta dessa.

I3 Att planera: Eleverna gör upp en plan för hela slöjdprocessen. Läraren anpassar uppgiften så att eleven får en lämplig utmaning.

I4 Att tillverka: Eleverna tillverkar slöjdprodukter eller alster utgående från egna eller gemensamma planer. Eleverna använder olika slöjdrederkap på ett ändamålsenligt sätt. Eleven

genomgår slöjdprocessen med handledning av lärare. Eleven lär sig säkra och trygga arbetsrutiner.

I5 Att dokumentera: Eleven övar sig i att visuellt beskriva och berätta om processen och produkten.

I6 Att bedöma: Under slöjdprocessens gång ges eleverna möjlighet till olika slag av självbedömning och kamratbedömning. Eleverna får lära sig att ge respons till andra.

Årskurserna 3-6

Innehållet i de olika delområdena används för att utforma större helheter med aktuella och mångsidiga pedagogiska uppgifter för de olika årskurserna. Innehållet väljs så att eleven får kunskap om olika material och slöjdmeter och lär sig att förstå och fördomsfritt tillämpa dem genom att dra nytta av sådant de lärt sig i andra läroämnen och lärmiljöer.

I1 Innovation: Eleverna lär sig att planera en slöjdprodukt genom att begrunda olika utgångsmöjligheter, genom att utnyttja sina egna multisensoriska erfarenheter och upplevelser samt genom att iaktta och analysera föremål, den byggda miljön och naturen för att utveckla nya idéer. I slöjd kombinerar eleverna färger, figurer, olika ytor, stilar och former och utnyttjar materialens fasthet och böjlighet. Eleverna undersöker hur olika strukturer skapas.

I2 Planering: Eleverna utarbetar en plan för att framställa en egen produkt eller ett alster och utvecklar planen vid behov. Eleverna prövar olika material och arbetstekniker för att utveckla sina idéer till en produkt eller ett alster. Eleverna övar att dokumentera planen verbalt och/eller visuellt samt numeriskt genom att t.ex. ange mått, mängder och skalor.

I3 Prövning: Eleverna undersöker materialens egenskaper samt hur de vanligaste maskiner och anordningar som behövs i slöjdarbetet fungerar. Kunskapen tillämpas sedan i det egna arbetet.

I4 Tillverkning: Eleverna framställer olika individuella och/eller gemensamma produkter och alster och använder många olika typer av tekniker, redskap, maskiner och anordningar som behövs i slöjdarbetet. Arbetet genomförs enligt den plan som eleverna själva utarbetat.

15 Tillämpning: Eleverna lär sig använda grundläggande termer, slöjdbegrepp. Eleven erhåller kunskaper om olika material och handleds i hur dessa används inom olika slöjdtekniker.

16 Dokumentering och bedömning: Informations- och kommunikationsteknik används som en del av planeringen och dokumentationen. Under slöjdprocessens gång ges eleverna möjlighet till olika slag av självbedömning och kamratbedömning. Eleverna får öva sig att ge respons till enskilda elever och till grupper.

Årskurserna 7-9

Innehållet i undervisningen ska ge eleven mångsidig erfarenhet av olika områden av slöjd och möjlighet att tillägna sig olika slöjdfärdigheter. Innehållet i undervisningen väljs så att eleverna erbjuds uppgifter och uppdrag där olika innehållsområden samspelar och bildar enhetliga helheter.

11 Innovation: Eleverna gör uppgifter där de ska planera olika slags produkter kreativt och uppfinningsrikt genom att använda slöjdrelaterade begrepp, tecken och symboler. Eleverna genomför planerna med betoning på att stärka sin uttrycksförmåga. Eleverna utvärderar både sitt eget och sina klasskamraters arbete under slöjdprocessen.

12 Formgivning: Eleverna utforskar hur människans sätt att bo, röra sig och klä sig har utvecklats ur samhälleligt, kulturellt och tekniskt perspektiv. Eleverna drar nytta av lokala möjligheter, olika kulturers traditioner och av både nutid och framtid då de planerar, formger och framställer slöjdprodukter.

13 Prövning: Eleverna prövar olika sätt att bearbeta, kombinera och behandla material samt använder kreativt och modigt olika traditionella och nya material och framställningstekniker. I slöjdundervisningen används och tillämpas inbyggda system, d.v.s. programmering, för planering och framställning av produkter.

14 Dokumentation och värdering: Eleverna bekantar sig med möjligheter som olika metoder erbjuder i produktplanerings- och framställningsprocessen. Eleverna analyserar produkters design och användbarhet. Eleverna dokumenterar en slöjdprocess i sin helhet.

15 Tillverkning: Eleven tillverkar olika ekologiskt och etiskt hållbara samt fungerande och välgjorda produkter eller alster. Eleverna använder arbetsredskap, maskiner och anordningar som behövs i slöjdarbetet på ett mångsidigt och ändamålsenligt sätt.

16 Arbetssäkerhet: Eleverna får kunskap om arbetssäkerhet samt lär sig att kartlägga och bedöma risker under slöjdprocessens gång. Eleverna arbetar på ett tryggt och säkert sätt.

17 Företagsamt lärande: Eleverna bekantar sig med företagsamt lärande, företagsamhet och föreningssamarbete genom presentationer, virtuellt och genom studie- eller företagsbesök. Undervisningen tar fasta på de praktiska färdigheternas betydelse i arbetslivet. Kulturinstitutionernas utbud utnyttjas som en idékälla.

18 Medvetenhet och delaktighet: Eleverna undersöker olika betydelser som slöjd och olika slöjdprodukter kan ha ur individ-, samhälls- och miljöperspektiv. Eleverna reflekterar över hur slöjd främjar hållbar utveckling och välbefinnandet i vardagen. Eleverna lär sig delta, påverka och kommunicera genom slöjd.

13.4.18.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt för slöjd

Årskurserna 1-2

Lärmiljön stödjer slöjdens konkreta och praktiska karaktär och elevernas samspel med läraren, de andra eleverna samt med externa parter. Ändamålsenliga och trygga utrymmen, arbetsredskap och material bidrar till att uppnå målen. Eleverna ska inspireras att iaktta och använda sina iakttagelser som en del av slöjdfärdigheterna och för att påverka sin omgivning. Med hjälp av olika arbetssätt uppmuntras eleverna att delta, vara aktiva och ta självständigt ansvar. Fantasi, historier, drama, lek, spel, naturen och den byggda miljön som används som stöd för planeringen och arbetet. I undervisningen används arbetssätt som är typiska för tekniskt arbete och textilarbete.

Årskurserna 3-6

Ändamålsenliga och säkra lokaler, arbetsredskap, maskiner, anordningar och material formar en lärmiljö som stödjer lärandet. Samtidigt lär sig eleverna med hjälp av dem förstå hur den teknologi som används inom slöjd fungerar. Informations- och kommunikationsteknik ger möjlighet att använda olika läromedel, plattformar för lärande. I undervisningen används arbetssätt som är typiska för teknisk slöjd och textilslöjd.

Det praktiska lärandet stöds med hjälp av undersökande projekt, över läroämnesgränserna och i samarbete med utomstående experter och gemenskaper. Eleverna får kunskap om den nationella kulturen och det nationella kulturarvet virtuellt och genom att besöka museer, utställningar och bibliotek. Besök på utställningar och företag används för att stödja och förstärka lärandet. Besöken utnyttjas i olika pedagogiska uppgifter. Teknik och virtuella lärmiljöer används mångsidigt, ansvarsfullt och säkert.

Årskurserna 7-9

Mångsidiga apparater, maskiner, arbetsredskap och lärmiljöer ger eleverna möjlighet att lära sig slöjda med olika material och att tillägna sig en ansvarsfull arbetsattityd. Vardagslivet, naturen, den byggda miljön och olika föremål observeras och utnyttjas för att planera och framställa slöjdprodukter. Eleverna lär sig skapa tredimensionella ritningar och modeller. I undervisningen används arbetssätt som är typiska för tekniskt arbete och textilarbete. Det praktiska lärandet stöds med hjälp av undersökande projekt i samarbete med utomstående sakkunniga, olika instanser och över läroämnesgränserna. Eleverna får kunskap om slöjd genom att besöka museer, utställningar och företag.

13.4.18.5Handledning, differentiering och stöd i slöjd

Årskurserna 1-2

Med tanke på målen för läroämnet är det viktigt att man stödjer elevernas individuella lärande samt planeringen och det gemensamma arbetet i slöjdundervisningen genom att erbjuda olika pedagogiska arbetssätt och kommunikationssituationer. Undervisningen ska ta hänsyn till elevernas olika förutsättningar och behoven differentieras utgående från dem, till exempel genom valet av material, arbetssätt och pedagogiska uppgifter. Det är viktigt att reservera

tillräckligt med tid, utrymme och handledning för att eleverna ska lära sig att slöjda funktionellt.

Årskurserna 3-6

Med tanke på målen för läroämnet är det väsentligt att man beaktar elevernas olika förutsättningar och behov och differentierar slöjdundervisningen utgående från det, till exempel genom valet av lärmiljöer, arbetssätt och arbetsuppgifter. Eleverna ska stödjas att utveckla sina slöjdfärdigheter på ett flexibelt och lämpligt sätt. Eleverna ska uppmuntras att njuta av sitt skapande. Slöjdundervisningen ska stödja eleverna att utveckla egna lösningar och att bygga och använda nyskapande kunskap individuellt eller tillsammans med andra. Det är viktigt att reservera tillräckligt med tid för handledning och stöd.

Årskurserna 7-9

Bedömningen av lärandet ska vägleda och sporra eleverna. Bedömningen ska grunda sig på slöjdprocessen i sin helhet, på målen och kriterierna för den samt på kontinuerlig bedömning och dokumentation under arbetets gång. Det är viktigt att eleverna känner till grunderna för bedömningen. Dokumentationen av de olika skedena av arbetsprocessen fungerar som ett redskap vid bedömningen. Eleverna ska ges mångsidig respons på sina framsteg och sitt lärande. Bedömningen ska stödja utvecklingen av mångsidiga slöjdfärdigheter. Eleverna ska erbjudas olika möjligheter att visa sina framsteg och uppmuntras att utnyttja sina styrkor och inhämta de färdigheter som behöver utvecklas. Eleverna ska vägledas att utvärdera sitt lärande och erbjudas olika sätt att utvärdera både sitt eget och sina klasskamraters arbete. Responsen ska vara ömsesidig, så att även läraren får respons på sina metoder eller arbetssätt.

13.4.18.6 Bedömning av elevens lärande i slöjd

Årskurserna 1-2

Vid bedömningen av lärandet ska man fästa uppmärksamhet vid att ge positiv respons och uppmuntra eleven både under arbetets gång och i slutet av processen. Genom mångsidig bedömning och respons garanterar man att eleverna utvecklar mångsidiga kunskaper och färdigheter i slöjd. Eleverna ska erbjudas olika sätt att visa sina framsteg och uppmuntras att upprätthålla sina styrkor och träna de färdigheter som behöver utvecklas. Gruppens arbete och arbetsresultat kan presenteras och utvärderas tillsammans för att eleverna ska lära sig att uppträda och att uppskatta andras arbete.

Bedömningen ska omfatta hela slöjdprocessen. Dokumenteringen av de olika faserna i slöjdprocessen ska beskriva hur elevernas färdigheter utvecklats och ange nivån på deras kunskaper. Dokumentation ska fungera som ett stöd för bedömningen. Eleverna ska vägledas att utvärdera sitt lärande och ges möjlighet till olika slag av självbedömning och kamratbedömning.

Centrala föremål för bedömningen och responsen med tanke på lärprocessen i slöjd är följande:

- framsteg i sättet att arbeta
- framsteg i förmågan att planera, tillverka och utvärdera
- framsteg i förmågan att arbeta målinriktat
- framsteg i förmågan att hitta på kreativa lösningar.

Årskurserna 3-6

Bedömningen av lärandet och den respons som eleverna får ska vara handledande och uppmuntrande och grunda sig på slöjdprocessen i sin helhet. Dokumentation av processens olika faser utnyttjas som ett redskap vid bedömningen. Eleverna ska ges positiv respons på sina framsteg och uppmuntras att utöka och fördjupa sina färdigheter. Bedömningen ska fokusera på hur eleverna tillägnat sig det centrala innehållet men också mångsidigt på hur elevernas kunskaper och färdigheter i slöjd utvecklats. I samband med utvärderingssamtal och

annan respons anvisas eleverna mål för utveckling och vägledning för hur prestationen kan utvecklas. Eleverna ska delta i bedömningen genom att erbjudas olika sätt att utvärdera sitt eget och sina klasskamraters arbete. Eleverna kan ges möjlighet att presentera och utvärdera grupparbeten och arbetsresultat för att lära sig att framträda, att presentera information tydligt och klart, uppskatta andras arbete och utveckla förmågan att ge konstruktiv respons.

Läraren ska ge en verbal bedömning eller ett siffervitsord i slöjd genom att bedöma elevernas kunskaper i relation till målen i den lokala läroplanen. För att definiera kunskapsnivån för läsårsbetyget i årskurs 6 ska läraren använda de nationella bedömningskriterierna i slöjd. Med tanke på studieframstegen är det viktigt att iaktta slöjdprocessen i sin helhet, hur eleverna arbetar med olika material, hur smidigt arbetet löper, kvaliteten på produkterna, och hur eleverna tillämpar sådant som de lärt sig i andra läroämnen.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (verbal bedömning) eller vitsordet 8 (sifferbedömning) i slutet av årskurs 6 i slöjd

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
M1 stärka elevens intresse för arbete med händerna samt väcka elevens nyfikenhet för kreativt, experimentellt och lokalt förankrat slöjdarbete	I1-I6		Används inte som grund för bedömningen. Eleverna handleds att reflektera över sina erfarenheter som en del av självbedömningen.
M2 handleda eleven att lära sig gestalta, behärska och dokumentera en slöjdprocess i sin helhet	I1-I6	Förmåga att planera och genomföra sitt arbete samt utvärdera och dokumentera processen	Eleven genomför en hel slöjdprocess och kan dokumentera alla faser i processen.

M3 handleda eleven att på egen hand eller tillsammans med andra planera och framställa en slöjdprodukt eller ett alster genom att lita på sina egna estetiska och tekniska lösningar	I1–I4	Förmåga att tillverka en produkt eller ett alster	Eleven kan framställa en produkt eller ett alster utgående från en egen eller gemensam plan. Eleven tar hänsyn till estetik och funktionalitet.
M4 handleda eleven att bli bekant med olika termer, använda många olika material samt kunna bearbeta material på ett ändamålsenligt sätt	I3, I5	Förmåga att välja, kombinera och använda material och tillverkningstekniker som används inom slöjden	Eleven väljer, kombinerar och använder på ett ändamålsenligt sätt olika material och tillverkningstekniker. Eleven känner till och kan använda slöjdtermer.
M5 uppmuntra eleven att arbeta långsiktigt, ansvarsfullt och med hänsyn till trygghet och säkerhet samt att lära eleven att välja och använda ändamålsenliga redskap	I1–I5	Förmåga att välja och använda arbetsredskap, maskiner och anordningar	Eleven tar ansvar för sitt arbete och arbetar målinriktat. Eleven kan redogöra för hur enkla och vardagliga apparater fungerar. Eleven kan använda lämpliga arbetsredskap, maskiner och apparater på ett korrekt, säkert och ändamålsenligt sätt.
M6 handleda eleven att använda informations- och kommunikationsteknik för att planera och tillverka slöjdprodukter samt för att dokumentera slöjdprocessen	I1, I2, I6	Förmåga att använda informations- och kommunikationsteknik i det egna arbetet	Eleven använder under handledning av läraren informations- och kommunikationsteknik för att planera och tillverka slöjdprodukter och för att dokumentera slöjdprocessen.

M7 handleda eleven att utvärdera, uppskatta och granska både sin egen och de andras slöjdprocess på ett interaktivt sätt	I6	Förmåga att utvärdera sitt eget och andras arbete samt förmåga att ge kamratrespons	Eleven deltar konstruktivt i utvärderingen av sitt eget och andras arbete samt ger kamratrespons.
M8 uppmana eleven att börja granska olika konsumtionsvanor och produktionssätt kritiskt	I1–I3, I5	Förmåga att reflektera över olika konsumtionsvanor och produktionssätt	Eleven kan beskriva hur konsumtionsvanor och produktionssätt påverkar produktens livscykel.

Årskurserna 7-9

Bedömningen av lärandet ska vägleda och sporra eleverna. Bedömningen ska grunda sig på slöjdprocessen i sin helhet, på målen och kriterierna för den samt på kontinuerlig bedömning och dokumentation under arbetets gång. Det är viktigt att eleverna känner till grunderna för bedömningen. Dokumentationen av de olika skedena av arbetsprocessen fungerar som ett redskap vid bedömningen. Eleverna ska ges mångsidig respons på sina framsteg och sitt lärande. Bedömningen ska stödja utvecklingen av mångsidiga slöjdfärdigheter. Eleverna ska erbjudas olika möjligheter att visa sina framsteg och uppmuntras att utnyttja sina styrkor och inhämta de färdigheter som behöver utvecklas. Eleverna ska vägledas att utvärdera sitt lärande och erbjudas olika sätt att utvärdera både sitt eget och sina klasskamraters arbete. Responsen ska vara ömsesidig, så att även läraren får respons på sina metoder eller arbetssätt. Slutbedömningen infaller det läsår då läroämnet upphör att vara ett gemensamt läroämne för alla. Genom slutbedömningen fastställs hur väl eleverna har uppnått målen för lärokursen i slöjd när studierna avslutas. Slutvitsordet bildas genom att elevens kunskapsnivå ställs i relation till de nationella kriterierna för slutbedömningen i slöjd. Kunskaperna i läroämnet utvecklas kontinuerligt under studiernas gång. I slutvitsordet ska alla nationella kriterier för slutbedömningen beaktas, oberoende av för vilken årskurs målet i fråga fastställs i den lokala läroplanen. Eleverna får vitsordet åtta (8) om de i genomsnitt visar den kompetens som kriterierna förutsätter. Om vitsordet åtta överskrids inom något mål, kan detta kompensera en svagare prestation inom något annat mål. Siffervitsordet bestäms gemensamt av de lärare som undervisat eleverna i slöjd.

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
M1 handleda eleven att planera sitt arbete samt att utveckla idéer, undersöka och experimentera på ett företagsamt sätt	I2-I5	Förmåga att arbeta och producera	Eleven planerar sitt arbete, kan göra val och söka egna lösningar för sitt arbete
M2 vägleda eleven att ställa upp mål för sitt lärande och arbete och att utgående från målen genomföra en slöjdprocess i sin helhet samt utvärdera sitt lärande	I1-I5	Förmåga att genomföra en slöjdprocess i sin helhet	Eleven ställer upp mål för sitt arbete, arbetar processinriktat och utvärderar realistiskt sitt lärande under slöjdprocessen.
M3 handleda eleven att på egen hand eller tillsammans med andra planera och framställa en slöjdprodukt eller ett alster genom att lita på sina egna estetiska och tekniska lösningar	I1–I4	Förmåga att framställa och använda tekniker och bearbetningsmetoder	Eleven kan välja ändamålsenliga material, tekniker och bearbetningsmetoder samt använda dem för att framställa produkter/alster enligt sina planer
M4 handleda eleven att lära sig använda slöjdrelaterade begrepp, tecken och symboler och att stärka elevens visuella, materiella och tekniska uttrycksförmåga	I1, I5	Visuellt, materiellt och tekniskt uttryck	Eleven kan använda centrala slöjdbegrepp, kan uttrycka sina idéer klart och genomföra sina idéer planenligt och med hänsyn till estetik och funktionalitet.

<p>M5 handleda eleven att uppfatta, förutse och reagera på riskfaktorer i arbetet och att arbeta på ett tryggt och säkert sätt under slöjdprocessen</p>	<p>I6</p>	<p>Förmåga att arbeta på ett tryggt och säkert sätt</p>	<p>Eleven kan bedöma farorna och riskerna i arbetet samt arbeta på ett tryggt och säkert sätt under slöjdprocessen.</p>
<p>M6 handleda eleven att utnyttja informations- och kommunikationsteknikens möjligheter för planering, framställning och dokumentation samt för att producera och distribuera gemensam information</p>	<p>I1-I5</p>	<p>Färdigheter i informations- och kommunikationsteknik Förmåga att arbeta tillsammans med andra</p>	<p>Eleven kan använda informations- och kommunikationsteknik både på egen hand och tillsammans med andra för planering, framställning och dokumentation av slöjdprocessen</p>
<p>M7 vägleda eleven att förstå betydelsen av praktiska färdigheter, slöjd och teknik i det egna livet, samhället, i företagsverksamhet och i det övriga arbetslivet</p>	<p>I7</p>	<p>Förmåga att uppfatta betydelsen av praktiska färdigheter och slöjd i samhället</p>	<p>Eleven kan med hjälp av exempel beskriva slöjdfärdigheternas betydelse i vardagen, samhället och arbetslivet</p>

M8 vägleda eleven att tänka ekonomiskt och att i anslutning till slöjdprocessen göra val som främjar en hållbar livsstil	I8	Förmåga att göra val och motivera sina val	Eleven kan redogöra för hur slöjd stödjer en hållbar livsstil och kan göra hållbara val i sitt arbete
--	----	--	---

13.4.19 GYMNASTIK

13.4.19.1 Läroämnets uppdrag

Allmänt

Uppdraget i gymnastikundervisningen är att påverka elevernas välbefinnande genom att stödja den fysiska, sociala och psykiska funktionsförmågan samt en positiv inställning till den egna kroppen. Genom inläring kan man märkbart inverka på det hur de andliga och själsliga kvaliteter sammansvetsas i det växande barnets fysiska kropp. Den här processen är långsam. Det är viktigt att de enskilda lektionerna i gymnastik ger eleverna positiva upplevelser och stöder en aktiv livsstil. Gymnastikundervisningens uppgift är att känna igen dessa livsskeden i den fysiska uppväxten och svara på dem med de rätta aktiviteterna. Då eleven flyttar sig från ett klasstadietill ett annat känner hen igen sig själv i sin kropp, då de inre krafterna inverkar och formar det fysiska steg för steg. I bästa fall får barnets inre egenskaper utvecklas till fullo, om man ger dem tillräckliga möjligheter att förverkliga sig genom den fysiska kroppen, liksom via tanken, känslan och viljan.

Motivationsbrist föds inte så lätt om man gör lämpliga saker i rätt tid. Ända från och med årskurserna 1 och 2 har man i steinerskolan haft eurytmi, som man kallar eurytmi rörelse, som fortlöper jämsides med gymnastik ända upp till 9 klassen. Stockmeyer (1969) poängterar samarbete mellan gymnastik och eurytmi. Eurytmin borde kunna inverka på gymnastiken. Eleverna ska få kunskaper och färdigheter för olika slags gymnastiksituationer. Att utvecklas genom att röra på sig innebär att man lär sig att respektera andra, att vara ansvarsfull, att utveckla sig själv långsiktigt, att identifiera och reglera känslor samt att utveckla en positiv

självbild. Gymnastiken ska ge eleverna möjlighet att känna glädje, uttrycka sig med kroppen, delta, vara social, koppla av, tävla och kämpa på ett lekfullt sätt och att hjälpa andra. Eleverna ska också få beredskap att främja sin hälsa.

Vidare kan man främja jämlikhetstänkandets ideal. Då alla har en chans att göra resultat och delta efter egna färdigheter och rörelsemöjligheter, rör man sig i en jämlik atmosfär. Tävling är inte ett självändamål. Varje elev är duktig på sitt område. Aktiviteterna väljs mångsidigt, så att alla elever kan vara trygga och intresserade, vilket i bästa fall leder till entusiastiskt deltagande. I steinerskolan finns en lång tradition där pojkar och flickor har gemensam gymnastik.

Årskurserna 1–2

”Vi leker och rör på oss tillsammans”

I årskurserna 1-2 ligger tyngdpunkten i undervisningen på att tillägna sig sensomotoriska färdigheter och grundläggande motoriska färdigheter, att göra saker tillsammans och utveckla sociala färdigheter och stärka de positiva upplevelserna av gymnastik. Undervisningen ska hjälpa eleverna att möta emotionellt varierande situationer. Elevernas fantasi och idéer ska utnyttjas i undervisningen.

Gymnastikens uppgift är också att stöda barnets självkänsla. Då barnet kan med säkerhet behärska sina rörelser och funktioner positivt och ändamålsenligt i de olika aktiviteterna och miljöerna, förstärks elevens inre balans och gemenskap. Syftet är att stödja eleven att klara sig och behärska sig.

Att hitta en positiv relation till sin kropp är en mycket viktig synpunkt. Om gymnastiken erbjuder upplevelser av att lyckas, är det möjligt att via dessa upplevelser förstärka elevens respekt för sin egen kropp och att acceptera den som ett instrument, vilket ger olika färdigheter och upplevelser av att lyckas. Att utveckla en motionsbaserad livsstil kan bara förverkligas genom att nå ett positivt och uppskattande förhållande till sin kropp. Via skolan kan man få en inledning till en sådan upplevelse.

Att förstärka de motoriska grundkunskaperna så som löpning, olika sorters hopp och kast är gymnastikens uppgift, så som att vårda ett förhållande till naturen. Simning hör också till gymnastikens område, helst redan från årskurs 1.

Under eurytmitimmarna lär sig eleven att känna till sin kropp samt mångsidiga sätt att röra sig och att uttrycka sig. Genom rörelse i grupper introduceras även grunderna till informationsbehandling. Detta är bra att förverkliga i samarbete med en matematiklärare.

Årskurserna 3–6

”Vi rör på oss och tränar våra färdigheter tillsammans”

I undervisningen ligger tyngdpunkten på att befästa och bredda de grundläggande motoriska färdigheterna samt stärka de sociala färdigheterna. Uppdraget i gymnastik-undervisningen är att påverka elevernas välbefinnande genom att stödja den fysiska, sociala och psykiska funktionsförmågan samt en positiv inställning till den egna kroppen. I gymnastiken får eleverna lära sig att röra på sig och samtidigt utvecklas de genom att röra på sig. Det innebär fysisk aktivitet enligt elevernas ålder och utvecklingsnivå, träning av motoriska basfärdigheter och fysiska egenskaper. Eleverna ska få kunskaper och färdigheter för olika slags gymnastiksituationer. Att utvecklas genom att röra på sig innebär att man lär sig att respektera andra, att vara ansvarsfull, att utveckla sig själv långsiktigt, att identifiera och reglera känslor samt att utveckla en positiv självbild.

Det viktigaste området med tanke på den fysiska utvecklingen på fjärde klassen är den rytmiska andningen som så småningom blir jämnare. Då är det viktigt att föredra rytmiska element där man känner igen en in- och utandning. Man kan använda olika hoppprepsövningar, stafetter och lekar.

På femte klassen är det huvudsakliga området blodcirkulationen. Eleverna kommer naturligt med i rörelsen där man upplever cirkulerande och flödande rörelse. Kullerbyttor, rotationer på redskap, folkdans och simning och många andra rörelseinnehåll erbjuder oändliga möjligheter.

På sjätte klassen är det viktigaste att benstommen blir stark. Man ger tillräckligt med utmaningar för att stärka benstommen. Man kan stöda sin kroppshållning genom att stå på händerna och hjula. I redskapsgymnastiken hittar man passande utmaningar till de olika åldersklasserna. Goda grupparbeten är människopyramider med sina geometriska former.

I eurytmin under årskurserna 3 och 4 försöker man tillsammans hitta rörelsens glädje då man utvecklar åldersbaserade färdigheter. Eleverna blir vana vid att sammanslå språkliga och musikaliska erfarenheter och fenomen i rörelsen och samtidigt utvecklas deras konst att lyssna. I undervisningssituationen blir eleven varse hur man rör på sig själv och människogrupper.

Årskurserna 7-9

"Vi rör på oss tillsammans och tillämpar våra färdigheter samt stärker självbilden och delaktigheten."

I årskurserna 7–9 ligger tyngdpunkten i undervisningen på att mångsidigt tillämpa grundläggande färdigheter och träna fysiska egenskaper med hjälp av olika gymnastikformer och idrottsgrenar. Det är särskilt viktigt att eleverna stärker sin positiva självbild och accepterar sin kropp som förändras. Undervisningen ska stödja elevernas välbefinnande, utveckling mot självständighet och delaktighet samt uppmuntra eleverna att på eget initiativ delta i motionsaktiviteter som främjar hälsan. Eleverna deltar enligt sin utvecklingsnivå i planeringen av aktiviteter samt tar ansvar för sin egen och gruppens aktivitet.

13.4.19.2 Mål för undervisningen i gymnastik

Årskurs 1

Gymnastikundervisningen erbjuder möjligheter till aktivitet genom de olika sinnen. Kroppens medvetenhet utvecklas genom att använda de olika sinnen mångsidigt i olika

situationer. Målet med gymnastikundervisningen är att stärka barnets trygghetskänsla och mod att fungera i olika undervisningsomgivningar.

Fysisk funktionsförmåga

M1 uppmuntra eleven att röra på sig och att självständigt och tillsammans med andra pröva nya, olika gymnastikuppgifter samt våga uttrycka sig genom gymnastiken.

M2 hjälpa eleven att utveckla sina sensomotoriska färdigheter, d.v.s. att iakttä sig själv och sin omgivning med hjälp av olika sinnen och att välja lämpliga tillvägagångssätt i olika gymnastiksituationer.

M3 stärka de grundläggande motoriska färdigheterna (balans- och rörelseförmåga, förmåga att hantera redskap), så att eleven lär sig att anpassa dem i olika lärmiljöer, i olika situationer och under olika årstider.

M4 målet är att förstärka det rytmiska, blodcirkulationen och andningen, och stärka motoriska färdigheter som gång, löpning och olika hopp. Målet är även att utveckla elevernas sociala kunskaper och grupptillhörighet.

M5 eleven vägleds till en trygg och saklig aktivitet i all gymnastik.

Social funktionsförmåga

M6 stödja samarbetsfärdigheterna, t.ex. att följa gemensamt överenskomna regler. Vägleda eleven att ta ansvar för gemensamma spel och lekar.

M7 att upprätthålla och sköta förhållandet till naturen är även ett av de centrala målen.

M8 På eurytmitimmarna lär man sig informationsbehandlingens grundbegrepp: urval och upprensning, bit och algoritm via funktionella lekar och övningar.

M9 på klassens utfärder utvecklas man rörelsemässigt att fungera i olika lärmiljöer, i olika situationer och olika årstider.

M10 man använder naturliga hinder ute i naturen (t.ex. stenar, stubbar, trädstammar) eller bänkar i klassen som gymnastikställningar.

Psykisk funktionsförmåga

M11 stödja eleven att stärka sin positiva självbild och sin förmåga att arbeta självständigt och att uttrycka sig på olika sätt.

M12 se till att eleven får positiva upplevelser av gymnastik och uppmuntra eleven att testa gränserna för sin förmåga.

Årskurs 2

Gymnastikundervisningens mål är att stärka barnets trygghetskänsla, självsäkerhet och mod att delta i olika lärmiljöer.

Fysisk funktionsförmåga

M1 uppmuntra eleven att röra på sig och att självständigt och tillsammans med andra pröva nya gymnastikuppgifter samt våga uttrycka sig själv genom gymnastiken.

M2 handleda eleven att träna sina sensomotoriska färdigheter, d.v.s. iaktta sig själv och sin omgivning med hjälp av olika sinnen och att välja lämpliga lösningar i olika gymnastiksituationer.

M3 handleda eleven att både stärka och anpassa sin balans- och rörelseförmåga på ett mångsidigt sätt i olika undervisningsmiljöer och i olika situationer och årstider.

M4 lära eleven att röra sig tryggt i olika miljöer, med olika redskap och olika ställningar.

M5 vänja eleven vid att röra sig i vatten och träna grundläggande simkunnighet.

M6 vägleda att bete sig säkert och sakligt under gymnastiklektionerna.

M7 lära eleven att reglera sin aktivitet och känsloutbrott i olika tillfällen på lektionerna.

Gymnastikundervisningen bjuder på möjligheter genom de olika sinnen. Som mål kan man se medvetenheten växa genom den egna kroppens möjligheter att använda sinnen mångsidigt i olika situationer. Målet för den fysiska kroppen är att stärka det rytmiska, blodcirkulationen och andningen och stärka motoriska färdigheter som gång, löpning och olika hopp. Målet är också att utveckla elevernas sociala kunnande och gruppstöd.

Social funktionsförmåga

M8 stödja samarbetsfärdigheterna, t.ex. att följa gemensamt överenskomna regler genom att vägleda eleven att ta ansvar för att gemensamma spel och regler lyckas.

M2 På eurytmirörelsetimmarna lär man sig informationsbehandlingens grundbegrepp: urval och upprepning, bit och algoritm via funktionella lekar och övningar.

Förhållandet till naturen är också ett centralt mål.

Psykisk funktionsförmåga

M9 stödja eleven att stärka sin positiva självbild och sin förmåga att arbeta självständigt och att uttrycka sig på olika sätt.

M9 på eurytmirörelselektionerna stärker man elevens jagupplevelse och koncentrationsförmåga genom att arbeta med tålamod och ta ansvar över sitt eget agerande.

M10 genom rörelsekompetens prövas de egna gränserna och att visa mod och det ger eleven en känsla av att lyckas

Målet är också att befrämja de sociala färdigheterna och stöda gruppen.

Årskurs 3

Gymnastiken börjar som ett eget läroämne på tredje klassen. Undervisningens mål är att stärka eleverna att röra sig säkert i olika utrymmen. Man hittar medvetet utrymmets plan och man lär sig att röra sig i det. Ett annat mål är att stärka det sociala i barnen med uppgifter som görs parvis och i grupp. Ett mycket viktigt mål är att öva att uppleva den egna klassen som en fungerande helhet. Till det här övar man med medvetna helhetsövningar.

Fysisk funktionsförmåga

M1 uppmuntra eleven att röra på sig, att pröva på olika gymnastikrörelser och att träna enligt bästa förmåga.

M1 behärskning av kroppen och koordinationsförmågan utvecklar finmotoriska färdigheter och balansupplevelsen.

M2 handleda eleven att träna sina sensomotoriska färdigheter, d.v.s. iakttä sig själv och sin omgivning med hjälp av olika sinnen och att välja lämpliga lösningar i olika gymnastiksituationer (observationsmotorik är ett metakognitivt sätt att lära sig).

Målet är också att stärka färdigheter med mångsidiga övningar, så som olika hopp, kast, skidning, skinning etc.

Social funktionsförmåga

M2 utveckla konsten att lyssna och lär sig att förstå sina egna funktioner.

M2,12 utveckla samarbetsförmågan och att ta i beaktande andra.

M2,12 bygga upp en positiv jagbild, då kan man fungera i grupp.

M2,12 känna glädje med att röra sig med andra.

M2,12 utveckla empatiförmåga och stärka fantasin.

M3 öva minnet och koncentrationsförmågan och hjärnhalvornas samverkan. Då börjar man med olika rörelser som korsar kroppen.

M4 lär sig mer säkert den högra och den vänstra sidan och lär sig att upptäcka rummet. Att ändra riktning samtidigt då man rör sig.

M5 man över fortfarande grunder i databehandling med att flytta på människogrupper. Booleanska operationer, observation av de funktionella lekarna.

M7 får stöd till jagupplevelsen.

M8 övar att förstå förverkligande av kropp och rörelse.

M9 lär sig att följa regler, lära sig att fungera tryggt och sakligt och beakta andra.

M10 lär sig färdigheter och utvecklar det motoriska sinnet.

M11 får olika slag av sinneserfarenheter.

Årskurs 4

Eleven är färdigt villig att visa mera individuellt mod och kompetens. Målet är att ge en möjlighet att visa vad man motoriskt klarar av. Till det här finns en möjlighet, då man i leken har ett spelelement, där eleven kan visa sin talang. Även i gymnastiken kan man skapa sådana tillfällen.

Fysisk funktionsförmåga

M1 uppmuntra eleverna att pröva och träna enligt bästa förmåga

Genom den fysiska utvecklingen är målet att stärka i synnerhet den rytmiska andningen. Till det här målet kan man sträva genom att innehållet i lektionerna har ett *in och ut* -element (t.ex. stafetter, bollkastning, hoppa med hopprep osv).

Fysisk och psykisk funktionsförmåga

M4 handleda eleven att både stärka och anpassa sin förmåga att hantera redskap på ett mångsidigt sätt genom att använda olika redskap i olika undervisningsmiljöer och olika årtider och olika situationer.

M1 barnets behärskning av kroppen och koordinationsförmågan stärks, hen utvecklar finmotoriska färdigheter och blir varse sin balans.

M2 utveckla konsten att lyssna, bygga en positiv jagbild i grupp, känna glädje tillsammans med andra då man rör på sig, utveckla konsten att samarbeta och ta andra i beaktande, utveckla empatiförmågan.

M3 öva minnet och koncentrationsförmågan, balansera andningen och blodcirkulationens relation genom att öva olika rytmer och öva de båda hjärnhalvornas samspel genom att göra rörelser som går i kors.

M4 att skilja på höger och vänster, lär sig att gestalta rummet med att röra sig frontalt via att ändra håll och utveckla form-och utrymmesförståelse.

M5 man övar grunderna i databehandling genom att röra på människogrupper i beaktande av det man lärt sig i matematiken gällande bråktal.

M7 få stöd till sin jagupplevelse och till eget initiativ.

M8 övar sig att förstå det kroppsliga och rörelseförverkligande.

M9 lär sig att följa regler, lär sig att agera tryggt och sakligt och att högakta andra.

M10 lär sig arbetsfärdigheter och utveckla rörelseminnet.

M11 får olika sinnesupplevelser.

Årskurs 5

Femteklassisten lever i barndomens ”gyllene tid”. På detta åldersstadium är ämnet oftast mycket populärt. Rörelse i sin egen kropp är lätt och lättsamt. Oftast har inte puberteten ännu gett tyngd i lemmarna. Undervisningens mål är att stärka harmonins upplevelse i kroppen. Förebilderna hittar man i antikens idrott. Man strävar att röra sig möjligast vackert och lätt. Till målet strävar man via att öva grekiska idrottsgrenar, så som löpning, olika hopp, kast och brottnings. Jämsides med gymnastiken är dans en passande rörelseform.

Fysisk funktionsförmåga

M3 handleda eleven att både stärka och anpassa sin balans- och rörelseförmåga på ett mångsidigt sätt i olika lärmiljöer, under olika årstider och olika situationer.

M4 handleda eleven att både stärka och anpassa sin förmåga att hantera redskap på ett mångsidigt sätt genom att använda olika redskap i olika lärmiljöer, under olika årstider och i olika situationer.

M7 lära ut simkunnsighet så att eleven kan röra sig och känna sig säker i vattnet.

Social funktionsförmåga

M8 handleda eleven att samarbeta med alla andra och reglera sina handlingar och känslouttryck i gymnastiksituationer med hänsyn till andra.

M9 handleda eleven att delta i aktiviteterna enligt principen om rent spel och bära ansvar för gemensamma aktiviteter.

M10 stöda elevens kunskaper att arbeta tillsammans, att eleven deltar i rent spel och bär ansvar för undervisningssituationen.

Psykisk funktionsförmåga

M11 se till att eleven får tillräckligt med positiva upplevelser av sin kropp, av att kunna och av att vara en del av gemenskapen

Årskurs 6

På sjätte klassen blir det viktigt att man lär sig att respektera lektionernas disciplin och regler. I spelen och lekarna är målet ”fair play” och att noggrant följa regler (t.ex. i boccia, handboll som referens). Man lär sig ännu bättre att ta i beaktande sina klasskamrater och allmän disciplin på lektionerna.

De geometriska formerna som utförs i gymnastiken stärker elevens inre, det som behövs för att orientera sig i rummet. På det fysisk-kroppsliga området ligger tyngdpunkten på att stärka benstommen. Nu är målet att träna t.ex. gymnastikrörelser där man håller upp sin egen tyngd (t.ex. att stå på händer, hjula, olika rörelser i redskapsgymnastiken). Fortfarande är målet att öva god redskapsanvändning, t.ex. cirkustemat erbjuder mångsidiga möjligheter, där hittar varje elev ett passande träningspass.

Fysisk funktionsförmåga

M1 uppmuntra eleven att röra på sig, att pröva på olika gymnastikuppgifter och att träna enligt bästa förmåga.

M2 handleda eleven att träna sina sensomotoriska färdigheter, dvs. iaktta sig själv och sin omgivning med hjälp av olika sinnen och att välja lämpliga lösningar i olika situationer. (observationsmotoriken är metakognitiv, alltså en konst att lära sig).

M3 handleda eleven att både stärka och anpassa sin balans och rörelseförmåga på ett mångsidigt sätt i olika årstider och situationer.

M5 uppmuntra och vägleda eleven att utvärdera, upprätthålla och utveckla sina fysiska egenskaper: snabbhet, rörlighet, uthållighet och styrka.

M7 handleda eleven att agera tryggt och sakligt under lektionerna.

Social funktionsförmåga

M8 handleda eleven att samarbeta med alla andra och reglera sina handlingar och känslouttryck i gymnastiksituationer med hänsyn till andra.

M9 handleda eleven att delta i aktiviteterna enligt principen om rent spel och bära ansvar för gemensamma aktiviteter.

M10 stöda elevens kunskaper att arbeta tillsammans, att eleven deltar i rent spel och bär ansvar för undervisningssituationen.

Psykisk funktionsförmåga

M11 se till att eleven får tillräckligt med positiva upplevelser av sin kropp, av att kunna och av att vara en del av gemenskapen.

Årskurserna 7-9

Mål för undervisningen i gymnastik i årskurserna 7-9

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
Fysisk funktionsförmåga		
M1 uppmuntra eleven att röra på sig, att pröva olika gymnastikformer och att träna enligt bästa förmåga	I1	K1, K3

M2 handleda eleven att träna sina sensomotoriska färdigheter, d.v.s. iakttä sig själv och sin omgivning med hjälp av olika sinnen och att välja lämpliga lösningar i olika gymnastiksituationer	I1	K1, K3, K4
M3 handleda eleven att utveckla och träna sin balans- och rörelseförmåga, så att hen kan använda, kombinera och tillämpa sina färdigheter på ett mångsidigt sätt i olika lärmiljöer, under olika årstider och i olika gymnastikformer	I3	K3
M4 handleda eleven att utveckla och träna sin förmåga att hantera redskap, så att hen kan använda, kombinera och tillämpa sina färdigheter på ett mångsidigt sätt i olika lärmiljöer, under olika årstider och i olika gymnastikformer	I3	K3
M5 uppmuntra och vägleda eleven att utvärdera, upprätthålla och utveckla sina fysiska egenskaper: snabbhet, rörlighet, uthållighet och styrka	I1	K3
M6 stärka simkunnigheten och livräddningsfärdigheterna så att eleven kan simma och både rädda sig själv och andra ur vattnet	I1	K3
M7 handleda eleven att agera tryggt och sakligt	I1	K3, K6, K7
Social funktionsförmåga		
M8 handleda eleven att samarbeta med alla andra och reglera sina handlingar och känslouttryck i gymnastiksituationer med hänsyn till andra	I2	K2, K3, K6, K7
M9 handleda eleven att delta i aktiviteterna enligt principen om rent spel och bära ansvar för gemensamma aktiviteter	I2	K2, K6, K7
Psykisk funktionsförmåga		
M10 uppmuntra eleven att ta ansvar för sina handlingar och stärka sin förmåga att arbeta självständigt	I3	K1, K2, K3

M11 se till att eleven får tillräckligt med positiva upplevelser av sin egen kropp, av att kunna och av att vara en del av gemenskapen	I3	K1, K2
M12 hjälpa eleven att förstå betydelsen av tillräcklig fysisk aktivitet och en motionsinriktad livsstil för det totala välbefinnandet	I3	K3
M13 göra eleven bekant med olika motionsmöjligheter samt ge eleven kunskaper och färdigheter som hör samman med vanliga motionsformer så att hen ska kunna hitta egna lämpliga motionsformer som ger glädje och rekreation	I3	K1, K3

13.4.19.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för gymnastik

Årskurs 1

Undervisningen innehåller lekar inne och ute. I det här åldersstadiet finns det ännu ett behov av trygghet och samhörighet. Därför är lekar i krets önskvärda.

Sånglekar och överhuvudtaget rytmisk rörelse är trevligt och stöder uppväxten på rätt sätt. Ett eget specialtillägg i rörelse erbjuder s.k. ”bänkpädagogik” som förverkligas i många steinerskolor. I klasserna använder man oftast låga bänkar som arbetsunderlag samt till balansövningar och konster, då man grupperar bänkarna på olika sätt. Man tränar olika sinnen naturligt via ”bänkpädagogik”. De regelbundna promenaderna ger klarhet till veckans rytm och stärker elevernas grunder i fysik.

Veckans andra gymnastiklektion är naturligt eurytmirörelselektion med ledning av en eurytmist. Under de här lektionerna övar man olika sätt att röra sig på, integrerar rörelsen till sagor, dikter eller musik. Man lär sig ur databehandlingens synpunkt fungerande lekar, urval och upprepning, bit och algoritm via funktionella lekar och övningar.

Årskurs 2

Rörelsen fortsätter som det föregående året. I lekarna kan uppenbara sig nya element, där man föredrar i synnerhet lekar med djurtema ("räven i hönsgården", "gäddan kommer" eller "vargen och fåren"). Med hjälp av bänkarna blir aktiviteterna mångsidigare. Man fortsätter eurytmirörelsen som föregående år.

Årskurs 3

Gymnastikundervisningen blir ett eget ämne. I undervisningen använder man inspirerande fantasibilder i lekar och då man rör på sig på redskap och gymnastikmatta. Man använder speciellt sinnebilder med djurteman. Man rekommenderar utelekar, hopprensövningar och små folkdanser. Skidning, skinning och simning. Orienteringen inleds med att man lär sig kartecken och söker skatter.

Under eurytmirörelselektionerna anknyter man periodlektionernas tema till rörelseinnehåll. När man väljer musik tar man i beaktande musikundervisningens diatoniska skala. Grundformen är fortfarande kretsen. Eleven styrs till mera individuell träning istället för att härma. Från databehandlingens aspekt funktionella lekar som svarar på Booleanska algoritmer. Man rör sig symmetriskt och i enkla geometriska former. Man övar lekfullt höger och vänster då man rör sig i rummet, övas med klapp eller gång via att lyssna till musikens rytm. Därtill koncentrations-lätthetsövningar och många korsrörelser i den egna kroppen genom att röra sig i rummet. Man gör s.k. *fråga och svar* -övningar, där man tränar växelverkan i par och i grupp, man gör minskning och utvidgning av kretsen. Man börjar med ljudgesters medvetna inläring, man övar att röra sig med dikternas och musikstyckenas motiv, man bekantar sig i toner, känner efter kvaliteten mellan glädje och sorg och olika kvaliteter i dur och moll.

Årskurs 4

Lekfull gymnastik fortsätter. Mycket springlekar och speciellt stafettövningar. Olika hopp och stegövningar, som styrs starkt av rytmer. Hopp med hopprensövningar, bollekar, fyramål, hopp på

redskap och balansering, klättring osv. Simning, skidning och skinning. Orienteringen fortsätter som på trean med att man lär sig karttecken och söker skatter.

Till eurytmirörelse fogar man teman från periodlektionerna som får rörelse i aktiviteterna. Jämsides med kretsen förflyttar man sig att arbeta i öppet led, där läraren styr eleverna framifrån, mot dem. I den här formationen har varje elev sitt eget utrymme, där eleven kan öva och ta i beaktande de andra eleverna i olika riktningar i rummet. Ur databehandlingens synpunkt har man funktionella lekar, där man beaktar de i matematiken lärda bråktalen. Man tar fram eurytmihäftet, i vilket man ritar de gjorda koreografierna.

Man lär sig att röra på sig i svårare former och rörelseserier, man rör sig i liknande utrymmesformer som påminner om ordklasser, övar geometriska former då man rör sig i rummet. Rytmövningar och sidogalopp i varierande grupperingar.

Man övar periodlektionernas teman där alliteration sammansluts och forna germanernas diktning med stavton strävar till att säkra stegen. Man övar speglingsformer, symmetriformer och korsning. Man övar uppgifter i kanon. Man övar svårare former och att komma ihåg rörelseserier, övar rörelser och gester till ordklasserna, övar att komma ihåg tongester.

Årskurs 5

Årets tema är de olympiska spelen. Hösten börjar med friidrott, då har man i fokus de grekiska grenarna: löpning, längdhopp, diskus, spjut och brottning (stående i ring). I gymnastiken tränar man roterande rörelser, som kullerbyttor framåt och bakåt och olika sving på redskapen.

Behandling av boll med många små övningar individuellt och i grupp. Spel som handboll. Folkdanser, speciellt nordiska. I simning övar man olika simstilar. I skinning tränar man grunderna och cirkling framåt. Orienteringen fortsätter och man går noggrannare igenom karttecken. Den nationella fysiska verksamhetsförmågens uppföljningsmetod *Move:s* mätningar, vilka stöder utvärderingen i 5.klassen.

Årskurs 6

De lägre klassernas lekfulla undervisning förändras till en mera noggrann och man poängterar reglerna. Friidrotten fortsätter, tyngdpunkten är på olika löpgrenar, man kan mäta resultat i

olika grenar. Bollspel spelas med exakta regler, man övar hanbollsliknande spel med speltaktik. I gymnastiken stävar man till mångsidig träning, där man ger utmaningar som förstärker benstommen. Tekniker i simning, skinning och skidning tränas.

Årskurserna 7-9

Mångsidiga uppgifter, lekar, övningar och spel ger eleverna möjlighet att delta och uppleva att de kan arbeta självständigt, uttrycka sig med kroppen och få estetiska erfarenheter. I gymnastikundervisningen väljs uppgifter där eleverna lär sig att träna styrka, snabbhet, uthållighet och rörlighet. Med hjälp av gymnastikuppgifterna lär sig eleven att utvärdera, upprätthålla och utveckla sin fysiska funktionsförmåga. Mätningarna enligt det nationella uppföljningssystemet för fysisk funktionsförmåga Move! ska genomföras så att de stödjer den omfattande hälsoundersökningen som ordnas i årskurs 8.

I1 Fysisk funktionsförmåga: Undervisningen i gymnastik präglas av fysisk aktivitet. I gymnastikundervisningen väljs uppgifter som på ett tryggt och mångsidigt sätt utvecklar elevernas förmåga att observera och lösa problem (t.ex. gymnastiklekar och bollspel). Balans- och rörelseförmågan samt förmågan att hantera redskap stärks med hjälp av mångsidiga gymnastikformer (såsom aktiviteter på is, i snö, i naturen, vanlig gymnastik, musik- och dansgymnastik samt bollspel och redskapsgymnastik) och idrottsgrenar under olika årstider och i olika lärmiljöer. Gymnastikundervisningen ska omfatta undervisning i simning, vattengymnastik och livräddning.

I2 Social funktionsförmåga: Med hjälp av gymnastikuppgifter lär sig eleverna att utvärdera och utveckla sin sociala funktionsförmåga. I gymnastikundervisningen väljs olika par- och gruppuppgifter, lekar, övningar och spel där eleverna lär sig att ta hänsyn till andra samt att hjälpa och stödja varandra. Genom uppgifterna lär sig eleverna att ta ansvar för gemensamma aktiviteter och organiseringen av dem samt för regler. Gruppuppgifterna stärker positiv gemenskap.

I3 Psykisk funktionsförmåga: I gymnastikundervisningen används uppgifter där eleverna lär sig att kämpa långsiktigt på egen hand och tillsammans med andra för att uppnå ett mål.

Genom olika uppgifter får eleverna öva sig att ta ansvar. Roliga och omväxlande gymnastikuppgifter framkallar positiva känslor som i sin tur stärker elevernas upplevelse av att kunna och deras positiva självbild. I samband med undervisningen får eleverna information om motionens betydelse för utvecklingen, principerna för träning samt om möjligheterna att utöva motion som hobby och vad som kännetecknar olika motionsformer.

13.4.19.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i gymnastik

Årskurserna 1–2

Leken erbjuder eleven intresseväckande situationer, där man lär sig de sociala och grundfärdigheter för motion på ett lämpligt sätt för åldersgruppen (M1, M2, M3, M8). Naturutfärderna stärker förhållandet till naturen och grundfunktioner i den fysiska kroppen (M1). Målet är också att vänja eleverna till trygga arbetssätt och vanor. Strävan är att glädjas över sin nya kunskap i lugn, lyssnande och trygg miljö.

Årskurserna 3–6

Från och med tredje klassen övar man grundligt hurdana arbetssätten är på timmarna. Man lär sig hur man samlas nära läraren till en gemensam grupp och lyssnar till anvisningar för nästa aktivitet. Efter utförandet återvänder eleven till läraren. Man strävar efter att utvecklas tillsammans så att det bli en god grund för kommande år. Det tredje skolåret är en bra start för detta, då förändras de första årens ”lekrörelse” till den egentliga gymnastikundervisningen.

Från och med fjärde klassen bekantar man sig allt mera med olika gymnastikredskap, så som bollar, rep och cirkusredskap. Målet är att utveckla en mångsidig skicklighet. Att träna olika smidighets-, balans-, snabbhet och andra dylika färdigheter, så varje elev har en möjlighet att lyckas i någon gren. Motoriska rörelsefärdigheter utvecklas lätt, om övningen är behaglig och trevlig. Målet är att varje elev hittar en form av rörelse som intresserar hen, genom vilken färdigheterna utvecklas. Redskapsgymnastiken erbjuder utmärkta utmaningar, i vilka alla kan lyckas med egna motoriska färdigheter.

Målen i 3. och 4. klassens eurytmirörelse är att skapa pedagogiskt mångsidiga och med klasstadiet överensstämmande undervisningshelheter. Man lägger vikt vid växelverkan i en trygg miljö. De positiva rörelseupplevelserna inspirerar eleverna att förkovra sina färdigheter.

I undervisningssituationen blir man förtrogen med grunderna i databehandling genom att vara en del av en människogrupp som rör på sig på ett organiserat sätt. Strävan är att eleven kan följa regler, fungera tryggt och sakligt, respektera andra och förebygga mobbning i grupp.

Årskurserna 7-9

Gymnastikens uppdrag och mål genomförs genom trygg och mångsidig undervisning i olika lärmiljöer inomhus och utomhus med betoning på elevernas delaktighet. I undervisningen beaktas på ett ändamålsenligt sätt årtiderna, de lokala förhållandena samt de möjligheter som skolan och omgivningen erbjuder. I undervisningen betonas arbetsätt som främjar fysisk aktivitet och gemenskap, uppmuntrande växelverkan och att hjälpa andra samt att verksamheten är trygg både psykiskt och fysiskt. Utnyttjandet av motionsteknologi stödjer målen för gymnastikundervisningen. Det är viktigt att främja säkert trafikbeteende, när man förflyttar sig till idrottsplatser utanför skolan.

13.4.19.5Handledning, differentiering och stöd i gymnastik

Årskurserna 1-2

En uppmuntrande och accepterande atmosfär är en förutsättning för att målen i gymnastikundervisningen ska nås. Varje elevs motoriska möjligheter är accepterade och uppskattade. Viktigt är att skapa en positiv omgivning, där eleverna kan uppleva gymnastikens medryckande glädje och inspiration.

Årskurserna 3–6

Eleverna skall genom uppmuntrande och handledande klarhet erbjudas en trygg och inbjudande atmosfär. Lektionernas ordningsregler, så som ett gemensamt rådslag, att ta fram redskap och ställa undan dem, lärs ut med enkla regler. Eleven uppmuntras och vägleds till rätta prestationer och man ger omedelbar respons för att stöda till rörelse. Eleverna styrs också att sporra varandra i olika aktiviteter. I bollspel råder man till klara och för klassen passande regler. Man spelar i rent spel anda, utan att diskriminera någon.

Eurytmirörelsen ska uppmuntra alla elever att delta och ge alla en individuell upplevelse. Genom att organisera med klara anvisningar och klassituationer stöder man elevernas trygghetskänsla. Den sociala gemenskapen stöds med passande och uppmuntrande respons.

Årskurserna 7-9

En uppmuntrande och accepterande atmosfär är en förutsättning för att målen förgymnastikundervisningen ska nås. Undervisningen ska ge alla elever möjlighet att lyckas och att delta samt stödja en tillräcklig funktionsförmåga med tanke på välbefinnandet. Det är viktigt att beakta elevernas individualitet, att arbetsklimatet är tryggt och att undervisningsarrangemangen och kommunikationen i undervisningen är tydliga. Upplevelsen av att kunna och den sociala samhörigheten stöds genom elevorienterade och engagerande arbetssätt, lämpliga uppgifter och uppmuntrande respons. I årskurs 7–9 ska särskild vikt fästas vid att stödja funktionsförmågan samt uppmuntra eleverna att utöva eller hitta en egen lämplig motionsform.

13.4.19.6 Bedömning av elevens lärande i gymnastik

Årskurs 1

Eleven får fortgående respons så att eleven uppmuntras att försöka och öva färdigheter som undervisas. Speciellt observerar man samarbetsfärdigheter, att lyssna, iakttagelseförmåga,

imitation och känslornas behärskning i leksituationer. De centrala i eurytmirörelsen är framsteg i att behärska kroppen och koordinationen och finna sin plats i rummet.

Årskurs 2

Eleven får fortgående respons så att det uppmuntrar till försök och att öva de färdigheter som lärs ut. Speciellt uppmärksammas samarbetsfärdigheter och att lyssna, iakttagelseförmåga, imitation(att härma) och känslornas behärskning i leksituation. Det centrala i eurytmirörelsen är framsteg i att behärska kroppen och koordinationen och finna sin plats i rummet.

Årskurs 3

Eleven får fortgående respons så att det uppmuntrar till att försöka och att öva färdigheter som lärs ut. Speciellt observerar man samarbetsfärdigheter, att lyssna, iakttagelseförmåga och uthållighet att nå mål. Man strävar att stärka elevens positiva uppfattning om sig själv som en rörlig person. Det centrala i eurytmirörelsen är framsteg i att behärska kroppen och koordinationen och finna sin plats i rummet. Eleven kan i slutet av året få ett skriftligt, uppmuntrande utlåtande.

Årskurs 4

Eleven får fortgående respons så att det uppmuntrar till att försöka och att öva färdigheter som lärs ut. Speciellt observerar man samarbetsfärdigheter, att lyssna, iakttagelseförmåga och uthållighet att nå mål. Man strävar att stärka elevens uppfattning om sig själv som en rörlig person. Det centrala i undervisningsprocessen i eurytmirörelsen är att behärska kroppen och gestalta rummet och miljön. Eleven kan i slutet av året få ett skriftligt, uppmuntrande utlåtande.

Årskurs 5

Eleven får fortgående respons så att hen uppmuntras till försök och att öva färdigheter som lärs ut. Speciellt observerar man samarbetsfärdigheter och förmåga att följa regler och anvisningar. Man hjälper eleven att gestalta sina egna styrkor och utvecklingsbehov. Man ger eleven i slutet av året ett skriftligt, uppmuntrande utlåtande.

Årskurs 6

Eleven får fortgående respons så att det uppmuntrar till försök och att öva färdigheter som lärs ut. Speciellt observerar man samarbetsfärdigheter och förmåga att följa regler och anvisningar. Man hjälper eleven att gestalta sina egna styrkor och utvecklingsbehov. Man ger eleven i slutet av året ett skriftligt, uppmuntrande utlåtande.***

Bedömningskriterier för goda kunskaper (verbal bedömning) eller vitsordet 8 (sifferbedömning) i slutet av årskurs 6 i gymnastik

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
Fysisk funktionsförmåga			
M1 uppmuntra eleven att röra på sig, att pröva på olika gymnastikuppgifter och att träna enligt bästa förmåga	I1	Aktivitet och vilja att försöka	Eleven är vanligtvis aktiv under lektionerna och prövar och tränar olika gymnastikuppgifter.
M2 handleda eleven att träna sina sensomotoriska färdigheter, d.v.s. iaktta sig själv och sin omgivning med hjälp av olika sinnen och att välja lämpliga lösningar i olika gymnastiksituationer	I1	Förmåga att välja lösningar i olika gymnastiksituationer	Eleven väljer oftast ändamålsenliga lösningar i olika gymnastiksituationer, t.ex. i lekar och spel.

M3 handleda eleven att både stärka och anpassa sin balans- och rörelseförmåga på ett mångsidigt sätt i olika lärmiljöer, under olika årstider och i olika situationer	I1	Förmåga att använda grundläggande motoriska färdigheter (balans- och rörelseförmåga) i olika gymnastikformer	Eleven kan balansera och röra på sig i olika lärmiljöer.
M4 handleda eleven att både stärka och anpassa sin förmåga att hantera redskap på ett mångsidigt sätt genom att använda olika redskap i olika lärmiljöer, under olika årstider och i olika situationer	I1	Förmåga att använda grundläggande motoriska färdigheter (förmåga att hantera redskap) i olika gymnastikformer	Eleven kan hantera redskap i olika lärmiljöer.

M5 uppmuntra och vägleda eleven att utvärdera, upprätthålla och utveckla sina fysiska egenskaper: snabbhet, rörlighet, uthållighet och styrka	I1	Förmåga att träna sina fysiska egenskaper	Eleven kan utvärdera sina fysiska egenskaper och träna snabbhet, rörlighet, uthållighet och styrka.
M6 lära ut simkunnighet så att eleven kan röra sig i och rädda sig ur vattnet	I1	Simkunnighet och livräddningsfärdigheter	Eleven har grundläggande simkunnighet (kan simma 50 meter på två olika sätt och dyka 5 meter under vattnet)
M7 handleda eleven att agera tryggt och sakligt under gymnastiklektionerna	I1	Aktivitet under gymnastiklektionerna	Eleven kan ta hänsyn till eventuella faror under gymnastiklektionerna och försöker agera på ett säkert och sakligt sätt.
Social funktionsförmåga			

M8 handleda eleven att samarbeta med alla andra och reglera sina handlingar och känslouttryck i gymnastiksituationer med hänsyn till andra	I2	Sociala färdigheter och arbetsfärdigheter	Eleven kan agera i olika gymnastiksituationer på överenskommet sätt.
M9 handleda eleven att delta i aktiviteterna enligt principen om rent spel och bära ansvar för gemensamma aktiviteter	I2	Hur eleven deltar i gemensamma aktiviteter	Eleven följer vanligen principerna om rent spel och strävar efter att ta ansvar för gemensamma aktiviteter.
Psykisk funktionsförmåga			
M10 uppmuntra eleven att ta ansvar för sina handlingar och stärka sin förmåga att arbeta självständigt	I3	Sättet att arbeta	Eleven kan vanligtvis arbeta ansvarsfullt och självständigt.
M11 se till att eleven får tillräckligt med positiva upplevelser av sin egen kropp, av att kunna och av att vara en del av gemenskapen	I3		Påverkar inte vitsordet. Eleven handleds att reflektera över sina erfarenheter som en del av självbedömningen.

Årskurserna 7-9

Eleverna ska genom mångsidig, uppmuntrande och handledande respons och bedömning stödjas att röra på sig med hjälp av gymnastik. Responsen stödjer elevernas positiva uppfattning om sig själv som motionsutövare. I responsen och bedömningen ska man fästa vikt vid elevernas individuella styrkor och utvecklingsbehov och stödja dem. Elevernas hälsotillstånd och specialbehov ska beaktas i gymnastikundervisningen och bedömningen.

Bedömningen i gymnastik ska grunda sig på målen för den fysiska, sociala och psykiska funktionsförmågan. Föremål för bedömningen är elevernas lärande (målen 2–6) och sätt att arbeta (målen 1 och 7–10). Elevernas fysiska konditionsnivå ska inte användas som grund för bedömningen. Mätningar som gjorts med Move! används inte som grund för bedömningen. Vid bedömningen används mångsidiga metoder, så att eleverna har möjlighet att visa sina färdigheter på bästa sätt. Eleverna ska vägledas att utvärdera sig själva.

Slutbedömningen infaller det läsår då läroämnet upphör att vara ett gemensamt läroämne för alla. Genom slutbedömningen fastställs hur väl eleverna har uppnått målen för lärokursen i gymnastik när studierna avslutas. Slutvitsordet bildas genom att elevernas kunskapsnivå ställs i relation till de nationella kriterierna för slutbedömningen i gymnastik. Färdigheterna i gymnastik utvecklas kumulativt. I slutvitsordet ska alla nationella kriterier för slutbedömningen beaktas, oberoende av för vilken årskurs målet i fråga fastställs i den lokala läroplanen. En elev får vitsordet åtta (8) om hen i genomsnitt visar den kompetens som kriterierna förutsätter. Om vitsordet åtta överskrids inom något kompetensområde, kan detta kompensera en svagare prestation inom något annat delområde.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (vitsordet 8) i slutbedömningen efter avslutad lärokurs i gymnastik

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
Fysisk funktionsförmåga			
M1 uppmuntra eleven att röra på sig, att pröva på olika gymnastikformer och att träna enligt bästa förmåga	I1	Aktivitet och vilja att försöka	Eleven är vanligtvis aktiv under lektionerna och prövar och tränar olika gymnastikformer.

<p>M2 handleda eleven att träna sina sensomotoriska färdigheter, d.v.s. iakttä sig själv och sin omgivning med hjälp av olika sinnen och att välja lämpliga lösningar i olika gymnastiksituationer</p>	<p>I1</p>	<p>Förmåga att välja lösningar i olika gymnastiksituationer</p>	<p>Eleven väljer oftast ändamålsenliga lösningar i olika gymnastiksituationer.</p>
<p>M3 handleda eleven att utveckla och träna sin balans- och rörelseförmåga, så att hen kan använda, kombinera och tillämpa sina färdigheter på ett mångsidigt sätt i olika lärmiljöer, under olika årstider och i olika gymnastikformer</p>	<p>I1</p>	<p>Förmåga att använda grundläggande motoriska färdigheter (balans- och rörelseförmåga) i olika gymnastikformer</p>	<p>Eleven kan använda, kombinera och tillämpa sina balans- och rörelsefärdigheter i de flesta gymnastikformer som undervisats</p>
<p>M4 handleda eleven att utveckla och träna sin förmåga att hantera redskap, så att hen kan använda, kombinera och tillämpa sina färdigheter på ett mångsidigt sätt i olika lärmiljöer, under olika årstider och i olika gymnastikformer</p>	<p>I1</p>	<p>Förmåga att använda grundläggande motoriska färdigheter (förmåga att hantera redskap) i olika gymnastikformer</p>	<p>Eleven kan använda, kombinera och tillämpa sina färdigheter att använda i de flesta gymnastikformer som undervisats</p>

M5 uppmuntra och vägleda eleven att utvärdera, upprätthålla och utveckla sina fysiska egenskaper: snabbhet, rörlighet, uthållighet och styrka	I1	Förmåga att utvärdera, upprätthålla och utveckla fysiska egenskaper	Eleven kan utvärdera sina fysiska egenskaper och på basis av utvärderingen träna snabbhet, rörlighet, uthållighet och styrka
M6 stärka simkunnigheten och livräddningsfärdigheterna så att eleven kan simma och både rädda sig själv och andra ur vattnet	I1	Simkunnighet och livräddningsfärdigheter	Eleven kan simma och både rädda sig själv och andra ur vattnet
M7 handleda eleven att agera tryggt och sakligt.	I1	Aktivitet under gymnastiklektionerna	Eleven agerar på ett säkert och sakligt sätt under gymnastiklektionerna
Social funktionsförmåga			
M8 handleda eleven att samarbeta med alla andra och reglera sina handlingar och känslouttryck i gymnastiksituationer med hänsyn till andra	I2	Kommunikationsfärdigheter och arbetsförmåga	Eleven kan agera i olika gymnastiksituationer på överenskommet sätt.
M9 handleda eleven att delta i aktiviteterna enligt principen om rent spel och bära ansvar för gemensamma aktiviteter	I2	Hur eleven deltar i gemensamma aktiviteter	Eleven följer vanligen principerna om rent spel och strävar efter att ta ansvar för gemensamma aktiviteter.
Psykisk funktionsförmåga			

M10 uppmuntra eleven att ta ansvar för sina handlingar och stärka sin förmåga att arbeta självständigt	I3	Sättet att arbeta	Eleven kan vanligtvis arbeta ansvarsfullt och självständigt.
M11 se till att eleven får tillräckligt med positiva upplevelser av sin egen kropp, av att kunna och av att vara en del av gemenskapen	I3		Påverkar inte vitsordet. Eleven handleds att reflektera över sina erfarenheter som en del av självbedömningen.
M12 hjälpa eleven att förstå betydelsen av tillräcklig fysisk aktivitet och en motionsinriktad livsstil för det totala välbefinnandet	I3		Påverkar inte vitsordet. Eleven handleds att reflektera över sina erfarenheter som en del av självbedömningen.
M13 göra eleven bekant med olika motionsmöjligheter samt ge eleven kunskaper och färdigheter som hör samman med vanliga motionsformer så att hen ska kunna hitta egna lämpliga motionsformer som ger glädje och rekreation	I3		Påverkar inte vitsordet. Eleven handleds att reflektera över sina erfarenheter som en del av självbedömningen.

13.4.20 HUSLIG EKONOMI

13.4.20.1 Läroämnets uppdrag

Uppdraget i huslig ekonomi är att stödja eleverna att utveckla kunskaper, färdigheter, attityder och beredskap som behövs för att hantera vardagen i ett hem och för en hållbar livsstil som stödjer välbefinnandet. Undervisningen i huslig ekonomi ska främja praktiska färdigheter och kreativitet samt förmågan att göra val och agera på ett hållbart sätt i vardagen. Undervisningen ska lägga grunden för elevernas kunskaper i huslig ekonomi, så att eleverna har färdigheter att agera i olika miljöer och klara av att genomföra uppgifter i ett hushåll. Undervisningen ska stödja eleverna att utvecklas till konsumenter som klarar av att upprätthålla de grundläggande förutsättningarna för vardagen i ett hushåll. Undervisningen ska hjälpa eleverna att utvecklas till medmänniskor som bryr sig om sin nästa och som växer till aktiva medlemmar i familjen, hemmet och samhället.

Undervisningen ska ge eleverna färdigheter att kunna kommunicera och leva tillsammans.

Undervisningen i huslig ekonomi ska lägga grund för hållbart boende, matkunskap och hållbar konsumtion. Eleverna ska få en uppfattning om den teknik som präglar vardagen i ett hem, om hur man kan leva på ett kostnadsmedvetet sätt samt om hur man kan använda informations- och kommunikationsteknik i hushållet.

Med hjälp av centrala innehåll och arbetsuppgifter i huslig ekonomi utvecklas elevernas förmåga att planera och organisera, att utföra arbete och att ha kontroll över resurser.

Uppdraget i huslig ekonomi är att stärka elevernas färdigheter att arbeta långsiktigt, att samarbeta och att granska information kritiskt. Det är särskilt viktigt att se till att eleverna deltar i undervisningen på ett jämlikt och rättvist sätt. Läroämnet ska fostra eleverna till att kunna agera aktivt och företagsamt, ansvarsfullt och ekonomiskt.

Läroämnet huslig ekonomi tillämpar kunskap från olika områden och samarbetar med andra läroämnen för att elevernas inläringserfarenheter ska bli mångsidigare. En helhetsskapande undervisning stödjer elevernas förståelse av sambanden mellan olika begrepp, saker eller

företeelser som har att göra med vardagen i hemmet, ökar kunskapen om förhållandet mellan orsak och verkan och fördjupar lärandet. Undervisningen i huslig ekonomi täcker alla delområden av mångsidig kompetens.

Undervisningen i huslig ekonomi ska vara systematisk och bygga på kontinuitet samt stödja lärandet så att elevernas kunskaper och färdigheter gradvis fördjupas till helheter. Elevernas självständighet och ansvar ska växa efter hand och eleverna ska få lära sig att lösa problem, att tillämpa kunskaper och färdigheter och att vara kreativa.

13.4.20.2 Mål för undervisningen i huslig ekonomi i årskurserna 7-9

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
Praktiskt arbete		
M1 handleda eleven att planera, organisera och utvärdera arbete och aktivitet	I1-I3	K3
M2 handleda eleven att träna praktiska färdigheter som behövs i hushållet samt uppmuntra eleven att vara kreativ och att lägga märke till estetik	I1, I2	K2, K3
M3 handleda och uppmuntra eleven att välja och använda material, redskap, apparater och digitala verktyg med tanke på	I1-I3	K3-K5, K7

välbefinnande och hållbar konsumtion		
M4 handleda eleven att planera sin tidsanvändning och arbetets gång samt att hålla ordning i samband med uppgifter	I1, I2	K1, K3, K6
M5 vägleda och motivera eleven att arbeta hygieniskt, säkert och ergonomiskt och att fästa uppmärksamhet vid de resurser som finns	I1-I3	K3, K5, K7
Samarbete och kommunikation		
M6 handleda eleven att träna att lyssna samt diskutera och argumentera på ett konstruktivt sätt när hen planerar och genomför uppgifter	I1-I3	K1, K2, K6, K7
M7 göra eleven uppmärksam på hur vardagen är uppbyggd samt på kulturellt mångskiftande verksamhetsmiljöer och husliga traditioner	I1-I3	K2, K3

M8 handleda eleven att arbeta självständigt och i grupp och att komma överens om fördelningen av arbetsuppgifter och tidsanvändningen	I1, I2	K3, K6, K7
M9 uppmuntra eleven att handla enligt goda seder i samspel med andra och att fundera över hur det egna uppförandet påverkar arbetet i gruppen och gemenskapen	I1-I3	K2, K6, K7
Informationshantering		
M10 uppmuntra eleven att söka och bedöma hushållsrelaterad information samt handleda eleven att använda tillförlitlig information som grund för sina val	I1-I3	K1, K4
M11 lära eleven att läsa, tolka och bedöma anvisningar, tecken och symboler som anknyter till hushåll och närmiljö	I1-I3	K4
M12 handleda eleven att lära sig lösa problem och vara kreativ i	I1-I3	K1

olika situationer och miljöer		
M13 vägleda eleven till en hållbar livsstil genom att fästa elevens uppmärksamhet vid miljö- och kostnadsmedvetenhet i vardagen	II-I3	K1, K7

13.4.20.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för huslig ekonomi i årskurserna 7-9

Innehållet ska väljas så att eleverna utvecklar en mångsidig hushållskompetens och ett mångsidigt hushållstänkande samt tillägnar sig principerna för hållbar utveckling. Aktuella ämnen med lokal, regional och global anknytning ska utnyttjas och tillämpas vid planeringen av uppgifter. Uppgifterna ska anknyta till målen i huslig ekonomi och variera beroende på eleverna, de lokala förhållandena och skolans prioriteringar.

I1 Matkunskap och matkultur: Innehållet i undervisningen väljs så att det stödjer utvecklingen av matlagings- och bakkingsfärdigheter. Genom att eleverna planerar och tillreder måltider samt prövar olika måltidssituationer ska de lära sig att reflektera över val och vanor när det gäller mat och ätande utgående från tillförlitlig information om näringsrekommendationer, matsäkerhet, matkedjan, livsmedelskännedom samt ekonomi och etik. Innehållet ska omfatta matkultur och seder som en del av identiteten och hemmets festligheter.

I2 Att bo och leva: Innehållet väljs så att det stödjer utvecklingen av färdigheter som behövs i ett hushåll samt miljö- och kostnadsmedvetenhet. Undervisning i renhållning, textil- och

materialvård med lämpliga rengöringsmedel, apparater, redskap och arbetssätt utvecklar färdigheter som behövs i vardagen. Med hjälp av innehållet i undervisningen bekantar sig eleverna med goda seder och jämlik användning av resurser. Innehållet ger eleverna en grund för att kunna utvärdera boende- och hushållsrelaterade tjänster.

13 Konsument- och hushållskunskap: Innehållet väljs så att det eleverna handleds att uträtta ärenden och får kunskap om sina konsumentrelaterade rättigheter och skyldigheter beträffande olika val. Undervisningen tränar elevernas förmåga att fatta ansvarsfulla beslut, att söka aktuell information.

13.4.20.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i huslig ekonomi i årskurserna 7-9

Med tanke på målen i läroämnet är det viktigt att välja lärmiljöer som möjliggör interaktion i arbetet, att man tillsammans kan skapa och dela kunskap, att man kan använda undersökande och tillämpande arbetssätt samt utvärdera arbetet. Att värdesätta och slutföra arbete, kunna arbeta långsiktigt i en respektfull och lugn atmosfär samt ha möjlighet att lära sig av misslyckanden skapar trygghet i undervisningen. I undervisningen utnyttjas klassgemenskapen, skolans lokaler, skolmiljön samt digitala miljöer och samarbetsnätverk. Skoluppgifterna ska stärka elevernas syn på hur vardagen är uppbyggd och hur olika den kan se ut och ge eleverna träning i att tillämpa sina kunskaper. Det är viktigt att arbetssätt och metoder väljs så att kunskaper och färdigheter sammanflätas och tillämpas i praktiken.

13.4.20.5Handledning, differentiering och stöd i huslig ekonomi i årskurserna 7-9

Med tanke på målen i huslig ekonomi är det viktigt att ordna handledning, differentiering och stöd på ett sådant sätt att det gradvis stärker elevernas motivation och förmåga att själva stödja och styra sin egen aktivitet. Det är också viktigt att eleverna lär sig arbeta interaktivt, långsiktigt och utgående från kunskap. Undervisningen planeras så att både undervisningssituationen och kunskapsmiljön har en tydlig struktur och lämplig svårighetsgrad. Utgångspunkten för differentiering är undervisningssituationer som anknyter till vardagen och flexibla undervisningsarrangemang i enlighet med elevens kunskapsnivå. Genom att sammankoppla undervisningssituationer och vardagliga fenomen stärks elevens praktiska färdigheter. Övningar i

sociala situationer stärker förmågan att samarbeta och kommunicera. Enkla och tydliga bilder och instruktioner utvecklar förmågan att hantera information. För att kunna växla mellan olika uppgifter under en lektion behövs handledning i tidshantering och strukturering av uppgiften. Läroämnet huslig ekonomi ger eleverna möjlighet att tillämpa sådant de övat och lärt sig i skolan i sin egen vardag. Handledningen ska stödja elevernas intresse för att fördjupa och bredda sina kunskaper i huslig ekonomi och ge eleverna beredskap för utbildning efter den grundläggande utbildningen och vidare till yrken som förutsätter kunskaper inom huslig ekonomi.

13.4.20.6 Bedömning av elevens lärande i huslig ekonomi i årskurserna 7-9

Bedömningen av lärandet i huslig ekonomi ska vara mångsidig, handledande och sporrande. Eleverna ska få respons på sina färdigheter att hantera olika situationer och utföra uppgifter i huslig ekonomi. Elevernas tänkande stöds genom att de handleds att reflektera över sitt sätt att uppfatta och behandla sin egen omgivning. Bedömningen tar också hänsyn till hur eleverna förstår begrepp och tillägnat sig innehåll som anknyter till huslig ekonomi. Eleverna ska få information om hur lärandet framskrider och förhåller sig till målen i undervisningen. Slutbedömningen infaller det läsår då huslig ekonomi upphör att vara ett gemensamt läroämne för alla. Genom slutbedömningen fastställs hur väl eleverna har uppnått målen för lärokursen i huslig ekonomi när studierna avslutas. Slutvitsordet bildas genom att elevernas kunskapsnivå ställs i relation till de nationella kriterierna för slutbedömningen i huslig ekonomi. Kunskaperna i huslig ekonomi utvecklas och stärks gradvis under hela den gemensamma undervisningen i huslig ekonomi. I slutvitsordet ska alla de nationella kriterierna för slutbedömningen beaktas, oberoende av för vilken årskurs målet i fråga har fastställts i den lokala läroplanen. Eleven får vitsordet åtta (8) om hen i genomsnitt visar den kompetens som kriterierna förutsätter. Om vitsordet åtta överskrids inom något kompetensområde, kan detta kompensera en svagare prestation inom något annat delområde.

Bedömningskriterier för goda kunskaper (vitsordet 8) i slutbedömningen efter avslutad lärokurs i huslig ekonomi

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kunskapskrav för goda kunskaper/vitsordet åtta</i>
Praktiskt arbete			
M1 handleda eleven att planera, organisera och utvärdera arbete om aktivitet	I1-I3	Förmåga att sätta upp mål och att genomföra arbete samt lärstrategier	Eleven sätter upp mål för sin verksamhet och arbetar för att uppnå dem. Eleven kan utvärdera sitt eget lärande och sätt att arbeta i förhållande till målen. Eleven kan bilda sig en uppfattning om sina egna kunskaper utgående från självbedömning, lärarens respons samt kamratrespons.
M2 handleda eleven att träna praktiska färdigheter som behövs i hushållet samt uppmuntra eleven att vara kreativ och lägga märke till estetik	I1, I2	Praktiska färdigheter och estetik	Eleven kan använda de vanligaste arbetsmetoderna för att laga mat, baka och för att utföra grundläggande uppgifter i hemmet. Eleven tar också hänsyn till estetiska aspekter
M3 handleda och uppmuntra eleven att välja och använda material, redskap, apparater och digitala verktyg med tanke på välbefinnande och hållbar konsumtion	I1-I3	Konsumtionsfärdigheter, förmåga att stärka välbefinnandet samt användning av digitala verktyg	Eleven väljer och använder material och digitala verktyg ekonomiskt i sin verksamhet och reflekterar över sina val utgående från välbefinnande och

			hållbarhet.
M4 handleda eleven att planera sin tidsanvändning och arbetets gång samt att hålla ordning i samband med uppgifter	I1, I2	Förmåga att hantera tid och hålla ordning	Eleven kan arbeta utgående från instruktioner och kan hålla ordning och planera sin tidsanvändning utgående från anvisningarna.
M5 vägleda och motivera eleven att arbeta hygieniskt, säkert och ergonomiskt och att fästa uppmärksamhet vid de resurser som finns	I1-I3	Förmåga att arbeta säkert och hållbart utgående från resurserna	Eleven arbetar enligt instruktioner och enligt principerna för säkerhet och hygien. Eleven arbetar ändamålsenligt i förhållande till tid, kostnader och energiförbrukning. Eleven eftersträvar att ta hänsyn till ergonomi.
Samarbete och kommunikation			
M6 handleda eleven att träna att lyssna samt diskutera och argumentera på ett konstruktivt sätt när hen planerar och genomför uppgifter	I1-I3	Förmåga att lyssna, diskutera och argumentera	Eleven försöker lyssna på olika synpunkter och uttrycka sina åsikter konstruktivt i gemensamma planerings- och arbetssituationer.
M7 göra eleven uppmärksam på hur vardagen är uppbyggd samt på	I1-I3	Förmåga att uppfatta hur vardagen är uppbyggt samt skillnader mellan olika hushåll	Eleven kan beskriva vardagsrutinerna i ett hem. Eleven kan ge exempel på olika familjetyper och

kulturellt mångskiftande verksamhetsmiljöer och husliga traditioner			husliga traditioner samt reflektera över hur de påverkar vardagen.
M8 handleda eleven att arbeta självständigt och i grupp och att komma överens om fördelningen av arbetsuppgifter och tidsanvändningen	I1-I3	Förmåga att använda resurser och komma fram till överenskommelser	Eleven kan arbeta självständigt och försöker tillsammans med andra arbeta konstruktivt och genom att förhandla om olika arbetsuppgifter. Eleven kan beskriva vad en rättvis arbetsfördelning innebär och kan komma fram till överenskommelser om tidsanvändning och arbetsfördelning genom att delta i beslutsfattandet.
M9 uppmuntra eleven att handla enligt goda seder i samspel med andra och att fundera över hur det egna uppförandet påverkar arbetet i gruppen och gemenskapen	I1-I3		Påverkar inte vitsordet. Eleven handleds att reflektera över sina erfarenheter som en del av självbedömningen.
Informationshantering			
M10 uppmuntra eleven att söka och bedöma	I1-I3	Förmåga att söka och använda information	Eleven kan söka information som anknyter till innehållet i huslig ekonomi i olika källor och kan

hushållsrelaterad information samt handleda eleven att använda tillförlitlig information som grund för sina val			reflektera över informationens tillförlitlighet samt tolka förpackningars innehållsdeklaration. Eleven känner till grupperna av näringsämnen och deras egenskaper.
M11 lära eleven att läsa, tolka och bedöma anvisningar, tecken och symboler som anknyter till hushåll och närmiljö	I1-I3	Förmåga att använda och strukturera anvisningar, tecken och symboler	Eleven kan tolka och använda hushållsrelaterade anvisningar och kan namnge typiska hushållsrelaterade tecken och symboler samt förstå dem i samband med olika vardagliga företeelser.
M12 handleda eleven att lära sig lösa problem och vara kreativ i olika situationer och miljöer	I1-I3	Förmåga att tillägna sig begrepp, tillämpa kunskaper och färdigheter, uttrycka sig kreativt och identifiera tjänster	Eleven kan använda hushållsrelaterade begrepp och sina kunskaper och färdigheter i huslig ekonomi i ett mångvetenskapligt lärområde eller i en situation där kunskaperna i huslig ekonomi tillämpas i olika miljöer. Eleven kan beskriva olika tjänster som stödjer vardagen i hemmet och reflektera över tjänsternas betydelse och möjligheter i vardagslivet.

M13 vägleda eleven till en hållbar livsstil genom att fästa Elevens uppmärksamhet vid miljö- och kostnadsmedvetenhet i vardagen	I1-I3	Förmåga att tillämpa återvinning i sitt arbete och för att fatta beslut	Eleven kan sköta den grundläggande sorteringen av hushållsavfall och klara av att göra miljömedvetna val
---	-------	---	--

13.4.21 ELEVHANDLEDNING

13.4.21.1 Läroämnets uppdrag

Allmänt

Elevhandledning fortsätter kontinuerligt genom hela det grundläggande stadiets undervisning. Elevhandledningens uppdrag är att främja elevernas fostran och utveckling så att de kan vidareutveckla sina studievanor och sina sociala färdigheter och tillägna sig kunskaper och färdigheter som behövs i livet.

Handledningsverksamheten ska bilda en sammanhängande helhet som fortgår under hela den grundläggande utbildningen och vidare under studierna efter den grundläggande utbildningen. Elevhandledningen ska befrämja smidighet i elevens studier, tillväxt och utveckling. Elevhandledning förverkligas alltid i yrkesövergripande samarbete med eleven och vårdnadshavarna.

Strukturen, verksamhetssätten, arbets- och ansvarsfördelningen inom elevhandledningen samt de yrkesövergripande nätverk som behövs för att uppnå målen för elevhandledningen ska

beskrivas i skolans handledningsplan. I planen ska även samarbetet mellan hem och skola gällande handledning beskrivas, likaså skolans samarbete med arbetslivet och arrangemang i anslutning till praktisk arbetslivsorientering. Det är viktigt att systematiskt utvärdera hur målen i handledningsplanen nås. För att elevernas studier ska fortlöpa smidigt vid etappmålen inom den grundläggande utbildningen och vid övergången till fortsatta studier är det viktigt med samarbete mellan lärarna och studiehandledarna och att man vid behov samarbetar med andra yrkeskategorier. Lärarna ska i sitt arbete använda aktuell information om fortsatta studier, arbetsliv och arbetsuppgifter samt förändringar i dessa.

Årskurs 1

I årskurs ett länkas elevhandledningen på ett naturligt sätt ihop med övrig undervisning och händelser i skolan. För handledningen ansvarar alla de lärare som undervisar eleven tillsammans. Målet är att stöda eleven i att påbörja sina studier och i att småningom öva sig i att ta ansvar över sitt eget skolarbete, sina uppgifter och sina saker.

Årskurs 2

De metakognitiva färdigheterna hos eleven stärks småningom. Läraren väljer sådana arbetsmetoder som hjälper eleven att bilda sig en positiv uppfattning om sig själv som lärande individ. Sociala färdigheter övas i olika grupper, och enligt åldersstadium uppmuntras eleven till delaktighet i skolarbetet på ett mångsidigt sätt. Betydelsen av samarbetet mellan hem och skola betonas i elevhandledningen.

Årskurs 3

Elevhandledningen fortsätter smidigt från de tidigare årskurserna till årskurs tre, och målet är att befrämja elevens färdighet att använda nya arbetsmetoder i sina studier och att fördjupa tidigare inlärd färdigheter. I skolans elevhandledningsplan definieras om elevhandledningen sker under en särskild, schemalagd lektion, eller i samband med annan undervisning. För den enskilda elevens handledning ansvarar alla de lärare som undervisar eleven tillsammans, medan klassläraren håller i trådarna och sköter om helhetsbilden. Eleverna börjar bekanta sig med yrken.

Årskurs 4

Eleven får stöd i att hitta både sina egna och andras styrkor som lärande individer. Eleven får under årskurs fyra erfarenheter av att påverka i skolan och i sin näromgivning. Eleven får handledning i att öva sig att göra hemuppgifter. Eleven lär sig att söka information ur olika källor. Eleven får lära sig hälsosamma levnadsvanors betydelse för inläring.

Årskurs 5

Eleverna bekantar sig med hur man påverkar i samhället. Eleverna lär sig att söka information på bibliotek och att använda källor som stöd för sina studier.

Årskurs 6

Genom studiebesök och olika slag av projekt bekantar sig eleven med yrken, arbetsplatser och näringsliv i sin hemtrakt. Eleverna lär sig att söka information genom använda media på ett mångsidigt sätt. Eleven får också personlig handledning beträffande sina studier under det sjätte skolåret.

Årskurserna 7-9

I årskurserna 7–9 har elevhandledningen som uppdrag att stödja elevernas övergång till lärmiljöerna och arbetssätten i årskurserna 7–9. I årskurserna 7–9 vägleds varje elev fortsättningsvis att utveckla sin förmåga att lära sig och sina studiefärdigheter. Eleverna får hjälp med att förstå hur deras val inverkar på studierna och framtiden. Elevhandledningen har tillsammans med de övriga läroämnena som uppdrag att klargöra läroämnenas betydelse för fortsatta studier och arbetslivsfärdigheter samt att utöka elevernas kunskaper om arbetslivet, olika arbetsuppgifter, entreprenörskap och framtida kompetensbehov. Studiehandedaren har huvudansvaret för elevhandledningen.

Elevhandledningens uppdrag är att öka elevernas beredskap att klara sig i föränderliga livssituationer och i övergångsskeden i studier och yrkeskarriär. Eleverna ska få lära sig att

använda och utnyttja olika informations-, rådgivnings- och handledningstjänster. Handledningen ska stärka elevernas företagsamhet och förmåga att ta egna initiativ i beslut som gäller deras utbildnings- och karriärval. I samarbete med den mottagande läroanstalten och vårdnadshavarna ska elevhandledningen ge eleverna information och möjlighet att bekanta sig med utbildnings- och studiealternativ efter grundskolan. Handledningen har som uppgift att bidra till att studierna slutförs och att med hjälp av planering av fortsatta studier i samband med gemensam ansökan stödja övergången till studier efter den grundläggande utbildningen.

13.4.21.2 Mål för undervisningen i elevhandledning i årskurserna 7-9

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll som anknyter till målen</i>	<i>Kompetens som målet anknyter till</i>
Delaktighet och aktivitet		
M1 hjälpa eleven att bilda sig en helhetsuppfattning om arbetssätten och studiemiljön i årskurs 7–9, utveckla elevens beredskap att studera i denna miljö och i olika grupper samt stödja eleven att handla självständigt och ta ansvar för sina studier och val	I1, I2	K3, K7
Förmåga att lära sig		
M2 uppmuntra och vägleda eleven att utveckla sin	I1	K1

studiefärdighet och förmåga att lära sig		
Livslångt lärande		
M3 skapa förutsättningar som främjar elevens vilja att lära sig, förmåga att bedöma sitt kunnande, att identifiera och utnyttja sina färdigheter och styrkor, förmåga att inse vad hen behöver lära sig och att vid behov ändra sina planer och handlingsmodeller	I1, I2	K1
Självkänedom		
M4 göra eleven medveten om faktorer som påverkar hans val och hjälpa hen att anpassa sig till sin förmåga, sina förutsättningar och intressen	I2	K3
Att ställa upp mål		
M5 lära eleven att ställa upp både kortsiktiga och långsiktiga mål, utarbeta planer för att uppnå målen och utvärdera hur målen uppnåtts	I2, I5	K1, K3

Lärande med sikte på arbetslivet		
M6 hjälpa eleven att förstå arbetets betydelse för hans eget liv och för samhället samt att förstå olika läroämnens betydelse för framtida studier och för färdigheter som behövs i arbetslivet	I2, I3, I5	K6, K7
M7 handleda eleven att utveckla sin förmåga att bedöma vilken kompetens och vilka sociala och kommunikativa färdigheter som behövs i olika arbetsuppgifter, vilka yrken som passar hen och att stärka sin förmåga att söka information om hur man efter den grundläggande utbildningen kan inhämta den kompetens som krävs	I2-I5	K4-K6
Att använda information om utbildning och arbetsliv i den egna karriärplaneringen		
M8 ge eleven och vårdnadshavarna information om huvuddragen och möjligheterna i Finlands utbildningssystem, stödja elevens förmåga att söka information om utbildning och arbetsliv både i Finland och utomlands	I4, I5	K4, K5

M9 vägleda eleven att använda informations-, rådgivnings- och handledningstjänster via många kanaler samt att vid planeringen av sin framtida karriär bedöma hur tillförlitlig och ändamålsenlig information som inhämtats via olika källor är	I2, I3, I5	K4-K6
Kulturell mångfald och internationalism		
M10 stödja elevens förmåga att uppfatta sin kulturella bakgrund och att komma till rätta i möten och samarbetsituationer med olika kulturer, handleda eleven att inhämta och tillägna sig kunskap om möjligheterna att studera i multinationella arbetsmiljöer och utomlands	I4, I5	K2

13.4.21.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för elevhandledning i årskurserna 7-9

Innehållet väljs så att det stödjer målen. Innehållet utformas till helheter för olika årskurser.

II Lärande och studier: Centralt innehåll i elevhandledningen är att i samarbete med övriga läroämnen hjälpa eleverna att klara sig i skolan och att utveckla studiefärdigheten och förmågan att lära sig ur ett socialt perspektiv och med tanke på livslångt lärande. Eleverna ska öva sig att ställa upp mål för studierna i olika skeden av studierna, att utvärdera hur det självständiga arbetet

utvecklats och hur målen uppnåtts samt att ta ansvar för sitt lärande, för val förknippade med studierna och för att studierna framskrider.

I2 Självkännedom och livslång karriärplanering: I elevhandledningen behandlas innehåll som hjälper eleverna att öka sin självkännedom och sin självbedömningsförmåga, sin förmåga att planera framtiden och fatta beslut samt att utveckla sina färdigheter att lösa problem i situationer där ingen färdig lösning finns att tillgå. Färdigheter som ska övas är bl.a. karriärplanering och -hantering, motivation samt allmän kompetens som behövs i livet. Eleverna ska träna sin förmåga att analysera och förstå vilka faktorer som påverkar de egna valen. Sådana faktorer är exempelvis värden och attityder, elevernas färdigheter och sociala nätverk.

I3 Färdigheter som behövs i studierna och arbetslivet: I elevhandledningen ska eleverna ges möjligheter att träna sina färdigheter att komma till rätta i olika miljöer. Uppmärksamhet ska fästas vid att utveckla mångsidiga färdigheter som behövs i studierna och arbetslivet samt sociala och kommunikativa färdigheter för olika kanaler. I kommunikativa färdigheter ingår också att bedöma hur tillförlitlig den information som inhämtats via olika källor är med tanke på karriärplaneringen.

I4 Arbetslivsorientering: Genom att granska olika näringsgrenar, arbetslivet och olika yrkesområden samt öva sig att söka arbete ökar elevernas kunskap om arbetslivet. Samtidigt får eleverna insikt i branscher som intresserar dem, i yrken och företagsamhet. I synnerhet under den praktiska arbetslivsorienteringen (PRAO) får eleverna träna färdigheter som behövs i arbetslivet. Den erfarenhet, kunskap och respons som fås under PRAO ska utnyttjas i studierna i olika läroämnen och när eleverna gör upp framtidsplaner. Uppmärksamhet ska fästas vid jämlikhetsfrågor i arbetslivet.

I5 Att söka till fortsatta studier: Att utveckla elevernas förmåga att planera fortsatta studier och framtiden är en helhet som ska fördjupas i elevhandledningens innehåll under hela den grundläggande utbildningen. Eleverna ska i elevhandledningen få kunskap om vilka möjligheter till fortsatta studier som erbjuds inom Finlands utbildningssystem och lära sig att hitta mer detaljerad information om fortsatta studier och ansökan till dem genom att utnyttja olika informations-, rådgivnings- och handledningstjänster.

13.4.21.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i elevhandledning i årskurs 7–9

Inom elevhandledningen används mångsidiga arbetssätt utgående från elevernas individuella och grupp-specifika behov och förutsättningar. Handledningsformerna är personlig handledning som fördjupar sig i individuella frågor, handledning i smågrupp och handledning i klass. Grupperna bildas flexibelt med beaktande av handledningens innehåll och möjligheter till kamratstöd. Inom den personliga handledningen har eleverna möjlighet att diskutera frågor som anknyter till deras studier, utbildnings- och yrkesval samt deras livssituation. Under handledningen i smågrupp lär sig eleven att behandla gemensamma frågor av handledande karaktär eller personliga frågor som gäller någon elev i gruppen och kan delas med de andra eleverna. Handledningens kontinuitet ska säkerställas genom att erbjuda elevhandledning på alla årskursnivåer. Vårdnadshavarna ska vid behov ges möjlighet att diskutera frågor förknippade med elevens studier och val under gemensamma möten med läraren, studiehandledaren, eleven och vårdnadshavaren.

Utöver skolan och webbmiljöer används även närmiljön och arbetslivet som lärmiljöer. För att skapa en grund för utbildnings- och yrkesval samt öka uppskattningen för arbete ska praktisk arbetslivsorientering (PRAO) ordnas för elever i årskurs 7–9 inom den grundläggande utbildningen. Eleverna ska ha möjlighet att få personliga erfarenheter av arbetslivet och olika yrken i en riktig arbetsmiljö. I samband med PRAO ska eleverna ha möjlighet att utvärdera den kunskap och de erfarenheter som de fått. PRAO ska genomföras i samarbete med de övriga läroämnena, så att de övriga läroämnenas innehåll och arbetssätt kan utnyttjas.

13.4.21.5 Handledning, differentiering och stöd i elevhandledning i årskurs 7–9

Elevernas individuella utgångsläge och behov ska beaktas i elevhandledningen. Handledningen differentieras genom att man beaktar elevernas personliga mål, erfarenheter, fritidssysselsättningar, intressen, kompetensområden och faktorer som inverkar på livssituationen. Samarbetet mellan olika aktörer är viktigt, särskilt i handledningen vid övergångarna under elevernas studiebanan. Yrkes- och sektorsövergripande samarbete är viktigt i synnerhet för att säkerställa att elever som behöver stöd och unga som riskerar att bli utan utbildning fortsätter att studera.

När det gäller elever som är i behov av stöd inleds handledningen i anknytning till fortsatta studier tillräckligt tidigt. De fortsatta studierna ska planeras i samarbete med eleven och vårdnadshavaren och vid behov mellan den mottagande läroanstalten och representanter för den grundläggande utbildningen. I planeringen beaktas elevens individuella anlag, behovet av stöd och de sysselsättningsutsikter som utbildningen möjliggör. Eleven och vårdnadshavaren erbjuds möjligheter att bekanta sig med läroanstalter som ordnar fortsatta studier som lämpar sig för eleven. Eleven och vårdnadshavaren ges tillräcklig information om möjligheterna till fortsatt stöd i studierna efter den grundläggande utbildningen och om övriga stödformer.

13.4.21.6 Bedömning av elevens lärande i elevhandledning i årskurs 7–9

I elevhandledning ges inget vitsord som i övriga läroämnen. Bedömningen i elevhandledningen bygger på elevernas självbedömning samt på interaktiv, vägledande och uppmuntrande respons i samband med olika handledningsåtgärder. Genom diskussion med läraren lär sig eleverna att bedöma sina förutsättningar, sina kunskaper och färdigheter, sin funktionsförmåga, sin företagsamhet och sina resurser, hur mycket och vilken typ av stöd och handledning de behöver, sin förmåga att arbeta i grupp och sina kommunikativa färdigheter. Eleverna ska handledas att förstå hur värderingar, föreställningar och människor som är viktiga för dem påverkar deras val och beslut. Eleverna ska få öva sig att bedöma sin förmåga att söka information och använda informations- och kommunikationsteknik för att söka information om utbildningar och arbetslivet. Eleverna ska spurras att bedöma sin förmåga att fastställa tillförlitligheten och ändamålsenligheten i olika informationskällor. Eleverna ska göras medvetna om bakgrunden till olika självbedömningsmetoder och -verktyg och om hur de kan användas i deras karriärplanering. Läraren ska hjälpa eleverna att hitta instanser som erbjuder stöd- och handledningstjänster i skolan och i samhället och att utveckla sin förmåga att söka de tjänster de behöver

13.4.22 EURYTMI

13.4.22.1 Läroämnets uppdrag

Allmänt

Eurytmi är en konstart där man eftersträvar att genom rörelser och gester uttrycka dikter och musik. Därmed betonas naturliga, eteriskt-organiska rörelser som också har en terapeutisk mission. Eurytmis uppgift är att främja elevernas utveckling på ett helhetsinriktat sätt och möjliggöra en sund utveckling av tanke-, känslö- och viljelivet och även jämlikheten mellan könen. Flickor och pojkar undervisas gemensamt på ett åldersadekvat sätt utan att de skiljs åt i olika grupper. Rörelsernas mångsidighet och svårighetsgrad ökar gradvis. Som undervisningsmaterial används konstnärligt litterärt och musikaliskt material från olika tidsepoker och länder. Målet är att öka förståelsen för kulturell mångfald och integrera eurytmin med andra läroämnena.

Årskurserna 1–2

I klass 1–2 lär sig eleven känna sin egen kropp med glädje genom att mångsidigt sätt röra sig i gruppen. Undervisningen baserar på barnets naturliga förmåga att närma sig olika rörelser och gester samt leva sig in i olika stämningar och kvalitéer. Eleven lever sig in i olika eurytmistiska ljud- och tongester genom sagobilder, ramsor, dikter och musik. Eurytmis uppgift är att förstärka elevens skapande fantasiförmåga som senare i livet förvandlas till skapande tankekraft. Eurytmis ljudgester som formas med händerna och fötterna förstärker även elevens initiativkraft och viljeliv.

Årskurserna 3–6

I klass 3–6 börjar det individuella känslolivet bli rikare och djupare. Man hittar glädjen i att röra sig tillsammans. Deras förmåga att lyssna och gestalta mera medvetet språkliga och musikaliska upplevelser utvecklas. Eurytmin stödjer och balanserar andningens och

blodomloppets förhållande och utvecklar motoriken. Olika geometriska övningar stödjer orienteringsförmågan och tankeutvecklingen.

13.4.22.2 Mål för undervisningen i eurytmi

<i>Mål för undervisningen</i>	<i>Innehåll</i>	<i>Föremål för bedömningen i läroämnet</i>	<i>Kompetensområden som hör till målen</i>
<p>M1 Eleven uppmuntras använda sina individuella kroppsliga rörelsemöjligheter</p> <p>Handleda eleven att fördjupa de inlärdade koordinations- och koncentrationsförmågor.</p> <p>Uppmuntra eleven att utöka sina finmotoriska förmågor</p> <ul style="list-style-type: none"> -stötta elevens kroppshållning och balans - sträva efter att eleven ökar sin styrka, fart och dynamiska kontroll -motverka pubertetens tyngd och beaktande av lemmarnas växt. 	I1	Kroppskontroll och koordinationsförmåga	K1-K4
<p>M2</p> <p>Stötta gruppens gemenskap och samarbetsförmåga samt lära att röra sig ansvarig i grupp, så att man beaktar de andra utan</p>	I2	Social handlingsförmåga och delaktighet	K1-K4, K7

<p>att flickor och pojkar skiljs åt. Upprätthålla en positiv jagbild och utveckla elevens känslointelligens i sociala processer motsvarande åldern. Främja likvärde och mångkulturalitet genom att vägleda eleven till att kunna kontrollera sin aktivitet och sina känslouttryck. - främja förmågor som stöder gemenskap och beaktande av andra, hjälpksamhet, känslouttryck och kontroll av handlingar - utveckla gruppgemenskap hjälpa eleven till att bygga en positiv jag-bild - skapa situationer, vari Elevens känslointelligens kan utvecklas genom sociala processer -främja jämlikhet, med båda flickor och pojkar i samma grupp, så att de i sin egen kontext kan sträva mot något allmänmänsklig - sträva mot att eleven rör sig ansvarsfullt i gruppen</p>			
<p>M3 Sträva till jämvikt i de känslösvängningar och</p>	<p>I1-I3</p>	<p>Elevens helhetsutveckling</p>	<p>K1, K3, K4</p>

utmaningar som puberteten kan förorsaka samt utveckla och harmonisera vid hjälp av rörelserna tanke, känsla och vilja genom att också beakta den terapeutiska dimensionen.			
M4 Rumsorienteringsförmågan utvecklas i gruppcoreografier, när eleven upptäcker förhållandet den egna rörelsen har till helheten. Genom att röra sig i geometriska former utvecklas förståelse för form och det tredimensionella rummet.	I1-I3	Rumsorienteringsförmåga (tredimensionalitet)	K1, K4
M5 Textbehandling och programmeringens grundprinciper		Textbehandling och programmeringens grundprinciper	Inte i eurytmiundervisningen i åk 7-9
M6 Sträva till att alltid leva sig in i texterna och musiken så att ett estetiskt, kontrollerat och mångsidigt uttryck föds. Så småningom tillämpa eurytmns rörelsespråk mera individualiserat, då man förvandlar den egna hörupplevelsen till rörelse, till synligt tal och synlig musik. I ton-eurytmin utvecklar man vid hjälp av de	I1-I3	Skapande uttryck	K1, K2, K4, K5, K7

<p>olika musikstilar fantasiförmåga, kreativitet, förmåga att lyssna...</p> <p>Eleven planerar egna koreografier till dikter, texter och musikstycken, som de sen kan framvisa under skolans gemensamma fester eller i samband med andra läromiljöer, så att uppvisningen blir en självklar del av ämnet. vägleda eleven till inlevelse och fördjupad lyssnande främja utvecklande av det individuella rörelseuttrycket på ett estetiskt, kontrollerat och allsidigt sätt förvandla den individuella hörupplevelsen till kroppens rörelser, till synligt tal och synlig musik vid hjälp av ton- och taleurytmens medel. Genom att skapa egna koreografier och föreställningar utveckla fantasi och kreativitet och lära dramatiska uttryck. Eleven övar sig att uppvisa, framföra och dokumentera föreställningar samt redigera dokumentationen.</p>			
--	--	--	--

<p>M7</p> <p>Stärka elevens positiva självkänsla, självkänedom och att kunna upptäcka känslor, så att hen har möjlighet att bli delaktig i kreativa lösningar och planeringsuppgifter tillsammans med andra. Stärka elevens förmåga att arbeta med en sak över längre tid och att ta ansvar för sina aktiviteter. Stärka elevens positiva självkänsla</p> <p>Stöda eleven att tolka egna känslor och stärka elevens självkänedom och känslor. Hjälpa eleven att utveckla samarbetsförmåga, kreativ lösnings- och planeringsförmågor. Uppmuntra eleven till uthållighet och att kunna ta ansvar för sina aktiviteter.</p>	I3	Psykisk handlingsförmåga	K1-K3, K7
<p>M8 bekanta sig med musik och litteratur från olika kulturer och tidsepoker och bearbeta dessa till en konstnärlig helhet</p>	I2, I3	Kulturell förståelse och tolkningsförmåga	K2, K4
<p>M9 Eleven handleds till att ta ansvar för sitt agerande. Skapandet av en trygg atmosfär, utan att någon retar andra</p>	I1, I2, I3	Välmående och säkerhet under utövandet av eurytmin	K1, K3

M10 Eleven handleds till att självständigt kunna öva och utveckla rörelseminnet genom upprepande	I1, I3	Att utveckla ett självständigt utförandet i rörelserna	K1, K3
M11 Stimulering av olika sinnen	I1, I3	Eleven ges möjlighet för olika sinnesupplevelser	K1-K4

13.4.22.3 Centralt innehåll som anknyter till målen för eurytmi

Årskurserna 1-6

I1 Den fysiska prestationsförmågan: Grunden för övningarna är att uppleva och bemästra den egna kroppens jämvikt och hållning. Sago-, fabel och legendbilder hjälper eleven att leva sig in i olika rörelser och stämningar.

I2 Den sociala förmågan: Den sociala övningen är det centrala i eurytmiundervisningen. Man arbetar tillsammans i grupp vilket stärker gemenskapen. Eleven lär sig ta ansvar för gemensamma regler, hjälpa och ta hänsyn till andra. Förmågan för växelverkan utvecklas. Eurytmiundervisningen tar i beaktande de andra undervisningsämnena.

I3 Den andliga och den psykiska förmågan: Förmågan att lyssna uppövas. Genom att leva sig in i ljudeurytmin förstärks fantasin och tankens rörlighet.

Årskurserna 7-9

I1 Styrka, hastighet, uthållighet och rörlighet är grundlagen för övningarna i pubertetens brytningstid. Delaktighet i grupparbeten utvecklar iakttagelseförmåga, förmåga att hitta lösningar och främjar eget initiativ. Kroppslig uttrycksförmåga och upplevelse för estetik får sin början. Detta upprätthåller och utvecklar förmågan att utvärdera sig själv.

I2 I eurytmiundervisningen är övandet i sociala förmågor en viktig del. Man arbetar kontinuerligt i en eller flera grupper. Eleverna bearbetar uppgifterna parvis eller i grupper. Eleven lär sig ta ansvar för gemensamma regler, organisering och planering. Eleverna lär sig att hjälpa varandra och beakta varandra och att främja ett positivt sammanhåll. Man övar interaktionsinlärning genom att turvis betrakta och visa eurytmi för varandra.

I3 Man förverkligar övningar som utvecklar koncentrationsförmåga. Man strävar efter att öka elevens personliga upplevelse med hjälp av dramatisk eurytmi (från det humoristiska till det tragiska). Man introducerar huvud- och fotställningar. Självkänedom befrämjas genom att bemöta egna känslor under arbetet med ballader i litteraturen, eller under arbetet med dur-, moll- och dissonanser och intervallrörelserna i toneurytmin. Lyssnande, innerligt förnimmande och differentiering utvecklas. Tankeförmågans rörlighet utvecklas genom övningarna.

13.4.22.4 Mål för lärmiljöer och arbetssätt i eurytmi

Årskurs 1

Eleven

M1 övar hand -och fotkoordination, finmotoriska förmågor och jämnvikt

M2 lär sig lyssna, upplever glädje men andra genom att röra sig.

M3 genom härmning lär sig leva in i olika gester

M4 övar form- och rumsuppfattning

M6 övar fantasin

M7 får erfara positiva rörelseupplevelser

M8 bekantar sig med sagor och verser från olika kulturer

M9 tar till sig bekanta, trygga arbetsvanor

M11 får olika sinnesupplevelser

Årskurs 2

Eleven

M1 övar hand- och fotkoordination, finmotoriska förmågor och jämnvikt

M2 övar sig att möta en annan individ, utveckla samarbetsförmåga, att ta hänsyn till andra, empati, röra sig naturligt i grupp och att bygga upp en positiv självbild samt respekterar regler.

M3 utvecklar fortfarande härmnings- och koncentrationsförmågan, minnet. Man uppmuntrar eleven att leva sig in i olika stämningar.

M4 övar sig i att röra i raka och böjda former, lär skilja höger och vänster, utvecklar kroppskontrollen, speglingsövningar övas två och två.

M6 lever sig in i olika berättelser

M7 man förstärker elevens självbild och ger eleven en upplevelse av att lyckas genomföra olika rörelser och gester tillsammans med andra.

M8 bekantar sig men sagor och verser från olika kulturer

M11 får olika sinnesupplevelser

Årskurs 3

Eleven

M1 elevens kroppskontroll och koordinationsförmåga förstärks, utvecklar jämnvikten och finmotoriken.

M2 utvecklar förmågan att lyssna, samarbeta och att ta andra i beaktande, empatiförmåga.

Eleven utvecklar en positiv självbild i gruppen, upplever glädje tillsammans med andra, stärker fantasiförmågan och lär sig förstå sitt eget handlande.

M3 Övar koncentrationsförmågan och minnet, övar höger och vänstra hjärnhalvans samarbete genom korsrörelseövningar.

M4 lär sig skilja höger och vänster sida, lär sig gestalta rum och olika riktningar.

M6 Övar sig att uttrycka poesi och musik i rörelser

M7 får stöd för sin jagupplevelse

M8 lär sig förstå kroppsspråket

M9 lär sig följa regler, fungera tryggt och sakligt samt respektera andra

M10 lär sig olika arbetssätt, utvecklar rörelseminnet

M11 får mångfaldiga sinnesupplevelser

Årskurs 4

Eleven

M1 elevens kroppskontroll och koordinationsförmåga förstärks, utvecklar jämnvikten och finmotoriken

M2 utvecklar förmågan att lyssna, samarbeta och att ta andra i beaktande, utvecklar empatiförmågan

M3 övar koncentrationsförmågan och minnet, övar höger och vänstra hjärnhalvans samarbete genom korsrörelseövningar, balanserar andningen och blodomloppet genom olika rytmiska övningar

M4 lär sig gestalta ordklasser genom rörelser och rummet genom att röra sig frontalt i olika ritningar, utveckla form- och rumsuppfattningen.

M5 lär sig musikaliska bråkräkningsövningar med hjälp av eurytmi.

M6 Övar sig att uttrycka poesi och musik i rörelser och integrera eurytmigester i övriga ämnen

M7 får stöd för sin jagupplevelse och initiativförmåga

M8 lär sig förstå kroppsspråket

M9 lär sig följa regler, fungera tryggt och sakligt samt respektera andra

M10 lär sig olika arbetssätt, utvecklar rörelseminnet

M11 får mångfaldiga sinnesupplevelser

Årskurs 5

Eleven

M1 elevens kroppskontroll och koordinationsförmåga förstärks, utvecklar jämnvikten och finmotoriken och lär sig behärska snabba rörelser

M2 utvecklar förmågan att lyssna, samarbeta och ta andra i beaktande i naturligt sätt, utvecklar empatiförmågan, rör sig smidigt i grupp och samarbetar

M3 övar koncentrationsförmågan och minnet, över höger och vänstra hjärnhalvans samarbete genom korsrörelseövningar, balanserar andningen och blodomloppet genom olika rytmiska övningar

M4 gestaltar rummet frontalt genom rörelse och byte av riktning, övar sig att gestalta geometriska former t. ex femstjärna och utvecklar form- och rumsuppfattningen

M6 uttrycker poesi och musik i rörelser, lär sig uppträda under skolans fester och lär dig integrera eurytmigester i övriga ämnen

M7 samma som i 7

M8 lär sig förstå kroppsspråket

M9 följer regler, respektera andra och strävar till att fungera tryggt och sakligt

M10 lär sig olika arbetssätt, utvecklar rörelseminnet

M11 får mångfaldiga sinnesupplevelser

Årskurs 6

Eleven

M1 elevens kroppskontroll och koordinationsförmåga förstärks, eleven utvecklar finmotoriken med hjälp av stav- och skicklighetsövningar, lär sig hitta en naturlig, god hållning och utvecklar förmågan att behärska snabba och kraftiga rörelser även om lemmarna växer avsevärt?

M2 kan lyssna, bygger upp en positiv jagbild inom gruppen, upplever glädje i att röra sig med andra, kan samarbeta med andra, ta andra i beaktande, utvecklar empatiförmågan, samarbetar med andra, dör sig naturligt i gruppen, behärskar sin aktivitet och sina känslouttryck beaktandes övriga elever, hjälper andra

M3 övar koncentrationsförmågan, minnet och den musikaliska gestaltungs-förmågan, över höger och vänstra hjärnhalvans samarbete genom korsrörelseövningar, balanserar andningen och blodomloppet genom olika rytmiska övningar

M4 gestaltar geometriska former i den egna kroppen, gestaltar rummet genom att röra sig frontalt i olika ritningar, övar sig att gestalta geometriska former i rummet (övningar med fyra riktningar), utvecklar form- och rumsuppfattning.

M6 samma

M7 får stöd för sin jagupplevelse och initiativförmåga, lär sig arbeta långsiktigt, lär sig tänka mer flexibelt och fantasifullt samt ta ansvar för sitt eget handlande.

M8 Samma som i 5

M9 samma samt motverkar mobbning i gruppen

M10 lär sig olika arbetssätt och utvecklar rörelseminnet

Årskurs 7

M1 lära sig självständigt använda kroppens individuella rörelsemöjligheter, utöka finmotoriken, koordinationsförmågan och koncentrationsförmågan, förbättra kroppshållningen och balansen vid hjälp av stavövningarna, förbättra styrkan, snabbheten och kontroll över rörelsedynamiken samt lära sig förbättra kontroll över rörelserna i pubertetens växtskede.

M2 lära sig samarbetsförmåga och att kunna beakta och hjälpa andra samt att kunna kontrollera egna känslor och handlingar, utveckla gruppgemenskap, lära röra sig ansvarig i gruppen och att bygga en positiv jagbild.

M3 utveckla lyssnande, minnet och koncentrationsförmågan.

M4 utveckla rumsorienteringsförmåga, lära sig utveckla form- och rum sinne i gruppkoreografier samt lära sig rumsgeometri i det tredimensionella.

M6 lära leva sig in i texter, utveckla fantasi och kreativitet under arbete med egna koreografier och uppvisningar, lära sig dramatiska uttryck samt förbereda föreställningar.

M7 få stöd till att utveckla en positiv självkänsla och egna initiativ, lära sig ge kroppsliga signaler, utveckla en lösningsorienterad inställning till uppgifterna, få tillfälle att utveckla samarbetsförmåga, kreativ lösnings- och planeringsförmåga, samt utöka tolerans i allmänhet och i flerkulturella sammanhang.

M8 bekanta sig med olika kulturer och tidsepoker i musiken och litteraturen och lära sig bearbeta innehållet till en konstnärlig helhet.

M9 lära sig ta ansvar för sitt eget handlande i en trygg omgivning, där man inte retar andra, utan utvecklar sociala interaktionsförmågor i en skapande miljö.

M10 utveckla rörelseminnet genom upprepning

M11 få olika sinnesupplevelser

13.3.22.5 Handedning, differentiering och stöd i eurytmi

Årskurserna 1–2

I eurytmiundervisningen utgår man från elevernas olika behov och förutsättningar. Utifrån dessa skapar man goda vanor. Man skapar åtgärder som stöder inläringen och främjar elevens samarbetsförmåga och självkänsla.

Årskurserna 3–6

Eurytmilektionerna ger möjlighet till alla att känna delaktighet och samhörighet.

Undervisningen är uppmuntrande och bejakande.

Årskurserna 7–9

Eurytmilektionerna ger möjlighet till alla att känna delaktighet och samhörighet.

Undervisningen är uppmuntrande och bejakande. Genom klara instruktioner och lektionens struktur stöda elevernas känsla av trygghet och överskådlighet. Under årskurserna 7–9 beaktar man särskilt hur man övervinner utmaningarna som pubertetens kroppsliga och psykiska frambringningar.

13.3.22.6 Bedömning av elevens lärande i eurytmi

I utvärderingen av eurytmin strävar man efter mångsidiga och uppmuntrande metoder.

Årskurs 1

Eleverna ges kontinuerlig uppmuntrande respons på sitt övande. Speciellt fokuseras på de sociala förmågorna, men också kroppsbehärskning och koordinationsförmågor.

Årskurs 2

Eleverna ges kontinuerlig uppmuntrande respons på sitt övande. Speciellt fokuseras på elevens samarbetsförmåga, förmåga att lyssna, varsebliva, kontinuerligt övande och att kunna sätta mål för sitt övande. Inlärningsprocessens centrala delar är kroppsbehärskning och koordinationsförmågor.

Årskurs 3

Eleverna ges kontinuerlig uppmuntrande respons på sitt övande. Speciellt fokuseras på elevens samarbetsförmåga, förmåga att lyssna, varsebliva, kontinuerligt övande och att kunna sätta mål för sitt övande. Inlärningsprocessens centrala delar är förutom kroppsbehärskning och koordinationsförmågor till en väsentlig grad förmåga att orientera sig i det tredimensionella rummet.

Årskurs 4

Eleverna ges kontinuerlig uppmuntrande respons på sitt övande. Speciellt fokuseras på elevens samarbetsförmåga, förmåga att lyssna, varsebliva, kontinuerligt övande och att kunna sätta mål för sitt övande. Inlärningsprocessens centrala delar är förutom kroppsbehärskning och koordinationsförmågor till en väsentlig grad förmåga att orientera sig i det tredimensionella rummet. Eleven ges i slutet av läsåret ett skriftligt uppmuntrande utlåtande.

Årskurs 5

Eleverna ges kontinuerlig uppmuntrande respons på sitt övande. Speciellt fokuseras på elevens samarbetsförmåga, förmåga att lyssna, varsebliva, kontinuerligt övande och att kunna sätta mål för sitt övande. Inlärningsprocessens centrala delar är förutom kroppsbehärskning och koordinationsförmågor till en väsentlig grad förmåga att orientera sig i det tredimensionella rummet. Framförande av eurytmin under skolans olika fester är en viktig del av eurytmiundervisningen från och med det femte läsåret. Eleven ges i slutet av läsåret ett skriftligt uppmuntrande utlåtande.

Årskurs 6

Eleverna ges kontinuerlig uppmuntrande respons på sitt övande. Speciellt fokuseras på elevens samarbetsförmåga, förmåga att lyssna, varsebliva, kontinuerligt övande och att kunna sätta mål för sitt övande. Inlärningsprocessens centrala delar är förutom kroppsbehärskning och koordinationsförmågor till en väsentlig grad förmåga att orientera sig i det tredimensionella rummet. Framförande av eurytmi, speciellt som en del av gruppformationer, utgör en viktig del av utvärderingen. Eleven ges i slutet av läsåret ett skriftligt uppmuntrande utlåtande.

Årskurs 7

Eleverna ges kontinuerlig uppmuntrande respons på sitt övande. Speciellt fokuseras på elevens samarbetsförmåga, förmåga att lyssna, varsebliva, kontinuerligt övande och att kunna sätta mål för sitt övande. Inlärningsprocessens centrala delar är förutom kroppsbehärskning och koordinationsförmågor till en väsentlig grad förmåga att orientera sig i det tredimensionella rummet. Initiativförmåga i småskaliga uppträdanden, uppmärksammas positivt i utvärderingen. Eleven ges i slutet av läsåret ett skriftligt uppmuntrande utlåtande.

14 BILAGOR

14.1 Mikaelsskolans ordnings- och trivselregler

Med ordnings- och trivselregler främjas den interna ordningen i skolan, ostörda studier samt trygghet och trivsel i skolan. (Lagen om grundläggande utbildning 29 § 4 mom.)

Reglerna gäller i all verksamhet under skoltid dvs. då eleven deltar i undervisning eller verksamhet som genomförs enligt skolans läroplan. Reglerna gäller således även på utflykter, på eftermiddagsverksamheter, på lägerskolor och vid inläring i arbetet (prao).

I Mikaelsskolan vill vi skapa en god stämning där både elever och personal trivs. För att vi skall kunna utföra ett gott arbete strävar vi till en positiv anda samt ordning och reda i skolan. Arbetet i skolan blir trevligare och resultatet bättre. Vi accepterar inte mobbning, kränkningar eller ”nedåt-puffar”.

ALLMÄNT

- Vi visar varandra hänsyn.
- Vi är artiga och vänliga och använder ett vårdat språk.
- Vi håller rent och snyggt omkring oss.
- Vi hålls på skolans område (Bilaga 1: Karta över Mikaelsskolans skolområde).
- Vi fotograferar och filmar inte andra utan lov.
- Ingen behöver vara ensam och utesluten ur lekar, i skolan har alla som vill rätt att vara med.
- Vi tar hand om varandra.

- Vi ingriper när någon blir mobbad.
- Skolan är rök-, snus-, rus och drogfri.
- Det är förbjudet att ta med föremål som är farliga för den allmänna säkerheten.

SKOLVÄGEN

- Vi följer trafikreglerna.
- Vi använder cykelhjälm när vi cyklar.
- Vi lämnar cyklar och mopeder på anvisat ställe.

LEKTIONER

- Vi kommer i tid till lektionerna och har med oss nödvändigt material.
- Vi ger varandra arbetsro.
- Vi lyssnar på varandra och avbryter inte när någon annan talar, vi väntar på vår tur.
- Vi utför de uppgifter som ges i skolan.
- Vi håller ordning i klassen, aulan och andra rum där vi vistas.
- Vi har mobiltelefonerna och medhörande utrustning osynliga och i ljudlöst läge under lektionstid och vistelse i matsal och i områden där de lägre klasserna håller till, t.ex. i och runt Gula huset.

LUNCH OCH MELLANMÅL

- Vi visar respekt för kökspersonal och matgäster.
- Vi visar gott bordsskick vid alla måltider.
- Man får ta med eget mellanmål till skolan som man äter på rasterna i de utrymmena lärarna bestämmer. Vi äter inte godis och vi dricker inte läsk eller energidrycker på skoltid.

RASTER

- Mellan lektionerna försöker vi få frisk luft och röra på oss. Vi rör oss på skolans område och beaktar de områden som är avsedda för de olika klasserna.
- Vi försöker komma med förslag på spel och lekar som uppmuntrar till rörelse eller social aktivitet.
- Vi låter alla leka och spela i lugn och ro.
- Vi kastar inte snöbollar, stenar, käppar eller dylikt.
- Vi hämtar in bollar, slagträd och andra redskap som använts då rasten är slut.
- Vi kommer genast in när det ringer.
- Vi torkar av skorna och placerar dem på skohyllorna och hänger upp våra kläder på krokarna.

MOBILTELEFONER

I Mikaelsskolan vill vi i regel att den mobila enheten är i störningsfritt läge under pågående undervisning. Med störningsfritt läge avses att enheten är på ljudlöst läge samt att vibrations-, ljus- och andra funktioner är avstängda. Elevers egna mobila enheter kan dock i vissa fall användas som stöd för lärandet enligt lärarnas instruktioner och i enlighet med vad man kommit överens med vårdnadshavarna.

Vi på Mikaelsskolan strävar till att man rör på sig på rasterna och gör något annat än använder mobila enheter. Mobiltelefonen får användas i högstadie på uterasterna, samt under vissa raster i högstadiebyggnadens övre våning. Det är viktigt att det på skolan också finns

områden som är fria från mobila enheter. På rasterna kan användningen av mobila enheter förbjudas, om den används i syfte att mobba eller trakassera eller på något annat oönskat sätt.

Årskurs 1-6

- Vi lämnar telefonerna i ljudlöst läge i väskan under skoldagen.
- Vid behov kan vi ringa till föräldrarna men frågar lärarna om lov att bli inne och ringa på rasten.
- Mobilerna tar vi inte ut på gården.

Årskurs 7-9

- Vi lämnar telefonerna i ljudlöst läge i väskan under lektionerna.
- På raster får vi använda telefonerna utanför vår skolbyggnad. Under vissa raster då vi får vara inomhus får vi använda telefoner och annan elektrisk utrustning på särskilt anvisat ställe i högstadiets övre våning.

PROBLEM

- Vi diskuterar när det uppstår problem.
- Skador och olycksfall anmäls omedelbart till läraren.
- Skyldigheten att ersätta skador som orsakats behandlas enligt skadeståndslagen.

ÖVRIGT

- Vi är medvetna om att vi är i skolan för att lära oss. Därför följer vi de direktiv som lärarna ger oss.
- Vi behandlar andra som vi själva önskar bli behandlade.
- Lärarna bestämmer om sådant, som inte nämnts här.

Om eleven bryter mot ordningsreglerna vidtas åtgärder enligt Mikaelsskolans plan för användning av fostrande samtal och disciplinära åtgärder.

Ordningsreglerna har gjorts upp i samarbete mellan elever, föräldrar och lärare i Mikaelsskolan.

Förutom ovan nämnda ordningsregler bör alla i skolgemenskapen följa Finlands lagar och förordningar.

Raseborg den 13.12.2017

”Trivsel- och ordningsreglerna i ett nötskal”

Syftet med trivsel- och ordningsreglerna är

- att garantera rätten till en trygg studiemiljö för dem som deltar i undervisningen (Lagen om grundläggande utbildning 29 § 1 mom.)
- att ombesörja att en elev utför sina uppgifter samvetsgrant och uppträder korrekt.

(Lag om grundläggande utbildning 35 § 2 mom.)

Med hjälp av trivsel- och ordningsreglerna främjar man

- den interna ordningen i skolan
- att studierna fortskrider ostört samt
- skolgemenskapens trygghet och trivsel

(Lag om grundläggande utbildning 29 § 4 mom.)

Genom trivsel- och ordningsreglerna får skolgemenskapen nödvändiga bestämmelser om trygghet och trivsel gällande

- praktiska arrangemang
- korrekt beteende
- närmare bestämmelser om föremål och ämnen och om deras användning och förvaring
- hantering av skolans egendom
- städning och skötsel av skolans lokaler samt
- hur man får vistas och röra sig i skolbyggnaderna och på skolområdet

(Lag om grundläggande utbildning 29 § 5 mom.)

Trivsel och ordningsreglerna är i kraft under den tid då eleven deltar i

- verksamhet enligt läroplanen
- verksamhet enligt någon annan plan som godkänts av utbildningsanordnaren och som utarbetats med stöd av läroplanen eller bestämmelser som utfärdats med stöd av den (som utflykter, lägerskolor, klubbar)

(Lag om grundläggande utbildning 29 § 6 mom.)

Trivsel- och ordningsreglerna bereds som ett samarbete mellan skolans personal, föräldrar och elever. Elevrådet bör höras. (Lag om grundläggande utbildning 3 § 3 mom., 47 a § 1 ja 3 mom.)

Trivsel- och ordningsreglerna får inte strida mot lagen om grundläggande utbildning eller mot andra föreskrifter (lagar, förordningar o dyl.), och de får inte begränsa elevernas grundrättigheter.

14.2 Förfaringssätt och struktur för fostrande samtal

Fostrande samtal är den första åtgärden att ingripa när en elev bryter mot ordningen i skolan, gör sig skyldig till fusk eller behandlar andra elever eller skolans personal respektlöst eller på ett sätt som kränker deras människovärde (Lag om grundläggande utbildning 35a §). Syftet med fostrande samtal är att förbättra elevens uppförande i skolan och hans välbefinnande. Det fostrande samtalet ska ordnas så snart som möjligt efter händelsen som föranleder samtalet.

Fostrande samtal 1

- Det fostrande samtalet genomförs av den lärare som iakttagit att en elev gjort sig skyldig till en handling som föranleder samtal, alternativt av klassläraren/klassföreståndaren.
- Under samtalet kommer man överens om åtgärder att förbättra uppförandet

Fostrande samtal 2

- Det fostrande samtalet genomförs av den lärare som iakttagit att en elev gjort sig skyldig till en handling som föranleder samtal och/eller av klassläraren/ klassföreståndaren.
- Under samtalet diskuterar man föregående fostrande samtal och den överenskommelse som då gjordes. Man gör en ny överenskommelse och bestämmer tid för uppföljning.
- Eleven ringer vårdnadshavaren och redogör för orsakerna till det fostrande samtalet. Läraren inleder och avslutar samtalet.

Fostrande samtal 3

- Det fostrande samtalet genomförs av klassläraren/ klassföreståndaren, rektorn/vice rektor, och elevens vårdnadshavare.
- Skriftlig information om handlingen fås av den lärare som iakttagit att eleven gjort sig skyldig till handlingen eller försélsen,
- Det fostrande samtalet genomförs i syfte att få eleven att förstå att en ändring i uppförandet är nödvändig.
- Vid behov hänvisas eleven till elevhälsotjänster.
- Samtalet och den överenskommelse som gjorts antecknas i Wilma (fliken stöd/åtgärder).

Om elevens handling eller förséelse fortsätter tilldelas eleven kvarsittning eller bestraffas med disciplinär åtgärd.

(Vid kvarsittning kan eleven få utföra skriftliga eller muntliga uppgifter, övningar och uppgifter som stöder fostran, undervisningen och utvecklingen, står i rätt proportion till elevens gärning eller försummelse och är lämpliga för eleven med hänsyn till elevens ålder och utvecklingsnivå. Eleven kan även åläggas att sitta tyst under kvarsittningen.)

Om elevens oönskade uppförande fortsätter efter ett tredje fostrande samtal tillrättavisas eleven med kvarsittning eller tilldelas disciplinär åtgärd.

14.3 Uppföljning och åtgärder i anslutning till elevers frånvaro

Frånvaron överstiger 30 h per termin

- Vid behov tar klassläraren/ klassföreståndaren elevens frånvaro till tals med vårdnadshavaren och/eller eleven i syfte att stödja skolgången och inläringen.
- Skolkuratoren vidtalas om oro väcks

Frånvaron överstiger 50 h per termin

- Klassläraren/ klassföreståndaren diskuterar elevens frånvaro med eleven och vårdnadshavaren.
- Klassläraren/ klassföreståndaren granskar elevens eventuella behov av stöd för skolgången.
- Beroende av orsaken till frånvaron vidtalas skolkuratoren om diskussion

Frånvaron fortsätter

- För att trygga skolgången för eleven tillsätts en expertgrupp i elevens ärende. Om frånvaron trots stödåtgärder fortsätter (100 h), görs en begäran om utredning av barnskyddsbehov beroende av orsaken till frånvaron.

Förfaringssätt vid elevers olovliga frånvaro

Olovlig frånvaro

- Klassläraren/ klassföreståndaren ska omedelbart försöka utreda var eleven är om hen inte kommit till skolan och vårdnadshavaren inte meddelat om frånvaro.
- Klassläraren/ klassföreståndaren tar elevens frånvaro till tals med vårdnadshavaren när eleven varit olovligt frånvarande. Ett fostrande samtal genomförs och eleven hänvisas vid behov till skolkuratoren.

14.4 Uppskattning av det totala behovet av elevvård i skolan och tillgängliga elevvårdstjänster

MATRIS FÖR SKOLORNAS ELEV/STUDERANDEVÅRDSGRUPPER ATT UPPSKATTA OCH UTVÄRDERA TILLGÅNGEN PÅ ELEV/STUDERANDEHÄLSOTJÄNSTER

UPPSKATTNING, datum ____ januari

2015

SKOLA:

UTVÄRDERING, datum ____ maj 2015

	skolkuratorstjänster	psykologtjänster	skolhälsovårdstjänster (skolhälsovårdare och skolläkare)
Nuvarande tillgång (h/v eller dag/v)			
Behov av tillgång på tjänster (h/v eller dag/v)			
motivering			
Uppskattningsvis hur många elever/ studerande har blivit utan elev/studerande- hälsotjänster?			
Nuvarande former av arbetsinsatser			
Önskade former av arbetsinsatser			

motivering			
Önskade övriga tjänster (barnskyddstjänster, familjearbetartjänster, el.dyl.)			
Elevvårdsgruppens mötesfrekvens (h/v/mån)			

Tjänster som uteblivit och som skulle främjat det förebyggande arbetet:

Övrigt:

14.5 Förfaringssätt vid olika situationer i anslutning till rökning och användning av rusmedel

Förfaringssätt vid olika situationer i anslutning till rökning och användning av rusmedel :

Elev röker under skoltid

Rökning är förbjuden i skolans fastighet och på skolans område. Förbudet gäller alla som rör sig i skolan eller på skolans område, både vuxna och barn.

En elev påträffas med att röka under skoltid eller på skolans område

Första gången

- Klassläraren/klassföreståndaren kontaktar vårdnadshavaren.
- Klassläraren/klassföreståndaren genomför ett fostrande samtal med eleven.
- Skolhälsovårdaren involveras för samtal med eleven.

Upprepad tobaksrökning

- Klassläraren/klassföreståndaren och vice rektor kallar eleven och vårdnadshavaren till skolan för diskussion.
- Eleven tilldelas bestraffning i form av kvarsittning.
- Skolhälsovårdaren involveras för samtal med eleven.

Fortsatt tobaksrökning

- Vice rektor för samtal med eleven.
- Eleven tilldelas disciplinärt straff i form av skriftlig varning

Elev misstänks för alkohol- eller drogmissbruk

Var och en i skolan som misstänker en elev för drogmissbruk (missbruk av alkohol eller narkotika) är skyldig att vidta åtgärder.

En elev misstänks för alkohol- eller drogmissbruk

- Misstanken meddelas skolans yrkesutbildade personal inom elevvården som tar ärendet vidare.
- Den yrkesutbildade personalen inom elevvården diskuterar misstanken med eleven.
- Den yrkesutbildade personalen kallar vid behov eleven och vårdnadshavaren till diskussion. I diskussionen kan även annan skolans elevvårdspersonal eller utomstående sakkunniga närvara.
- I diskussionen bestämmer man om stödåtgärder och uppföljning av situationen. Vidare bestäms om huruvida andra instanser eller myndigheter behöver kopplas in (t.ex. barnskyddet).

Elev är berusad eller narkotikapåverkad i skolan

Elev är berusad eller narkotikapåverkad i skolan

- Den som märker att en elev är berusad eller narkotikapåverkad kontaktar omedelbart rektor.
- Rektor kontaktar elevens vårdnadshavare som kallas till skolan.
- Rektor kontaktar polisen och gör barnskyddsanmälan.
- Vårdnadshavaren för eleven till hälsocentral för kontroll. Med vårdnadshavarens lov förs (i taxi) eleven till hälsocentral av skolpersonal.
- Om eleven medger berusning eller narkotikapåverkan och det inte finns behov av besök på hälsocentral, väntar eleven under övervakning tills vårdnadshavaren hämtar eleven.
- Vårdnadshavaren, eleven och medlemmar i skolans elevvårdsgrupp (för den gemensamma elevvården) möts för diskussion om situationen. I mötet bestäms om eventuell hänvisning till vård och annan uppföljning.
- Rektor beslutar om bestraffning utgående från att eleven brutit mot skolans ordningregler.
- Skolans personal gör barnskyddsanmälan.

Skolans hälsovårdare, skolläkaren eller läkare vid elevens egen hälsocentral kan utreda missbruk. Test vid drogmissbruk kan göras med skolhälsovårdarens remiss till laboratorieprov och förutsätter elevens och vårdnadshavarens samtycke. Testresultatet införs i patientregister och är sekretessbelagt; de kan inte överlåtas till utomstående utan patientens skriftliga samtycke.

Misstanke om langning på skolans område

A) Langning av utomstående

Utomståendes vistelse på skolans område är i regel inte tillåten. Om utomstående rör sig på skolgården och det finns misstanke om att de langar, meddelas rektor som kontaktar polisen.

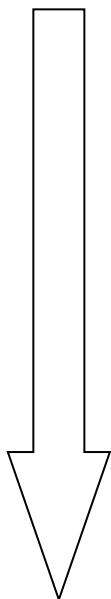
B) Elev (elever) langar

- Om man misstänker att någon av skolans elever langar, meddelas rektor.
 - Rektor kallar vårdnadshavaren till möte.
 - Om det efter mötet finns anledning att misstänka langning, kontaktar rektor polis och gör barnskyddsanmälan.

(Observera Lag om grundläggande utbildning 36 d,e,f,g §§)

14.6 Förfaringssätt vid våldsamt beteende

(Förfaringssätt tillämpas i enlighet med personalens bedömning av handlingens art och våldsamhet):

- Den händelse som föranlett det våldsamma beteendet eller slagsmålet utreds i ett fostrande samtal av den lärare som ingripit i situationen (lag om grundläggande utbildning 35 a§). Syftet med det fostrande samtalet är att få eleven att förstå att en ändring i uppförandet är nödvändig.
- Rektor beslutar om att förvägra rätt att delta i undervisningen för den återstående arbetsdagen. Rektor dokumenterar detta.
- Eleven ringer hem. Läraren/rektor inleder och avslutar samtalet. Om vårdnadshavaren inte kan nå ansvarar den lärare som utrett händelsen eller rektor om att vårdnadshavaren får informationen.
- Om det våldsamma beteendet upprepas kallas eleven och vårdnadshavaren till samtal för att diskutera situationen. Syftet med det fostrande samtalet är att förbättra elevens uppförande i skolan och hans välbefinnande.
- Skolans yrkseutbildade personal inom elevvården involveras.
- Den lärare som utrett händelsen eller rektor dokumenterar det fostrande samtalet.
- Beroende på handlingens art eller upprepad våldsamt handling tilldelas eleven en bestraffning (kvarsittning) eller ett disciplinärt straff (skriftlig varning eller avstängning för viss tid).
- Polismyndigheten och barnskyddet kontaktas om handlingens art eller en upprepad våldsamt handling så kräver

Lag om grundläggande utbildning 40 § 5 mom.:

Hemlighållande och behandling av personuppgifter Den som fullgör uppgifter som avses i denna lag har oberoende av skyldigheten att iaktta sekretess rätt att till polisen anmäla uppgifter som är nödvändiga för bedömningen av ett hot mot liv eller hälsa eller för förhindrande av en hotande gärning, om hen vid fullgörandet av uppgifterna har fått kännedom om omständigheter som ger skäl att misstänka att någon löper risk att bli utsatt för våld.

14.7 Sociala Klimatet i Mikaelsskolan

Mikaelsskolans målsättning vad gäller det sociala klimatet, är att mobbning inte skall förekomma i vår skola. Om sådan upptäcks skall den genast åtgärdas. Vi arbetar aktivt på att skolan skall ha en positiv social stämning där man kan ta hand om varandra och är tolerant mot olikheter. Därför arbetar man på att förstärka elevernas självkänsla och empatiförmåga. Mikaelsskolan skall vara en trygg skola där man trivs och respekterar varandra, där alla elever och lärare kan känna sig väl till mods och där man tar itu med sociala svårigheter och kan känna att man får hjälp.

Mikaelsskolans antimobbningsplan

Definition av mobbning

Mobbning är att upprepade gånger utsätta en eller flera personer, som ofta är på något sätt i underläge, för medvetna, destruktiva handlingar och/eller uteslutning. Mobbning kan ske verbalt, ickeverbalt, psykiskt, fysiskt eller elektroniskt.

Exempel på mobbning

Tyst mobbning (kroppsspråket)

Himla med ögonen, kolla på någon, kasta menande blickar mellan varandra, göra miner, sucka, vända ryggen till, inte svara på tilltal, behandla någon som luft.

Verbal mobbning

Viska, sprida rykten, retas, trakassera, håna, härma, hota, anmärka på utseende, på kläder, kommentera allt den utsatte gör eller säger, fnittra, hånskratta, skicka kränkande sms och mail.

Fysisk mobbning

Slag, sparkar, krokben, knuffar, eller motsvarande handlingar.

Mobbning kan vara osynligt för vuxna. Dessutom berättar mobbningsoffret inte gärna om mobbningen p.g.a. Skamkänslor och rädsla för hämnd.

När man utreder och tar itu med mobbning måste man ta hänsyn till offret och arbeta så diskret som möjligt. Därmed bör alla samtal med mobbarna ske enskilt, aldrig i klassen eller i grupp.

Åtgärder vid mobbningsfall

I Mikaelsskolans antimobbningsgrupp ingår två klasslärare och speciallärare. Antimobbningsgruppen tar itu med akuta mobbningsfall.

1. När mobbning upptäcks samlas antimobbningsgruppen och kommer överens om hur situationen skall hanteras. Är det mobbning? Vilka är inblandade?
2. Samtal förs med mobbningsoffret för att samla tillförlitlig information. Vad har hänt? Hur ofta?
3. Då gruppen har fått en helhetsbild av situationen kallas mobbarna en i sänder för samtal. Mobbarna upplyses om att man vet att de mobbar, att man ser väldigt allvarligt på mobbningen. Samtalets syfte är att få mobbarna att erkänna och inse att de gjort fel mot någon samt ingå ett muntligt avtal om att omedelbart upphöra med det här.
4. Klassläraren/klassföreståndaren gör tillsammans med antimobbningsgruppen upp en strategi över de åtgärder som fallet kräver.
5. De som deltagit i utredningen, kontaktar föräldrarna till både mobbningsoffer och mobbare vid ett för utredningen lämpligt tillfälle.
6. Antimobbningsgruppen kommer överens om pedagogiska åtgärder för att stärka både de mobbade och dem som mobbar för att bryta negativa beteendemönster. Ibland behöver hela klasser förändra eller stärka sina sociala strukturer.
7. Antimobbningsgruppen gör alla lärare som undervisar klassen medvetna om problemet.

8. Vid behov ber antimobbingsgruppen om hjälp av elevvårdsgruppen för elever som är inblandade i mobbningsfallet.

9. De som utrett mobbningsfallet kommer överens om uppföljningsmöten med inblandade elever och/eller föräldrar.

10. Om mobbningen trots skolans åtgärder fortsätter överförs fallet till andra myndigheter.

Förebyggande åtgärder

Klassläraren/klassföreståndaren har ansvar för den sociala stämningen i klassen. Det här innebär att denna har ansvar för att ta itu med sociala svårigheter i klassen t.ex. genom samtal med eleverna.

Socialt samspel tränas mycket genom lekar under olika lektioner.

Sagor och berättelser som tar upp vänskap, utanförskap, att vara annorlunda och att bli retad är självklara inslag i steinerpedagogiken.

Project Charlie är en social arbetsmetod för klasserna 1-6. Syftet är att stärka elevernas självkänsla och förmåga att säga nej till missbruk samt motverka mobbning och våld.

Fadderklass

Klass 5 föreslås vara fadderklass för första klassen.

Klasslärare/klassföreståndare kan föra enskilda samtal om skoltrivsel med sina elever.

Rastvakterna ansvarar för övervakningen på skolgården samt följer principen om nolltolerans.

Vid behov tillkallas utomstående experter för att genomföra perioder i social träning, t.ex. Vi i klassen.

Regelbundet återkommande elevvårdsmöten med klassläraren och elevvårdsgruppen.

Då en ny elev kommer till klassen stöder man gruppen och speciellt den nya eleven.

Alla vuxna i skolan skall ingripa om de upptäcker ovänlighet, misstänker baktal eller bevittnar mobbning.

Vad kan föräldrarna göra?

Det är viktigt att ni föräldrar talar förtroligt med era barn om skoldagen. Föräldrarna SKALL kontakta klasslärare/klassföreståndare om man misstänker mobbning! Man behöver inte vara rädd att man är en besvärlig förälder eller att barnet blir ännu mer utsatt. Antimobbningsgruppen/klasslärare/klassföreståndaren försöker så diskret som möjligt utreda om mobbning förekommer.

Försök vara lugna även om ni får höra att ert barn mobbar eller blir mobbat. Vi rekommenderar inte att ni kontaktar mobbarnas eller mobbningsoffrets föräldrar. Låt skolan sköta den kontakten. Erfarenhet från olika skolor visar att det blir missförstånd föräldrar emellan eftersom mobbning väcker mycket starka känslor.

Visa att ni accepterar barnets känslor om ni får veta att ert barn blir mobbat. Uppmuntra ert barn att berätta vad som hänt. Kontakta skolan även om barnet protesterar. Förklara att de är bäst att göra så.

Stöd barnet att våga stå på sig och våga ta kontakt med andra barn. Fundera tillsammans konkret på hur man kan ta kontakt med andra barn och vad man säga. Uppmuntra barnet till att ha någon fritidssysselsättning där man träffar andra barn.

Om ni får veta att ert barn mobbar andra, gör klart för barnet att ni inte accepterar mobbningen. Ge klara och enkla budskap -mobbningen måste genast upphöra.

Se till att själva mobbningen upphör - att söka orsaker och syndabockar leder ingenvart. Däremot kan preventiva åtgärder vidtas. Det är lösningarna som gäller.

Ha tålamod! Ge inte upp!

SEKRETESSBELAGD**14.8 Dokumentation av hänvisning av elev/ studerande****ELEV/STUDERANDEHÄLSOTJÄNSTER**

Hänvisningen ska uppbevaras inlåst i brandsäkert arkivskåp för elevhälsojournaler i skolan.

Lärare	namn	skola
Elev/Studerande	namn	skola, klass
Information till elevens vårdnadshavare om hänvisningen	vårdnadshavarens namn	datum då vårdnadshavaren informerats
Hänvisningen gjord till	☐ skolkuratorstjänster skolkuratorns namn	

	☐ psykologtjänster psykologens namn
--	---

Eleven har nekat till att ta kontakt till elevhälsans personal.

14.9 Samtycke

till att sammankalla en expertgrupp för behandling av elevs ärende

Eleven	namn	födelseid
Vårdnadshavare	vårdnadshavare (mor)	vårdnadshavarens kontaktuppgifter
	vårdnadshavare (far)	vårdnadshavarens kontaktuppgifter
Medlemmar i expertgruppen (namn och profession)		
Datum för expertgruppens möte		

Jag

samtycker till att expertgruppen med ovanstående medlemmar sammankallas till diskussion i mitt ärende

samtycker inte till att expertgruppen med ovanstående medlemmar sammankallas till diskussion i mitt ärende

ort och datum:

elevens underskrift och namnförtydligande

Jag/Vi

samtycker till att expertgruppen med ovanstående medlemmar sammankallas till diskussion i mitt/vårt barns ärende

samtycker inte till att expertgruppen med ovanstående medlemmar sammankallas till diskussion i mitt ärende/vårt barns ärende

ort och datum:

vårdnadshavarens/vårdnadshavarnas underskrifter och namnförtydliganden